

The Project Gutenberg eBook of Qvo vadis: Kertomus Neron ajoilta, by Henryk Sienkiewicz

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Qvo vadis: Kertomus Neron ajoilta

Author: Henryk Sienkiewicz

Translator: Maila Talvio

Release date: February 10, 2005 [EBook #15010]

Most recently updated: December 14, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK QVO VADIS: KERTOMUS NERON AJOILTA ***

Produced by PG Distributed Proofreaders Online Team

QVO VADIS

Kertomus Neron ajoilta

Kirj.

Henryk Sienkiewicz

Puolankielestä suomentanut Maila Talvio

WSOY, Porvoo, 1921.

ENSIMMÄINEN LUKU.

Petronius heräsi vasta puolenpäivän aikaan, hyvin väsyneenä, kuten tavallisesti. Hän oli edellisenä iltana ollut Neron luona kemuissa, ja ne olivat kestäneet myöhään yöhön. Viime aikoina oli hänen terveytensä alkanut horjua. Aamuisin herätessään valitti hän olevansa aivan kankea ja kykenemätön kokoamaan ajatuksiaan. Mutta kun harjaantuneet orjat aamukylvyssä huolellisesti olivat muokanneet hänen ruumistaan, niin pääsivät laiskat veret taas liikkeelle, mies heräsi ja virkistyi, hänen voimansa palasivat, ja hän jätti oleotekiumin, s.o. kylpyjen viimeisen osaston, ikäänkuin uudesti syntyneenä, silmät säteillen älyä ja huolettomuutta, nuortuneena, elämänhaluisena, käytöksessä maailmanmiehen

sirous ja näennäinen kylmyys. Itse Otho ei olisi kyennyt kilpailemaan hänen kanssaan. Hän ei suotta omistanut nimeä »kauneuden tuomari», »arbiter elegantiarum».

Julkisissa kylpylaitoksissa kävi hän harvoin: vain silloin kun siellä esiintyi joku erinomainen puhuja, josta kaupungilla oli kerrottu, tai kun ephedioissa oli erityisen jännittäviä paineja. Olihan hänen omassakin »insulassaan» kylvyt, jotka Celer, Severuksen kuuluisa aikalainen oli häntä varten laajentanut ja sisustanut, jopa niin erinomaisella aistilla, että itse Nero piti niitä parempina kuin keisarillisia kylpyjä—vaikka viimeksimainitut olivat tilavimmat ja kaikin puolin komeammat.

Hänen oli noissa kemuissa täytynyt kuunnella Vatiniuksen ikäviä sukkeluuksia ja ottaa osaa Neron, Lucanuksen ja Senecan keskusteluun kysymyksestä: onko naisella sielu? Hän nousi myöhään ja läksi paikalla kylpyyn, jossa kaksi jättiläiskokoista orjaa laski hänet pitkäkseen sypressipuiselle, valkealla egyptiläisellä byssoskankaalla peitetyle pöydälle. Sitten he kastoivat kämmenensä hyvänhajuiseen öljyyn ja rupesivat hieromaan hänen kaunismuotoista ruumistaan. Suljetuin silmin odotti Petronius lämpimän kylvyn vaikutusta. Lämpö hierojien käsistä virtasi häneen ja karkoitti väsymyksen kuin pyyhkäisemällä.

Hyvän aikaa hän oli pysynyt äänetönnä. Nyt hän avasi silmänsä ja rupesi kysymään, kummoinen ilma oli sekä olivatko gemmat, jotka kultaseppä Idomenus oli luvannut tänäpäivänä lähettää nähtäviksi, jo tulleet. Hän sai kuulla, että ilma oli kaunis, että Albanian vuorilta puhalsi lauha tuuli, mutta etteivät gemmat vielä olleet tulleet. Petronius sulki taas silmänsä ja käski kantaa itsensä tepidariumiin. Samassa astui oviverhon takaa esiin ilmoittaja, »nomenclator», sanomaan, että nuori Marcus Vinitius, joka vasta oli palannut Vähästä Aasiasta, pyysi saada häntä tavata.

Petronius käski viedä vieraan tepidariumiin, jonne häntä itseään juuri piti kannettaman. Vinitius oli hänen vanhemman sisarensa poika, sisaren, joka jo aikoja sitten oli mennyt naimisiin Marcus Vinitiuksen, erään Tiberiuksen aikaisen entisen konsulin kanssa. Nuorukainen oli palvellut Corbulon parttilaisia vastaan lähetetyssä väessä ja sodan loputtua palannut kaupunkiin. Petronius piti hänestä, tunsipa miltei hellyyttä häntä kohtaan, sillä Marcus oli kaunis ja nuortean voimakas, tiesi sitäpaitsi aina nautinnoissaankin noudattaa taiteellista kohtuutta, ja siihen pani Petronius erittäin suurta arvoa.

"Terve sinulle, Petronius!" huudahti nuori mies, joustavin askelin astuessaan tepidariumiin. "Suokoot jumalat sinulle menestystä, varsinkin Asklepios ja Kypris, joitten suosikkeja ei koskaan voi kohdata onnettomuus!"

"Tervetuloa Roomaan ja maistukoon sinulle rauha suloiselta sodan jälkeen," vastasi Petronius, ojentaen hänelle kätensä pehmeän viitan poimuista, johon hän oli kääritty. "Mitä uutta Armeniasta, ja etkö Aasiassa ollessasi käynyt Bityniassa?"

Petronius oli kerran ollut varakonsulina Bityniassa, jopa hallinnut tarmolla ja oikeudella. Omituisena vastakohtana tälle tosiasialle oli miehen luonne: Petronius oli nimittäin kuuluisa naisellisuudestaan ja rakkaudestaan ylellisyyteen. Mutta hän muisteli vielä mielellään noita aikoja, jotka todistivat mikä hänestä olisi voinut tulla, jos hän vain olisi tahtonut.

"Minä osuin Herakleaan," virkkoi Vinitius, "sillä Corbulo lähetti minut sinne noutamaan lisävoimia."

"Vai Herakleaan! Tunsin siellä erään tytön Kolchiksesta, jota en vaihtaisi koko tšekäläiseen naisväkeen, en itse Poppaeankaan. Mutta ne ajat ovat olleet ja menneet! Kerro mieluummin kuulumisia parttien puolelta. Suoraan sanoen olen noista Vologeseista, Tiridateista, Tigraneksista ja muista barbareista saanut ihan tarpeekseni. Nuori Arulanus vakuuttaa, että he omassa keskuudessaan aina kävelevät neljällä jalalla ja että he vain meidän edessämme tekeytyvät ihmisiksi. Paljon heistä nykyään puhutaan Roomassa, ehkä siksi että on vaarallista puhua muusta."

"Sota ei edisty. Jollei Corbulo olisi johtajana, niin se piankin voisi kääntyä tappioksi."

"Corbulo! Niin, kautta Bacchuksen, se se on oikea sodan jumala, Mars itse omassa persoonassaan: suuri soturi, tulinen, rehellinen ja tyhmä. Minä pidän hänestä, jollen muusta syystä, niin siksi, että Nero pelkää häntä."

"Corbulo ei ole tyhmä mies."

"Ehkä olet oikeassa. Se on muuten yhdentekevää. Tyhmyys, kuten Pyrrho sanoo, ei ole ensinkään huonompi ominaisuus kuin viisaukseen, eikä missään suhteessa eroa siitä."

Vinitius rupesi kertomaan sodasta. Vasta kun Petronius sulki silmänsä, huomasi nuori mies, miten väsyneet ja laihtuneet hänen kasvonsa olivat. Silloin hän kiireesti vaihtoi puheainetta ja rupesi huolestuneena kysymään hänen terveyttään.

Petronius avasi silmänsä.

Terveystään! Niin, ei hän ollut terve. Tosin ei hänen vielä ollut niin hullusti kuin nuoren Sissenan, joka oli kadottanut tunteensa siihen määrään, että kun hänet aamuisin oli laskettu kylpyyn, hänen täytyi kysyä: »istunko minä?»—Mutta ei hänkään ollut terve. Vinitius oli sulkenut hänet Asklepioksen ja Kypriksen huomaan, mutta hän, Petronius, ei uskonut Asklepiokseen. Eihän edes tiedetty, kenen poika tuo Asklepios oli, Arsinoen vaiko Koroniksen, ja kun ei edes äidistä ole varmaa tietoa, niin mitä sitten isästä kannattaa puhuakaan. Kuka se muuten näinä aikoina uskalsi mennä takaamaan edes omaa isäänsä!

Petronius hymähti ja jatkoi puhettaan:

"Kaksi vuotta sitten minä todella lähetin Epidaurukseen kolme tusinaa eläviä rastaita ja kultaisen pikarin. Tiedätkö, miltä kannalta otin asian? Ajattelin: se auttaa, jos auttaa, ja jollei auta, niin ei se ainakaan vahingoita. Ja jos ihmiset maan päällä vielä kantavat uhreja jumalille, niin kaikki he varmaan ajattelevat niinkuin minä. Kaikki! paitsi mahdollisesti aasinkuljettajat, jotka Porta Capenen luona kauppaavat palvelustaan matkustajille. Mutta paitsi Asklepion olin tekemisissä Asklepiadienkin kanssa viime vuonna, kun sairastin rakkotautia. He toimittivat minulle »inkubationin», ja minä kyllä tiesin että se keino pettää, mutta ajattelin: entä sitten? Koko maailma on petokselle perustettu ja elämä on paljasta harhanäköä. Sielu on sekin harhanako. Ihmisellä pitää vain olla niin paljon järkeä, että hän osaa erottaa suloiset harhanäöt karvaista. Annan kylpyhuoneessani polttaa ambralla priiskoitettuja seeteripuita, sillä olen aina pitänyt tuoksusta enemmän kuin haisusta. Mitä taas Kypriksen tulee, jonka suosioon tässä suljit minut, niin on hän suosinut minua siihen määrään, että oikeassa jalassani aina on särkyä. Mutta onhan se hyvä jumalatar! Vakuutan, että sinä ennemmin tai myöhemmin uhraat valkeita kyyhkysiä hänen alttarilleen."

"Kyllä kai," vastasi Vinitius. "Parttilaisten nuolet eivät minuun osuneet, mutta Amarin vasama minuun sattui aivan odottamatta, muutaman stadion matkan päässä kaupungin porteilta."

"Kautta Sulotarten valkeitten polvien! siitä sinä kerrotkin minulle joskus sopivaan aikaan!" huudahti Petronius.

"Totta puhuen minä tulinkin pyytämään sinulta neuvoa juuri tässä asiassa," puhui Marcus.

Nyt tulivat paikalle samat orjat, jotka olivat palvelleet Petroniusta, ja hänen kehoituksestaan riisui Marcus tunikansa ja astui haaleaan kylpyyn.

"En edes kysykään, saatko osaksesi vastarakkautta," puheli Petronius, katsellen Vinitiuksen nuorta ruumista, joka oli kuin marmorista veistetty. "Jos Lysippus olisi sinut nähnyt, niin sinä nyt koristaisit Palatinuksen porttia nuorteana Herkuleen kuvapatsaana."

Nuori mies hymähti mielissään ja sukelsi kylpyyn sellaisella vauhdilla, että lämmin vesi läiskähti mosaikkikuvan päälle, joka esitti Heraa rukoilemassa unen jumalaa nukuttamaan Zeusta. Petronius katseli sisarenpoikaansa taiteilijan tyytyväisellä silmällä.

Tuskin oli Marcus noussut kylvystä ja joutunut »epilatorien», karvannyppijä-orjien, käsiin, kun »lector» eli esilukija astui sisään, pronssikotelo riippumassa vatsan päällä, kotelossa papyruskääröjä.

"Tahdotko kuulla?"

"Mielelläni, jos se on sinun teoksesi," vastasi Vinitius, "muuten mieluummin juttelisin. Tähän aikaan on runoilijoita sellainen määrä, että he ahdistavat meitä joka kadunkulmassa."

"Niin kyllä. Et voi liikkua ainoakaan julkisen rakennuksen, kylpylaitoksen, kirjaston tai kirjakaupan likeisyydessä, näkemättä sen edustalla runoilijaa tekemässä apinantemppujaan. Kun Agrippa palasi kotiin itämailta, luuli hän heitä paholaisen riivaamiksi. Ajat ovat todella sellaiset, että voi tulla siihen johtopäätökseen. Caesar kirjoittaa runoja, ja kaikki muut seuraavat hänen jälkiään. Varokoon jokainen ainoastaan, ettei kirjoita parempia runoja kuin Caesar! ja siinä suhteessa hiukan pelkään Lucanuksen puolesta... Minä puolestani kirjoitan suorasanaista ja sitä en tarjoa nautittavaksi itselleni enempää kuin muillekaan. Esilukijan tarkoitus oli tässä esittää Fabritius Vejento-raukan teoksia."

"Minkätähden »raukan?»"

"Siksi että häntä käskettiin viipymään Odyssassa eikä palaamaan kotoisille karsinoille ennenkuin saa uuden käskyn. Mutta tämä »Odysseia» käy hänelle epämiellyttävämmäksi kuin Odysseulle, sillä hänen vaimonsa ei ole mikään Penelope: Tyhmyksiä! Mutta kaikki katsovat täällä asioita pintapuolisesti. Kirja muuten on sekä huono että ikävä, ja ihmiset ovat ruvenneet lukemaan sitä vasta senjälkeen, kun tekijä karkoitettiin maanpakolaisuuteen. Nyt huudetaan joka taholta: »scandala, scandala!» ja mahdollisesti

Vejento muutamissa kohdin on liioitellut, mutta minä, joka tunnen kaupunkimme ja tunnen miehemme ja naisemme, vakuutan sinulle, että todellisuudessa kaikki on räikeämpää kuin kirjassa. Jokainen hakee sieltä—pelolla itseään, mielihyvällä tuttaviaan. Avirnuksen kirjakaupassa istuu paraikaa sata henkeä kirjoittamassa jäljennöstä tästä kirjasta sanelun mukaan—ja sen menestys on taattu."

"Esiinnytkö sinä siinä?"

"Kyllä, mutta tekijä ei ole osannut oikeaan, sillä minä olen sekä huonompi että vähemmän alhainen kuin miksi hän minua kuvaa. Katso, johan meiltä aikoja sitten on mennyt taju oikeasta ja väärästä. Ja minä puolestani olen vakuutettu siitä, ettei näiden käsitteiden välillä mitään varsinaista eroa olekaan, vaikka Seneca, Musonius ja Thrasea väittävät olevan. Minulle on kaikki yhdentekevää. Kautta Herkuleen, minä puhun niinkuin ajattelen! Mutta sen verran mielenjaloutta sentään aina olen säilyttänyt, että osaan erottaa mikä on rumaa, mikä kaunista, mutta sitä esimerkiksi tämä punapartainen runoilijamme, kuskimme, lauluniekkamme, tanssitaiturimme ja kulharimme—ei ymmärrä."

"Sääli minun kuitenkin käy Fabritiusta? Hän oli hyvä toveri."

"Itserakkaus sen miehen tärveli. Kaikki epäilivät häntä, mutta kukaan ei tietänyt mitään varmaa. Hän itse ei voinut pitää kiinni suutaan, vaan lörpötteli salaisuutensa joka haaralle. Oletko kuullut Rufinuksen jutun?"

"En."

"No lähdetään sitten frigidariumiin vilvoittelemaan, niin kerron sinulle."

He läksivät frigidariumiin, jonka keskellä suihkulähde nosti ilmaan vaaleanpunaista, orvokinhajuista vettä, ja istuutuivat silkillä verhottuihin seinäsyvennyksiin jäädyttämään itseään. Hetkisen ajan vallitsi hiljaisuus. Vinitius katseli mietteissään pronssista faunia, joka oli riistänyt syliinsä vedenneidon ja kiihkeästi kurottautui hänen huuliaan kohti.

"Tuo on oikeassa!" huudahti hän sitten. "Se se on parasta tässä elämässä."

"Jossakin määrin! Mutta pidäthän sinä sodastakin, jota taas en minä voi kärsiä, koska teltoissa kynnet halkeilevat ja kadottavat punansa. Mutta joka ihmisellä on omat mielitekonsa. Vaskiparta pitää laulusta, varsinkin omasta laulustaan, ja vanha Scarus rakastaa korinttilaista vaasiansa, joka aina öisin seisoo hänen vuoteensa vieressä, jotta hän voisi sitä suudella, jollei saa unta. Hän on jo suudellut siltä laidat rikki. Kerropa minulle, kirjoitatko runoja?"

"En. En ole vielä tehnyt ainoatakaan heksametriä."

"Entä soitatko luuttua ja laulatko?"

"En."

"Entä ohjaatko vaunuja?"

"Koetinhan minä ennen Antiokiassa, mutta ei se onnistunut."

"Sitten olen sinun puolestasi levollinen. Mitä puoluetta kannatat kilparadalla?"

"Vihreää."

"Sitten olen aivan levollinen, varsinkin koska sinulla on suuri maatila, mutta et sentään ole niin rikas kuin Pallas tai Seneca. Näetkös, meikäläisen on kyllä hyvä nykyaikana kirjoittaa ja lausua runoja, soittaa luuttua ja esiintyä sirkuksessa, mutta vielä parempi—ja ennen kaikkea vaarattomampaa—on meikäläisen olla kirjoittamatta runoja, olla soittamatta, laulamatta ja esiintymättä sirkuksessa. Paraiten menestyy se, joka osaa ihaella sitä, mitä Vaskiparta ihaelee. Sinä olet kaunis poika ja sentähden saattaa sinua mahdollisesti uhata se vaara, että Poppaea rakastuu sinuun. Mutta jo hän taitaa olla liian kokenut. Hän lienee kahdelta ensimmäiseltä mieheltään saanut tarpeeksi tyydytystä rakkaudelleen ja tahtoo tältä kolmannelta jotakin aivan toista. Tiedätkö, että se tyhmä Otho rakastaa häntä aivan mielettömästi... Nyt hän kulkee huokailemassa Espanjan kallioilla ja kuuluu kokonaan muuttuneen entisestään: hän on aivan unohtanut oman itsensä eikä enää tarvitse kuin kolme tuntia hiustensa kampaamiseen. Kuka sitä olisi uskonut Othosta?"

"Minä ymmärrän hänet," virkkoi Vinitius, "mutta hänen sijassaan olisin menetellyt toisin."

"No kuinka?"

"Olisin hankkinut itselleni uskollisia legiooneja sikäläisistä vuoristolaisista. Iberiläiset ovat kelpo

sotamiehiä."

"Vinitius, Vinitius! Tekisipä mieleni väittää, ettet olisi ryhtynyt sellaiseen. Arvaapas miksi? Siksi, että sellaista tosin joskus tapahtuu, mutta ei kukaan puhu siitä ääneen. Minä puolestani olisin antanut hänen sijassaan palttua sekä Poppaealle että Vaskiparralle, ja jos olisin hankkinut itselleni legioonia, niin en olisi ottanut niihin Iberian miehiä, vaan naisia. Lisäksi olisin kirjoittanut epigrammeja, mutta niitä en olisi lukenut kenellekään, kuten Rufinus-raukka tekee."

"Sinunhan piti kertoa minulle hänen historiansa."

"Unctuariumissa saat sen kuulla."

Mutta unctuariumissa kääntyi Vinitiuksen huomio toisaalle, sillä siellä odotti kylpijöitä joukko erinomaisen kauniita orjattaria. Kaksi heistä, mustia neekerityttöjä, jotka olivat kuin ihanat, mustasta puusta veistetyt kuvapatsaat, alkoi sivellä heidän ruumistaan hyvänhajuisilla Arabian voiteilla. Frygittäret, notkeina ja liukkaina kuin käärmeet ja taitaen kaikki hiussukimisen salaisuudet, pitivät käsissään kiilloitettuja, teräksisiä peilejä ja kampoja. Mutta kaksi jumalattaren muotoista kreikatarta Kos-saarelta odotti herrojen pukeutumista, saadaksensa järjestää heidän togansa taiteellisiin poimuihin.

"Kautta pilviäpitelevän Zeusin!" huudahti Marcus Vinitius, "mikä valikoima sinulla on!"

"Pidän mieluummin pienen valikoiman kuin suuren lauman," vastasi Petronius. "Koko palvelijakuntani Roomassa ei nouse kuin neljänsataan henkeen. Ainoastaan nousukkaat tarvitsevat persoonalliseen palvelukseensa enemmän väkeä."

"Kauniimpaa väkeä ei ole itse Kupariparrallakaan," puheli Vinitius, ja hänen sieramensa laajenivat.

Siihen vastasi Petronius omituisella hyväntahtoisella huolimattomuudella:

"Olet sukulaiseni, mutta minä en ole mikään nautinnonhylkääjä kuten Bassus, enkä liioin mikään turhantarkka kuten Aulus Plautius."

Viimemainitun nimen kuullessaan Vinitius hetkeksi unohti Kos-saaren tytöt, nosti päätään ja kysyi:

"Mistä sinä tulit ajatelleeksi Aulus Plautiusta? Tiedätkö että minä vietin muutamia viikkoja juuri hänen talossaan sen jälkeen, kun olin katkaissut käteni ulkopuolella kaupunkia. Plautius sattui nimittäin tulemaan paikalle juuri onnettomuuden tapahtuessa ja, nähdessään minun kärsimykseni, vei hän minut kotiinsa, ja hänen orjansa, parantaja Merion, minut paransi. Juuri tästä asiasta tahdoin puhua kanssasi."

"Kuinka niin? Rakastuitko sattumalta Pomponiaan? Siinä tapauksessa säälin sinua! Pomponia on vanha ja siveä. Ikävämpää suhdetta en saata ajatella. Brr!"

"En Pomponiaan—ehi!" vastasi Vinitius.

"No keneen sitten?"

"Jospa edes itsekään tietäisin keneen! Mutta minä en tarkoin tiedä edes hänen nimeänsä, onko hän Lygia vaiko Callina. Kotona sanovat häntä Lygiaksi, sentähden että hän on lygiläistä syntyperää, mutta hänen barbarinen nimensä on Callina. Kummallinen talo tuo Plautiuksen talo! Siellä asuu väkeä että kiehuu, mutta kuitenkin siellä on hiljaista kuin Subiacumin lehdossa. Muutamaaan päivään en tietänyt, että talossa asui jumalatar. Mutta eräänä varhaisena aamuna näin hänen peseytyvän puutarhan suihkulähteessä. Kautta vaahdon, josta Afrodite syntyi, vakuutan sinulle, että aamuruskon säteet lävistivät hänen ruumiinsa. Luulin hänen auringon noustessa muuttuvan pelkäksi valoksi, kuten muuttuu aamurusko. Senjälkeen näin hänet vielä kaksi kertaa ja sitten en enää tiedä, mitä on rauha. Minun ei tee mieleni mitään, en tahdo tietää kaupungin huvituksista, en huoli naisista, en välit kullasta, en Korintin vaskisista taideteoksista, en helmistä enkä kalliista kivistä, en viinistä enkä kemuista—ikävöin ainoastaan Lygiaa. Sanon sinulle sen vielä selvemmin, Petronius, että ikävöin häntä niinkuin Unen jumala, joka on kuvattuna mosaiikkiin sinun tepidariumissasi, ikävöi Paisytheiaa, ikävöin häntä yöt, päivät."

"Jos tyttö on orja, niin osta hänet."

"Hän ei ole orja."

"Mikä hän sitten on? Onko hän Plautiuksen vapautettu?"

"Hän ei ole koskaan ollut orja eikä niinmuodoin voi olla vapautettukaan."

"Kuka hän sitten on?"

"En tiedä. Jonkun kuninkaan tytär, tai jotakin sellaista."

"Sinä teet minut uteliaaksi, Vinitius."

"Jos tahdot kuulla, niin heti tyydytän uteliaisuutesi. Juttu ei ole kovin pitkä. Etkö sinä liene persoonallisestikin tuntenut svevien kuningasta Vanniusta, joka, karkoitettuna maastaan, kauan aikaa asui täällä Roomassa, jopa tuli tunnetuksi hyvänä diskonheittäjänä ja vaununohjaajana. Keisari Drusus auttoi hänet takaisin valtaistuimelle. Vannius, joka totta puhuen oli kelpo mies, hallitsi alussa hyvästi kansaansa, jopa kävi sotiakin onnella, mutta rupesi sitten sortamaan sekä naapurejaan että omaa kansaansa. Silloin hänen sisarenpoikansa Vangio ja Sido sekä hermandurilaiskuninkaan Vibiliuksen pojat nousivat häntä vastaan ja pakottivat hänet uudestaan lähtemään Roomaan... koettamaan onneaan luupelissä."

"Muistan kyllä. Se tapahtui Klaudiuksen aikana."

"Niin. Syttyi sota. Vannius kutsui avukseen jazygit, hänen rakkaat sisarenpoikansa taas lygit, joita viimeksimainittuja Vanniuksen rikkaudet ja saaliinhimo houkutteli maahan niin suurissa laumoissa, että itse Caesar Klaudiuskin rupesi pelkäämään rajojaan. Klaudius ei tahtonut sekaantua barbarien riitoihin, vaan kirjoitti Tonavan legioonien päällikölle Atelius Histerille ja käski hänen pitää silmällä sodan kulkua sekä varoa, ettei meidän rauhaamme häiritäisi. Hister vaati nyt lygeiltä lupauksen, etteivät he menisi rajan yli, ja lygit antoivat sanansa. Lisäksi antoivat he vielä panttivankeja, joiden joukossa oli heidän johtajansa puoliso ja tytär... Huomattava on, että barbarit lähtevät sotaan vaimoineen, lapsineen... Minun Lygiani on vastamainitun päällikön tytär."

"Mistä sinä tämän kaiken tiedät?"

"Aulus Plautius itse sen minulle kertoi. Lygiläiset eivät todellakaan menneet rajan yli, mutta barbarien mieli on epämääräinen kuin myrskyn kulku. Niin katosivat lygitkin häränsarvineen päivineen. He löivät Vanniuksen, svevit ja jazygit, mutta tappelussa kaatui heidän oma kuninkaansa. Sitten he läksivät pois saaliineen päivineen, mutta panttivanget jäivät Histerille. Äiti kuoli pian. Hister, joka ei tietänyt, mihin hän lapsen panisi, lähetti sen germanien maaherralle, Pomponiukselle. Päätettyään sodan chateja vastaan palasi Pomponius Roomaan, jossa Klaudius, kuten tiedät, salli hänen panna toimeen voittokulun. Neito astui tässä tilaisuudessa voittajan vaunujen takana. Mutta koska ei panttivankeja suinkaan ole samaa kuin vanki, eikä Pomponius juhllisuuden loputtua taaskaan tietänyt, mitä hän tyttölle tekisi, antoi hän hänet vihdoinkin sisarensa Pomponia Graecinan, Plautiuksen vaimon haltuun. Tässä talossa asuu hyve sekä isäntäväen suojissa että yksin kanakopissakin, ja täällä kasvoi tyttö yhtä siveäksi kuin Graecina itse, mutta niin ihanaksi, että Poppaea hänen rinnallaan olisi kuin syksyinen viikuna Hesperiidien omenan rinnalla."

"Entä sitten?"

"Sanon sinulle vieläkin, että nähtyäni auringon säteiden siellä suihkulähteen luona miltei lävistävän hänen ruumiinsa, olen häneen silmittömästi rakastunut."

"Onko hän sitten niin läpikuultava kuin pieni nahkiainen tai nuori sardiini?"

"Älä laske leikkiä, Petronius! Minä kerron sinulle tässä kohtalostani yksinkertaisella suorudella, mutta tiedäthän, että ihminen räikeänvärillä vaatteilla monasti peittää syviäkin haavoja. Vielä täytyy minun tunnustaa sinulle, että palattuani Aasiasta vietin yön pyhän Mopsuksen tempelissä, saadakseni nähdä jotakin ennustavaa unta. Unessa ilmestyi minulle itse Mopsus, joka ilmoitti, että elämässäni tulee tapahtumaan suuri muutos rakkauden kautta."

"Muistaakseni Plinius sanoo, ettei hän usko jumaliin, mutta uniin hän uskoo. Mahdollisesti hän on oikeassa. Vaikka minä lasken leikkiä kaikesta, niin olen miltei vakuutettu siitä, että on olemassa ainoastaan yksi iankaikkinen, luova ja kaikkivoipa jumaluus, Venus Genitrix. Hän pitää koossa sielut ja ruumiit, elolliset ja elottomat olennot. Eros se oli, joka loihti esiin maailman kaaoksesta. Toinen asia on, tekikö hän siinä hyvin, mutta koska sitä nyt kerran ei voi muuttaa, niin meidän täytyy tunnustaa hänen voimansa joko myöten tai vastoin tahtoamme."

"Oi Petronius! Helpompi on maailmassa saada kuulla filosofiaa kuin hyviä neuvoja."

"Sano minulle nyt sitten, mitä sinä oikeastaan tahdot?"

"Tahdon omistaa Lygian. Tahdon että nämä käsivarteni, jotka nyt tavoittelevat tyhjää ilmaa, pitelevät häntä ja painavat häntä rintaani vasten. Tahdon niellä hänen hengitystään. Jos hän olisi orjatar, niin antaisin Aulukselle hänestä sata tyttöä, joitten valkeiksi kalkitut jalat osoittavat, että he ensi kertaa

seisovat turulla. Tahdon omistaa hänet, kunnes hapseni ovat yhtä valkeat kuin Soracten kukkula talvella."

"Hän ei ole orjatar, mutta hän on kuitenkin katsottava kuuluvaksi Plautiuksen »familiaan», palvelijakuntaan. Tai ehkä häntä orpolapsena voipi pitää »alumnana», kasvattityttärenä. Plautius saattaisi luovuttaa hänet sinulle, jos tahtoisit."

"Sinäpä et tunne Pomponia Graecinaa. Sitäpaitsi he molemmatkin kohtelivat häntä kuin omaa lasta."

"Tunnen kyllä Pomponian. Hän on aivan kuin sypressi. Jollei hän olisi Auluksen vaimo, niin saattaisi palkata hänet itkijänaiseksi. Julian kuoleman jälkeen käyttää hän aina mustaa »stolaa» ja näyttää muuten siltä kuin hän jo käyskentelisi Tuonen niityillä asphodelos-liljojen keskellä. Onhan hän sitäpaitsi »univira», yhden miehen rakastettu, ja meidän naistemme joukossa, jotka neljä, viisi kertaa ovat vaihtaneet miestä, on sellainen oikea Fenix-lintu. Mutta tosiaan...! oletko kuullut, että Pohjois-Egyptissä hiljan todella on nähty Fenix, jommoisia ei löydetä kuin kerran viidessäsadassa vuodessa?"

"Petronius, Petronius! Puhukaamme Fenixistä toisen kerran."

"Mistä minä sitten sinulle puhuisin, hyvä Marcus! Tunnen Aulus Plautiuksen. Hän moittii kyllä elämäntapojani, mutta pitää minusta sentään tavallaan ja kunnioittaa minua enemmän kuin muita siksi, etten koskaan ole ollut ilmiantaja, kuten esimerkiksi Domitius Afer, Tigellinus ja koko Vaskiparran ystävälauma. Vaikken tahdokaan näytellä minkään stoikon osaa, niin olen moittinut Neron tekoja, joiden johdosta Seneca ja Burrus eivät ole lausuneet ainoatakaan paheksuvaa ääntä. Jos luulet minun voivani tehdä jotakin hyväksesi Aulukseen nähden, niin olen valmis auttamaan sinua."

"Luulen että voit. Sinä voit vaikuttaa häneen ja sinun kekseliäs pääsi löytää aina uusia keinoja. Jos sinä ottaisit tutkistellaksesi asemaa ja puhuaksesi Plautiuksen kanssa..."

"Sinulla on liian suuret luulot sekä vaikutuksestani että kekseliäisyydestäni, mutta jollet muuta vaadi, niin puhun kyllä Plautiuksen kanssa, niin pian kuin hän palaa kaupunkiin."

"Hän palasi jo toissapäivänä."

"Siinä tapauksessa menkäämme tricliniumiin, jossa ruoka odottaa, ja kootkaamme voimia. Sitten voimme kannatuttaa itsemme Plautiuksen luo."

"Minä olen aina pitänyt sinusta," huudahti Vinitius lämpimästi, "mutta nyt käsken asettaa kuvapatsaasi kotijumalieni joukkoon—kas, tuon kauniin kuvan tuolta—ja kannan sille uhreja."

Näin puhuessaan kääntyi Vinitius seinään päin, joka oli täynnä kuvia, ja viittasi kuvaan, joka esitti Petroniusta Hermeenä, taikasauva kädessä.

"Kautta Helioksen valon!" huudahti hän sitten, "jos jumalallinen Alexandros (Paris) oli sinun näköisesi, niin en hämmästele Helena."

Hänen huudahduksensa oli todella välitöntä ihailua, sillä vaikka Petronius oli vanhempi eikä kovin kookas vartaloltaan, niin oli hän miltei kauniimpi Vinitiuksin. Rooman naiset eivät ihailleet yksin sitä hienoa älyä ja aistia, joka oli antanut hänelle »arbiter elegantiarum»-nimen, vaan hänen ulkomuotoaan. Ihaellen katselivat häntä kreikkalaiset tytötkin, jotka paraikaa järjestivät hänen togansa poimuja. Toinen tytöistä, nimeltään Eunike, rakasti häntä salaa ja katseli hänen silmiinsä nöyrin, ihastunein katsein.

Petronius ei kiinnittänyt siihen mitään huomiota, vaan kääntyi hymyillen Vinitiuksen puoleen ja rupesi sanelemaan muuatta Senecan lausuntoa naisesta:

"Animal impudens... j.n.e."

Sitten kiersi hän käsivartensa Vinitiuksen hartioiden ympäri ja saattoi hänet tricliniumiin.

Sill'aikaa olivat molemmat kreikkalaistytöt, frygittäret ja kaksi mauritarta korjaamassa unctuariumista pois hyvänhajuja voiteita. Äkkiä pistivät frigidariumin puoleisen oviverhon välitse kylpyvartijat päänsä ja kuiskasivat hiljaa: »sst!» Samassa hypähtivät frygittäret, kaksi etiopialaistytöä ja toinen kreikkattarista paikoiltaan ja katosivat silmänräpäyksessä oviverhon taakse. Kylpylaitoksessa alkoi nimittäin taas se vallaton ja hillitön elämä, jota ei tarkastajakaan kieltänyt, sentähden että hän monasti itsekin otti osaa sen nautintoihin. Harmitti se muuten Petroniusta, mutta järkevänä miehenä ei hän mielellään ryhtynyt rangaistuksiin, vaan antoi näittenkin huvitusten mennä menojaan.

Eunike oli jäänyt yksin unctuariumiin. Hetkisen kuunteli hän naurua ja melua, joka, yhä edeten, kuului hikoiluosastosta päin. Vihdoin nosti hän pienen, jalokivillä koristetun norsunluisen tuolin, jota

Petronius vasta oli käyttänyt istuimeensa, varovasti hänen kuvansa alle.

Huone oli täynnä valoa ja värejä, sillä seinät olivat lasketut taivaankaarenkarvaisilla marmorilevyillä, ja niitä pitkin hyppelivät auringonsäteet.

Eunike nousi tuolille ja, päästyään kuvan tasalle, kiersi äkkiä käsivartensa sen kaulaan. Hän ravisti taapäin kultaisia hiuksiaan, painoi ruumiinsa valkeaa marmoria vastaan ja vei hellästi huulensa Petroniuksen kylmää suuta vastaan...

TOINEN LUKU.

Ystävät nauttivat vahvistavaa aamiaistansa aikana, jolloin tavalliset kuolevaiset jo aikoja sitten olivat syöneet päivällisensä. Aterian jälkeen ehdotti Petronius, että otettaisiin pieni uni. Hänen mielestään oli vielä liian aikaista lähteä vieraisiin. Tosin muutamat ihmiset käyvät tervehtimässä tuttaviaan jo auringonnousun aikaan, se on muka vanha roomalainen tapa, mutta Petroniuksen mielestä se oli sulaa barbarisuutta. Hänestä olivat iltapäivätunnit soveliaimmat, varsinkin se aika, jolloin aurinko kääntyy Jupiterin temppeliä kohden Kapitoliumille ja lankeaa vinoon Forumille. Syksy on vielä sangen kuuma, ja ihmiset ottavat mielellään pienen päivällisunen. Hauska on kuunnella suihkulähteen loisketta atriumissa, astella määrätty tuhat askeltansa ja sitten nukahtaa punertavaan valoon, joka virtaa purppuraisten, puoleksi suljettujen verhojen läpi.

Vinitius suostui hänen ehdotukseensa ja he rupesivat huolettomasti astumaan edestakaisin, jutellen Palatinuksen ja kaupungin kuulumisista ja vihdoin vaipuen filosofiaan. Sitten läksi Petronius cubiculumiin, mutta ei hän kauaakaan nukkunut. Puolen tunnin kuluttua hän jo palasi, käski tuoda verbena-öljyä, veti sieramiinsa sen hajua ja hieroi sillä käsiään ja kulmiaan.

"Et usko," virkkoi hän, "kuinka se virkistää. Nyt olen valmis."

Kantotuoli oli jo kauan odottanut. He istuutuivat siis ja käskivät viedä itsensä Vicus Patriciukselle Auluksen taloon. Petroniuksen »insula» oli Palatinuksen läntisellä rinteellä, niinsanotun Carinaen luona, joten lyhyin tie sinne vei alemmaksi Forumia myöten. Koska Petronius kuitenkin samalla tahtoi puhutella kultaseppä Idomenusta, niin antoi hän kantajille käskyn kulkea Vicus Apolliniksen ja Forumin kautta Vicus Sceleratusta kohti, jonka kulmassa oli kaikenlaisia kauppapuoteja.

Jättiläiskokoiset maurilaiset neekerit nostivat kantotuolin olkapäilleen ja läksivät liikkeelle. Perässä kävi orjia, joita toimensa mukaan sanottiin »pedisequi». Hetken perästä vei Petronius vaieten kätensä kasvoilleen, haisteli öljyä ja näytti miettivän jotakin.

"Päähäni pälkähtää," virkkoi hän sitten, "että jollei unelmiesi jumalatar ole orja, niin voihan hän jättää Plautiuksen talon ja muuttaa sinun luoksesi. Sinä ympäröit hänet rakkaudella ja rikkaudella, niinkuin minä jumalallisen Chrysothemokseni, johon—näin meidän kesken tunnustaen—olen yhtä kyllästynyt kuin hänkin minuun."

Marcus pudisti päätään.

"Eikö sovi?" kysyi Petronius. "Pahimmassa tapauksessa voisin puhua asiasta Caesarille, ja voit olla varma siitä, että Vaskipartamme, jollei muuten, niin ainakin minun tähteni asettuu sinun puolellesi."

"Sinä et tunne Lygiaa!" virkkoi Vinitius.

"No salli minun kysyä, tunnetko sinä häntä—paitsi näkemältä? Oletko puhutellut häntä? ehkä tunnustanut hänelle rakkautesi?"

"Ensin näin hänet suihkulähteellä ja sen jälkeen olen tavannut hänet kaksi kertaa. Huomattava on, että aluksi asuin erityisessä, vieraita varten rakennetussa huvilassa, ja koska käsivarteni oli poikki, niin en voinut ottaa osaa yhteisiin aterioihin. Vasta lähtöni edellisenä päivänä tapasin Lygian illallisen aikana—mutta en saattanut puhua hänelle sanaakaan. Minun täytyi kuunnella Auluksen kertomuksia voitoista, joita hän Britanniaassa oli saanut, sekä miten pienet tilat Italiassa vähitellen häviävät ja miten Licinius Stolo on koettanut sitä estää. Luulen, ettei Aulus yleensä muusta osaakaan puhua ja että me tänäänkin turhaan koetamme päästä niistä asioista, jollet ehkä tahdo kuulla esitelmää nykyajan ylellisyydestä. Heidän kanatarhassaan on fasaaneja, mutta niitä ei syödä, sillä he luulevat, että jokainen syöty fasaani jouduttaa Rooman vallan loppua. Toisen kerran tapasin tytön puutarhassa vesialtaan luona, kädessä tuore oksa, jonka hän pisti veteen, sitten sirotellakseen sillä pisaroita liljojen lehdille,

ikäänkuin vispilällä. Katsopa polviani. Kautta Herkuleen kilven, ne eivät vavisseet, kun parttilaiset taistelun tuoksinassa karkasivat varustuksiamme vastaan, mutta siellä vesialtaan luona ne vapisivat. Ja namillani kuin poikanen, joka vielä kantaa amulettia rinnallaan, rukoilin pitkän aikaa silmilläni häneltä armoa, saamatta sanaa suustani."

Petronius katseli häneen miltei kadehtien.

"Sinua onnellista!" huudahti hän. "Vaikka elämä ja maailma kuinka turmeltuisivat, niin ikuisesti hyvänä pysyy sentään—nuoruus!"

Hetken kuluttua hän kysyi:

"Etkö sinä sitten ensinkään puhutellut häntä?"

"Kyllä sentään! Hiukan toinnuttuani kerroin, että olin palannut Aasiasta, että olin taittanut käsivarteni kaupungin ulkopuolella ja saanut paljon kärsiä, mutta että nyt, kun minun piti jättää tämä vierasvarainen talo, huomaan, että kärsimyksetkin sen katon alla ovat enemmänarvoiset kuin muualla ylellisyys—sairaus täällä parempi kuin muualla terveys. Tyttökin kuunteli sanojani hämillään, pää painettuna maata kohti ja piirrellen jotakin oksallaan kellertävään hiekkaan. Sitten hän nosti silmänsä, vilkaisi vuoroin merkkeihin hiekassa, vuoroin minuun, ikäänkuin kysyäkseen jotakin—mutta pakeni sitten äkkiä kuin vedenneito ilkeää faunia."

"Hänellä mahtaa olla kauniit silmät?"

"Niinkuin meri! Minä upposinkin niihin kuin mereen. Vakuutan sinulle, ettei Arkipelagi ole niin sininen. Samassa juoksi Plautiuksen pikku poika luokseni ja rupesi kyselemään jotakin, mutta minä en ymmärtänyt, mitä hän sanoi."

"Oi Athene," huusi Petronius, "päästä auki siteet, joilla Eros on tämän pojan silmät sitonut, sillä muuten hän halkaisee päänsä Venuksen temppelin pylväisiin."

Vinitiukselle hän lausui:

"Oi sinä keväinen umppu elämän puussa, oi sinä viinipuun ensimmäinen vihanta oksa! Minun ei pitäisi antaa viedä sinua Plautiuksen luo, vaan Gelotiukselle, joka valmistaa kokemattomia poikia elämän kouluun."

"Mitä minun nyt pitää tehdä?"

"Mitä hän sitten piirsi hiekkaan? Ehkä Amarin nimen tai hänen vasamansa lävistämän sydämen, tai jotakin muuta sellaista, josta saatat päättää, että satyrit jo ovat kuiskanneet sen nymfin korvaan kaikenlaisia elämän salaisuuksia. Ethän toki jättänyt katselematta noita merkkejä?"

"Olen kantanut togaa kauemmin kuin luulet," vastasi Vinitius "ja Auluksen pojan mentyä katselin kauan piirroksia, sillä tiedän, että neitokset Kreikassa ja Roomassa usein piirtävät hiekkaan mitä eivät tahdo sanoin lausua... Mutta koetapa arvata mitä hän piirsi?"

"Jollen äsken arvannut oikein, niin en koetakaan arvata."

"Kalan."

"Mitä sanot?"

"Sanon kalan. Pitikö sen ehkä merkitä, että hänen suonissaan vastaiseksi virtaa kylmä veri?—en tiedä! Mutta varmaan sinä, joka sanoit minua keväiseksi umpuksi elämän puussa, osaat arvata tuon merkin tarkoituksen."

"Rakkaimpani, kysy sitä Pliniukselta. Hän tuntee kalat. Jos vanha Apitius eläisi, niin hänkin voisi selittää sinulle näitä seikkoja, sillä hän sai eläessään enemmän kaloja kuin koko Napolin lahteen mahtuu yhtäaikaa."

Siihen heidän keskustelunsa loppui, sillä he tulivat vilkasliikkeisille kaduille ja ihmisten hälinä esti heidän ääniään kuulumasta. Vicus Apollinikselta kääntyivät he Forum Romanumille, jonne poutaisina päivinä auringonlaskun aikaan kokoontui suuria joukkoja joutilasta väkeä kävelemään edestakaisin pylväiköissä, kuuntelemaan ja kertomaan uutisia, katselemaan tunnettuja henkilöitä, jotka kantotuoleissa kulkivat ohitse, ja varsinkin ihailemaan kultaseppien, kirja-, silkki- ja pronssikauppiaiden, rahanvaihtajien ynnä muiden myymälöjä, joita talot torin varrella ja vastapäätä Kapitoliumia olivat täynnä. Linnan puoleinen osa Forumia oli vielä varjossa, mutta ylempänä kohoilevia pylvästöjä kultasi koko loistollaan ilta-aurinko. Alemmista pylväistä venyi pitkiä varjoja marmoripatsaille, joita oli niin paljon, että silmä eksyi niiden sekaan kuin metsään. Rakennukset ja

patsaat näyttivät olevan toistensa tiellä, ne olivat mätetyt ikäänkuin päällekkäin, toiset kulkivat oikealle, toiset vasemmalle, toiset pyrkivät pystyyn, toiset turvautuivat linnan muurien suojaan. Valkeat ja kellertävät pylväät olivat ikäänkuin runkoina metsässä, milloin tukevampina, milloin hennompina, milloin puhjenneina poikkihirren alle akantuskukiksi, milloin kiertyneinä joonilaisiksi sarviksi, milloin päättyen yksinkertaisiin doorilaisiin neliömuotoihin. Pylväsmetsän yläpuolella välkkyi maalattuja triglypejä, ja tympaneista, päätypinnoista ulkoni veistettyjä jumalien kuvia. Rakennusten harjoilla näkyi siivekkäitä, kullattuja nelivaljakkoja, ikäänkuin valmiina lähtemään lentoon kohti taivaan sineä, joka niin tynenä kaarsi kaupunkia ja sen lukemattomia temppelejä. Sekä torin keskellä että sivuilla solui ihmisvirta: joukot astelivat Julius Caesarin basilikan kaarteiden alitse, niitä istuskeli Castorin ja Polluxin portailla, niitä kierteli Vestan temppelin ympärillä. Marmorista maanpintaa vastaan näyttivät ihmiset kirjavilta perhosilta tai koppakuoriaisilta. Temppeleistä, joka oli pyhitetty »Jovi optimo, maximo», alas sen äärettömiä portaita tulvi uusia hyökyaaltoja; rostrumien, puhujalavojen, luona kuunneltiin puheita; tuontuostakin tarjosivat kaupustelijat korkealla äänellä hedelmiä, viiniä tai viikunamehulla sekoitettua vettä; puoskarit kehuivat ihmeellisiä lääkkeitään, ennustajat lupasivat ilmoittaa salaisten aarteiden olinpaikat, unenselittäjät tarjosivat palvelustaan. Joskus sekaantui puheen ja huutojen humuun sistron, egyptiläisen sambukin tai kreikkalaisten huilujen helinä, joku hurskas tai alakuloinen sairas kantoi temppeleihin uhriaan. Liikkuvina, tummina tai harmaankirjavina täplinä parveilivat kivityksellä, keskellä ihmisjoukkoja kyyhkysset, halukkaasti kyttäellen putoavaa jyvää ja tuontuostakin humahtaen lentoon, sitten hajotakseen parvestaan kaupungille. Vähäväläi täytyi ihmisjoukkojen jakaantua antamaan tilaa kantotuoleille, joissa istui koreasti puettuja naisia tai elähtäneitä senaattoreja ja ylimyksiä. Erikielinen väkijoukko mainitsi ääneen heidän nimiään, varustaen kunkin joko ivallisella, pilkallisella tai kehuvalta lisäyksellä. Siellä täällä hälinässä tungeskeli tai asteli hitain askelin sotilaita valvomassa katujärjestystä. Ihmisjoukossa kuuli puhuttavan kreikkankieltä yhtä paljon kuin latinaakin.

Vinitius, joka pitkän aikaa oli ollut poissa kaupungista, huvitti suuresti hyörinä Forumilla. Tori kyllä hallitsi elävät aaltonsa, mutta tulvillaan se olikin. Petronius, joka arvasi ystävänsä ajatukset, sanoi sitä »Quiritien pesäksi—jossa ei ole Quiritejä». Kaupungin oma väestö oikeastaan hävisi mitä erilaisinten rotujen ja kansallisuuksien tulvaan. Siellä eli etiopialaisia, jättiläiskokoisia, vaaleatukkaisia miehiä kaukaisesta pohjolasta, brittejä, galleja, germaaneja, vinosilmäistä väkeä Sericumista, kansaa Eufraatin takaa ja Induksen varsilta, millä minkin värinen parta, aina tiilenkarvaisiin asti, syyrialaisia Oronteksen rannoilta, toisilla hekumalliset silmät, toisilla laimeat; Arapian erämaitten asukkaat olivat kuihtuneet pelkiksi luurangoksi, juutalaisten rinnat olivat sisäänpainuneet, egyptiläisten kasvoilla viipyi ainainen välinpitämätön hymy. Siellä oli numideja, afreja, kreikkalaisia Hellaasta—jotka viimeainitut yhdessä roomalaisten kanssa hallitsivat kaupunkia, mutta hallitsivat sitä tieteellään, taiteellaan, viisaudellaan ja lääkitsemistaidollaan—kreikkalaisia saarilta, Vähästä-Aasiasta, Egyptistä, Italiasta ja narbonilaisesta Galliasta. Orjien joukossa, joiden korvalehtiin oli puhkaistu läpi, näkyi laiskoja vapautettuja, joiden ruuasta, juomasta ja vaatteista itse keisari piti huolen, ja vapaita ulkomaalaisia, joita huoleton elämä ja onnenonkiminen oli houkutellut jättiläiskaupunkiin. Ei puuttunut pikkukauppiaita eikä pappejakaan. Siellä oli Serapiksen pappeja, palmunoksat käsissä, Isis-jumalattaren pappeja, jonka jumalattaren alttarille kannettiin enemmän uhreja kuin itse kapitolisen Jupiterin temppeleihin, ja Kybelen pappeja, jotka kantoivat käsissään kultaisia riisitähkiä, sitäpaitsi kaikenlaisten kiertelevien jumaluuksien pappeja. Siellä oli itämaalaisia tanssijattaria, kirjavat lakit päässä, oli amuletinkauppiaita, oli käärmeenkesyttäjiä ja kaldealaisia tietäjiä, oli vihdoin aivan toimeettomia ihmisolentoja, jotka joka viikko ilmestyivät kerjäämään jyvämakasiinien eteen virran tuonpuoliselle rannalle, tappelivat pääsylipuista sirkukseen, viettivät yönsä Tiberin-takaisen kaupunginosan rappeutuneissa hökkeleissä ja aurinkoisina, lämpiminä päivinä oleskelivat pimeissä porttikäytävissä, Suburran haisevissa ruokapaikoissa, Milviuksen sillalla tai rikkaiden »insuloissa», joissa heille joskus viskattiin jätteitä orjien pöydältä.

Petronius oli kansanjoukolle hyvin tuttu henkilö. Yhtä mittaa kuuli Vinitius huudettavan: »hic est!»—»se on hän!» Kansa oli aina pitänyt Petroniuksesta hänen anteliaisuutensa takia, mutta silloin oli hän vasta oikein päässyt suosioon, kun oli saatu kuulla, että Petronius Caesarin edessä oli vastustanut muuatta kuolemantuomiota, joka määräsi tapettavaksi prefekti Pedanius Secunduksen koko »familian», s.o. kaikki orjat, ikään ja sukupuoleen katsomatta, sentähden että yksi heistä epätoivon hetkenä oli surmannut julman isäntänsä. Petronius kyllä suoraan huomautti, että asia hänelle oli ollut yhdentekevä, hän oli vain yksityisesti puhunut Caesarille, koska hän oli »arbitrarius elegantiarum», jonka esteettistä tunnetta loukkaa barbarinen teurastaminen: se sopi joillekin skyyttiläisille, vaan ei roomalaisille. Mutta kansa, jonka mielet aiottu teurastus oli pannut kuohuksiin, rakasti siitä asti Petroniusta.

Hänelle oli kansansuosio yhdentekevä. Hän muisti, että sama kansa oli rakastanut Britannicusta, jonka Nero myrkytti, ja Agrippinaa, joka Neron käskystä surmattiin—samaten Octaviaa, joka Pandatariassa tukahdutettiin kuumaan höyryyn, sittenkun hänen suonensa ensin oli avattu—samaten Rubelius Plautusta, joka ajettiin maanpakoon, ja Traseaa, joka minä päivänä hyvänsä saattoi odottaa kuolemantuomiota. Kansansuosiota saattoi pikemmin pitää huonona enteenä, ja epäilijä Petronius oli taikauskoinen. Hän halveksi joukkoa erittäinkin kahdesta syystä: siksi että hän oli ylimys ja siksi että hän oli esteetikko. Olennot, jotka haisivat paistetuilta pavuilta, joita kanniskelivat povessaan, jotka

kadunkulmissa ja pylväskäytävissä pelasivat moraa, niin että alituisesti olivat hiessä ja yskässä—ne eivät hänen silmissään ansainneet ihmisen nimeä.

Hän ei vastannut käsientaputuksiin enempää kuin lentosuudelmiinkaan, joita sieltä täältä heitettiin hänelle, vaan kertoi Marcukselle Pedaniuksesta ja ivasi katuyleisöä, joka raivonsa jälkeisenä aamuna oli taputtanut käsiään Nerolle, kun hän kulki Jupiter Statorin temppeliin. Avirnuksen kirjakaupan luona hän seisautti kantotuolin ja osti kauniisti kirjaellun käsikirjoituksen, jonka ojensi Vinitiukselle.

"Tässä saat lahjan," virkkoi hän.

"Kiitos," vastasi Vinitius, katseli sitten teoksen nimeä ja jatkoi:
"»Satiricon». Se on aivan uutta. Kenen kirjoittama se on?"

"Minun. Mutta minä en tahdo kulkea samoja teitä kuin Rufinus, josta minun juuri piti sinulle kertoa, tai Fabritius Vejento. Sentähden ei kukaan tiedä mitään teoksistani, äläkä sinä myöskään kerro niistä."

"Mutta sinä sanoit, ettet kirjoita runoja," huudahti Vinitius, selailen teosta, "suorasanaisen joukossa on täällä tuhkatieässä runoa."

"Kun sinä nyt luet sitä, niin huomaa erittäin »Trimalchionin pidot». Mitä runoihin tulee, niin ne minua iljettävät senjälkeen kun Nero on ruvennut kirjoittamaan eeposta. Katso, kun Vitellius tahtoo keventää ruumistaan, niin hän työntää kurkkuunsa pienen, norsunluisen kapulan, toiset käyttävät flamingonsulkaa, joka on kastettu öljyyn tai keitettyyn serpillum-nesteeseen—minä luen Neron runoja, ja vaikutus tapahtuu silmänräpäyksessä. Sitten minä taas saatan niitä kehua, jollen puhtaalla omallatunnolla, niin ainakin puhtaalla vatsalla."

Näin sanottuaan pysäytti hän kantotuolin kultaseppä Idomenuksen kohdalle ja toimitettuaan gemma-ostoksensa käski kantajien kulkea suoraan Auluksen talolle.

"Matkalla kerron sinulle jutun Rufinuksesta, niin saat nähdä, mihin kirjailijan itserakkaus saattaa johtaa."

Tuskin hän sentään oli ehtinyt alkaakaan, kun kantajat kääntyivät Vicus Patriciukselle ja pysähtyivät Auluksen talon eteen. Voimakas nuori »janitor», ovenvartia, avasi heille ostiumiin vievän oven, ja siellä tervehti heitä harakka, täyttä kurkkua huutaen häkistään: »salve!»

Astuessaan toisesta eteisestä eli niinsanotusta ostiumista itse atriumiin puhui Vinitius:

"Oletko huomannut, että ovenvartiat täällä kulkevat ilman kahleita?"

"Merkillinen talo," sanoi Petronius puoliääneen. "Tottahan sinä olet kuullut, että Pomponia Graecinan epäillään tunnustavan erästä harhaoppia, joka on tullut idästäpäin ja joka kunnioittaa erästä Kristusta. Crispinilla näkyy käyttäneen sitä hyväkseen, sillä hän ei saata suoda anteeksi Pomponialle, että tämä koko elämänsä ajan on tyytynyt samaan mieheen.—Univira! yhden miehen vaimo!... Helpompi on näihin aikoihin poimia tuoreita sienä Noricumista. Hän on jo ollut kutsuttuna kotituomioistuimen eteen."

"Olet oikeassa, se on kummallinen talo. Myöhemmin kerron sinulle, mitä täällä olen kuullut ja nähnyt."

He tulivat atriumiin. Orja, joka siellä palveli, n.s. atriensis, lähetti nomenclatorin ilmoittamaan vieraita. Samassa toivat palvelijat heille istuimia ja matalia jakkaroita jalkojen alle. Petronius, joka oli kuvitellut, että tässä ankarassa talossa vallitsisi ainainen alakuloisuus, ei ollut ikinä siellä käynyt, mutta tunsu nyt sekä kummastusta että pettymystä, sillä atrium teki varsin iloisen vaikutuksen. Ylhäällä katossa oli suuri aukko, ja siitä tulvi kimputtain kirkasta valoa, joka taittui tuhansiksi kipinöiksi vesisäteissä. Suihkulähteen ympärillä oli neliskulmainen säiliö, johon pahalla ilmalla lankesi sadevesi kattoaukosta. Sitä sanottiin impluviumiksi, ja sen ympärillä kasvoi liljoja ja vuokkoja. Lilja näytti olevan oikein talon lempikukka, sillä sekä punaisia että valkeita liljoja oli joukottain. Oli myöskin safirin-värisiä iris-kukkia, joiden sirot terälehdet vesi pärskeellään oli ikäänkuin hopeoinut. Märkien sammalten välistä, jotka ympäröivät liljaruokkuja, ja lehtikimppujen lomitse näkyi pronssisia lasten- ja vesilintujen kuvia. Eräessä kulmassa oli niinkään pronssista valettu kauris, joka kurotti harmaata, kosteaa kaulaansa ja vehreähtävää päätänsä vettä kohti, ikäänkuin juodakseen. Atriumin permanto oli mosaikkia; seinät olivat osaksi lasketut punaisella marmorilla, osaksi maalattua puuta, täynnä kalojen, vaakalintujen ja muiden lentäväisten kuvia, joten niiden värit loistollaan hivelivät silmää. Ovet viereisiin huoneisiin olivat kilpikonnan- tai norsunluuta; seinillä ovien välissä seisoi Auluksen esi-isien kuvia. Kaikki todisti vankkaa varallisuutta. Liiottelua ei saattanut havaita missään, mutta aateluus ja itsetietoisuus olivat painaneet leimansa kaikkialle.

Petronius, jonka asunto oli sisustettu paljoa suuremmalla komeudella ja hienostuneella ylellisyydellä,

ei kuitenkaan täälläkään saattanut tavata mitään loukkaavaa. Hän kääntyi juuri Vinitiuksen puoleen huomauttamaan tätä seikkaa, kun orja työnsi syrjään atriumin ja tablinumin välisen verhon ja talon perältä tuli näkyviin Aulus Plautius, joka kiireesti asteli heitä kohti.

Tälle miehelle oli jo koittanut elämän ehto ja hänen hiuksensa olivat valkeassa kuurassa, mutta silti oli hän vielä reipas, kasvopiirteet jäntevät ja luiset kuin kotkalla. Tällä hetkellä kuvastui hänen kasvoissaan täydellinen hämmästys, jopa levottomuuskin, sillä Neron ystävän ja uskotun tulo hänen taloonsa oli tuiki odottamaton.

Petronius oli sekä liiaksi maailmanmies että teräväjärkinen ollakseen sitä huomaamatta. Ensi tervehdykset vaihdettuaan riensi hän sentähden selittämään, että hän tuli kiittämään siitä hoidosta, jota hänen sisarenpoikansa oli saanut nauttia tässä talossa. Kiitollisuus oli ainoana aiheena hänen tuloonsa, ja lisäksi rohkaisi häntä vanha tuttavuus.

Aulus vakuutti omasta puolestaan, että Petronius oli hänelle rakas vieras, mutta mitä kiitollisuuteen tulee, niin hän oli kiitollisuuden velassa Petroniukselle, vaikkei Petronius tietänyt ehkä mistä syystä.

Petronius ei todellakaan sitä tietänyt. Hän loi ruskeat silmänsä ylöspäin ja koetti miettiä, oliko hän tehnyt jotakin pientä palvelusta Aulukselle tai jollekin toiselle. Mutta hän ei muistanut ainoatakaan, paitsi sen, jonka aikoi tehdä Vinitiukselle. Mahdollisesti hän tietämättään oli tullut tehneeksi jotakin sentapaista, mutta silloin se todella oli tapahtunut aivan hänen tietämättään.

"Minä rakastan ja kunnioitan Vespasianusta," jatkoi Aulus, "jonka hengen sinä pelastit, kun hänelle kerran sattui se onnettomuus, että hän nukkui kuunnellessaan Caesarin säkeitä."

"Onni hänelle," virkkoi Petronius, "ettei hän niitä kuullut. Asia olisi sentään saattanut päättyä onnettomasti. Vaskiparta tahtoi tietysti lähettää centurion hänen luokseen antamaan ystävällisen neuvon, että hän avaisi suonensa."

"Ja silloin juuri sinä, Petronius, hymyilit hänelle."

"Niin, tai oikeastaan päinvastoin. Sanoin hänelle, että Orfeuskin laulullaan sai nukutetuksi villit pedot ja että Nero nukuttaessaan Vespasianuksen oli saavuttanut yhtä suuren voiton. Punaparta saa kyllä moittia, jos moitteeseen vain sekoittaa tarpeeksi imartelua. Armollinen Caesarittaremme Poppaea ymmärtää ne asiat juurtajaksain."

"Valitettavasti," puhui Aulus, "ovat nyt ajat sellaiset. Minulta puuttuu kaksi etuhammasta, sillä muuan brittiläinen heitti minua kerran kivellä, ja siitä asti on puheeni ollut viallista. Kuitenkin olen viettänyt elämäni onnellisimmat hetket Britanniassa..."

"Siksi että ne hetket olivat voiton hetkiä," lisäsi Vinitius.

Petronius, joka pelkäsi, että vanha sotapäällikkö rupeisi kertomaan muistelmiaan, vaihtoi puheainetta. Praenesten seuduilla olivat maalaiset löytäneet kuolleen sudenpenikan, jolla oli kaksi päätä. Samana päivänä oli raivonnut myrsky ja salama oli hävittänyt osan Kuuttaren temppeliä, mikä myöhäiseen syksyyn nähden oli aivan kuulumatonta. Muuan Cotta-niminen mies, joka oli tämän kertonut, tiesi myöskin, että saman temppelin papit ennustivat kaupungin tai ainakin jonkun suuren talon perikatoa, jollei sitä erityisillä uhreilla saataisi peräytetyksi.

Aulus oli sitä mieltä, ettei tällaisia merkkejä saanut olla huomioon ottamatta. Jumalat saattoivat olla julmistuneita rikkaiden ylellisyydestä, mikä ei olisi ollut ensinkään kummallista—ja silloin olivat sovitushurit aina paikallaan.

Nyt puhui Petronius:

"Sinun talosi, Plautius, ei ole tarpeeksi suuri, vaikka siinä asuukin suuri mies; minun taloni, joskin liian suuri näin alhaiselle olennolle, on siihen tarkoitukseen liian pieni. Jos taas on kysymys jonkun niin suuren talon häviöstä kuin on esimerkiksi »domus transitoria», niin kannattaako meidän oikeastaan uhrata sen perikadon estämiseksi?"

Plautius ei vastannut tähän kysymykseen, ja hänen varovaisuutensa loukkasi Petroniusta, sillä vaikkei Petronius paljon osannutkaan erottaa oikeaa väärästä, niin ei hän koskaan ollut alentunut ilmiantajaksi ja hänen kanssaan olisi saattanut puhua aivan vapaasti. Hän muutti sentähden uudestaan puheainetta ja rupesi kiittämään Plautiuksen asuntoa, varsinkin siinä vallitsevaa hyvää aistia.

"Se on vanha sukutalo," selitti Plautius. "Senjälkeen kun minä sen perin, ei ole muutettu mitään."

Kun atriumin ja tabliumin välinen oviverho oli vedetty syrjään, oli talo avoinna päästä päähän, joten tablinumin, peristylin eli pilaripihan ja sen takana olevan salin eli n.s. oecuksen läpi saattoi nähdä

kauas puutarhaan asti. Se oli kuin valoisa kuva tummissa kehyksissä, ja sieltä liiti atriumiin asti lapsen nauru.

"Salli, oi päällikkö," virkkoi Petronius, "meidän likeltä kuulla tuota heleää naurua, jota nykyään niin harvoin saa kuulla."

"Kernaasti," vastasi Plautius, nousten istualtaan. "Pieni poikani Aulus ja Lygia siellä lyövät palloa. Mutta mitä nauruun tulee, Petronius, niin luulen, että juuri se sinun elämästäsi puuttuu."

"Elämä on naurun arvoinen," vastasi Petronius, "minä kyllä nauran!—mutta tämä nauru soi aivan toisin."

"Petronius," huomautti Vinitius, "on monasti päiväkausia nauramatta ja nauraa sitten taas yöt umpeensa."

Näitä puhellessaan astuivat he talon läpi ja tulivat puutarhaan, missä Lygia ja pikku Aulus löivät palloa. Tähän huviin vartavasten määrätty orjat, n.s. spheristae, keräsivät maasta pallot ja toivat ne pelaajien käsiin. Petronius loi ohimennen kiireisen silmäyksen Lygiaan, mutta pikku Aulus karkasi tervehtimään Vinitiusta ja Vinitius puolestaan kumarsi kauniille tytölle, joka seisoi pallo kädessä, hiukset hiukan epäjärjestyksessä, hämillään ja puna poskilla.

Puutarhan tricliniumissa, muratti- ja viiniköynnösverkon varjossa istui Pomponia Graecina, ja sinne menivät vieraat häntä tervehtimään. Petronius tunsi hänet, vaikkei hän seurustellutkaan Plautiusten talossa, sillä hän oli nähnyt hänet Antistian, Rubelius Plautuksen tyttären luona, samaten kuin Senecan ja Polion taloissa. Tuon naisen surulliset, lempeät kasvot, hänen jalomuotoinen vartalonsa, hänen liikkeensä ja sanansa, kaikki hänessä teki Petroniukseen omituisen vaikutuksen. Pomponia kumosi siihen määrään koko hänen käsityksensä naisesta, että tuon perinpohjin turmeltuneen ja itsetietoisien miehen, jonka kaltaista ei ollut koko Roomassa, täytyi tuntea jonkinlaista kunnioitusta häntä kohtaan, jopa tuntea itsetietoisuutensa horjuvan hänen seurassaan. Kun hän kiitti Vinitiuksen saamasta hoidosta, pääsi häneltä aivan vaistomaisesti puhuttelusana »domina», herratar, jota hän ei vahingossakaan olisi tullut käyttäneeksi puhutellessaan esim. Calviaa, Crispinillaa, Scriboniaa, Valeriaa, Solinaa tai muita suurmaailman naisia.—Tervehdittyään ja kiitettyään Pomponiaa huomautti hän, että häntä valitettavasti niin harvoin näkee. Ei häntä tapaa sirkuksessa eikä amfiteatterissa. Silloin laski Pomponia kätensä miehensä käteen ja vastasi tynesti:

"Me vanhenemme vanhenemistamme ja rupeamme yhä paremmin viihtymään kodin hiljaisuudessa."

Petroniuksen piti vastata hänen sanoihinsa, mutta samassa virkkoi Aulus Plautius sihisevällä äänellään:

"Ja me vieraannumme vieraantumistamme ihmisistä, jotka roomalaisille jumalillemme antavat kreikkalaisia nimiä."

"Jumalat ovat jo aikoja sitten käyneet korusanoiksi puhujien puheissa," huomautti Petronius kevyesti. "Ja koska kreikkalaiset meille ovat opettaneet koko puhujataidon, niin minusta tuntuu helpommalta sanoa Hera kuin Juno."

Tätä lausueessaan kääntyi hän Pomponian puoleen osoittaakseen, ettei hän hänen seurassaan saattanut mitään muuta jumalolentoa ajatellakaan, ja ryhtyi sitten vastaamaan hänen huomautukseensa heidän vanhuudestaan.

"Ihmiset todella vanhenevat pian, mutta on sellaisiakin, jotka elävät ihan toista elämää ja joiden kasvot Saturnus kokonaan näkyy unohtavan."

Petronius puhui aivan vilpittömällä mielellä, sillä Pomponia Graecinan kasvot, vaikka hän olikin elämänsä ehtopuolella, olivat harvinaisen tuoreet. Hänen päänsä oli pieni, piirteet hienot. Hän teki aivan nuoren naisen vaikutuksen, vaikka hän kantoi mustaa pukua ja vaikka hän oli huolestuneen ja surullisen näköinen.

Sillaikaa pikku Aulus, joka lämpimästi oli kiintynyt Vinitiukseen, tuli pyytämään häntä palloa lyömään. Pojan kanssa tuli tricliniumiin myöskin Lygia. Murattilehdossa, valopilkkujen hyppiessä hänen kasvoillaan, tuntui hän Petroniuksen mielestä vieläkin kauniimmalta kuin ensi näkemältä. Hän muistutti todella nymfiä. Petronius ei vielä ollut puhutellut häntä, sentähden hän nyt kumarsi hänelle ja rupesi, tavallisten tervehdyssanojen asemasta, lausumaan säkeitä, joilla Odysseus tervehti Nausikaata:

Korkea ruhtinatar, joko ihminen vai jumal' ollet...
Mutta jos ihmisten, maan pääll' asuvain suku sulla,
Niin ylen autuas sull' isä ompii ja äitisi armas,

Veljesi myös ylen autuaat...

Pomponiaakin miellytti tämän maailmanmiehen hieno kohteliaisuus. Lygia taas kuunteli häntä hämillään, hehkuvien poskien ja uskaltamatta nostaa silmiään. Vähitellen rupesi hänen suupielissään värähtelemään vallaton hymy ja kasvoista saattoi huomata, että tytössä taisteli ujous ja halu saada vastata—ja vihdoinkin tämä halu voitti. Hän vilkaisi äkkiä Petroniukseen ja vastasi Nausikaan sanoilla, lausuen ne yhdessä henkäyksessä ikäänkuin ulkoa opitun läksyn:

Kunpa sa vieras et lienekään mies joutava, tyhmä...

* * * * *

Sitten hän kääntyi ympäri ja pakeni kuin pelästynyt lintu.

Nyt oli Petroniuksen vuoro hämmästyä, sillä hän ei ollut saattanut odottaa kuulevansa Homerin säkeitä tytön huulilta, jonka syntyperä oli barbarinen, kuten hän Vinitiuksen kertomuksesta tiesi. Hän loi kysyvän katseensa Pomponiaan, mutta tämä ei voinut antaa mitään vastausta, sillä hän katseli paraikaa hymyillen vanhan Auluksen ylpeydestä säteileviä kasvoja.

Aulus nimittäin ei saattanut salata ylpeyttään. Rakastihan hän Lygiaa kuin omaa tytärtään ja pitihän hän kreikkalaisuutta sivistyneen seuraelämän huippuna, vaikka hänen muinaisroomalaiset ennakkoluulonsa käskivätkin häntä vastustamaan kreikankieltä ja sen leviämistä. Itse ei hän koskaan ollut sitä oikein oppinut, ja se häntä salaa harmitti. Mutta siitä hän iloitsi, että tämä hienostunut herra ja kirjailija, joka varmaan oli pitänyt hänen taloan barbarisena, nyt siellä sai vastaukseksi Homerin säkeen alkukielellä.

"Meillä on täällä kreikkalainen opettaja," selitti hän Petroniukselle, "joka opettaa poikaamme, ja tyttö kuuntelee hänkin opetusta. Pieni peipponen se vielä on, mutta herttainen peippo onkin, ja me rakastamme häntä molemmat."

Petronius katseli murattiköynnösten ja kaprifoliain läpi puutarhaan, jossa nuoret huvittelivat. Vinitius oli riisunut togansa ja esiintyi tunikassa. Hän heitti palloa ilmaan ja vastapäätä seisoivat Lygia, käsivarret ojennettuina ottamaan sitä vastaan. Ensi näkemältä ei tyttö ollut tehnyt Petroniukseen suurtakaan vaikutusta. Hän tuntui hänestä liian hennolta. Mutta kun hän sitten tricliniumista tarkemmin katseli häntä, niin hän ajatteli, että tuon näköinen mahtoi Aamuruskon jumalatar olla, ja tuntijana hän tunnusti, ettei tyttö ollut tavallista laatua. Jota kauemmin häntä katseli, sitä enemmän hän miellytti. Hänen kasvonsa olivat kirkkaat ja kukkeat, suu tuore, ikäänkuin suudelmaksi kaarrettu, silmät siniset kuin taivas tai meri, otsa alabasterinkarvainen, hiukset hulmuavat, tummat, vivahtaen milloin meripihkan, milloin korinttilaisen vasken väriin. Hänen kaulansa oli kaitainen, olkapäitten kaarevuus »jumalallinen», koko ruumis norja, notkea, nuori ja tuore kuin kevään kukka. Taiteilijan ja kauneudentuntijan silmä sanoi, että tämän tytön kuvaa tuli sanoa »kevääksi». Äkkiä muistui hänen mieleensä Chrysothemis, ja häneltä pääsi ilkeä hymy. Hiukset puuteroituina kullankarvaisiksi ja kulmakarvat mustattuina oli hän kuin kuihtunut ruusu, jonka kellastuneet lehdet jo putoavat. Ja tätä Chrysothemista häneltä kuitenkin kadehti koko Rooma. Sitten muistui hänen mieleensä Poppaea, mutta kuuluisa Poppaeakin kävi hänen silmissään hengettömäksi vahakuvaksi. Tässä tytössä, joka oli kasvanut Tanagran lehdoissa, ei asunut yksin kevät, vaan Psychen kirkkaus, joka loisti läpi hänen ruusuisen ruumiinsa niinkuin liekki loistaa lampusta.

"Vinitius on oikeassa," mietti Petronius, "minun Chrysothemikseni on vanha, vanha ... kuin Troja."

Sitten hän kääntyi Pomponia Graecinan puoleen ja virkkoi, puutarhaan viitaten:

"Nyt ymmärrän, herratar, että kun omistatte nämä molemmat, te paremmin viihdytte kotona kuin Palatiuksen juhlissa ja sirkuksessa."

"Niin," vastasi Pomponia, katsahtaen sinne päin, missä Lygia ja pieni Aulus olivat.

Mutta vanha sotapäällikkö rupesi kertomaan tytön historiaa ja kaikkea, mitä hän Atelius Histeriltä oli kuullut Lygien pohjolan pimeydessä asuvasta kansasta.

Puutarhassa oli pallonlyönti lopetettu, ja nuoret astelivat hiekkakäytävillä, näyttäen myrtytien ja sypressien tummaa taustaa vastaan valkeilta kuvapatsailta. Lygia ja pikku Aulus astelivat käsi kädessä. Jonkun ajan kuluttua istuutuivat he rahille lammikon rannalle, joka oli keskellä puutarhaa. Pian Aulus sentään erosi heistä, pelotellakseen kaloja läpikuultavassa vedessä. Vinitius jatkoi keskustelua, joka oli alettu jo kävellessä.

"Niin," virkkoi hän matalalla, värisevällä äänellä. "Tuskin olin saanut riisutuksi poikatogon, kun minut

lähetettiin Aasian legiooniin. En ollut oppinut tuntemaan kaupunkia—en elämää enkä rakkautta. Tosin muistan ulkoa hiukan Homeroa ja Anacreonia, mutta en minä, kuten Petronius, osaa lasketella runoa heti, kun järki ihmettelystä vaikenee ja omat sanat puuttuvat. Poikana kävin koulua Musoniuksen luona ja hän sanoi meille, että sen, joka tahtoo löytää onnen, tulee tahtoa jumalien tahdon mukaan—että siis onnen saavuttaminen riippuu meistä itsestämme. Minä puolestani kuitenkin luulen, että on olemassa jotakin paljon suurempaa ja kalliimpaa, joka ei riipu meidän tahdostamme ja jonka yksin rakkaus saattaa antaa.—Etsiväthän tätä onnea itse jumalatkin, siis minäkin, oi Lygia, joka en tähän asti ole rakkautta tuntenut, seuraan heidän jälkiään ja etsin sitä, joka minulle antaisi rakkautta..."

Hän vaikeni. Eikä vähään aikaan kuulunut muuta kuin veden loiskina, kun pikku Aulus viskasi siihen kiviä pelästyttääkseen kaloja. Hetkisen perästä Vinitius taas alkoi puhua, mutta hiljemmin ja vieläkin hellemmällä äänellä.

"Tottahan sinä tunnet Vespasianuksen pojan Tituksen? Hänestä kerrotaan, että hän tuskin oli mieheksi päässyt, kun hän rakastui Bereniceen ja niin tulisesti, että suru oli ottamaisillaan hänet hengiltä. Niin voisin minäkin rakastaa, oi Lygia!... Rikkaus, kunnia, valta—mitä ne ovat muuta kuin savua, tyhjyyttä! Rikas tapaa aina itseään rikkaampia, kuuluisan kunniaa pimentää aina suurempi kunnia, mahtavan kanssa kilpailee mahtavampi... Mutta voiko itse Caesar, voivatko itse jumalat saavuttaa suurempaa rikkautta, suurempaa onnea kuin tavallinen kuolevainen, kun hänen povellaan kohoilee rakastetun povi tai kun hän suutelee lemmittynsä huulia... Ei, juuri rakkaus tekee meidät yhdenarvoiseksi jumalten kanssa, oi Lygia!"

Mutta tyttö kuunteli hämillään, kummissaan, ja hänen korvissaan soi kuin kreikkalaisten huilujen tai sitrojen soitto. Välistä tuntui hänestä siltä kuin Vinitius olisi laulanut jotakin ihmeellistä laulua, joka valui hänen korviinsa, pani veret liikkeelle ja samalla sai sydämen sykkimään pelosta ja oudosta ilosta... Hänestä tuntui siltä kuin Marcus olisi koskettanut jotakin, jota hänessä kyllä ennenkin oli ollut, mutta jota hän ei ollut ymmärtänyt miksikään. Hän tunsu, että hänessä heräsi jotakin, joka tähän asti oli nukkunut, ja että himmeä uni kävi yhä selvemmäksi, kirkaammaksi ja kauniimmaksi.

Aurinko oli jo aikoja sitten painunut Tiberin toiselle puolelle ja näkyi nyt alhaalta Janiculus-kummun päältä. Sypressit seisoivat liikkumattomina iltaruskon punassa. Koko ilma oli sen hehkua täynnä. Lygia nosti Vinitiukselta kohti siniset silmänsä, jotka olivat ikäänkuin juuri unesta heränneet—ja illan loistossa, rukous silmissä, kumartuneena tyttöä kohti, oli hän hänen mielestään kauniimpi kaikkia kreikkalaisia ja roomalaisia jumalia, joiden kuvat hän oli nähnyt temppelien harjoilla. Vinitius tarttui hänen ranteeseensa ja lausui:

"Etkö arvaa, Lygia, miksi minä näitä puhun sinulle...?"

"En," kuiskasi tyttö niin hiljaa, että Vinitius tuskin saattoi sen kuulla.

Mutta hän ei uskonut sitä, vaan pusersi yhä kovemmin hänen kättään ja olisi varmaan painanut hänet sykkivää sydäntään vasten ja puhunut hänelle hehkuvia sanoja, sillä ihmeellinen impi oli sytyttänyt hänen tunteensa tuleksi—jollei myrttipensaiden reunustamaa tietä pitkin samassa olisi astunut vanha Aulus, juuri heitä kohti.

"Aurinko laskee," huusi hän, "varokaa sentähden iltakylmää älkääkään suuttako Libytinaa."

"En ole vielä ottanut togaakaan ylleni," vastasi Vinitius, "eikä minun ole ensinkään kylmä."

"Vuorten päältä tuskin enää näkyy auringon kehän toinen kylki," puheli vanha sotapäällikkö. "Mutta kas siellä Siciliassa, siellä on lauhkea ilmanala, kun illoin vain ihmiset voivat kerääntyä toreille veisaamaan jäähyväisvirsiä mailleen laskevalle Foebukselle."

Ja unohtaen että juuri oli varoittanut loukkaamasta Libytinaa, rupesi hän kertomaan Siciliasta, jossa hänellä oli suuria tiluksia ja viljelyksiä. Niitä hän rakasti, ja monasti hän oli aikonut kokonaan muuttaa Siciliaan rauhassa viettämään loppupäivänsä. Tarpeekseen talven kuuraa on jo nähnyt se, jolta talvi on valkaissut hiukset. Vielä eivät lehdet putoa puista, vielä hymyilee kaupungin päällä ystävällinen taivas, mutta kunhan nyt viinipuun lehdet kellastuvat, kun lumi lankeaa Albanian vuorille ja jumalat lähettävät vinhat tuulensa Campanialle, niin kuka tietää, vaikka muuttaisi perheineen päivineen rauhaisiin maakyliin.

"Ethän toki tahdo jättää Roomaa, Plautius?" kysyi Vinitius äkkiä levottomasti.

"Olen jo kauan tahtonut," vastasi Aulus, "sillä siellä olisi sekä levollisempaa että vaarattomampaa asua."

Ja uudestaan alkoi hän ylistellä puutarhojaan, karjojaan, taloa, joka oli aivan vihannan peitossa, ja kukkuloita, jotka kasvavat tymiania ja thymbraa ja joitten ympärillä mehiläisparvet surisevat. Mutta

Vinitius välitti vähät hänen paimenlauuistaan, hän pelkäsi ainoastaan kadottavansa Lygian ja ajatteli nyt Petroniusta ainoana auttajanaan.

Sillaikaa istui Petronius Pomponian luona, ihaellen auringonlaskua ja ihmisryhmää lammin varrella. Heidän takanaan olivat tummat myrttipensaat, ja illan hohde kultasi heidän valkeita vaatteitaan. Ruskot taivaalla kävivät sinipunertaviksi ja vaihtelivat värejä kuin opaali. Itse taivaan laki muuttui valkeaksi kuin liljan lehdet. Sypressien piirteet erottautuivat vielä selvemmin kuin kirkkaalla päivällä. Ihmisiä, puita, koko puutarhaa hallitsi illan rauha.

Petroniusta kummastutti tämä rauha, varsinkin se, mikä vallitsi näiden ihmisten mielissä. Sekä Pomponian ja vanhan Auluksen että heidän poikansa ja Lygian kasvoissa oli jotakin, jota hän ei ollut huomannut niissä kasvoissa, jotka joka päivä—tai oikeammin sanoen joka yö—häntä ympäröivät. Näissä oli jotakin valoisaa, lempeää, sopusointuisaa, joka varmastikin johtui suorastaan siitä elämästä, jota täällä elettiin. Hämmästyneenä tuli hän ajatelleeksi, että ehkä on olemassa joku laji kauneutta ja nautintoa, jota hän ei tunne, vaikka hän koko ikänsä on ajanut takaa kauneutta ja nautintoa. Hän ei saanut ajatustaan tukahdetuksi, vaan kääntyi Pomponian puoleen ja lausui:

"Mietin tässä, miten toisenlainen teidän maailmanne on kuin se, jota meidän Neromme hallitsee."

Pomponia kohotti hienot kasvonsa iltaruskoa kohti ja vastasi vaatimattomasti:

"Ei Nero maailmaa hallitse—vaan Jumala."

Syntyi hetkisen hiljaisuus. Triciniumin likeisyydestä kuuluivat jo vanhan sotapäällikön, Vinitiuksen, Lygian ja pikku Auluksen askeleet, mutta ennenkuin he saapuivat paikalle, ehti Petronius vielä kysyä:

"Sinä uskot siis jumaliin, Pomponia?"

"Minä uskon Jumalaan, joka on yksi, vanhurskas ja kaikkivaltias," vastasi Aulus Plautiuksen vaimo.

KOLMAS LUKU.

"Hän uskoo Jumalaan, joka on yksi, kaikkivaltias ja vanhurskas," toisteli Petronius, istuessaan kantotuolissa kahdenkesken Vinitiuksen kanssa. "Jos hänen Jumalansa on kaikkivaltias, niin hän on elämän ja kuoleman herra; jos hän taas on vanhurskas, niin hän oikeudenmukaisesti antaa ihmisten kuolla. Minkätähden Pomponia sitten suree Juliaa? Surrestaan Juliaa hän tietysti soimaa Jumalaansa. Minun täytyy kertoa tämän-iltainen keskustelumme vaskipartaiselle apinallemme, sillä totisesti minä väittelytaidossa kohoan Sokrateen tasalle. Mitä taas naisiin tulee, niin arvelen, että jokaisella on kolme tai neljä sielua, mutta niistä ei ainoakaan ole järjellinen sielu. Pannaanpa vaan Pomponia Senecan tai Cornutuksen kanssa filosofoimaan siitä, mikä on heidän suuri Sanansa... Manatkoon hän vain esiin Xenofonin, Parmenideen, Zenonin ja Platon varjot, jotka siellä kimmeriläisten maan äärissä kituvat kuin peippo häkissään. Minä olisin hänen ja Plautiuksen kanssa tahtonut puhua aivan toisista asioista. Kautta egyptiläisen Isiksen pyhän vatsan! Jos minä olisin suoraan sanonut heille, mikä oli syynä vierailuumme, niin kyllä heidän hyveellisyytensä olisi nostanut sellaisen melun, että olisi luullut kepeillä lyötävän vaskiseen kilpeen. Minä en uskaltanut. Usko pois, Vinitius, etten uskaltanut. Riikinkukot ovat kauniita lintuja, mutta kirkuvat kauheasti. Minä pelkään kirkunaa. Mutta sinun valintaasi minun täytyy kehua. Tyttö on oikea »rusosorminen Aamunkoi...» Ja tiedätkö mitä hän vielä muistuttaa?—Kevättä!—eikä meidän italialaista kevättämme, joka tuskin siellä täällä pukee omenapuut kukkiin, mutta jättää öljyjuut köyhään harmauteensa, vaan sitä nuorta, raikasta, heleänvihreää kevättä, jonka kerran näin Helvetiassa... Kautta kalpean Kuuttaren—minä en ihmettele sinua, Marcus, mutta tiedä, että sinä rakastat Dianaa ja että Aulus ja Pomponia ovat valmiit repimään sinut kappaleiksi, kuten koirat repivät Aktaion."

Vinitius tuijotti maahan ja vaikeni pitkän aikaa. Vihdoin hän alkoi puhua ja hänen äänensä värisi mielenliikutuksesta.

"Ikävöin minä häntä ennenkin, mutta nyt minä ikävöin vielä enemmän. Kun minä tartuin hänen käteensä, hulmahtivat liekit läpi koko olentoni. Minun täytyy saada hänet omakseni. Jos minä olisin Zeus, niin peittäisin hänet pilviin, kuten hän peitti Ion, tai lankeaisin hänen päällensä sateena, kuten hän lankesi Danaën päälle. Tahtoisin suudella hänen suutansa, kunnes tekisi kipeätä! Tahtoisin kuulla hänen huutavan sylissäni! Tahtoisin surmata sekä Auluksen että Pomponian ja ryöstää hänet ja kantaa kotiini. En tule tänä yönä nukkumaan. Annanpa ruoskia jotakin orjaa ja kuuntelen hänen

voivotustaan..."

"Rauhoitu!" virkkoi Petronius. "Ihanhan sinun tunteesi ovat niinkuin jonkun Suburran suutarin..."

"Yhdentekevää. Minun täytyy saada omistaa hänet. Käännyin sinun puoleesi pyytämään neuvoa, mutta jollet sinä voi auttaa minua, niin koetan tulla toimeen omin voimin... Aulus pitää Lygiaa tyttärensä—minkätähden minun sitten tulisi pitää häntä orjattarena? Jollei muuta neuvoa ole, niin koristakoot hänen kätensä kotini kynnystä, voidelkoon hän sitä sudenrasvalla ja vartioikoon hän vaimonani kotiliettäni."

"Rauhoitu, sinä konsulien raivoisa jälkeläinen. Kun me kuljetamme barbarikuninkaita köysissä voittovaunujemme perässä, niin emmehän tee sitä naidaksemme heidän tyttäriään. Kavahda toki äärimmäisyyksiä. Käytä suoria ja kunniallisia keinoja ja suo sekä itsellesi että minulle ajatusaikaa. Pidinhän minäkin Chrysothemista Jupiterin tyttärenä, mutta en toki nainut häntä—ja eihän Nerokaan nainut Actea, vaikka häntä pidettiin Attaluksen tyttärenä... Rauhoitu... Muista, että jos tyttö tahtoo jättää Auluksen talon, niin ei kukaan saata estää häntä. Sitäpaitsi et sinä yksinäsi pala, vaan tyttöönkin on Eros syyttänyt liekkinsä... Minä näin sen ja olen siitä ihan varma. Ole nyt vain kärsivällinen. Keksimme vielä keinoja kaikkeen, mutta tänään olen jo ajatellut liiaksi, ja se väsyttää minua. Huomenna lupaan taas ajatella rakkauttasi, enkä enää ole Petronius, jollen keksi keinoa."

Molemmat vaikenivat—vihdoin huudahti Vinitius rauhoittuneempana:

"Kiitos! Ja olkoon Fortuna sinulle suosiollinen!"

"Ole kärsivällinen."

"Minne käskit kantaa meitä?"

"Chrysothemiksen luo."

"Onnellinen sinä, joka omistat rakastettusi."

"Minäkö? Tiedätkö mikä minua vielä huvittaa Chrysothemiksessa? Se, että hän yhdessä oman vapautetun orjani, luutunsoittaja Theokleen kanssa pettää minua ja luulee, etten minä mitään näe. Rakastinhan minä häntä joskus—nyt minua ainoastaan huvittaa hänen valheellisuutensa ja hänen tyhmyytensä. Mennäänpä yhdessä hänen luokseen. Jos hän rupeaa mielistelemään sinua ja kirjoittaa jotakin pöytään viiniin kastetulla sormellaan, niin voit olla vakuutettu, etten käy mustasukkaiseksi."

He antoivat käskyn, että heidät kannettaisiin Chrysothemiksen luo.

Juuri kun he saapuivat perille, laski Petronius kätensä Vinitiuksen olalle ja huudahti:

"Odotapa, nyt luulen keksineeni keinon!"

"Palkitkoot sinua kaikki jumalat!"

"Niin, luulen ettei keinoni petä. Kuulepas, Marcus..."

"Mitä sanot, Viisauteni, Atheneni...?"

"Muutaman päivän perästä jakaa jumalallinen Lygia kanssasi Demeterin hedelmän."

"Olet suurempi Caesaria!" huudahti Vinitius innoissaan.

NELJÄS LUKU.

Petronius piti todella sanansa.

Palattuaan Chrysothemiksen luota hän tosin nukkui koko päivän, mutta illalla hän käski kantaa itsensä Palatinukselle ja keskusteli kauan tuttavallisesti Neron kanssa. Tämän keskustelun tuloksena oli, että kolmantena päivänä Plautiuksen talolle ilmestyi centurio ja kymmenkunta pretoriaanisotamiestä.

Näinä kauhun ja epävarmuuden aikoina tiesivät tämäntapaiset lähetit tavallisesti kuolemaa. Kun siis centurio kolautti vasaran Auluksen oveen ja atriumin palvelija meni ilmoittamaan, että talon edustalla

oli sotamiehiä, valtasi kauhistus koko talon. Perhe kerääntyi vanhan sotapäällikön ympärille, kaikki käsittivät, että onnettomuus likinnä tarkoitti häntä. Pomponia kiersi käsivartensa hänen kaulaansa, pusertui koko voimallaan häntä vasten, ja hänen sinettyneet huulensa liikkuvat nopeasti, lausuen joitakin epäselviä sanoja; Lygia, kalman kalpeana, suuteli hänen käsiään; pikku Aulus riippui hänen togassaan. Käytävistä, alakerrasta, palvelijain huoneista, kylpyhuoneista, holvikammioista, koko talosta syöksi esiin joukottain orjia ja orjattaria. Kuului huutoja: »heu, heu, me miserum!» ja naiset päästivät suuren itkun. Toiset repivät jo kasvojaan, toiset peittivät päänsä liinoilla.

Ainoastaan vanha päällikkö, joka vuosien kuluessa oli tottunut katsomaan kuolemaa suoraan silmiin, pysyi tynenä, ja vain hänen lyhyet kotkankasvonsa kävivät ikäänkuin kivistä veistetyiksi. Hän sai melun vaikenemaan, käski palvelijoita poistumaan ja virkkoi sitten:

"Päästä minut, Pomponia. Jos loppuni on tullut, niin kyllä me vielä saamme aikaa sanoa hyvästi toisillemme." Lempeästi työnsi hän pois vaimonsa, mutta tämä virkkoi:

"Suokoon Jumala minun kuolla sinun kanssasi, oi Aulus!"

Sitten hän lankesi polvilleen ja rupesi rukoilemaan koko sillä voimalla, millä ihminen rukoilee, kun hän pelkää kadottavansa rakkaan olennon...

Aulus läksi atriumiin, missä centurio häntä odotti. Se oli vanha Cajus Hasta, hänen alipäällikkönsä ja toverinsa Britannian sodista.

"Terve, päällikkö," huudahti hän. "Tuon sinulle käskyn ja tervehdyksen Caesarilta. Tuossa taulut merkiksi siitä, että tulen hänen nimessään."

"Olen kiitollinen Caesarin tervehdyksestä ja hänen käskynsä täytän," vastasi Aulus. "Terve, Hasta, ja sano minkä käskyn tuot."

"Aulus Plautius," alkoi Hasta, "Caesar on saanut tietää, että talossasi on lygien kuninkaan tytär, jonka heidän kuninkaansa vielä jumalallisen Klaudiuksen eläessä antoi roomalaisten käsiin vakuudeksi siitä, etteivät lygiläiset milloinkaan häiritsisi valtakunnan rajoja. Jumalallinen Nero kiittää sinua, päällikkö, siitä, että kaikkina näinä vuosina olet antanut tytön nauttia vierasvaraisuutta kodissasi. Nyt ei Nero kuitenkaan enää tahdo rasittaa taloasi, vaan on neitsyen panttivankina oltava Caesarin ja senaatin suojeluksen alaisena. Sentähden käskää Caesar sinun antaa hänet minun käsiini."

Sotilaana ja karaistuna miehenä ei Aulus tämän puheen aikana alentunut puhkeamaan mihinkään säälin tai surun ilmauksiin. Ainoastaan otsalla näkyi äkillisen suuttumuksen ja surun merkki. Hänen kulmakarvojensa tuolla lailla rypistyessä vapisivat muinoin britannilaiset legionat—ja tänäkin hetkenä kuvastui Hastan kasvoilla kauhu. Mutta tämän käskyn edessä seiso i Aulus Plautius turvattomana. Jonkun aikaa hän katseli tauluja, jotka olivat lähetetyt vakuudeksi, nosti sitten silmänsä vanhaan sadanpäämieheen ja virkkoi tynesti:

"Odota, Hasta, atriumissa, kunnes panttivanki sinulle luovutetaan."

Ja näin sanottuaan läksi hän talon toiseen päähän, siihen saliin, jota sanottiin oecukseksi ja jossa Pomponia Graecina, Lygia ja pikku Aulus pelolla ja vavistuksella häntä odottivat.

"Ketään ei odota kuolema eikä karkoitus kaukasiin maan ääriin," ilmoitti hän, "mutta kuitenkin on Caesarin lähetti onnettoman sanoman tuoja. Asia koskee sinua, Lygia."

"Lygiaako?" huudahti hämmästyksissään Pomponia.

"Niin!" vastasi Aulus.

Ja kääntyen tytön puoleen alkoi hän:

"Lygia, olet kasvanut talossamme omana lapsenamme, ja sekä Pomponia että minä rakastamme sinua kuin omaa tytärtämme. Mutta tiedä, ettet ole meidän tyttäreemme. Olet panttivanki, jonka kansasi on antanut roomalaisille, ja sinun holhoamisesi on Caesarin asia. Sentähden on Caesar lähettänyt miehensä meidän taloomme."

Päällikkö puhui tynesti, mutta kummallisella ja tavattomalla äänellä. Lygia katseli häneen kysyväisenä, ikäänkuin hän ei olisi ymmärtänyt, mistä oli kysymys. Pomponian kasvot kävivät kalpeiksi. Oecukseen vievän käytävän oville rupesi taas ilmestymään orjien pelästyneitä kasvoja.

"Caesarin tahto on täytettävä," virkkoi Aulus.

"Aulus," huusi Pomponia, kiertäen käsivartensa tytön ympäri ikäänkuin suojellakseen häntä, "parempi olisi hänen kuolla."

Lygia heittäytyi hänen rinnalleen eikä kyyneliltään saanut muuta sanotuksi kuin: »äiti, äiti!»

Taas nousi Auluksen kasvoille suuttumus ja suru.

"Jos vain olisin yksin maailmassa," puheli hän synkästi, "niin en luovuttaisi häntä elävänä—ja omaiseni voisivat vielä tänäkin päivänä kantaa kiitosuhreja Jupiter liberatorille. Mutta minulla ei ole oikeutta surmata sinua eikä lastamme, sillä te voitte vielä nähdä onnellisempia aikoja... Minä annan tytön vielä tänäpäivänä Caesarille ja rukoilen häntä ottamaan takaisin käskynsä. En tiedä, kuuleeko hän minua. Siihen asti jää hyvästi, Lygia! Ja tiedä, että minä ja Pomponia aina siunaamme päiviä, jolloin sinä istuit kotilietemme ääressä."

Näin sanottuaan laski hän kätensä tytön pään päälle koettaen pysyä levollisena. Mutta kun Lygia käänsi häneen kyyneltyneet kasvonsa ja tarttuen hänen käteensä rupesi painamaan sitä huuliaan vasten, niin värisi hänen äänessään syvä, isällinen suru.

"Jää hyvästi, sinä ilomme ja silmiemme valo!" lausui hän.

Ja kiireesti läksi hän takaisin atriumiin, jottei roomalaiselle ja sotapäällikölle sopimaton mielenliikutus pääsisi valtaamaan häntä.

Sillaikaa vei Pomponia Lygian cubiculumiin ja rupesi hyväillen tynnyttämään ja lohduttamaan häntä. Kummallisilta kuuluivat tässä talossa hänen lohdutussanansa, sillä tuolla viereisessä suojassa seisoi vielä »lararium» ja liesi, jolla Aulus Plautius vanhan roomalaisen tavan mukaan uhrasi kotijumalille. Nyt oli koetuksen hetki tullut. Kerran oli Virginius lävistänyt oman tyttärensä rinnan pelastaakseen hänet Appiuksen käsistä, ja ennen sitä oli Lucretia vapaaehtoisesti elämällään ostanut kunniansa. Sillä Caesarin talo oli häpeän, pahuuden ja rikosten pesä.

"Mutta me, Lygia, tiedämme, ettei meillä ole oikeutta satuttaa kättämme itseemme. Niin! Se laki, jota me tunnustamme, on toinen, suurempi ja pyhempi, ja se suo meidän puolustautua pahuutta ja häpeää vastaan, vaikkapa puolustuksemme tuottaisi meille tuskaa ja kuolemaa. Joka puhtaana pääsee turmion asunnosta, sen ansio on sitä suurempi. Maailma on surun laakso, mutta onneksi kestää elämä vain silmänräpäyksen.—Haudan takana on ylösnousemus, ja sitten ei enää hallitse Nero, vaan Laupeus, ja sitten muuttuu kärsimys iloksi ja kyöneleet riemuksi."

Pomponia alkoi puhua itsestään. "Niin!—hän näyttää tyneltä, mutta hänen rinnassaan on kipeitä haavoja, sillä Auluksen, hänen miehensä, silmiä peittää vielä kaihi, hän ei vielä ole juonut valon lähteestä. Äiti ei saa edes lasta kasvattaa Totuuden uskossa. Ja kun hän ajattelee, että tätä voi kestää elämän loppuun asti, että hänen ehkä täytyy erota heistä tavalla, joka on tuhat kertaa kauheampi kuin tämä ajallinen ero, joka nyt tuottaa heille tuskaa—niin ei hän käsitä, miten hän saattaa elää ilman heitä ja voiko hän edes taivaassa olla onnellinen. Monet yöt hän jo on itkenyt, rukoillen apua ja armoa. Hän uhraa Jumalalle tuskansa, odottaa ja turvaa Häneen. Eikä hän nytkään, kun heitä kohtaa uusi isku, kun julmurin käsky ryöstää heiltä lapsen, jota Aulus sanoi heidän silmiensä valoksi—lakkaa luottamasta siihen, että on olemassa Voima, Neroa mahtavampi, Rakkaus, hänen julmuuttaan väkevämpi."

Vielä kiihkeämmin painoi Pomponia tytön päätä rintaansa vastaan. Lygia lankesi hänen jalkainsa juureen ja kätki pään hänen viittansa poimuihin. Hetkisen he molemmat vaikenivat, ja kun tyttö vihdoin nousi, olivat hänen kasvonsa tynemmät.

"Ikävä minun on sinua, äiti, isää ja veljeä, mutta tiedän, ettei vastustus auttaisi, se voisi vain vahingoittaa teitä kaikkia. Mutta sen lupaan sinulle, etten ikinä unohda sanojasi Caesarin talossa."

Vielä kerran hän kiersi kätensä kasvatusäidin kaulaan, sitten he läksivät oecukseen. Siellä sanoi Lygia jäähyväiset pikku Aulukselle, vanhalle kreikkalaiselle opettajalle, palvelijattarelleen, joka oli häntä hoitanut pienestä pitäen, ja kaikille orjille.

Muuan orjista, kookas ja harteva lygiläinen, jota sanottiin Ursukseksi ja joka aikoinaan Lygian ja hänen äitinsä kanssa muiden palvelijain mukana oli joutunut roomalaisten leiriin, heittäytyi nyt Lygian ja Pomponian jalkain juureen, lausuen:

"Oi, herratar, sallikaa minun seurata emäntääni, jotta häntä palvelisin ja vartioisin Caesarin talossa."

"Et ole meidän palvelijamme, vaan Lygian," vastasi Pomponia Graecina, "mutta jos todella päästäisimme sinut Caesarin taloon, niin niillä lailla voisit häntä vartioida?"

"En tiedä, herratar. Sen vain tiedän, että rauta murtuu käsissäni kuin puu."

Samassa tuli Aulus Plautius paikalle ja kun hän kuuli mistä oli kysymys, niin ei hän suinkaan vastustanut Ursuksen ehdotusta, vaan selitti päinvastoin, ettei kenelläkään ollut oikeutta kieltää häntä

menemästä. He luopuivat Lygiasta sentähden että hän oli panttivanki, jonka keisari vaati takaisin—luonnollisesti heidän täytyi silloin luopua hänen seurueestaankin, joka hänen mukanaan joutui Caesarin holhouksen alaiseksi. Sitten hän kuiskasi Pomponialle, että hän liittäisi tytön seurueeseen niin monta orjaa kuin hän vain hyväksi näkisi, sillä ei centurio saattanut panna sitä vastaan.

Lygialle se oli suuri lohdutus, ja Pomponia iloitsi, että hän sai valita palvelijat oman mielensä mukaan. Paitsi Ursusta valitsi hän Lygian vanhan hoitajattaren, kaksi kampaamisessa taitavaa kyprotarta ja kaksi germaanilaista kylvettäjätyttöä. Siten tuli valittujen joukkoon yksinomaan uuden uskon tunnustajia, koska Ursuskin jo monta vuotta oli kuulunut niihin. Kaikkiin näihin palvelijoihin Pomponia saattoi luottaa. Samalla iloitsi hän siitä, että heidän kauttaan totuuden siemen tulisi kylvetyksi Caesarin taloon.

Hän kirjoitti Actelle, Neron vapautetulle, muutamia sanoja, uskoen Lygian hänen haltuunsa. Tosin ei Pomponia koskaan ollut nähnyt Actea uuden uskon tunnustajien kokouksissa, mutta hän oli uskonheimolaisiltaan kuullut, ettei Acte koskaan kieltänyt heiltä palvelustaan ja että hän halukkaasti luki Paavali Tarsolaisen kirjeitä. Muuten kerrottiin nuoresta vapautetusta, että hän aina oli surullinen ja luonteeltaan ihan toisenlainen, kuin kaikki muut naiset Neron hovissa, sekä että hän yleensä oli palatsin hyvä hengetär.

Hasta lupasi itse toimittaa kirjeen Actelle. Hän piti luonnollisena asiana, että kuninkaan tyttäreillä oli palvelijaseurue, eikä siis laisinkaan estellyt heidän tuloaan palatsiin, päinvastoin ihmetteli, että heitä oli niin vähän. Hän pyysi sentään, että kiirehittäisiin, sillä hän pelkäsi saavansa moitetta hitaudesta. Eron hetki tuli. Uudestaan täytyivät Pomponian ja Lygian silmät kyynelillä, vielä kerran laski Aulus kätensä Lygian pääläelle. Sitten läksivät sotamiehet viemään häntä Caesarin talolle, pikku Auluksen huutaessa täyttä kurkkua ja heristellessä pieniä nyrkkejään centuriolle, muka sisarta puolustaakseen.

Vanha sotapäällikkö käski valmistaa kantotuolinsa ja sulkeutui sillaikaa Pomponian kanssa pinakothekiin.

"Kuule, Pomponia," virkkoi hän. "Minä lähden Caesarin luo, vaikka pelkään, että se onkin turhaa. Käyn myöskin Senecan luona, vaikkeivät hänen sanansa enää mitään vaikutakaan. Nyt ovat Sofonius, Tigellinus, Petronius tai Vatinius suosiossa... Caesar luultavasti ei eläessään ollut kuullut puhuttavankaan Lygian kansasta ja kun hän vaati hänen luovuttamistaan panttivankina, niin hän teki sen siitä syystä, että joku puhui hänelle hänestä. Helppohan meidän on arvata, kuka sen teki."

Pomponia nosti äkkiä silmänsä.

"Petroniusko?"

"Tietysti."

Syntyi hetken hiljaisuus. Sitten virkkoi päällikkö:

"Sellaista se on, kun päästää kynnyksensä yli ihmisiä, joilla ei ole kunniaa eikä omaatuntoa. Kirottu olkoon hetki, jolloin Vinitius astui taloomme! Hän tänne johdatti Petroniuksen. Onneton Lygia. Eivät he hae panttivankia vaan jalkavaimoa."

Ja hänen puheensa, johon sekaantui viha, voimaton kiukku ja suru rakastetun lapsen kadottamisesta, kävi vielä sihisevämmäksi kuin tavallisesti. Jonkun aikaa hän taisteli itsensä kanssa ja ainoastaan nyrkeiksi puserretut kädet todistivat, miten raskas hänen sisällinen taistelunsa oli.

"Tähän asti olen kunnioittanut jumalia," puheli hän, "mutta nyt en usko heidän hallitsevan maailmaa. Sitä hallitsee häijy, mielipuoli hirviö, nimeltä Nero."

"Aulus!" huudahti Pomponia. "Nero on vain kourallinen katoavaa tomua Jumalan edessä."

Aulus rupesi pitkin askelin mittaamaan pinakothekin mosaikkia. Hänen elämänsä oli ollut täynnä suurtöitä, mutta suuria onnettomuuksia hän ei ollut kokenut. Sentähden oli hän niihin tottumaton. Vanha soturi oli kiintynyt Lygiaan enemmän kuin hän itsekään tiesi,—eikä hän saattanut tottua siihen ajatukseen, että hän hänet oli kadottanut. Sitäpaitsi tunsu hän tulleen nöyryytytyksi. Häntä painoi käsi, jota hän halveksi, ja samalla hän tunsu, että hänen voimansa Caesarin voimien rinnalla katosi mitättömäksi.

Kun hän vihdoin oli saanut hillityksi vihan, joka oli sekoittanut hänen ajatuksensa, virkkoi hän:

"Petronius ei ole saattanut ryöstää häntä meiltä Caesaria varten, sillä ei hän toki saata loukata Poppaeaa. Hän ryösti hänet siis itselleen tai Vinitiukselle... Vielä tänä päivänä hankin siitä tiedon."

Hetkisen perästä kannettiin häntä Palatinusta kohti. Mutta yksin jäätyään läksi Pomponia pikku Auluksen luo, joka ei lakannut itkemästä sisartaan ja uhkaamasta Caesaria.

VIIDES LUKU.

Aulus tietysti otti lukuun senkin, että häntä mahdollisesti ei päästetä Neron kasvojen eteen. Hänelle vastattiin, että Caesar paraikaa oli laulamassa luutunsoittaja Terpnoksen kanssa ja ettei hän yleensä ottanut vastaan muita kuin niitä, joita hän itse oli kutsunut. Se merkitsi toisin sanoin, ettei Auluksen tulevaisuudessakaan kannattaisi koettaa häntä tavata.

Sen sijaan Seneca, vaikka kuumesairaana, otti vastaan vanhan sotapäällikön kaikella hänelle tulevalla kunnioituksella, mutta kuultuaan hänen asiansa, hymyili hän katkerasti ja virkkoi:

"Ainoastaan sen palveluksen saatan tehdä sinulle, jalosukuinen Plautius, etten milloinkaan ilmoita Caesarille tuntevani sääliä sinua kohtaan ja haluavani sinua auttaa, sillä voit olla varma, että jos Caesar saisi hiukankaan aavistusta siitä, niin ei hän ikinä antaisi takaisin Lygiaa, vaikkapa vain tehdäkseen minulle kiusaa."

Ei Seneca myöskään kehoittanut kääntymään Tigellinuksen, Vatiniuksen tai Vitelliuksen puoleen. Mahdollisesti heidät saisi rahalla lahjotuksi, mahdollisesti he myöskin tahtoisivat harmistuttaa Petroniusta, jonka vaikutusta he koettivat tehdä tyhjäksi. Mutta luultavasti he Caesarille ilmoittaisivat, miten kallis Lygia oli Plautiuksen perheelle, ja silloinpa Caesar vasta oikein saisi aihetta olla antamatta häntä. Vanha filosofi rupesi puhumaan purevalla ivalla, kääntäen sen kärjen itseään vastaan.

"Sinä vaikenit, Plautius, vaikenit vuosikausia, mutta Caesar ei pidä niistä, jotka vaikenevat. Kuinka sinä saatoit olla kehumatta hänen kauneuttaan, hänen hyveitään, hänen lauluun, kilpa-ajotaitoaan ja runojaan! Miten sinä saatoit olla ylistämättä Britannikuksen kuolemaa, miten laiminlyödä kiitospuheitten pitämisen äidinsurmaajan kunniaksi? Sinä et edes lähettänyt onnittelujasi Octavianin kuristamisen johdosta. Aulus, Aulus, sinä et osaa olla varovainen kuten me, hovin onnelliset suosikit, olemme oppineet olemaan."

Niin sanottuaan otti hän pikarin, joka riippui hänen vyöllään, pisti vettä impluviumin suihkukaivosta, kostutti polttavia huuliaan ja jatkoi puhettaan:

"Oi, Nerolla on kiitollinen sydän. Hän rakastaa sinua siksi, että kannoit hänen nimensä kunnian maailman ääriin, ja hän rakastaa minua siksi, että olin hänen opettajanaan hänen nuoruudessaan. Siitä syystä ei tämä vesi ole myrkytettyä, vaan tiedän, että huoleti voin sitä juoda. Viini minun talossani ei ole täysin luotettavaa, vaan jos olet janoinen, niin juo rohkeasti tätä vettä. Vesijohto tuo sen aina Albanian vuorilta asti, ja sen, joka tahtoo ruveta myrkyttämään minun kaivoani, täytyy myrkyttää kaikki muutkin kaivot Roomassa. Kuten näet, saattaa ihminen sentään vaarattomastikin viettää rauhallisia vanhuudenpäiviä tässä maailmassa. Olen tosin sairas, mutta enemmän sielun kuin ruumiin puolesta."

Se oli totta. Senecalta puuttui hengenvoimat, joita esimerkiksi Cornutuksella tai Traseaalla oli. Sentähden oli hän yhtä mittaa ollut liian heikko vastustaakseen rikoksia. Itse hän kyllä tunsu ja käsitti, että hänen Zenonin opin tunnustajana olisi pitänyt kulkea toisia teitä, ja tämä tuotti hänelle enemmän kärsimyksiä kuin kuolemanpelko.

Äkkiä katkaisi päällikkö hänen surullisten ajatustensa juoksun.

"Jalo Annaeus," huudahti hän, "tiedän kyllä, miten Caesar palkitsi kaiken huolenpidon, minkä nuoruudessaan sinulta sai. Mutta syynä lapsemme ryöstämiseen on Petronius. Mainitse minulle syyt ja vaikutukset hänen tekoonsa ja käytä vihdoin vanhan ystävyytesi tähden kaikkia keinoja, mitä ikinä keksit, taivuttaaksesi häntä."

"Petronius ja minä," vastasi Seneca, "olemme kahden vastakkaisen leirin miehiä. En tiedä hänen syytään enkä arvaa vaikuttimia, joiden nojalla hän toimii. Luulen sentään, että hän, kaikesta turmeluksestaan huolimatta, on parempi kuin kaikki se roska, jota Nero nykyään kerää ympärilleen. Mutta turhaa ajanhukkaa on koettaa vakuuttaa hänelle, että hän on tehnyt väärin, sillä Petronius on aikoja sitten kadottanut älyn erottaa oikeaa väärästä. Mutta osoita hänelle, että hänen menettelynsä oli rumaa, niin hän häpeää. Kun minä hänet näen, niin aion sanoa: »ihanhan sinä olet menetellyt kuin vapautettu orja.» Jollei se auta, niin ei mikään auta."

"Kiitän sinua siitäkin," lausui päällikkö.

Sitten hän käski kannattaa itsensä Vinitiuksen luo, jonka hän tapasi miekkailemassa miekkailuopettajansa kanssa. Kun Aulus näki nuoren miehen rauhallisesti harjoittamassa urheilua hetkenä, jolloin salaliitto Lygiaa vastaan juuri oli pantu toimeen, valtasi hänet vihan vimma, ja tuskin oli opettaja jättänyt huoneen ja oviverho laskeutunut hänen jälkeensä, kun ankarat syytökset ja soimaukset koskena kuohuivat hänen huuliltaan. Mutta kun Vinitius kuuli, että Lygia oli ryöstetty, kävi hän niin kauhean kalpeaksi, ettei Aulus enää hetkeäkään saattanut epäillä hänen osallisuuttaan salaliittoon. Nuoren miehen otsalle nousivat hikipisarot, veri karkasi ensin sydämeen ja tulvi sitten kuumina laineina takaisin kasvoille, silmät säkenöivät ja suusta syöksyi sekavia kysymyksiä. Hänen sisässään taisteli kokonainen mustasukkaisuuden ja raivon myrsky. Hänestä tuntui, että niin pian kuin Lygia on astunut Caesarin talon kynnyksen yli, on hän, Vinitius, ainiaaksi kadottanut hänet. Kun Aulus sitten mainitsi Petroniuksen nimen, lensi nuoren soturin päähän salaman nopeudella epäily: entä jos Petronius on pitänyt sinua pilkkanaan, entä jos hän lahjoittamalla Lygian on tahtonut hankkia itselleen uusia armonosoituksia Caesarilta, tai ehkä hän on ryöstänyt hänet itseään varten. Vinitiuksen päähän ei edes pälkähtänyt ajatus, että joku nähtyään Lygian saattaisi olla himoitsematta häntä.

Hillittömyys, joka hänen suvussa oli perinnöllinen, sai hänet tällä hetkellä raivoamaan pillastuneen hevosen lailla ja vei häneltä kaiken mielenmaltin.

"Päällikkö," huusi hän särkyneellä äänellä, "lähde kotiin ja odota siellä minua. Tiedä, että vaikka Petronius olisi oma isäni, niin kostaisin hänelle Lygiaa kohdanneen rikoksen. Palaa kotiin ja odota minua siellä. Ei Petronius enempää kuin Caesarkaan saa häntä omistaa."

Sitten hän kääntyi vahasta tehtyjen kuolinnaamarien puoleen, jotka täysissä vaatteissa seisoivat atriumissa, ja virkkoi nyrkkejään heristellen:

"Kautta näiden kuolinnaamarien! ennen tapan sekä hänet että itseni!"

Näin sanottuaan hän karkasi ulos, huusi vielä mennessään Aulukselle sanat »odota minua!» ja juoksi kuin hullu atriumista Petroniuksen asuntoa kohti, tiellä työntäen kumoon useita vastaantulijoita.

Tyyntyneempänä palasi Aulus kotiin. Hän tuli siihen johtopäätökseen, että jos Caesar Petroniuksen kehoituksesta oli antanut ryöstää Lygian Vinitiukselta varten, niin Vinitius kyllä toisi hänet heille kotiin. Vihdoin lohdutti häntä se ajatus, että jollei Lygiaa saataisi vapautetuksi, Vinitius ainakin kostaisi hänen puolestaan ja pelastaisi hänet kuoleman kautta häpeästä. Hän tiesi, että Vinitius pitäisi sanansa, sillä hän oli nähnyt hänen raivonsa ja tunsu ennestäänkin kaikkien tämän suvun jäsenten tulisuuden. Itse vanha soturi, vaikka rakasti Lygiaa kuin omaa lastaan, olisi tahtonut mieluummin surmata hänet kuin luovuttaa hänet Caesarille. Epäilemättä hän sen olisi tehnytkin, jollei hänen olisi pitänyt ajatella poikaansa, suvun viimeistä miehistä jäsentä. Aulus oli sotilas. Stoikoista hän tuskin oli kuullut puhuttavankaan, mutta hänen mielipiteensä olivat hyvin samanlaiset kuin heidän. Hänen käsityksensä mukaan oli kuolema keveämpi kestää kuin häpeä.

Kotiin tultuaan rauhoitti ja lohdutti hän Pomponiaa uutisillaan, ja molemmat rupesivat odottamaan tietoja Vinitiukselta. Heti kun vain atriumista kuului orjien askelia, luulivat he Vinitiuksen tuovan heidän rakasta lastaan ja olivat valmiit sydämen pohjasta antamaan siunauksensa heille molemmille. Mutta aika kului, eikä viestiä kuulunut. Vasta illalla kumahti vasara porttiin.

Hetkisen perästä tuli orja tuomaan Aulukselle kirjettä. Vanha soturi oli aina tottunut hillitsemään tunteensa, mutta kirjettä ottaessaan vapisivat hänen kätensä, ja hän heittäytyi lukemaan sitä niin hätäisesti, että olisi luullut koko hänen talonsa kohtalon riippuvan siitä.

Äkkiä synkistyivät hänen kasvonsa, ikäänkuin hänen päälleen olisi langennut varjo ohitse kiitävästä pilvestä.

"Lue," virkkoi hän vaimolleen.

Pomponia otti kirjeen ja luki:

»Marcus Vinitius tervehtii Aulus Plautiusta. Se mikä on tapahtunut, on tapahtunut Caesarin käskystä. Alistukaa siihen, niinkuin minä ja Petroniuskin alistumme.»

Seurasi pitkä äänettömyys.

KUODES LUKU.

Petronius oli ollut kodissaan. Kun sitten Vinitius tuulispäänä oli törmännyt atriumiin ja saanut kuulla, että isäntä oli kirjastossa, ei ovenvartija ollut uskaltanut pidättää häntä, vaan hän pääsi yhtä kyytiä ryntäämään kirjastoon. Siellä tapasi hän Petroniuksen kirjoittamassa. Vinitius riisti ruokokynän hänen kädestään, rikkoi sen ja viskasi permannolle, laski sitten kätensä Petroniuksen olkapäälle, vei kasvonsa ihan likelle hänen kasvojaan ja rupesi käheällä äänellä kyselemään:

"Mitä sinä olet hänelle tehnyt? Missä hän on?"

Mutta nyt sattui odottamaton tapaus: hento, veltostunut Petronius tarttui nuoren soturin käteen, joka lepäsi hänen olkapäällään, koppasi sitten hänen toisen kätensä ja pusertaen niitä molempia yhdellä kädellään kovasti kuin rautaisilla pihdeillä, huusi:

"Minä olen ainoastaan aamuisin voimaton, mutta illoin on ruumiissani kyllä entinen joustavuus. Koetapa päästä irti. Olet mahtanut olla voimisteluoopissa jonkun kankurin luona ja tapasi olet mahtanut oppia sepältä."

Hänen kasvoissaan ei saattanut huomata vihan kipinääkään, ainoastaan silmistä säihkyi päättäväisyys ja tahdonvoima. Hetken perästä päästi hän irti Vinitiuksen kädet. Nöyrtyneenä, häpeissään ja kiivastuksissaan seisoivat Vinitius hänen edessään.

"Teräksestä ovat kätesi," virkkoi hän, "mutta kautta kaikkien Manalan jumalien vannon, että jos sinä olet minut pettänyt, niin pistän veitsen kurkkuusi, vaikkapa olisit Caesarin huoneissa."

"Jutelkaamme levollisesti," vastasi Petronius. "Teräs on, kuten näet, rautaa vahvempi, ja vaikkapa sinun yhdestä olkapäästäsi saattaisi tehdä kaksi minun olkapäätäni, niin ei minun tarvitse pelätä sinua. Minä vain säälin sinua raakuutesi takia, ja jos ihmisten kiittämättömyys yleensä saattaisi hämmästyttää minua, niin ehkä hämmästelisin sinunkin kiittämättömyyttäsi."

"Missä Lygia on?"

"Ryöväriä luolassa, se merkitsee: Caesarin talossa."

"Petronius!"

"Rauhoitu ja istu! Pyysin Caesarilta kahta asiaa: ensinnäkin, että hän ottaisi Lygian Auluksen talosta, ja toiseksi, että hän antaisi hänet sinulle. Eikö sinulla siellä togasi poimuissa ole veistä? Ehkä pistät minut kuoliaaksi! Neuvoisin sinua sentään odottamaan pari päivää, sillä veisivät sinut vankeuteen, ja Lygia saisi sillaikaa olla sinun talossasi ikävissään."

He vaikenivat molemmat. Jonkun aikaa Vinitius miettivästi silmäili Petroniuksen; sitten hän puhui:

"Katso minuun. Minä rakastan häntä ja rakkauteni on pannut ajatukseni ihan sekaisin."

"Nyt saat sinä hämmästyä minua, Marcus. Toissa päivänä virkoin Caesarille näin: sisarenpoikani Vinitius on siihen määrin rakastunut erääseen tyttö-huitukkaan, jota kasvatetaan Auluksen talossa, että pelkät huokaukset ovat muuttaneet koko hänen kotinsa täydelliseksi höyrykylvyksi. Sinä Caesar, sanoin, tai minä, jotka tiedämme, kummoisen todellisen kaunottaren tulee olla, emme antaisi hänestä tuhatta sestertsiäkään, mutta poika on aina ollut tyhmä kuin kolmijalka, ja nyt hän on kadottanut viimeisenkin järkensä."

"Petronius!"

"Jollet ymmärrä, että minä tämän sanoin turvatakseni Lygiaa, niin todella olen valmis uskomaan, että puhuin totta. Vakuutin Vaskiparralle, ettei niin suuri esteetikko kuin hän saata pitää sellaista tyttöä kauniina, ja Nero, joka ei koskaan tähän asti ole uskaltanut katsella asioita muuten kuin minun silmilläni, ei tietysti nytkään tule tunnustamaan häntä kauniiksi. Ja kun ei tunnusta kauniiksi, niin ei tietysti vaadi omakseenkaan. Näin oli apina saatettava vaarattomaksi ja kytkettävä talutusnuoraan. Hän ei ensinkään tutustu Lygiaan. Sen sijaan huomaa Lygian Poppaea ja hän puolestaan varmaan tekee kaiken voitavansa karkoittaakseen hänet palatsista. Mutta välinpitämättömästi jatkoin minä puhettani Vaskiselle Parralle tähän tapaan: »ota Lygia ja anna hänet Vinitiukselle. Sinulla on oikeus tehdä se, sillä tyttö on panttivanki, ja samalla voit katkerottaa Auluksen elämää.» Nero suostui. Eihän hänellä ollut vähintäkään syytä olla suostumatta, varsinkin kun annoin hänelle tilaisuutta kiusoittaa rehellisiä ihmisiä. Sinut määrätään panttivangin lailliseksi vartijaksi ja niin uskotaan lygiläinen aarre sinun käsiisi. Sinä taas urhoollisten lygien liittolaisena ja samalla Caesarin uskollisena palvelijana tietysti

koetat—et ainoastaan hoitaa aarrettasi niin, ettei siitä mitään menisi hukkaan, vaan niin, että se lisääntymistään lisääntyisi. Näön vuoksi pitää Caesar häntä nyt muutamia päiviä palatsissa ja lähettää hänet sitten sinun insulaasi, sinä onnen poika!"

"Onko se totta? Eikö häntä uhkaa vaara Caesarin talossa?"

"Jos hänen pitäisi jäädä sinne asumaan, niin Poppaea varmaan neuvottelisi hänestä myrkynekoittajatar Locustan kanssa, mutta kun on kysymys muutamasta päivästä, niin ei mikään uhkaa häntä. Caesarin palatsin väestö nousee tähän aikaan kymmeneen tuhanteen henkeen. On hyvin mahdollista, ettei Nero laisinkaan näe tyttöä, varsinkaan koska hän uskoi koko asian minun haltuuni. Sadanpäämies kävi juuri luonani ilmoittamassa, että hän saattoi neidon palatsiin ja uskoi hänet Acten käsiin. Acte on hyvä ihminen. Sentähden käskinkin uskoa hänet hänen haltuunsa. Pomponia Graecina mahtaa olla samaa mieltä, koska hänkin kuuluu kirjoittaneen hänelle. Huomenna pitää Nero kemut. Toimitin sinulle paikan Lygian vieressä."

"Suo anteeksi hätiköimiseni, Cajus," lausui Vinitius. "Luulin sinun käskeneesi tuoda hänet itsellesi tai Caesarille."

"Hätiköimisen kyllä suon anteeksi, mutta vaikeampi minun on suoda anteeksi alhaiset tapasi, tyhmät huutosi ja raa'an äänesi, joka muistutti moranpelajia. En pidä sellaisista, Marcus. Tiedä, että Neron urkkijana toimii Tigellinus, tiedä myöskin, että jos minä olisin tahtonut toimittaa tytön itselleni, niin katselisin sinua nyt suoraan silmiin ja sanoisin: Vinitius, otan Lygiasi ja pidän hänet, kunnes kyllästyn häneen."

Näin sanottuaan iski hän Vinitiukseseen pätkinänkarvaiset silmäteränsä, ja hänen kasvoihinsa tuli kylmä, röyhkeä ilme. Nuori mies hämmentyi kokonaan.

"Minä olen syyllinen," huudahti hän. "Sinä olet hyvä ja rehellinen, ja minä kiitän sinua koko sielustani. Salli minun sentään vielä kysyä, mikset käskenyt tuoda Lygiaa suoraan minun talooni?"

"Siksi että Caesar tahtoo säilyttää säädyllyisyyden varjon. Tietysti kaupungilla tullaan puhumaan siitä, että panttivankina olemme ottaneet Lygian huostaamme. Olkoon hän Caesarin palatsissa niin kauan kuin näitä puheita kestää. Sitten lähetämme hänet kaikessa hiljaisuudessa sinun luoksesi, ja niin loppuu koko loru. Vaskiparta on pelkuri koira. Hän tietää, että hänen valtansa on rajaton, ja kuitenkin hän koettaa saada teoilleen säädyllyisyyden muotoa. Joko sinä olet tyyntynyt niin, että kanssasi voi puhua filosofisista asioista? Monasti olen miettinyt, minkätähden rikos, vaikkapa olisinkin mahtava kuin itse Caesar ja varma, ettei sitä kohtaa rangaistus, kuitenkin aina koettaa toimia oikeuden, rehellisyyden ja hyveen varjon alla?... Minkätähden se näkee niin paljon vaivaa? Minä myönnän, että veljen, äidin ja puolison murhaaminen sopisi jollekin aasialaiselle pikkukuninkaalle, mutta ei Rooman Caesarille; vaan jos nyt kerran olisin tullut nuo teot tehneeksi, niin en minä kirjoittelisi selityskirjeitä senaatille... Nero kirjoittaa—Nero koettaa säilyttää säädyllyisyyden varjon, sillä Nero on pelkuri. Tiberius ei ollut mikään pelkuri ja kuitenkin hänkin aina selitti menettelynsä oikeudenmukaisiksi. Minkätähden? Ihme ja kumma, että paheen aina pitää alistua hyveen alle! Mutta tiedätkö miksi? Siksi, että rikos on jotakin rumaa, mutta hyve on jotakin kaunista. Siis: todellinen esteetikko on aina mitä hyveellisin ihminen. Siis: minäkin olen hyveellinen ihminen. Tänään täytyy minun valaa hiukan viiniä Protagoraan, Prodicuksen ja Gorgiaan varjoille, sillä huomaa, että sofisteistakin voi olla jotakin hyötyä. Mutta kuuntele, sillä nyt puhun eteenpäin. Otin Lygian Aulukselta antaakseni hänet sinulle. Hyvä. Mutta Lysippuspa osaisi muovaella teistä ihanan ryhmän. Te olette molemmat kauniit, siis minun menettelynikin on kaunis. Ja ollen kaunis ei se saata olla huono. Katso Marcus, tässä istuu sinun edessäsi Petroniuksen hahmoon ruumistunut hyve! Jos Aristides eläisi, niin hänen täytyisi tulla luoksesi ja uhrata minulle sata minaa tästä lyhyestä puheestani hyveen kunniaksi."

Mutta Vinitiukselle merkitsi nykyhetki enemmän kuin kaikki esitelmät hyveestä.

"Huomenna," huudahti hän, "saan nähdä Lygian, ja sitten on hän kotonani aina ja ikuisesti, kuolemaan saakka."

"Niin, sinun luonasi on Lygia aina ja alituisesti, mutta minun kimpussani on Aulus. Hän syyttää päälleni kaikkien pimeyden jumalien koston. Jospa se peto edes sitä ennen ottaisi kunnollisia lausuntotunteja... Mutta ehkä hän kohtelee minua kuten entisellä ovenvartijallani oli tapa kohdella turvattejani. Lähetin hänet muuten juuri siitä syystä maalle kuritushuoneeseen."

"Aulus kävi luonani. Lupasin lähettää hänelle tietoja Lygiasta."

"Kirjoita hänelle, että Caesarin »jumalallinen» tahto on yläpuolella oikeuden ja että annat ensimmäiselle pojallasi nimen Aulus. Täytyyhän vanhusta jollakin lailla lohduttaa. Lupaampa vaikka pyytää Vaskipartaa kutsumaan hänet huomisiin kemuihin. Sitten hän saa nähdä sinut tricliniumissa Lygian rinnalla."

"Älä tee sitä," sanoi Vinitius. "Minun käy heitä kumminkin sääli, varsinkin Pomponiaa."

Hän istuutui ja kirjoitti kirjeen, joka sitten vanhalta soturilta riisti viimeisetkin toiveet.

SEITSEMÄS LUKU.

Siihen aikaan, jolloin Acte oli Neron rakastettu, olivat Rooman ylhäisimmätkin päät taipuneet hänen edessään. Hän ei koskaan ollut halunnut sekaantua yleisiin asioihin, ja jos hän joskus oli käyttänyt hyväkseen vaikutusvaltaansa nuoreen hallitsijaan, oli hän tehnyt sen rukoillakseen armoa jollekin. Hiljaisena ja nöyränä oli hän saanut osakseen paljon kiitollisuutta, eikä hänellä ollut yhtään vihamiehiä. Ei edes Octavia ollut saattanut kadehtia häntä. Sillä kadehtijoiden mielestä täytyi hänen tuntua aivan liian turvattomalta. Kaikki tiesivät, että hän yhä rakasti Neroa surumielisellä, sairaalloisella rakkaudella, joka ei saanut ravintoa toivosta, vaan ainoastaan muistoista niiltä ajoilta, jolloin Nero oli sekä nuorempi ja rakastavaisempi että parempi. Kaikki tiesivät, ettei hän noista muistoista saattanut erottaa ajatuksiaan ja sieluaan. Koska ei taas ollut vähintäkään pelkoa siitä, että Caesar palaisi hänen luokseen, pidettiin häntä täydellisesti turvattomana olentona, ja siitä syystä sai hän elää rauhassa. Poppaeakin piti häntä hiljaisena palvelijana, joka on niin vaaraton, ettei häntä kannata ruveta edes palatsista karkoittamaan.

Koska Caesar kerran oli rakastanut häntä ja sitten hylännyt hänet ilman minkäänlaista raivoa, aivan levollisesti ja melkein kuin leikillä, niin häntä vieläkin kohdeltiin jonkinlaisella kunnioituksella. Vapautettuaan hänet oli Nero palatsistaan antanut hänelle asunnon, jossa oli erityinen cubiculum ja tarpeeksi palvelijoita. Ja niinkuin aikoinaan Pallas ja Narcissus, vaikka olivatkin Klaudiuksen vapautettuja, olivat saaneet istua Klaudiuksen kemuissa, jopa mahtavina ministereinä kunniapaikoilla, niin Actekin vielä joskus kutsuttiin Caesarin pöytään. Mahdollisesti hänen kauneudellaan tahdottiin koristaa kemuja. Ystäviensä seurassa ei Caesar enää viime aikoina ollut välittänyt mistään. Hänen pöydässään istui mitä kirjavin joukko kaikista säädyistä ja ammasteista. Siellä oli senaattoreja—pääasiallisesti sentään sellaisia, jotka samalla suostuivat olemaan narreinakin—, oli patriseja, sekä nuorempia että vanhempia, joita houkutteli herkut, juomingit ja mellastus. Siellä oli ylhäisiä naisia, jotka häikäilemättä illalla pukeutuivat vaaleaan valetukkaan ja läksivät huvittelemaan pimeille kaduille. Oli korkeita virkamiehiä ja pappeja, jotka täyden pikarin ääressä olivat valmiit tekemään pilkkaa omista jumalistaan. Sitäpaitsi kaikenkarvaista roskaväkeä, mikä laulajana, mikä näyttelijänä, soittoniekkana, tanssitaiturina tai tanssijattarena, mikä runoilijana, joka lausuessaan omia runojaan vain ajatteli kolikoita, jotka lankesivat hänen kouraansa siitä hyvästä, että hän kehui Caesarin runoja. Nälkäiset filosofit seurasivat ahnein katsein ruokia. Vihdoin mainittakoon vielä kuuluisat vaununohjaajat, ilveilijät, silmäkääntäjät, sadunkertajat, narrit ja kaikkinaiset maankulkijat, jotka muoti ja tyhmyys oli korottanut lyhytikäiseen kuuluisuuteen ja joista useat koettivat pitkillä hiuksilla peittää korvansa, niissä kun vielä oli läpi, orjanmerkki.

Suuret vieraat istuutuivat suoraa päätä pöytään, pienemmät pitivät aterian aikana huolta huvituksista ja odottivat kiihkeästi hetkeä, jolloin palvelijat sallisivat heidän päästä ruoka- ja juomajätteiden kimppuun. Tällaisten vieraiden hankkimisesta pitivät Tigellinus, Vatinius ja Vitellius huolta, ja monasti heidän myöskin oli täytynyt hankkia vieraille vaatteet, ennenkuin he saattoivat tulla Caesarin huoneisiin. Caesar muuten piti juuri senkaltaisesta seurasta, sillä siellä hän saattoi käyttäytyä vapaasti. Hovin ylellisyys kultasi kaikki ja peitti kaikki loistollaan. Ylhäiset ja alhaiset, suurten sukujen jälkeläiset ja roskaväki kaupungin kaduilta, mahtavat taiteilijat ja kurjat, ala-arvoiset kyvyt—kaikki pyrkivät hoviin, saadakseen häikäistyille silmilleen tyydytystä tuosta loistosta, jonka säteilyä tuskin ihmismieli pystyi käsittämään, ja päästäkseen likelle tuota kaiken armon, rikkouden ja hyvyyden lähdeä, jonka ainoa silmäys saattoi polkea ihmisen maan tasalle, mutta myöskin ylentää määrättömiin.

Tänä päivänä piti Lygiankin ottaa osaa tuollaisiin kemuihin. Ei ollut kumma, että näin heti muuton jälkeen pelko, epävarmuus ja jonkinlainen huumaus täytti hänen mielensä ja että häntä halutti asettua vastarintaan. Hän pelkäsi Caesaria, pelkäsi ihmisiä, pelkäsi palatsia, jonka melu pani ajatukset sekaisin, pelkäsi kemujakin, joiden häpeällisyydestä hän oli kuullut Auluksen, Pomponia Graecinan ja heidän ystäviensä puhuvan. Vaikka hän oli nuori tyttö, ei hän ollut tietämätön, sillä näihin aikoihin oli miltei mahdotonta estää tietoja pahuudesta tunkeutumasta lastenkin korviin. Lygia tiesi kyllä, että häntä tässä palatsissa uhkasi turmio. Olihan Pomponia eronhetkenäkin varoittanut siitä. Mutta Lygia oli nuori ja turmeltumaton, hän tunnusti korkeaa oppia, jota kasvatusäiti kaikin voimin oli teroittanut hänen mieleensä, ja hän päätti varjella itseään turmiolta. Hän tahtoi tehdä sen sekä äidin että itsensä ja tuon jumalallisen opettajan tähden, johon hän uskoi ja jota hän rakasti koko lapsellisen sydämensä voimalla hänen suloisen oppinsa, katkeran kuolemansa ja ylösnousemisensa kunnian takia.

Koska hän tiesi, ettei Aulus eikä Pomponia Graecina enää olleet vastaamassa hänen käytöksestään, niin hän mietti, eikö olisi paras kieltäytyä menemästä kemuihin. Toiselta puolen pelko ja levottomuus ääneen huusivat hänen mielessään, toiselta puolen heräsi hänessä halu osoittaa rohkeutta ja kärsivällisyyttä, alistua tuskiin, jopa kuolemaankin. Olihan jumalallinen opettaja niin käskenyt. Olihan hän itse antanut esikuvan. Olihan Pomponia sanonut, että hänen uskonsa tunnustajat koko sielustaan halajavat tuollaista koetusta ja tulisesti rukoilevat sitä. Lygiankin, hänen vielä ollessaan Auluksen talossa, oli väliin vallannut halu kokea sitä. Hän oli kuvitellut itsensä marttyyrina, käsissä ja jaloissa haavat, lumivalkeana, yliluonnollisen kauniina olentona, jota valkeat enkelit kantoivat taivaan sineä kohti. Ja sellaisia näkyjä hänen mielikuvituksensa yhtämittaa oli luonut. Niissä oli paljon lapsen haaveilua, mutta samalla niissä oli jonkinlaista itseihailua, josta Pomponia oli moittinut. Nyt kun tottelemattomuus Caesarin tahtoa vastaan saattoi tuottaa hirveän rangaistuksen ja kun unelmoidut kärsimykset saattoivat muuttua todellisiksi, liittyi kauniisiin mielikuviin ja haaveiluihin jonkinlainen kauhunsekainen uteliaisuus: minkähänlaisen rangaistuksen ja minkähänlaisia kidutuksia he hänelle määräsivät?

Hänen puoleksi lapsellinen mielensä häilyi sinne tänne. Mutta kun Acte sai selville syyn hänen päättämättömyyteensä, katseli hän häneen kummissaan, ikäänkuin hän olisi luullut tytön puhuvan kuumehoureissaan. Nousta vastustamaan Caesarin tahtoa! Heti ensi hetkestä yllyttää vastaansa hänen vihansa! Niin saattoi puhua ainoastaan lapsi, joka ei tietänyt, mitä sanoi. Omilla sanoillaanhan Lygia niinmuodoin osoitti, ettei hän ollut mikään panttivanki, vaan kansansa hylkäämä tyttö, jota ei enää suojellut hänen kansansa oikeus. Ja entä jos suojelisikin, niin olihan Caesar niin mahtava, että hän kiukkuisuuden hetkenä saattoi polkea kaikki oikeudet jalkainsa alle. Koska Caesar nyt oli suvainnut ottaa hänet tänne, niin hän määräsi hänen kohtalonsa. Hän oli vallan alla, jonka yläpuolella ei ollut toista maailmassa.

"Niin," jatkoi hän, "minäkin olen lukenut Paavali Tarsolaisen kirjeitä ja tiedän, että maailman yläpuolella hallitsee Jumala ja Jumalan Poika, joka on noussut kuolleista, mutta maailmaa hallitsee vain Caesar. Älä unohda sitä, Lygia. Tiedän senkin, ettei sinun uskosi salli sinun ruveta siksi, mikä minä olen ollut, ja että teidän, kuten stoikkojen, joista Epictetus on kertonut minulle, täytyy valita kuolema, jos valittavaksenne sattuu kuolema tai häpeä. Mutta mistä sinä tiedät, että sinua odottaa juuri kuolema eikä häpeä? Etkö ole kuullut puhuttavan Sejanuksen tyttärestä? Hän oli vielä aivan nuori tyttö, ja koska laki kieltää kuolemalla rankaisemasta neitsyttä, niin käski Tiberius, jottei tätä lakia loukattaisi, ensin häväistä hänet. Lygia, Lygia, älä ärsytä Caesaria! Kun tulee ratkaiseva hetki, jolloin sinun täytyy valita häpeä tai kuolema, niin menettele kuten oikeutesi käskee, mutta älä vapaaehtoisesti etsi turmiota äläkä turhien syitten takia ärsytä maallista, hirveää jumalaa."

Acte oli puhunut suurella hellyydellä ja innostuksella ja koska hän oli likinäköinen, toi hän suloiset kasvonsa likemmä Lygian kasvoja, ikäänkuin saadakseen selville, minkä vaikutuksen hänen sanansa olivat tehneet.

Lygia kiersi lapsellisella luottamuksella käsivartensa hänen kaulaansa ja virkkoi:

"Sinä olet niin hyvä, Acte!"

Actea liikutti hänen luottamuksensa ja kiitöksensä ja hän painoi tytön rintaansa vastaan. Samassa hän sentään irroitti hänet syleilystään ja puhui:

"Onneni on mennyt ja iloni on mennyt, mutta paha en ole."

Sitten hän kiirein askelin alkoi astella edestakaisin huoneessa ja puheli itsekseen, ikäänkuin epätoivoissaan:

"Ei! Hänkään ei ollut paha! Siihen aikaan piti hän itseään hyvänä ja tahtoi olla hyvä. Minä sen parhaiten tiedän. Kaikki muu tapahtui myöhemmin ... sitten, kun hän lakkasi rakastamasta... Toiset hänet tekivät tällaiseksi ... niin, toiset—ja Poppaea."

Hänen silmänsä tulivat täyteen kyyneleitä. Jonkun aikaa Lygia katseli häntä sinisillä silmillään, mutta virkkoi vihdoin:

"Säälitkö häntä, Acte?"

"Säälin!" vastasi kreikatar synkästi.

Ja taasen hän alkoi astella, väännellen käsiään ikäänkuin tuskissaan, kasvoissa neuvoton ilme.

Mutta Lygia jatkoi arasti kyselyään:

"Rakastatko häntä, Acte?"

"Rakastan..."

Hetkisen perästä hän lisäsi:

"Minä olenkin ainoa, joka häntä rakastan."

He vaikenivat molemmat, ja Acte koetti koota mielenmalttinsa, joka muistojen kautta oli tullut järkytetyksi. Kun hänen kasvonsa vihdoinkin olivat saaneet takaisin tavallisen, tyyneen surumielisyytensä, puhkesi hän puhumaan:

"Puhukaamme sinusta, Lygia. Älä ajattelekaan Caesarin tahdon vastustamista. Se olisi hulluutta. Muutoin voit olla aivan levollinen. Minä tunnen tämän talon perinpohjin ja tiedän, ettei sinua Caesarin puolelta uhkaa mikään vaara. Jos Caesar olisi käskenyt ryöstää sinut itseään varten, ei sinua olisi tuotu Palatinukselle. Täällä hallitsee Poppaea ja nyt, synnytettyään Nerolle tyttären, on hän entistä itsevaltiaampi... Ei. Nero tosin on käskenyt sinun saapumaan kemuihin, mutta eihän hän vielä ole nähnyt eikä kysynyt sinua eikä siis välitä sinusta. Mahdollisesti hän sinut riisti Aulukselta ja Pomponialta vain kiusoitellakseen heitä. Petronius kirjoitti minulle, että ottaisin sinut huostaani, ja saman kirjoitti, kuten tiedät, Pomponia. Luultavasti he ovat keskenään sopineet asiasta. Tai ehkä Petronius teki sen Pomponian pyynnöstä. Jos niin on, että hänkin Pomponian pyynnöstä valvoo kohtalojasi, niin ei sinulla ole mitään hätää, ja kuka tietää, vaikka hän saisi Neron lähettämään sinut takaisin Auluksen taloon. En tiedä, pitääkö Nero Petroniukselta, mutta ainakin hän harvoin uskalttaa olla toista mieltä kuin Petronius."

"Oi Acte," vastasi Lygia, "Petronius kävi meillä vähää ennen kuin minut vietiin kotoa, ja äiti oli vakuutettu siitä, että Nero hänen kehoituksestaan päätti noudattaa minut."

"Se olisi paha!" huudahti Acte.

Hetkisen mietittyään jatkoi hän:

"Ehkä Petronius jonakin iltana vain tuli kertoneeksi Nerolle Auluksen talossa nähneensä lygien panttivangin, ja ehkä Nero, joka saattaa kadehtia omaa valtaansaakin, vaati pois sinut ainoastaan siitä syystä, että panttivangit kuuluvat Caesarille. Hän muuten ei pidä Aulukselta eikä Pomponiasta... Ei. Jos Petroniuksen tarkoitus olisi ollut ryöstää sinut Aulukselta, niin olen varma, että hän olisi menetellyt toisin... En tiedä, onko Petronius parempi kuin muut Caesarin likeiset, mutta toisenlainen hän kumminkin on... Ehkä muuten keksit jonkun toisenkin, joka tahtoisi ajaa asiaasi. Etkö Auluksen luona nähnyt ketään Caesarin likeisistä?"

"Näinhän minä Vespasianuksen ja Tituksen."

"Caesar ei pidä heistä."

"Ja Senecan."

"Senecan neuvosta olisi seuraus, että Caesar menettelisi aivan päinvastoin."

Lygian kasvoille nousi heleä puna.

"Ja Vinitiuksen."

"Häntä en tunne."

"Hän on Petroniuksen sukulainen ja hiljan palannut Armeniasta."

"Luuletko että Nero pitää hänestä?"

"Kaikki pitävät Vinitiuksesta."

"Luuletko että hän suostuisi ajamaan asiaasi?"

"Kyllä."

Acte hymyili hellää hymyä ja lausui:

"Sitten varmaankin näet hänet kemuissa. Sinun täytyy mennä niihin, ensiksi jo sentähden, että sinun täytyy... Ainoastaan sellainen lapsi kuin sinä voi muuta ajatella! Toiseksi sentähden, että jos tahdot palata Auluksen taloon, täytyy sinun saada tilaisuus pyytää Petroniusta ja Vinitiusta käyttämään vaikutusvaltaansa hyväksesi. Jos he olisivat täällä, niin he aivan varmaan sanoisivat aivan samaa kuin minä: että olisi hulluutta nousta vastarintaan. Mahdollisesti Caesar ei huomaisi poissaoloasi, mutta jos hän huomaisi ja tulisi ajatelleeksi, että olet uskaltanut vastustaa hänen tahtoaan, niin ei sinua enää

mikään pelastaisi. Mene, Lygia... Kuuletko melua talosta? Aurinko alenee, ja pian alkavat vieraat saapua."

"Olet oikeassa, Acte," vastasi Lygia. "Minä seuraan neuvoasi."

Ei hän itsekään tietänyt, mikä oikeastaan ratkaisevasti vaikutti hänen päätökseensä. Hänen teki kyllä mielensä tavata Vinitius ja Petronius, mutta naisellisella uteliaisuudella halusi hän myöskin edes kerran eläessään nähdä kemut, Caesarin, hovin, kuuluisan Poppaeen ja kaikki muut tuollaiset kaunottaret, sekä koko tuon sanomattoman komeuden, josta koko Rooma kertoi kummallisia asioita. Ja Acte oli oikeassa, sen tyttö selvästi tunsu. Hänen täytyi mennä. Kun siis sekä täytymys että selvä järki ja salainen halu veivät aivan samaan tulokseen, niin hän lakkasi epäilemästä.

Acte vei hänet nyt omaan unctuariumiinsa voidellakseen ja pukeakseen hänet. Eihän Caesarin talossa ollut puutetta orjattarista; Actenkin palveluksessa niitä oli joukottain, mutta koska Acte tahtoi osoittaa erityistä ystävällisyyttä neitoa kohtaan, jonka viattomuus ja kauneus oli valloittanut hänen sydämensä, päätti hän itse pukea hänet. Pian saattoikin huomata, että nuorena, surumielisessä kreikkattaressa, vaikka hän oli lukenut Paavali Tarsolaisen kirjeitä, oli säilynyt suuri määrä muinais-helleniläistä henkeä, johon ruumiillinen kauneus vaikutti voimakkaammin kuin kaikki muu maailmassa. Kun hän oli riisunut Lygian ja näki hänen sekä notkean että täyteläisen vartalonsa, joka oli kuin helmistä ja ruusuista rakennettu, pääsi häneltä hämmästyksen huudahdus. Hän astui pari askelta taapäin, katseli ihastuksissaan hänen verrattoman kaunista, keväistä vartaloaan ja puhkesi vihdoinkin puhumaan:

"Lygia, sinä olet tuhat kertaa kauniimpi Poppaeaa!"

Mutta tyttö, kasvatettuna Pomponian ankarassa talossa, jossa kainous vallitsi silloinkin, kun oli koolla vain naisia, seisoi hänen edessään ihanaisena kuin unennäkö, sopusuhtaisena kuin Praxiteleen veistämä kuva tai laulu, ujo puna poskilla, polvet koossa, kädet rinnoilla ja silmät luotuina maahan. Vihdoinkin hän äkkinäisellä liikkeellä irroitti kätensä, aukaisi hiuspalmikkonsa ja samassa hetkessä heilautti päätään, niin että ne aukenivat ja verhosivat hänet kuin viittaaan.

Acte likeni häntä ja virkkoi, silitellen hänen tummia hiuksiaan:

"Oi, kummoiset hiukset sinulla on!... En pane niihin kultajauhoa, ne loistavat itsestään ikäänkuin kiharoihin olisi sirotettu kultaa... Ehkä sentään sinne tänne sirotan vähän kiiltoa, mutta aivan, aivan vähän, vaan, ikäänkuin säteenä loistamaan... Ihana mahtaa olla lygiläinen maanne, koska siellä kasvaa tällaisia neitoja."

"En muista sitä," vastasi Lygia. "Mutta Ursus on kertonut, että siellä on metsiä, metsiä, metsiä."

"Juuri metsissä kukat kukkivat," sanoi Acte, upottaen kätensä vaasiin, joka oli täynnä verbena-öljyä, ja alkaen sillä voidella Lygian hiuksia.

Saatuaan tämän työn tehdyksi, rupesi hän hiljalleen voitelemaan tytön ruumista hyvänhajuksella Arapian öljyllä. Sitten puetti hän hänet pehmeään, kullankarvaiseen tunikaan, jossa ei ollut hihvoja ja jonka päälle oli tuleva lumivalkea »peplum». Mutta koska nyt oli aika käydä järjestämään hiuksia, kääri hän väliaikaisesti tytön jonkinlaiseen leveään viittaaan, jota sanottiin synthesikseksi, istutti hänet nojatuoliin ja uskoi orjattaren käsiin, saadakseen hiukan etempää seurata kampaamista. Samaan aikaan polvistui kaksi orjattarta pukemaan Lygian jalkaan valkeita, purppuralla kirjaituja kenkiä, jotka kultaisilla nyöreillä köytettiin ristiin valkoisten nilkkain ympäri. Kun vihdoinkin kampaaminenkin oli päätetty, järjestettiin peplum kauniisiin keveisiin poimuihin. Acte pani vielä helmet kaulaan ja sirotti sinne tänne hiuksille kultatomua. Sitten hän käski ruveta puettamaan itseään, mutta seurasi kaiken aikaa ihastunein silmin Lygiaa.

Pian hän olikin valmis, ja kun ensimmäiset kantotuolit likenivät pääkäytävää, astuivat he sisään sivukäytävästä, josta saattoi nähdä pääportin ja sisähuoneita sekä pihan, jota ympäröi numidilaisesta marmorista veistetty pylväikkö.

Ryhmittäin tulvi yhä enemmän kansaa portin korkean kaaren alle, jonka katolla Lysiaan ihana nelivaljaikko näytti kiidättävän ilmaan Apolloa ja Dianaa. Lygian silmien edessä oli niin komea näköala, ettei hän Auluksen vaatimattomassa talossa ollut saattanut sellaista edes aavistaakaan. Aurinko juuri laski ja sen viimeiset säteet valaisivat keltaisia marmoripylväitä, jotka hohteessa hehkuivat kuin kulta ja vähitellen kävivät ruusunvärisiksi. Läpi pylvästön, ohi vaikeitten Danaidien ja muiden jumalien tai sankarien kuvapatsaitten solui ihmisvirta. Siinä oli sekä miehiä että naisia ja togissaan, peplumeissaan ja stolissaan, jotka kauniina, pehmeinä poimuina valuivat maahan asti, olivat hekin kuin kuvapatsaat, joita sammuva ilta-aurinko kirkasti. Jättiläiskokoinen Herkuleen kuva, jonka pää vielä oli valossa, mutta rinta jo upposi pylvään luomaan varjoon, katseli korkeudestaan ihmistulvaa. Acte osoitti Lygialle senaattorit leveäsaumaisissa togissaan ja värikkäissä tunikoissaan, kengissä puolikuut. Hän osoitti hänelle ritarit, kuuluisat taiteilijat ja roomalaiset naiset. Mikä oli puettu roomalaiseen, mikä

kreikkalaiseen, mikä fantastiseen itämaalaiseen pukuun, hiukset nostettuina korkeiksi torneiksi tai silitettyinä pitkin päätä, kuten jumalattarien kuvissa, ja kukkasilla koristettuina. Acte mainitsi usein sekä miesten että naisten nimet ja lisäsi moneen jonkun hirveän kertomuksen, joka herätti Lygiassa sekä kauhua että hämmästyystä ja mietteitä. Tämä oli kummallinen maailma, jonka kauneus häikäisi silmiä ja jonka varjopuolia ei tytön lapsellinen järki pystynyt käsittämään. Taivaan ruskot, nuo liikkumattomat pylväsrivit, jotka hävisivät kaukaisuuteen, nämä ihmiset, jotka muistuttivat kuvapatsaita – kaikki teki ylevän, tyynen vaikutuksen; tuntui siltä, että ihmisten täällä täytyi viettää puolijumalien huoletonta, surutonta ja onnellista elämää. Mutta samassa Acte kuiskaten ilmaisi näistä ihmisistä ja tästä palatsista yhä uusia, kauheita salaisuuksia. Tuolla holvissa näkyi vielä sekä seinissä että lattiassa veripilkkuja, joilla Kaligula tahri valkean marmorin, kaatuessaan Cassius Chaerean veitsen iskusta; tuolla oli surmattu hänen vaimonsa, tuolla viskattu hänen lapsensa kuoliaaksi kiviin; tuossa siipirakennuksessa oli kellari, jossa nuorempi Drusus nälissään oli kalvanut omat kätensä, tuolla oli myrkytetty vanhempi Drusus, tuolla kieritellyt tuskissaan Gemellus, tuolla suonenedossa Claudius, tuolla kärsinyt Germanicus. Kaikki nuo seinät olivat kuulleet voitotuksia ja kuolevien korinaa. Ja nämä ihmiset, jotka nyt riensivät juhlaan, puettuina togiin, koreisiin tunikoihin, kukkiin ja jalokiviin, saattoivat huomenna kuulua tuomittujen joukkoon; ehkä hymy monenkin kasvoilla oli peittämässä kauhua, levottomuutta ja huomispäivän pelkoa; ehkä kuumeentapainen himo ja kateus tälläkin hetkellä kalvoi monen ulkonaisesti huolettoman, seppelöidyn puolijumalan sydäntä. Lygian pelästyneet ajatukset eivät jaksaneet seurata Acten sanoja, mutta jota väkevämmin tuo loistava maailma vaikutti hänen silmiinsä, sitä tuskallisemmaksi kävi tunne hänen sydämessään ja hänen sielunsa ikävöi aavistamattomalla kaiholla rakastettua Pomponia Graecinaa ja Auluksen rauhaisaa taloa, jossa vallitsi rakkaus eikä rikos.

Vicus Apollinista pitkin tulvi yhä uusia vieraslaumoja. Portin takaa kuului melua; holhokit, jotka olivat seuranneet suojelijoitaan, huusivat. Pihassa ja pylväiköissä vilisi keisarillisia palvelijoita, orjia, orjattaria, pieniä poikia ja pretoriaani-sotamiehiä, joiden piti vartioida palatsia. Siellä valkeiden tai ruskeiden kasvojen joukossa näkyi mustia numidilaisia, päässä helmitöyhtöinen kypärä ja korvissa suuret, kultaiset renkaat. He kantoivat käsissään luuttuja, sitroja, taiteellisesti sekä ansari-kasveista että myöhäisen syksyn kukkasista sidottuja kukkavihkoja, hopeisia, kultaisia ja kuparisia käsilamppuja. Yhä äänekkäämmäksi kävi ihmisten puhe, ja meluun sekaantui suihkulähteen loiskina, kun illan ruskojen punaama vesisäde korkealta putosi marmorista vastaan ja siinä särkyi ikäänkuin kyyneliksi.

Acte oli jo lakannut kertomasta, mutta Lygia katseli joukkoon, ikäänkuin etsien jotakin. Äkkiä nousi hänen poskilleen puna. Pylväskäytävän läpi astuivat Vinitius ja Petronius kohti suurta tricliniumia. Valkeissa togissaan, tyyninä ja sorjina olivat he kuin jumalat. Lygiasta tuntui, kun hän vieraiden ihmisten joukosta huomasi noiden molempien tutut, ystävälliset kasvot, kuin raskas paino olisi poistunut hänen sydämetään. Hän ei enää ollut niin yksin. Vielä hetkinen sitten oli hän kalvavalla ikävällä ajatellut Pomponiaa ja Auluksen taloa. Nyt ei hänen ikävänsä enää ollut niin tuskallinen. Halu nähdä ja puhutella Vinitiusta tukahdutti muut äänet. Turhaan hän johdatti mieleensä kaiken Caesarin talon pahuuden, Acten sanat ja Pomponian varoitukset. Huolimatta kaikista varoituksista tunsikin hän, ettei hän ainoastaan pakosta lähtenyt kesteihin: hänen teki niihin mieli. Kun hän ajatteli, että hän hetkisen perästä saisi kuulla tuon suloisen äänen, joka hiljan puhui hänelle rakkaudesta ja jumalallisesta onnesta ja joka sittemmin soimistaan oli soinut hänen korvissaan, täytti hänen rintansa suuri riemu.

Samassa hän kuitenkin pelästyi riemuaan. Hänestä tuntui siltä, kuin hän tänä hetkenä olisi loukannut sekä sitä puhdasta oppia, johon hän oli kasvatettu, että itseään ja Pomponiaa. Toista on pakosta taipua välttämättömyyden alle, toista lähteä huvittelemaan. Hän tunsikin olevansa rikollinen, syntinen, kadotettu. Hänet valtasi epätoivo, hän olisi tahtonut itkeä. Jos hän olisi ollut yksin, olisi hän heittäytynyt polvilleen, lyönyt rintoihinsa ja huutanut: olen rikkonut, olen rikkonut! Acte tarttui hänen käteensä ja veti hänet sisähuoneiden läpi suureen tricliniumiin, jossa kemut vietettäisiin. Mutta hänen silmänsä sumenivat, sisällinen mielenliikutus pani korvat humisemaan, ja sydämen lyönnit miltei tukauttivat hengityksen. Ikäänkuin unessa näki hän tuhansia lampuja tuikkimassa pöydillä ja seinillä, kuin unessa kuuli hän huudon, jolla Caesaria tervehdittiin, kuin sumun läpi näki hän hänet itsensä. Huuto teki hänet kuuroksi, valo sokeaksi, hyvänhajuisten voiteiden täyttämä ilma pyöräytti. Hän oli siihen määrään kadottanut tajuntansa, että hän tuskin tunsikin Actea, joka vei hänet pöytänsä ja itse asettui hänen viereensä.

Äkkiä puhutteli häntä tuttu ääni toiselta sivulta lausuen hiljaa:

"Terve sinulle, sinä ihanin maailman impysistä ja taivaan tähdistä, terve sinulle, jumalallinen Callina!"

Lygia, joka oli ehtinyt hiukan tointua mielenliikutuksestaan, katsahti sivulleen ja huomasi Vinitiuksen vieressään.

Hän oli ilman togaa, koska sekä tapa että mukavuus käskivät riisumaan togan kemuissa. Hänen ruumistaan verhosi hihatton, purppuranvärinen ja hopeisilla palmunoksilla koristettu tunika. Käsivarret

olivat paljaat ja itämaalaiseen tapaan koristetut kahdella leveällä, kultaisella vanteella kyynärpään yläpuolella. Huolellisesti puhdistettuina karvoista tekivät ne sorjan vaikutuksen, mutta olivat samalla jäntevät kuin ainakin soturin käsivarret, jotka ovat tottuneet käyttämään miekkaa ja kilpeä. Hänen päässään oli ruususeppele. Kulmakarvat olivat kasvaneet yhteen nenän kohdalla, silmät loistivat, ruskea iho hohti. Hän oli kuin ruumiillistunut nuoruus ja voima. Lygian mielestä näytti hän niin kauniilta, että, vaikka hän jo oli päässyt ensimmäisestä hämmästyksestään, hän tuskin sai lausutuksi vastauksensa:

"Terve sinulle, Marcus!"

Nuurukainen jatkoi:

"Onnelliset ovat silmäni, jotka saavat sinut nähdä, onnelliset korvani, jotka saavat äänesi kuulla. Ihanampi on se minulle kuin huilujen ja sitrojen soitto. Jos minulle annettaisiin valta valita, kenen tahdon rinnalleni lepäämään tänä iltana, sinut Lygia vaiko Venuksen, niin valitsisin sinut, oi jumalallinen!"

Ja hän rupesi katselemaan häntä ikäänkuin tyydyttääkseen nälkänsä hänen näkemisellään, ikäänkuin silmillään polttaakseen hänet sieluunsa. Hänen katseensa luisui tytön kasvoilta hänen kaulalleen ja paljaille käsivarsilleen, hän ihaili hänen sopusointuista vartaloaan, ihastui häneen, ahmi ja nieli häntä silmillään. Hänen intohimonsa oli hereillä, mutta samalla valaisi hänen sydäntään onni, rakkaus ja rajaton ihastus.

"Tiesin näkeväni sinut Caesarin talossa," puheli hän edelleen, "mutta kun sinut todella näin, niin valtasi koko sieluni suuri riemu, ikäänkuin minua olisi kohdannut aivan odottamaton onni."

Toinnuttuaan ja käsitettyään, että Marcus koko tässä joukossa oli ainoa olento, johon hän voi luottaa, rupesi Lygia puhumaan hänelle ja kyselemään kaikkea, mitä ei hän käsittänyt ja mitä hän pelkäsi. Mistä Marcus tiesi, että hänet oli tuotu Caesarin taloon ja miksi hän oikeastaan oli täällä? Miksi Caesar otti hänet pois Pomponian luota? Hän pelkäsi täällä ja tahtoi palata kotiin. Hän kuolisi ikävään ja huoleen, jollei hän saisi toivoa, että Marcus ja Petronius puhuvat hänen puolestaan Caesarille.

Vinitius selitti saaneensa tietoja hänen ryöstämisestään Aulukselta itseltään. Ei hän tietänyt, miksi hän on täällä. Caesar ei tee kenellekään tiliä teoistaan ja toimistaan. Ei hänen kuitenkaan pitänyt pelätä. Olihan hän, Vinitius, hänen luonaan ja jäisi hänen luokseen. Mieluummin hän kadottaisi silmänsä kuin lakkaisi Lygiaa katselemasta, mieluummin hän heittäisi henkensä kuin luopuisi hänestä. Hän on hänen elämänsä, ja hän varjelee häntä kuin elämäänsä. Altтарin hän hänelle rakentaa taloonsa ja pitää häntä jumalanaan, jolle hän uhraa myrrhaa ja aloeta, mutta keväisin safranin ja omenan kukkia... Ja jos hän pelkää Caesarin taloa, niin hän lupaa, ettei hän jätä häntä siihen taloon.

Mutta vaikka hän puhui kierrellen ja vaikkeivät hänen sanansa olleet kokonaan yhtäpitävät totuuden kanssa, niin hänen äänessään kaikui totuus, sillä hänen tunteensa olivat todelliset. Hänen kävi Lygiaa todella sääli. Kun tyttö rupesi häntä kiittämään ja vakuutti, että Pomponia rakasti häntä hänen hyvytensä tähden ja että hän, Lygia itse, koko elämänsä läpi tulisi olemaan hänelle kiitollinen, tekivät hänen sanansa häneen syvän vaikutuksen, ja hän tunsu, ettei hän koskaan eläessään saattaisi vastustaa hänen pyyntöään. Hänen sydämensä suli. Tytön kauneus huumasi hänet, ja hän himosi häntä. Mutta samalla hän tunsu suuresti rakastavansa häntä ja olevansa valmis palvelemaan häntä kuin jumalallista olentoa. Hänet valtasi myöskin sanomaton halu saada puhua hänelle hänen kauneudestaan ja omista tunteistaan. Kun melu juhlassa kävi äänekkäämmäksi, vetäytyi hän likemmäksi tyttöä ja alkoi kuiskata hänelle kauniita, suloisia sanoja. Sanat tulvivat hänen sielunsa pohjalta, soivat kuin musiikki ja juovuttivat kuin viini.

Tyttö niistä juopuikin. Keskellä näitä vieraita ihmisiä, jotka joka haaralla ympäröivät häntä, kävi Marcus hänelle yhä likeisemmäksi ja rakkaammaksi. Häneen hän saattoi täydellisesti luottaa. Nuori mies rauhoitti häntä ja lupasi ryöstää hänet pois Caesarin talosta; hän vakuutti ettei hän häntä heitä, vaan on valmis aina palvelemaan. Ennen Auluksen talossa oli hän puhunut rakkaudesta ja onnesta yleensä. Nyt hän suoraan tunnusti, että hän rakasti Lygiaa, että hän oli hänelle rakkain ja kallein kaikista. Ensi kerran eläessään kuuli Lygia tällaisia sanoja miehen suusta ja jota enemmän hän niitä kuunteli, sitä selvemmin hän tunsu, että hänen sielunsa heräsi kuin unesta, että hänet valtasi sekä ääretön riemu että ääretön levottomuus. Hänen poskensa alkoivat polttaa, sydän lyödä ja huulet avautuivat ikäänkuin hämmästyksestä. Hänet valtasi kauhu, kun hän huomasi, että hän kuunteli tällaisia asioita, ja kuitenkin ei hän mistään hinnasta olisi tahtonut kadottaa ainoakaan sanaa. Välistä hän loi katseensa alas, mutta katsahti sitten taas Vinitiukseseen, onnellisena, peloissaan, kysyväisenä, ikäänkuin olisi tahtonut sanoa: »puhu eteenpäin!» Melu, soitto, kukkien ja arapialaisen savun tuoksu rupesi taasen pyöryttämään häntä. Roomassa oli tapana, että juhlissa oltiin levolla, pitkänään. Kotona Lygia aina oli levännyt Pomponian ja pikku Auluksen välillä. Nyt lepäsi hänen rinnallaan Vinitius, väkevänä, rakastuneena ja hurmaantuneena. Lygia tunsu, että hänestä henki ikäänkuin tuli, ja häntä

sekä hävetti että huumasi. Hänet valtasi jonkinlainen suloinen voimattomuus, jonkinlainen pyöritys, joka sai hänet unohtamaan kaikki ja vaipumaan ikäänkuin horrokseen. Mutta hänenkin likeisyytensä rupesi vaikuttamaan Marcukseen. Hänen kasvonsa kalpenivat, hänen sieramensa laajenivat niinkuin virman hevosen. Kiihkeästi sykki hänen sydämensä purppuraisen tunikan alla, hengitys kävi lyhyeksi ja sanat särkyivät suuhun. Hän oli ensi kertaa näin likellä Lygiaa. Hänen ajatuksensa sekaantui, hänen suonissaan kiersi kuin tulen liekkejä, joita hän turhaan koetti sammuttaa viinillä. Hän juopui juopumistaan, mutta ei viinin vaikutuksesta. Sen teki tytön likeisyys, tytön ihanat kasvot, hänen paljaat käsivartensa, hänen neitseellinen povensa, joka aaltoili kullalla kirjaillun tunikan alla, ja koko hänen peplumin valkeisiin poimuihin verhottu ruumiinsa. Vihdoin tarttui hän tytön ranteeseen, kuten kerran ennenkin Auluksen talossa, ja vetäen häntä luokseen, kuiskasi värisevin huulin:

"Minä rakastan sinua, Callina, sinä jumalaiseni!"

"Marcus, päästä minut!" huusi Lygia.

Mutta Marcus jatkoi, ja hänen katseensa oli kummallisen verhottu:

"Jumalattareni!... Rakasta minua!"

Samassa virkkoi Acte, joka lepäsi Lygian toisella puolella:

"Caesar katsoo teihin."

Vinitius vimmastui sekä Caesarille että Actelle. Acten sanat sammuttivat hänen hurmauksensa puuskan. Tällä hetkellä olisi hänen parhaimman ystävänsäkin ääni suututtanut häntä, mutta lisäksi hän luuli, että Acte tahallaan oli keskeyttänyt hänen ja Lygian keskustelun.

Hän nosti päätään, katsahti nuoreen vapautettuun Lygian olkain yli ja virkkoi ilkeästi:

"Se aika on ohi, Acte, jolloin sinä kemuissa lepäsit Caesarin rinnalla. Sanotaan, että sinä nykyään olet tulemaisillasi sokeaksi—kuinka siis taidat nähdä hänet?"

"Näen hänet kuitenkin," vastasi Acte surullisesti. "Hänkin on likinäköinen ja katselee teitä smaragdin läpi."

Ne, jotka istuivat likellä Neroa, vartioivat hänen jokaista liikettään. Se teki Vinitiuksen levottomaksi ja hän jäähtyi ja rupesi välinpitämättömin katsein silmäilemään Caesariin päin. Lygia, joka juhlan alussa oli ollut ikäänkuin pyöröksissä, oli silloin nähnyt Neron kuin sumun läpi. Sittemmin oli Vinitiuksen seura ja puheet kiinnittäneet puoleensa koko hänen huomionsa, joten hän ei ensinkään ollut häneen katsonut. Nyt vasta hänkin äkkiä loi häneen uteliaat, pelästyneet silmänsä.

Acte oli puhunut totta. Caesar oli nojautunut pöytää vastaan, räpytteli toista silmäänsä ja piteli hyppysillään toisen edessä pyöreää, hiottua smaragdia, jota hän tavallisesti käytti. Sen läpi hän paraikaa katseli heitä. Hetkisen perästä hänen katseensa sattui Lygian silmiin, ja kauhu pusersi kokoon tytön sydämen. Muinoin, kun hän lapsena oleskeli Auluksen mautiloilla Siciiliassa, oli vanha egyptiläinen orjatar kertonut hänelle, että vuorten onkaloissa asuu hirveitä lohikäärmeitä—nyt valtasi hänet äkkiä tunne, että tuollaisen lohikäärmeen vihreät silmät tuijottivat häneen. Hän tarttui Vinitiusta käteen kuin lapsi, joka pelkää, ja hänen päähänsä lensi kaikenlaisten ahdistavien ajatusten tulva: tuoko nyt on hän? tuoko on se hirveä, se kaikkivaltias? Hän ei koskaan ollut häntä nähnyt, mutta hän oli kuvitellut hänet toisenlaiseksi. Hän oli ajatellut hänen kasvonsa julmiksi, kivettyneiksi, ajatellut, että ne ovat täynnä ilkeyden piirtoja; mutta tässä oli suuri naama paksun kaulan päässä. Tosin se oli julma, mutta samalla melkein naurettava ja—ainakin kaukaa katsoen—lapsellinen. Ametistinvärinen tunika, jonka käyttäminen muilta kuolevaisilta oli ankarasti kielletty, loi hänen lyhyiin, leveihin kasvoihinsa sinertävää heijastusta. Hänen tummat hiuksensa olivat Othon tuoman muodin mukaan järjestetyt neljään kihariviin. Partaa hänellä ei ollut. Hän oli nimittäin hiljan uhrannut sen Jupiterille, ja siitä häntä ylisteli koko Rooma, vaikka kyllä miehestä mieheen kuiskailtiin, että hän sen uhrasi vain siitä syystä, että se oli punertava, kuten kaikilla hänen suvussaan. Hänen ulkonevassa otsassaan oli kuitenkin jotakin miltei olympolaista. Yhteenkasvaneet kulmakarvat todistivat kaikkivaltiaan itsetietoisuutta; mutta puolijumalan otsaan liittyi apinan, juopon ja ilveilijän alhainen, hekumallinen naama. Vaikka hän vielä oli nuori, olivat hänen kasvonsa ihraiset, sairaalloiset, hävyttömät. Lygiaan teki hän pahaa ennustavan, iljettävän vaikutuksen.

Hetken kuluttua laski Nero smaragdin kädestään ja lakkasi katsomasta tyttöön. Nyt huomasi Lygia hänen pulleat, siniset silmänsä, jotka lamppujen häikäisevässä valossa räpyttelivät. Ne olivat lasiset ja ilmeettömät kuin kuolleella.

Nero kääntyi Petroniuksen puoleen ja virkkoi:

"Tuoko se nyt on se panttivanki, johon Vinitius on rakastunut?"

"Juuri hän," vastasi Petronius.

"Mitä kansaa hän nyt olikaan?"

"Lygiläinen."

"Pitääkö Vinitius häntä kauniina?"

"Ota laho öljypuun oksa ja pue sen ylle naisen peplum—ja Vinitius pitää sitä kauniina. Mutta sinun kasvoistasi, oi verraton tuntija, luen jo tuomion! Sinun ei tarvitse sitä lausua! Olet oikeassa! Tyttö on liian kuiva! liian laiha! Oikea kapeavartinen unikukka. Mutta sinä, jumalallinen esteetikko, joka annat arvoa naisen varrelle—olet tuhat kertaa oikeassa. Kasvot yksinään eivät mitään merkitse. Paljon olen sinulta oppinut, mutta vielä minulta puuttuu varma silmänluonti. Voisinpa melkein lyödä vetoa Tullius Senecion kanssa, että vaikka näin juhliissa, kun kaikki lepäävät pitkänään, on vaikea arvostella koko vartaloa, sinä jo olet hänen rakastetustaan tullut seuraavaan johtopäätökseen: »liian kaitainen lanteiltaan»."

"Liian kaitainen lanteiltaan," vastasi Nero silmiään räpytellen.

Petroniuksen huulilla liikkui tuskin huomattava hymy, mutta Tullius Senecio, joka juuri keskusteli Vestinuksen kanssa, tai oikeammin sanoen kiusoitteli häntä siitä, että hän uskoi uniin, kääntyi Petroniuksen puoleen ja virkkoi, vaikkei hänellä ollut vähintäkään aavistusta siitä, mistä Petroniuksen ja Neron välillä oli ollut kysymys:

"Sinä erehdyt!—Minä olen samaa mieltä kuin Caesar."

"Hyvä," sanoi Petronius. "Minä tässä juuri väitän, että sinulla sentään on hitunen järkeä, mutta Caesar vakuuttaa, että auttamattomasti olet aasi."

"Se oli hänelle oikein!" huudahti Caesar nauraen ja kiepautti alaspäin peukalonsa, kuten hänellä oli tapana tehdä sirkuksessa, merkiksi siitä, että voitetulle miekkailijalle oli annettava kuolinisku.

Mutta Vestinus, joka luuli että oli kysymys unista, puuttui nyt puheeseen:

"Minä puolestani uskon uniin ja Senecalta itseltään olen kuullut, että hänkin uskoo uniin."

"Minä näin viime yönä unta, että minusta oli tullut vestaalitar," huudahti Calvia Crispinilla, loikoen pöytää vasten.

Nero rupesi leipomaan käsiään, muut seurasivat esimerkkiä, ja hetken perästä kuului kättentaputuksia koko salista, sillä Crispinilla oli jo eronnut monesta miehestä ja hänen satumaisen hillitön elämänsä oli kuuluisa koko Roomassa.

Hän itse ei käynyt ensinkään hämilleen, vaan jatkoi:

"Entä sitten! Ne ovat kaikki vanhoja ja rumia. Ainoastaan Rubria on heistä enää ihmisen näköinen. Olisihan meitä sitten edes kaksi, vaikka Rubriakin aina kesällä saa kasvoihinsa teerenpisamia."

"Myönnä kuitenkin, kaikkein sivein Calvia," lausui Petronius, "että ainoastaan unessa voit tulla vestaalittareksi."

"Mutta jos Caesar käskisi?"

"Sitten uskoisin, että mahdottomimmatkin unet saattavat toteutua."

"Niin ne toteutuvatkin," väitti Vestinus. "Minä käsitän, että saattaa löytyä ihmisiä, jotka eivät usko jumaliin, mutta kuinka kukaan saattaa olla uskomatta uniin?"

"Entä ennustuksiin?" kysyi Nero. "Kerran minulle ennustettiin, että Rooma häviää ja että minä tulen hallitsemaan kaikkia Itämaita."

"Ennustukset ja unet liittyvät likeltä toisiinsa," virkkoi Vestinus. "Kerran muuan varakonsuli, oikein epäuskoinen mies, lähetti orjan viemään Mopsuksen temppeliin kirjettä, joka oli sinetillä varustettu ja jota ei kukaan saanut avata, sillä varakonsuli tahtoi tietää, osaisiko jumala vastata suljetussa kirjeessä olevaan kysymykseen. Orja nukkui yön temppelissä saadakseen nähdä ennustavaa unta ja kertoi kotiin palattuaan: näin unessa nuorukaisen, joka paistoi kuin aurinko ja joka minulle lausui yhden ainoan sanan—sanon: »musta». Tämän kuullessaan kalpeni varakonsuli. Hän kääntyi vieraittensa puoleen, jotka niinikään olivat epäuskoisia, ja lausui: »tiedättekö, mitä kirjeessä oli?»"

Vestinus katkaisi hetkeksi puheensa, korotti pikarinsa ja joi.

"Mitä kirjeessä oli?" kysyi Senecio.

"Kirjeessä oli: »kummoisen härän minä uhraan, mustan vaiko valkean?»"

Tämä kertomus olisi varmaan herättänyt jonkinlaista huomiota, jollei Vitellius äkkiä olisi häirinnyt mielialaa. Hän oli jo juhlaan saapuessaan ollut humalassa ja purskahti nyt ilman minkäänlaista aihetta aivan mielettömään nauruun.

"Mitä tuo ihratynnöri nauraa?" kysäisi Nero.

"Nauru erottaa ihmisen eläimestä," vastasi Petronius, "ja tuskinpa hän muulla tavalla saattaisi osoittaa, ettei ole karjusika."

Vitellius lakkasi nauramasta, nuoli puhtaaksi rasvaiset huulensa ja rupesi katselemaan läsnäolevia kummissaan, ikäänkuin ei ikinä olisi nähnyt heitä.

Sitten hän nosti kätensä, joka oli pehmeä kuin tyyny, ja huusi käheällä äänellä:

"Minun sormestani putosi ritarisormus, jonka sain isältäni."

"Joka oli suutari," jatkoi Nero.

Vitellius purskahti taasen aivan odottamattomasti nauruun ja rupesi etsimään sormustaan Calvia Crispinillan peplumin poimuista.

Silloin alkoi Vatinius matkia pelästyneen naisen huutoja, mutta Nigidia, nuori leski ja Calvian ystävätär, jonka lapsellisissa kasvoissa oli heikumalliset silmät, huusi ääneen:

"Hän etsii, mitä ei ikinä ole kadottanut."

"Ja mistä hän välittää viisi, jos löytäisikin," lisäsi runoilija Lucanus.

Kemut kävivät yhä iloisemmiksi. Orjajoukot kanniskelivat pöytään yhä uusia ruokia. Isoista vaaseista, jotka olivat täytetyt lumella ja koristetut murattiköynnöksellä, otettiin joka hetki esiin pieniä sekoitusmaljoja, joissa oli eri viinilajeja, ja vieraat joivat minkä jaksoivat. Katosta putoeli tuontuostakin ruusuja pöydälle ja pöydän ympärillä lepääville.

Petronius rupesi vihdoin pyytämään, että Nero ylentäisi juhlaa laulullaan, ennenkuin vieraat pahoin juopuivat. Kuorossa yhtyivät vieraat hänen pyyntöönsä, mutta Nero vastusti. Hän ei tällä kertaa puhunut yksin sentähden, että häneltä puuttui rohkeutta, vaikka sitä tosin aina puuttui häneltä... Hän ei kuitenkaan kieltäytynyt esiintymästä, sillä täytyihän tehdä jotakin taiteen hyväksi. Koska Apollo oli antanut hänelle ääntä, niin eihän jumalten lahjoja sopinut jättää käyttämättä. Hän kyllä ymmärsi, että se kuului hänen velvollisuuksiinsa valtakuntaa kohtaan. Mutta tänään hänen äänensä todella oli käheä. Yöllä hän kyllä oli pitänyt lyijypainoja rinnallaan, mutta se ei ollut auttanut... Hän aikoi pian lähteä Antiumiin hengittämään meri-ilmaa.

Lucanus yltyi nyt kiihkeästi rukoilemaan häntä taiteen ja ihmisyyden nimessä. Kaikki tiesivät, että jumalallinen runoilija ja laulaja Venuksen kunniaksi oli laatinut uuden ylistyslaulun, jonka rinnalla Lucretiuksen laulu oli kuin vuoden vanhan naarassuden ulvonta. Tulkoon tästä juhlasta todellinen juhla. Älköön lempeä hallitsija niin kauheasti kiduttako alamaisiaan. »Älä ole julma, oi Caesar!»

"Älä ole julma!" toistivat kaikki, jotka istuivat likimpänä.

Nero levitti kätensä merkiksi, että hän myöntyi. Kaikkien kasvot kävivät nyt kiitollisen näköisiksi ja kaikki kääntyivät katsomaan häneen. Mutta Caesar käski ensin ilmoittaa Poppaealle, että hän tulee laulamaan. Samalla hän myöskin selitti vierailleen, ettei Poppaea sairauden takia ollut voinut saapua juhlaan, vaan koska hänen laulunsa vaikuttaa häneen paremmin kuin kaikki lääkkeet, niin olisi sääli jättää tilaisuutta käyttämättä.

Pian Poppaea tulikin. Hän oli kyllä tähän saakka pitänyt Neroa valtansa alla kuin mitään alamaista, mutta vaarallista olisi ollut loukata hänen itserakkauttaan laulajana, vaununohjaajana ja runoilijana. Sentähden Poppaea saapui saliin, kauniina kuin jumalatar, puettuna ametistin värisiin vaatteisiin kuten Nerokin ja kaulalla kallisarvoinen helminauha—joka joskus oli ryöstetty Massinissalta. Hän oli kultatukkainen ja makea ja näytti nuorelta tytöltä, vaikka jo olikin ehtinyt erota kahdesta miehestä.

Häntä tervehdittiin suurilla huudoilla ja nimitettiin »jumalalliseksi Augustaksi». Lygia ei elässään ollut nähnyt mitään niin kaunista, hän tuskin uskoi omia silmiään; sillä hänelle oli kerrottu, että

Poppaea Sabina oli huonoimpia naisia maailmassa. Pomponia oli sanonut, että hän yllytti Caesarin murhaamaan äitinsä ja vaimonsa. Auluksen talon vieraat olivat niinkään puhuneet hänestä. Lygia oli kuullut, että hän öisin oli käynyt kaupungilla viskelemässä kuvapatsaita maahan. Kaupungin muureille oli ilmestynyt uhkauskirjoituksia, ja niiden kirjoittajille oli määrätty mitä hirveimpiä rangaistuksia, mutta silti niitä joka aamu taas uudestaan tavattiin muureilta. Nähdessään kuuluisan Poppaeen, joka Kristuksen tunnustajien silmissä oli itse rikos ja pahuus ruumiillistetussa muodossa, tuli Lygia ajatelleeksi, että tuon näköisiä mahtavat olla enkelit ja muut taivaalliset olennot. Hän ei voinut riistää silmiään hänestä, ja välittömänä huudahduksena pääsi häneltä kysymys:

"Oi Marcus, onko se mahdollista?"

Viini oli huumannut Marcuksen. Sitäpaitsi häntä hermostutti, että tuollaiset asiat saattoivat vetää puoleensa tytön huomiota ja erottaa häntä hänen seurastaan ja sanoistaan.

"Niin," virkkoi hän, "onhan hän kaunis, mutta sinä olet sata kertaa kauniimpi. Et tunne itseäsi, muuten rakastuisit omaan itseesi, niinkuin Narcissus... Poppaea kylpee aasinmaidossa, mutta sinua on Venus kylvettänyt omassaan. Sinä et tunne itseäsi, silmäteräni...! Älä katsele häntä. Käännä silmäsi minuun, silmäteräni...! Kosketa huulillasi tätä viinipikaria, niin minä sitten kosketan huulillani samaa kohtaa..."

Marcus tuli yhä likemmä, mutta Lygia rupesi turvautumaan Acteen. Samassa sentään syntyi huoneessa kuolon hiljaisuus, sillä Caesar nousi seisomaan. Laulaja Diodoros ojensi hänelle luutuntapaisen soittokoneen, jota sanottiin deltaksi, ja toinen laulaja, Terpnos, jonka piti soitolla säestää hänen lauluaan, likeni, kädessään nablium-niminen soittokone. Nero nojasi deltan pöytää vastaan ja nosti silmänsä. Hetkisen aikana vallitsi tricliniumissa syvä hiljaisuus. Vain ruusut kahisivat, putoellessaan alas katosta.

Sitten hän kahden luutun säestämänä alkoi laulaa, tai oikeammin sanoen laulaen lausua ylistyslauluaan Venukselle. Ääni, joskin hiukan käheä, ei ollut huono, ei liioin runokaan. Lygia-raukkaa rupesivat omantunnonvaivat taasen kalvamaan, sillä ylistyslaulu oli hänen mielestään kaunis, vaikka olikin tehty irstaan, pakanallisen Venuksen kunniaksi, ja Nero itse, laakeriseppele otsalla, silmät korotettuina ylöspäin, teki komean vaikutuksen eikä ensinkään tuntunut niin hirvittävältä ja vastenmieliseltä kuin juhlan alussa.

Vieraat puhkesivat myrskyisiin suosionsoituksiin. Kuului huutoja: »oi taivaallinen ääni!» Muutamat naiset nostivat ihastuksensa merkiksi kätensä ylös ja pitivät niitä sillä lailla laulun loputtuakin. Toiset pyyhkivät kyyneliä silmistään; koko salissa kävi hyörinä kuin mehiläispesässä. Poppaea nosti kultatukkaista päättään, vei huulilleen Neron käden ja piti sitä siinä kauan sanaakaan lausumatta. Nuori, erinomaisen kaunis kreikkalainen nimeltä Pythagoras—sama, jonka kanssa Nero myöhemmin, ollessaan jo puoleksi mielipuolena, kaikella muotoa tahtoi pakottaa pappeja vihkimään itsensä, jopa kaikilla tavanmukaisilla juhlamenoilla—heittäytyi polvilleen hänen eteensä. Mutta Nero katseli levottomana Petroniukseen, jonka kiitos aina oli ollut hänelle tärkein.

"Mitä musiikkiin tulee," virkkoi Petronius, "niin mahtaa Orfeus tällä hetkellä olla kateudesta pakahtumaisillaan, kuten tässä läsnäoleva Lucanuskin on; säkeisiin nähden taas haikeasti valitan, etteivät ne ole huonompia, jotta löytäisin sanoja niitä ylistääkseni."

Lucanus ei laisinkaan pahastunut, vaikka häntä syytettiin kateudesta. Päinvastoin hän loi Petroniukseen kiitollisen katseen, mutta oli kuitenkin olevinaan pahalla tuulella ja mutisi:

"Kirottu kohtalo, joka määräsi minut elämään tuollaisen runoilijan aikalaisena. Olisin saattanut saada sijan ihmisten muistossa ja Parnassilla, mutta nyt olen tuomittu sammumaan, kuten kynttiläkruunun valo himmenee auringon rinnalla."

Petronius, jolla oli aivan hämmästyttävä muisti, rupesi nyt toistamaan erityisiä kohtia ylistyslaulusta. Hän lausui yksityisiä säkeitä, kehui ja selitteli kauneimpia kohtia. Lucanus hurmaantui siihen määrään, että hän unhotti kateutensa ja kehui kilpaa Petroniuksen kanssa. Neron kasvoista paistoi ihastus ja ääretön turhamaisuus. Se ei enää ollut mielettömyyden rajoilla, vaan täydellisesti sen tasalla. Hän toisti nyt itsekin ne säkeet, joita piti kauneimpina, ja rupesi vihdoon lohduttamaan Lukanusta: ei hänen pitänyt kadottaa rohkeuttaan; tosin ihminen pysyy sinä, miksi hän on syntynyt, mutta eihän kunnioitus, jonka ihmiset Jupiterille suovat, estä heitä kunnioittamasta muitakin jumalia.

Sitten hän nousi saattamaan Poppaeaa, joka todella oli sairas ja jonka täytyi jättää juhla. Vieraat olivat nousseet seisomaan, mutta Nero kehoitti heitä istumaan paikoilleen ja lupasi palata. Pian hän palasikin, sillä hän halusi hengittää enemmän suitsutusta ja ottaa osaa temppuihin, jotka hän itse, Petronius ja Tigellinus olivat juhlaa varten valmistaneet.

Taasen luettiin runoja tai lausuttiin vuoropuhelua, joissa omituisuus voitti sukkeluuden. Sitten

kuuluisa miimikko, Paris, esitti Ion, Inachuksen tyttären seikkailuja. Vieraista, varsinkin Lygiasta, joka oli tottumaton tällaisiin näytäntöihin, tuntui se kaikki ihmeeltä ja noituudelta. Käsien ja ruumiin liikkeillä osasi Paris saada aikaan sellaista, mitä ei tanssillakaan olisi voinut ilmaista. Käsillään hapuili hän ilmaa ja loihti esiin pilven, joka loisti, eli ja väreili. Pilvestä kääriytyi esiin nainen, puoleksi horroksissa, ruumis hekumallisesti väristen. Ei ollut tarkoitukseen esittää mitään tanssia. Esitettävänä oli kuva, joka katsojille ilmaisi rakkauden salaisuuksia, kuva loistava ja hurmaava, mutta vailla kaikkea kainoutta. Tämän kadottua tuli huoneeseen korybantteja ja sitrojen, huilujen, symbaalien ja rumpujen soudessa rupesivat he syyrialaisien tyttöjen kanssa tanssimaan hurjaa tanssia, tuontuostakin yhtyen kirkaisemaan ja mellastamaan aivan raivoisasti. Silloin Lygiasta tuntui, että tuli poltti hänen suonissaan, että salaman täytyi iskeä tähän taloon tai katon räjähtää vieraitten päälle.

Mutta lakeen kiinnitetystä kultaisesta verkosta tippui ainoastaan ruusuja, ja Vinitius, joka oli jo puoleksi humalassa, virkkoi hänen viereltään:

"Minä näin sinut suihkulähteen luona Auluksen talossa ja rakastuin sinuun. Oli varhainen aamu, ja sinä luulit ettei kukaan sinua nähnyt, mutta minä näin sinut... Ja samanlaisena näen sinut nytkin, vaikka peplum sinua verhoaa. Heitä se yltäsi, kuten Crispinilla on tehnyt. Näetkö! Jumalat ja ihmiset etsivät rakkautta. Ilman rakkautta ei löydy mitään maailmassa. Nojaa pääsi rintaani vastaan ja sulje silmäsi."

Raskaasti tykkivät suonet tytön ohimoilla ja käsissä. Hänet valtasi tunne että hän kiiti johonkin syvään kuiluun ja että Vinitius, joka tähän saakka oli tuntunut hänestä niin likeiseltä ja luotettavalta, nyt veti häntä syvyyteen, vaikka hänen olisi pitänyt pelastaa. Hän suri häntä, hän pelkäsi sekä tätä juhlaa että häntä ja itseään. Ääni, joka oli kuin Pomponian ääni, puhui vielä hänen sydämessään: Lygia, pelasta itsesi! mutta samalla luuli hän kuulevansa toisen äänen sanovan, että jo oli myöhäistä, että se, joka kerran on leimahtanut sellaiseen liekkiin, joka on ottanut osaa sellaisiin juhliin, jonka sydän on niin sykkinyt kuin hänen, kun Vinitius hänelle puhui, ja joka on tuntenut sellaista huumausta kuin hän Marcuksen likeisyydessä—jo on auttamattomasti kadotettu. Hänen voimansa heikkenivät. Hänestä tuntui siltä kuin hänen täytyisi pyörtyä ja kuin silloin tapahtuisi jotakin kamalaa. Hän tiesi, että sitä, joka ennen Caesaria nousee pöydästä, kohtaa hänen vihansa. Mutta tuskin olisi hänellä ollut voimaa nousta, jollei tätä vaaraa olisi ollutkaan.

Kemut eivät vielä läheskään olleet loppumaisillaan. Orjat kantoivat pöytään yhä uusia ruokia ja täyttivät lakkaamatta pikareja. Pöydän eteen astui nyt kaksi voimistelijaa tarjoamaan vieraille paininäytelmää.

He alkoivat kamppailla. Heidän väkevät, öljystä kiiltävät ruumiinsa leipoutuivat yhdeksi ainoaksi möhkäleeksi, luut ritisivät rautaisten käsivarsien alla ja kiristettyjen hampaiden välitse tunki uhkaavaa korinaa. Välistä ei kuulunut muuta kuin heidän askeltensa töminä permannolla, jolle oli siroitettu safrania. Välistä he seisoivat niin liikkumattomina, että olisi luullut heitä kivistä veistetyksi ryhmäksi. Roomalaisten silmät seurasivat ihastuneina taistelevien äärimmilleen pingoitettuja säärien ja käsivarsien jänteitä. Mutta kamppailu ei kestänyt kauankaan, sillä Crotonia, miekkailumestaria ja miekkailukoulun johtajaa, ei turhaan pidetty valtakunnan väkevimpänä miehenä. Hänen vastustajansa hengitys kävi yhä läähättävämmäksi ja korisevammaksi, hänen kasvonsa sinettyivät, suusta pursui veri, ja vihdoin hän hervahti maahan.

Taistelun tulosta tervehdittiin pauhaavilla kättentaputuksilla. Croton laski jalkansa vastustajansa olkapäälle, pani sitten käsivartensa ristiin rinnalleen ja silmäili voittoisin katsein ympäri salia.

Sitten esiintyivät eläintenmatkijat, kulharit ja narrit, mutta heitä ei paljoakaan katsottu, sillä viini oli jo ehtinyt himmentää katsojien silmät. Juhlat muuttuivat juomingeiksi ja irstaiksi ramakesteiksi. Syyrialaiset tytöt, jotka äsken olivat ottaneet osaa hurjaan tanssiin, sekaantuivat vieraitten joukkoon. Soitto kävi sotkuseksi ja villiksi. Sitrat, luutut, armenialaiset symbalit, egyptiläiset sistrot, torvet ja puhaltimet rämisivät. Kun muutamat vieraista tahtoivat puhua, rupesivat he huutaen käskemään pois soittoniekkoja. Ilma oli käynyt raskaaksi, sillä lemuavat kukat, väkevä öljy, jota herttaiset pienet pojat juhlan alussa olivat pirskoittaneet juhlivien jaloille, safrani ja ihmisten hengitys oli täyttänyt sen ylenmäärin. Lamput paloivat himmeällä valolla, sepeleet juhlivien päässä retkottivat vinossa, kasvot kalpenivat ja otsille pusertui hikikarpaloja.

Vitellius keikahti pöydän alle. Nigidia pudotti humaltuneen, lapsellisen päänsä Lucanuksen rinnalle. Lucanus, joka niinikään oli humalassa, rupesi puhaltamaan kultajauhoja hänen hiuksistaan ja nosti ihastuksissaan silmänsä korkeutta kohti. Juopuneen itsepintaisuudella kertoili Vestinus ainakin kymmenettä kertaa Mopsuksen vastausta varakonsulin suljettuun kirjeeseen. Tullius, joka oli jumalten pilkkaaja, puuttui nyt puhumaan, ääntään venytellen ja tuontuostakin nikottaen:

"Jos Ksenofaneen Spheros todella on pyöreä, niin sittenhän sellaista jumalaa voisi potkimalla kierittää edessään kuin mitäkin tynnyriä."

Mutta Domitius Aferia, vanhaa pahantekijää ja ilmiöntajaa, loukkasi tämä puhe, ja vimmoissaan kaatoi hän tunikansa täyteen falernoviiniä. Hän oli aina uskonut jumaliin. Ihmiset ennustivat, että Rooma kerran häviää, mutta toiset väittivät, että se jo paraikaa on häviämässä. Ovat oikeassa! Mutta jos niin tapahtuu, niin syy siihen on se, ettei nuorisolla ole uskoa, mutta ilman uskoa ei saata olla hyvettäkään. Ankarat, vanhat tavatkin ovat hylätyt, eikä kenenkään päähän pälkähä, etteivät epikurolaiset pysty antamaan barbareja selkään. Se olisi aivan turhaa! Sääliä nuorisoa, joka elää tällaisina aikoina! Huvituksista täytyy sen hakea turvaa tuskia vastaan, jotka muuten piankin tekisivät siitä lopun.

Näin sanoen veti hän luokseen syyrialaisen tanssijatytön ja rupesi hampaattomalla suullaan koskettamaan hänen kaulaansa ja olkapäitään. Tämän nähdessään hymähti konsuli Memmius Regulus, nosti kaljua päätään, jonka takaraivolla keikkui seppele, ja virkkoi:

"Kuka sanoo, että Rooma häviää...? Sulaa tyhmyyttä...! Tottahan minä konsulina sen tiedän... *Videant consules!*... Kolmekymmentä legionaa vartioi Rooman vallan turvallisuutta!"

Äkkiä hän nosti nyrkit ohimoilleen ja rupesi täyttä kurkkua huutamaan:

"Kolmekymmentä legionaa—kolmekymmentä legionaa! Britanniaa aina parttein rajoille asti!"

Samassa hän pysäytti puheensa, laski sormen otsalleen ja huusi:

"Jumal'avita, niitä onkin kolmekymmentäkaksi..."

Samassa hän keikahti pöydän alle ja antoi ylen sekä flamingonkielet että paistetut ja jäädytetyt sienet, hunajassa keitetyt heinäsiirakat, kalat ja lihat—kaikki mitä oli syönyt ja juonut.

Rooman rauhaa vartioivat legionalaumat eivät saattaneet rauhoittaa Domitiusta.

"Ei, ei! Rooman täytyy hävitä, sillä usko jumaliin ja ankarat tavat ovat hävinneet! Rooman täytyy hävitä, ja se on vahinko! sillä elämä on sentään hauskaa, Caesar on armollinen ja viini on hyvää. Voi mikä vahinko!"

Hän kätki päänsä syyrialaisen tanssijatytön kainaloon ja rupesi itkemään.

"Mitä siitä tulevasta elämästä!... Achilles oli oikeassa, että parempi on olla orjana auringonalaisessa maailmassa kuin kuninkaana kimmeriläisillä mailla. Mutta tuo kysymys, onko jumalia olemassa, se on epäuskkoa ja turmelee nuorison."

Sillaikaa oli Lucanus saanut puhalletuksi kaikki kultajauhot Nigidian hiuksista, ja tarpeeksi juotuaan Nigidia oli nukahtanut. Lucanus otti murattiköynnökset vieressään seisovan vaasin ympäriltä ja seppelöi niillä nukkuvan. Tämän työn päätyttyä rupesi hän ihastunein ja kysyvin katsein silmäilemään läsnäoleviin.

Sitten kietoi hän itsensäkin ympärille murattia ja toisti moneen kertaan syvällä vakaumuksella:

"En ole mikään ihminen. Olen fauni."

Petronius ei ollut humalassa, mutta Nero, joka »jumalallisen» äänensä takia alussa oli ollut varovainen, oli lopulla kaatanut kurkkuunsa pikarin toisensa perästä ja juopunut. Hän tahtoi taasen esittää runojaan, tällä kertaa kreikankielisiä, mutta ei muistanutkaan niitä, vaan lauloi vahingossa erään Anakreonin odin. Pytagoras, Diodorus ja Terpnos koettivat häntä säestäää, mutta jättivät sikseen koko puuhan, koska yhteistyö näyttäytyi mahdottomaksi. Nero rupesi nyt tuntijana ja estetikona ihaillemaan Pytagoraan vartaloa ja suutelemaan hänen käsiään. Näin kauniit kädet oli hän nähnyt vain kerran ... mutta missä?

Hän nosti kätensä hiestyneelle otsalleen ja rupesi miettimään. Hetkisen perästä kuvastui hänen kasvoillaan kauhu.

"Niin todella! äidillähän ne olivatkin, Agrippinalla!"

Hänen eteensä nousi synkkä kuva.

"Sanotaan hänen öisin kuutamossa kulkevan merellä Baien ja Baulin tienoilla. Ei puhu mitään, kävelee vain kävelemistään, ikäänkuin etsisi jotakin. Liketessään venettä hän katsoo siihen ja astuu taas eteenpäin, mutta kalastaja, johon hän on katsonut, kuolee."

"Hyvä aihe" huomautti Petronius.

Vestinius kurotti kuin kurki pitkää kaulaansa ja kuiskasi salaperäisesti:

"En usko jumaliin, mutta henkiin uskon—oi!"

Nero ei kiinnittänyt huomiota hänen sanoihinsa.

"Olen aina viettänyt lemuraliaa, vainajien juhlaa, jottei minun tarvitsisi nähdä häntä. Siitä on jo viidettä vuotta. Täytyihän minun, täytyihän minun toimittaa hänet hengiltä, koska hän lähetti kimppuuni murhaajia. Jollen olisi langettanut hänen tuomiotaan, ette tänä päivänä olisi kuulleet minun laulavan."

"Kiitos, Caesar, kaupungin ja maailman nimessä!" huusi Domitius Afer.

"Viiniä! ja soikoot tympanit!"

Melu pääsi entiseen vauhtiin. Lukanus oli kietoutunut aivan murattiköynnöksen peittoon. Hän tahtoi voittaa Caesarin, nousi ja huusi:

"En ole ihminen, vaan fauni ja elän metsässä. Ho-ho-hooi!"

Vihdoin juopui Caesar, juopuivat miehet ja naiset. Vinitius on yhtä juovuksissa kuin muutkin, ja himon lisäksi valtasi hänet riidanhalu, kuten aina, kun hän oli nauttinut liikaa. Hänen ruskeat kasvonsa kalpenivat, ja käskeväällä äänellä hän kangertaen lausui:

"Suutele minua! Tänään tai huomenna, yhdentekevä! Tätä jo riittää. Caesar otti sinut Auluksen talosta lahjoittaakseen sinut minulle, ymmärrätkö! Huomenna varhain tulen sinua noutamaan, ymmärrätkö!... Caesar lupasi sinut minulle, ennenkuin lähetti sinua hakemaan... Sinun täytyy tulla omakseni! Suutele minua! en tahdo odottaa huomiseen ... suutele pian!"

Hän kietoi käsivartensa tytön ympärille, mutta silloin Acte rupesi häntä puolustamaan ja Lygia itsekin kokosi viimeiset voimansa, sillä hän tunsi, että turmio tulee. Turhaan hän sentään ponnisti voimiaan, koettaen molemmilla käsillään irroittaa ympäriltään hänen karvatonta käsivarttaan; hän rukoili, ettei hän olisi tällainen, vaan kuten ennen, ja armahtaisi häntä. Suru ja kauhu vapisi hänen äänessään, mutta ei mikään auttanut. Hänen täytyi yhä likempää tuntea hänen hengitystään, joka tuli viiniltä. Yhä likemmä siirtyivät hänen kasvonsa. Ei se ollut enää entinen, hyvä, rakastettu Vinitius, vaan juopunut, ilkeä satyri, joka herätti inhoa ja kauhua. Tytön voimat heikkenivät heikkenemistään. Turhaan koetti hän kääntää pois päätään, välttääkseen hänen suudelmiaan. Vinitius nousi pystyyn, kävi molemmin käsin kiinni häneen, veti hänen päänsä rinnalleen ja rupesi läähättäen suutelemaan hänen kalpeita huuliaan.

Mutta sinä hetkenä joku hirvittävä voima irroitti hänen käsivartensa tytön kaulasta, aivan ponnistuksetta, ikäänkuin ne olisivat olleet lapsen käsivarret vain, ja nuorukainen viskattiin syrjään kuin mikäkin kuiva oksa tai kuihtunut lehti. Mitä tämä merkitsi? Kummissaan rupesi Vinitius hieromaan silmiään ja huomasi samassa rinnallaan jättiläiskokoisen lygiläisen orjan, nimeltä Ursus, johon hän oli tutustunut Auluksen talossa.

Lygiläinen seiso siinä aivan tyynenä, mutta hänen siniset silmänsä tuijottivat Vinitiukseseen niin oudosti, että veri nuorukaisen suonissa miltei lakkasi kiertämästä. Hetken perästä nosti hän prinsessansa käsivarsilleen ja läksi tyynin, äänettömän askelin tricliniumista.

Acte seurasi heitä.

Vähän aikaa istui Vinitius kuin kivettyneenä paikallaan, mutta sitten hän sävähti seisoalleen ja karkasi käytävää kohti.

"Lygia, Lygia!" huusi hän.

Mutta intohimo, hämmästyks, raivo ja viini olivat tehneet hänen jalkansa raskaiksi. Jonkun aikaa hän horjahteli sinne tänne, sitten hän koppasi tanssijatytön paljaan käsivarren, räpytteli silmiään ja kysäsi:

"Mitä on tapahtunut?"

Tyttö tarttui viinipikariin, ojensi sen Vinitiukselle, hymyili ja katseli häneen kuumiin silmin.

"Juo!"

Vinitius joi ja retkahti maahan.

Suurin osa vieraista oli jo pöytien alla. Toiset kulkivat vielä horjuvin askelin pitkin tricliniumia, toiset nukkuivat penkeillään pöydän ääressä kuorsaten tai unissaan oksentaen. Mutta juopuneitten konsulien

ja senaattorien, juopuneitten ritarien, runoilijain ja filosofien, juopuneitten tanssijattarien ja ylimysnaisten—koko tämän tosin vielä kaikkivaltiaan, mutta hengettömän, seppelöidyn ja irstaan, mutta jo sammuvan seurueen ylle putoeli putoelemistaan katon kultaverkosta ruusuja.

Ulkona tuntui jo päivän salo.

KAHDEKSAS LUKU.

Kukaan ei pidättänyt Ursusta eikä liioin vaatinut häntä tilille hänen menettelystään. Vieraat, jotka eivät maanneet pöytien alla, olivat kumminkin jo jättäneet varsinaiset paikkansa. Kun palvelijat näkivät jättiläiskokoisen miehen kantavan naista pois tricliniumista, arvelivat he, että se oli joku orja, joka nouti juopunutta emäntäänsä. Olihan sitäpaitsi Acte heidän mukanaan, ja hänen läsnäolonsa turvasi heidät kaikilta epäluuloilta.

Pakenevat tulivat tricliniumin viereiseen huoneeseen ja siitä käytävään, joka vei Acten asunnolle.

Lygia oli käynyt niin voimattomaksi, että hän hervottomana kuin kuollut makasi Ursuksen käsissä. Vasta kun puhdas, viileä aamuilma tulvi häntä vastaan, avasi hän silmänsä. Aamu valkeni vaikenemistaan. He astelivat pylväikön läpi ja tulivat pääportille, mutta eivät poikenneet pihaan, vaan palatsin puutarhaan, jossa aamurusko jo punaili sypressien ja pinjojen latvoja. Tämä osa palatsia oli tyhjänä, meluava soitto ja juhlivien huudot etenivät etenemistään. Lygiasta tuntui siltä kuin hänet olisi riistetty helvetistä ja tuotu jumalaisen päivän valkeuteen. Olihan maailmassa sentään vielä jotakin muutakin kuin tuo iljettävä triclinium: oli taivas, aamurusko, oli valoa ja hiljaisuutta. Äkkiä purskahti tyttö itkuun, nojautui jättiläisen olkapäätä vastaan ja vaikeroi siinä:

"Mennään kotiin, Ursus! Mennään kotiin, Auluksen taloon!"

"Mennään vaan!" sanoi Ursus.

He olivat tulleet pieneen atriumiin, joka kuului Acten asuntoon, ja Ursus laski Lygian marmoripenkille, vastapäätä suihkulähdettä. Acte rupesi rauhoittamaan tyttöä ja kehoitti häntä nukkumaan, vakuuttaen, ettei häntä tällä hetkellä uhannut mikään vaara, koska juopuneet vieraat varmaan nukkuvat iltaan asti. Mutta Lygia ei pitkiin aikoihin voinut rauhoittua. Hän vaan piteli käsillään ohimojaan ja toisti toistamistaan kuin lapsi:

"Mennään kotiin! Mennään Aulukselle!"

Ursus oli kyllä siihen valmis. Tosin porteilla seisoo pretoriaani-sotamiehiä, mutta entä sitten! Sotamiehet eivät pidätä kulkijoita. Porttikaaren luona vilisee kantotuoleja ja ihmisiä lappaa myötäänsä. Ei kukaan heitä estä menemästä. He sekaantuvat kansan tulvaan ja lähtevät suoraa päätä kotiin. Mitä hänellä muuten onkaan sanomista tähän asiaan! Prinsessa käskee, ja hän tottelee. Sitä vartenhan hän on olemassa.

"Niin, Ursus, mennään," toisteli Lygia.

Mutta Acte rupesi puhumaan heille järkeä. Mennään! niin! Ei kukaan estä. Mutta Caesarin talosta ei kukaan saa karata, ja joka sen tekee, loukkaa hänen majesteettiaan. Sopii lähteä, mutta illalla tuo sadanpäämies kuolemantuomion Aulukselle ja Pomponia Graecinalle. Lygia kuljetetaan takaisin palatsiin, ja sitten hän on auttamattomasti hukassa. Jos taas Auluksen perhe ottaa hänet luokseen, niin sitä varmaan odottaa kuolema.

Lygian kädet vaipuivat helmaan. Ei ollut mitään neuvoa. Turmion täytyi kohdata joko Plautiuksen perhettä tai häntä itseään. Muuta valikoimisen varaa ei ollut. Juhlaan mennessään oli hän saattanut toivoa, että Vinitius ja Petronius saisivat Caesarin lupaamaan hänet takaisin Pomponialle, mutta nyt hän tiesi, että Caesar juuri heidän yllätyksestään oli siirtänyt hänet Aulukselta. Ei ollut mitään neuvoa. Ainoastaan ihmeen kautta hän voi pelastua tästä kuilusta, ihmeen ja Jumalan voiman kautta.

"Acte," huusi hän epätoivoissaan, "kuulitko Vinitiuksen sanovan, että Caesar oli luvannut minut hänelle ja että hän tänä iltana lähettäisi orjansa noutamaan minut luokseen?"

"Kuulin," vastasi Acte.

Hän oikaisi käsivarsiaan ja vaikeni. Lygian epätoivo ei herättänyt hänessä vastakaikua. Olihan hän

itse ollut Neron rakastettuna, ja vaikka hän oli hyväsydäminen, ei hän käsittänyt tällaisen suhteen häpeällisyyttä. Entisenä orjattarena oli orjan käsityskanta liian syvään syöpynyt häneen, ja sitäpaitsihan hän yhä vielä rakasti Neroa. Jos Nero olisi tahtonut palata hänen luokseen, olisi hän ollut valmis ojentamaan kätensä häntä vastaan niinkuin itse onnea tavoittaakseen. Hän ymmärsi, että Lygian täytyi joko antautua nuoren, komean Vinitiuksen rakastetuksi tai syöstä sekä itsensä että Auluksen talo perikatoon—eikä käsittänyt, kuinka hän saattoi horjua.

"Kyllä sinä," virkkoi hän hetken perästä, "Vinitiuksen luona olet yhtä hyvässä turvassa kuin Caesarinkin talossa."

Hänen päähänsä ei pälkähtänyt, että hänen sanansa, vaikka olivatkin todet, merkitsivät: »tyydy kohtaloosi ja rupea Vinitiuksen rakastajattareksi». Mutta Lygia tunsikin vielä huulillaan hänen eläimellisen intohimoiset ja polttavat suudelmansa ja niitä muistellessa kohosi häpeän puna hänen kasvoilleen.

"Ei ikinä!" huusi hän kiivaasti. "En jää tänne enkä mene Vinitiuksen luo."

Actea hämmästytti hänen kiivautensa.

"Vihaatko sinä sitten Vinitiusta?" kysyi hän.

Siihen kysymykseen ei Lygia voinut vastata. Hän purskahti uudestaan itkuun. Acte sulki hänet syliinsä ja rupesi rauhoittamaan häntä. Ursus hengitti raskaasti ja heristeli jättiläisnyrkkejään, sillä hän rakasti koiran uskollisuudella prinsessaansa eikä saattanut nähdä hänen itkevän. Hänen lygiläisessä, puolivillissä sydämessään syntyi hurja halu palata saliin ja kuristaa sekä Vinitius että tarpeen vaatiessa Caesarkin. Hän ei sentään uskaltanut sitä tehdä, sillä hän pelkäsi vahingoittavansa emäntäänsä, sitäpaitsi ei hän varmaan tietänyt, olisiko sellainen teko—vaikka se hänestä tuntui kerrassaan viattomalta—sovelias ristiinnaulitun Karitsan tunnustajalle.

Acte hyväili Lygiaa ja virkkoi uudelleen:

"Vihaatko häntä?"

"En," vastasi Lygia, "en saa vihata, sillä olen kristitty."

"Tiedän, Lygia. Tiedän myöskin Paavali Tarsolaisen kirjeistä, että teidän tulee säilyttää siveytenne ja pelätä syntiä enemmän kuin kuolemaa, mutta sallisiko sinun oppisi tuottaa kuolemaa?"

"Ei."

"Kuinka sinä sitten voit saattaa Caesarin koston Auluksen talolle?"

Syntyi hetkisen äänettömyys. Lygian eteen avautui taasen pohjaton syvyys.

Nuori vapautettu jatkoi:

"Minä kyselen, sillä minun käy sääli sinua, sääli hyvää Pomponiaa, Aulusta ja heidän lastaan. Mutta minä olen tarpeeksi kauan elänyt tässä talossa tunteakseni mitä Caesarin kosto merkitsee. Ei! Te ette saata karata. Sinulla on vain yksi keino: rukoile Vinitiusta, että hän saattaa sinut takaisin Pomponian luo."

Mutta Lygia heittäytyi polvilleen ja kääntyi nyt rukouksessa erään toisen puoleen. Hetkisen perästä Ursuskin oli polvillaan, ja molemmat rupesivat rukoilemaan—Caesarin palatsissa, aamuruskon hohteessa.

Acte, joka ensi kerran oli näkemässä tällaista rukousta, ei saattanut riistää silmiään Lygiasta. Hän katseli hänen puhtaita kasvopiirteitään, hänen päätänsä ja käsiänsä, jotka olivat korotetut taivasta kohti, ikäänkuin hän sieltä olisi odottanut pelastusta. Aamurusko valoi kirkkauttaan hänen tummille hiuksilleen ja valkealle peplumilleen. Tässä häikäisevässä valossa näytti hän itsekin olevan pelkkää valoa. Hänen kalpeista kasvoistaan, huulista, jotka olivat hiukan auenneet, käsistä ja silmistä, jotka olivat korotetut taivasta kohti, henki ylikuonnollinen hartaus. Nyt Acte käsitti, ettei Lygia saattanut ruveta kenenkään rakastajattareksi. Neron entisen rakastetun silmien edestä poistui ikäänkuin peite ja hänen eteensä avautui ihan toinen maailma kuin se, mihin hän oli tottunut. Tuo harras rukous tässä rikoksen ja häpeän pesässä pani hänet hämmästyksiin. Vielä hetkinen sitten oli Lygia hänen mielestään ollut auttamattomasti hukassa. Nyt hän rupesi uskomaan, että tapahtuu jotakin eriskummallista, että apuun ehtii pelastus voimakkaampi Caesariakin, että taivaasta tulee siivekäs sotajoukko neittä vapauttamaan tai että aurinko levittää säteensä hänen jalkainsa alle ja nostaa hänet luokseen. Hän oli kuullut puhuttavan, että kristittyjen joukossa tapahtui suuria ihmeitä, ja tuli nyt vakuutetuksi, että puhe niistä oli totta, koska Lygia noin rukoili.

Vihdoin Lygia nousi ja toivo säteili hänen kasvoistaan. Ursuskin nousi, likeni penkkiä ja loi katseen emäntäänsä, ikäänkuin hänen käskyjään odotellen.

Mutta tytön silmät sumenivat ja hetken perästä vierähti kaksi suurta kyyneltä hänen poskilleen.

"Jumala siunatkoon Pomponiaa ja Aulusta," lausui hän. "Minä en saa syöstä heitä perikatoon, sentähden en ikinä enää näe heitä."

Sitten hän kääntyi Ursuksen puoleen ja lausui hänelle, ettei hänellä nyt enää ollut ketään muita maailmassa, vaan että Ursuksen täytyi olla sekä hänen isänään että holhoojanaan. He eivät saattaneet hakea turvaa Auluksen talosta, koska he siten yllyttäisivät Caesarin vihan sitä vastaan. Mutta ei hän liioin saattanut jäädä Caesarin eikä Vinitiuksen haltuun. Ursuksen täytyi saattaa hänet pois kaupungista ja kätkeä jonnekin, jonne ei Vinitius eivätkä hänen palvelijansa löydä. Vielä tänä päivänä hän lähtisi Ursuksen mukaan, vaikkapa merten ja vuorten taakse, barbarivaltakuntiin, missä ei tunneta Rooman nimeä ja minne ei Caesarin valta ulotu. Pelastakoon hänet Ursus, sillä hän on hänen ainoa turvansa maailmassa.

Lygiläinen oli valmis mihin tahansa ja kuuliaisuutensa merkiksi kumartui hän maahan ja kiersi käsivartensa Lygian jalkojen ympäri. Mutta Acten kasvoilla kuvastui pettymys, sillä hän oli odottanut ihmettä. Vai eikö se rukous saanutkaan aikaan sen enempiä? Se, joka karkaa Caesarin talosta, tekee itsensä syypääksi majesteettirikokseen, jota seuraa rangaistus. Ja jos Lygian onnistuukin paeta, niin Caesar kostaa Aulukselle. Jos hän välttämättä tahtoo paeta, niin paetkoon edes Vinitiuksen talosta; Caesar ei mielellään sekaannu muiden asioihin, ehkei hän edes huoli auttaa Vinitiusta etsimään Lygiaa. Ainakaan ei hänen tekoaan silloin pidetä majesteettirikoksena.

Mutta Lygia itse ajatteli: kotiväet eivät saa tietää mitään hänen olinpaikastaan, ei Pomponiakaan... Hän kyllä karkaa, mutta ei Vinitiuksen talosta, vaan jo matkalla sinne. Juovuspäissään Vinitius tuli kertoneeksi, että hän illalla lähettää orjansa häntä noutamaan. Varmaankaan ei hän selvänä olisi ilmoittanut sitä. Luultavasti hän, ehkäpä yhdessä Petroniuksen kanssa, jo ennen juhlaa oli ottanut Caesarilta lupauksen, että hän seuraavan päivän illalla saa lähettää noutamaan häntä. Ja jos he tänään unohtaisivatkin asian, niin lähettävät he hakemaan häntä huomenna. Mutta Ursus hänet pelastaa. Hän tulee, nostaa hänet kantotuolista, niinkuin hän hänet pelasti tricliniumistakin, ja niin he pakenevat maailman ääriin. Ursusta ei kukaan saata vastustaa. Hänen rinnalleen ei pääse se hirveä painiskelijakaan, joka eilen sai voiton tricliniumissa. Mutta koska Vinitius voi lähettää kovin paljon orjia, on parasta, että Ursus menee pyytämään neuvoa ja apua piispa Linnukselta. Piispa heitä kyllä armahtaa eikä jätä Vinitiuksen käsiin. Hän voi heidän avukseen lähettää kristityitä, jotka voittavat Vinitiuksen väet ja pelastavat Lygian. Sitten Ursus kyllä vie hänet kaupungista ja piiloittaa niin, ettei Rooman valta löydä.

Hänen kasvoilleen valui puna ja hän rupesi hymyilemään, sillä lohdutus oli taasen täyttänyt hänen mielensä ja pelastuksen toivo muuttunut miltei varmuudeksi. Äkkiä hän heittäytyi Acten kaulaan, vei sulavat huulensa hänen poskeaan vastaan ja kuiskasi:

"Ethän sinä ilmaise aikomustamme, Acte, ethän?"

"Kautta äitini varjon," vastasi vapautettu "en ilmaise aikomustanne. Mutta rukoulen Jumalaanne, että Ursuksen onnistuisi sinut pelastaa."

Jättiläisen lapselliset sinisilmät säteilivät onnesta. Hänpä ei ollut osannut keksiä tätä keinoa, vaikka kuinka oli vaivannut päätänsä, mutta käytäntöön hän kyllä osaa panna sen. Yöllä tai päivällä—se on ihan yhdentekevää! Hän käy piispan puheilla, piispa osaa lukea taivaan merkkejä ja tietää sanoa, mitä pitää tehdä ja mitä jättää tekemättä. Mitä taas kristittyihin tulee, niin heitä hän kyllä saa kokoon omin neuvoin. Vähäkös heitä oli hänen tuttavissaan, sekä orjissa että miekkailijoissa ja vapaissa miehissä, sekä Suburrassa että siltojen takana. Saisi heitä kokoon pari tuhatta, helpostikin. Kyllä hän tästä neitinsä vapauttaa, johdattaa hänet pois kaupungista ja seuraa häntä. Siihen hän toki kykenee. Menevät sitten vaikkapa maailman ääriin, missä ei ole kuultu puhuttavankaan roomalaisista.

Hän jäi miettiväisenä silmäilemään eteensä, ikäänkuin saadakseen selville tulevaisia, kaukaisia asioita. Sitten hän virkkoi:

"Lähdetäänkö metsään? Hei vaan niitä metsiä, niitä metsiä!"

Hetken perästä hän sentään riistäytyi irti tulevaisuusunelmistaan ja palasi todellisuuteen.

Kas, nyt hän paikalla lähtee piispan puheille, ja illalla on jo sata päätä odottamassa kantotuolia. Ja olkoon sitten neittä kuljettamassa vaikka miten paljon orjia, vaikkapa pretoriaani-sotamiehiä!... Paras on vaan olla likenemättä hänen nyrkkejään, vaikkapa rauta-asussa... Mitäs vahvaa se rauta sitten on! Kun vaan osuu oikein tönäisemään, niin kyllä se ihmisen pää raudankin sisästä halkeaa.

Lygia nosti lapsellisen vakavana sormensa ja lausui:

"Ursus! »ei sinun pidä tappaman»."

Lygiläinen nosti kouransa, joka oli kuin nuija, niskaansa, mutisi jotakin ja rupesi kiivaasti raapimaan korvantaustaansa: täytyyhän hänen ennen kaikkea pelastaa neitinsä, »silmäinsä valkeus»... Olihan neiti itsekin sanonut, että nyt on hänen aikansa tullut... Kyllähän hän tekee parastaan. Mutta entä jos sitten käy hullusti?... Täytyyhän hänen ennen kaikkea pelastaa neiti! Ja jos nyt täytyisi joku nutistaa, niin kyllä hän sitten katuu ja pyytää anteeksi viattomalta Karitsalta ja rukoilee, että ristiinnaulittu Karitsa armahtaisi häntä, syntistä... Eihän hän tahtoisikaan Karitsaa loukata, mutta kun hänellä kerran on sellaiset tukevat kädet...

Suuri hellyys henki hänen kasvoistaan, mutta hän koetti sitä salata, kumarsi ja virkkoi:

"Ja nyt minä lähten pyhän piispan luo."

Acte kiersi käsivartensa Lygian kaulaan ja rupesi itkemään. Taasen hän tunsikin, että on olemassa maailma, jonka kärsimyksetkin antavat enemmän onnea kuin Caesarin komea palatsi kaikkein rikkauksineen. Taasen avautui hänen eteensä valkeuteen johtava ovi, mutta samassa hän tunsikin, ettei hän ole otollinen kulkemaan siitä ovesta.

YHDEKSÄS LUKU.

Lygian kävi sääli Pomponia Graecinaa, jota hän rakasti sydämensä pohjasta, sääli koko Auluksen taloa. Epätoivon tunne häneltä sentään vähitellen oli kadonnut. Tuntui suloiselta ajatella, että hän uskonsa tähden uhraa ylellisyyden ja mukavuuden ja antautuu tuntemattomaan kulkurielämään. Mahdollisesti hänen lapsellista uteliaisuuttaan jossakin määrin viehätti elämä kaukaisissa maissa, barbarien ja villien petojen joukossa, mutta johtavana voimana hänessä kuitenkin oli luottava usko siihen, että koska hän nyt menettelee »jumalallisen Mestarin» käskyn mukaan, Hän pitää huolta tottelevaisesta ja uskollisesta lapsestaan. Ja mitä hänelle niin ollen voi tapahtua? Jos kärsimyksiä tulee, niin hän kantaa ne Hänen nimessään. Jos taas odottamaton kuolema häntä kohtaa, niin Hän hänet korjaa, ja sitten, jahka Pomponia kuolee, saavat he elää yhdessä iankaikkisesti. Monasti hän, vielä ollessaan Auluksen talossa, oli surrut, ettei hän kristittynä saata tehdä mitään Ristiinnaulitun hyväksi, josta Ursuskin niin suurella hellyydellä oli puhunut. Nyt, nyt oli hetki tulossa. Onnellisuuden tunne valtasi Lygian mielen, ja hän rupesi Actelle kertomaan onnestaan. Ei Acte häntä kuitenkaan ymmärtänyt. Vapaaehtoisesti heittää kaikki: koti, rikkaus, kaupunki, puutarhat, temppelit, pylväiköt, kaikki, mikä on kaunista, heittää tämä aurinkoinen maa ja rakkaat ihmiset, kaikki, kaikki—ja minkätähden? Vain siitä syystä, että tahtoo paeta nuoren, kauniin ritarin rakkautta!... Eivät nämä asiat tahtoneet mahtua Acten päähän. Joskus hän ikäänkuin välähdykseltä tunsikin, että tyttö ehkä saattaa olla oikeassa, että ehkä saattaa olla olemassa joku ääretön, salaperäinen onni, mutta selvää käsitystä ei hän voinut muodostaa itselleen, varsinkin kun Lygian edessä vielä oli yritys, joka saattoi päättyä sangen huonosti, jossa hän suorastaan saattoi menettää henkensä. Acte oli luonteeltaan arka ja pelolla ja vavistuksella hän ajatteli seuraavaa iltaa. Ei hän sentään Lygialle maininnut mitään pelostaan. Päivä oli valjennut ja aurinko paistoi jo atriumiin. Acte ehdotti, että pantaisiin levolle, koska yö oli kulunut aivan unetonna. Lygia ei pannut vastaan, ja he läksivät cubiculumiin, joka oli tilava ja komeasti sisustettu,—vielä niiltä ajoilta, jolloin Acte oli Caesarin rakastettu. Siellä he laskeutuivat levolle toinen toisensa viereen, mutta Acte ei väsymyksestään huolimatta saanut unta. Hän oli kyllä pitkän aikaa ollut surullinen ja onneton, mutta nyt kalvoi häntä levottomuus, jota hän ei ikinä ennen ollut tuntenut. Tähän saakka oli hänen elämänsä muodostunut päivien raskaaksi sarjaksi—nyt se äkkiä tuntui hänestä häpeälliseltä.

Hänen päänsä meni yhä enemmän sekaisin. Ovi valkeuteen vuoroin avautui, vuoroin sulkeutui, mutta niinä hetkinä, jolloin se oli auki, häikäisi hänen silmiään sellainen kirkkaus, ettei hän selvästi voinut eroittaa mitään. Hän ainoastaan aavisti, että tuon kirkkauden sisään on kätkeyty joku rajaton onni, jonka rinnalla kaikki muu on mitätöntä. Jos esimerkiksi Caesar hylkäisi Poppaean ja uudestaan rakastuisi Acteen, olisi sekin siihen verraten turhuutta. Samassa pälkähti hänen päähänsä ajatus, ettei Caesarkaan, jota hän rakasti ja jota hän oli kunnioittanut miltei puolijumalana, ollut parempi kuin joku orja, ja että tämä palatsi numidilaisesta marmorista rakennettuine pylväikköineen oikeastaan oli vain kiviläjä. Vihdoin kuitenkin nämä ajatukset, joista hän ei mitenkään saanut selvää, rupesivat väsyttämään. Hän olisi tahtonut nukkua, mutta levottomuus yhä kiusasi, eikä hän voinut. Vihdoin hän päätti ruveta puhumaan Lygian kanssa iltaisesta pakoretkestä. Hän arveli nimittäin, ettei Lygiakaan, jota uhkaa sellaiset hirveät vaarat, saata nukkua, ja kääntyi sentähden häneen päin.

Mutta Lygia nukkui rauhallisesti. Pimeään cubiculumiin lankesi verhojen raosta kimppu kirkkaita säteitä, joissa tomuhitukset hyppelivät. Säteiden valossa näki Acte hänen suloiset kasvonsa, painuneina paljasta käsivartta vastaan, suljetut silmät ja puoleksi avautuneet huulet. Hänen hengityksensä oli nukkuvan tasaista huokumista.

"Hän nukkuu, hän saattaa nukkua!" mietti Acte. "Hän on vielä lapsi."

Hetkisen perästä hänen taasen täytyi ruveta ajattelemaan tuota lasta, joka mieluummin pakenee kuin rupeaa Vinitiuksen rakastetuksi, joka valitsee puutteen mieluummin kuin häpeän, joka hylkää Vinitiuksen komean talon Carinaessa ja valitsee maankiertäjän elämän, joka luopuu vaatteista, kalleuksista, kesteistä, luuttujen ja sitrojen soitosta.

"Ja minkätähden?"

Hän alkoi katsella Lygiaa, ikäänkuin hänen nukkuvilta kasvoiltaan löytääkseen vastauksen. Hän katseli hänen puhdasta otsaansa, kulmakarvojen kaunista kaarevuutta, tummia palmikkoja, huulia, jotka olivat hiukan auki, ja neitseellistä povea, joka nousi ja lasi tyynen hengityksen mukaan. Ja taasen hänen täytyi vaipua ajatuksiin.

"Kuinka toisenlainen Lygia on kuin minä!"

Lygia kävi hänen mielikuvituksessaan joksikin ihmeeksi, joksikin taivaalliseksi näyksi tai jumalten suosikiksi, joka on sata kertaa kauniimpi kaikkia kukkasia Caesarin puutarhassa ja kaikkia kuvapatsaita hänen palatsissaan. Mutta kreikattaren sydämessä ei ollut tilaa kateudelle. Päinvastoin hänet valtasi suuri säälin tunne, kun hän ajatteli kaikkia vaaroja, mitkä tyttöä uhkasivat. Hänen sydämessään heräsi äidillinen tunne: Lygia ei ollut hänen mielestään ainoastaan kaunis kuin uni, vaan myöskin sanomattoman rakas. Hän vei huulensa hänen tummille hiuksilleen ja rupesi suutelemaan niitä.

Mutta Lygia vain nukkui rauhallisesti kuin kotonaan Pomponia Graecinan siipien suojassa. Hän nukkui kauan, sillä puolenpäivän aika oli jo ohi, kun hän avasi siniset silmänsä ja suurella hämmästyksellä rupesi tarkastamaan cubiculumia.

Hän nähtävästi kummasteli, ettei ollutkaan kotona Auluksen talossa.

"Vai sinäkö, Acte?" huudahti hän vihdoin, kun hän hämärässä huomasi kreikattaren kasvat.

"Niin, Lygia."

"Onko jo ilta?"

"Ei vielä, lapsi, mutta puolenpäivän aika on jo ohi."

"Eikö Ursus vielä ole palannut?"

"Eihän Ursus luvannutkaan palata, lupasi ainoastaan illalla kristittyjen kanssa odottaa kantotuolia."

"Niin, todellakin."

He läksivät cubiculumista ja menivät kylpyyn. Acte kylvetti Lygian, vei hänet sitten syömään ja johdatti vihdoin palatsin puutarhaan, jossa ei tällä kertaa ollut odotettavissa mitään vaarallista kohtausta, koska sekä Caesar että hänen likeisimmät hovilaisensa vielä nukkuivat. Lygia näki nyt ensi kerran eläessään nuo ihanat puutarhat, täynnä sypressejä, pinjoja, tammia, öljypuita ja myrttejä, joiden joukossa yleni veistokuvien valkea kansa. Lammikot levittivät tyyniä, kiiltäviä pintojaan, suihkulähteet kastelivat pärskeellään kukkivia ruusupensaita. Missä tuntui muratti- tai viiniköynnösverkon ympäröimä, salaperäinen luola kutsuvan luokseen, missä uiskenteli vesillä hopeankarvaisia joutsenia. Mutta kuvapatsaiden ja puiden joukossa käyskeli gasselieja, joita oli tuotu Afrikan erämaista asti, ja lenteli kirjavia lintuja, joita oli noudettu kaikilta maailman kulmilta.

Puisto oli tyhjä. Ainoastaan siellä täällä näkyi joku orja lapio kädessä, hiljaa hyräillen laulua; toiset orjat käyttivät hyväkseen lomahetkeä ja istuivat lampien varsilla tai varjossa tammien alla, joiden lehtien lomitse auringon säteet väräellen tunkeutuivat, toiset kastelivat ruusuja tai kalpeita, sinipunertavia safranikukkia. Acte ja Lygia astelivat kauan yhdessä, katsellen kaikkia puiston ihmeellisyyksiä. Vaikkei Lygia ollutkaan levollisessa mielentilassa, oli hän kuitenkin siksi lapsi, että hän uteliaasti katseli tätä kaikkea. Hänestä tuntui hauskalta. Hän tuli ajatelleeksi, että jos vain Caesar olisi hyvä ihminen, niin hän tässä puutarhassa ja palatsissa olisi oikein onnellinen.

Vihdoin he hiukan väsyivät ja istuutuivat penkille, tiheiden sypressien peittoon. He juttelivat asiasta, joka raskaimmin painoi heidän sydäntään, nimittäin Lygian iltaisesta paosta. Acte oli paljon levottomampi yrityksen onnistumisesta kuin Lygia. Ajoittain se hänestä tuntui sulalta hulluudelta, jonka

oli mahdollon onnistua. Yhä enemmän hänen kävi sääli Lygiaa. Hän tuli ajatelleeksi, että olisi sata kertaa vaarattomampaa koettaa vaikuttaa Vinitiukseen, ja hetkisen perästä alkoi hän kysellä, kuinka kauan Lygia oli tuntenut Vinitiuksen ja eikö hän luulisi, että hänet saisi taivutetuksi lähettämään hänet Pomponian luo.

Lygia ravisti surullisena mustatukkaista päätään.

"Ei, Auluksen talossa Vinitius oli aivan toisenlainen. Silloin hän oli hyvä, mutta eilisen juhlan jälkeen pelkään häntä ja tahdon paeta lygiläisten luo."

"Mutta rakastitko häntä silloin, kun hän oli Auluksen talossa?"

"Kyllä," vastasi Lygia ja painoi alas päänsä.

"Sinä et koskaan ole ollutkaan orjatar, kuten minä," huudahti Acte hetken mietittyään. "Sinut Vinitius saattaisi naida. Sinä olet panttivanki ja lygiläisten kuninkaan tytär. Aulus ja hänen vaimonsa rakastavat sinua kuin omaa lastaan, ja olen varma, että he ovat valmiit ottamaan sinut tyttärekseen. Vinitius saattaisi naida sinut, Lygia."

Mutta tyttö vastasi hiljaa, vieläkin surullisempänä:

"Mieluummin pakenen lygien luo."

"Lygia, tahdotko että paikalla lähden Vinitiusta puhuttelemaan? Jos hän nukkuu, niin herätän hänet ja sanon hänelle sen, minkä juuri sanoin sinulle. Niin, rakkaani, lähden hänen luokseen ja sanon hänelle: Vinitius, hän on kuninkaan tytär ja kuuluisan Auluksen rakas lapsi; jos rakastat häntä, niin palauta hänet Auluksen taloon ja vie hänet vaimonasi hänen vanhempiensa kodista."

"Menen lygiläisten luo," virkkoi tyttö niin hiljaa, että Acte tuskin saattoi kuulla hänen sanansa.

Ja kaksi suurta kyyneltä jäi riippumaan ripseihin, jotka reunustivat alaspainuneita silmiä.

Samassa katkesi keskustelu, sillä tieltä alkoi kuulua likenevien askelten töminää. Tuskin Acte ennätti nähdä kuka tulija olikaan, ennenkuin penkin edessä seisoivat Sabina Poppaea, pieni orjajoukko mukanaan. Kaksi orjattarista piteli hänen päänsä päällä kultavartaitten neniin kiinnitettyjä kamelikurjen sulkia, joita he hiljaa löyhyttelivät ja joilla he samalla suojelivat häntä syysauringon kuumilta säteiltä. Poppaeaan edellä kulki etiopialainen imettäjä, musta kuin ebenholtsi, rinnat täynnä maitoa ja kantaen käsivarsillaan lasta, joka oli kääritty kultareunaiseen purppuraan. Acte ja Lygia nousivat, arvellen, että Poppaea kulkisi heidän penkkinsä ohitse kiinnittämättä huomiota heihin, mutta hän pysähtyi ja puhutteli heitä.

"Acte," virkkoi hän, "tiu'ut, jotka lähetit nukelle, olivat huonosti neulotut. Lapsi repi irti yhden ja pisti sen suuhunsa. Onneksi Lilith ajoissa huomasi sen."

"Suo anteeksi, jumalainen," vastasi Acte, laskien kätensä ristiin rinnalle ja painaen alas päänsä.

Nyt Poppaea alkoi katsella Lygiaa.

"Mikä orjatar tämä on?" kysyi hän vähän ajan perästä.

"Ei hän ole orjatar, jumalallinen Augusta, vaan Pomponia Graecinan kasvatti ja lygien kuninkaan tytär, joka joskus on annettu panttivangiksi roomalaisille."

"Onko hän tullut sinua tervehtimään?"

"Ei, Augusta. Pari päivää sitten muutti hän palatsiin."

"Oliko hän eilen kemuissa?"

"Oli, Augusta."

"Kenen käskystä?"

"Caesarin käskystä."

Poppaea rupesi vieläkin tarkemmin katselemaan Lygiaa, joka seisoivat hänen edessään, pää kumarassa, milloin uteliaasti avaten loistavat silmänsä, milloin päästäen silmäluomet niitä peittämään. Äkkiä Augustan kulmakarvojen väliin ilmestyi ryppy. Kadehtien omaa kauneuttaan ja valtaansa, eli hän ainaisessa pelossa, että jonakin kauniina päivänä joku onnellinen kilpailijatar vielä tuhoaa hänet, kuten hän itse oli tuhonnut Octavian. Sentähden jokaiset kauniit kasvot, jotka vaan palatsin sisäpuolelle joutuivat, herättivät hänessä epäluuloa. Tuntijan silmällä mittasi hän heti ensi hetkenä Lygian kiireestä

kantapäähän asti, tarkasti jokaista hänen kasvojensa ilmettä ja pelästy. »Sehän on täydellinen nymfi», tunnusti hän itselleen. »Venus itse hänet on synnyttänyt.» Ja samassa lensi hänen päähänsä ajatus, jota ei vielä ainoakaan kaunotar ollut hänessä herättänyt, nimittäin, että hän itse on melkoisesti vanhempi! Haavoitettu itserakkaus pani hänet vavahtamaan, levottomuus valtasi hänet, ja kaikenlaiset epäilykset alkoivat risteillä hänen päässään. Mahdollisesti Nero ei ole nähnyt häntä, tai ehkei hän, smaragdin läpi katsoessaan, ole huomannut hänen kauneuttaan. Mutta kuinka käy, jos hän kohtaa hänet tällaisen ihanan, aurinkoisen päivän valossa?... Päällepäätteeksi tyttö ei ole edes orjatar, vaan prinsessa—tosin barbarikuninkaan tytär, mutta kuninkaan tytär joka tapauksessa!... Oi te kuolemattomat jumalat! Hän on aivan yhtä kaunis kuin minä, mutta nuorempi! Rypyt Poppaeen kulmakarvojen välissä kävivät yhä syvemmiksi, ja silmiin, jotka katselivat kultaisten ripsien alta, syntyi jäähdyttävä loisto.

Vihdoin hän kääntyi Lygian puoleen ja rupesi ilkkuvan tynesti kyselemään:

"Oletko puhunut Caesarin kanssa?"

"En, Augusta."

"Miksi sinä tahdot olla täällä etkä Auluksen luona?"

"En tahdo olla täällä. Petronius yllytti Caesaria ottamaan minut Pomponialta. Olen täällä vastoin tahtoani, oi herratar!"

"Tahtoisitko palata Pomponian luo?"

Viime sanat lausui Poppaea pehmeämmällä ja lempeämmällä äänellä. Lygian sydämessä heräsi äkkiä toivon kipinä.

"Herratar!" huudahti hän, ojentaen kättään hänen puoleensa, "Caesar lupasi luovuttaa minut orjattareksi Vinitiukselle, mutta asetu sinä minun puolelleni ja palauta minut Pomponialle."

"Yllyttikö siis Petronius Caesaria ottamaan sinut Aulukselta luovuttaakseen sinut Vinitiukselle?"

"Kyllä, herratar. Vielä tänä päivänä aikoo Vinitius lähettää noutamaan minua. Mutta sinä, joka olet hyvä, armahda sinä minua."

Näin sanottuaan kumarsi Lygia maahan, tarttui Poppaeen vaatteiden liepeeseen ja odotti sykkivin sydämin hänen vastaustaan. Poppaea hymähti ilkeästi ja katseli häneen hetkisen.

"Lupaan sinulle," lausui hän vihdoin, "että vielä tänä päivänä olet Vinitiuksen orjatar."

Samassa hän katosi kuin kaunis, ilkeä näky. Acte ja Lygia kuulivat ainoastaan lapsen parkua, sillä keisarillinen lapsi oli jostakin syystä ruvennut itkemään.

Kyöneleet nousivat Lygian silmiin. Hetken perästä hän tarttui Acten käteen ja lausui:

"Mennään pois. Ei pidä odottaa apua muualta kuin sieltä, mistä apu saattaa tulla."

He palasivat atriumiin ja viipyivät siellä iltaan asti. Pimeän tullessa kantoivat orjattaret huoneeseen neljä pikisoihtua, joiden loimu oli suuri ja kirkas. Sekä Lygia että Acte olivat hyvin kalpeat. Keskustelu katkesi heiltä yhtämittaa. Molemmat kuuntelivat kaiken aikaa, eikö joku jo tulisi. Lygia toisteli tuontuostakin, että vaikka hänestä tuntuukin surulliselta jättää Acte, hän kuitenkin iloitsee siitä, että kaikki tapahtuu jo tänään ja että Ursus odottaa häntä tuolla pimeässä. Mielenliikutus oli tehnyt hänen hengityksensä hätäiseksi ja läähättäväksi. Acte keräsi kiireesti niin paljon kalleuksistaan kuin taisi ja kätki ne Lygian peplumiin, pyytäen, ettei hän näin pakoretkelle lähtiessään hylkäisi niitä. Ajoittain vallitsi huoneessa kolkko hiljaisuus, joka oli omiaan synnyttämään kaikenlaisia harhaäänä. Milloin oli kuuluvinaan hiljaista kuiskintaa oviverhojen takaa, milloin lapsen itkua, milloin koiran ulvontaa.

Äkkiä avautuivat sisäänkäytävää peittävät verhot ja suuri, tumma, rokonarpinen mies ilmestyi atriumiin hiljaa kuin henki. Lygia tunsu hänet paikalla Atacinukseksi, Vinitiuksen vapautetuksi, joka oli käynyt Auluksenkin talossa.

Actelta pääsi huuto, mutta Atacinus kumarsi syvään ja virkkoi:

"Tervehdys jumalalliselle Lygialle Marcus Vinitiukselta, joka on valmistanut juhlat, koristanut talonsa vihannilla kasveilla ja odottaa."

Tytön huulet kävivät aivan valkeiksi.

"Tulen," vastasi hän.

Ja lausueessaan jäähyväisiä heittäytyi hän Acten kaulaan.

KYMMENES LUKU.

Vinitiuksen talo oli todella puettu vihreään juhlapukuun, kaikki seinät ja ovet myrtin ja muratin peitossa, pylväitten ympäri kiedottu viiniköynnöstä. Atrium, jonka käytäviä yökylmän tähden oli suojeltu purppurankarvaisilla kankailla, oli valoisa kuin päivällä. Lamput paloivat kahdeksalla tai kahdellatoista liekillä. Mikä lamppu oli astian muotoinen, mikä puun, mikä eläimen, mikä linnun muotoinen, mikä jalustana taas oli ihmisenkuva, joka kädessään piti lamppua. Toiset olivat alabasteria, toiset marmorista, toiset kullatusta korinttilaisesta vaskesta—viimeksimainitut tosin eivät olleet yhtä ihanat kuin se kuuluisa kynttilälajusta, joka oli ryöstetty Apollon temppelistä ja joka oli Neron hallussa, mutta joka tapauksessa kauniit ja kuuluisain mestarien tekemät. Toisia lamppuja oli himmennetty aleksandrialaisella lasilla tai läpikuultavalla intialaisella, punaisella, sinisellä, keltaisella tai sinipunertavalla kudoksella, joten koko atrium oli täynnä mitä erilaisinta valoa. Kaikkialla lemusi nardus, johon Vinitius oli tottunut ja ihastunut Itämailla. Talon perälläkin, missä tuontuostakin liikkui sekä mies- että naisorjia, vallitsi sama kirkas valkeus. Tricliniumissa seisojalle hengelle katettu pöytä, sillä paitsi Vinitiukselta ja Lygiaa piti Petroniuksen ja Chrysothemiksen ottaa osaa juhlaan.

Vinitius oli kaikessa noudattanut Petroniuksen neuvoja. Petronius oli kieltänyt häntä itseään lähtemästä noutamaan Lygiaa ja sen sijaan kehoittanut häntä lähettämään Ataciuksen, muka Caesarin lupauksen johdosta. Vinitiuksen piti jäädä kotiin ottamaan vastaan Lygiaa, jopa ystävällisyydellä ja kunnianosoituksilla.

"Sinä olit eilen humalassa," virkkoi Petronius Vinitiukselle. "Minä katselin sinua: sinä käyttäydyit kuin kivenhakkaaja Albanian vuoristossa. Sinun ei olisi pitänyt antautua sellaisen kiihkön valtaan, vaan muistaa, että hyvää viiniä pitää nauttia vähitellen. Muista, että ihmiselle kyllä on suloista ikävöidä rakastettua, mutta vielä suloisempaa on tietää, että hän ikävöi..."

Tässä suhteessa oli Chrysothemiksella oma mielipide, joka joissakin määrin poikkesi Petroniuksen mielipiteestä. Mutta Petronius sanoi häntä vestalittarekseen ja kyyhkyskseen ja selitti, että toki täytyy olla ero harjaantuneen sirkusohjaajan ja poikasen välillä, joka ensi kertaa istuu kilpa-ajovaunuissa. Sitten hän kääntyi Vinitiuksen puoleen ja jatkoi:

"Voita ensin hänen luottamuksensa, pidä huolta siitä, että hänen on hauska, kohtelee häntä jalomielisesti. En viitsi olla surullisissa kemuissa. Vanno hänelle kautta Hadeksen, että saatat hänet takaisin Pomponian luo—silloin saat nähdä, ettei hän enää puhu palaamisesta kotiin, vaan rukoilee, että saisi jäädä luoksesi."

Hän osoitti Chrysothemista ja jatkoi:

"Viisi vuotta minä jo olen menetellyt tämän aran kyyhkyseni suhteen sillä tavalla, enkä saata valittaa, että hän olisi pahasti pannut vastaan..."

Chrysothemis läjäytti häntä viuhkallaan, joka oli tehty riikinkukon sulista, ja huudahti:

"Enkö minä ole pannut sinua vastaan, satyri?"

"No niin, edeltäjäni takia..."

"Etkö sinä heittäytynyt jalkojeni juureen?"

"Kyllä—pujottamaan sormuksia varpasiisi."

Chrysothemis vilkaisi vaistomaisesti jalkaansa, jonka varpaissa jalokivet todella kimaltelivat, ja sekä hän että Petronius purskahtivat nauruun. Mutta Vinitius ei kuunnellut heidän sukeluuksiaan. Levottomasti sykki hänen sydämensä kauniisti kirjaellun syyrialaisen pappispuvun alla, johon hän oli pukeutunut Lygiaa vastaanottamaan.

"Nyt heidän on täytynyt lähteä palatsista," virkkoi hän ikäänkuin itsekseen.

"Niin on," vastasi Petronius. "Kerronpa sille aikaa Apollonius Tyanalaisen ennustuksia tai lopetan jutun Rufinuksesta, joka, ties mistä syystä, aina on jäänyt kesken."

Mutta Vinitius välitti viis sekä Apollonius Tyanalaisesta että Rufinuksen jutusta. Hänen ajatuksensa

olivat Lygian luona. Hän myönsi, että hän näytteli kauniimpaa osaa odottaessaan häntä näin kotona kuin jos hän olisi ryöstäjänä ilmestynyt palatsiin, mutta samalla hän sääli jokaista hetkeä, jonka hän olisi voinut viettää katselemalla Lygiaa tai istumalla hänen kanssaan kahden kantotuolissa pimeällä kadulla.

Orjat kantoivat nyt tricliniumiin kolmijalan, jota pässinpäät koristivat, sekä hiilillä täytettyjä pronssisia maljoja, joihin sirottivat myrrhaa ja nardusta.

"Nyt he kääntyivät Carinaeta kohden," huudahti Vinitius taas.

"Saapa nähdä, ettei hän pysy alallaan," virkkoi Chrysothemis. "Hän karkaa vielä heitä vastaan ja juoksee heidän ohitse."

Vinitius hymähti hajamielisesti ja vastasi:

"Pysyn kuin pysynkin."

Mutta hänen sieramensa laajenivat ja hän hengitti kiivaasti. Petronius katseli häntä ja kohautti olkapäitään.

"Hän ei ollut filosofi sestersinkään edestä. Tästä Marsin pojasta ei minun ikinä onnistu tehdä ihmistä."

Vinitius ei kuullut, mitä Petronius sanoi.

"Nyt he ovat Carinaella," puheli hän itsekseen.

He olivat todella kääntyneet Carinaelle. Edellä kulki orjia, joita sanottiin »lampadareiksi», molemmin puolin kantotuolia taas toisia, joita mainittiin nimellä »pedisequi». Atacinus itse asteli perässä valvomassa koko kulkuetta.

Se liikkui ainoastaan hitaasti eteenpäin, sillä kaupunki oli ihan pimeä ja lyhdyt valaisivat huonosti. Palatsin likeiset kadut olivat aivan autiot, vain jokunen kulkija, lyhty kädessä, oli liikkeellä. Edempänä vallitsi harvinaisen vilkas liike. Sivukaduilta tulvi kansaa, astellen kolmen, neljän hengen suuruisissa ryhmissä, ilman tulisoituja ja kääriytyneinä tummiin viittoihin. Toiset liittyivät kulkueeseen ja astelivat rinnan orjien kanssa. Vastaan tuli yhä suurempia joukkoja. Jotkut hoipertelivat kuin juopuneet. Kulku kävi niin tukalaksi, että »lampadarien» täytyi huutaa:

"Antakaa tietä jalosukuiselle tribunille Marcus Vinitiukselle."

Syrjään vedettyjen verhojen aukosta näki Lygia mustat ihmislaumat, ja hänen sydämensä sykki levottomasti. Vuoroin elähdytti häntä toivo, vuoroin valtasi hänet epätoivo. »Nuo ovat heitä! Ursus on koonnut kristityt! Nyt se tapahtuu», äänteli hän vapisevin huulin. »Auta, oi Kristus! Pelasta, oi Kristus!»

Mutta Atacinuskin, joka ei alussa ollut kiinnittänyt mitään huomiota tavattoman vilkkaaseen liikkeeseen kadulla, kävi vihdoin levottomaksi. Yhä useammin täytyi lampadarien huutaa: »tietä jalosukuisen tribunin kantotuolille!» Vieraat ihmiset tuppautuivat niin likelle kantotuolia, että Atacinuksen täytyi käskää orjia kepeillä ajamaan heitä pois.

Äkkiä kuului edestäpäin huuto ja samassa sammuiivat kaikki lyhdyt. Kantotuolin ympärillä syntyi tungos, hirveä sekasorto ja tappelu.

Atacinus ymmärsi, että oli karattu hänen kimppuunsa.

Ja tämän käsitettyään hän kauhistui. Sillä koko kaupunki tiesi, että Caesar seurueineen usein huvikseen pani toimeen rosvoretkiä Suburrassa ja muissa kaupunginosissa. Kaikki tiesivät niinkään, että hän usein palasi yöllisiltä seikkailuiltaan ruumis täynnä kuhmuja ja sinelmiä. Mutta se, joka uskalsi puolustautua, oli kuoleman oma, vaikka hän olisi ollut senaattori. Vahtitalo, josta piti vartioitaman kaupungin turvallisuutta, ei ollut kaukana, mutta näissä tapauksissa tekeytyivät vartijat sekä kuuroiksi että sokeiksi. Kantotuolin ympärillä oli hirveä hälinä. Ihmiset joutuivat käsikähmään, tappeluun. Toisia kaatui, toisia tallautui jalkojen alle. Atacinus käsitti, että tässä kiireessä piti koettaa pelastaa Lygia ja oma nahka. Muut jääkööt oman onnensa nojaan. Hän veti sentähden neidon kantotuolista, asetti hänet käsivarrelleen ja koetti paeta pimeyteen.

Mutta silloin Lygia rupesi huutamaan:

"Ursus! Ursus!"

Hän oli valkeissa vaatteissa, joten hänet oli helppo erottaa. Atacinus koetti vapaalla kädellään kaikin voimin saada häntä verhotuksi omaan viittaansa, mutta äkkiä kävi hirveä koura kiinni hänen

kurkkuunsa ja hänen päänsä päälle putosi raskaana kuin kivi musertava jättiläispaino.

Atacinus kaatui siihen paikkaan kuin härkä, joka kirveen iskusta lankeaa Jupiterin alttarin eteen.

Orjat olivat joko haavoittuneina maassa tai, käyttäen hyväkseen pimeyttä, pakenivat pitkin kaupungin muureja, jättäen jälkeensä kantotuolin, joka tappelussa oli mennyt säpäleiksi. Ursus kantoi Lygiaa Suburraan päin. Hänen toverinsa riensivät hänen perässään ja hajosivat vähitellen pitkin tietä.

Pelastuneet orjat kerääntyivät Vinitiuksen talon eteen neuvottelemaan. He eivät uskaltaneet astua herransa eteen. Hetkisen perästä palasivat he tappelupaikalle ja löysivät sieltä muutamia kuolleita. Atacinus vielä eli. Hän väänteli kuulintuskissaan ja jäi vihdoon liikkumattomana paikalleen.

Orjat korjasivat pois hänen ruumiinsa, palasivat kotiin ja pysähtyivät portille. Täytyi toki mennä herralle ilmoittamaan, mitä oli tapahtunut.

"Menköön Gulo," virkkoivat muutamit äänet. "Hänen kasvonsa ovat verissä niinkuin meidänkin ja hänestä herra pitää. Hänelle ei ole niin vaarallista kuin meille."

Germanilainen Gulo oli vanha orja, joka muinoin oli hoitanut Vinitiuksia ja jonka Vinitius oli perinyt äidiltään, Petroniuksen sisarelta.

"Kyllä minä puhun," sanoi hän, "mutta mennään kaikki, ettei herran viha lankea yksin minun päälleni."

Vinitius oli sille aikaa ehtinyt käydä kovin kärsimättömäksi. Petronius ja Chrysothemis nauroivat häntä, mutta hän asteli pitkin askelin edestakaisin atriumissa, tuontuostakin virkkaen.

"Heidän pitäisi jo olla täällä!... Heidän pitäisi jo olla täällä!"

Hän olisi jo tahtonut karata vastaan, mutta molemmat vieraat olivat pidättäneet häntä.

Äkkiä kuului eteisestä askelia, ja atriumiin karkasi lauma orjia. Seinustalle he seisahtuivat, nostivat siinä kätensä ilmaan ja rupesivat valittavalla äänellä huutamaan:

"Aaaa! ... aa!"

"Missä Lygia?" tokaisi Vinitius hirveällä, oudolla äänellä.

"Aaaa!"

Gulo astui esiin, kasvot verissä, ja puhui hätäisesti ja valittaen:

"Olemme verissä, herra! me tappelimme! Olemme verissä, herra, olemme verissä!..."

Mutta hän ei saanut lopettaa, sillä Vinitius koppasi käteensä pronssisen soihdun ja muserasi ainoalla iskulla hänen pääkallonsa. Sitten tarttui hän molemmin käsin päähänsä, raastoi hiuksiaan ja äänteli käheästi:

"Voi minua kurjaa! Voi minua kurjaa!..."

Hänen kasvonsa sinettyivät, silmät pyörivät päässä ja huulille kokoontui vaahtoa.

"Ruoskaa!" kirkaisi hän vihdoin äänellä, joka ei enää ollut ihmisen ääni.

"Herra! Aaaa! ... armahda meitä!" vaikeroivat orjat.

Mutta Petronius nousi ja hänen kasvoillaan kuvastui inho.

"Tule, Chrysothemis!" virkkoi hän. "Jos tahdot nähdä lihaa, niin käsken jonkun teurastajan avata myymälänsä Cariaen varrella."

Hän jätti atriumin. Mutta talosta, joka oli kaunistettu myrtillä ja murattiköynnöksillä juhlaa varten, kuului hetkisen perästä vain voitotusta ja ruoskanläiskettä. Ja sitä kesti aamuun asti.

YHDESTOISTA LUKU.

Sinä yönä ei Vinitius yrittänytkaan panna levolle. Jonkun aikaa Petroniuksen mentyä, kun eivät orjien valitukset saattaneet lieventää hänen tuskaansa enempää kuin hänen kiukkuaankaan, keräsi hän ympärilleen joukon muita palvelijoita ja läksi heidän kanssaan yön selkään etsimään Lygiaa. Hän haki Esquilinuksen kaupunginosan, Suburran, Vicus Sceleratuksen ja kaikki viereiset kadut. Hän kiersi Kapitoliumin, kulki Fabritiuksen siltaa myöten saarelle, hakipa vielä Tiberin toiseltakin puolelta. Hänen ponnistuksensa olivat sentään kokonaan turhat, sillä hän ei itsekään uskonut voivansa löytää Lygiaa, ja hän haki häntä vain saadakseen jollakin lailla tämän hirveän yön kulumaan. Hän palasi kotiin vasta, kun päivä koitti ja rattaat, muulit ja vihanneskauppiat jo rupesivat liikkumaan kaupungilla ja leipurit availivat myymälöitään. Palatessaan käski hän korjata pois Gulon ruumiin, johon ei kukaan vielä ollut uskaltanut koskea. Sitten hän käski lähettää ergastulumiin, s.o. kuritushuoneeseen, ne orjat, joiden käsistä Lygia oli viety. Tämä rangaistus oli heille kuolemaakin hirveämpi. Vihdoin hän heittäytyi atriumiin levitetylle patjalle ja rupesi miettimään, millä keinoin Lygia olisi saatava pelastetuksi.

Hänen oli mahdoton käsittää, että hän olisi menettänyt hänet, kadottanut hänet, ettei hän enää saisi häntä nähdä. Kun hän sitä vain ajattelikin, vimmastui hän aivan mielipuoleksi. Nuoren soturin itsepintainen luonne oli ensi kerran hänen eläessään törmännyt yhteen toisen järkähtämättömän luonteen kanssa, ja hänen oli suorastaan mahdoton käsittää, kuinka joku uskalsi nousta vastustamaan hänen tahtoaan. Vinitius olisi mieluummin suonut koko kaupungin, vaikkapa koko maailman hajoavan raunioiksi kuin nähnyt aikeensa menevän myttyyn. Nyt oli nautinnon pikari riistetty juuri hänen huuliltaan, ja se oli hänen mielestään niin kuulumaton tapaus, että se jo jumalien ja ihmisten edessä huusi kosto.

Mutta ennen kaikkea hän ei saattanut alistua tähän kohtaloonsa sentähden, ettei hän eläessään ollut mitään niin halunnut kuin Lygiaa. Hänestä tuntui, ettei hän ilman häntä saata tulla toimeen. Hän ei saattanut käsittää, miten hän ilman häntä saa huomisen päivän kulumaan ja miten hän voi elää seuraavina päivinä. Tuontuostakin valtasi hänet raivo, miltei mielipuolen vimma, kun hän häntä ajatteli. Hän olisi tahtonut omistaa hänet saadakseen edes lyödä häntä, saadakseen raastaa häntä hiuksista pitkin cubiculumia ja saadakseen nauttia hänen tuskastaan. Mutta samassa valtasi hänet ääretön kaiho. Hän ikävöi hänen ääntään, hänen vartaloaan, hänen silmiään, ja hän tunsu olevansa valmis heittäytymään hänen jalkoihinsa. Hän huusi häntä luokseen, puri sormensa verille ja painoi käsillä päätänsä. Hän pakottautui kaikkiin voimin ajattelemaan tynesti, miten olisi meneteltävä, mutta turhaan. Hänen aivoihinsa karkasi tuhansia tuumia ja ehdotuksia, mutta ne olivat kaikki toinen toistaan hullummat. Vihdoin välähti hänen päähänsä ajatus, ettei kukaan muu kuin Aulus ollut voinut ryöstää Lygiaa. Ainakin Auluksen täytyi tietää hänen piilopaikkansa.

Hän karkasi ylös ja päätti sen tiensä rynnätä Auluksen talolle. Jollei hän anna pois Lygiaa, jolleivät hänen uhkauksensa auta, niin hän paikalla menee Caesarin luo, syyttää vanhaa sotapäällikköä uppiniskaisuudesta ja toimittaa hänelle kuolemantuomion. Mutta sitä ennen hän kuitenkin urkkii häneltä tiedon Lygian olinpaikasta. Hän kostaa joka tapauksessa, vaikka he vapaaehtoisestikin luovuttaisivat Lygian. Tosin he kerran ottivat hänet taloonsa ja hoitivat, mutta mitä se merkitsee! Tällä yhdellä rikoksellaan he ovat vapauttaneet hänet kaikesta kiihtolisuudesta. Vinitiuksen herkkää, ärsytettyä mieltä hiveli ajatella Pomponia Graecinan epätoivoa, kun centurio vanhalle sotapäällikölle tuo kuolemantuomion. Hän tiesi, että sen hankkiminen hänelle onnistuu. Petronius puolestaan kyllä auttaa. Eihän Caesar sitäpaitsi koskaan kiellä mitään ystäviltaan augustianeilta, kunhan eivät heidän pyyntönsä joudu ristiriitaan hänen omien etujensa ja mielihalujensa kanssa.

Hetkiseksi sai vihankiihko hänen sydämensä seisahtumaan.

Mutta entä jos Caesar itse on ryöstänyt Lygian?

Kaikki tiesivät, että Caesar usein pani toimeen yöllisiä partioretkiä saadakseen vaihtelua elämänsä yksitoikkoisuuteen. Petroniuskin otti osaa noihin huvituksiin. Päätarkoituksena oli suorastaan ottaa kiinni naisia, heittää heidän ympärilleen sotilasviitta ja sen avulla survaista heidät maahan, niin että he menivät tainnoksiin. Caesarin oli tapana sanoa tätä huvittelua »helmien pyydystämiseksi», koska monasti köyhän kansan hökkelin pohjalta saattoi löytyä todellinen nuoruuden ja kauneuden helmi. »Sagatio»—joksi sanottiin sitä, kun sotamiehen viitta ansana viskattiin toisen niskaan—muuttui nyt todelliseksi naisryöstöksi, ja »helmet» saatettiin joko Palatinukselle tai jonnekin Caesarin lukemattomista huviloista. Mahdollisesti Caesar myöskin lahjoitti helmen jollekin ystävilleen. Näin oli saattanut käydä Lygiankin. Caesar oli nähnyt hänet juhlassa, eikä Vinitius hetkeäkään epäillyt, että hän oli pitänyt häntä kauneimpana naisena, minkä ikinä oli tavannut. Kuinkas muuten! Tosinhan tyttö oli ollut Neron palatsissa Palatinuksella. Nero olisi siis julkisesti voinut ottaa hänet, mutta Petronius oli aivan oikein huomauttanut, ettei Caesar uskalla tehdä julkisia rikoksia: hän saattaisi toimia julkisesti, mutta hän valitsee aina mieluummin salaiset tiet. Tällä kertaa on häneen ehkä vaikuttanut pelko Poppaeaa kohtaan. Vinitiukselle selveni nyt, ettei Aulus varmaankaan ole uskaltanut väkivallalla ottaa haltuunsa tyttöä, jonka Caesar on Vinitiukselle luvannut. Kuka sen olisi uskaltanut tehdä? Mahdollisesti sama jättiläiskokoinen, sinisilmäinen lygiläinen, joka oli uskaltanut tulla tricliniumiinkin ja sylissänsä

kantaa hänet pois juhlasta? Mutta jos hän olisi hänet korjannut, niin minne hän olisi saattanut hänet viedä? Ei! orja ei olisi uskaltanut. Sitä ei siis ole tehnyt kukaan muu kuin Caesar.

Kun Vinitius näitä ajatteli, pimenivät hänen silmänsä ja hikihelmet nousivat otsalle. Siinä tapauksessa hän oli kadottanut Lygian ikipäiviksi. Kaikkien muiden käsistä hän olisi ollut riistettävissä, mutta ei niistä käsistä. Nyt oli syytä huudella: voi minua onnetonta! Hän saattoi selvästi nähdä Lygian Caesarin sylissä ja ensi kerran eläessään hän ymmärsi, että on olemassa ajatuksia, joita ihmisen on aivan mahdoton kärsiä. Vasta nyt hän käsitti, kuinka hän häntä rakasti. Niinkuin hukkuvan mieleen salaman nopeudella lentää koko hänen mennyt elämänsä, niin Vinitiuskin nyt eli uudestaan kaikki ne hetket, jotka hän oli viettänyt Lygian kanssa. Hän näki hänet, hän kuuli jokaisen hänen sanansa. Hän näki hänet suihkulähteellä, näki hänet Auluksen talossa ja sitten kemuissa. Hän oli häntä niin likellä, että hän tunsi hänen hiustensa lemun, hänen ruumiinsa lämmön ja suudelmien hekuman, painaessaan suutaan hänen viattomia huuliaan vastaan. Nyt oli hän hänen silmissään sata kertaa kauniimpi, houkuttelevampi, suloisempi ja rakkaampi kuin kaikki kuolevaiset ja kaikki jumalat. Ja kun hän ajatteli, että Nero pitää hallussaan kaikkea sitä, mikä oli syöpynyt hänen sydämeensä, mikä oli muuttunut hänen lihakseen ja verekseen, niin valtasi hänet tuska, joka oli aivan ruumiillinen ja niin kauhea, että hänen teki mieli hakata päätään atriumin seinään, kunnes se menisi mäsäksi. Hän tunsi, että tämä saattaa viedä hulluuteen, ja varmaan hän olisikin tullut hulluksi, jollei kosto vielä olisi pitänyt häntä vireillä. Vasta hänestä oli tuntunut siltä, ettei hän saata elää, jollei saa omistaa Lygiaa, mutta seuraavassa hetkessä hän käsitti, ettei hän saata kuollakaan, ennenkuin on kostanut hänet. Tämä ajatus tuotti hänen tunteilleen jonkinlaista lievennystä. »Minä rupean sinun Cassius Chaereaksesi», toisteli hän itsekseen ja ajatteli Neroa. Äkkiä koppasi hän kourallisen multaa impluviumia ympäröivästä kukkaisvaasista ja vannoi sekä Erebukselle, Hekatelle että kaikille kotijumalilleen kauhean valan, ettei lepää ennenkuin Lygia on kostettu.

Tämä tuotti hänelle jonkinlaista lohtua. Olihan hänellä nyt päämäärä, jonka edestä kannatti elää ja joka antoi hänen ajatuksillensa ravintoa sekä yöllä että päivällä. Hyljättyään tuumansa lähteä Auluksen luo käski hän kannattaa itsensä Palatinukselle. Matkalla hän mietti, että jolleivät päästä häntä Caesarin puheille, tai jos tahtovat tutkia, onko hänellä aseita, niin se todistaa, että Caesar on ryöstänyt Lygian. Hän ei kuitenkaan ottanut mukaansa mitään aseita. Hänen päänsä oli sekaisin, ja kuten ihmisen ajatukset tavallisesti sellaisessa mielentilassa keskittyvät yhteen ainoaan kohtaan, niin hänenkin ajatuksensa kaiken aikaa hautoivat kosta. Hän ei tahtonut ryhtyä toimeen ennen aikojaan. Tärkeintä oli hänelle tavata Acte, sillä hän arveli häneltä saavansa kuulla totuuden. Ajoittain välähti hänen mieleensä toivon säde: entä jos hän täällä tapaakin Lygian itsensä! Ja tämä ajatus pani hänet värisemään. Entä jos Caesar sattui ryöstämään hänet tietämättä, kuka hän oli, ja lähettääkin hänet tänään Vinitiukselle? Mutta seuraavana hetkenä hän kumosi tämän arvelun. Sillä jos siinä olisi ollut perää, niin olisi Lygia jo eilen lähetetty hänelle. Yksin Acte saattoi antaa selityksen näihin ongelmiin ja sentähden oli Acte tavattava ennen kaikkea.

Päästyään selville tästä asiasta käski hän orjien kiiruhtaa, ja pitkin matkaa risteili hänen päässään mitä epämääräisimpiä ajatuksia Lygiasta ja kosta. Hän oli kuullut, että egyptiläisen Pacht-jumalattaren papit mielensä mukaan saattoivat siirtää tauteja toisesta toiseen. Hän päätti sentähden kääntyä kysymään neuvoa heiltä. Itämailla hänelle niinikään oli kerrottu, että juutalaiset loitsuillaan voivat toimittaa vihamiehensä ruumiin täyteen paiseita. Hänen orjiensa joukossa oli juutalaisiakin, ja hän päätti kotiin palattuun käskä kättä heitä, kunnes saisi heidät ilmaisemaan salaisuutensa. Suurimmalla nautinnolla hän sentään ajatteli lyhyttä roomalaista miekkaa, joka helposti avaa verelle väylän—sehän se oli pulpauttanut esiin verisäteen Cajus Kaligulastakin ja jättänyt kulumattomat merkit porttikäytävän pilareihin. Vinitius olisi tällä hetkellä ollut valmis surmaamaan koko Rooman. Jos joku ystävällinen jumala olisi luvannut ottaa hengiltä kaikki muut ihmiset paitsi hänet ja Lygian, niin ei hän suinkaan olisi pannut vastaan.

Porttiholville päästyään hän sai takaisin mielenmalttinsa, ja nähdessään pretoriaanivartijat johtui hänen mieleensä taasen ajatus, että jos he vähimmälläkään tavalla vastustavat hänen sisäänpääsyään, niin se todistaa, että Lygia on palatsissa Caesarin hallussa. Mutta yli-centurio hymähti hänelle ystävällisesti, astui pari askelta häntä vastaan ja virkkoi:

"Terve, jalo tribuni! Jos tahdot päästä Caesarin puheille, niin olet valinnut sopimattoman hetken. En tiedä, saatatko nähdä häntä."

"Mitä on tapahtunut?" kysyi Vinitius.

"Jumalallinen pikku Augusta sairastui äkkiarvaamatta eilen. Sekä Caesar että Augusta Poppaea ovat hänen luonaan parantajien kanssa, joita on kutsuttu tänne koko kaupungista."

Se oli vakava tapaus. Tämän tyttären syntyessä oli Caesar ollut tulemaisillaan aivan hulluksi ilosta. Hän oli vastaanottanut hänet: *extra humanum gaudium*. Ennen synnyttämistä oli senaatti erityisesti sulkenut Poppaean kohdun jumalien suosioon. Antiumissa, missä lapsi syntyi, oli uhrattu kiitosuhreja ja

pantu toimeen loistavia näytäntöjä. Sitäpaitsi oli rakennettu kaksi temppeeliä Fortunalle. Nero, joka ei koskaan eikä missään osannut pitää kohtuutta, rakasti lastakin rajattomasti. Poppaea rakasti myöskin lasta, yksin jo siitäkin syystä, että se tuki hänen asemaansa ja teki hänen vaikutusvaltansa horjumattomaksi. Pikku Augustan terveydestä ja elämästä saattoi riippua koko keisarikunnan kohtalo, mutta Vinitiuksen ajatuksilla oli yllinkyllin tekemistä hänen omien huoltensa ja hänen oman rakkautensa kanssa. Hän ei sentähden todellakaan kiinnittänyt mitään huomiota centurion sanoihin, vaan virkkoi:

"Minä tahdon tavata vain Actea."

Hän astui sisään portista.

Mutta Actekin oli lapsen luona, ja hän sai kauan odottaa, sillä Acte palasi asuntoonsa vasta puolenpäivän aikaan. Hän oli väsynyt ja kalpea, ja kun hän näki Vinitiuksen, kalpeni hän vieläkin enemmän.

"Acte," virkkoi Vinitius, tarttui hänen käteensä ja veti hänet keskelle atriumia, "missä Lygia on?"

"Samaa minä juuri aion kysyä sinulta," vastasi kreikatar, katsellen häntä soimaavasti.

Mutta vaikka hän oli jo päättänyt tyneesti ottaa selvää asioista, kävi hän taasen käsineen kiinni päähänsä ja toisteli, kasvot vihan ja tuskan vääntäminä:

"Ei häntä ole. Tiellä ryöstivät hänet minulta."

Hetkisen perästä hän rauhoittui, tuli likemmä Actea ja rupesi puhumaan hampaitansa kiristellen:

"Kuule Acte... Jos elämä on sinulle rakas ja jos tahdot ehkäistä onnettomuuden tapahtumasta, jonka suuruutta tuskin voit aavistaa, niin sano minulle totuus: onko Caesar ottanut hänet?"

"Caesar ei koko eilispäivänä jättänyt palatsia."

"Kysyn sinulta kautta äitisi varjon ja kaikkien jumalien nimessä: eikö hän ole palatsissa?"

"Kautta äitini varjon, Marcus—hän ei ole palatsissa, eikä Caesar myöskään ole häntä ottanut. Eilen sairastui pikku Augusta, eikä Nero ole poikennut hänen kehtonsa äärestä."

Vinitius hengitti syvään. Siitä, mikä häntä eniten oli hirvittänyt, hän toki oli pelastunut. Hän istuutui penkille ja puserteli käsiään nyrkeiksi.

"Sitten Aulus on ryöstänyt hänet ja voi silloin Aulusta!"

"Aulus Plautius kävi täällä tänä aamuna. Hän ei saanut tavata minua, sillä minä olin lapsen luona, mutta hän oli kysellyt Epaphroditukselta ja muiltakin Caesarin palvelijoilta Lygiaa ja luvannut tulla takaisin minua tapaamaan."

"Hän tahtoo turvata itsensä epäluuloilta. Jollei hän olisi tietänyt, mitä Lygialle oli tapahtunut, niin hän olisi lähtenyt etsimään häntä minun talostani."

"Hän kirjoitti taululle muutamia sanoja minua varten. Niistä näet hänen tietävän, että Caesar sinun ja Petroniuksen kehoituksesta noudatti Lygian hänen talostaan. Hän edellytti siis, että tyttö oli lähetetty sinun luoksesi, ja kävi tänään varhain talollasi. Siellä hänelle kerrottiin, mitä oli tapahtunut."

Näin sanottuaan meni Acte cubiculumiin ja toi hetken perästä taulun, jonka Aulus oli jättänyt.

Vinitius luki ja vaikei. Acte katseli hänen synkkiä kasvojaan ja virkkoi, ikäänkuin hänen ajatuksensa arvaten:

"Ei, Marcus, se mikä on tapahtunut, on tapahtunut Lygian omasta tahdosta."

"Vai tiesit sinä, että hän aikoi paeta!" huusi Marcus.

Acte katseli häneen verhotuilla silmillään miltei ankarasti:

"Tiesin, ettei hän tahdo ruveta jalkavaimoksesi."

"No, mikä sinä sitten olet ollut koko elämäsi ajan?"

"Mutta minä olenkin ennen ollut orjatar."

Vinitius raivostui: Caesar oli antanut hänelle Lygian, ja hänen ei tarvinnut kysyä, mikä hän ennen oli

ollut. Mutta hänpä löytää hänet vaikka maan alta ja silloin hän kohtelee häntä kuten häntä ikinä haluttaa. Niin juuri! Hänestä tulee sittenkin hänen jalkavaimonsa. Hän antaa ruoskia hänet niin usein kuin hän vaan tahtoo, ja kun hän kyllästyy häneen, lahjoittaa hän hänet halvimmalle orjalleen tai lähettää hänet maatiloilleen Afrikaan käsikiviä vääntämään. Hän tahtoo löytää hänet vain kiusatakseen, polkeakseen ja nöyryyttäkseen häntä.

Vinitius ärtyi ärtymistään, kunnes kadotti kaiken järkensä. Acte huomasi hänen uhkaustensa menevän sellaisiin äärimmäisyyksiin, että niitä oli mahdoton panna täytäntöön. Hänestä puhui viha ja tuska. Tuskaa Acte kyllä olisi ollut taipuvainen säälimään, mutta ylenmääräinen kiukku sai hänen kärsivällisyytensä loppumaan, ja vihdoinkin hän kysyi, minkätähden Vinitius oikeastaan oli tullut hänen luokseen.

Siihen ei Vinitius heti voinut vastata. Hän oli tullut siksi, että toivoi saavansa tietoja Lygiasta, tai oikeastaan hän oli tullut päästäkseen Caesarin puheille, ja koskei ollut saanut nähdä häntä, oli hän poikennut Acten luo. Karatessaan oli Lygia asettunut Caesarin tahtoa vastaan. Sentähden Caesar varmaan suostuu etsimään häntä koko kaupungista, vaikkapa koko valtakunnastakin. Käytettäköön siihen vaikkapa kaikkia legiooneja ja pengottakoon nurin vaikkapa joka talo koko keisarikunnassa. Petronius epäilemättä tulee kannattamaan hänen pyyntöään, ja etsintä voi alkaa jo tänäpäivänä.

Mutta Acte virkkoi:

"Varo sinä, ettet kadota häntä ainiaksi samassa hetkessä, jolloin hänet Caesarin käskystä löydät."

Vinitius rypisti kulmakarvojaan.

"Mitä tämä merkitsee?" kysyi hän.

"Kuule minua, Marcus! Eilen olimme Lygian kanssa puutarhassa ja siellä kohtasimme Poppaean ja pikku Augustan, jota mauritar Lilith kantoi sylissään. Illalla lapsi sairastui, ja Lilith väittää, että hän on loihdittu sekä että se vieras tyttö, jonka he puutarhassa kohtasivat, hänet noitui. Jos lapsi paranee, unohtuu tapaus kyllä, mutta jos käy päinvastoin, niin Poppaea paikalla rientää syyttämään Lygiaa noituudesta, ja jos he silloin saavat hänet käsiinsä, niin hukka hänet perii."

Molemmat vaikenivat. Sitten virkkoi Vinitius:

"Ehkä hän on noitunut lapsen ja noitunut minut."

"Lilith väittää lapsen ruvenneen itkemään juuri silloin, kun sitä kannettiin meidän ohitsemme. Ja totta se onkin: lapsi kyllä itki. Mutta varmaan se oli sairas jo puutarhaan tullessa. Marcus, etsi sinä Lygiaa mistä tahdot, mutta älä virka hänestä sanaakaan Caesarille, ennenkuin pikku Augusta paranee, sillä silloin tuotat sinä hänelle Poppaean koston. Lygian silmät ovat jo tarpeeksi itkeneet sinun tähtesi. Ottakoot jumalat suojaansa tyttö raukan!"

"Rakastatko sinä häntä, Acte?" kysyi Vinitius synkästi.

Entisen orjattaren silmät olivat kyynelissä.

"Kyllä. Rakastin häntä."

"Hän ei sinun tunnettasi palkinnutkaan vihalla, kuten minun tunnettani."

Acte katseli häneen hetkisen ikäänkuin saadakseen selville, tarkoittiko hän täyttä totta.

"Oi," virkkoi hän sitten, "sinä kiivas ja sokea ihminen: rakastihan hän sinua!"

Nämä sanat kuullessaan karkasi Vinitius paikaltaan, hurjistuneena kuin hullu.

"Se ei ole totta!"

Lygia ei sietänyt häntä. Mistä Acte saattoi tietää!? Olisiko Lygia yhden päivän tuttavuuden aikana ruvennut tekemään tunnustuksia? Mitä rakkautta se on, joka valitsee osakseen kulkurielämän, häpeällisen köyhyyden, kaikenkaltaisen epävarmuuden, ehkäpä nälän ja kuoleman—mutta hylkää seppelöidyn talon, jossa rakastettu on valmistanut juhlan ja odottaa! Paras on olla kuuntelematta sellaisia asioita, sillä vähemmästäkin tulee hulluksi. Hän ei vaihtaisi tyttöä kaikkiin tämän palatsin aarteisiin—mutta tyttö pakenee. Mitä rakkautta se on, joka pelkää onnea ja synnyttää tuskaa! Kuka sellaista ymmärtää? Kuka sellaista saattaa käsittää? Jollei hän vielä toivoisi löytävänsä häntä, niin hän upottautuisi omaan miekkaansa! Rakkaus antautuu eikä pakene. Oli ollut hetkiä Auluksen talossa, jolloin Vinitius oli uskonut onnen olevan likellään, mutta nyt hän tiesi, ettei tyttö häntä kärsi ja että hän vielä kuolinhetkenäänkin kantaa sydämessään vihaa häntä kohtaan.

Mutta Acte, joka tavallisesti oli niin arka ja lempeä, puhkesi nyt vuorostaan kiivaasti puhumaan. Millä lailla Vinitius oli koettanut Lygiaa voittoa? Sensijaan että olisi pyytänyt häntä Aulukselta ja Pomponialta, oli hän viekkauksella ryöstänyt lapsen vanhemmilta. Hän oli tahtonut ottaa tytön rakastajattarekseen eikä vaimokseen, hänet, tunnetun perheen kasvattityttären ja prinsessan! Hän oli saattanut hänet tähän rikoksen ja häpeän pesään, saastuttanut hänen viattomat silmänsä riettaiden kemujen näkemisellä—sanalla sanoen: hän oli kohdellut häntä kuin katutyttöä. Joko hän oli unohtanut, kummoinen koti Auluksen ja Pomponian talo oli, missä Lygia oli kasvanut? Eikö hän sitten saattanut käsittää, että sen naiset ovat toisenlaiset kuin Nigidia, Calvia Crispinilla tai Poppaea ja kaikki muut naiset, jotka seurustelivat Caesarin talossa? Eikö hän heti Lygian nähdessään ollut ymmärtänyt, että hän on puhdas tyttö, joka menee kuolemaan mieluummin kuin häpeään? Mistä Vinitius tiesi, eivätkö ne jumalat, joita hän tunnustaa, ole paremmat ja puhtaammat kuin rivo Venus tai Isis, joita kevytmieliset roomattaret kunnioittavat? Ei! Lygia ei ollut tehnyt täällä mitään tunnustuksia, mutta hän oli sanonut odottavansa pelastusta Vinitiukselta, toivovansa, että Vinitius taivuttaa Caesarin toimittamaan hänet kotiin Pomponian luo. Ja sitä kertoessaan oli tyttö punastunut rakastuvan neidon lailla, joka luottaa lemmitteensä. Niin, Lygian sydän oli sykkinyt hänelle, Vinitiukselle, mutta Vinitius oli pelästyttänyt, vimmastuttanut hänet, loukannut häntä. Ruvetkoon vaan nyt Caesarin sotamiesten avulla etsimään häntä, mutta tietäköön, että jos Poppaeen lapsi kuolee, niin aletaan epäillä Lygiaa, ja silloin hänen turmionsa on tullut.

Vinitiuksen viha ja kiukku alkoivat sulaa haikeaksi mielenkuohuksi. Tieto siitä, että Lygia häntä rakasti, järkytti hänen sydämensä pohjia myöten. Hänen mieleensä muistui se hetki Auluksen puutarhassa, jolloin tyttö, puna poskilla ja loistavin silmin, oli kuunnellut hänen sanojaan. Varmaankin hän juuri silloin oli alkanut rakastaa häntä. Ja tätä ajatellessa leimahti Vinitiuksessa äkkiä eloon tunne sata kertaa autuaallisempi kuin kaikki, mistä hän ikinä oli nähnyt unta. Hän olisi siis todella voinut vähitellen voittoa hänet ja vihdoinkin omistaa koko hänen rakkautensa. Lygia olisi vartioinut hänen oveaan, voidellut hänen kynnyksensä sudenrasvalla ja hänen vaimonaan istunut lampaantaljalla hänen kotilietensä ääressä. Hän olisi hänen suustaan saanut kuulla nuo pyhät lupauksen sanat: missä sinä olet, siellä tahdon minäkin olla. Hän olisi iankaikkisesti ollut hänen omansa.

Miksi ei hän ollut menetellyt niin? Olisihan hän oikeastaan tahtonut. Mutta nyt ei Lygiaa ole, eikä hän häntä löydä, ja jos löytäisikin, niin olisi heti tarjolla kadottamisen vaara. Ja jollei kadottaisikaan, niin eivät varmaan huolisi Vinitiukselta Auluksen väet enempää kuin Lygiakaan. Taasen hän tulistui niin, että hiukset nousivat pystyyn, mutta tällä kertaa ei hänen vihansa tarkoittanut Aulusta eikä Lygiaa, vaan Petroniusta. Hän oli syypää kaikkeen. Ilman häntä ei Lygian olisi tarvinnut turvautua pakoan, hän olisi ollut hänen vaimonaan, eikä yksikään vaara olisi uhannut hänen kallista päätään. Mutta nyt oli myöhäistä ruveta korjaamaan erehdystään. Tehtyä ei enää saanut tekemättömäksi.

Myöhäistä!

Ammottava kuilu tuntui avautuvan hänen jalkainsa eteen. Hän ei käsittänyt mitä tehdä, mihin ryhtyä, minne mennä. Kuni kaikuna toisti Acte toistamistaan sanan »myöhäistä!» ja vieraan suusta kaikui se hänen korvissaan kuni kuolemantuomio. Sen ainoan seikan vain hän käsitti, että hänen täytyy löytää Lygia, sillä muuten hänen käy hullusti.

Koneentapaisesti kiersi hän togan ympärilleen ja oli jo lähtemäisillään, huomaamatta edes lausua Actelle hyvästä, kun äkkiä etehisen ja atriumin välinen verho vedettiin syrjään ja hänen eteensä ilmestyi Pomponia Graecinan surulliset kasvot.

Nähtävästi hänkin jo oli saanut tiedon Lygian katoamisesta ja riensi kuulemaan uutisia Actelta, arvellen, että hänen oli helpompi kuin Auluksen päästä Acten puheille.

Kun hän näki Vinitiuksen, käänsi hän häneen kauniit, kalpeat kasvonsa ja virkkoi:

"Marcus, suokoon sinulle Jumala anteeksi sen vääryyden, minkä olet tehnyt meille ja Lygialle."

Vinitius seiso i hänen edessään maahan tuijottaen Hän oli epätoivoissaan, häntä painoi syyllisyyden tunne eikä hän voinut käsittää, mikä jumala hänelle saattaa suoda anteeksi. Minkätähden Pomponiakin puhui hänelle anteeksiannosta, kun olisi pitänyt puhua kostosta!

Pihaan ja pylväikköihin oli kerääntynyt joukottain väkeä. Palatsin orjien seassa saattoi nähdä ritareja ja senaattoreja, jotka olivat tulleet kuulemaan, miten pikku Augusta jaksoi ja yksin tein osoittamaan uskollisuuttaan—vaikkapa vain caesarilaisten orjien nähden. Viesti »jumalattaren» sairastumisesta oli nähtävästi levinnyt hyvin nopeasti, sillä porteille ilmestyi yhtämittaa uusia kasvoja ja holvikaarten alla kierteli kokonaisia ihmislaumoja. Nähdessään Vinitiuksen tulevan palatsista, kääntyivät useat hänen puoleensa kysymään uutisia, mutta Vinitius ei vastannut heidän kysymyksiinsä, vaan astui eteenpäin ja oli törmäämisillään Petroniusta vastaan, joka niinkään oli tullut tiedustelemaan sairaan lapsen tilaa ja

joka nyt pysäytti hänet.

Varmaan Vinitius hänet nähdessään olisi raivostunut ja tehnyt itsensä syypääksi johonkin laittomuuteen keskellä Caesarin palatsia, jollei hän olisi tullut Acten luota niin lamaantuneena, niin perinpohjin nujerrettuna ja muserrettuna, että synnynnäininkin tulisuus tällä hetkellä oli hänestä sammuksissa. Hän yritti työntää tieltään Petroniuksen, mutta Petronius pysäytti hänet väkisin.

"Kuinka jumalatar jaksaa?" kysyi hän.

Mutta Petroniuksen käyttämä väkivalta ärsytti taasen Vinitiuksen ja hetkessä leimahti hän ilmi liekkiin.

"Periköön helvetti hänet ja koko tämän talon!" huusi hän hampaitaan kiristellen.

"Vaikene, onneton!" lausui Petronius, katseli levottomasti ympärilleen ja jatkoi sitten kiireesti:

"Jos tahdot kuulla uutisia Lygiasta, niin tule mukaani. Ei! Täällä en kerro mitään. Tule mukaani, niin ilmoitan sinulle kantotuolissa arveluni."

Hän laski kätensä nuoren soturin olkapäälle ja vei hänet kiireen kautta pois palatsista.

Se hänen päätarkoituksensa näkyi olevankin, sillä uutisia Lygiasta ei hän tietänyt. Mutta koska hän oli viisas mies ja koska hän eilisestä loukkaantumisestaan huolimatta paljon piti Vinitiuksesta sekä vihdoin tunsii jonkinlaista vastuunalaisuutta siitä, mitä oli tapahtunut, niin oli hän jo ryhtynyt toimenpiteisiin.

"Olen," virkkoi hän heidän istuuduttuaan kantotuoliin, "pannut orjani vartioimaan kaikkia kaupungin portteja. Olen antanut heille tarkan selityksen sekä työstä että tuosta jättiläisestä, joka nouti hänet pois Caesarin kemuista, sillä ei ole epäilemistäkään, ettei hän nytkin olisi korjannut häntä. Kuule nyt! Mahdollisesti Aulus aikoi kätkeä hänet jollekin maatilalleen. Siinä tapauksessa saamme heti tietää, mihin suuntaan vievät hänet. Jollei häntä taas porteilla nähtäisi, niin se todistaa, että hän yhä on kaupungissa ja että voimme alkaa etsiä häntä."

"Aulukset eivät tiedä, missä hän on," huomautti Vinitius.

"Tiedätkö sen varmaan?"

"Tapasin juuri Pomponian. He etsivät häntä hekin."

"Illalla ei hän ole saattanut jättää kaupunkia, sillä portit olivat suljetut. Kaksi minun miehistäni vartioi jokaista porttia. Toisen on määränä seurata Lygiaa ja jättiläistä, toisen paikalla rientää tuomaan minulle tietoja."

"Jos he ovat kaupungissa, löydämme heidät, sillä helpostihan tuon lygiläisen erottaa koosta ja puvustakin. Kiitä sinä onneasi, ettei Caesar ole tyttöäsi ryöstänyt—ja minä uskallan sinulle vakuuttaa, ettei hän ole sitä tehnyt, sillä Palatinuksella ei ole salaisuuksia, joita en minä tuntisi."

Vinitius rupesi nyt purkamaan hänelle tunteitaan, ja niissä oli tuskaa enemmän kuin vihaa. Mielenliikutus teki hänen puheensa aivan katkonaiseksi. Hän kertoi Petroniukselle, mitä oli kuullut Actelta, mikä hirveä vaara Lygiaa uhkasi, ja selitti, että—jos lähetit hänet löytäisivät—hän tarkimmalla tavalla oli kätkevä Poppaean vihalta. Sitten hän ankarasti rupesi soimaamaan Petroniusta hänen antamistaan neuvoista. Jollei hän olisi tullut väliin, olisi kaikki käynyt toisin. Lygia olisi yhä vielä Auluksen talossa, ja Vinitius saisi nähdä hänet joka päivä, ja silloin hän olisi Caesariakin onnellisempi. Jota syvemmälle hän syventyi kertomukseensa, sitä enemmän hänen mielenliikutuksensa kasvoi, ja vihdoin pusersi suru ja tuska kyyneleet hänen silmistään.

Petronius ei ikinä olisi aavistanut, että hänen nuori sukulaisensa tuolla tavalla saattaisi rakastaa ja ikävöidä. Nähdessään hänen epätoivoiset kyyneleensä, nousi hänen hämmästyksensä äärimilleen, ja hengessä puhkesi hän sanoihin:

"Oi sinä Kypron mahtava herratar, sinä hallitset sekä jumalia että ihmisiä!"

KAHDESTOISTA LUKU.

Kun he saapuivat Petroniuksen talolle, ilmoitti atriumin palvelija, ettei ainoakaan kaupungin porteille lähetetyistä orjista vielä ollut tullut takaisin. »Atriensis» oli käskenyt viedä heille ruokaa ja uudestaan ilmoittaa, että heidän ruoskimisen uhalla tarkasti tuli pitää silmällä kaikkia, jotka jättivät kaupungin.

"Näetkö," huudahti Petronius, "he ovat epäilemättä kaupungissa, ja siinä tapauksessa me kyllä löydämme heidät. Pane sentään sinäkin väkesi vartioimaan portteja, varsinkin ne, jotka olivat noutamassa Lygiaa, koska he helposti tuntevat hänet."

"Käskin lähettää heidät maalle kuritushuoneisiin," vastasi Vinitius, "mutta saatanhan peruuttaa käskyni ja lähettää heidät porteille."

Hän kirjoitti muutamia sanoja pienelle vahataululle ja ojensi sen Petroniukselle, joka paikalla lupasi toimittaa sen Vinitiuksen talolle.

Sitten he läksivät sisempään pilaripihaan, istuutuivat marmoripenkille ja rupesivat juttelemaan.

Kultatukkainen Eunike ja Iras työnsivät heidän jalkojensa alle pronssiset jakkarat ja nostivat penkin eteen pienen pöydän. Sitten he kaatoivat pikareihin viiniä ihanasta, hoikkakaulaisesta kannusta, joka oli tuotu Volaterraesta ja Caecinasta.

"Onko sinun väkesi joukossa ketään, joka tuntee tuon jättiläiskokoisen lygiläisen?" kysyi Petronius.

"Atacinus ja Gulo hänet tunsivat. Mutta Atacinus kaatui eilen kantotuolin ääreen ja Gulori minä tapoin."

"Sääli häntä," sanoi Petronius. "Hän oli käsivarsillaan kantanut sekä sinua että minua."

"Aikomukseni oli vapauttaa hänet," huomautti Vinitius. "Mutta vähät siitä! Puhukaamme Lygiasta. Rooma on meri..."

"Merestä helmiä juuri pyydystelläänkin... Tietysti emme löydä häntä tänään emmekä vielä huomennakaan, mutta löydämme varmaan. Sinä moitit minua, että neuvoin sinulle huonon keinon. Keino sellaisenaan oli hyvä. Se tuli huonoksi vasta sitten, kun se kääntyi pahaan päin. Kuulithan Aulusen itsensä sanovan, että hän perheineen päivineen aikoi Siciliaan. Siinä tapauksessa tyttö kuitenkin olisi joutunut kauas sinusta."

"Olisin lähtenyt heidän jälkeensä," vastasi Vinitius. "Silloin ei Lygiaa ainakaan olisi uhannut mikään vaara. Mutta jos tuo lapsi nyt kuolee, niin Poppaea itse uskoo ja uskottelee vielä Caesarille, että se on Lygian syy."

"Niin kyllä. Se juuri minuakin huolestuttaa. Mutta voihan tuo nukke nyt siitä parantuakin. Jos se taas ottaa kuollakseen, niin toki me nyt joitakin keinoja keksimme."

Petronius mietti hetken ja virkkoi sitten:

"Poppaea kuuluu tunnustavan jotakin juutalaista oppia ja uskovan pahoihin henkiin. Caesar on niinkään taikauskoinen... Jos me nyt päästämme liikkeelle huhun, että pahat henget ovat vieneet Lygian, niin kyllä siihen uskotaan, varsinkin kun kaikki tietävät, ettei Caesar eikä Aulus Plautius ole häntä ryöstäneet, vaan hänen katoamisensa todella on tapahtunut aivan salaperäisellä tavalla. Yksinään ei lygiläinen missään tapauksessa ole voinut saada kaikkea aikaan. Hänellä on täytynyt olla apulaisia, mutta mistä orja yhtenä päivänä olisi voinut saada kokoon niin paljon ihmisiä?"

"Kaikki Rooman orjat vetävät yhtä köyttä."

"Ja saavat monasti verellään maksaa yksimielisyytensä. Niin! He auttavat toisiaan, mutta eivät toki toinen toista vastaan, ja tässä tapauksessa heidän olisi pitänyt tietää, että sinun orjiasi kohtaa vastuunalaisuus ja rangaistus. Kun sinä nyt ilmaiset heille epäileväsi pahoja henkiä, niin he paikalla vakuuttavat omin silmin nähneensä niitä, sillä laillahan he voivat puhdistautua sinun silmissäsi... Kysypä koetteeksi, eivätkö he nähneet Lygian lentävän ilmaan ja—kautta Zeusin—he vannovat paikalla, että näkivät."

Vinitius, joka myöskin oli sangen taikauskoinen, katsahti äkkiä Petroniukseseen hyvin levottomana.

"Jollei Ursuksella ole ollut apunaan ihmisiä ja jollei hän yksinään ole saattanut ryöstää häntä, niin kuka hänet sitten on ryöstänyt?"

Petronius rupesi nauramaan.

"Näetkö nyt," huudahti hän, "kyllä he uskovat mitä hyvänsä, koska sinäkin jo olet uskomaisillasi."

Sellainen se on tämä meidän maailmamme, joka pilkkaa jumalia. Kyllä me saamme ihmiset uskomaan huhuamme, niin ettei kukaan enää etsi Lygiaa. Mutta sillaikaa me kaikessa hiljaisuudessa toimitamme hänet pois kaupungista ja kätkemme jonnekin, joko sinun tai minun huvilaani."

"Mutta kuka sitten on voinut auttaa heitä?"

"Heidän uskonheimolaisensa," vastasi Petronius.

"Kutka? mitä jumalia Lygia palvelee? Sehän minun pitäisi tietää paremmin kuin sinun."

"Jokikinen nainen Roomassa palvelee eri jumalaa. Epäilemättä Pomponia on kasvattanut hänet palvelemaan samoja jumalia, joita hän itse palvelee. Mutta mitä jumalaa hän palvelee, sitä en tiedä. Se ainakin on varmaa, ettei kukaan koskaan ole nähnyt häntä meidän temppeleissämme uhraamassa meidän jumalillemme. Tosin häntä on syytetty siitä, että hän olisi kristitty, mutta se luultavasti ei ole totta. Kotioikeuskin on julistanut hänet vapaaksi syytöksestä. Kristityt kuuluvat palvelevan aasin päätä, vihaavan ihmissukua ja harjoittavan mitä hirveimpiä rikoksia. Siitä syystä Pomponia ei saata olla kristitty."

"Onhan hänen siveytensä yleisesti tunnettu, eikä ihmissuvun vihaaja ikinä kohtelisi orjia sillä lailla kuin hän."

"Ei heitä missään talossa kohdella niin hyvin kuin Auluksella," keskeytti Vinitius.

"Siinä näet. Mutta Pomponia mainitsi jonkun jumalan, joka muka on yksi, kaikkivaltias ja laupias. Mihin hän sitten on kätkenyt kaikki muut jumalat—jääköön se hänen asiakseen. Pääasia meille on, ettei tuo hänen Logoksensa (luova sana) olisi suinkaan kaikkivaltias, vaan päinvastoin sangen turhanpäiväinen jumala, jollei sillä olisi kuin kaksi tunnustajaa, nimittäin Pomponia ja Lygia ynnä heidän lisäksi Ursus. Ei, noita tunnustajia täytyy olla enemmän, ja juuri ne ovat auttaneet Lygiaa."

"Heidän oppinsa käskee antamaan anteeksi," virkkoi Vinitius. "Tapasin Acten luona Pomponian, joka sanoi minulle: »suokoon sinulle Jumala anteeksi sen vääryyden, jonka olet tehnyt Lygialle ja meille."

"Nähtävästi heidän jumalansa on aika hyväntahtoinen herra. Hahhaa! Suokoon vain sinulle anteeksi ja palauttakoon anteeksiantamisensa merkiksi tytön syyliisi."

"Huomenna minä toimitan hänelle suuren juhlahuhrin. En voi syödä, en kylpeä enkä nukkua. Otan ylleni tumman viitan ja lähdän kaupungille etsimään. Ehkä löydän hänet jossakin valepuvussa. Olen sairas!"

Petronius katsahti häneen säälien. Vinitiuksen silmät olivat todella kuopilla ja silmäterät kiiluivat kuin kuumeessa. Hänen partansa oli aamulla jäänyt ajamatta ja sänki ympäröi tukevia poskia tummana ja sakeana. Hiukset olivat epäjärjestyksessä, hän oli todella sairaan näköinen. Iras ja kultatukkainen Eunikekin katselivat häntä säälien, mutta ei hän enempää kuin Petroniuskaan näyttänyt heitä huomaavan. Heille merkitsi orjatarnten läsnäolo samaa, kuin jos saapuvilla olisi ollut pari koiraa.

"Sinussa on kuumetta," virkkoi Petronius.

"Niin on."

"Mutta kuule nyt mitä sanon... En tiedä, mitä parantaja määräisi sinulle, mutta tiedän, mitä minä tekisin sinun sijassasi. Hakisin väliaikaisesti toisaalta sitä, mitä minulta puuttuu. Näin sinun huvilassasi erinomaisen kauniita vartaloita. Älä nyt vastustele... Kyllä minä tiedän, mitä rakkaus on, tiedän myöskin, ettei toinen voi korvata haluttua valittuani. Mutta sievä orjatar saattaa sentään aina tuottaa hetkellistä huvia."

"En tahdo!" vastasi Vinitius.

Mutta Petronius, joka todella piti hänestä ja joka olisi tahtonut lieventää hänen tuskiaan, rupesi nyt miettimään, mitä tehdä.

"Ehkä sinun omat orjattaresi ovat kadottaneet uutuuden viehätyksen silmissäsi," huudahti hän hetkisen perästä. "Mutta katsopa—ja siinä hän rupesi silmäilemään Irasta ja Eunikeä, vuoroin toista, vuoroin toista, kunnes vihdoin laski kätensä kultatukkaisen kreikattaren lanteille,—katsopa tätä sulotarta! Fonteius Capito nuorempi tarjosi minulle hänestä hiljan kolme komeaa clasomenilaista poikasta. Kauniimpaa ruumista ei Scopaskaan voisi luoda. En itsekään käsitä, minkätähden hän tähän saakka on jättänyt minut aivan kylmäksi. Suhteeni Chrysothemikseen ei ainakaan ole ollut estämässä! Mutta minä lahjoitan hänet sinulle. Ota hänet!"

Nämä sanat kuullessaan kalpeni kultatukkainen Eunike äkkiä kuin vaate. Hän loi Vinitiuksen

pelästyneet silmänsä ja näytti henkeä vetämättä odottavan hänen vastaustaan.

Mutta Vinitius karkasi ylös, painoi kädet ohimoilleen ja rupesi puhumaan kiireesti kuten ihminen, joka on sairas ja joka ei huoli mistään:

"Ei, ei!... En välitä hänestä! enempää kuin muistakaan!... Kiitos vain, mutta en minä tahdo häntä! Lähdenpä etsimään kaupungille. Käskepä antaa minulle gallialainen viitta päähineineen. Lähden tästä Tiberin toiselle puolelle... Kunhan saisin nähdä edes Ursuksen!"

Hän läksi kiireesti. Petronius ei koettanutkaan pidättää häntä, sillä hän huomasi, ettei hän kuitenkaan voisi istua yhdessä kohden. Vinitiuksen puheen hän taas arveli johtuvan hetkellisestä vastenmielisyydestä jokaista naista kohtaan, joka ei ollut Lygia. Hän ei suinkaan tahtonut, että hänen jalomielinen lahjoituksensa menisi myttyyn, sentähden kääntyi hän orjattarensa puoleen ja lausui:

"Eunike, kylve, voitele ruumiisi, pukeudu ja lähde sitten Vinitiuksen taloon."

Mutta tyttö lankesi hänen jalkainsa juureen ja rupesi kädet ristissä rukoilemaan, että hän armahtaisi häntä ja sallisi hänen jäädä taloonsa. Hän ei mene Vinitiuksen luo, mieluummin hän täällä kantaa puita hypocaustumiin kuin on siellä ensimmäisenä palvelijana. Hän ei tahdo! Hän ei voi! Hän rukoilee, että herra häntä armahtaisi. Herra antaa vaikkapa ruoskia häntä joka päivä, kunhan vain ei lähetä pois talostaan.

Tyttö vapisi kuin lehti. Hänen mielensä oli kuohuksissa, hän pelkäsi ja ojensi tuskallisesti käsiään herransa puoleen. Petronius kuunteli häntä kummissaan. Perin outoa oli Roomassa nähdä orjatar, joka uskalsi vastustaa käskyä ja joka sanoi: »en tahdo enkä voi.» Petronius ei ollut uskoa silmiään eikä korviaan. Vihdoin hänen kulmakarvansa rypistyivät. Hän oli liian sivistynyt ollakseen raaka. Hänen orjillaan oli enemmän vapauksia kuin orjilla tavallisesti, varsinkin huveihin nähden. Mutta sen sijaan piti heidän ankarasti täyttää velvollisuutensa ja noudattaa herransa tahtoa kuin jumalten lakeja. Jolleivät he täyttäneet näitä molempia ehtoja, odotti heitä kyllä sama rangaistus, jota tavallisesti vastaavissa tapauksissa käytettiin. Petronius ei sietänyt vastustusta eikä yleensä mitään, joka häiritsi hänen rauhaansa. Vähän aikaa hän katseli polvistuvaa tyttöä, mutta lausui sitten:

"Kutsu Teireisias tänne ja palaa itse hänen kanssaan."

Eunike nousi vavisten, kyyneleet silmissä, ja jätti huoneen. Vähän ajan kuluttua hän palasi atriumin ylipalvelijan, kretalaisen Teireisiaan seurassa.

"Ota Eunike," puhui Petronius, "ja anna hänelle kaksikymmentäviisi raippaa, mutta katso ettet vahingoita ihoa."

Tämän sanottuaan läksi Petronius kirjastoonsa, istuutui ruusunkarvaisen marmoripöydän ääreen ja rupesi kirjoittamaan teosta »Trimalchionin pidot».

Mutta Lygian katoaminen ja pienen Augustan sairaus häiritsi siihen määrään hänen ajatuksiaan, ettei hän kauaakaan voinut tehdä työtä. Varsinkin näytti tuo sairaus kehittyvän vakavaksi. Petroniuksen mieleen johtui, että jos Caesar saadaan uskomaan Lygian loihtineen pikku Augustan, niin hänkin voidaan vetää edesvastuuseen, koska tyttö hänen pyynnöstään tuotiin palatsiin. Hän toivoi heti ensi näkemällä voivansa jollakin lailla selittää Caesarille tuollaisen syytöksen mahdottomuuden ja luotti samalla Poppaean myötävaikutukseen. Poppaea nimittäin piti Petroniuksesta, ja vaikka hän huolellisesti oli koettanut salata tunnettaan, oli Petronius kuitenkin saanut sen selville. Hetken perästä hän sentähden kohautti olkapäitään koko pelolleen ja päätti lähteä tricliniumiin vahvistamaan ruumistaan. Hän aikoi vielä kerran kannatuttaa itsensä palatsiin, sitten Mars-kentälle ja vihdoin Chrysothemiksen luo.

Matkalla tricliniumiin astui hän käytävän läpi, joka oli määrätty palvelijain olinpaikaksi, ja siellä hän äkkiä näki Euniken siron vartalon nojaamassa seinää vasten. Hän muisti, ettei ollut antanut Teireisiaalle muuta käskyä kuin ruoskia Eunikeä. Kulmakarvojaan rypistellen alkoi hän etsiä häntä palvelijoiden joukosta.

Mutta kun ei hän häntä nähnyt, kääntyi hän Euniken puoleen.

"Joko sinä sait raippasi?"

Tyttö heittäytyi taasen hänen jalkoihinsa, suuteli hänen togansa lievettä ja virkkoi:

"Oi, kyllä, herra! Sain! oi, kyllä, herra!..."

Hänen äänessään soi ilo ja kiitollisuus. Varmaan hän luuli, raipat saatuaan, olevansa oikeutettu jäämään tähän taloon. Petronius ymmärsi hänen ajatuksensa ja hämmästeli orjattaren intohimoista

vastarintaa. Ihmisluonnon kokeneena tuntijana käsitti hän paikalla, että ainoastaan rakkaus saattoi olla syynä sellaiseen vastustukseen.

"Onko sinun rakastettusi tässä talossa?" kysyi hän.

Tyttö nosti siniset, kyyneltyneet silmänsä herransa puoleen ja vastasi niin hiljaa, että ääni tuskin kuului:

"On, herra!..."

Hän oli erinomaisen kaunis, hänen kasvoissaan kuvastui pelko ja toivo ja hänen silmänsä loistivat kultaisten hiusten alta niin rukoilevasti, että Petroniuksen, joka filosofina julisti rakkauden voimaa ja estetikkona antoi arvon kaikelle kauneudelle, kävi häntä sääli.

"Kuka noista sitten on rakastettusi?" kysyi hän nyökäyttäen päätään orjiin päin.

Mutta hänen kysymykseensä ei tullut vastausta. Eunike vaivutti päänsä hänen jalkoihinsa ja pysyi liikkumattomana.

Petronius tarkasteli orjia, joiden joukossa oli sekä komeita että kauniita nuorukaisia, mutta hän ei kenenkään kasvoista voinut lukea vastausta kysymykseensä. Kaikki vain hymyilivät jonkinlaista kummallista hymyä. Vähän aikaa Petronius vielä katseli tyttöä, joka oli hänen jalkainsa juuressa, ja läksi sitten vaieten tricliniumiin.

Syötyään käski hän kantaa itsensä palatsiin ja sieltä Chrysothemiksen asuntoon, jossa hän viipyi myöhään yöhön. Kotiin palattuaan kutsutti hän luokseen Teireisiaan.

"Saiko Eunike raippansa?" kysyi hän.

"Sai, herra. Kielsit kuitenkin vahingoittamasta hänen pintaansa."

"Enkö hänestä antanut mitään muuta käskyä?"

"Et, herra," vastasi »atriensis» levottomasti.

"Hyvä on. Kuka orjista on hänen rakastettunsa?"

"Ei kukaan, herra."

"Mitä sinä tiedät hänestä?"

Teireisias alkoi puhua hiukan epävarmalla äänellä:

"Eunike ei koskaan öisin jätä cubiculumia, jossa hän nukkuu vanhan Acrisionan ja Ifidan kanssa; sinun kylvettyäsi, herra, ei hän koskaan jää kylpylaitokseen... Toiset orjat nauravat häntä ja nimittävät häntä Dianaksi."

"Riittää," virkkoi Petronius. "Sukulaiseni Vinitius, jolle tänä aamuna lahjoitin Euniken, ei huolinut hänestä. Hän saa siis jäädä taloon. Saat mennä."

"Saanko vielä puhua Eunikesta, herra?"

"Käskinhän sinun kertoa kaikki, mitä hänestä tiedät."

"Koko palvelijakuntasi, herra, puhuu sen neidon paosta, jonka piti asua jalosukuisen Vinitiuksen talossa. Sinun lähdeytyäsi tuli Eunike luokseni ja kertoi tietävänsä miehen, joka voisi löytää hänet."

"Kas vain!" huudahti Petronius. "Mikä mies se on?"

"En tunne häntä, herra, mutta pidin kuitenkin velvollisuutenani ilmoittaa sen sinulle."

"Hyvä. Olkoon tuo mies huomenna täällä minun talossani odottamassa tribunia. Sinä saat minun nimessäni pyytää häntä aamulla tulemaan luokseni."

»Atriensis» kumarsi ja läksi.

Vaistomaisesti tuli Petronius ajatelleeksi Eunikea. Alussa näytti hänestä aivan selvältä, että nuori orjatar toivoo Vinitiuksen löytävän Lygian vain siitä syystä, ettei häntä pakotettaisi muuttamaan hänen taloonsa. Mutta sitten pälkähti hänen päähänsä, että mies, jota Eunike suosittelee, saattaa olla hänen rakastettunsa. Ja tämä ajatus tuntui äkkiä hänestä ilkeältä. Olisihan tästä asiasta helposti voinut päästä

selville yksinkertaisesti käskemällä paikalle Euniken, mutta oli jo myöhäistä. Pitkä seurustelu Chrysothemiksen kanssa oli rasittanut Petroniusta ja hän tarvitsi unta. Cubiculumiin astuessa muistui hänen mieleensä äkkiä—hän ei itsekään tietänyt mistä syystä—että hän tänään oli huomannut rypyjä Chrysothemiksen silmäkulmissa. Samassa tuli hän ajatelleeksi, että Rooma oli huutanut hänen kauneuttaan paljon enemmän kuin se oikeastaan oli ansainnut sekä että Fonteius Capito, tarjotessaan Eunikestä kolme clasomenilaista poikaa, oli tarjonnut hänestä aivan liian vähän.

KOLMASTOISTA LUKU.

Tuskin oli Petronius aamulla ehtinyt pukeutua, kun Vinitius Teireisiaan kehoituksesta astui unctuariumiin. Hän tiesi, ettei kaupungin porteilta vielä ollut kuulunut mitään uutisia, ja tämän tiedon olisi pitänyt häntä rauhoittaa, koska se edellytti, että Lygia vielä oli kaupungissa. Mutta se vain huolestutti häntä entistä enemmän, sillä nyt hän rupesi pelkäämään, että Ursus ehkä ryöstön jälkeen oli kuljettanut hänet kaupungista, siis ennenkuin Petroniuksen orjat olivat ruvenneet vartioimaan kaupungin portteja. Tosin portit näin syksyllä, kun päivät kävivät lyhyemmiksi, suljettiin sangen aikaiseen, mutta ne avattiin myöskin kaikille kulkijoille, ja heidän lukunsa ei suinkaan ollut vähäinen. Sitäpaitsi muurin yli kyllä päästiin toisiakin teitä, jotka orjat, varsinkin kun tahtoivat paeta kaupungista, hyvin tunsivat. Vinitius oli lähettänyt väkeä kaikkien maaseudulle vievien teiden varsille ja pienempiin kaupunkeihin vartijoille ilmoittamaan, että kaksi orjaa oli karannut, kuvaamaan Ursuksen ja Lygian ulkomuotoa sekä selittämään, että heidän kiinniottajalleen annettaisiin palkinto. Sangen epäiltävää oli kuitenkin, onnistuisiko näiden lähettien saada heidät kiinni, ja jos onnistuisikin, katsoisivatko kaupungin viranomaiset itseään oikeutetuiksi pidättämään pakenevia Vinitiuksen yksityisestä pyynnöstä, ilman praetorin todistusta. Todistuksen hankkimiseen ei kuitenkaan ollut aikaa. Vinitius puolestaan oli koko eilisen päivän, puettuna orjan pukuun, etsinyt Lygiaa kaikilta kaupungin kaduilta, mutta löytämättä pienintäkään jälkeä. Tosin hän oli nähnyt Auluksen orjia liikkeellä, mutta hekin olivat näyttäneet etsivän jotakin, ja se oli ainoastaan ollut omiaan vahvistamaan hänessä vakaumusta, ettei Aulus ollut ryöstänyt Lygiaa ja ettei hän edes tietänyt, mihin hän oli joutunut.

Kun Vinitius sitten Teireisiaalta kuuli, että muuan mies lupaa löytää Lygian, kiiruhti hän henki kurkussa Petroniuksen talolle ja rupesi kysymään miestä, ennenkuin edes oli tervehtinyt isäntää.

"Saamme paikalla nähdä hänet," virkkoi Petronius.

"Hän on Euniken tuttava ja Eunike, joka juuri tulee järjestämään togani poimuja, saa antaa hänestä likempää tietoja."

"Onko se sama tyttö, jonka eilen tahdoit lahjoittaa minulle?"

"On sama, jonka eilen hylkäsit. Olen sinulle muuten hyvin kiitollinen siitä, sillä hän on paras *vestiplica*, poimujen järjestäjä koko kaupungissa."

Tuskin oli hän lakannut puhumasta, kun *vestiplica* tuli huoneeseen, otti togan, joka oli käärittynä norsunluulla kirjaellulle tuolille, levitti sen ja heitti Petroniuksen hartioille. Hänen kasvonsa olivat kirkkaat ja tyynet, hänen silmistään loisti ilo.

Petronius katseli häntä ja huomasi, että hän oli hyvin kaunis. Käärittynään hänen ympärilleen togan rupesi tyttö järjestelemään sitä ja kumartui tuontuostakin oikomaan poimuja. Petronius huomasi, että hänen hartioidensa väri oli ihanan vaaleasti ruusuinen ja että rinta ja käsivarret kuulsivat kuin helmiemo tai alabasteri.

"Eunike," virkkoi hän, "onko mies tullut, josta eilen puhuit Teireisiaalle?"

"On, herra."

"Mikä hänen nimensä on?"

"Chilon Chilonides, herra."

"Kuka hän on?"

"Parantaja, viisas mies ja ennustaja, joka osaa selittää ihmisten kohtalot ja ilmoittaa tulevat asiat."

"Onko hän sinullekin ilmoittanut tulevia asioita?"

Euniken kasvoille valui puna, joka ulottui aina korviin ja kaulaan asti.

"On, herra."

"No mitä hän sinulle ennusti?"

"Että minua kohtaa tuska ja onni."

"Tuska sinua kohtasi jo eilen Teireisiaan kädestä. Onni on vielä tulematta."

"Jo se on tullut, herra."

"Millä lailla?"

Tyttö kuiskasi hiljaa:

"Sainhan minä jäädä tänne."

Petronius laski kätensä hänen kullankarvaiselle päällelleen.

"Sinä olet tänään hyvästi järjestänyt poimut, ja minä olen sinuun tyytyväinen, Eunike."

Hänen kosketuksensa alla nosti onnellisuuden tunne silmänräpäyksessä kyyneleet tytön silmiin, ja hänen povensa alkoi kiihkeästi kohoilla.

Mutta Petronius ja Vinitius läksivät atriumiin, missä Chilon Chilonides heitä jo odotti. Heidät nähdessään teki hän syvän kumarruksen, mutta Petroniuksen täytyi hymyillä, kun hän ajatteli eilen epäilleensä, että tämä mies olisi Euniken rakastettu. Mies, joka seiso i hänen edessään, ei saattanut olla kenenkään naisen rakastettu. Se oli ihmeellinen olento, puoleksi inhoittava, puoleksi hullunkurinen. Ei hän ollut vanha: hänen siivottomassa parrassaan ja kiharaisessa pörrössään ei saattanut erottaa montakaan harmaata hiusta. Hänen vatsansa oli sisään painunut ja olkapäät kuperat, joten häntä ensi näkemältä olisi luullut kyttyräselkäiseksi. Kyttyrän keskeltä nousi suuri pää, jonka kasvot muistuttivat sekä apinaa että kettua. Katse oli läpitunkeva, kellertävä iho täynnä nyppyjä, ja nenä, niinikään nyppylöiden vallassa, todisti hellää rakkautta pulloon. Miehen huolimaton puku, jota täydensi tumma, pukinvilloilla täytetty tunica ja risainen viitta, osoitti joko todellista tai teennäistä köyhyyttä. Hänet nähdessään tuli Petronius ajatelleeksi homerolaista Thersitestä ja viitaten kädellään vastaukseksi hänen kumarrukseensa, lausui hän:

"Terve, jumalallinen Thersites! Miten nyt on laita vaaterisojen, jotka Ulysses Trojan edustalla sinulle lahjoitti, ja mitä hän itse nykyään toimittaa Elysiumin kentillä?"

"Jalosukuinen herra," vastasi Chilon Chilonides, "viisain vainajista, Ulysses, lähettää minun kauttani viisaimmalle elävistä, Petroniukselle, pyynnön, että hän uudella viitalla peittäisi risani."

"Kautta Hecate Triformiksen!" huudahti Petronius, "vastauksesi ansaitsee uuden viitan."

Siinä heidän keskustelunsa katkesi, sillä Vinitius virkkoi äkkiä:

"Tiedätkö tarkkaan, mistä on kysymys?"

"Ei ole vaikea tietää," vastasi Chilon, "kun kahden kuuluisan talon orjakunnat eivät muusta puhu kuin siitä yhdestä asiasta ja kun sitäpaitsi puoli Roomaa kaikuna toistaa heidän puheensa. Toissa iltana ryöstettiin neito, joka on kasvatettu Aulus Plautiuksen talossa, nimeltään Lygia, tai oikeammin sanoen Callina—kun orjasi, oi herra, olivat saattamassa häntä Caesarin palatsista sinun »insulaasi». Minä puolestani lupaan löytää hänet kaupungista tai, jos hän olisi poistunut kaupungista—mikä ei ole luultavaa—antaa sinulle, jalosukuinen tribuni, tiedon hänen pakopaikastaan."

"Hyvä on," virkkoi Vinitius, jota vastauksen täsmällisyys miellytti.
"Mitä keinoja aiot käyttää?"

Chilon hymähti viekkaasti.

"Keinot ovat sinun käsissäsi, herra. Mutta minulla on äly."

Petronius hymähti. Hän oli täysin tyytyväinen vieraaseensa.

"Tuo mies saattaa löytää neidon," mietti hän.

Vinitius rypisteli kokoonkasvaneita kulmakarvojaan.

"Jos sinä, kurja" virkkoi hän "vain voitonhimosta petät minua, niin annan ruoskia sinut kuoliaaksi."

"Olen filosofi, herra. Filosofia ei johda voitonhimo—varsinkaan ei sinun jalomielisen lupauksesi jälkeen."

"Vai olet sinä filosofi?" kysyi Petronius. "Eunike sanoi, että olet parantaja ja ennustaja. Mistä sinä Euniken tunnet?"

"Hän tuli kysymään minulta neuvoa, sillä maineeni oli kaikunut hänenkin korviinsa."

"Mitä neuvoa hän tahtoi?"

"Neuvoa rakkautta vastaan. Hän tahtoi parantua toivottomasta rakkaudesta."

"Entä paransitko hänet?"

"Tein enemmänkin, sillä annoin hänelle amuletin, joka tuottaa vastarakkautta. Paphoksessa Kypron saarella on temppele, jossa, oi herra, säilytetään Venuksen vyö. Annoin hänelle kaksi langanpätkää tästä vyöstä, suljettuina mantelin kuoreen."

"Ja otit hyvät maksot tietysti?"

"Vastarakkautta lahjasta ei kukaan koskaan voi maksaa tarpeeksi. Kas, oikeasta kädestäni puuttuu kaksi sormea ja sentähden puuhaan itselleni kirjuri-orjaa, jotta hän kirjoittaisi muistiin ajatukseni ja toimittaisi oppini maailman tietoon."

"Mihin kouluun sinä sitten kuulut, jumalallinen tietäjä?"

"Olen kyynikko, herra, sillä viittani on risainen; olen stoikko, sillä kannan köyhyyteni kärsivällisyydellä; peripatetikkin olen, sillä en omista kantotuolia, vaan kuljen jalkaisin viinikellarista viinikellariin ja opetan matkalla niitä, jotka lupaavat tarjota minulle viiniruukun."

"Käytkö sitten viiniruukun ääressä puhujaksi?"

"Herakleitos sanoi: »kaikki juoksee», ja voitko sinä herra, väittää, ettei viini juokse?"

"Hän sanoi myöskin, että tuli on jumaluus, ja se jumaluus hehkuu sinun nenälläsi."

"Jumalallinen Diogenes Apollonialainen sanoi ilmaa kaikkien kappalten alkulähteeksi. Jota lämpimämpi ilma, sitä täydellisempiä olentoja se synnyttää, ja lämpimässä ilmassa syntyvät viisasten sielut. Kun syksy käy kylmäksi, täytyy todellisen tietäjän lämmittää sieluaan viinillä... Sillä ethän voine kieltää, herra, ettei ruukku, vaikkapa ohuempikin, kuten capualaiset ja telesialaiset, johtaisi lämpöä tämän katoavan ihmisruumin luihin asti."

"Chilon Chilonides, missä on syntymäseutusi?"

"Mustanmeren rannalla. Olen kotoisin Mesembriasta."

"Chilon, olet suuri!"

"Ja tuntematon! lisäsi tietäjä surumielisesti."

Vinitius kävi taasen kärsimättömäksi. Toivonsa elähdyttämänä olisi hän tahtonut, että Chilon paikalla olisi ryhtynyt toimeen, ja koko tämä keskustelu tuntui hänestä turhalta ajan hukalta. Häntä harmitti Petroniuksen puheet.

"Koska alat etsiä?" kysyi hän, kääntyen kreikkalaisen puoleen.

"Olen jo alkanut," vastasi Chilon. "Tässäkin, vastatessani ystävällisiin kysymyksiisi, etsin paraikaa. Luota vain minuun, arvoisa tribuni, niin saat nähdä, että löytäisin yksin kenkäsi nauhankin, jos sattuisit pudottamaan sen, tai ihmisen, joka nauhasi kadulta otti."

"Onko sinua ennenkin käytetty tällaisiin toimiin?" kysyi Petronius.

Kreikkalainen loi silmänsä kohti korkeutta.

"Meidän päivinämme annetaan hyveelle ja viisaudelle niin vähän arvoa, että filosofinkin täytyy käyttää muita keinoja henkensä elatukseksi."

"Mitä keinoja sinä sitten käytät?"

"Minä näen kaikki, mitä tapahtuu, ja annan neuvoja tarvitseville."

"Jotka maksavat sinulle—eikö niin?"

"Oi herra, minun täytyy ostaa kirjuri. Muuten viisauteni menee hautaan minun kanssani."

"Jollet tähän asti ole saanut kokoon niin paljoa, että olisit voinut hankkia siistin viitan, niin eivät palveluksesi mahda olla suuriarvoisia."

"Vaativattomuus on estänyt minua ylvästelemästä. Muista sitäpaitsi, herra, ettei näihin aikoihin enää ole sellaisia hyväntekijöitä kuin ennen. Heille oli yhtä suuri ilo saada kullalla peittää mies, joka oli heille tehnyt palveluksen, kuin kulauttaa kurkkuunsa Puteolin osteri. Palvelukseni eivät ole pienet, mutta ihmisten kiittollisuus on pieni. Kun joskus arvokas orja sattuu karkaamaan, niin kuka hänet löytäisi, jollei isäni ainoa poika? Kun muureilta tavataan kirjoituksia jumalallista Poppaeaa vastaan, niin kuka saisi selville niiden kirjoittajat? Kuka hakee kirjoista Caesaria vastaan tähdätyt säkeet? Kuka antaa ilmi, mitä senaattorit ja ritarit puhuvat kotonaan? Kuka kantaa kirjeet, joita ei rohjeta uskoa orjille, kuka kuuntelee uutisia parturien ovilla, kuka tietää kaikki viinikellarien ja leipäpuotien salaisuudet, kenelle uskoutuvat orjat, kuka saa nuuskia joka talon, atriumista aina puutarhaan asti? Kuka tuntee kaikki kadut, kujat ja piilopaikat, kuka tietää, mitä puhutaan kylpylaitoksissa, sirkuksessa, toreilla, miekkailukouluissa, orjakauppiaiden hökkeleissä, yksin arenoillakin? ..."

"Kautta jumalien! riittää jo, jalosukuinen tietäjä!" huudahti Petronius, "taikka me hukumme sinun palvelustesi, hyveittesi, viisautesi ja kaunopuheisuutesi tulvaan. Riittää jo! Tahdoimme tietää, kuka olet, ja nyt sen tiedämme."

Mutta Vinitius iloitsi, sillä hän arveli, että tämä mies, kerran päästyään vauhtiin, ajaa ajamistaan kuni jahtikoira eikä väsy, ennenkuin on piilopaikan löytänyt.

"Hyvä," virkkoi hän. "Tarvitsetko joitakin tietoja?"

"Tarvitsen aseita."

"Kummoisia?" kysyi Vinitius ihmeissään.

Kreikkalainen avasi toisen kätensä ja rupesi liikuttamaan toista, ikäänkuin laskeakseen rahaa.

"Ajat ovat sellaiset, herra!" huudahti hän huoaten.

"Sinä rupeat siis aasiksi," lausui Petronius, "joka valloittaa linnoituksen kultasäkkien avulla."

"Olen vain köyhä filosofi, herra," vastasi Chilon nöyrästi. "Kulta on teidän hallussanne."

Vinitius heitti hänelle kukkaron, ja kreikkalainen koppasi sen kiinni ilmasta, vaikka hänen oikeasta kädestään todella puuttui kaksi sormea.

Sitten hän nosti päätään ja virkkoi:

"Herra, tiedän enemmän kuin luuletkaan. En ole tullut tänne tyhjin käsin. Tiedän, ettei Auluksen väki ole ryöstänyt neittä, sillä olen puhutellut hänen palvelijoitaan. Tiedän, ettei hän ole Palatinuksella, jossa kaikki parhaillaan häärivät sairaan pikku Augustan ympärillä. Tiedän ehkä senkin, miksi herrat tahtoivat etsiä neittä minun avullani eikä käyttämällä vartijoita tai Caesarin sotamiehiä. Tiedän, että palvelija, joka on kotoisin samasta maasta kuin hänkin, auttoi hänet pakenemaan. Orjat eivät ole auttaneet heitä, sillä orjat vetävät yhtä köyttä ja he eivät olisi asettuneet sinun orjiasi vastaan. Ainoastaan uskonheimolaiset ovat voineet heitä auttaa..."

"Kuulepa, Vinitius," keskeytti hänet Petronius, "enkö sanonut sinulle sanasta sanaan tätä samaa!"

"Se on suuri kunnia minulle," lausui Chilon. Sitten hän kääntyi Vinitiuksen puoleen ja jatkoi: "epäilemättä neito palvelee samaa jumaluutta kuin siveä, jalo roomatar Pomponia. Olen myöskin kuullut, että Pomponia oli kutsuttu kotituomioistuimen eteen vastaamaan joidenkin vieraiden jumalien palvelemisesta. En kuitenkaan saanut hänen palvelijoiltaan tietää, mitä jumalia ne ovat ja miksi niiden tunnustajia sanotaan. Jos vain saisin sen tietää, lähtisin heidän luoksensa, rupeaisin hurskaammaksi kuin kukaan heistä onkaan ja voittaisin heidän luottamuksensa. Mutta etkö sinä, herra, joka, kuten olen kuullut, olet viettänyt muutamia kymmeniä päiviä jalosukuisen Auluksen talossa, voi antaa minulle tietoja näistä asioista?"

"En voi," vastasi Vinitius.

"Te olette, jalosukuiset herrat, kauan kysyneet minulta kaikenlaisia asioita, ja minä olen vastannut kysymyksiinne. Sallikaa nyt minunkin tehdä teille muutamia kysymyksiä. Etkö nähnyt, arvoisa tribuni, Pomponian tai jumalallisen Lygiasi käyttävän joitakin kuvia, joitakin uhreja, joitakin merkkejä tai amuletteja? Etkö nähnyt heidän keskenään käyttävän joitakin merkkejä, joita eivät muut

ymmärtäneet?"

"Merkkejäkö?... Odotapa!... Kyllä! Näin kerran Lygian piirtävän hiekkaan kalan."

"Kalanko? Aa! Ooo! Tekikö hän sen yhden kerran vai useampiakin?"

"Yhden ainoan kerran."

"Ja oletko, herra, varma, että hän piirsi kalan? Ooo!..."

"Olen," vastasi Vinitius, jota keskustelu huvitti. "Voitko aavistaa mitä se merkitsi?"

"Voinko minä aavistaa!" huudahti Chilon.

Hän kumarsi jäähyväisten merkiksi ja lausui:

"Suokoon teille Fortuna runsaat lahjansa, jalot herrat!"

"Käske antaa itsellesi viitta!" huusi Petronius hänen jälkeensä.

"Ulysses kiittää sinua Thersiteen puolesta," vastasi kreikkalainen.

Hän kumarsi vielä kerran ja läksi.

"Mitä arvelet tästä jalosukuisesta tietäjästä?" kysyi Petronius Vinitiukselta.

"Arvelen, että hän löytää Lygian!" huudahti Vinitius iloisesti. "Tahdon sentään lisätä, että jos olisi olemassa roistojen valtakunta, niin tämä mies kelpaisi sen valtakunnan kuninkaaksi."

"Epäilemättä. Minun täytyy vielä likemmin tutustua tähän stoikkoon, mutta sitä ennen pitää täällä atriumissa savuttaa hänen jälkensä."

Chilon Chilonides kääriytyi uuteen viittaansa, piteli sen poimujen alla kädessään Vinitiuksen antamaa kukkaroa ja iloitsi yhtä paljon sen painosta kuin sen helinästä. Hiljalleen asteli hän eteenpäin, tutkiskeli tuontuostakin, katselisiko joku Petroniuksen talosta hänen peräänsä, sivuutti Liviuksen portin ja kääntyi Virbiuksen mäen kulmassa Suburraan päin.

"Lähdenpä tästä Sporuksen luo," puheli hän itsekseen, "ja valan Fortunalle hiukan viiniä. Vihdoinkin olen löytänyt sen, mitä kauan olen etsinyt. Hän on nuori, tulinen, antelias kuin Kypron vaskikaivokset ja valmis lygiläisen lintunsa takia uhraamaan puolet omaisuudestaan. Kas sellaista minä jo kauan olen hakenut. Täytyy sentään olla varuillaan, sillä nuo hänen kulmakarvojensa rypistyksen eivät tiedä hyvää. Voi! sudenpenikat ne tähän aikaan hallitsevat maailmaa!... En minä sitä Petroniusta pelkäisi. Oi jumalat, välittäjätoimi tuottaa näihin aikoihin paljon enemmän kuin hyve. Hahhah! Vai piirsi hän hiekkaan kalan! Ottaisinpa tukahtuakseni pukinjuusto-palaseen, jos saisin tietää, mitä se merkitsee. Mutta minä hankin siitä vielä tiedon! Koska kalat elävät veden alla ja niitä on vaikeampi löytää veden alta kuin maan päältä, täytyy minun tästä kalasta saada erityiset maksot. Jos vielä saisin toisen tällaisen kukkaron, voisin heittää kerjäläispussit metsään ja ostaa orjan... Tai mitä sanoisitkaan, Chilon, jos neuvoisin sinua orjan asemesta ostamaan orjattaren?... Tunnen sinut! Tiedän että suostut!... Jos hän vielä olisi kaunis kuten esimerkiksi Eunike, niin hän nuorentaisi sinut ja toimittaisi sinulle hauskan ja varman toimeentulon. Möin Eunike-raukalle kaksi langanpätkää omasta vanhasta viitastani... Hän on tyhmä, mutta jos Petronius lahjoittaisi hänet minulle, niin kyllä ottaisin vastaan!... Niin, niin, Chilon Chilonin poika... Sinä olet kadottanut sekä isäsi että äitisi... Olet orpo, osta siis huviksesi edes orjatar. Hänen täytyy tietysti asua jossakin—Vinitius saa vuokrata hänelle asunnon, jossa sinäkin saat suojaa; hänen täytyy käydä vaatteissa—Vinitius saa maksaa hänen vaatteensa; hänen täytyy syödä—Vinitius saa elättää hänet. Oi, kuinka elämä on raskasta! Niitäkin aikoja, jolloin yhdellä oboluksella saattoi ostaa niin paljon papuja ja silavaa kuin ikinä sylissänsä jaksoi kantaa, tai niin pitkän palasen pukinverimakkaraa kuin kaksitoistavuotisen pojan käsivarsi!"

"...Mutta tuossahan Sporus, senkin roisto, jo onkin! Viinikellarissa on aina helpompi kuulla uutisia."

Näin puhellen astui hän viinikellariin ja käski tuoda itselleen ruukullisen »tummaa». Nähdessään isännän epäilevät silmäykset otti hän kukkarosta kultarahan, laski sen pöydälle ja virkkoi:

"Kuule, Sporus, olen tänään tehnyt työtä Senecan kanssa aamun koitosta aina puolipäivään asti, ja tämän antoi ystäväni minulle lähtiessäni."

Sporuksen pyöreät silmät kävivät rahan nähdessään vieläkin pyöreämmiksi, ja pian oli tilattu viini Chilonin edessä. Chilon kastoi sormensa viiniin, piirsi pöydälle kalan kuvan ja virkkoi:

"Tiedätkö mitä tämä merkitsee?"

"Eikö se ole kala? Kala merkitsee tietysti kalaa!"

"Olet tyhmä, vaikka sekoitatkin viiniä niin paljon vettä, että sieltä voisi löytää kaloja. Se on vertauskuva, joka filosofien kielessä merkitsee: Onnettaren hymy. Jos olisit arvannut oikein, olisit ehkä sinäkin löytänyt onnesi. Kunnioita filosofiaa, sen sanon sinulle, sillä muutoin muutan minä toiseen viinikellariin. Persoonallinen ystäväni Petronius on jo aikoja sitten kehoittanut minua tekemään sen."

NELJÄSTOISTA LUKU.

Seuraavina päivinä ei Chilonia nähty missään. Vinitius taas, joka saatuaan Actelta tietää, että Lygia häntä rakastaa, yhä kiihkeämmin oli ruvennut häntä ikävöimään, ryhtyi nyt omin neuvoin häntä etsimään. Caesarin apua ei hän tahtonut eikä olisi voinutkaan käyttää, koska pienen Augustan sairaus oli upottanut Caesarin huoliin korvia myöten.

Tempeleissä uhrattiin ja rukoiltiin, lääkärit koettivat taitoaan, vihdoinkin turvauduttiin taikatemppeuihinkin, mutta turhaan. Viikon päästä kuoli lapsi. Suru valtasi hovin ja koko Rooman. Caesar, joka lapsen syntyessä oli ollut tulemaisillaan hulluksi ilosta, oli nyt tulemaisillaan hulluksi surusta. Hän sulkeutui huoneeseensa eikä kahteen päivään huolinut mistään ravinnosta. Palatsissa vilisi laumoittain senaattoreja ja augustianeja, jotka olivat rientäneet lausumaan ilmi surunsa ja osanottonsa tunteita, mutta hän ei tahtonut nähdä ketään. Senaatti kokoontui ylimääräiseen istuntoon ja julisti kuolleen lapsen jumalaksi; sille päätettiin rakennuttaa temppeli, jolle asetettaisiin oma pappi. Kuolleen kunniaksi uhrattiin yhä uusia uhreja, hänen kuvansa valettiin kallisarvoisiin metalleihin, ja hautaus muodostui ennenkuulumattomaksi juhlallisuudeksi, jossa kansa sai kummastella Caesarin peittelemättömiä surunilmauksia, itkeä kilpaa hänen kanssaan, ojentaa kätensä anomaan almuja ja ennen kaikkea pitää hauskaa harvinaisen näytelmän kustannuksella.

Tämä kuolemantapaus huolestutti Petroniusta. Koko Rooma tiesi, että Poppaea piti noitumista kuoleman syynä. Samaa mieltä olivat lääkärit, jotka siten pääsivät selittämään syyn lääkkeiden tehottomuuteen, papit, joiden uhrit olivat osoittautuneet voimattomiksi, loitsijat, jotka pelkäsivät henkeään, ja koko kansa. Petronius oli hyvillään Lygian katoamisesta; eihän hän suonut pahaa Aulukselle, ja itselleen ja Vinitiukselle hän tietysti soi kaikkea hyvää. Kun sitten sypressi, joka surun merkiksi oli pystytetty Palatinukselle, oli otettu pois, läksi hän senaattoreille ja augustianeille valmistettuun vastaanottoon, kuulustellakseen, kallistiko Nero korvansa noitumishuhuille ja estämään siitä mahdollisesti johtuvia seurauksia.

Hän tunsu Neron ja tiesi, ettei hän uskoisi koko noitumisjuttuun, mutta tiesi myöskin, että Nero saattaisi teeskennellä uskovansa! Olisihan hänellä siten tilaisuutta huojentaa omaa suruansa ja puskea kostonhimonsa johonkin, mutta ennen kaikkea torjua päältä epäluulo, että jumalat olisivat ruvenneet rankaisemaan häntä hänen rikostensa takia. Petronius oli vakuutettu, ettei Nero kyennyt rakastamaan edes omaa lastaan syvällä ja vilpittömällä rakkaudella; tosin hän oli rakastanut sitä tulisesti, mutta aivan varmaan hänen surunsa oli liioiteltu. Petronius oli oikeassa. Nero kuunteli senaattorien ja ritarien valituksia kivettynein kasvoin, silmät tuijottaen yhteen kohtaan. Selvästi saattoi nähdä, että hän todellisen tuskan rinnalla ajatteli, minkä vaikutuksen hänen surunsa tekisi läsnäoleviin. Hän käytti esikuvanaan Niobe ja tahtoi antaa kuvan vanhempien surusta, kuten näyttelijä näyttämöllä. Hän ei kuitenkaan johdonmukaisesti osannut pysyä mykässä, kivettyneessä tuskassa, vaan teki tuontuostakin liikkeen ikäänkuin sirotellakseen multaa hiuksiinsa tai päästi syvän huokauksen. Kun hän näki Petroniuksen, säpsähti hän ja rupesi kaikkien kuullen huutamaan täydellisellä surunäytelmän äänellä:

"Voi, voi!... Sinäkin olet syypää hänen kuolemaansa. Sinun kehoituksestasi tuli näiden seinien sisäpuolelle paha henki, joka yhdellä silmäyksellään puhalsi elämän hänen rinnastaan... Voi minua, etteivät silmäni ikinä olisi nähneet Helioksen valkeutta!... Voi minua! voi minua!"

Hän korotti korottamistaan ääntään, kunnes se vihdoinkin yltyi aivan epätoivoiseksi. Mutta samassa päätti Petronius äkkiä tehdä lopun koko pelistä. Hän ojensi kiireesti kätensä ja vetäisi yhdellä otteella Neron kaulasta silkkisen huivin, jota tämä aina käytti, sekä asetti sen hänen suunsa eteen.

"Herra!" huudahti hän juhlallisesti "Rooma ja maailma ovat menehtymäisillään tuskasta—sästä meille toki äänesi lahja!"

Läsnäolijat hämmästyivät, ja hetkeksi hämmästyivät itse Nerokin. Ainoastaan Petronius pysyi tyynenä.

Hän tiesi varsin hyvin, mitä teki. Hänen mieleensä oli muistunut, että Terpnos ja Diodoros olivat saaneet nimenomaisen käskyn tukkia Caesarin suun, jos hän sattuisi korottamaan ääntään niin, että se saattaisi tuottaa hänelle jotakin vaaraa.

"Caesar," jatkoi Petronius entiseen juhlalliseen, surumieliseen tapaansa, "olemme kärsineet määrättömän tappion, salli meidän edes pitää tämä lohdutuksen aarre!"

Neron kasvonlihakset rupesivat vavahtelemaan, ja hetkisen perästä puhkesi hänen silmiinsä kyyneliä. Äkkiä laski hän kätensä Petroniuksen olkapäille, nojasi päänsä hänen rintaansa vasten ja virkkoi kesken itkuaan:

"Yksin sinä sitä ajattelet, yksin sinä! Petronius! yksin sinä!"

Tigellinus oli halkeamaisillaan kateudesta.

"Lähde Antiumiin!" lausui Petronius. "Siellä hän syntyi maailmaan, siellä vuoti sydämeesi ilo, siellä tulet löytämään lohtuakin. Virvoittakoot merituulet jumalallista kaulaasi; hengittäkööt keuhkosi suolaista viileyttä. Me, sinun uskollisesi, seuraamme sinua kaikkialle. Me lohdutamme sinua ystävyydellämme ja sinä lohdutat meitä laulullasi."

"Niin!" huudahti Nero surullisesti, "kirjoitan ylistyslaulun hänen kunniakseen ja sävellän sen."

"Sitten lähdet Bajaehen etsimään lämmintä aurinkoa."

"Ja sitten Kreikkaan etsimään unohdusta."

"Runouden ja laulun kotimaahan!"

Synkkä, painostava mieliala haihtui vähitellen, niinkuin pilvet haihtuvat peittämästä aurinkoa. Tosin keskustelusta vielä soi surumielisyys, mutta samalla se jo oli täynnä tulevaisuudensuunnitelmia. Juteltiin matkasta, taiteellisista esityksistä, jopa vastaanottojuhlallisuuksista, joita täytyi panna toimeen Tiridateen, Armenian kuninkaan, tulon johdosta. Tigellinus koetti kyllä vielä palata noituusjuttuun, mutta Petronius oli varma voitostaan ja kävi paikalla kiinni hyökkäykseen.

"Tigellinus," virkkoi hän, "luuletko noituuden vahingoittavan jumalia?"

"Caesar puhui itse siihen suuntaan," vastasi hovimies.

"Suru puhui—ei Caesar. Mutta mikä on oma mielipiteesi asiasta?"

"Jumalat ovat niin mahtavat, ettei noituminen voi heitä voittaa."

"Ethän vaan tahtone kieltää Caesarin ja hänen perheensä jumaluutta?"

"*Peractum est!*" mutisi Epirus Marcellus, joka seisoj likeisyydessä. Hän käytti samaa huudahdusta, jota kansa käytti, kun miekkailija arenalla heti ensi tiellä sai sellaisen iskun, ettei enää toista tarvinnut.

Tigellinus kiehui vihasta. Hän ja Petronius olivat jo kauan kilpailleet Neron suosioista. Tigellinus oli siinä suhteessa voiton puolella, että Nero hänen seurassaan kursaili aivan vähän tai ei ensinkään, mutta aina kun hän törmäsi yhteen Petroniuksen kanssa, voitti Petronius älyllään ja sukkeluudellaan hänet täydellisesti.

Niin kävi nytkin. Tigellinus ei voinut muuta kuin vaieta ja merkitä muistonsa ne senaattorit ja ritarit, jotka seurasivat Petroniusta salin perälle ja kerääntyivät hänen ympärilleen, vakuutettuina siitä, että hän yhä edelleen pysyisi Caesarin suosiossa.

Petronius jätti palatsin ja läksi Vinitiuksen luo. Kerrottuaan ottelustaan Caesarin ja Tigellinuksen kanssa, virkkoi hän:

"Nyt olen torjunut vaaran sekä Aulus Plautiuksesta että Pomponiasta, sekä meistä molemmista että Lygiasta. Tyttöä ei ruveta etsimään, sillä kehoitin kuparipartaista apinaamme lähtemään Antiumiin ja sieltä Napoliin tai Bajaehen. Hän lähtee, sillä näihin saakka ei hän ole uskaltanut julkisesti esiintyä Rooman teattereissa. Sen sijaan hän jo kauan on aikonut esiintyä Napolissa. Sitten hän näkee unta Kreikasta. Hän tahtoo laulaa siellä kaikissa suuremmissa kaupungeissa ja vihdoin panna toimeen voittokulun Roomassa, kaikkine seppeleineen, joita »graeculi», kreikkalais-nahjukset, hänelle uhraavat. Sillaikaa voimme me vapaasti etsiä Lygiaa ja vaaratta saattaa hänet turvapaikkaan. Mutta mitä? Eikö jalosukuinen filosofimme vielä ole tullut?"

"Jalo filosofisi on petturi. Ei, hän ei ole tullut, ei ole näyttäytynytkään eikä ikänä näyttäydy."

"Minulla on paremmat luulot hänestä, jollei juuri hänen rehellisyydestään, niin ainakin hänen älystään. Hän on jo kerran saanut iskeä kukkarosi suunta ja tulee aivan varmaan takaisin tehdäkseen sen toistamiseen."

"Varokoon, etten minä avaa hänen omaa suuntaan."

"Älä tee sitä; ole kärsivällinen, kunnes saat hänet kiinni petoksesta. Älä enää anna hänelle rahaa, mutta lupaa runsas palkinto, jos hän tuo varmoja tietoja. Oletko itse puolestasi ryhtynyt mihinkään toimenpiteisiin?"

"Kaksi vapautettuani, Nymphidius ja Demas, etsivät häntä kuudenkymmenen miehen avulla. Se orjista, joka hänet löytää, saa vapauden. Sitäpaitsi olen lähettänyt väkeä kaikille Roomasta johtaville teille ja käskenyt majataloissa kuulustella lygiläistä ja tyttöä. Itse harhailen yöt, päivät kaupungilla, toivoen onnellisen sattuman kautta löytäväni hänet."

"Kunhan nyt saat tietoja, niin ilmoita minullekin, sillä minun täytyy lähteä Antiumiin."

"Hyvä."

"Mutta jos nyt jonakin aamuna herätessäsi huomaat, ettei tytön tähden sentään kannata kärsiä tuollaisia tuskia ja juosta noin monta askelta, niin tule Antiumiin. Siellä ei tule olemaan puutetta naisista enempää kuin huveistakaan."

Vinitius rupesi kävelemään pitkin askelin. Petronius seurasi häntä jonkun aikaa ja virkkoi vihdoin:

"Sanopa minulle kerran suoraan äläkä puhu kuin hurjapää, joka on antautunut mielikuvituksen valtaan ja turhanpäiten kiduttaa itseään—puhu järkevän miehen kieltä ja vastaa ystävällesi: vieläkö sinä todella yhtä kiihkeästi ikävöit tuota Lygiaa?"

Vinitius pysähtyi hetkeksi ja katsahti Petroniukseen oudosti, ikäänkuin ei hän koskaan olisi häntä nähnyt. Sitten hän taasen jatkoi kävelyään. Saattoi nähdä, että hän tukahdutti tunteenpurkauksen. Vihdoin oman voimattomuuden tunne, suru, kiukku ja voittamaton kaiho pusersi hänen silmiinsä kaksi kyyneltä, ja ne vaikuttivat Petroniukseen voimakkaammin kuin kaunopuheisimmatkaan sanat.

Petronius vaikenä vähän aikaa ja puhkesi sitten puhumaan:

"Ei maailma lepää Atlaksen hartioilla—nainen sitä kannattaa, välistä pidellen sitä leikkikalunaan kuin palloa ainakin."

"Niin!" lausui Vinitius.

He sanoivat toisilleen jo hyvästi, mutta samassa hetkessä tuli orja ilmoittamaan, että Chilon Chilonides on etehisessä odottamassa ja pyytää päästä herrojen puheille.

Vinitius käski paikalla päästää hänet sisään.

"Hahhah!" huudahti Petronius. "Enkö sanonut sitä! Kautta Herkuleen, pysy vain tyynenä! Muuten hän kohta käskee sinua, etkä sinä häntä."

"Tervehdys ja kunnia jalosukuiselle sotilastribunille, kuten myös sinulle, herra!" lausui Chilon, astuen huoneeseen. "Kasvakoon onnenne yhtä suureksi kuin kunnianne ja ulottukoon kunnianne Herkuleen pylväistä aina Parttein maan ääriin asti."

"Terve, sinä hyveen ja viisauden lainsäätjä!" vastasi Petronius.

Vinitius koetti pysytellä näennäisen tyynenä.

"Mitä uutta?"

"Viime kerralla toin sinulle toivon että neito löytyy, nyt tuon varmuuden."

"Sinä siis et vielä ole löytänyt häntä?"

"En, herra, mutta olen saanut selvän siitä, mitä tietää merkki, jonka hän sinulle piirsi, tiedän, mitä väkeä ne ovat, jotka hänet ryöstivät, ja tiedän, minkä jumalien tunnustajien joukosta häntä tulee etsiä."

Vinitius oli jo karkaamaisillaan istuimeltaan, mutta Petronius laski kätensä hänen olkapäälleen ja kääntyen Chilonin puoleen virkkoi:

"Jatka!"

"Tiedätkö varmaan, herra, että neito piirsi hiekkaan kalan?"

"Tiedän!" tokaisi Vinitius vastaukseksi.

"Siinä tapauksessa hän on kristitty, ja kristityt hänet ovat vieneet."

Hetkiseksi vaikenivat kaikki.

"Kuuleppas, Chilon," virkkoi vihdoinkin Petronius. "Tämä sukulaiseni on päättänyt antaa sinulle aika paljon rahaa, jos löydät neidon, mutta sinä saat saman määrän raippoja, jos aiot pettää hänet. Edellisessä tapauksessa voit ostaa vaikkapa kolme kirjuria, jälkimmäisessä tapauksessa ei kaikkien seitsemän viisaankaan filosofia—oma viisautesi siihen luettuna—riittäisi voitelemaan haavojasi."

"Neito on kristitty, herra!" huudahti kreikkalainen.

"Maltapa, Chilon. Sinä et ole mikään tyhmä mies. Tiedämme kaikki, että Junia Silana ja Calvia Crispinilla haastoivat Pomponia Graecinan oikeuden eteen kristittyjen taikauskon tunnustamisesta, mutta tiedämme myöskin, että kotituomioistuin vapautti hänet syytöksestä. Aiotko sinä taasen uudistaa tuon syytöksen? Aiotko väittää meille, että Pomponia ja Lygia vihaavat ihmiskuntaa, että he myrkyttävät kaivot ja suihkulähteet, että he palvelevat aasin päätä, että he surmaavat lapsia ja viettävät mitä riettainta elämää? Varo, Chilon, ettei väitteesi vastaväitteenä kimmahda takaisin omaan selkääsi."

Chilon oikaisi kätensä, merkiksi ettei se ole hänen syynsä.

"Herra!" huudahti hän, "lausupa kreikaksi seuraavat sanat: Jeesus Kristus, Jumalan poika, Vapahtaja."

"Hyvä! Minä lausun!... Entä sitten?"

"Ota nyt ensi kirjain jokaisesta sanasta ja aseta ne niin, että ne muodostavat sanan."

"Kala!" huudahti Petronius kummissaan.

"Kas siitä syystä »kala» on tullut kristittyjen tunnusmerkiksi," puhui Chilon mietteissään.

Hetken ajan vaikenivat kaikki. Kreikkalaisen väite tuntui niin todenperäiseltä, että molempien ystävänsäkin täytyi vaipua mietteisiin.

"Vinitius," kysäisi Petronius, "ethän vain erehdy—piirsikö Lygia todella eteesi kalan?"

"Kautta kaikkien Manalan jumalien!" huudahti nuorukainen vimmoissaan. "Tässä tulee aivan hulluksi. Jos hän olisi piirtänyt linnun, niin tietysti sanoisin, että linnun!"

"Siis hän on kristitty!" toisti Chilon.

"Siis," puuttui Petronius puheeseen, "Pomponia ja Lygia myrkyttävät kaivot, ottavat kiinni lapsia kadulta ja surmaavat, viettävät rietasta elämää! Tyhmyyksiä! Sinä Vinitiushan olit pitemmän aikaa heidän talossaan, minä olin vain käymätietä, mutta tunnen sekä Auluksen että Pomponian ja Lygian niin hyvin, että voin sanoa: panettelua! hullutusta! Jos kala on kristittyjen tunnusmerkki—mikä kyllä näyttää todenmukaiselta—ja jos he ovat kristittyjä, niin kautta Proserpinan! silloin eivät kristityt ole sitä, miksi heitä luulemme!"

"Sinä puhut kuin Sokrates, oi herra," lausui Chilon.

"Kuka koskaan on tutkinut kristittyjä? Kuka on ottanut selvää heidän opistaan? Kun kolme vuotta sitten kuljin Napolista tänne Roomaan—oi, jospa olisinkin jäänyt sinne!—liittyi seuraani muuan mies, parantaja, jonka nimi oli Glaucus ja joka oli kristitty. Mutta silti teki hän hyvän ja kelpo miehen vaikutuksen."

"Tältä kelpo mieheltäkö sinä sait tietää, mitä kala merkitsee?"

"Valitettavasti en, herra! Matkalla eräässä majatalossa pisti joku veitsen kelpo vanhuksen rintaan, mutta vaimon ja lapsen veivät orjakauppiaat. Heitä puolustaessani menetin nämä molemmat sormeni. Toivon kuitenkin, että ne kasvavat paikoilleen, koska kristittyjen kesken usein kuuluu tapahtuvan ihmeitä."

"Mitä? Koska sinä olet ruvennut kristityksi?"

"Eilen, herra, eilen! Kala sen sai aikaan. Katso, mikä voima siinä on. Ja muutaman päivän perästä olen minä oleva innokkaista innokkain, jotta pääsisin kaikkien heidän salaisuksiensa perille ja saisin tietää,

missä neito piilee. Ehkä kristillisyyteni näihin aikoihin kannattaakin paremmin kuin filosofiani. Lupasin tässä Mercuriukselle, että jos hän auttaa minua löytämään tytön, niin uhraan hänelle kaksi samanikäistä ja samankokoista hiehoa, joiden sarvet olen antanut kullata."

"Vai sallii eilinen kristillisyytesi ja entinen filosofiasi sinun uskoa Mercuriukseseen?"

"Minä uskon aina siihen, mihin minun milloinkin tarvitsee uskoa. Se on minun filosofiaani, ja siihen Mercuriuskin saa tyytyä. Te tiedätte kuitenkin, arvoisat herrat, että Mercurius on epäluuloinen jumala. Valitettavasti! Hän ei pane mitään arvoa rehellisten filosofien lupauksiin, vaan tulee luultavasti vaatimaan hiehot etukäteen. Se tuottaa hirveitä menoja. Senecoja ei ole paljo, ja minä en sellaisia rahoja saa mistään, jollei jalosukuinen Vinitius tahtoisi antaa jotakin siitä summasta, jonka..."

"Ei oboliakaan, Chilon!" huudahti Petronius, "ei oboliakaan! Vinitiuksen anteliaisuus on suurempi kuin aavistakaan, mutta vasta sitten, kun Lygia on löydetty, nimittäin kun sinä olet ilmoittanut meille hänen piilopaikkansa. Mercuriuksen täytyy jäädä odottamaan hienojaan, vaikka se onkin hänelle vastenmielistä, kuten hänen älystään saatan päättää."

"Kuulkaa minua, korkeasti kunnioitetut herrat! Keksintöni on suuriarvoinen, sillä vaikka en vielä ole löytänyt neittä, niin olen löytänyt tien, jota myöten häntä tulee etsiä. Te olette lähettäneet sekä vapautettuja että orjia pitkin maita, mantereita, mutta onko kukaan heistä antanut teille osviittaa? Ei kukaan! Minä yksin olen antanut. Ja saattepa kuulla enemmänkin. Teidän orjienne joukossa saattaa olla kristittyjä, vaikkette sitä tiedä, sillä tämä väärä oppi on laajalti levinnyt, ja orjat ovat vieneet teitä harhaan, sen sijasta että olisivat auttaneet teitä. Paha on, että he näkevät minut täällä. Käske sentähden, jalosukuinen Petronius, Eunikeä pitämään suunsa kiinni, ja levitä sinä, jalosukuinen Vinitius, huhu, että olen käynyt täällä kauppaamassa voidetta, jolla voidellaan hevosia ja joka takaa niille voiton sirkuksessa... Minä tahdon yksinäni etsiä ja yksinäni löytää pakolaiset. Luottakaa te minuun ja tietäkää, että jos nyt saan etukäteen vaikka vähänkin rahaa, niin se vain kiihoittaa minua, kun aina toivon saavani yhä enemmän ja kun minä siten varmaan tiedän, ettei luvattu palkinto luista käsistäni. Niin, niin! Filosofina minä halveksin rahaa—Seneca, Musonius ja Cornutus eivät sitä tee, vaikeivät olekaan kadottaneet sormiaan toista puolustaessaan ja vaikka osaavatkin kirjoittaa nimensä jälkimaailmalle. Mutta paitsi orjaa, jonka aion ostaa, ja paitsi Mercuriukselle lupaamiani hiehoja—te tiedätte, miten nautaeläimet ovat kallistuneet—tuottaa itse etsiminen paljon menoja. Kuunnelkaapa vain kärsivällisesti. Näinä muutamina päivinä ovat jalkani menneet ihan verille alituisesta kävelemisestä. Olen käynyt viinikellareissa juttelemassa ihmisten kanssa, olen käynyt leipurien, teurastajien, öljykauppiaitten ja kalastajien luona. Olen juossut ristiin rastiin kadut ja solat; olen käynyt karkuriorjien piilopaikoissa; olen hukannut miltei sata assia morapelissä; olen käynyt pesutuvissa, kuivatushuoneissa, köyhäinkehittäisissä, olen puhutellut muulinkuljettajia ja kuvanveistäjiä, puoskareita ja hampaanvetäjiä, olen lörpötellyt miesten kanssa, jotka kaupustelevat kuivia viikunoita, olen käynyt hautausmaalla—ja arvatkaapa mistä syystä? Kaikkialla piirtäakseni näkyviin kalan kuvan, katsoakseni ihmisiä silmiin ja kuunnellakseni, mitä he kuvastani sanovat! Pitkiin aikoihin en saanut kuulla mitään, mutta kerran tapasin suihkulähteen luona vanhan orjan, joka ammensi vettä ämpäreihin ja itki. Menin paikalla hänen luokseen ja kysyin, miksi hän itki. Istuuduimme sitten kaivon portaille, ja hän rupesi kertomaan, kuinka hän koko ikänsä oli säästänyt sestersin kerrallaan voidakseen ostaa vapaaksi rakkaan poikansa. Hänen herransa, muuan Pansa, oli ottanut rahat paikalla, kun ne näki, mutta ei ollutkaan antanut poikaa. »Ja minun täytyy itkeä», puheli vanhus, »vaikka toistamistaan toistankin: tapahtukoon Jumalan tahto! Sillä minä, vanha syntinen, en saata pidättää kyyneliäni.» Silloin minut valtasi ikäänkuin aavistus, minä pistin sormeni ämpäriin ja piirsin kalan. Mutta mies virkkoi: »minunkin toivoni on Kristuksessa.» »Tästä merkistäkö minut tunsit?» kysyin. Hän vastasi: »niin, ja rauha olkoon kanssasi!» Rupesin nyt urkkimaan häneltä asioita, ja se kelpo mies kertoi kaikki. Hänen herransa, vastamainittu Pansa, joka itse oli suuren Pansan vapautettu, toimitti kiviä Tiberiä myöten Roomaan. Kivet olivat aiotut rakennuksiksi, ja orjat ja päiväpalkkalaiset niitä purkivat kuormista yön aikana, jotteivät häiritsisi katuliikettä. Työmiesten joukossa on paljo kristittyjä, muitten muassa hänen poikansakin, mutta koska se työ on liian raskasta, oli hän päättänyt ostaa poikansa vapaaksi. Pansapa kuitenkin suvaitsi pitää sekä rahat että orjan. Tätä kertoessaan purskahti hän uudestaan itkuun, ja minä itkin hänen kanssaan—se oli minulle sangen helppoa, sillä olen hyväsydäminen ja sitäpaitsi olivat jalkani alituisesta kävelemisestä aivan verillä. Rupesin nyt kertomaan hänelle, että vasta pari päivää sitten olen tullut Napolista, etten tunne ketään veljistä enkä tiedä, missä he kokoontuvat pitämään yhteisiä kokouksiaan. Hän ihmetteli, etteivät Napolin kristityt olleet lähettäneet kirjeitä roomalaisille veljille, mutta siihen minä vastasin, että ne varastettiin tiellä. Hän kehoitti minua yön aikana tulemaan Tiberin toiselle puolelle, lupasi tehdä minut tutuksi veljien kanssa ja toimittaa minut rukoushuoneisiin ja vanhimpien luo, jotka johtavat kristillistä seurakuntaa. Tämän kuullessani ihastuin niin, että annoin hänelle sen summan, minkä hän tarvitsi poikansa lunastamiseksi, toivoen, että jalo Vinitius antaisi sen minulle takaisin kaksinkertaisena..."

"Kuule Chilon," keskeytti Petronius, "kertomuksessasi ui valhe totuuden pinnalla aivan kuin öljy

veden päällä. Olet tuonut tärkeitä uutisia, sitä en tahdo kieltää. Myönnän, että Lygian etsimisessä on päästy aika askel eteenpäin, mutta älä sinä voitele uutisiasi valheella. Mikä on vanhuksen nimi, jolta sait tietää, että kristityt tunnusmerkinään käyttävät kalaa?"

"Eurytius, oi herra. Hän on köyhä, onneton vanhus. Hän muistutti minusta parantaja Glaucusta, ja juuri se liikutti sydäntäni."

"Sen minä kyllä uskon, että tapasit vanhuksen ja että osasit käyttää hyväksesi hänen tuttavuuttaan, unitta rahaa sinä et antanut hänelle. Et antanut assiakaan, kuuletko! Et antanut mitään."

"Mutta autoin häntä nostamaan ämpäriä ja puhuin hänen pojastaan suurimmalla myötätuntoisuudella. Niin, herra! eihän tässä näy voivan salata mitään Petroniuksen tarkkanäköisyydeltä! En todellakaan antanut hänelle rahaa, tai annoin oikeastaan, sillä annoin hengessä ja annoin niin paljon, että sen pitäisi riittää hänelle, jos hän olisi todellinen filosofi... Tein sen, koska pidin tällaista lahjoitusta hyödyllisenä, jopa välttämättömänä. Ajattelin nimittäin, että se yhdellä iskulla liittää minut kaikkiin kristittyihin, avaa minulle pääsyn heidän joukkoonsa ja tuottaa minulle heidän luottamuksensa."

"Olet oikeassa," huomautti Petronius, "sinun täytyi se tehdä."

"Olen tullut tänne juuri voidakseni panna tuumani täytäntöön."

Petronius kääntyi Vinitiuksen puoleen:

"Käske maksaa hänelle viisituhatta sestertsiä, mutta vain hengessä, ajatuksissa..."

Mutta Vinitius virkkoi:

"Minä panen mukaasi pojan kantamaan tarvittavaa summaa. Sano sinä Eurytiukselle, että poika on orjasi, ja maksa hänen läsnäollessaan rahat vanhukselle. Koska olet tuonut tärkeitä tietoja, saat sinä itse saman määrän. Tule illalla hakemaan sekä poikaa että rahoja."

"Kas siinä vasta oikea Caesar!" huudahti Chilon. "Salli, herra, minun uhrata sinulle kaikki työni, mutta salli myöskin minun tänä iltana tulla noutamaan rahat yksistään, sillä Eurytius sanoi minulle, että kaikki veneet jo ovat tyhjennetyt ja että vasta muutaman päivän perästä odotetaan uusia kuormia Ostiumista. Rauha olkoon teidän kanssanne! Niillä sanoilla kristityt jättivät toisensa hyvästi... Nyt ostan itselleni orjattaren... tarkoitan orjan. Kas, kalat tarttuvat ongenkoukkuun, mutta kristityt tarttuvat kalaan. *Pax vobiscum! pax! ... pax! ... pax!...* Rauha olkoon teidän kanssanne! ... rauha! ... rauha! ... rauha!..."

VIIDESTOISTA LUKU.

»Petronius Vinitiukselle:

Luotettavan orjan mukana lähetän sinulle Antiumista tämän kirjeen ja pyydän sinua viipymättä saman orjan mukana kirjoittamaan minulle, vaikka tiedänkin, että kätesi ovat enemmän harjaantuneet miekan ja peitsen kuin kynän käyttämiseen. Lähtiessäni olit hyvillä jäljillä ja täynnä toivoa, arvelen siis, että olet jo saanut suloisen kaihosi tyydytetyksi Lygian sylissä tai ainakin tulet tyydyttämään sen, ennenkuin kovat talvituulet puhaltavat Soracten kukkuloilta Campanian yli. Oi Vinitiukseni! olkoon opettajanasi Kypron suloinen jumalatar ja opeta sinä lygiläistä aamuruskoasi, joka pakenee rakkauden aurinkoa. Mutta muista aina, ettei kalleinkaan marmorin sellaisenaan mitään merkitse ja että se saa tosi arvonsa vasta kun kuvanveistäjän käsi sitä muovailee. Rupea sinä tuoksi kuvanveistäjäksi, oi rakkahimpani! Pitää osata rakastaa ja pitää osata opettaa rakastamaan. Nauttivathan eläimet ja alhaisokin tavallaan rakkaudesta, mutta tosi ihminen eroaa heistä juuri siinä, että hän tekee rakkautensa jaloksi, itsetietoiseksi taiteeksi, joka jumalallisen arvonsa takia on hänelle kallis ja joka tyydyttää hänen sieluansa eikä yksin hänen ruumistaan. Monasti, kun täällä ajattelen elämämme tyhjyyttä, epävarmuutta ja turhuutta, tulen tehneeksi sen johtopäätöksen, että sinä ehkä sittenkin olet osannut oikeaan, kun et ole valinnut osaksesi Caesarin hovia, vaan sodan ja rakkauden. Ehkä ne kaksi ovatkin ainoat, joiden tähden kannattaa syntyä maailmaan ja elää.

Olet ollut onnellinen sodassa, ole rakkaudessasikin! Ja jos sinua huvittaa kuulla, mitä Caesarin hovissa tapahtuu, niin lähetän sinulle silloin tällöin uutisia. Täällä Antiumissa me nyt olemme. Hoidamme jumalallista ääntämme, vihaamme yhä Roomaa ja aiomme talveksi lähteä Bajaehein tai

julkisesti esiintyä Napolissa, jossa, asukkaat kun ovat kreikkalaisia, meille varmaan osaavat antaa enemmän arvoa kuin Tiberin rannalla, jossa asuu sudensikiöitä. Sekä Bajeasta että Pompejista, Puteolista, Cumaesta ja Stabiaesta on tulviva kansaa meitä kuulemaan. Meiltä ei tule puuttumaan suosionosoituksia eikä seppeleitä. Tämä kaikki tulee yhä yllyttämään meitä lähtemään aiotulle retkellemme Kreikkaan.

Entä joko pieni Augusta on unohtunut? Ei! me yhä itkemme häntä. Laulamme hänelle omatekoisia ylistyslauluja, jotka ovat niin ihanat, että sirenit kateudesta piiloutuvat Amphitriten syvimpiin rotkoihin. Delfinit sensijaan varmaan tahtoisivat kuunnella meitä, jollei meren kohina olisi häiritsemässä. Meidän tuskamme ei ole vielääkään tyyntynyt, vaan me yhä näyttelemme sitä kaikissa mahdollisimman taiteellisissa muodoissa ja pidämme erityistä huolta siitä, että se tulisi esitetyksi kauniina ja että ihmiset näkisivät sen kauneuden. Oi rakkaani, me kuolemme vielä kulhareina ja näyttelijöinä.

Kaikki augustianit, sekä miehet että naiset, ovat täällä. Sitäpaitsi on täällä viisisataa aasintammaa, joiden maidossa Poppaea kylpee, ja kymmenentuhatta palvelijaa. Välistä meillä on oikein hauskaa. Calvia Crispinilla vanhenee; kerrotaan hänen pyytäneen, että Poppaea kylvettyään sallisi hänen käyttää maitokylpyään. Lucanus syytti tässä hiljan Nigidiaa rakkaussuhteista erään miekkailijan kanssa ja löi häntä vasten kasvoja. Sporus joutui arpapelissä tappiolle ja sai antaa vaimonsa Seneciolle. Torquatus Silanus raukka on käynyt niin huonoksi, että häntä paremmin voisi pitää varjona kuin ihmisenä, vaikei hän itse taida sitä tietää. Hänen kuolemansa on päätetty asia. Ja tiedätkö, mikä hänen rikoksensa on? Hän polveutuu jumalallisesta Augustuksesta. Hän ei ole millään pelastettavissa. Sellainen se meidän maailmamme on!

Olemme, kuten tiedät, odottaneet Tiridatesta tänne, mutta sen sijaan saimme Vologeseelta solvaavan kirjeen. Hän pyytää saada pitää Armenian Tiridatesta varten, koska hän on sen valloittanut, ja sanoo ettei hän siitä luovu, vaikei pyyntöön suostuttaisikaan. Sulaa kiusantekoa! ja siksi me julistimmekin sodan. Corbulo saa saman vallan, joka suurella Pompeiuksella oli sodassa merirosvoja vastaan. Jonkun aikaa Nero sentään oli epäilevällä kannalla: nähtävästi hän pelkäsi kunniaa, joka lankeisi Corbulon osaksi, jos tämä saisi voiton. Oli puhetta siitäkin, että ylipäällikkyyks uskottaisiin Auluksellemme. Sitä vastaan nousi sentään Poppaea, joka ei voi suoda anteeksi Pomponialle hänen hyveitään.

Vatinius kertoi meille, että Beneventumissa pian tapahtuu joku merkillinen miekkataistelu. Katsopa vain, mitä suutarit saavat aikaan meidän päivinämme, vaikka sananlasku sanookin: *ne sutor supra crepidam*, suutari pysy lestissäsi! Vitellius polveutuu suutarista, ja Vatinius on suorastaan suutarin poika. Lienee ehkä itsekin kiertänyt pikilankaa! Näyttelijä Aliturus esitti eilen erinomaisesti Oidipusta. Kysyin häneltä, koska hän on juutalainen, onko kristillisuus ja juutalaisuus samaa. Hän sanoi, että juutalaisilla on oma ikivanha uskontonsa, kristityt taas ovat uusi lahko, joka hiljan on syntynyt Judassa. Siellä oli Tiberiuksen aikana ristiinnaulittu muuan mies, jonka tunnustajien luku päivä päivältä kasvaa ja jotka kunnioittavat häntä jumalana. Ymmärsin, etteivät he tahdo tunnustaa mitään muita jumalia, varsinkaan ei meikäläisiä, enkä käsitä, mitä haittaa niistä voisi olla heille.

Tigellinus osoittaa minulle jo julkisesti vihamielisyyttään. Tähän asti ei hän vielä ole voinut päästä minun tasalleni, mutta parissa suhteessa on hän minua etevämmässä asemassa. Ensinnäkin hän rakastaa elämää enemmän kuin minä ja toiseksi hän on suurempi konna kuin minä. Nämä ominaisuudet tekevät hänet Vaskiparralle likeiseksi ystäväksi. Ennemmin tai myöhemmin tulevat he molemmat ymmärtämään toisensa, ja silloin on minun vuoroni tullut. En vielä tiedä, koska tämä tapahtuu, mutta kerran sen täytyy tapahtua, ja yhdentekevähän on koska. Sillaikaa pitää nyt koettaa huvitella. Elämä itsessään olisi aika hauskaa, jollei Vaskipartaa olisi, mutta hän pitää huolta siitä, että ihmisen välistä täytyy inhota itseään. Turhaan on verrattu taistelua hänen suosiostaan sirkuskilpailuihin, johonkin peliin tai kamppailuun, jossa voitto kutkuttelee itserakkautta. Olen itsekin monasti käyttänyt tätä vertausta, mutta toisinaan olen mielestäni oikea Chilon enkä ensinkään parempi häntä. Lähetä hänet minun luokseni, kun et enää tarvitse häntä. Minä pidän hänen mieltäylentävistä puheistaan. Tervehdä jumalallista kristittyäsi ja pyydä minun nimessäni, ettei hän kohtelisi sinua kalan tunteilla. Kerro minulle terveydestäsi ja rakkaudestasi. Opi ja opeta rakastamaan. Jää hyvästi!»

»M.C. Vinitius Petroniukselle:

Lygiaa ei vielä ole löydetty! Jollen pian toivoisi löytäväni häntä, et saisi tätä kirjettä, sillä ei tee mieli kirjoittaa, kun elämä tuntuu inhoittavalta. Tahdoin saada selville, pettäkö Chilon minua, ja sinä yönä, jolloin hän tuli noutamaan rahoja Eurytiukselle, kierrin ympärilläni sotilasviitan ja läksin huomaamatta seuraamaan häntä ja poikaa, jonka olin pannut hänen mukaansa. Kun he tulivat kaupungille, seurasin heitä kaukaa ja kätkeydyin porttipilarin taa, saadakseni tietää, oliko Eurytius todella olemassa. Alhaalla joella oli muutamia kymmeniä miehiä työssä tulisoihutujen valossa. He purkivat kiviä suurista veneistä ja lastasivat niitä rannalle. Näin Chilonin likenevän heitä ja puhuttelevan erästä vanhusta, joka hetken kuluttua lankesi hänen jalkainsa juureen. Toisia kerääntyi heidän ympärilleen, ja tuontuostakin pääsi heiltä hämmästyneitä huutoja. Näin nyt pojan ojentavan Eurytiukselle kukkaron, ja sen saatuaan rupesi

vanhus rukoilemaan, kädet korotettuina taivasta kohti. Hänen rinnalleen polvistui joku toinen, nähtävästi hänen poikansa. Chilon puhui vielä jotakin, mutta sitä en saattanut kuulla. Sitten hän siunasi molempia polvistuvia ja muitakin läsnäolevia sekä teki ilmaan ristin merkin, jota he nähtävästi kunnioittivat, koska kaikki silloin lankesivat polvilleen. Minut valtasi halu astua heidän joukkoonsa ja luvata kolme samanlaista kukkarollista sille, joka toisi minulle Lygian, mutta pelkäsin häiritseväni Chilonin työtä, viivyin vain hetkisen ja jätin heidät sitten.

Tämä tapahtui noin toistakymmentä päivää lähtösi jälkeen. Sittemmin on hän useita kertoja käynyt luonani ja kertonut voittaneensa suurta kunnioitusta kristittyjen joukossa. Syynä siihen, ettei hän vielä ole löytänyt Lygiaa, sanoo hän olevan, että kristittyjä on jo Roomassa lukematon määrä. He eivät siis kaikki tunne toisiaan eivätkä voi tietää, mitä kaikkea heidän joukossaan tapahtuu. Sitäpaitsi he ovat varovaiset eivätkä puhu paljoa, mutta kunhan hän tutustuu heidän vanhimpansa, joita sanotaan presbytereiksi, toivoo hän saavansa selville kaikki heidän salaisuutensa. Muutamien perille hän jo on päässyt ja yhä enemmän hän on koettanut urkkia, mutta varovaisesti, jottei herättäisi huomiota eikä vaikeuttaisi työtään. Vaikea minun on odottaa, ja kärsivällisyyteni on jo loppumaisillaan, mutta tunnen, että hän on oikeassa, ja odotan.

Lisäksi on hän kertonut, että heillä on yhteisiä rukouspaikkoja, monasti he kokoontuvat ulkopuolelle kaupungin muureja, tyhjiin taloihin, jopa hiekkakuoppiinkin. Siellä he kunnioittavat Kristusta, laulavat ja juhlivat. Sellaisia paikkoja on paljo. Chilon arvelee, että Lygia tahallaan välttää niitä, missä Pomponia käy, jotta tämä rohkeasti voisi todistaa, ettei tunne Lygian piilopaikkaa, jos joutuisi oikeuden eteen ja valalle. Mahdollisesti presbyterit ovat kehoittaneet häntä varovaisuuteen. Jahka Chilon saa tietää nämä paikat, aion lähteä hänen mukaansa, ja jos jumalat sallivat minun nähdä Lygian, niin vannon kautta Zeun, ettei hänen enää pidä päästä pakoon käsistäni.

Ajattelen alituisesti noita rukouspaikkoja. Chilon ei tahdo päästää minua mukaansa, sillä hän pelkää. Mutta en minä voi kotonakaan istua. Tunnen Lygian paikalla, vaikkapa valepuvussa tai hunnutettuna. He tosin pitävät kokouksiaan yöllä, mutta tunnen minä hänet yölläkin. Tuntisin hänet äänestä ja liikkeistä missä tahansa. Pukeudun itsekin valepukuun ja tarkastan joka tulijan ja menijän. Minun täytyy hänet tuntea, sillä ajattelen häntä alinomaa. Chilon on luvannut tulla huomenna, ja sitten me menemme. Otan aseita mukaani. Muutamat orjista, jotka olin lähettänyt maaseudulle, palasivat tyhjin toimin. Mutta nyt tiedän varmaan, että hän on täällä kaupungissa, ehkäpä aivan lähellä. Olen jo etsinyt monet talot, muka vuokratakseni niistä huoneita. Minun luonani tulee hänen paljoa parempi, sillä nyt hän elää keskellä köyhälistön vilinää. Olen valmis tekemään mitä hyvänsä hänen tähtensä. Kirjoitat, että minä olen valinnut paremman osan—surut ja huolet olen valinnut. Ensin haemme niistä taloista, jotka ovat kaupungin sisäpuolella, sitten menemme muurien taakse. Joka aamu herää minussa uusi toivo, muuten minun olisikin mahdoton elää. Sinä sanot, että pitää osata rakastaa—oi, kyllä minä osaisin puhua Lygialle rakkaudesta! Mutta nyt minä ikävöin. Odotan juuri Chilonia ja täällä kotona tuntuu sietämättömältä. Hyvästi.»

KUDESTOISTA LUKU.

Chilon oli viipynyt poissa niin kauan, ettei Vinitius lopulta tietänyt, mitä ajatella. Turhaan toisti hän itselleen, ettei etsiminen voi viedä varmoihin, toivottuihin tuloksiin, jollei se tapahdu varovaisesti ja vähitellen. Toivottomuus ja odottelemisen kädet ristissä oli hänen luonteelleen niin vastenmielistä, ettei hän millään voinut siihen tottua. Hän oli jo monen monituiset kerrat, puettuna tummaan orjanpukuun, kierrellyt kadutkin, joten samojen katujen kierteleminen alkoi tuntua oman toimeettomuutensa peittämiseltä. Se ei enää voinut rauhoittaa häntä. Hänen vapautettunsa—kaikki tottuneita miehiä, joille hän oli antanut toimeksi omin päin etsiä Lygiaa—osoittautuivat paljoa epäkäytännöllisemmiksi kuin Chilon. Mutta Vinitiuksen rakkaus Lygiaan kasvoi miltei sellaiseksi kiihkoksi, jolla pelaaja haluaa voittaa pelinsä. Sellainen Vinitius aina oli ollut. Pienestä pitäen oli hän saanut tehdä mitä tahtoi ja luonteensa koko kiihkolla ajaa perille asiansa. Hän ei laisinkaan ymmärtänyt, että joku yritys saattaisi häneltä epäonnistua tai että hänen pitäisi kieltäytyä jostakin. Tosin sotakuri joksikin aikaa oli laimentanut hänen hillittömyyttään, mutta samalla se oli juurruttanut häneen sen käsityksen, että kaikki käskyt, mitä hän antaa itseään alemmille, ehdottomasti ovat täytettävät. Pitkä oleskelu Itämailla nöyriä ja orjamaiseen kuuliaisuuteen tottuneiden ihmisten joukossa oli vain ollut omiaan lujentamaan hänessä sitä luuloa, ettei hänen tahdolleen ole rajoja. Tämä oli siis kova kolaus hänen itserakkautelleen. Sitäpaitsi oli Lygian itsepintainen vastustus ja pako jotakin hänelle aivan käsittämätöntä. Se oli hänelle täydellinen arvoitus, ja hän ajatteli päänsä halki päästäkseen sen perille. Hän tunsikin, että Acte oli ollut oikeassa, sanoessaan, että Lygia häntä rakasti. Mutta jos niin oli, niin

minkätähden hän Vinitiuksen rakkauden, hellyyden ja komean kodin asemasta valitsi puutteen ja hädän? Siihen kysymykseen ei hän saanut vastausta. Sen sijaan alkoi hän hämärästi aavistaa, että hänen ja Lygian mielipiteiden, hänen ja Petroniuksen sekä Lygian ja Pomponia Graecinan maailman välillä on joku käsittämätön eroavaisuus, joku syvä kuilu, jota ei millään saa täytetyksi eikä tasoitetuksi. Silloin hänestä äkkiä tuntui siltä, että hänen täytyy kadottaa Lygia, ja tämä ajatus riisti häneltä tasapainon viimeisenkin jäljen, jota Petronius niin huolellisesti oli koettanut säilyttää hänessä. Oli hetkiä, jolloin hän ei itsekään tietänyt, rakastiko vai vihasiko hän Lygiaa. Hän tunsi vain, että hänen täytyy löytää hänet, että hän mieluummin upottaa itsensä vaikka maan alle, kuin lakkaa haluamasta häntä nähdä ja omistaa. Mielikuvituksen voimalla näki hän hänet välistä aivan selvästi, ikäänkuin hän olisi seisonut hänen vieressään; hän muisti jokaisen hänen sanansa, joka äännähdyksen, jonka oli hänen huuliltaan kuullut. Hän tunsi hänet ihan likellään, rinnallaan, sylissään, ja intohimo leimahti hänessä kuin tulen liekki. Hän rakasti häntä, hän huusi häntä luokseen. Kun hän sitten ajatteli, että Lygiakin rakasti häntä ja että hän vapaaehtoisesti olisi voinut saada kaikki mitä halusi, valtasi hänet raskas, rajaton tuska ja haikea ilo, joka mahtavana aaltona valautui hänen sydämeensä. Ajoittain teki kiukku hänet aivan kalpeaksi, ja silloin hän erityisellä nautinnolla heittäytyi ajattelemaan niitä nöyryytyksiä ja kärsimyksiä, joita hän määrää Lygialle, kun hänet löytää. Hän ei tyydy siihen, että saa hänet omistaa: hän tahtoo omistaa hänet maan tasalle nujerrettuna orjattarena. Välistä hän saattoi vaipua ajattelemaan, kuinka ruoskan jäljet syöpyisivät hänen ruusunkarvaiseen ruumiiseensa, ja samassa hän tunsi halajavansa suudella ruoskan jälkiä. Hänen päähänsä juolahti, että hän olisi onnellinen, jos saisi surmata hänet.

Tämä tuska, kidutus ja epävarmuus kuluttivat hänen terveyttään ja kauneuttaan. Hänestä tuli ankara ja julma herra. Orjat, jopa vapautetutkin, likenivät häntä vavisten, ja kun rangaistus ilman minkäänlaista syytä, armottomana ja ansaitsemattomana kohtasi heitä, rupesivat he salaa vihaamaan häntä. Hän sen kyllä tunsi, niinkuin hän tunsi kamalan yksinäisyytensä, mutta sitä suurempi syy oli hänestä kostaa heille. Ainoastaan Chilonia kohtaan hän vielä hillitsi mieltään, sillä hän pelkäsi, että tämä heittäisi etsimistyönsä sikseen. Kun taas Chilon sen huomasi, tuli hän yhä vaateliaammaksi ja käskevämmäksi. Alussa käydessään Vinitiuksen puheilla oli hän aina vakuuttanut, että kaikki käy pian ja helposti. Nyt oli syntynyt kaikenlaisia vaikeuksia. Tosin hän aina muisti vakuuttaa, että etsiminen johtaisi toivottuihin tuloksiin, mutta hän ei enää salannut, että etsiminen tulee kestäväkään kauan.

Pitkien aikojen odotuksen perästä saapui Chilon vihdoon Vinitiuksen luo niin synkän näköisenä, että nuori soturi kalpeni hänet nähdessään ja karatessaan häntä vastaan tuskin sai puhutuksi:

"Eikö hän ole kristittyjen joukossa?"

"Totta kai, hyvä herra," vastasi Chilon "mutta minä olen heidän joukostaan löytänyt Glaukuksen, parantajan."

"Mistä sinä nyt puhut? Kuka se on?"

"Sinä olet, herra, taitanut unohtaa vanhuksen, jonka kanssa kuljin Napolista Roomaan ja jota puolustaessa menetin nämä kaksi sormea, niin etten enää voi pitää kynää kädessäni. Rosvot, jotka ryöstivät hänen vaimonsa ja lapsensa, pistivät veitsen hänen rintaansa. Hän oli kuolemaisillaan, kun jätin hänet Minturnaen majataloon, ja minä surin häntä kauan! Mutta voi kauhistus! Nyt olen tullut vakuutetuksi siitä, että hän elää ja että hän kuuluu Rooman kristilliseen seurakuntaan."

Vinitius ei käsittänyt, mitä hän tarkoitti koko tällä jutulla. Sen hän vain oli ymmärtävinään, että tuo Glaucus jollakin lailla esti Lygian löytämistä. Hän koetti hillitä kiukkua, joka oli hänet jo valtaamaisillaan, ja virkkoi:

"Jos sinä olet puolustanut häntä, niin hänen pitäisi olla kiitollinen ja auttaa sinua."

"Oi arvoisa tribuni! Jumalatkään eivät ole kiitolliset, mitä sitten ihmisistä! Niin, kyllä hänellä olisi syytä olla kiitollinen. Mutta valitettavasti vanhus on heikkomielinen. Aika ja kärsimykset ovat hänet paaduttaneet niin, ettei hän osaa olla kiitollinen. Mutta ei siinä kyllä. Hänen uskonheimolaisiltaan kuulin juuri hänen syyttävän minua siitä, että olisin toiminut yksissä neuvoin rosvojen kanssa ja että olisin syyppää hänen onnettomuuteensa. Siinä palkka kahdesta sormesta!"

"Olen varma, lurjus, että hän puhuu täyttä totta!" huudahti Vinitius.

"Siinä tapauksessa, herra, tiedät enemmän kuin hän itsekään," lausui Chilon arvokkaasti, "sillä hän lausuu ainoastaan arvelunsa. Sen nojalla saattaisi hän sentään ottaa avukseen kristittyjä ja kostaa minulle hirveällä tavalla. Sen hän varmaan viipymättä tekisikin, ja uskonheimolaiset olisivat epäilemättä valmiit häntä auttamaan, mutta onneksi ei hän tiedä nimeäni, ja rukoushuoneessa, jossa satuimme yhteen, ei hän nähnyt minua. Minä tunsin hänet sentään paikalla ja olisin heti tahtonut heittäytyä hänen kaulaansa, mutta varovaisuus pidätti minua. Olen näet tottunut punnitsemaan

jokaisen toimen, johon ryhdyn. Kun sitten olimme matkalla pois rukoushuoneesta, rupesin kyselemään yhtä ja toista hänestä, ja hänen tuttavansa kertoivat, että se on se mies, jonka toveri petti matkalla Napolista... Muuten en laisinkaan tietäisi, että hän levittelee sellaisia juttuja."

"Mitä tämä minuun kuuluu? Kerro, mitä näit rukoushuoneessa."

"Sinuun, herra, ei se kuulu, mutta minuun se kuuluu yhtä paljon kuin oma nahkani. Minä tahdon, että oppini elää kuoltuanikin, ja sentähden olen mieluummin valmis luopumaan palkkiosta, jonka minulle lupasit, kuin tärvelemään elämäni turhan mammonan tähden. Sillä tosi filosofina voin kyllä sekä tulla toimeen että etsiä jumalallista oikeutta ilman mammonaa."

Vinitius likeni häntä, ilme hänen kasvoissaan ennusti pahaa, ja hän virkkoi matalalla äänellä:

"Kuka sinulle on sanonut, että kuolema sinua kohtaa Glaucuksen eikä minun käteni kautta? Mistä sinä tiedät, koira, etten paikalla aio kuopata sinua puutarhaani?"

Chilon, joka oli aika pelkuri, katsahti Vinitiukseseen ja huomasi samassa silmänräpäyksessä, että ainoa varomaton sana auttamattomasti tuottaisi hänelle turmion.

"Minä etsin häntä ja löydän hänet!" virkkoi hän kiireesti.

Molemmat vaikenivat, eikä vähään aikaan kuulunut muuta kuin Vinitiuksen hätäinen hengitys ja etäältä puutarhassa työskentelevien orjien laulu.

Hetken perästä, huomattuaan nuoren patrisin hiukan tyyntyneen, virkkoi kreikkalainen:

"Kuolema astui minua vastaan, mutta minä katsoin sitä silmiin tyynenä kuin itse Sokrates. Ei, herra! en sanonut aikovani lakata neittä etsimästä. Tahdoin vain sanoa, että hänen etsimisensä näihin aikoihin voi olla minulle sangen vaarallinen. Epäilit tässä jo kerran, ettei Eurytiusta ole olemassa, ja vaikka omin silmin saatoit nähdä, että isäni poika oli puhunut sinulle totta, niin luulet taas Glaucusta keksityksi henkilöksi. Varjelkoon! Jospa hän vain olisikin mielikuva! Jospa voisinkin vaaratta vaeltaa kristittyjen joukossa kuten ennen, niin olisin valmis luopumaan siitä vanhasta orjaraukasta, jonka pari päivää sitten ostin vanhuuteni ja heikkouteni päivien varaksi. Mutta Glaucus elää, herra, ja jos hän saisi nähdä minut, niin et sinä enää milloinkaan minua näkisi, ja kuka sinulle silloin hakisi neidon?"

Chilon vaikeni ja rupesi pyyhkimään kyyneliä silmistään. Hetkisen perästä hän jatkoi:

"Kuinka minä voin etsiä häntä, niin kauan kuin Glaucus elää? Minä saatan minä hetkenä hyvänsä kohdata hänet, ja niin pian kuin hänet kohtaan, olen surman oma, ja silloin tietysti etsiminenkin lakkaa."

"Mitä sinä nyt tahdot? minkä neuvon annat? ja mihin aiot ryhtyä?" kysyi Vinitius.

"Aristoteles opettaa meille, että sivuseikat ovat uhrattavat pääasiain takia, ja kuningas Priamo sanoi usein, että vanhuus on raskas taakka. Kas, vanhuuden ja onnettomuuksien taakka on jo niin kauan raskaana painanut Glaucuksen hartioita, että kuolema olisi hänelle hyväntekijä. Ja eikö kuolema Senecan mukaan ole pelastus?"

"Petroniusta voit pitää narrinasi, mutta et minua. Sano, mitä tahdot?"

"Jos hyve on narripeliä, niin suokoot jumalat minun aina pysyä narrina. Tahtoisin saada Glaucuksen pois tieltä, sillä niin kauan kuin hän elää ja saa elää, on elämäni ja etsimiseni ainaisessa vaarassa."

"Palkkaa väkeä, jotka nuijalla lyövät hänet kuoliaaksi. Minä maksan heidän palkkansa."

"He nylkevät sinua, herra, ja käyttävät sitten hyväkseen salaisuuttasi. Roistoja on Roomassa tosin yhtä paljo kuin arenalla hiekkajyväsiä, mutta et aavista, miten kalliiksi he nousevat, kun rehellisen ihmisen joskus täytyy käyttää hyväkseen heidän roistomaisuuttaan. Ei! arvoisa tribuni. Entä jos vartijat saisivat kiinni murhaajat juuri murhatyössä? Varmaan he ilmoittaisivat, kuka heidät on palkannut, ja sinä saisit kaikenlaisia ikävyyksiä. Minua he eivät voi ilmiantaa, sillä minäpä en sano heille nimeäni. Väärin sinä teet, kun et minuun luota. Sinun pitäisi tietää, että minä teen kaiken voitavani kahdestakin syystä: ensinnä pelastaakseni oman nahkani ja sitten saadakseni palkinnon, jonka olet luvannut minulle."

"Paljonko sinä tarvitset?"

"Tarvitsen tuhat sestertsiä, sillä huomaa, että minun täytyy hankkia kelpo roistoja eikä sellaisia, jotka heti rahat saatuaan pötkivät tiehensä jälkeä jättämättä. Hyvästä työstä hyvä palkka! Täytyyhän minullekin jäädä jotakin, jolla voin kuivata kyyneleeni. Sillä minä tulen suremaan häntä. Jumalat ovat

todistajinani, että olen häntä suuresti rakastanut. Jos tänään saan tuhat sestertsiä, on Glaucuksen sielu kahden päivän kuluttua Hadeksessa, ja vasta siellä hän saa nähdä, miten häntä rakastin—jos sielu siellä vain säilyttää muistonsa ja ajatuskykynsä. Vielä tänään hankin miehet ja ilmoitan heille, että huomisillasta alkaen lasken heidän palkkiostaan pois sata sestertsiä joka päivältä, jonka Glaucus vielä elää. Sitäpaitsi on minulla tuuma, joka tuntuu aivan pettämättömältä."

Vinitius lupasi maksaa pyydetyn summan ja kielsi puhumasta enempää Glaucuksesta. Hän tahtoi kuulla muita uutisia ja tietää, missä Chilon koko tämän ajan oli ollut sekä mitä hän oli saanut selville. Mutta Chilon ei voinut kertoa paljoakaan uutta. Kahdessa rukoushuoneessa hän vielä oli käynyt, oli tarkasti katsellut kaikkia ja varsinkin naisia, mutta siellä ei ollut näkynyt ainoatakaan, joka olisi ollut Lygian kaltainen. Siitä ajasta lähtien, jolloin Chilon oli ostanut vapaaksi Eurytiuksen pojan, olivat kristityt pitäneet häntä uskonheimolaisenaan ja kunnioittaneet häntä miehenä, joka seuraa »Kristuksen» jälkiä. Hän oli saanut kuulla, että muuan heidän suuri lainsäätäjänsä, nimeltään Paavali Tarsolainen, paraikaa on Roomassa vangittuna jonkun rikoksen takia, josta juutalaiset häntä syyttävät. Häneen oli Chilon päättänyt tutustua. Eniten häntä sentään huvitti toinen uutinen, nimittäin se, että koko uskonlahkon ylimmäisen papin, joka oli ollut Kristuksen opetuslapsi ja jolle Kristus oli uskonut koko kristityn maailman hallituksen, myöskin jonakin kauniina päivänä piti ilmestyä Roomaan. Häntä kaikki kristityt varmaan tahtovat nähdä, hänen oppiaan kuulla. Varmaan pannaan toimeen suuria kokouksia, ja niihin Chilonkin menee. Paras asia on, että sellaisessa joukossa helposti voi piiloutua, joten hän saattaa viedä Vinitiuksen mukaansa. Silloin he varmaan löytävät Lygian. Kun Glaucus vain on saatu pois tieltä, ei yritys tuota suurtakaan vaaraa. Kristityt kyllä osaavat ja tahtovat kostaa, mutta yleensä he ovat rauhallista väkeä.

Ja Chilon rupesi nyt hämmästyneenä kertomaan, ettei hän koskaan ollut huomannut heidän viettävän rietasta elämää, myrkyttävien kaivoja ja suihkulähteitä, vihaavan ihmiskuntaa, palvelevan aasia ja syövä lasten lihaa. Ei! ei sinne päinkään. Varmaan heidän joukostaan löytyy sellaisiakin, jotka rahasta suostuvat toimittamaan Glaucuksen pois tieltä, mutta ei heidän uskontonsa, mikäli hän tietää, käskä tekemään rikoksia, päinvastoin se käskä antamaan anteeksi kärsityt vääryydet.

Vinitiuksen mieleen muistui sanat, jotka Pomponia Graecina Acten luona oli lausunut, ja mielihyvällä kuunteli hän Chilonin kertomusta. Hänen tunteensa Lygiaa kohtaan oli tosin muuttunut miltei vihaksi, mutta tuntui sentään hyvältä kuulla, ettei oppi, jota Lygia ja Pomponia tunnustivat, ollut rikollinen eikä saastainen. Hänessä heräsi kuitenkin hämärä aavistus, että juuri tuo oppi, tuon tunteettoman, salaperäisen Kristuksen kunnioittaminen on erottanut hänet ja Lygian toisistaan, ja äkkiä hän rupesi pelkäämään ja vihaamaan sitä.

SEITSEMÄSTOISTA LUKU.

Chilonille oli todella tärkeää saada Glaucus pois tieltä. Vanhus oli kyllä iäkäs, mutta hän ei laisinkaan ollut mikään raihnas äijä. Kuvauksessa, minkä Chilon hänestä oli antanut Vinitiukselle, oli kyllä osa tottakin. Hän oli todella aikoinaan tuntenut Glaucuksen, mutta pettänyt hänet, saattanut hänet rosvojen käsiin, ryöstänyt häneltä perheen, omaisuuden ja vihdoin toimittanut hänet murhamiesten saaliiksi. Näiden tapausten muisto ei sentään laisinkaan painanut hänen omaatuntoaan, vaikka hän vielä lisäksi oli heittänyt kuolevan Glaucuksen kedolle Minturnaen likeisyyteen—eikä suinkaan mihinkään majataloon. Mutta eihän hän mitenkään ollut saattanut aavistaa, että Glaucus paranisi haavoistaan ja palaisi Roomaan. Kun hän siis huomasi hänet rukoushuoneessa, pelästyi hän niin suuresti, että hän todella ensi hetkenä päätti lakata etsimästä Lygiaa. Mutta toiselta puolen pelotti Vinitius häntä vieläkin enemmän. Hän ymmärsi, että hänen täytyy valita joko Glaucuksen viha tai mahtavan patrisin kosto. Viimemainitun avuksi voi lisäksi ennättää toinen vieläkin mahtavampi—Petronius. Näitä asianhaaroja punnittuaan lakkasi Chilon epäilemästä. Hän huomasi, että vähäväkiset vihamiehet ovat paremmat kuin mahtavat, ja vaikka hänen pelkurimainen luonteensa kammosi kaikkia veritöitä, päätti hän sentään surmauttaa Glaucuksen vieraan käden avulla.

Nyt oli pääasia valita miehet, ja heistä hän oikeastaan oli tullut puhumaan Vinitiuksen kanssa. Hän oli viettänyt monet yöt viinakapakoissa ihmisten joukossa, joilla ei ollut kotia, kunniaa eikä uskoa, ja heidän joukostaan kyllä helposti olisi löytänyt miehiä, jotka olisivat ottaneet tehdäkseen minkä työn hyvänsä, varsinkin nyt, kun he olivat haistaneet, että Chilonilla oli rahaa. Mutta vielä helpommin olisi voinut sattua, että olisi joutunut tekemisiin miesten kanssa, jotka, saatuaan palkan käsiinsä, olisivat petkuttaneet häneltä koko summan, uhaten jättää hänet vartijoiden haltuun. Muuten Chilon joku aika sitten oli ruvennut inhoamaan noita likaisia ja hirmuisia kerjäläisiä, jotka asustelivat epäilyttävissä hökkeleissä Suburrassa ja Tiberin takana. Hän tuomitsi kaikkia itsensä mukaan eikä ikinä ollut

syventynyt kristinuskoon tai kristinoppiin. Sentähden hän arveli, että kristittyjenkin joukosta kyllä löytää sopivan välikappaleen, jopa paljo luotettavamman kuin nuo muut, ja hän päätti esittää asiansa sellaisessa valossa, ettei asianomainen suostu siihen yksin rahan tähden, vaan harrastuksesta.

Tätä tarkoitusta varten hän läksi illalla Eurytiuksen luo, jonka hän tiesi koko sielustaan haluavan auttaa hyväntekijätään. Varovaisena miehenä ei hän sentään aikonutkaan ilmoittaa hänelle todellista tarkoitustaan, sillä olihan se selvästi ristiriidassa vanhuksen hyveen ja hurskauden kanssa. Chilon tarvitsi miehiä, jotka olivat valmiit mihin tahansa, ja heille hän aikoi esittää asiansa niin, että he jo oman turvallisuutensa tähden tahtoivat pitää suunsa kiinni.

Ostettuaan vapaaksi poikansa oli vanha Eurytius vuokrannut pienen myymälän Circus Maximuksen varrella. Sellaisia myymälöjä vilisi siellä, ja vanhus puolestaan aikoi ruveta myymään oliveja, papuja, kyrsiä ja hunajalla höystettyä vettä yleisölle, joka kävi katsomassa kilpa-ajaja. Chilon tapasi hänet paraikaa järjestämässä myymäläänsä. Hän tervehti häntä Kristuksen nimeen ja kävi paikalla puhumaan asiasta, jonka tähden hän oli tullut. Hän oli tehnyt palveluksen Eurytiukselle ja toivoi, että tämä puolestaan tekisi vastapalveluksen hänelle. Hän tarvitsee pari kolme voimakasta, rohkeata miestä torjumaan vaaraa, joka uhkaa sekä häntä että kaikkia muita kristittyjä. Tosin hän nyt on köyhä, koska hän on antanut Eurytiukselle miltei koko omaisuutensa, mutta hän on sentään valmis korvaamaan miehille heidän vaivansa, jos he vain luottavat häneen ja uskollisesti täyttävät hänen käskynsä.

Eurytius ja hänen poikansa Quartus kuuntelivat hyväntekijänsä sanoja miltei polvillaan ja vakuuttivat olevansa valmiit tekemään, mitä ikinä hän vaatii, he kun tiesivät, ettei niin pyhä mies saata vaatia mitään, joka ei olisi Kristuksen opin mukaista.

Chilon vakuutti heidän olevan oikeassa, nosti silmänsä taivasta kohti ja näytti rukoilevan. Itse asiassa hän punnitsi, ottaisiko vastaan heidän tarjouksensa, joka voisi tuottaa hänelle tuhat sestertsiä. Mutta hetken mietittyään hän hylkäsi sen. Eurytius oli vanha, sekä kärsimysten että sairauden lamauttama, ja Quartus oli vasta kuudentoista vuotias. Chilon tarvitsi luotettavaa ja ennen kaikkea voimakasta väkeä. Rahoista toivoi hän onnellisen tuumansa avulla voivansa pelastaa suurimman osan itselleen.

Jonkun aikaa he itsepintaisesti pysyivät ehdotuksessaan, mutta hellittivät, kun Chilon päättävästi kieltäytyi.

"Tunnen leipuri Demaan," virkkoi Quartus äkkiä "jonka myllyssä on työssä sekä orjia että päiväpalkkalaisia. Muuan päiväpalkkalaisista on niin väkevä, että hän voittaa neljä miestä. Olen itse nähnyt hänen nostavan kiven, jota ei neljä miestä saanut liikkumaan paikalta."

"Jos hän on jumalaapelkääväinen mies ja valmis uhrautumaan veljien edestä, niin tee minut tutuksi hänen kanssaan," lausui Chilon.

"Hän on kristitty, herra," vastasi Quartus, "sillä Demaan työmiehet ovat suurimmaksi osaksi kristittyjä. Siellä on väkeä sekä yötyössä että päivätyössä. Tämä on yötyössä. Jos nyt lähtisimme sinne, tapaisimme heidät illallisella ja saattaisimme vapaasti jutella heidän kanssaan. Demas asuu lähellä Emporiumia."

Chilon suostui ehdotukseen sangen mielellään. Emporium oli Aventinuksen juurella eikä siis kaukana suuresta sirkuksesta. Ei tarvinnut kiivetä vuorelle, vaan saattoi kulkea oikotietä jokea pitkin, Porticus Aemilian kautta.

"Olen vanha," lausui Chilon heidän astuessaan pilarikäytävän läpi, "ja ajoittain käy muistini hämäräksi. Niin, Kristuksemmehan petti yksi hänen omista opetuslapsistaan, mutta petturin nimeä en tällä hetkellä satu muistamaan..."

"Se oli Judas, herra, joka sitten hirtti itsensä," vastasi Quartus, itsekseen kummastellen, että joku saattoi tuon nimen unohtaa.

"Niin, niin, Judas! Kiitos vain," vastasi Chilon.

Jonkun aikaa he kulkivat ääneti. Kun he tulivat Emporiumille, tapasivat he sen suljettuna. Silloin he menivät sen ohitse, kiersivät jyvämakasiinit, joista kansalle jaettiin viljaa, kääntyivät vasemmalle taloja kohti, joita jatkui Via Ostiensista pitkin Testaciuksen kummulle ja Forum Pistoriumille asti. Siellä he seisautuivat puisen rakennuksen eteen, josta kuului myllynkivien kierinää. Quartus meni sisään, mutta Chilon, joka ei tahtonut näyttäytyä suuressa kansanjoukossa ja joka aina pelkäsi kohtaavansa parantaja Glaucuksen, jäi ulkopuolelle.

"Olenpa utelias näkemään Herkuleen, joka palvelee myllärillä," puheli hän itsekseen ja loi katseensa kirkasta kuuta kohti. "Jos se on viisas konna, niin hän kyllä tulee hiukan kalliiksi, mutta jos se on tyhmä kristitty ja kelpo mies, niin hän tekee ilmaiseksi kaikki, mitä tahdon."

Enempää ei hän ehtinyt ajatella, sillä Quartus palasi samassa. Hänen mukanaan oli toinen mies, puettuna tunikaan, jota sanottiin exomikseksi ja joka oli niin leikattu, että oikea käsivarsi ja rinnan oikea puoli jäivät paljaaksi. Työmiehet käyttivät tavallisesti tätä pukua, koska siinä oli hyvin vapaa liikkua. Nähdessään uuden tulijan hymähti Chilon tyytyväisesti, sillä hän ei iässään ollut nähnyt sellaista rintaa ja sellaisia käsivarsia.

"Kas tässä, herra," huudahti Quartus, "veli, jota halusit tavata."

"Kristuksen rauha olkoon kanssasi," lausui Chilon. "Mutta sano nyt sinä, Quartus, ansaitsenko minä uskoa ja luottamusta, ja palaa sitten Jumalan nimessä vanhan isäsi luo, ettei hänen tarvitse olla yksin."

"Hän on pyhä mies," virkkoi Quartus. "Hän luovutti koko omaisuutensa ostaakseen minut, tuntemattoman miehen, vapaaksi orjuudesta. Palkitkoon häntä Herramme ja Vapahtajamme taivaallisilla lahjoillaan."

Tämän kuultuaan kumartui jättiläiskokoinen orja suutelemaan Chilonin kättä.

"Mikä on nimesi, veli?" kysyi Chilon.

"Pyhässä kasteessa annettiin minulle nimi Urbanus."

"Urbanus, veljeni, onko sinulla aikaa jutella kanssani kahdenkesken?"

"Työmme alkaa vasta puoliyön aikana, ja paraillaan valmistetaan illallistamme."

"Sittenhän on aikaa yllin kyllin. Menkäämme joelle, niin saat siellä kuulla asiani."

He menivät ja istuutuivat kiviselle rahille rannalla. Oli aivan hiljaista, ainoastaan myllystä kuului kivien ritinä ja joen uomasta etäisten aaltojen loiske. Chilon tarkasteli nyt työmiehen kasvoja. Hän oli surullisen ja alakuloisen näköinen, kuten Roomassa asuvat barbarit tavallisesti, mutta samalla teki hän hyvántahtoisen ja rehellisen vaikutuksen.

"Niin, niin!" huudahti Chilon ajatuksissaan. "Se on tyhmä, kelpo mies, joka varmaan ilmaiseksi surmaa Glaucuksen."

"Urbanus," virkkoi hän, "rakastatko Kristusta?"

"Koko sielustani ja mielestäni," vastasi työmies.

"Entä veljiäsi, sisariasi ja niitä, jotka sinulle ovat opettaneet oikeutta ja totuutta Kristuksessa?"

"Rakastan heitä myöskin."

"Rauha olkoon kanssasi."

"Ja samaten sinun kanssasi, isä."

Molemmat vaikenivat, eikä taaskaan kuulunut muuta kuin etäisyydestä myllynkivien ulina ja virran loiskina.

Chilon käänsi kasvonsa kirkasta kuuta kohti ja rupesi hitaalla, matalalla äänellä puhumaan Kristuksen kuolemasta. Ei hän puhunut Urbanukselle, vaan paremmin ikäänkuin itsekseen ja johdattaakseen mieleensä Vapahtajan kuolemaa tai uskoakseen nukkuvalle kaupungille jotakin suurta salaisuutta. Mieliala oli juhlallinen ja harras. Työmies itki. Mutta kun Chilon rupesi valittamaan ja vaikeroimaan, ettei Vapahtajan kuolinhetkellä ollut läsnä ketään, joka olisi häntä puolustanut, jollei vapauttanutkaan ristiinnaulitsemisesta, niin ainakin varjellut sotamiesten ja juutalaisten loukkauksilta, silloin pani sääli ja hillitty raivo barbarin kädet pusertumaan nyrkeiksi. Viattoman kuolema häntä liikutti, mutta kun hän ajatteli ihmisjoukkoa, joka oli tehnyt pilkkaa ristinpuulle naulatusta Karitsasta, hurjistui hänen lapsellinen mielensä ja hänessä leimahti villi kostonhimo.

Chilon kysäisi äkkiä:

"Tiedätkö, Urbanus, kuka Judas oli?"

"Tiedän, tiedän! mutta hänhän hirtti itsensä," huudahti työmies.

Tuntui siltä kuin hän olisi surrut, että petturi omalla kädellään oli rangaissut itsensä ja ettei hän enään voinut saada häntä käsiinsä.

Chilon jatkoi:

"Jollei hän nyt olisikaan hirttänyt itseään ja jos joku kristityistä kohtaisi hänet maalla tai merellä, niin eikö hänen olisi velvollisuus kostaa Vapahtajan tuskaa, verta ja kyyneliä?"

"Kuka ei sitä tekisi, isä!"

"Rauha olkoon sinulle, sinä Karitsan uskollinen palvelija. Niin! Me saamme kyllä antaa anteeksi vääryydet, jotka itse olemme kärsineet, mutta kenellä on lupa antaa anteeksi Jumalaa kohtaan tehdyt rikokset? Mutta niinkuin käärme siittää käärmeen, synti synnin, petos petoksen, niin on Judaankin siemenestä kasvanut uusi petturi; ja niinkuin ensimmäinen Judas antoi Vapahtajan juutalaisten ja roomalaisten sotamiesten käsiin, niin tämäkin uusi, joka asuu meidän joukossamme, tahtoo syöstä hänen lampaansa susien suuhun. Jollei kukaan ehkäise vaaraa, jollei kukaan ajoissa särje käärmeen päätä, olemme me kaikki turmion omat, ja meidän kanssamme häviää Karitsankin kunnia."

Työmies katseli häneen kauhistuksissaan, ikäänkuin ei hän olisi saattanut käsittää, mitä omin korvin kuuli. Mutta kreikkalainen verhosi viittansa liepeellä kasvonsa ja lausui äänellä, joka tuntui tulevan maan alta:

"Voi teitä, te Jumalan uskolliset palvelijat, voi teitä kristityt miehet ja naiset!"

Taas syntyi äänettämyys, eikä kuulunut kuin myllyn kivien ritinä ja virran pauhu.

"Isä," sanoi työmies, "kuka se petturi on?"

Chilonin pää painui alas. Kuka se petturi on? Judaan poika tietysti, hänen siemenensä sikiö, joka on olevinaan kristitty ja joka käy rukoushuoneissa vain voidakseen ilmiantaa veljiä Caesarille, kertomalla, etteivät he tunnusta Caesaria jumalaksi, että he myrkyttävät kaivot, surmaavat lapsia ja tahtovat hävittää kaupungin niin ettei kiveä jää kiven päälle. Kas, muutaman päivän perästä saavat pretoriaanisotamiehet käskyn viedä vanhukset, naiset ja lapset vankeuteen, aivan kuten Pedanius Secunduksen orjat vietiin kuolemaan. Ja kaikkeen tähän on syyppää toinen Judas. Mutta jollei kukaan rangaissut ensimmäistä, jollei kukaan kostanut hänelle, jollei kukaan puolustanut Kristusta hädän hetkenä, niin kuka ottaa rangaistuksensa tätä, kuka hävittääksensä, surmataksensa käärmeen, ennenkuin Caesar on ehtinyt kallistaa korvansa sen puoleen, kuka pelastaaksensa perikadosta veljet ja Kristuksen uskon?

Urbanus oli istunut kivisellä kaivonarkulla. Hän nousi äkkiä ja huudahti:

"Minä sen teen, isä."

Chilonkin nousi, katseli hetkisen työmiehen kasvoja, joita kuu valaisi, ja laski vihdoin kätensä hänen pääläelleen.

"Lähde kristittyjen joukkoon," virkkoi hän juhlallisesti, "mene rukoushuoneisiin ja kysy veljiltä parantaja Glaucusta. Ja kun he ovat hänet sinulle osoittaneet, niin tapa hänet Kristuksen nimeen!..."

"Glaucustako?..." kysyi työmies, ikäänkuin painaakseen mieleensä tuon nimen.

"Tunnetko hänet?"

"En, en tunne. Kristittyjä on Roomassa tuhansittain, joten eivät kaikki voi tuntea toisiaan. Mutta huomenna, yöllä, kokoontuvat veljet ja sisaret kaikki Ostrianumiin, sillä sinne tulee Kristuksen suuri apostoli opettamaan. Siellä voivat veljet osoittaa minulle Glaucuksen."

"Vai Ostrianumissa?" kysyi Chilon. "Siis kaupunginporttien ulkopuolella. Ja tulevatko sinne kaikki veljet ja sisaret? Yöllä? Kaupunginporttien ulkopuolella, Ostrianumissa..."

"Niin, isä. Siellä on meidän hautausmaamme Via Salarian ja Nomentanan välillä. Etkö sinä tietänyt, että suuri apostoli tulee sinne opettamaan?"

"En ole kahteen päivään ollut kotona enkä siten ole saanut hänen kirjettään. Ostrianumia taas en tiedä siksi, että vasta hiljan olen muuttanut tänne Korintosta, missä olin kristillisen seurakunnan johtajana... Mutta tee nyt se, että kun Kristus on sinua vahvistanut, poikani, niin menet yöllä Ostrianumiin. Siellä tapaat veljien joukossa Glaucuksenkin ja surmaat hänet sitten paluumatkalla kaupunkiin. Tämän teon takia saat kaikki syntisi anteeksi. Ja nyt ei muuta kuin rauha olkoon kanssasi..."

"Isä..."

"Mitä sanot, oi Karitsan palvelija?"

Työmiehen kasvoilla kuvastui epäily. Siitä ei ollut kauaa kun hän oli tappanut ihmisen, ehkäpä kaksikin, ja Kristuksen oppi kieltää tappamista. Hän ei ollut tappanut heitä puolustaakseen itseänsä,

mutta se ei sittenkään ollut luvallista! Ei hän myöskään ollut tehnyt sitä voitonhimosta, Jumala varjelkoon!... Piispa itse oli antanut väkeä hänen avukseen, mutta hän oli kieltänyt tappamasta, ja Urbanus oli sittenkin sen tehnyt, kun Jumala häntä oli rangaissut sellaisella voiman taakalla... Nyt hän saa raskaasti katua tekoaan... Toiset laulavat myllyssä, hän, onneton, vain miettii syntejään ja rikoksiaan Karitsaa vastaan... Miten paljon hän jo on rukoillut ja itkenyt! Miten hartaasti pyytänyt anteeksi Karitsalta! Ja kuitenkin hän tuntee, ettei vielä ole katunut laisinkaan tarpeeksi... Ja nyt hän taasen on luvannut tappaa petturin... Mutta hyvä on! Vain mieskohtaiset vääryydet saa antaa anteeksi. Hän tappaa hänet siis, vaikkapa kaikkien Ostrianumiin kokoontuneitten veljien ja sisarten nähden. Mutta ensin täytyy vanhimpien veljien, piispan tai apostolin tuomita hänet. Tappaminen on pieni asia ja petturin tappaminen saattaa olla hauskaakin—onhan se samaa kuin suden tai karhun tappaminen, mutta entä jos Glaucus kuolisi syyttömänä? Kuinka hän saattaa laskea omalletunnolleen uuden murhan, uuden synnin ja rikoksen Karitsaa vastaan?

"Tuomitsemiseen ei ole aikaa, poikani," virkkoi Chilon, "sillä petturi rientää Ostrianumista suoraa päätä Caesarin luo Antiumiin tai kätkeytyy erään patrisin taloon, jossa hän palvelee. Mutta tässä annan sinulle merkin. Kun nyt olet surmannut Glaucusen, niin näytä se piispalle tai suurelle apostolille, ja he siunaavat sinun työtäsi."

Näin sanottuaan kaivoi hän esiin pienen rahan ja rupesi hakemaan vyöstään veistä. Löydettyään veitsen, piirsi hän sen kärjellä ristinmerkin rahaan ja antoi sen työmiehelle.

"Tuossa on nyt Glaucusen tuomio ja sinulle tunnusmerkki. Kun olet saanut asiat kuntoon, menet vain näyttämään rahan piispalle, niin hän kyllä antaa anteeksi tämän murhan, johon sinä niin vastenmielisesti suostuit."

Vaistomaisesti ojensi työmies kätensä ottamaan rahaa, mutta viime murha oli vielä liian tuoreena hänen muistossaan, ja hänet valtasi kauhun tunne.

"Isä," virkkoi hän rukoilevalla äänellä, "vastaako sinun omatuntosi tästä teosta ja oletko todella itse nähnyt hänen pettävän veljiä?"

Chilon ymmärsi, että nyt täytyy vetää esiin todistuksia ja lausua nimiä, sillä muuten jättiläisen sydämeen voi hiipiä epäily.

Äkkiä juolahti hänen mieleensä valoisa ajatus.

"Kuulepa, Urbanus," virkkoi hän, "minä asun Korintossa, mutta tulin tänne Kos-saarelta ja täällä Roomassa neuvon Kristuksen oppia eräälle tytölle, joka on minun kansalaisiani ja jonka nimi on Eunike. Hän palvelee »vestiplicana» erään Caesarin ystävän, Petroniuksen, talossa, ja juuri tuossa talossa kuulin Glaucusen lupaavan ilmiantaa kaikki kristityt. Sitäpaitsi hän eräälle toiselle Caesarin ystävälle, Vinitiukselle, lupasi kristittyjen joukosta etsiä erään neidon..."

Äkkiä keskeytti hän puheensa ja jäi ihmeissään tuijottamaan työmieheen, jonka silmät olivat ruvenneet kiilumaan kuin pedon silmät ja jonka kasvoihin oli tullut villin raivon ja surun ilme.

"Mikä sinun on?" kysyi hän aivan pelästyksissään.

"Ei mikään, isä. Huomenna tapan Glaucusen!..."

Kreikkalainen vaikenä. Hetken perästä laski hän kätensä työmiehen olalle, käänsi hänet niin, että kuunvalo lankesi suoraan hänen kasvoilleen, ja rupesi tarkasti katselemaan häntä. Nähtävästi hän ei oikein tietänyt, urkkisiko enemmän ja vetäisikö asiat juurta jaksain päivän valoon vai tyytyisikö tällä kertaa siihen, mitä oli saanut kuulla ja mitä oli alkanut aavistaa.

Vihdoin pääsi hänen myötäsintynyt varovaisuutensa voitolle. Pari kertaa veti hän syvältä henkeään, laski sitten uudestaan kätensä työmiehen päälle ja kysyi juhlallisella, läpituokevalla äänellä:

"Sanotko, että pyhässä kasteessa sait nimen Urbanus?"

"Kyllä, isä."

"No, sitten ei muuta kuin rauha olkoon kanssasi, Urbanus!"

KAHDEKSASTOISTA LUKU.

»Petronius Vinitiukselle:

Sinun on käynyt huonosti, rakkahimpani! Venus on nähtävästi sekoittanut ajatuksesi ja vienyt sinulta järjen, sillä ethän sinä enää muista etkä ajattele muuta kuin rakkautta. Luepa joskus vastauksesi kirjeeseeni, niin näet, miten välinpitämättömäksi sinulle on käynyt kaikki, mikä ei koske Lygiaa, kuinka kaikki toimintasi on keskittynyt häneen ja kuinka sielusi lakkaamatta kiertelee hänen ympärillään, kuten haukka saaliin ympärillä, johon se on iskenyt silmänsä. Kautta Polluxin! löydä hänet kiireen kautta! Muuten tulesi polttaa sinut poroksi, tai sinä muutut egyptiläiseksi sfinksiksi, jonka kerrotaan rakastuneen kalpeaan Isikseen ja senjälkeen käyneen aivan välinpitämättömäksi ja kuuroksi ympäristölleen ja ainoastaan eläneen odottaakseen yötä, jolloin se kivettyneillä silmillään sai tuijottaa rakastettuunsa.

Juokse sinä vain valepuvussa pitkin kaupunkia ja kulje filosofisi seurassa rukoushuoneisiin. Kaikki, mikä on omiaan herättämään toivoa ja tappamaan aikaa, ansaitsee kiitosta. Mutta lupaa minun mielikseni yksi asia: palkkaa Croton kolmanneksi joukkoonne, ja ryhtykää sitten toimeen, sillä tuo Ursus, Lygian orja, näytti tavattoman voimakkaalta mieheltä. Palkkaa Croton. Se on viisainta ja turvallisinta. Kristityt varmaankaan eivät ole sellaisia roistoja, jommoisiksi heitä yleensä luullaan, koska Lygia ja Pomponia Graecina kuuluvat heihin. Ovathan he sitäpaitsi näyttäneet, että saavat aikaan paljonkin, kun joku heidän laumansa lampaista on vaarassa. Kun sinä nyt näet Lygian, niin tiedän, ettet voi hillitä itseäsi, vaan tahdot paikalla ottaa hänet haltuusi. Mutta miten te kahden Chilonideen kanssa silloin aiotte menetellä? Croton taas kyllä keksii keinoja, vaikka olisi tekemisissä kymmenen sellaisen miehen kanssa kuin tuo Ursus, Lygian puolustaja. Varo ettei Chilon saa nylkeä sinua, mutta älä sääli rahoja Crotonia palkatessasi. Tämä on paras neuvo, minkä voin sinulle lähettää.

Täällä on jo lakattu puhumasta pienestä Augustasta ja hänen noiduttamisestaan. Poppaea häntä vielä joskus muistelee, mutta Caesarilla on muuta ajattelemista. Jos muuten on totta, että jumalallinen Augusta taasen on siunatussa tilassa, niin lapsi-vainaja piankin katoaa hänen muististaan jäljettömiin. Olemme tässä olleet muutamia päiviä Napolissa tai oikeastaan Bajaessa. Jos sinä vain olet kyennyt ajattelemaan jotakin, niin korvissasi on täytynyt soida kaiun elämästämme täällä, sillä Rooma ei muusta puhu kuin siitä. Napolista läksimme suoraa päätä Bajaehen, jossa meitä aluksi kiusasi muisto äidistä ja omantunnon vaivat. Mutta koetapa arvata, mihin Vaskiparta jo on päässyt? Äidin murha antaa hänen silmissään vain aiheita runoilamiseen, ilveilyn ja murhenäytelmien esittämiseen. Ennen hän todella katui, sillä hän on pelkuri, mutta nyt hän on tullut vakuutetuksi, että maailma yhä seisoo entisillä perustuksillaan ja ettei yksikään jumala tahdo kostaa hänelle, ja nyt häntä vain huvittaa liikuttaa ihmisten mieliä kovan kohtalonsa esittämällä. Välistä hän karkaa vuoteestaan keskellä yötä ja väittää Raivotarten ajavan itseään takaa. Hän herättää meidät, katselee ympärilleen, asettuu kaikenlaisiin Orestesta esittävän näyttelijän—huonon näyttelijän—asentoihin, lausuu kreikkalaisia runoja ja tarkastaa, ihaillemeko häntä. Ja me, me tietysti ihailimme! Me emme sano hänelle: mene pois nukkumaan, senkin kulhari! kuten meidän pitäisi sanoa, vaan me raivoamme hänen kanssaan, niinikään murhenäytelmän nuottiin, ja suojelemme suurta taiteilijaa Raivottarilta. Kautta Castorin! tottahan sinä olet kuullut, että me Napolissa esiinnyimme julkisesti. Kaikki kreikkalaiset tyhjäntoimittajat sekä Napolista että ympäristöstä olivat haalitut paikalle, ja he täyttivät arenan niin inhoittavan hien ja sipulin hajulla, että kiitin jumalia, kun ei minun tarvinnut istua ensimmäisissä riveissä augustianien kanssa, vaan sain olla näyttämön puolella Vaskiparran luona. Mutta uskotko, että häntä vaivasi esiintymispelko? Hän pelkäsi todella! Tarttui käteeni ja vei sen sydämelleen, joka todella sykki hyvin nopeassa tahdissa. Hänen hengityksensä oli hätäinen, ja kun hänen piti lähteä näyttämölle, kalpeni hän pergamentin karvaiseksi, ja hikikarpalot peittivät otsan. Ja kuitenkin hän tiesi, että kaikilla riveillä istuu aseellisia pretoriaani-sotamiehiä, valmiina tarpeen vaatiessa syyttämään innostuksen tulta. Mutta ei sitä tarvittu. Apinalauma Kartagon seuduilla ei olisi osannut paremmin ulvoa kuin nuo ryysymekot. Vakuutan sinulle, että sipulin haju leijaili aina näyttämölle asti. Nero kumarsi, painoi käden sydämelleen, heitteli yleisölle lentosuudelmia ja itki. Sitten hän karkasi meidän luoksemme, jotka odotimme näyttämön takana, käyttäytyi kuin juopunut ja huusi: »mitä ovat kaikki muut voitot tämän voittoni rinnalla?» Mutta arenalla ulvoi yhä roskaväki ja leipoi käsiään, hyvin tietäen leipoutuvansa Caesarin suosioon, lahjoihin, kesteihin, arpalippuihin ja vastaisiin kulharinäytäntöihin. En todellakaan kummastele heidän ihastustaan, sillä eihän sellaisia esityksiä ennen ole nähty eikä kuultu. Mutta Nero toisteli toistelemistaan: »kas, ne kreikkalaiset, ne ne ovat väkeä! kas, ne kreikkalaiset, ne ne ovat väkeä!» Luulen, että hän siitä hetkestä asti on vihannut Roomaa entistä enemmän. Siitä huolimatta Roomaan vartavasten lähetettiin sanansaattajat viemään tietoa voitosta, ja nyt vain odotetaan, että senaatilta näinä päivinä tulisi kiitos. Heti Neron ensimmäisen esiintymisen jälkeen sattui täällä merkillinen tapaus. Juuri kun yleisö oli ehtinyt poistua, romahti koko teatterirakennus äkkiä hajalle. Olin itse paikalla enkä nähnyt ainoatakaan ruumista vedettävän esiin raunioiden alta. Useat kreikkalaiset pitivät tätä jumalien vihan merkinä siitä, että Caesarin arvoa on alennettu, mutta Caesar itse väittää, että tapaus päinvastoin osoittaa jumalien suosiota ja takaa heidän suojeluksensa sekä hänen laululleen että kaikille sen kuulijoille. Tämän johdosta tietysti on kannettu suuria kiitosuhreja tempeleissä, ja Caesarin halu matkustaa Akaiiaan on aika lailla kiihtynyt. Pari päivää sitten hän

sentään sanoi minulle pelkäävänsä, mitä Rooman väestö tähän sanoo: kunhan ei se suuttuisi, koska se rakastaa Caesariaan, ja tuskastuisi, kun hänen poissa ollessaan vilja pitkiksi ajoiksi jää jakamatta köyhälle kansalle ja näytännöt antamatta.

Joka tapauksessa lähemme Beneventumiin katsomaan suutarinpojan komeuksia, joista Vatinius kerskailee, ja sieltä Helenan jumalallisten veljien suojassa Kreikkaan. Mitä minuun tulee, olen huomannut, että kun ihminen on hullujen joukossa, niin hän itsekin tulee hulluksi, vieläpä hulluus häntä voi viehättääkin. Kreikka ja matkustus siellä tuhansien sitrojen soidessa, jonkinlainen Bakkuksen riemukulku nymfiä ja bakkantinaisten keskellä, jotka ovat seppelöidyt viherillä myrtillä, viinipuun lehvillä ja köynnöksillä, vaunut, joiden eteen on valjastettu tiikereitä, kukat, thyrso-sauvat, seppeleet, evoo-huudot, soitto, runous ja koko Hellaan käsientaputukset—kaikki tämä on sangen kaunista! Mutta me haudomme vielä rohkeampia tuumia. Me tahdomme luoda jonkin itämaisen satuvaltakunnan, palmujen, auringon, runouden maan, jossa todellisuus on muuttunut unelmaksi ja yhtämittäiseksi elämän riemuksi. Me tahdomme unohtaa Rooman ja sijoittaa maailman painopisteen jonnekin Kreikan, Aasian ja Egyptin välille, elää ei ihmisten, vaan jumalten elämää, unohtaa jokapäiväisyyden, harhailla kultaisissa galeerivenheissä purppurapurjeiden varjossa pitkin Arkipelagia, olla Apollo, Osiris ja Baal samassa persoonassa, olla rusovärisinä aamuruskon koittaessa, kultaisina auringon loisteessa, hopeaisina kuun hohteessa, hallita, laulaa, unelmoida. Ja uskotko, että minä, jolla vielä on sestertsian verta järkeä ja assin edestä älyä, joudun tuollaisten haaveiden valtaan ja annan niiden temmata itseni mukaansa siksi, että vaikka eivät olekaan mahdollisia, ainakin ovat suuria ja kummallisia? Sellainen satuvaltakunta olisi sentään jotakin, satuvaltakunta, joka vielä vuosisatojen kuluttua tuntuisi ihmisistä unennäöltä! Jollei Venus pukeudu jonkun Lygian tai edespä jonkun Euniken hahmoon ja jollei elämää kaunista taide, niin se sinänsä on mitätön ja apinan näköinen. Mutta Vaskiparta ei toteuta näitä ajatuksiansa, ehkäpä siksi, ettei tuossa runouden ja Idän satuvaltakunnassa ole sijaa petokselle, alhaisuudelle ja kuolemalle, ja hänessä on runoilijan ulkomuodon alla joutava kulhari, tyhmä ajuri ja älytön tyranni. Mutta me vain kuristamme ihmisiä, kun he jollakin tavalla tuottavat pettymystä. Torquatus Silanus-raukka on jo varjo. Hän avasi suonensa muutama päivä sitten. Lecanius ja Licinius ottavat kauhulla vastaan konsulinviran. Vanha Traseas ei välttä kuolemaa, sillä hän uskaltaa olla rehellinen. Tigellinuksen ei ole vielä onnistunut saada minulle käskyä, että avaisin suoneni. Minä olen vielä tarpeellinen sekä »kauneuden tuomarina» että neuvonantajana. Ilman minun apuani ei matka Akaiaan onnistuisi. Useasti kuitenkin arvelen, että ennemmin tai myöhemmin minäkin saan samanlaisen lopun, ja tiedätkö mitä minä silloin tahtoisin? Sitä vain, ettei Vaskiparta saisi anastaa myrrhamaljaani, jonka sinäkin kyllä tunnet ja jota ihaillet. Jos sinä olet minun kuolinhetkenäni läsnä, niin annan sen sinulle, mutta jos silloin olet kaukana, niin lyön sen rikki. Mutta sitä ennen on meidän edessämme vielä suutarin Beneventum, olympialainen Kreikka ja Fatum, Kohtalo, joka tuntemattomana ja aavistamattomana kohtaa jokaisen hänen tiellään. Tällä kertaa jää hyvästi ja palkkaa palvelukseesi Croton, sillä muuten vievät vielä toisen kerran käsistäsi Lygian. Kun olet lakannut tarvitsemasta Chilonia, niin lähetä hänet minun luokseni, missä ikinä ollenkin. Ehkäpä minun vielä onnistuu tehdä hänestä toinen Vatinius, ja ehkä konsulit ja senaattorit vielä kerran vapisevat hänen edessään, kuten vapisivat ritari Pikilangan edessä. Sellaista näytelmää todella kannattaa odottaa. Kunhan nyt olet löytänyt Lygian, niin anna minulle sana, jotta tietäisin uhrata parin joutsenia ja parin kyyhkysiä täläläisessä pyöreässä Venustemppelissä. Näin tässä joskus unta Lygiasta. Hän oli istuvinaan sinun polvellasi ja odottavinaan suudelmiasi. Koeta nyt pitää huolta, että uni olisi ennustus. Olkoon taivaasi pilvetön, ja jos sille joku pilvi ilmestyisi, niin olkoon sillä ruusun rusa ja lemu. Jää terveeksi ja hyvästi!»

YHDEKSÄSTOISTA LUKU.

Vinitius oli tuskin saanut luetuksi loppuun kirjeensä, kun Chilon hiljaa astui kirjastohuoneeseen. Palvelijat eivät olleet ilmoittaneet häntä, koska he olivat saaneet käskyn aina heti paikalla päästää hänet isännän puheille, yhdentekevä oliko yö vai päivä.

"Olkoon ylevän esi-isäsi Aineaan jumalallinen äiti," huudahti Chilon, "sinulle, herra, yhtä suopea kuin Majan jumalallinen poika on ollut minulle."

"Mitä se merkitsee?" kysäisi Vinitius ja karkasi kiireesti ylös pöydän äärestä.

Chilon nosti päätään ja lausui:

"Heureka!"

Nuori patrisin mieli joutui nyt niin kuohuksiin, ettei hän pitkään aikaan saanut sanaa suustaan.

"Oletko nähnyt hänet?" huudahti hän vihdoin.

"Olen nähnyt Ursuksen, herra, ja puhunut hänen kanssaan."

"Entä tiedätkö heidän piilopaikkansa?"

"En, herra. Toinen kyllä minun sijassani olisi ruvennut kerskailemaan ja ilmoittanut hänelle arvanneensa hänen salaisuutensa, toinen taas olisi ruvennut urkkimaan häneltä tietoja hänen asunnostaan, mutta siitä olisi tietysti seurannut sellainen korvapuusti, ettei saaja enää ikinä olisi voinut ottaa osaa tämän maailman asioihin, tai olisi tytölle vielä tänä yönä hankittu uusi piilopaikka. Minä en tehnyt niin, herra. Minulle riitti tieto, että Ursus työskentelee erään myllärin palveluksessa Emporiumin likeisyydessä ja että myllärin nimi on Demas, aivan kuten erään sinun entisen vapautettusi. Nyt voit valita jonkun luotettavista orjistani ja lähettää hänet seuraamaan Ursuksen jälkiä ja siten saamaan selvää heidän piilopaikastaan. Minä puolestani tahdoin ainoastaan tuoda sinulle tiedon, että koska Ursus kerran on täällä, niin jumalallinen Lygiakin on Roomassa, sekä lisäksi ilmoittaa, että he tänä iltana miltei varmasti tulevat olemaan Ostrianumissa..."

"Ostrianumissako? Missä se on?" kysyi Vinitius, nähtävästi aikoen heti paikalla karata sennimiseen paikkaan.

"Se on vanha, maanalainen hautaholvi Via Salarian ja Nomentanan välillä. Tuo kristittyjen pontifex maximus, josta olen kertonut sinulle, herra, ja jota he odottivat hiukan myöhemmin, on jo tullut ja kastaa ja opettaa tänään siellä hautausmaalla. He salaavat oppinsa, sillä vaikkei vielä ole tullut mitään julistusta, joka kieltäisi sen, niin he tietävät kansan vihaavan sitä, ja sentähden heidän täytyy olla varuillaan. Ursus itse minulle kertoi, että kaikki heidän hengenheimolaisensa tänään kokoontuvat Ostrianumiin, sillä jokainen tahtoo nähdä ja kuulla sen, joka oli Kristuksen ensimmäinen opetuslapsi ja jota he sanovat apostoliksi. Heillä saavat naiset oppia aivan yhtä paljon kuin miehetkin. Pomponia Graecina luultavasti tulee olemaan ainoa naisista, joka ei ole läsnä, koskei hän voisi Aulukselle, vanhojen jumalien palvelijalle, selittää, minkätähden hän yöllä jättäisi kotinsa. Mutta Lygia, joka on Ursuksen ja seurakunnan vanhimpien holhouksen alaisena, lähtee sinne aivan varmaan muiden naisten kanssa."

Vinitius oli tähän asti elänyt kuin kuumeessa, ja ainoastaan toivo oli pitänyt häntä pystyssä. Nyt kun toivo näytti olevan täyttymäisillään, valtasi hänet äkkiä sellainen voimattomuus, jota ihminen tuntee, kun hän on päässyt ylenmäärin rasittavan matkan päähän. Chilon huomasi hänen mielentilansa ja päätti käyttää sitä hyväkseen.

"Tosin sinun väkesi, herra, vartioi porteilla, ja sen kristityt epäilemättä tietävät. Mutta kristityt eivät tarvitse portteja, heille merkitsevät portit yhtä vähän kuin Tiberille. Joelta on kyllä pitkä matka Ostrianumiin, mutta johan sitä kulkee pitemmänkin tien, kunhan saa nähdä »suuren apostolin». Sitäpaitsi kristityt voivat käyttää hyväkseen tuhansia keinoja päästäkseen muurien yli, ja kyllä he niitä käyttävätkin. Ostrianumissa sinä, herra, tapaat Lygian, mutta jollei hän tulisi sinne—olen muuten sangen varma hänen tulostaan—niin ainakin Ursus sinne tulee, sillä hän on minulle luvannut tappaa Glaucuksen. Hän on itse sanonut, että hän juuri siellä tappaa hänet, kuuletko sen, jalosukuinen tribuni? Voit seurata hänen jälkiänsä ja siten saada selville, missä Lygia asuu, tai käskeä väkesi ottaa kiinni murhaajan ja saatuasi hänet käsiisi kiristää häneltä tiedon, minne hän on kätkenyt Lygian. Minä olen täyttänyt tehtäväni. Toinen olisi sanonut sinulle, oi herra, juottaneensa Ursukselle kymmenen kannua parasta viiniä, saadakseen hänestä puserretuksi salaisuuden; toinen olisi sanonut pelissä hukanneensa hänelle tuhat sestertsiä, tai kahdesta tuhannesta ostaneensa häneltä tärkeän tiedon... Tiedän, että sinä kaksin kerroin olisit korvannut minulle nuo summat, mutta olin nyt päättänyt tämän ainoan kerran eläissäni... Tarkoitin: niinkuin ainakin eläissäni olla rehellinen. Olen nimittäin vakuutettu siitä, että—kuten jalo Petroniuskin sanoi—sinun jalomielisyytesi tulee voittamaan kaikki kuluni ja toiveeni."

Soturina oli Vinitius tottunut punnitsemaan jokaisen suosionsoituksensa ja tekonsa, mutta nyt valtasi hänet hetkellinen heikkous ja hän virkkoi:

"Jalomielisyyteni tulee tyydyttämään sinut, mutta vasta sitten, kun olet minun kanssani käynyt Ostrianumissa."

"Minäkö Ostrianumissa?" kysyi Chilon, jolla ei ollut vähintäkään halua mennä sinne. "Jalosukuinen tribuni, minä kyllä lupasin sinulle löytää Lygian, mutta en ikinä ole luvannut ryöstää häntä sinulle. Koetappa ajatella, herra, miten minun kävisi, jos lygiläinen karhu, revittyään Glaucuksen kappaleiksi, saisi tietää surmanneensa Glaucuksen ilman pätevää syytä. Eikö hän silloin pitäisi minua, viatonta, syyppäänä tekemäänsä murhaan? Muista, herra, että jota suurempi filosofi on, sitä vaikeampi hänen on vastata moukkien tyhmiin kysymyksiin—ja mitä minä hänelle vastaisin, jos hän minulta kysyisi, minkätähden petin parantaja Glaucuksen? Mutta jollet luota minuun, niin maksa vasta sitten, kun sinulle osoitan talon, missä Lygia asuu. Pyytäisin kuitenkin, että jo tänään antaisit minun maistaa edes

hiukan anteliaisuuttasi, sillä katso, oi herra, jos sinullekin sattuisi tapahtumaan jotakin—josta sinua kaikki jumalat varjelkoot—niin jäisin aivan ilman palkkaa, ja sitä sydämesi toki ei koskaan voisi kestää."

Vinitius meni arkulle, joka seiso i marmorisella jalustalla, otti sieltä kukkaron ja työnsi sen Chilonille.

"Se sisältää pelkkiä »scrupuloita» [scripulum eli scrupulum oli pieni kultaraha, noin kolmas osa kultaisen denarin eli aureuksen arvosta.]," virkkoi hän, "mutta kun Lygia on talossani, saat saman määrän »aureuksia»."

"Oi Jupiter!" huudahti Chilon.

Vinitius rypisti kulmakarvojaan.

"Nyt saat mennä syömään ja sitten saat levätä. Mutta ennen iltaa et liiku tästä talosta mihinkään, ja yön tullessa lähdet minun kanssani Ostrianiumiin."

Hetkisen aikana kuvastui kreikkalaisen kasvoista kauhu ja epäily, mutta sitten hän tyyntyi ja lausui:

"Kuka sinua vastustaa, herra! Seuraa suuren sankarimme esimerkkiä Ammonin temppelissä ja pidä näitä sanoja hyvänä enteenä. Minusta ovat nämä rahat—siinä hän kosketti kukkaroa—jo poistaneet epäilykset, puhumattakaan siitä, että seurasi tuottaa minulle onnea ja ihastusta."

Vinitius keskeytti malttamattomana hänen kertomuksensa ja rupesi tiedustelemaan, mitä he Ursuksen kanssa olivat puhuneet. Sen hän sai selville, että he joko vielä tänä yönä löytävät Lygian piilopaikan tai paluumatkalla Ostrianiumista ryöstävät hänet itsensä. Ja sitä ajatellessaan oli Vinitius ikäänkuin hulluna ilosta. Nyt, kun hän varmaan tiesi löytävänsä Lygian, katosi hänestä kaikki viha ja kauna häntä kohtaan. Oman ilonsa tähden antoi hän anteeksi kaikki hänen rikoksensa ja ajatteli häntä kalliina, kaivattuna olentona. Hänestä tuntui miltei siltä, kuin hän odottaisi häntä palaavaksi pitkältä matkalta. Hänet valtasi halu kutsua kokoon orjat ja käskeä heidän koristaa talo köynnöksillä. Tällä hetkellä ei hän ollut pahoillaan Ursuksellekaan. Hän oli valmis kaikille antamaan anteeksi, mitä ikinä he olivat rikkoneet. Chilonkin, jota hän ei tähän asti ollut voinut kärsiä, vaikka hän oli tehnyt hänelle niin monta palvelusta, tuntui hänestä tänään ensi kerran oikein hauskalta ja miellyttävältä mieheltä. Hänen kotinsa kävi valoisaksi, ja hänen kasvonsa kirkastuivat. Hänen nuoruutensa ja elämänhalunsa tuntui palaavan. Entisen synkän kärsimyksensä aikana ei hän oikein ollut osannut tuntea, miten suuresti hän Lygiaa rakasti. Vasta nyt, kun hän taasen sai toivoa hänen omistamistaan, hän sen tuns i. Intohimo herätti hänet, kuten kevät ja lämmin aurinko herättää eloon maan, hänen tunteensa eivät olleet niin sokeat ja rajut kuin ennen, vaan hartaammat ja syvemmät. Hänessä eli rajaton voima, ja hän oli vakuutettu, että kun hän vain omin silmin saa nähdä Lygian, niin eivät kaikki koko maailman kristityt eikä itse Caesarkaan saata häntä riistää häneltä.

Vinitiuksen lempeä mieliala rohkaisi Chilonia, ja hän korotti äänensä ja rupesi antamaan neuvoja. Hän oli sitä mieltä, ettei peliä vielä laisinkaan saattanut pitää voitettuna, vaan että mitä suurin varovaisuus yhä oli tarpeen, sillä ilman sitä saattoi koko puuha mennä myttyyn. Hän rukoili Vinitiukselta, ettei hän vaan suinkaan ryöstäisi Lygiaa Ostrianiumissa. Heidän täytyisi lähteä sinne viittoihin kääriytyneinä ja peitetyin kasvoin sekä tyytyä katselemaan läsnäolijoita jostakin pimeästä nurkasta. Kun he sitten näkisivät Lygian, olisi varovaisinta seurata häntä kaukaa ja panna merkille, mihin taloon hän menisi. Aamulla, päivän valjettua olisi suuren orjajoukon piiritettävä talo ja otettava neito, mutta paras olisi tehdä se päivällä. Onhan neito panttivanki ja kuuluu siis Caesarille, joten ei ole pelkoa oikeuden loukkaamisesta. Jolleivät taas löytäisi häntä Ostrianiumista, lähtisivät he seuraamaan Ursusta, ja tulos olisi joka tapauksessa sama. Hautausmaalle ei sovi lähteä suuren ihmisjoukon kanssa, sillä se herättäisi huomiota. Eihän kristittyjen tarvitsisi muuta kuin sammuttaa tulet, kuten tekivät ensi ryöstöretkellään, ja sitten hajaantua sekä pimeässä paeta piilopaikkoihin, jotka yksin he tuntevat. Vinitiuksen ja Chilonin olisi ainoastaan varustettava aseita mukaansa sekä otettava matkaan pari luotettavaa, väkevää miestä, joten he tarpeen vaatiessa voisivat olla suojana.

Vinitius tunnusti Chilonin ehdotukset täysin oikeiksi, ja koska hänen mieleensä samassa muistui Petroniuksen neuvo, käski hän paikalla orjia kutsumaan luokseen Crotonin. Chilon, joka tuns i jokikisen Rooman asukkaan, tyyntyi tuntuvasti, kun kuuli mainittavan kuuluisan painijan nimen. Olihan hän monta monituista kertaa arenalla ihmetellyt hänen yliluonnollisia voimiaan. Nyt hän vakuutti lähtevänsä mukaan Ostrianiumiin. Crotonin avulla tuntui suurilla aureus-rahoilla täytetty kukkaro paljoa helpommalta ansaita.

Hyvillä mielin hän istuutui pöytään, johon atriumin palvelija hetkisen perästä oli hänet käsenyt, ja kertoi syödessään orjille, että hän heidän herrallensa oli hankkinut erinomaisen voiteen, joka saa huonoimmankin hevosen voittamaan kaikki muut, kunhan sillä vain on voideltu sen kaviota. Eräs kristitty oli opettanut häntä valmistamaan tuota voidetta, sillä kristityt ymmärtävät taiai ja loitsut paljoa paremmin kuin tessalialaiset, vaikka Tessalia on kuuluisa noidistaan. Kristityt luottavat Chiloniin aivan

rajattomasti ja täydellä syyllä, sen tietää jokainen, joka tietää, mitä kala merkitsee. Näin sanoen loi hän tutkivan katseen orjien kasvoihin, toivoen keksivänsä heidän joukostaan jonkun kristityn ja saavansa ilmoittaa keksintönsä Vinitiukselle. Mutta hänen toivonsa petti. Silloin kävi hän tavattomalla innolla ruokien ja juomien kimppuun, kehui kokkia ja lupasi koettaa ostaa hänet Vinitiukselta. Hänen iloansa häiritsi ainoastaan se tieto, että yöllä oli mentävä Ostrianiin, mutta pian hän sentään rauhoittui. Saisihan hän mennä sinne valepuvussa, pimeässä ja lisäksi kahden henkilön seurassa, joista toinen väkevyytensä takia oli koko Rooman jumaloima, ja toinen patrisi ja ylhäinen sotapäällikkö. »Vaikka he Vinitiuksen tuntisivatkin», mietti hän itsekseen, »eivät he uskaltaisi satuttaa kättänsä häneen. Mitä taas minuun tulee, niin saavat olla iloissaan, jos näkevät edes nenäni pään.»

Nyt hän uudestaan johdatti mieleensä keskustelunsa työmiehen kanssa ja sitä muistellessa valtasi hänet uusi lohdun tunne. Ei ollut epäilemistäkään, ettei työmies olisi ollut Ursus. Sekä Vinitius että palvelijat, jotka olivat käyneet noutamassa Lygiaa Caesarin palatsista, olivat kertoneet Chilonille hänen tavattomista voimistaan. Kun Chilon sitten oli kuulustellut Eurytiukselta väkeviä miehiä, niin olihan sangen luonnollista, että hän mainitsi Ursuksen. Chilonin mainitessa Vinitiukselta ja Lygiaa oli työmies joutunut sekä hämilleen että raivoihinsa, ja sekin todisti, että hän oli ollut tekemisissä näiden molempien kanssa; lisäksi oli työmies vielä sanonut katuvansa erään miehen surmaamista, ja Ursushan oli surmannut Ataciuksen; vihdoinkin vastasi työmiehen ulkomuoto täydellisesti sitä kuvausta, jonka Vinitius oli antanut lygiläisestä. Muuttunut nimi yksin saattoi herättää epäilyä, mutta Chilon kyllä tiesi sen verran, että kristityt usein kasteessa ottavat toisen nimen.

"Jos Ursus tappaa Glaucuksen," puheli Chilon itsekseen, "niin se on erinomainen asia, ja jollei hän tapa häntä, niin sekin on hyvä, sillä se osoittaa, että tappaminen on kristityille vastenmielistä. Kuvailin Glaucuksen oikeaksi täysiveriseksi Judaan pojaksi ja kaikkien kristittyjen kavaltajaksi; olin niin kaunopuheinen, että kivenkin olisi pitänyt pehmitä ja pudota Glaucuksen päälle, mutta lygiläinen karhu töintuskin taipui lupaamaan satuttaa nyrkkinsä häneen... Hän epäili eikä tahtonut suostua, puhui vain kärsimyksistään ja katumuksestaan. Nähtävästi murha on heille luvaton. Pitää antaa anteeksi kaikki vääryydet, mitä itse on saanut kärsiä, eikä taida saada kostaa toistenkaan puolesta. Rauhoitu siis, Chilon, sillä mikä sinua saattaa uhata? Glaucus ei saa kostaa sinulle!... Jollei Ursus tapa Glaucusta, vaikka hän tekee itsensä syypääksi niin suureen syntiin kuin kaikkien kristittyjen kavaltamiseen, niin ei sinua surmata niin pienen synnin kuin yhden kristityn pettämisen takia. Kunhan nyt tälle himoavalle haukalle olen saanut näytetyksi hänen tunturikyhkynsä pesän, niin pesen käteni puhtaiksi koko jutusta ja muutan Napoliin. Kristitytkin puhuvat jostakin käsien pesemisestä, ja se merkitsee heillä nähtävästi riita-asiaa, joka siten lopullisesti päätetään. Hyvää väkeä ne kristityt ovat. Ja kuinka pahaa heistä kuitenkin puhutaan! Oi jumalat! sellainen se maailman oikeus on. Minun täytyy sanoa, että pidän opista, joka ei salli tappaa. Mutta jollei se salli tappaa, niin ei se suinkaan myöskään salli varastaa, ilmiäntä tai vanhoja väärää valaa, ja siinä tapauksessa ei sitä mahda olla helppo noudattaa. Se opettaa nähtävästi, kuten stoalaiset, että ihmisen pitää kuolla kunnialla, mutta ei tyydy siihen, vaan vaatii vielä lisäksi, että hänen pitää elää kunniallisesti. Jos minä joskus saan maatilaa, tällaisen talon ja näin paljon orjia, niin minäkin rupean kristityksi ja pysyn kristittynä niin kauan kuin minulle sopii. Voihan rikas ryhtyä mihin hyvänsä, yksin hyvettäkin palvelemaan... Niin! se on rikkaiden uskonto. Mutta en ymmärrä, minkätähden sen tunnustajien joukossa on niin paljon köyhiä. Mitä hyötyä heillä on siitä, ja minkätähden he antavat siveyden sitoa kätensä? Joskus minun täytyy ottaa siitä selkoa. Mutta nyt tahdon kiittää sinua, Hermes, että autoit minua löytämään tuon mäyrän... Mutta jos sinä olet tehnyt sen yksinomaan saadaksesi molemmat valkeat, yhdenikäiset, kultasarviset hiehot, niin en tunnusta sinua ensinkään. Häpeä, arguksentappaja! Olet olevinasi viisas jumala etkä edeltäpäin ole osannut tietää, ettet saisi mitään! Sentähden uhraan sinulle kiitollisuuteni. Mutta jos mieluummin tahtoisit kaksi elukkaa, niin sanon sinulle, että itse olet kolmas elukka ja korkeintaan kelpaisit paimeneksi, mutta et suinkaan miksikään jumalaksi. Varo myöskin, etten minä filosofina kerro ihmisille, ettei sinua laisinkaan ole olemassa, sillä silloin he kaikki lakkaisivat kantamasta sinulle uhreja. On viisainta elää sovussa filosofien kanssa."

Päätettyään tämän keskustelun Hermeen ja itsensä välillä oikaisi he Chilon penkille ja pani viittansa päänalaiseksi. Kun orjat tulivat korjaamaan pois astioita, oli hän jo unessa. Hän heräsi—tai oikeammin sanoen hänet herätettiin—vasta, kun Croton saapui. Silloin hän läksi atriumiin ja vaipui mielihyvällä katselemaan entisen miekkailijan mahtavaa vartaloa. Croton näytti todella koollaan täyttävän koko atriumin. Hän oli jo sopinut palkkiostaan ja virkkoi juuri Vinitiukselle:

"Kautta Herkuleen! oli hyvä, että tänään käskit minut luoksesi, herra, sillä huomenna lähdän Beneventumiin, jonne jalosukuinen Vatinius on kutsunut minut. Minun pitää siellä Caesarin nähden otella erään Syfax-nimisen neekerin kanssa, joka kuuluu olevan väkevin mies, minkä Afrika ikinä on synnyttänyt. Uskotko, herra, että hänen selkärunkansa tulee rutisemaan käsissäni ja että nyrkkini tulevat musertamaan hänen mustan poskikuunsa."

"Kautta Polluxin!" vastasi Vinitius. "En laisinkaan epäile, että niin käy, Croton."

"Sinä tulet kunnostamaan itsesi," puuttui nyt puheeseen Chilon. "Niin!... Muserra sinä vain hänen poskiluunsa! Tuuma on oivallinen ja tuottaa sinulle kunniaa. Olenpa valmis lyömään vetoa, että muserrat hänen poskensa. Voitele kuitenkin tänään öljyllä jäsenesi, Herkuleeni, ja vyötä itsesi, sillä tiedä, että saatat joutua tekemisiin todellisen rosvosankari Cacuksen kanssa. Mies, joka vartioi mahtavan Vinitiuksen suosimaa neitoa, on harvinaisen väkevä."

Chilon sanoi tämän vain ärsyttääkseen Crotonin kunnianhimoa.

"Niin on," virkkoi Vinitius, "en tosin itse ole häntä nähnyt, mutta olen kuullut kerrottavan, että hän käy kiinni härän sarviin ja kuljettaa sitä minne hyvänsä."

"Ohoh!" huudahti Chilon, joka ei ollut kuvitellut Ursusta niin väkeväksi.

Mutta Croton naurahti ylenkatseellisesti.

"Lupaan, mahtava herra," sanoi hän, "tällä kädelläni nostaa ilmaan kenen tahansa ja toisella kädelläni suojella itseäni seitsemää sellaista lygilaista vastaan sekä kantaa taloosi neidon, vaikka kaikki Rooman kristityt kalabrilaisina susina hyppisivät kintereilläni. Jollen sitä tee, niin suvaitse tässä impluviumissa toimittaa minulle aika selkäsauna."

"Älä anna hänen tehdä sitä, herra!" huusi Chilon. "He rupeavat heittämään meitä kivillä, ja mitä hyötyä meillä silloin on koko hänen voimastaan. Eikö olisi parempi viedä tyttö kotoa kuin syöstä suoraan surman suuhun?"

"Niin on, Croton," lausui Vinitius.

"Sinä olet antanut rahat, ja minä teen kuten tahdot. Mutta älä unohda, herra, että huomenna lähden Beneventumiin."

"Minulla on viisisataa orjaa tässä kaupungissa," huomautti Vinitius.

Sitten hän antoi heille poistumisen merkin ja läksi itse kirjastohuoneeseensa, jossa istuutui kirjoittamaan Petroniukselle:

»Chilon on löytänyt Lygian. Tänä iltana lähden hänen ja Crotonin kanssa Ostrianumiin ja ryöstän tytön joko paikalla sieltä tai huomenna kotoa. Vuodattakoot jumalat sinulle suosionsa. Jää hyvästi, rakkahimpani, koska ei iloni salli minun pitemmältä kirjoittaa.»

Hän laski ruokokynän kädestään ja rupesi kiirein askelin kulkemaan edestakaisin. Ilo oli vallannut hänen mielensä, mutta samalla oli hän täydessä kuumeessa. Ylihuomenna Lygia siis on tässä talossa, ajatteli hän. Ei hän oikein tietänyt, miten häntä kohtelisi, tiesi ainoastaan, että jos tyttö vain ottaa rakastaakseen häntä, niin hän on valmis rupeamaan hänen orjakseen. Hänen mieleensä muistui Acten vakuutus, että Lygia häntä rakastaa, ja tämä ajatus tärisytti hänen sieluaan pohjia myöten. Tiellä oli siis vain joku ennakkoluulo, naisellinen ujous ja ehkäpä joku lupaus, jonka kristillinen oppi vaati. Mutta siinä tapauksessa Lygia kyllä vähitellen taipuisi rukousten ja ylivallan alle, ymmärtäisi, ettei ole muuta neuvoa, ja rupeaisi rakastamaan Vinitiukselta.

Äkkiä Chilon tulollaan keskeytti näiden mieluisten ajatusten juoksun.

"Herra," huudahti kreikkalainen, "muistui tässä vielä mieleeni muuan asia. Eiköhän kristityillä mahtane olla joitakin merkkejä ja tunnussanoja, joiden avulla päästään Ostrianumiin? Tiedän että rukoushuoneisiin ainakin päästään sillä tavalla ja että Eurytiukselta kyllä voisin saada tarvittavat tunnussanat. Salli siis, herra, minun mennä hänen luokseen tarkasti kysymään ja ottamaan selkoa noista sanoista, jos niitä tarvittaisiin."

"Hyvä on, jalosukuinen tietäjä," vastasi Vinitius iloisesti. "Puhut kuten viisaan miehen sopii ja ansaitset pelkkää kiitosta. Jätä kuitenkin varmuuden vuoksi tälle pöydälle kukkaro, jonka sait."

Chilon, joka ei koskaan mielellään eronnut rahoista, kääntelihe, vääntelihe. Vihdoin hän kuitenkin totteli ja läksi. Carinaelta sirkukseen, jonka luona Eurytiuksen puoti oli, ei ollut pitkä matka, joten hän palasi hyvissä ajoin ennen iltaa.

"Nyt ovat tunnussanat hallussani, herra. Ilman niitä emme olisi päässeet sisään. Samalla olen tarkoin ottanut selvää tiestä. Sanoin Eurytiukselle tarvitsevani tunnussanoja ystäviäni varten, sillä itse en kuitenkaan lähde sinne; matka on minulle, vanhalle miehelle, liian pitkä, ja huomenna näen joka tapauksessa suuren apostolin, joka silloin kyllä sanelee minulle kauneimmat kohdat saarnastaan."

"Mitä sanot? Ettetkö tulisi? Sinun täytyy!" huudahti Vinitius.

"Tiedän, että minun täytyy. Mutta peittäydyn huolellisesti viittaani ja kehoitan teitä tekemään samoin. Muuten voisimme pelästyttää linnut."

Pian he rupesivat hankkimaan lähtöä, sillä hämärä lankesi jo maille. He puukeutuivat gallialaisiin viittoihin ja päähineihin sekä ottivat lyhdyt käteensä. Vinitius varusti sekä itsensä että toverinsa lyhyellä, käyrällä veitsellä. Chilon pani päähänsä valetukan, jonka hän oli hankkinut matkalla Eurytiuksen luo. Sitten he läksivät. He saivatkin kiirehtiä ehtiäkseen Nomentanan portille ennen sen sulkemista.

KAHDESKYMMENES LUKU.

He kulkivat Vicus Patriciuksen kautta pitkin Viminalia, kohti entistä Viminalin porttia. Siinä lähellä oli kenttä, jolle Diokletianus sittemmin rakennutti upeat kylpylaitokset. He kiersivät Servius Tulliuksen muurin jäännökset ja astelivat läpi kaupungin, joka jo oli käynyt kovin tyhjäksi, Nomentumin tielle. Sitten he kääntyivät vasemmalle, Via Salariaan päin ja joutuivat keskelle kumpuja, jotka olivat täynnä hiekkakaivoksia, siellä täällä hautoja. Oli jo tullut ihan pimeä, ja tietä olisi ollut kovin vaikea löytää, koskei kuu vielä ollut noussut, jolleivät kristityt itse olisi näyttäneet tietä. Juuri sitä Chilon oli edellyttänytkin. Sekä oikealla että vasemmalla ja edellä kulki mustia olentoja, varovaisesti vältellen hiekkakuoppia. Toiset kantoivat käsissään lyhtyjä, koettaen kätkeä niitä viittojensa poimuihin, toiset, joille tie nähtävästi oli tutumpi, kulkivat pimeässä. Tottuneella soturinsilmällään erotti Vinitius heti liikkeistä nuoret miehet vanhoista, jotka astelivat sauvojensa varassa, ja naisista, jotka varovaisesti olivat kietoutuneet pitkiin stoloihin. Harvat vastaantulijat ja kaupungista palaavat maalaiset luulivat yöllisiä kulkijoita työmieheksi, jotka rientävät hiekkakaivoksille, tai hautausveljeskunnan jäseniksi, jotka silloin tällöin öisin yhdessä söivät rakkaudenaterioita. Jota pitemmälle nuori patrisi tovereineen pääsi, sitä useampia lyhtyjä heidän ympärillään rupesi vilkkumaan ja sitä lukuisammiksi tulivat ihmisjoukot. Toiset veisasivat hiljaisella äänellä virttä, joka Vinitiuksen mielestä tuntui kovin surulliselta. Toisinaan hän oli kuulevinaan jonkun sanan tai laulunpätkän, kuten: »nouse sinä, joka makaat» tai: »nouse kuolleista», ja tuontuostakin kuului sekä miesten että naisten huulilta Kristuksen nimi. Vinitius ei sentään kiinnittänyt suurtakaan huomiota näihin puheisiin, sillä hänen päässään pyöri vain ajatus: entä jos joku noista mustista olennoista on Lygia? Toiset tulivat aivan likelle ja lausuiivat: »rauha olkoon teille!» tai »kunnia Kristukselle!» Mutta Vinitiuksen mielessä liekehti levottomuus, ja yhä kiihkeämmäksi kävi hänen sydämensä sykintä, sillä vähäväliä oli hän kuulevinaan Lygian äänen. Hän oli joka hetki pimeässä erottavinaan vartalon, joka oli kuin Lygian vartalo, tai liikkeen, joka oli kuin hänen liikkeensä. Muutamia kertoja huomattuaan erehdyksensä rupesi hän epäilemään omia silmiään.

Tie tuntui hänestä kovin pitkältä. Tunsihan hän kaupungin ympäristöt, mutta ei hän näin pimeässä osannut erottaa seutuja. Vähäväliä tulivat he johonkin ahtaaseen solaan, muurien raunioille tai hökkelille, jota hän ei muistanut ikinä huomanneensa kaupungin likeisyydessä. Vihdoin kuun laita sukelsi esiin pilviröykkiöiden alta ja valaisi seutua paremmin kuin sumeat lyhdyt. Äkkiä rupesi etäisyydestä vilkkumaan tuli, läähättäen kuin soihdun liekki. Vinitius kumartui Chilonin puoleen ja kysyi, oliko Ostrianum tässä.

Yö, yhtämittäinen eteneminen kaupungista sekä nuo haamujen näköiset olennot—kaikki tämä oli nähtävästi tehnyt Chiloniin syvän vaikutuksen, sillä hän vastasi epävarmalla äänellä:

"En tiedä, herra. En koskaan ole käynyt Ostrianumissa. Mutta kyllä he vain saisivat ylistää Kristustansa likempänä kaupunkia."

Hetkisen perästä hän taasen tunsii haluavansa puhua ja tarvitsevansa rohkaisua.

"He kokoontuvat," virkkoi hän sentähden, "kuin murhamiehet, mutta murhaaminen on heille tuiki luvatonta. Kuinka hävyttömästi tuo lygiläinen minut pettikään!"

Vinitius, joka kaiken aikaa oli ajatellut Lygiaa, ei myöskään saattanut olla kummastelematta, miten salaperäisesti hänen uskonheimolaisensa kokoontuivat kuulemaan ylimmäistä pappiaan.

"Kaikkien uskontojen tunnustajia," virkkoi hän, "on joukossamme. Niin kristittyjäkin. Mutta ovathan kristityt juutalainen laho. Minkätähden he sitten kokoontuvat täällä eivätkä juutalaisten temppelissä Tiberin toisella rannalla, jossa he päivänvalossakin voisivat uhrata uhrejaan?"

"Ei, herra. Juutalaiset juuri ovat heidän itsepintaisimpia vihamiehiään. Olen kuullut puhuttavan, että he tässä edellisen Caesarin aikana jo olivat joutumaisillaan sotaan keskenään. Caesar Klaudiusta

heidän levottomuutensa harmitti siihen määrään, että hän karkoitti kaikki juutalaiset Roomasta, mutta nykyään ei hänen julistuksensa enää ole voimassa. Kristityt kuitenkin pakenevat sekä juutalaisia että kansaa, sillä kansa, kuten tiedät, syyttää heitä kaikkinaisista rikoksista ja vihaa heitä."

Jonkun aikaa he äänettöminä astelivat eteenpäin, mutta sitten Chilon, jonka pelko kasvoi sen mukaan kuin kaupunginportit etenivät, puhkesi puhumaan:

"Palatessani Eurytiuksen luota lainasin eräältä parturilta valetukan ja pistin sieramiini kaksi papua. Ei minua pitäisi tuntea. Mutta jos tuntisivatkin, niin eiväthän tapa. He ovat hyviä ihmisiä, kaikin puolin kelpo ihmisiä. Minä rakastan ja kunnioitan heitä."

"Älä kehu heitä ennen aikojaan," virkkoi Vinitius.

He tulivat kapeaan kujaan, jonka molemmin puolin oli valleja. Niiden päällitse kulki vesijohto. Kuu tuli esiin pilvistä, ja kujan päästä näkyi tiheän murattiköynnöksen peittämä muuri, jota kuuvalo hopeoi. Se oli Ostrianum.

Vinitiuksen sydän alkoi kiivaasti sykkiä.

Portilla seisoi kaksi kaivostyömiestä, jotka ottivat tulijoilta tunnussanat. Pian oli Vinitius tovereineen laajahkolla pihalla, jota joka taholta ympäröi muuri. Siellä täällä näkyi joku muistopatsas, keskellä oli varsinainen hautakammio eli krypta ja sen syvemässä osassa, maan alla, oli hautoja. Hautakammion suulla loiski suihkulähde. Nähtävästi ei itse kammioon olisi saattanut mahtua paljonkaan väkeä, joten Vinitius tuli siihen johtopäätökseen, että juhlallisuus tulee vietettäväksi paljaan taivaan alla, pihalla. Pian sinne kerääntyikin sangen lukuisa joukko ihmisiä. Silmäkantamiin asti näkyi tuikkivia lyhtyjä toistensa vieressä, ja kuitenkin olivat useat tulleet pimeässä. Ainoastaan joku paljasti päänsä, kaikki muut pitivät päänsä peitossa, lienevätkö sitten tehneet sen peläten pettureja tai yökylmän takia.

Levottomana rupesi nuori patrisi ajattelemaan, että jos tätä pimeyttä kestää loppuun asti, niin käy hänen lyhtyjien sameassa valossa ja tässä äärettömässä ihmisjoukossa mahdolliseksi löytää Lygia.

Äkkiä sytytettiin hautakammion luo kokonainen rovio pikisoihtuja, ja silloin saattoi nähdä paremmin. Hetkisen perästä rupesivat kansanjoukot laulamaan, alussa hiljaa, mutta sitten yhä äänekkäämmin, jotakin kummallista ylistyslaulua. Vinitius ei ikinä eläissään ollut kuullut sellaista laulua. Sama kaipaus, joka oli väreillyt ihmisten äänissä, kun he matkalla hautausmaalle hiljaa olivat hyräilleet, kaikui nytkin ylistyslaulusta, vaikka paljoa selvemmin ja voimakkaammin. Lopulta kävi vaikutus niin mahtavaksi ja äärettömäksi, että olisi luullut koko hautausmaan, vuorten, laaksojen ja kylien yhtyneen valituksiin. Tuntui siltä kuin he olisivat korottaneet huutonsa yöhön, kuin he olisivat olleet kulkijoita, jotka nöyrästi rukoilevat pelastusta pimeästä. He nostivat kasvonsa korkeutta kohti ja siellä ylhäällä näyttivät he huomaavan jonkun, jonka puoleen nostivat kätensä ja jota pyysivät astumaan alas. Kun laulu oli hiljennyt, seurasi ikäänkuin odotuksen hetki, ja sen hiljaisuus teki Vinitiukselle ja hänen tovereihinsa niin mahtavan vaikutuksen, että he ehdottomasti loivat katseensa tähtiin, odottaen, että todella tapahtuisi jotakin ihmeellistä. Vinitius oli kyllä Vähässä-Aasiassa ja Egyptissä, jopa itse Roomassakin nähnyt joukon erilaisia temppeleitä, hän oli tutustunut mitä erilaisinten uskontojen tunnustajiin ja kuullut kaikenlaisia lauluja, mutta nyt hän ensi kerran eläissään näki ihmisiä, jotka eivät laulaneet jumalilleen täyttäkseen määrättyjen juhlamenojen sääntöjä, vaan todellisesta sydämen tarpeesta. He kaipasivat jumalaansa, kuten lapset isää tai äitiä. Sokeankin olisi täytynyt huomata, että he todella rakastivat jumalaansa eivätkä ainoastaan suoneet hänelle kunnioitustaan. Sellaista hartautta ei Vinitius ikinä ollut nähnyt missään maassa, juhlassa tai temppelissä. Ne roomalaiset ja kreikkalaiset, jotka vielä palvelivat jumalia, tekivät sen persoonallisen hyödyn vuoksi tai pelosta, mutta ei kenenkään päähän olisi pälkähtänyt rakastaa heitä.

Vaikka hänen ajatuksensa kaiken aikaa olivat kiinni Lygiassa ja vaikka hän kaiken aikaa haki häntä ihmisjoukosta, täytyi hänen huomionsa sentään kiintyä kaikkeen siihen outoon ja ihmeelliseenkin, mitä hänen ympärillään tapahtui. Tuleen viskattiin äkkiä uusia soihtuja ja liekit leimahtivat punailemaan hautausmaata. Lyhtyjien valo himmeni kokonaan. Samassa astui hautaholvista esiin vanha mies, yllään viitta, mutta paljain päin. Hän nousi kivelle, joka oli rovion vieressä.

Hänet nähdessään kumarsivat ihmiset syvään, ja Vinitius kuuli useiden äänien vieressään kuiskaavan: »Pietari! Pietari!» Toiset lankesivat polvilleen, toiset ojensivat kätensä hänen puoleensa. Hiljaisuus oli niin syvä, että saattoi kuulla karsien putoilevan soihtuista, rattaiden ajon kaukaa Nomentumin tieltä ja tuulen huminan pinjojen latvoissa hautausmaan syrjällä.

Chilon kumartui Vinitiukselta kohti ja kuiskasi:

"Se se nyt on se »Krestuksen» ensimmäinen opetuslapsi, kalastaja!"

Mutta vanhus nosti kätensä, teki ristin merkin ja tervehti siten kokoontuneita, jotka heti lankesivat

polvilleen. Vinitius ja hänen toverinsa, jotka eivät tahtoneet erota muista, noudattivat esimerkkiä. Nuori mies ei näin äkkiä voinut järjestää vaikutuksiaan, mutta sen hän huomasi, että vanhus tuossa hänen edessään on sekä erinomaisen yksinkertainen että epätavallinen ja että hänen epätavallisuutensa johtuu juuri hänen yksinkertaisuudestaan. Vanhuksen päässä ei ollut hiippaa eikä hänen kulmillaan tammiseppelettä, hänen kädessään ei ollut palmunoksa eikä hänen rinnoillaan kultaisia tauluja, hänen pukunsa ei ollut valkea eikä tähdillä tai muilla itämaalaisten, egyptiläisten, kreikkalaisten tai roomalaisten pappien merkeillä kirjaeltu. Ja taasen valtasi Vinitiuksen sama tunne, joka oli liikkunut hänessä, kun hän kuunteli kristittyjen laulua: hän tunsu miten tämä uskonto erosi muista uskonnoista. Tuo kalastajakaan ei tehnyt minkään juhlamenoihin tottuneen pääpapin vaikutusta. Hän oli yksinkertainen, iäkäs ja erinomaisen kunnianarvoisa todistaja, joka oli kaukaa tullut kertomaan totuutta, jonka omin silmin oli nähdyt, johon oli syventynyt, johon uskoi, niinkuin omaan olemassaolonsa, ja jota rakasti juuri siksi, että siihen uskoi. Hänen kasvoistaan loisti sellainen vakaumuksen voima, että olisi saattanut luulla häntä itse ruumiillistuneeksi totuudeksi. Epäilijänä ei Vinitius tahtonut antautua hänen lumoavan voimansa alaiseksi, mutta hänet valtasi kuumeentapainen uteliaisuus saada kuulla, mitä tuo salaperäinen »Krestuksen» toveri nyt puhuisi ja kummoinen Lygian ja Pomponia Graecinan tunnustama oppi oikeastaan olisi.

Pietari avasi suunsa ja rupesi puhumaan. Ensin hän puhui kuin isä, joka varoittaa lapsiaan ja opettaa heille kuinka elämä on eletävä. Hän käski heitä luopumaan ylellisyydestä ja nautinnoista, elämään köyhyydessä, tapojen puhtaudessa ja totuudessa, kärsivällisesti kantamaan vainoja ja vastoinkäymisiä, tottelemaan päämiehiä ja esivaltaa, karttamaan vääryyttä, valhetta ja panettelemista sekä lopuksi antamaan hyvää esimerkkiä sekä toisilleen että pakanoille. Vinitiukselta, jonka mielestä kaikki, mikä saattoi hänelle palauttaa Lygian, oli hyvää, ja pahaa taas kaikki, mikä asettui esteeksi heidän välilleen—loukkasi ja suututti muutama näistä neuvoista. Kehoittaessaan puhtauteen ja taisteluun himoa vastaan vanhus hänen mielestään sekä tuomitsi hänen rakkautensa että riisti häneltä Lygian ja yllytti tyttöä vastarintaan. Vinitius ymmärsi, että jos Lygia on täällä, jos hän kuulee nuo sanat ja kätkee ne sydämeensä, täytyy hänen samana hetkenä pitää Vinitiukselta uskonsa vihollisena ja vastustajana. Tätä ajatellessa valtasi hänet vihan puuska, ja hän rupesi itsekseen miettimään: »mitä uutta tässä on? Onko tämä olevinaan tuntematon oppi? Jokainenhan sen tuntee, jokainenhan sen on kuullut. Kyynikotkin kehoittavat ihmisiä pysymään köyhinä ja rajoittamaan tarpeitaan; Sokrates jo suositti ihmisille hyvettä vanhana, luotettavana keinona. Samaten Seneca, jolla on viisisataa sitroonapuusta tehtyä pöytää, ylistää kohtuutta, kehoittaa pysymään totuudessa, kärsivällisesti kantamaan vastoinkäymisiä ja lujasti kestämiään onnettomuuksia. Se on kaikki kuin perstaantunutta viljaa, jota hiiret ovat nakerrelleet ja jota eivät ihmiset tahdo syödä siksi, että se haisee vanhalta». Kiukun ohella tunsu Vinitius jonkinlaista pettymystä. Hän oli toivonut pääsevänsä tuntemattomien, salaperäisten taikavoimien perille tai ainakin luullut saavansa kuulla erinomaisen puhujan. Ja tuossa hän nyt kuuli mitä yksinkertaisimpia ja koruttomimpia sanoja. Häntä kummastutti ainoastaan, että ihmisjoukko kuunteli niin äänetönnä ja tarkkaavaisena. Sillaiakaa oli vanhus ehtinyt kuulijoilleen puhua yhä enemmän. Hän oli kehoittanut heitä pysymään hyvinä, hiljaisina, oikeutta rakastavina, köyhinä ja puhtaina; eikä vain saavuttaakseen rauhan eläessään, vaan saadakseen kuoleman jälkeen iankaikkisesti elää Kristuksen kanssa ilossa, kunniasa, onnessa ja riemussa, jommoista ei kukaan ikinä ole maan päällä saavuttanut. Hetkellinen vastenmielisyys oli häirinnyt Vinitiuksen mielialaa, mutta hänen täytyi kuitenkin myöntää, että vanhuksen oppi oli toisenlainen kuin kyynikkojen, stoikkojen ja muiden filosofien, sillä he suosittivat hyvää ja hyvettä järkevänä asiana, jolla on mitä suurin ja käytännöllisin merkitys elämässä. Vanhus taas pani päämääräksi kuolemattomuuden. Eikä hän kuvannut kuolemattomuutta kurjaksi, turhaksi, katalaksi tyhjyydeksi maan alla, vaan ihanaksi, jumalalliseksi elämäksi. Hänen puheensa näkyi koskevan aivan varmaa asiaa. Tuollaiselle uskolle tietysti hyve oli rajattoman kallisarvoinen aarre, mutta elämän pettymykset sen sijaan tavattoman vähäpätöiset, sillä ajallinen kärsimys tulevan onnen saavuttamiseksi on aivan toista kuin kärsiminen vain siitä syystä, että luonnon järjestys käskee kärsimään. Vanhus sanoi vielä, että hyvettä ja totuutta tulee rakastaa sellaisinaan, niiden itsensä takia, koska korkein, iankaikkinen hyvyys ja iankaikkinen hyve on itse Jumala. Joka siis rakastaa hyvää ja hyvettä, sitä rakastaa Jumala, ja hän on Hänen rakastettu lapsensa. Vinitius ei ymmärtänyt kaikkea, mutta sanoista, jotka Pomponia Graecina lausui Petroniukselle, oli Vinitius jo ennen saanut selville, että Jumala kristittyjen käsityksen mukaan on yksi ja kaikkivaltias. Kun hän nyt vielä sai kuulla, että Hän on kaikkiihyvä ja kaikkivanhurskas, tuli hän ehdottomasti ajatelleeksi, että sellaisen Luojan rinnalla Jupiter, Saturnus, Apollo, Juno, Vesta ja Venus ovat turhanpäiväinen, rähisevä joukko, jossa kaikki riitelevät yhtäaikaan ja kukin tahtoo saada äänensä kuuluville. Mutta ylimmilleen leimahti nuoren miehen hämmästys, kun vanhus rupesi opettamaan, että Jumala myöskin on kaikkirakkaus ja että ihminen rakastaessaan toisia ihmisiä täyttää Hänen korkeimman käskynsä. Ei ole tarpeeksi, että ihminen rakastaa omia kansalaisiaan, sillä jumal-ihminen on vuodattanut verensä kaikkien edestä, ja pakanoiden joukossa on jo sellaisiakin valituita kuin Kornelius, sadanpäämies. Meidän ei pidä rakastaa yksin niitä, jotka meille tekevät hyvää, sillä Kristus antoi anteeksi juutalaisille, jotka Hänet ylenantoivat kuolemaan, ja roomalaisille sotamiehille, jotka hänet ristiinnaulitsivat. Meidänkin tulee siis antaa anteeksi niille, jotka meitä vastaan rikkovat, vieläpä rakastaa heitä ja maksaa heidän pahuutensa hellyydellä. Nämä sanat kuullessaan käsitti Chilon tehneensä turhaa työtä, sillä Ursus ei ikipäivinä uskalla tappaa

Glaucusta, ei tänä yönä enempää kuin muinakaan. Mutta vanhuksen sanoista sai hän myöskin samalla sen lohdullisen vakuutuksen, ettei Glaucuskaan tappaisi häntä, jos näkisi ja tuntisi. Vinitius ei enää ehtinyt ajatella, olivatko vanhuksen sanat uudet vaiko vanhat. Mietteissään kyseli hän itsekseen: mikä jumala se on? mikä oppi se on? ja mitä väkeä nämä ovat? Kaikki, mitä hän kuuli, ei suorastaan mahtunut hänen päähänsä. Se oli hänelle uutta, ennenkuulumatonta. Hän tunsi, että jos hän olisi tahtonut kääntyä tuohon oppiin, olisi hänen täytynyt luopua ajatuksistaan, tavoistaan, luonteestaan, koko tähänastisesta mielestään,—polttaa ne kaikki poroksi ja täyttää sielunsa aivan toisenlaisella elämällä ja hengellä. Oppi, joka käski häntä rakastamaan parttilaisia, syyrialaisia, kreikkalaisia, egyptiläisiä, gallialaisia ja britanneja, antamaan anteeksi vihamiehille ja kostamaan pahaa hyvällä, tuntui hänen mielestään hulluudelta. Mutta samalla hänellä kuitenkin oli tunne, että tämä oppi mielettömyydessäänkin on väkevämpi kuin kaikki tähänastinen filosofia. Mielettömyys tekee sen mahdolliseksi toteuttaa, mutta juuri siksi, että se on mahdoton toteuttaa, on se jumalallinen. Hän oli jo hengessä hylännyt sen, mutta samalla hän tunsi, että siitä, ikäänkuin kukkakentästä, nousee lemu niin hurmaava, että joka kerran on sitä lemua hengittänyt, se unohtaa kaiken muun ja ikävöi aina takaisin siihen, ikäänkuin lotofagien maahan. Tässä opissa ei ollut mitään todellista, mutta sensijaan tuntui Vinitiuksen mielestä todellisuus sen rinnalla niin halvasta, ettei siihen kannattanut tuhlata ainoatakaan ajatusta. Hänen eteensä avautui aava ala, jonka olemassaoloa ei hän ollut saattanut aavistaakaan, ääretön ala, jota pilvet peittivät. Koko tämä hautausmaa tuntui olevan mielipuolien kokouskenttä, mutta samalla se oli kauhea, juhlallinen ja salaperäinen paikka, jossa paraikaa tuntui syntyvän maailmaan jotakin, jota ei sieltä ikinä ennen ollut löytynyt. Vinitius johdatti uudestaan mieleensä alusta alkaen kaikki, mitä vanhus oli puhunut elämästä, totuudesta, rakkaudesta ja Jumalasta. Ja hänen ajatuksensa kirkkaus oli niin häikäisevä, että se sokaisi Vinitiuksen silmät kuten salama, joka leiskahtaa monta kertaa perätysten. Vinitius katseli kaikkia näitä asioita rakkautensa silmillä, kuten ihminen tavallisesti tekee, kun hän on keskittänyt koko elämänsä intohimoon, ja noiden salamoiden valoa ihmetellessä selveni hänelle, että jos Lygia on täällä hautausmaalla, jos hän tunnustaa, seuraa ja rakastaa tätä oppia, niin ei hän ikinä rupea hänen rakastajattarekseen.

Ensi kerran koko sinä aikana, jolloin Vinitius oli tuntenut Lygian, käsitti hän tällä hetkellä, että vaikka hän saisikin hänet käsiinsä, hän ei sittenkään omistaisi häntä. Sellaista mahdollisuutta ei hän ikinä ollut ajatellut eikä hän vielääkään oikein osannut tehdä itselleen selkoa siitä, sillä se ei hänen päässään ollut selvänä ymmärryksenä: hän ainoastaan sekavasti tunsi, että joku korvaamaton tappio, joku hirveä onnettomuus häntä uhkaa. Hänen levottomuutensa yltyi vihan myrskyksi. Hän vihasi kristittyjä yleensä ja tätä vanhusta erittäin. Mokomakin kalastaja, joka ensi silmäykseltä oli näyttänyt täydelliseltä moukalta, oli nyt hänen silmissään kasvanut salaperäiseksi voimaksi, joka hirveänä, leppymättömänä johtaa hänen kohtalooan.

Huomaamatta laskivat kivityömiehet taasen muutamia soihtuja tuleen. Tuuli oli lakannut humisemasta pinjojen latvoissa, liekki nousi tyynesti, siroina kielinä kirkasta taivasta kohti, jolla tähdet tuikkivat. Päästyään Kristuksen kuolemaan asti, puhui vanhus yksinomaan Herrastaan. Henkeä pidätellen kuunteli joukko, ja hiljaisuus oli niin täydellinen, että olisi saattanut kuulla sydänten sykinnän. Tuo mies oli nähnyt kaikki omin silmin! Joka hetki näkyi niin painuneen hänen muistiinsa, ettei hänen tarvinnut kuin sulkea silmänsä nähdäkseen kaikki uudelleen. Hän kertoi, että Golgatalta palattua hän ja Johannes olivat istuneet huoneessa kaksi päivää, syömättä, juomatta, surussa, murheessa, ahdistuksessa ja epäilyksessä. Pää käsien varassa olivat he istuneet ja ajatelleet, että Herra oli kuollut. Raskasta se oli ollut, kovin raskasta! Jo oli koittanut kolmas päivä ja jo oli päivän valo valaissut muureja, mutta yhä he vain Johanneksen kanssa olivat istuneet seinustalla neuvottomina ja toivottomina. Vihdoin olivat he menneet uneen (sillä kuoleman edellinenkin yö oli kulunut heiltä unettomana). Äkkiä he olivat heränneet ja taasen ruvenneet valittamaan. Mutta tuskin oli aurinko noussut, kun Maria Magdalena oli karannut huoneeseen, hengästyksissään, hapsset hajallaan ja huutaen: »he ovat ottaneet pois Herran!» Tämän kuultuaan olivat he nousseet ja lähteneet juoksemaan paikalle. Mutta Johannes, joka oli nuori mies, oli joutunut ensimmäisenä, katsahtanut hautaan ja huomannut sen tyhjäksi, mutta ei uskaltanut mennä sisään. Vasta kun he kaikki kolme olivat saapuvilla, oli Pietari mennyt haudan sisälle ja kivillä nähnyt hikiliinan ja kääreliinat, mutta ei Herran ruumista.

Silloin he olivat peljästyneet, sillä he olivat ajatelleet pappien ottaneen pois hänen ruumiinsa, ja he olivat palanneet kotiin vieläkin suuremmissa tuskassa. Sitten olivat toisetkin opetuslapset tulleet, ja sekä yhdessä että kukin itsekseen olivat he nostaneet suuren huudon kaikkien herrojen Herran puoleen, että Hän kuulisi heitä. Sillä toivon henki oli heissä sammunut. He olivat odottaneet, että mestari vapauttaisi Israelin, ja nyt oli jo kolmas päivä siitä kun hän kuoli, eivätkä he voineet ymmärtää, miksi Isä oli ylenantanut Poikansa. Eivät he enää olisi tahtoneet nähdä päivän valkeutta, vaan kuolla, niin raskas oli heidän kuormansa ollut.

Näitä kauhun hetkiä muistellessa pusertui vanhuksen silmiin vielä kyyneliä. Tulen valossa saattoi nähdä niiden kierivän harmaalle parralle. Hänen vanha, kalju päänsä rupesi painumaan, ja ääni rinnassa tukahtui. »Tuo mies puhuu totta ja itkee totuuden pakosta!» mietti Vinitius itsekseen. Mutta

muut kuulijat, yksinkertaiset kansan miehet ja naiset oli suru sulattanut nyyhkimään. Olivathan he monasti ennenkin kuulleet Kristuksen kärsimyksestä ja tiesiväthän he, että surua seuraa ilo, mutta nyt puhui heille apostoli, joka itse oli nähnyt kaikki, ja sen vaikutuksen alaisina he väantelivät käsiään, itkivät tai löivät rintoihinsa.

Vähitellen he kuitenkin rauhoittuivat, sillä halu kuulla enemmän pääsi heissä voitolle. Vanhus sulki silmänsä ikäänkuin paremmin voidakseen nähdä kaukaiset asiat ja jatkoi:

»Kun he näin olivat nostaneet huudon, karkasi Maria Magdalena uudestaan huoneeseen, huutaen, että hän oli nähnyt Herran. Kirkkaalta valolta ei hän heti ollut tuntenut Häntä, vaan ajatellut sen olevan puutarhan hoitajan, mutta Hän oli lausunut: »Maria!» ja silloin oli Maria heti sanonut: »Rabboni!» ja langennut Hänen jalkainsa juureen, mutta Hän oli käskenyt hänen mennä opetuslasten luo ja sitten kadonnut. Mutta opetuslapset eivät uskoneet häntä, ja kun hän itki ilosta, niin rupesivat toiset torumaan häntä, toiset taas ajattelivat, että suru oli vienyt hänen järkensä sekaisin, sillä hän kertoi niinkin, että oli nähnyt haudalla enkelejä. Mutta opetuslapset juoksivat haudalle toisen kerran ja tapasivat haudan tyhjänä. Mutta illalla tuli Kleofas, joka oli käynyt Emmauksessa toisten kanssa, ja he palasivat sieltä suurella ilolla ja sanoivat: »me näimme totisesti Herran!» Ja he rupesivat riitelemään keskenään suljettujen ovien takana juutalaisten pelon tähden. Silloin Hän tuli ja seisoi heidän joukossaan, vaikkei oven avausta ollut kuulunut. Mutta he pelkäsivät suuresti, ja Hän sanoi: »rauha olkoon teille!»

* * * * *

»Ja minä näin Hänet, niinkuin kaikki muutkin Hänet näkivät, ja Hän oli niinkuin valkeus ja niinkuin meidän sydäntemme autuus, ja me uskoimme, että Hän oli noussut kuolleista ja että meret kuivuvat, vuoret ja maa lankeevat, mutta Hänen kunniansa ei muutu.»

* * * * *

»Mutta kahdeksan päivän perästä pisti Tuomas Didymus sormensa Hänen naulainsa sijoihin ja koski Hänen kylkeensä. Sitten hän lankesi Hänen jalkainsa juureen ja vastasi ja sanoi Hänelle: »minun Herrani ja minun Jumalani!» Mutta Hän sanoi hänelle: »että minut näit, Tuomas, niin sinä uskoit: autuaat ovat ne, jotka eivät näe ja kuitenkin uskovat.» Ja nämä sanat me kuulumme, ja meidän silmämme näkivät Hänet, sillä Hän oli meidän keskellämme.»

Vinitius kuunteli, ja hänen mielensä valtasi outo tunne. Hetkeksi hän kokonaan unohti missä oli, kadotti ajatus ja arvostelukykynsä. Hän seiso kahden mahdottomuuden välissä. Hän ei uskonut vanhuksen sanoihin, mutta hän tuns, että ainoastaan sokea oman järkensä kieltäjä saattoi väittää tuon miehen valehtelevan, miehen, joka sanoi: »minä näin!» Hänen liikutuksensa, kyyneleensä, koko hänen esiintymisensä ja varsinkin kaikki nuo yksityiskohdat, jotka hän kertomukseensa liitti, tekivät kaikki epäilykset mahdottomiksi. Vinitiukselta tuntui välistä, että hän näkee unta. Mutta hänen edessään oli äänetön ihmisjoukko, käry lyhdyistä tuntui hänen sieramiinsa, edempänä loimusivat soihdut, ja kivellä vieressä seiso vanha, vapiseva mies, haudan partaalla, todistamistaan todistaen: »minä näin!»

Hän jatkoi kertomustaan aina taivaaseenastumiseen asti. Tuontuostakin hänen täytyi pysähtyä, sillä hän kertoi hyvin tarkasti, ja selvästi saattoi huomata, että jokainen yksityiskohta oli syöpynyt hänen muistiinsa kuin kiveen kirjoitettuna. Kuulijat valtasi innostus. He työnsivät yltään päähineet, voidakseen kuulla paremmin ja estääkseen ainoatakaan noista kalliista sanoista menemästä hukkaan. Yliluonnollinen voima näytti siirtävän heidät Galileaan, opetuslasten kanssa astelemaan pyhän maan vainiolla ja vesien varsilla, Ostrianumin hautausmaa muuttui Tiberianmereksi, ja rannalla aamun sumussa seiso Kristus aivan kuten silloin, kun Johannes oli huomannut hänet venheestä ja huutanut: »Herra se on!» mutta Pietari oli heittäytynyt veteen, pikemmin päästäkseen rakastetun jalkain juureen. Kuulijat näyttivät kokonaan unohtaneen elämän, heidän kasvoistaan loisti rajaton alttius, onni ja ääretön rakkaus. Luultavasti muutamat Pietarin pitkän kertomuksen aikana olivat nähneet näkyjä, ja kun hän nyt rupesi kertomaan, kuinka taivaaseenastumisen hetkenä pilvet olivat alkaneet levitä Vapahtajan jalkojen alle, verhota Häntä ja vihdoin peittää Häntä opetuslasten silmistä, niin kaikki vaistomaisesti korottivat katseensa taivaaseen. Syntyi äänetön odotus, ikäänkuin ihmiset olisivat toivoneet vieläkin saavansa nähdä Hänet tai ikäänkuin he olisivat odottaneet Hänen uudestaan astuvan alas taivaan mailta katsomaan, kuinka vanha apostoli kaitsee hänelle uskottuja lampaita, ja siunaamaan häntä ja laumaa.

Näille ihmisille ei tänä hetkenä Rooma eikä hullu Caesar, ei temppelit, jumalat eivätkä pakanat merkinneet mitään. Heille oli olemassa yksin Kristus, joka täytti maan, meren, taivaan ja maailman.

Puoliyö oli jo kulunut, sillä taloissa, joita oli siellä täällä Via Nomentanan varrella, rupesivat kukot laulamaan. Äkkiä tarttui Chilon Vinitiuksen vaatteiden liepeeseen ja kuiskasi:

"Herra, tuolla, vähän matkan päässä vanhuksesta näen Urbanuksen ja hänen vieressään naisen."

Vinitius heräsi kuin unesta, kääntyi, seurasi kreikkalaisen käden liikettä ja näki Lygian.

KAHDESKYMMENESENSIMMÄINEN LUKU.

Hänet nähdessään tunsu nuori patriisi jokaisen veripisaran hypähtävän. Hän unohti ihmisjoukot, vanhuksen, kaikki omat ajatuksensa noista käsittämättömistä asioista, jotka juuri oli kuullut, hän ei muuta nähnyt kuin Lygian yksinään. Vihdoin, kaikkien vastuksien, pitkien päivien levottomuuksien, vaivojen ja tuskien perästä hän siis oli löytänyt hänet! Ensi kerran eläissään sai hän kokea, että ilokin voi karata ihmisen kimppuun kuin villi peto ja pusertaa hänen rintaansa niin että henki on lähtemäisillään. Hän, joka tähän asti oli luullut, että »Fortuna», Onnetar, oli velvollinen täyttämään kaikki hänen toivomuksensa, uskoi tällä hetkellä tuskin omia silmiään ja omaan onneensa. Varmaan hänen tulinen luonteensa olisi johtanut hänet johonkin varomattomaan tekoon, jollei hän olisi epäillyt ja ensin tahtonut ottaa selkoa, eikö hän vain yhä vielä ollut noiden taikakeinojen vaikutuksen alaisena, joita hänen päänsä oli ollut täynnä, ja eikö hän vain nähnyt unta. Mutta ei ollut epäilystä: hänen silmänsä näkivät Lygian, ja ainoastaan muutaman askeleen etäisyys erotti heidät. Tyttö seisoi soihtujen kirkkaassa valossa, ja Vinitiuksen katseilla oli täysi vapaus ahmia häntä mielin määrin. Päähine oli valunut tytön hartioille ja hiukset irtaantuneet; hänen huulensa olivat hiukan auki, silmät tähtäsivät apostoliin, kasvot olivat jännityksessä ja säteilivät alttiudesta. Hän kantoi kansannaisen tummaa villapukua, mutta Vinitius ei koskaan ollut nähnyt häntä niin kauniina. Vaikka hän oli huolissaan, ei hän saattanut olla hämmästyttämättä Lygian kasvojen jaloa kauneutta orjankin puvussa. Rakkaus leimahti hänessä liekiksi, hänet valtasi ääretön, outo kaipaus, onnen, kunnioituksen ja intohimon sekainen tunne. Lygian pelkkä näkeminen tuotti huumaavaa autuutta, ja Vinitius nieli häntä silmillään niinkuin janoinen juo raikasta vettä. Siinä jättiläiskokoisen lygiläisen rinnalla tuntui hän melkein pienemmältä kuin ennen, miltei lapselta. Vinitius huomasi, että hän todella oli käynyt hennommaksi ja että ruumis oli ikäänkuin läpikuultava; hän oli kuin kukkanen tai henki. Kiihtymistään kiihtyi Vinitiuksessa halu saada omistaa tuo olento, joka oli niin toisenlainen kuin kaikki naiset, mitä hän oli nähnyt ja omistanut sekä Itämailla että Roomassa. Hän tunsu olevansa valmis antamaan pois heidät kaikki, Rooman ja koko maailman kaupanpäälliseksi, kunhan hän saisi omakseen hänet, tämän yhden.

Varmaan hän olisi unohtunut siihen Lygiaa katselemaan, jollei Chilon, joka pelkäsi hänen tekevän jotakin vaarallista, olisi vetäissyt häntä vaatteiden liepeestä. Kristityt olivat ruvenneet rukoilemaan ja laulamaan. Äkkiä kajahti huuto »maranatha!» mutta sitten rupesi suuri apostoli suihkulähteen vedellä kastamaan niitä, jotka presbyterit esittivät valmistetuiksi ottamaan vastaan kastetta. Vinitiuksen mielestä tuntui yö loppumattoman pitkältä. Hän olisi kiireen kautta tahtonut päästä ottamaan Lygian haltuunsa joko kotimatalla tai hänen asunnostaan.

Vihdoin toiset jo rupesivat lähtemään hautausmaalta.

"Lähdetään, herra," kuiskasi Chilon, "ulos portista, sillä ihmiset katselevat meihin, koska emme ole paljastaneet päätämme."

Chilon oli oikeassa. Apostolin puhuessa olivat kaikki, paremmin kuullakseen, laskeneet viitan päähineet hartioilleen; he yksin eivät olleet noudattaneet esimerkkiä. Chilonin neuvo oli paikallaan, sillä portilta saattoivat he erinomaisen hyvin seurata kaikkia läsnäolijoita, varsinkin koska Ursuksen muoto ja vartalo helposti oli erotettavissa.

"Seuratkaamme heitä," virkkoi Chilon, "niin saamme nähdä, mihin taloon he menevät. Huomenna, tai oikeammin sanoen jo tänään, asetat kaikille oville orjia ja otat hänet haltuusi."

"En!" huusi Vinitius.

"Mitä aiot tehdä, herra?"

"Seuraamme heitä heidän asunnolleen ja ryöstämme hänet paikalla. Otatko tehdäksesi sen, Croton?"

"Otan kyllä," vastasi miekkailija, "ja rupean vaikka orjaksesi, jollen katkaise selkärankaa puhvelihärältä, joka häntä vartioi."

Mutta Chilon rupesi kaikkien jumalien nimessä pyytämään ja rukoilemaan, että he luopuisivat tuumastaan. Crotonhan oli otettu matkaan vain puolustajaksi siltä varalta, että heidät tunnettaisiin ja

että karattaisiin heidän kimppuunsa. Eihän tarkoitus ollut, että Croton ryöstäisi neidon. Ruveta taas ryöstämään häntä kahteen mieheen olisi ollut sama kuin syöstä suoraan surman suuhun. Sitäpaitsi hän siinä olisi voinut päästä karkuun heidän käsistään ja etsiä toisen piilopaikan kaupungissa tai jättää Rooman kokonaan. Mitä silloin olisi voitettu? Eikö ollut parempi valita varma tie kuin syöstä surman suuhun ja saattaa koko puuha vaaran alaiseksi?

Vinitius oli vaivoin saanut hillityksi mielensä, sillä hän olisi tahtonut heti hautausmaalla siepata Lygian syliinsä. Hän huomasi kuitenkin, että kreikkalainen oli oikeassa, ja olisi ehkä seurannut hänen neuvoaan, jollei Croton, jonka mieli teki palkkaa, olisi pannut vastaan.

"Tuki jo, herra, tuon vanhan pukin suu!" huudahti hän, "tai salli minun päästää nyrkkini hänen päälaelleen. Kerran vei Lucius Saturnius minut kilpailuihin Buxentumiin, ja siellä majatalossa hyökkäsi seitsemän juopunutta miekkailijaa kimppuuni, mutta ei yksikään heistä päässyt käsistäni ehein luin. En kehoita riistämään tyttöä keskeltä ihmisten joukkoa, sillä he voisivat heittää kiviä kintuillemme, mutta kotoa lupaan ryöstää hänet koska tahansa ja kantaa minne vain tahdot."

Nämä sanat olivat Vinitiuksen mieleen, ja hän virkkoi:

"Juuri niin, kautta Herkuleen! Huomenna ehkä sattumalta emme tapaisi häntä kotona, ja jos kerran olisimme pelästyttäneet heitä, toimittaisivat he hänet viipymättä toiseen paikkaan."

"Mutta se lygiläinen voi olla hirvittävän väkevä," vaikeroi Chilon.

"Ei sinua käsketäkään käymään käsiksi häneen," vastasi Croton.

Heidän täytyi vielä odottaa kauan aikaa, ja kukot kiekuivat jo aamulaulujaan, ennenkuin Ursus ja Lygia astuivat ulos portista. Heidän seurassaan oli muutamia muita henkilöitä, joiden joukosta Chilon oli tuntevinaan suuren apostolinkin. Hänen rinnallaan astui toinen vanhus, joka oli lyhyempi varreltaan, kaksi vanhanpuoleista naista ja poika, joka kantoi lyhtyä. Tämän ryhmän perässä kulki joukko, jossa saattoi olla parisataa henkeä, ja siihen liittyivät Vinitius, Chilon ja Croton.

"Katsopa, herra," virkkoi Chilon "neitosi on mahtavan suojeluksen alaisena. Suuri apostoli itse kulkee hänen rinnallaan! Katso kuinka ihmiset polvistuvat, kun hän astuu heidän ohitseensa."

Ihmiset todella polvistuivat, kun hän astui heidän ohitsensa, mutta Vinitius ei katsellut heitä. Hän ei hetkeksikään päästänyt Lygiaa silmistään ja ajatteli yksinomaan hänen ryöstämistään. Sodassa tottuneena kaikenlaiseen viekkauteen, rakensi hän koko sotilaallisella täsmällisyydellään päässään valmiiksi ryöstösuunnitelman. Hän tiesi, että hänen tuumansa oli rohkea, mutta tiesi myöskin, että rohkeat tuumat usein vievät voittoon.

Mutta tie oli pitkä, ja aikaa jäi yllin kyllin mietteisiin. Hän tuli ajatelleeksi sitä syvää kuilua, jonka tuo kummallinen oppi oli kaivanut hänen ja Lygian välille. Hän ymmärsi nyt kaikki, mitä oli tapahtunut ja miksi se oli tapahtunut. Siksi älykäs hän toki oli. Hän ei ollut tuntenut Lygiaa. Hän oli pitänyt häntä ihanana tyttönä, jolle ei kukaan vedä vertoja ja joka sytyttää hänen rakkautensa tuleen. Nyt hän ymmärsi, että tuo oppi tekee hänet olennoksi, joka eroaa muista naisista, ja että turha vaiva oli ruveta houkuttelemaan häntä rakkaudella, intohimolla, rikkaudella tai nautinnolla. Hän käsitti vihdoinkin senkin—mitä he eivät Petroniuksen kanssa ennen olleet käsittäneet—että tämä uusi uskonto valaa sieluun jotakin, jota ei heidän maailmansa tunne, ja ettei Lygia, vaikka Vinitiukselta rakastaisikin, uhraisi mitään kristityistä totuuksistaan hänen tähtensä. Lygian ilo oli aivan toista laatua kuin se, mitä Vinitius, Petronius, Caesar ja koko Rooma ajoivat takaa. Kuka nainen hyvänsä hänen tuttavistaan olisi ruvennut hänen rakastajattarekseen—tämä kristitty yksin ei saattanut tulla muuksi kuin hänen uhrikseen.

Tätä ajatellessa valtasi hänet kiehuva kiukku ja tuska, mutta samalla hän tunsikin, että hänen kiukkunsa oli voimaton. Lygian ryöstäminen kyllä oli mahdollinen panna täytäntöön, jopa hän oli varma sen onnistumisestakin. Mutta yhtä varmaan hän tiesi, että sekä hän että hänen urheutensa ja mahtavuutensa tämän opin rinnalla oli aivan mitätön: eivät hänen voimansa pysty siihen oppiin! Roomalainen tribuni ja sotilas, joka oli nähnyt miekan ja nyrkin valloittavan maailman ja luullut sen aina niiden vallan alla pysyvän, näki nyt ensi kerran eläessään, että niidenkin yläpuolella oli ehkä olemassa jotakin. Ja kummissaan kysyi hän itseltään: mitä se on?

Ei hän voinut antaa siihen selvää vastausta. Hänen päässään pyörivät kuvat hautausmaalta, hän näki kokoontuneet joukot ja Lygian koko sielullaan ja mielellään kuuntelemassa vanhuksen sanoja. Vanhus puhui kärsimyksestä, kuolemasta ja jumal-ihmisen taivaaseenastumisesta. Jumal-ihminen oli lunastanut maailman ja luvannut sille onnen tuolla puolen Tuonelan jokea. Jota enemmän Vinitius näitä asioita ajatteli, sitä sekavammaksi kävi hänen päänsä.

Mutta sekavuudesta päästi hänet äkkiä Chilon, joka rupesi valittamaan kohtaloaan: hän oli suostunut etsimään Lygiaa ja henkensä kaupalla hän oli lupauksensa täyttänyt ja löytänyt hänet Vinitiukselle.

Saattoiko häneltä enempää vaatia? Oliko hän ehkä luvannut pitää huolta neidon ryöstämisestä, ja kuka sellaista saattoi vaatia raajarikolta, jolta puuttui kaksi sormea, vanhalta mieheltä, joka tahtoi elää mietteissään, tieteessään ja hyveessään? Miten käy, jos sellainen mahtava herra kuin Vinitius saa jonkun vammaan tyttöä ryöstäessään? Tietysti jumalat ovat velvolliset vartioimaan valittuaan, mutta jos sattui, niinkuin joskus on sattunut, että jumalat ovatkin pelaamassa arpapeliä eivätkä pidä huolta maailman asioista? Fortuna kulkee, kuten tiedetään, sidotuina silmin. Hän ei näe päivällä, vielä vähemmän yöllä. Jos jotakin sattuisi tapahtumaan, jos lygiläinen karhu heittäisi jalosukuista Vinitiuksista myllynkivellä, viinitynnyrillä tai pahimmassa tapauksessa vesisangolla, silloin Chilon-raukka saisi kantaa edesvastuun eikä palkkaa. Tietäjäparka on kiintynyt jalosukuiseen Vinitiukseseen, kuten Aristoteles Aleksander Makedonialaiseen, ja jos jalosukuinen Vinitius antaisi hänelle edes kukkaron, jonka hän lähtiessä näkyi pistävän vyöhönsä, niin saisi onnettomuuden sattuessa edes apua ja voisi lepyttää kristityt. Oi, miksi eivät he kuuntele vanhuksen neuvoja, vanhuksen, joka puhuu varovaisuudesta ja kokemuksesta!

Vinitius veti kukkaron vyöstään ja viskasi sen Chilonin kouraan.

"Siinä saat, ja ole nyt vaiti."

Kreikkalainen tunsi, että kukkaro oli harvinaisen raskas, ja se rohkaisi hänen mieltään.

"Ainoa toivoni," virkkoi hän, "on, että Herkules tai Theseus saavat aikaan vielä suurempia urotöitä. Ja mitä tämä likeinen persoonallinen ystäväni Croton muuta on kuin Herkules? Sinua, jalosukuinen herra, en sanokaan puolijumalaksi, sillä sinä olet täydellinen jumala ja varmaankin sinä et tulevaisuudessa unohda köyhää, mutta uskollista palvelijaa, kun hän silloin tällöin tarvitsee hoitoa; sillä hän itse unohtaa kaikki tyyni, kun hän kerran pääsee syventymään kirjoihin... Vähäinen puutarha ja mökki kuistineen, joka suojaisi kesäkylmää vastaan, tuottaisi antajalleen kunniaa, olisipa sitten vaikka kuinka pieni. Sieltä syrjästä minä sitten seuraisin sankaritöitä, rukoillen teille Jupiterin suosiota, tai nostaisin tarpeen sattuessa sellaisen metelin, että puoli Roomaa heräisi ja rientäisi avuksenne. Miten tämä tie on pahaa ja epätasaista! Öljykin on kulunut loppuun lampustani. Mutta entä jos Croton, joka on yhtä jalomielinen kuin väkeväkin, ottaisi minut syliinsä ja kantaisi kaupungin portille asti! Silloin hän saisi kokea, miltä tuntuu kantaa neitoa, ja voitaisi lisäksi, kuten Aeneas teki, puolelleen kaikki jaloimmat jumalat, joten minäkin yrityksen onnistumiseen nähden saisin olla aivan levollinen."

"Mieluummin kantaisin lampaan raatoa, joka kuukausi sitten on kuollut ruttoon," vastasi miekkailija. "Mutta jos annat minulle kukkaron, jonka arvoisa tribuni heitti käteesi, niin otan kantaakseni sinut portille."

"Katketkoon jalastasi isovarvas!" virkkoi kreikkalainen. "Vai sen verranko sinä otit oppiaksesi tuolta kunnianarvoiselta vanhukselta, joka sanoi köyhyyden ja armeliaisuuden olevan päähyveitä?... Eikö hän nimenomaan kehoittanut rakastamaan minua? Mutta huomaan, etten ikinä saa sinusta syntymään minkäänlaista kristittyä ja että aurinko pikemmin pääsee paistamaan mamertilaisen vankilan muurien läpi kuin totuus pääsee tuon virtahevon kalloon."

Crotonilla oli pedon voimat, mutta ihmisen tunteet häneltä kokonaan puuttuivat.

"Älä pelkää!" huudahti hän, "en ikinä rupea kristityksi! En tahdo kadottaa leipäkannikkaani!"

"Niin, jos sinä tuntisit edes filosofian ensimmäiset alkeet, niin tietäisit, että kulta on multaa."

"Koetappa vain puhua minulle filosofiasta, niin pusken pääni mahaasi. Silloin nähdään, kuka voittaa."

"Niin saattoi härkäkin vastata Aristoteleelle," huomautti Chilon.

Aamu jo hämärsi. Kalpea rusko alkoi valautua muurien harjoille. Puut tien varrella, rakennukset ja hautapatsaat, joita oli siellä täällä, tulivat vähitellen näkyviin hämärästä. Tie ei enää ollut autio. Vihanneskauppiat odottelivat porttien avaamista, tavarat säilytettynä aasien ja muulien selkään. Tuontuostakin ajoi ohitse rattaat, joissa kuljetettiin metsänriistaa. Tiellä ja molemmin puolin tietä liikkui kevyt sumu, poutaa lupaellen. Hiukan edempää näyttivät ihmiset, sumun sisästä katsoen, hengiltä. Vinitiuksen silmät riippuivat kiinni Lygian solakassa vartalossa, joka aamuruskon vaaletessa kävi yhä hopeankarvaisemmaksi.

"Herra," virkkoi Chilon, "loukkaisin sinua, jos edellyttäisin, että anteliaisuutesi joskus loppuu, mutta koska nyt olet maksanut saatavani, et voine epäillä minun puhuvan omaan pussiini. Neuvoisin sinua vielä kerran ottamaan selkoa jumalallisen Lygian asunnosta ja sitten palaamaan kotiin noutamaan orjia ja kantotuolia. Älä kuuntele tuota norsunluista rumpua, tuota Crotonia! Hän tahtoo itse ryöstää neidon vain päästäkseen sinun kukkarosi kimppuun."

"Minä tiedän sellaisen paikan hartioittesi välissä, että jos siihen isken nyrkkini, niin sinä heität henkesi," huomautti Croton.

"Minä tiedän sellaista kefalonilaista viiniä, että jos sitä juon, niin tulen terveeksi," virkkoi Chilon.

Vinitius ei kiinnittänyt huomiota heidän puheisiinsa, sillä he likenivät juuri kaupungin portteja, ja siellä kohtasi heidän silmiään kumma näky. Apostolin astuessa ohitse lankesivat sotamiehet polvilleen, vanhus laski hetkiseksi kätensä heidän rautaisille kypäreilleen ja teki ristin merkin. Nuoren patriisin mieleen ei ikinä olisi juolahtanut, että jo sotamiestenkin joukossa saattaisi olla kristittyjä, ja täynnä hämmästystä tuli hän ajatelleeksi, että niinkuin palavassa kaupungissa talo syttyy toisensa perästä, niin tämäkin oppi päivä päivältä valloittaa yhä uusia sieluja ja leviää nopeammin kuin kukaan saattaa aavistaakaan. Kummallista! Jos Lygia olisi tahtonut paeta kaupungista, niin kyllä olisi löytynyt vartioita, jotka itse olisivat auttaneet häntä salaa katoamaan. Tällä hetkellä kiitti Vinitius hartaasti kaikkia jumalia, ettei niin ollut käynyt.

Päästyään asumattomilta kentiltä muurien taakse rupesi kristittyjen joukko hajoamaan. Silloin täytyi Vinitiuksen seurata Lygiaa edempää ja varovaisemmin, jottei herättäisi huomiota. Chilon puolestaan alkoi valitella, että hänen jalkojaan särkee ja että ne jo ovat vallan haavoilla. Hän jättäytyi yhä jälempiä, eikä Vinitius häntä estänyt, sillä hän arveli, ettei hän enää tarvitse tuota heikkoa ja pelkurimaista kreikkalaista. Hänen puolestaan hän olisi saanut vaikkapa pötkiä tiehensä, jos olisi tahtonut, mutta kunnianarvoisaa tietäjää pidätti varovaisuus ja uteliaisuus. Hän asteli yhä heidän perässään, tuontuostakin tullen, likemmä toistamaan neuvojaan tai lausumaan arvelujaan. Hän pelkäsi, että vanhus, joka kulki apostolin seurassa, mahdollisesti olisi Glaucus, jollei hän sentään ollut liian lyhyt vartaloltaan.

Kauan he vielä saivat kulkea, ennenkuin saapuivat Tiberin rannalle, ja aurinko oli jo nousemaisillaan, kun ryhmä, jossa Lygia oli, hajaantui. Apostoli, vanha vaimo ja poika jatkoivat matkaansa pitkin joenvartta, vastavirtaan. Se vanhuksista, joka oli lyhyempi varreltaan, Ursus ja Lygia poikkesivat kapealle kadulle, astuivat vielä satakunnan askelta ja menivät sitten taloon, jossa oli kaksi myymälää, toisessa kaupattiin oliveja, toisessa lintuja.

Chilon, joka oli seurannut Vinitiukselta ja Crotonia noin viidensadan askeleen päässä, seisautui kuin maahan naulattuna, painautui muuria vastaan ja rupesi viittomaan heitä takaisin.

He palasivat, sillä heidän täytyi neuvotella.

"Mene," sanoi Vinitius Chilonille, "katsomaan, pääseekö tästä talosta toiselle kadulle."

Chilon, joka juuri oli valittanut jalkojensa olevan verillä, juoksi nyt sellaista kyytiä, että olisi luullut hänen saaneen Mercuriukselta siivet, ja palasi hetkisen perästä.

"Ei," vastasi hän, "ei ole kuin tämä yksi ovi."

Hän pani kätensä ristiin.

"Kautta Jupiterin, Apollon, Vestan, Kybelen, Isiksen, Osiriksen, Mitran, Baalin ja kaikkien Itämaiden ja Länsimaiden jumalien rukoilen sinua, herra, luopumaan tuumastasi... Kuule minua..."

Samassa hän sentään keskeytti puheensa, sillä hän huomasi, että Vinitiuksen kasvot kävivät kalman kalpeiksi ja hänen silmänsä säkenöivät kuin suden silmäterät. Hänen katseensa todisti selvästi, ettei mikään maan mahti olisi saattanut estää häntä toteuttamasta aikomustaan. Crotonin jättiläisrinta nousi ja laski kiivaasti, ja hän heilutti kehittymätöntä pääkalloaan, kuten rautahäkkiin suljettu karhu. Eivät hänen kasvonsa sentään ilmaisseet vähintäkään levottomuutta.

"Minä menen ensinnä sisään," sanoi hän.

"Sinä tulet minun jälessäni," virkkoi Vinitius käskeväällä äänellä.

Hetken perästä olivat he kadonneet pimeään porttikäytävään.

Chilon juoksi likeisimpään kadunkulmaan ja jäi nurkan taa katselemaan mitä tapahtuisi.

KAHDESKYMMENESTOINEN LUKU.

Vasta portista astuttuaan ymmärsi Vinitius, mihin vaikeaan työhön hän oli ryhtynyt. Talo oli suuri ja monikerroksinen. Sellaisia rakensivat Rooman talonomistajat saadakseen voittoa vuokrista, ja usein olivat nämä talot niin hätäisesti ja huonosti rakennetut, että tuskin vuosikaan oli mennyt umpeen, kun ne jo romahtivat asukkaiden päälle. Ne olivat oikeita mehiläiskekoja, korkeita ja kapeita, täynnä lukemattomia pieniä koppeja ja komeroja, joissa kuhisi köyhää kansaa. Kaupungissa, jossa ei kaikilla kaduilla ollut nimiä, olivat nämä talot aina numeroimattomat. Orjat kantoivat niistä omistajien puolesta vuokrat, ja koskeivät kaupungin viranomaiset vaatineet luetteloa asukkaiden nimistä, eivät orjat tavallisesti itsekään niitä tietäneet. Tavattoman vaikea oli sentähden kysyä tuttaviaan tuollaisesta talosta, varsinkin jollei portilla ollut vartijaa.

Vinitius ja Croton tulivat pitkästä käytävältä kapeaan, neliskulmaiseen pihaan, jota joka taholta ympäröivät muurit ja joka nähtävästi oli koko talon yhteisenä atriumina. Keskellä pihaa oli suihkukaivo, jonka vesisäde valui maahan muurattuun, kiviseen säiliöön. Joka taholta nousi seiniä myöten portaita eri kerroksiin, ne olivat osaksi puusta, osaksi kivistä. Portaat kääntyivät parvekkeihin, joista päästiin asuntoihin. Alhaalla maaperässä oli niinkään asuntoja. Toisiin johti puiset ovet, mutta toisia erotti pihasta vain villainen verho, sekin tavallisesti kulunut, risainen tai paikattu.

Oli vielä varhainen aamu, eikä pihassa näkynyt elävää sielua. Nähtävästi kaikki vielä nukkuivat, paitsi ne, jotka olivat käyneet Ostrianumissa.

"Mitä nyt teemme, herra?" kysyi Croton ja seisahtui.

"Odotamme tässä; ehkä joku sentään tulee," vastasi Vinitius. "On parasta ettei kukaan saa nähdä meitä pihamaalla."

Samassa hänen mieleensä muistui, että Chilonin neuvo ehkä voisi olla käytännöllinen. Muutamalla kymmenellä orjalla saattaisi miehittää portin, joka näytti olevan talon ainoa sisäänkäytävä, penkoa kaikki asunnot yhtäaikaan ja siten päästä Lygianskin asunnolle. Muutoin kristityt, joita täältä varmaankaan ei puuttunut, voisivat ilmoittaa Lygialle, että häntä etsitään, ja siltä kannalta katsoen saattoi olla vaarallista panna vieraita ihmisiä tiedustelemaan häntä. Vinitius mietti jo, eikö liene parasta lähteä kotiin noutamaan orjia, kun äkkiä esirippu työntyi syrjään ja mies, seula kädessä, likeni suihkukaivoa.

Vinitius tunsu hänet paikalla Ursukseksi.

"Se on lygiläinen!" kuiskasi hän.

"Muserranko siltä luut rikki?"

"Odot."

Ursus ei huomannut heitä, sillä he seisoivat seinän varjossa. Pahaa aavistamatta pisti hän seulansa, joka oli täynnä vihanneksia, vesisäteen alle. Nähtävästi hän, vietettyään koko yön hautausmaalla, aikoi valmistaa niistä suurusta. Saatuaan vihannekset huuhdetuiksi, otti hän märän seulan ja katosi verhon taakse. Croton ja Vinitius hyökkäsivät hänen perässään, luullen tulevansa suoraan Lygians asuntoon.

Mutta he suuresti hämmästyivät, kun näkivät, ettei verho vienytkään asuntoon, vaan toiseen pimeään käytävään, jonka päässä näkyi pieni puutarha, muutama sypressi ja myrtilpensas sekä pieni rakennus, pönkitettynä toisen kivimuurin ikkunatonta takaseinää vastaan.

He huomasivat molemmat paikalla, että asianhaarat olivat suotuisat. Pihassa olisi voinut syntyä aika kahakka, kun ihmiset olisivat rientäneet paikalle, mutta pienen rakennuksen yksinäisyys helpotti suuresti puuhaa. Pianhan he tässä suoriutuvat tytön puolustajasta, s.o. Ursuksesta, sitten he kiireesti koppaavat Lygians käsiinsä, ja kun saavat hänet kadulle, niin kyllä tulevat toimeen. Luultavasti ei kukaan heitä vastusta, ja jos joku yrittäisi, niin saisi kuulla, että he ovat korjaamassa haltuunsa Caesarin karannutta panttivankia. Vinitius saattaa siinä tapauksessa ilmoittaa asian vartijoille ja ottaa heidät avukseen.

Ursus oli jo miltei talon ovella, kun askelten kopina herätti hänen huomionsa. Hän seisahtui, näki kahden miehen likenevän, laski seulan kädestään ja kääntyi heidän puoleensa.

"Ketä te haette?" kysyi hän.

"Sinua!" vastasi Vinitius.

Samassa kääntyi nuori soturi Crotoniin päin ja kuiskasi kiireesti:

"Tapa hänet!"

Croton karkasi hänen kimppuunsa kuin tiikeri, ja ennenkuin lygiläinen oli ehtinyt päästä järkiinsä ja

käsittää olevansa tekemisissä vihamiehen kanssa, oli miekkailija jo kietonut hänen ympärilleen rautaiset käsivartensa.

Vinitius, joka tunsi Crotonin yliluonnolliset voimat, ei viitsinyt odottaa ottelun päättymistä, vaan heitti heidät oman onnensa nojaan, riensi eteenpäin, tyrkkäsi oven auki ja tuli pimeään, vähäiseen huoneeseen, jota tuli liedestä valaisi. Loimu lankesi suoraan Lygian kasvoille. Hänen toverinaan valkean ääressä oli sama vanhus, joka yhdessä Lygian ja Ursuksen kanssa oli tullut Ostrianumista.

Vinitius karkasi huoneeseen sellaista kyytiä, ettei Lygia ehtinyt häntä huomatakaan, ennenkuin hän oli käynyt häneen käsiksi, nostanut hänet ilmaan ja työntyi takaisin ovelle. Vanhus tosin koetti estää häntä, mutta hän pusersi toisella kädellään Lygiaa rintaansa vastaan ja tuuppassi vapaalla kädellään tieltään vanhuksen. Samassa valui vaippa hänen päästään, ja Lygia näki hänen tutut kasvonsa, jotka tällä hetkellä olivat niin hirveät katsella, että veri suonissa seisahtui ja ääni tukahtui kurkkuun. Hän olisi tahtonut huutaa apua, mutta ei voinut. Hän tarttui ovenpieleen, tehdäkseen edes sillä lailla vastarintaa, mutta hänen sormensa luisuivat kiviseltä seinältä, ja kun Vinitius sai hänet puutarhaan, oli hän miltei pyörtymäisillään, sillä siellä oli heitä vastassa kamala näky.

Ursus piteli sylissään miestä, joka oli taivutettu aivan takakenoon, pää rentona roikkumassa, suu verissä. Kun hän näki Vinitiuksen, iski hän vielä viimeisen kerran nyrkkinsä miehen päähän ja karkasi sitten raivoisan pedon lailla Vinitiuksen kimppuun.

"Hän tappaa minut!" ajatteli nuori patriisi.

Ikäänkuin unessa kuuli hän Lygian huutavan: »älä tapa!« ja tunsi käsivartensa irtautuvan Lygian ympäriltä ikäänkuin ukkosnuolen iskusta. Sitten alkoi kaikki pyöriä hänen silmissään ja koko maailma musteni.

* * * * *

Chilonissa oli uteliaisuus voittanut pelon ja hän asettui naapuritalon kulmaan seuraamaan asiain kulkua. Hän laski nimittäin, että olisi edullista olla Vinitiuksen likeisyydessä, jos hänen onnistuisi ottaa Lygia haltuunsa. Urbanusta ei hän enää pelännyt, hän oli aivan vakuutettu, että lygiläinen Crotonin kädestä saisi surmansa. Mutta jos autioilla kaduilla sattuisi syntymään ottelu, jos kristityt tai jotkut muut ihmiset rupeisivat tekemään vastarintaa Vinitiukselle, sopisi Chilonin esiintyä Caesarin vallan edustajana, käskeä vartijat nuoren patriisin avuksi roskaväkeä vastaan ja voittaa Vinitiukselta uusia armonosoituksia. Hengissä hän tosin koko ajan oli ollut sitä mieltä, että Vinitiuksen yritys on varomaton, mutta Crotonin hirveisiin voimiin luottaen hän sentään arveli sen onnistuvan. »Parhaimmassa tapauksessa voi tribuni itse kantaa neitoa ja Croton raivata heille tietä.« Mutta aika alkoi jo käydä pitkäksi, ja käytävässä, jonne Chilon piilopaikastaan katseli, vallitsi levottomuutta herättävä hiljaisuus.

"Jolleivät he löydä hänen asuntoaan, vaan nostavat melun, niin he pelästyttävät hänet."

Se ei Chilonin mielestä olisi ollut ensinkään paha, sillä hän tiesi, että Vinitius siinä tapauksessa taasen joutuisi hänen apunsa tarpeeseen ja tulisi luovuttaneeksi hänelle joukottain sestertsejä.

"Toimikoot nyt miten päin hyvänsä," puheli hän itsekseen, "minun hyväkseni he tietämättäänkin toimivat... Jumalat, jumalat, sallikaa ainoastaan..."

Hän säpsähti äkkiä, sillä tuntui siltä kuin joku olisi liikkunut käytävässä. Hän painui likemmä seinää, pidätti henkeään ja katseli vilkkumatta eteensä.

Joku pää pistäytyi todella ulos käytävästä ja katseli varovasti ympärilleen.

Hetkisen perästä se katosi.

"Se oli joko Vinitius tai Croton," mietti Chilon. "Mutta jos he ovat saaneet neidon käsiinsä, niin mitä he katua tarkastavat? Ihmisiä heidän joka tapauksessa täytyy tavata, sillä ennenkuin he ehtivät Carinaelle, on kaupunki jo täydessä touhussa. Mitä kummaa!? Kautta kaikkien kuolemattomien jumalien!..."

Äkkiä nosti kauhu pystyyn hänen hiuksensa viimeisetkin tähteet.

Portista astui Ursus kantaen Crotonin ruumista roikkumassa olkapäänsä yli. Kerran hän vielä katseli ympärilleen, mutta rupeesi sitten juoksemaan alas autiota katua, joelle päin.

Chilon painui muuria vastaan litteäksi kuin lauta.

"Olen surman oma, jos hän minut näkee!" mietti hän.

Mutta Ursus juoksi aika kyytiä naapuritalon ohi ja katosi seuraavan rakennuksen taakse. Nyt ei mikään enää olisi saanut pidellyksi Chilonia; hän pakeni voimiensa takaa ensimmäiselle poikkikadulle, ja pelko ja hätä pani hampaat hänen suussaan kalisemaan. Hän juoksi sellaista kyytiä, että nuorempi tuskin olisi pysynyt hänen perässään.

"Jos hän palatessaan näkee minut, niin hän ottaa minut kiinni ja tappaa," mietti hän itsekseen. "Pelasta minut, oi Zeus, pelasta Apollo, pelasta Hermes, pelasta sinä kristittyjen jumala! Minä jätän Rooman ja palaan Mesembriaan, jos vain pelastatte minut tuon lemmon käsistä."

Ja lygiläinen, joka oli tappanut Crotonin, näytti hänen silmissään todella ylikuonnolliselta olennotta. Siinä juostessaan pitkin katua tuli hän siihen johtopäätökseen, että joku jumala on mahtanut ottaa barbaarin hahmon. Ja sinä hetkenä uskoi hän kaikkiin maailman jumaliin ja kaikkiin jumal-taruihin, joita hän tähän asti oli pitänyt pilkkanaan. Ehkäpä itse kristittyjen jumala on tappanut Crotonin! Hänen hiuksensa nousivat pystyyn, kun hän vain ajatteli, että oli tehnyt pilkkaa niin mahtavasta jumalasta.

Hiukan hän rauhoittui, kun oli päässyt muutamien katujen poikki ja huomannut joukon työmiehiä, jotka etäältä astelivat häntä vastaan. Hän oli juossut ihan hengästyksiin. Sentähden hän istuutui muutaman talon portaille ja rupesi viittansa liepeellä pyyhkimään hikeä otsaltaan.

"Olen vanha," lausui hän itsekseen, "ja tarvitsen lepoa."

Vastaantulijat hävisivät sivukaduille, ja ympärillä vallitsi taasen hiljaisuus. Kaupunki nukkui vielä. Aamuisin heräsivät varakkaammat kaupunginosat aikaisemmin, sillä rikkaissa taloissa täytyi orjien nousta päivän koittaessa, kun sen sijaan kaupungin vapaa väestö, jota valtio elätti ja joka niinmuodoin sai laiskotella, varsinkin talvella, heräsi sangen myöhään. Kun Chilon jonkun aikaa oli istunut portilla, tärisytti häntä kaamiva vilu. Hän nousi, tarkasti oliko Vinitiuksen antama kukkaro tallella ja jatko rauhoittuneempana matkaansa joelle päin.

"Ehkä minä näen vielä Crotonin ruumiin," virkkoi hän. "Oi jumalat! Jos tuo lygiläinen on ihminen, voisi hän vuoden kuluessa ansaita miljoonittain sestertsejä. Koska hän Crotoninkin nujersi kuin minkäkin koiran vain, niin kuka hänen kanssaan uskaltaisi käydä kamppailuun? Hän voisi jokaisesta esiintymisestään arenalla ansaita oman painonsa kultaa. Hän vartioi paremmin kuin ikinä Kerbero Manalaa. Nielkään Manala koko miehen! En tahdo olla missään tekemisissä hänen kanssaan. Hän on liian luiseva. Mutta mihin tässä oikeastaan on ryhdyttävä, sillä tässä on sattunut hirveä tapaus? Koska hän Crotonilta katkaisi kaulan, kituu varmaan Vinitiuksenkin henki jossakin tuon kirotnun talon päällä, hautausta odotellen. Kautta Castorin! Olihan hän patriisi, Caesarin ystävä, Petroniuksen sukulainen, mies, jonka koko Rooma tunsu, ja sotajoukon päällikkö. Hänen kuolemansa ei voi jäädä kostamatta... Mitä jos tästä lähtisi pretorianien leiriin tai vartijoiden puheille?..."

Chilon vaikenä ja mietti, mutta jatkoi hetkisen perästä yksinpuheluaan.

"Voi minua! Kuka hänet johdatti tuohon kirottuun taloon, jollen minä itse?... Hänen orjansa ja orjattarensa todistavat, että minä kävin hänen luonaan, toiset tietävät mistä syystäkin. Miten minun käy, jos he väittävät minun tahallani johdattaneen hänet taloon, jossa hän joutui surman saaliiksi? Jos oikeudessa saataisiinkin selville, etten tahtonut hänen kuolemaansa, voivat he sittenkin väittää minun tahtoneeni... Hän oli patriisi, enkä minä missään tapauksessa pääse vapaaksi ilman rangaistusta. Jos taas hiljaa ja hiiskahtamatta lähden pois Roomasta ja pakenen jonnekin kauas, teen itseni vieläkin enemmän epäilyksen alaiseksi."

Pahalta näytti, katsoipa asiaa miltä puolelta hyvänsä. Oli vain saatava selville, miten pääsisi helpoimmalla. Rooma oli ääretön kaupunki, ja kuitenkin tuntui se nyt Chilonin mielestä ahtaalta. Kuka toinen hyvänsä olisi voinut mennä suoraa päätä vartijaprefektille ilmoittamaan asian ja, vaikka siten olisikin joutunut johonkin määrään epäluulon alaiseksi, levollisesti odottaa seurauksia. Mutta Chilonin koko menneisyys oli sitä laatua, että likempi tutustuminen sekä kaupungin että vartijoiden prefektiin olisi voinut tuottaa hänelle ikäviä ja vakavia rettelöjä sekä saattaa hänet vieläkin epäiltävämmäksi näiden virkamiesten silmissä.

Karkaaminen olisi sitäpaitsi ollut omiaan vahvistamaan Petroniuksen luuloa, että Vinitius oli joutunut salaliiton uhriksi ja siten saanut surmansa. Petronius oli mahtava mies. Hän saattoi hankkia käytettäväkseen koko valtakunnan poliisit ja lähettää heidät etsimään pahantekijää vaikkapa maailman ääristä asti. Ja nyt Chilonin päähän pälkähti, että ehkä olisi parasta suoraa päätä lähteä tapaamaan Petroniusta ja kertoa hänelle kaikki tyyni. Niin. Se oli paras keino. Petronius oli tasainen mies, ja Chilon saattoi olla varma, että hän ainakin antaisi hänen puhua asiansa loppuun asti. Sitäpaitsi Petronius, joka tunsu tapauksen alusta alkaen, varmaan helpommin uskoisi Chilonin syyttömyyteen kuin prefektit.

Ennenkuin Chilon kuitenkaan läksi tallustelemaan Petroniuksen luo, täytyi varmaan tietää, miten Vinitiuksen oli käynyt, ja sitä ei Chilon tietänyt. Tosin hän oli nähnyt lygiläisen hiipivän joelle, Crotonin

ruumis sylissä, mutta kaikki muu oli hänelle tuntematonta. Vinitius saattoi olla tapettu, mutta saattoi myös olla haavoitettu tai vangittu. Ja nyt Chilonin mieleen juolahti, etteivät kristityt ikinä ole uskaltaneet tappaa niin mahtavaa miestä, joka oli augustiani ja ylhäinen sotaherra, sillä sellainen teko saattaisi tuottaa heille julkisen vainon. Luultavasti he väkivallalla ovat pidättäneet hänet, ehtiäkseen toimittaa Lygian kätkeyksi johonkin toiseen kaupunkiin.

Nämä ajatukset tuottivat Chilonille lohtua.

"Jollei lygiläinen lohikäärme heti ensi hyökkäyksellä ole kuristanut häntä kuoliaaksi, elää hän, ja jos hän elää, niin hän itse todistaa, etten ole pettänyt häntä. Silloin ei minua enää uhkaa mikään vaara. Päinvastoin—oi Hermes, sinä saatat taasen ruveta toivomaan molempia hiehojasi!—avautuu sinulle uusi toiminta-ala... Saatanhan ilmoittaa jollekin Vinitiuksen vapautetuista orjista, mistä hänen on etsiminen herraansa, ja menköön hän, jos tahtoo, ilmoittamaan asian prefektille. Minä puolestani en sitä tee... Mutta Petroniuksen luo kyllä saatan mennä ja sieltä varmaan korjaan hyvät palkat... Olen jo etsinyt Lygian, sitten saan etsiä Vinitiuksen ja sitten taas uudestaan Lygian... Mutta ensi työkseni minun täytyy ottaa selkoa, elääkö hän vai onko kuollut."

Nyt hänen mieleensä johtui keino: entä jos yöllä lähtisi leipuri Demaalta kysymään Ursusta. Mutta sen tuuman hän samassa hylkäsi. Ei hänen tehnyt mieli olla missään tekemisissä Ursuksen kanssa. Hän oli tullut siihen johtopäätökseen, että jollei Ursus ollut tappanut Glaucusta, niin kristittyjen vanhimmat, joille hän oli ilmoittanut aikeensa, varmaan olivat kieltäneet häntä tekemästä tätä syntiä ja sanoneet petturin koettaneen vietellä häntä siihen. Chilonia puistatti kiireestä kantapähän asti, kun hän vain Ursusta ajatteli. Mutta Eurytiuksen luo hän illalla päätti mennä, lähettääkseen hänet urkkimaan uutisia talosta, jossa onnettomuus oli tapahtunut. Sitä ennen hänen sentään täytyi vahvistua, kylpeä ja levätä. Uneton yö, matka Ostrianumiin ja sieltä Tiberin rannalle oli todella tehnyt lopun kaikista hänen voimistaan.

Se häntä sentään suuresti lohdutti, että hänellä nyt oli kaksi kukkaroa: toisen oli Vinitius antanut hänelle kotona, toisen viskannut hänen käteensä kotimatalla hautausmaalta. Näiden suotuisten tapausten johdosta, niinkuin myöskin siihen nähden, että hän juuri oli saanut ottaa osaa kaikenlaisiin täriseyttäviin näytelmiin, päätti hän syödä runsaasti ja juoda parempaa viiniä kuin tavallisesti.

Kun viinikellarit vihdoin avattiin, täytti hän todella aikomuksensa, jopa niin perinpohjaisesti, että täydellisesti unohti kylpynsä. Hän tahtoi ennen kaikkea nukkua, ja uneliaisuus kulutti hänen voimiansa siinä määrässä, että hän horjuvin askelin kulki asuntoonsa Suburrassa, missä Vinitiuksen rahoilla ostettu orjatar häntä odotti.

Päästyään pimeään cubiculumiinsa, joka oli kuin ketun luola, heittäytyi hän vuoteelle ja nukkui kuin pölkkyy.

Hän heräsi vasta illalla—tai oikeastaan orjatar hänet herätti, ilmoittaen, että joku tahtoo puhutella häntä tärkeän asian takia.

Chilon heräsi silmänräpäyksessä aivan valveille, viskasi viitan ylleen, ajoi orjattaren pois edestä ja katsahti varovasti ulos luolastaan.

Hän aivan jäykkäni, sillä cubiculumin kynnyksellä näki hän Ursuksen jättiläishahmon.

Hän tunsi kiireestä kantapähän asti jäähtyvänsä jääkylmäksi, sydän lakkasi sykkimästä, ja koko ruumista puistatti... Aluksi ei hän saanut sanaa suustaan, hänen hampaansa kalisivat, ja kun hän vihdoin pääsi ääneen, oli hänen puheensa kuin ulvontaa.

"Syrä! en ole kotona ... en tunne ... tätä ... kelpo miestä..."

"Minä ilmoitin hänelle, että olet kotona ja että nukut, herra," vastasi tyttö, "mutta hän vain käski herättämään."

"Oi jumalat!... Sano paikalla..."

Odotus oli tehnyt Ursuksen kärsimättömäksi. Hän kumartui, pisti päänsä cubiculumiin ja virkkoi:

"Chilon Chilonides!"

"*Pax tecum! pax, pax!*" vastasi Chilon. "Oi, armahin kristitty! Niin, kyllä minä olen Chilon, mutta mahdat sittenkin erehtyä... En tunne sinua!"

"Chilon Chilonides," toisti Ursus, "herrasi Vinitius käski sanoa, että sinä yhdessä minun kanssani tulisit hänen luokseen."

KAHDESKYMMENESKOLMAS LUKU.

Vinitius heräsi tukeaan tuskaan. Ensi hetkenä ei hän saanut selville, missä hän oli ja mitä hänelle oli tapahtunut. Hänen päässään humisi, ja silmät olivat kuin sumun peitossa. Vähitellen hän sentään pääsi tajuihinsa, ja silloin hän silmiään peittävän sumun läpi näki kolme miestä, jotka seisoivat kumarruksissaan hänen vieressään. Kaksi hän tunsu: toinen oli Ursus, toinen vanhus, jonka hän Lygiaa kantaessaan oli kaatanut kumoon. Kolmas, joka oli vallan vieras, piteli hänen vasenta kättään, kosketellen sitä pitkin pituuttaan kyynänpäästä olkapäähän asti, ja silloin teki niin kipeää, että Vinitius luuli joutuneensa kostajiensa käsiin.

"Tappakaa minut!" huusi hän hampaitaan kiristellen.

Mutta he eivät kiinnittäneet hänen sanoihinsa huomiota. Joko eivät he todellakaan kuulleet niitä tai pitivät he niitä tavallisena kivun ilmaisuna. Ursus, kasvot surumielisen julmistuneina kuten barbarilla ainakin, piteli käsissään valkeaa kangastukkoa, joka oli revitty pitkiin kaistaleihin. Vanhus ja se miehistä, joka piteli Vinitiuksen käsivartta, puhelivat keskenään.

"Glaucus," virkkoi vanhus, "oletko varma, ettei haava päässä ole kuolettava?"

"Olen, arvoisa Crispus," vastasi Glaucus. "Ennen, kun palvelin orjana laivastossa ja sittemmin asuessani Napolissa, hoidin paljon haavoja ja tuloillani, jotka toimeni tuotti, ostin sitten vapaaksi itseni ja perheeni... Haava päässä on vaaraton. Kun tuo mies (siinä hän nyökkäsi päätään Ursusta kohti) riisti tytön nuorukaisen käsistä, tuuppasi hän häntä muuria vastaan. Silloin nuorukainen nähtävästi ojensi käsivartensa torjuakseen vaaraa. Käsivarsi meni sijoiltaan ja taittui, mutta pää ja henki pelastuivat."

"Monta veljistä sinä jo olet hoitanut," virkkoi Crispus "ja kuulut olevan taitava lääkäri... Sentähden nytkin lähetin Ursuksen sinua noutamaan."

"Ja matkalla tunnusti hän minulle, että hänen aikomuksensa vielä eilen oli ollut surmata minut."

"Ensinnä hän sentään oli tunnustanut tuumansa minulle—ja minä, joka tunnen sinut ja rakkautesi Kristukseen, selitin hänelle, ettet sinä suinkaan ole mikään petturi, vaan että päinvastoin petturi oli se mies, joka häntä tahtoi yllyttää murhaan."

"Se oli paha henki, ja minä pidin häntä enkelinä," huudahti Ursus huoaten.

"Toisen kerran kerrot minulle koko jutun," puhui Glaucus, "sillä nyt meidän täytyy ajatella haavoitettua."

Ja näin sanottuaan alkoi hän sitoa Vinitiuksen käsivartta. Crispus kostutti vedellä hänen kasvojaan, mutta siitä huolimatta oli tuska niin kova, että hän vähäväliä meni tainnoksiin. Muuten oli se sairaalle oikeastaan vain onneksi, sillä siten hän säästyi tuntemasta, miten luut asetettiin paikoilleen ja miten käsivarsi sidottiin. Glaucus asetti sen kahden ohuen lastan väliin ja satoi sen sitten lujasti ja kiireesti kiinni, jottei sairas saisi sitä liikkumaan.

Kun käsivarsi oli sidottu, heräsi sairas—ja näki Lygian.

Hän seiso i hänen vuoteensa ääressä ja piteli käsissään kuparimaljaa, jossa oli vettä ja johon Glaucus tuontuostakin kastoi sientä, sillä kostuttaakseen sairaan päätä.

Vinitius katseli häneen tuijottaen eikä uskonut omia silmiään. Hän luuli kuumeen loihtivan eteensä rakkaan kuvan ja uskalsi vasta pitkien aikojen perästä kuiskata: "Lygia..."

Kun Lygia kuuli hänen äänensä, rupesi vaskimalja hänen käsissään tärisemään, ja hän käänsi häneen kasvonsa, jotka olivat täynnä surua.

"Rauha olkoon kanssasi!" lausui hän hiljaa.

Tyttö jäi siihen seisomaan, vaskimalja yhä käsissä, ja hänen silmistään loisti sääli ja murhe.

Vinitius katseli häneen ikäänkuin syövyttääkseen hänet silmäteräänsä, jotta hänen kuvansa jäisi sinne silmäautojenkin alle. Hän katseli hänen kalpeita kasvojaan, jotka näyttivät käyneen entistä valkeammiksi, hänen tummia, kiharia hiussuortuviaan ja köyhää työläisnaisen pukua; hän katseli häneen niin herkeämättä, että tytön lumivalkea otsa hänen katseittensa alla alkoi punertua. Vinitiuksen ensi ajatus oli, että hän aina ja iäti tulee häntä rakastamaan, ja hänen toinen ajatuksensa oli, että hän on syypää tytön kalpeuteen ja köyhyyteen. Hän hänet riisti kodista, jossa häntä rakastettiin ja jossa häntä ympäröi yllisyys ja mukavuus, hän hänet syöksi tähän kurjaan mökkiin, noihin köyhiin, tummiin

villavaatteisiin.

Hän, joka sentään olisi tahtonut puettaa hänet kultakudoksiin ja kaiken maailman kalleuksiin! Tätä ajatellessa valtasi hänet sellainen surun, murheen ja säälin tunne, että hän varmaan olisi langennut polvilleen, jos vain olisi voinut liikkua.

"Lygia," virkkoi hän, "et sentään sallinut tappaa minua."

Tyttö vastasi lempeästi:

"Suokoon Jumala että parantuisit!"

Vinitiukselle, jota vaivasi syyllisyyden tunne sekä entisten että nykyisten Lygialle tuottamiensa kärsimysten takia, sisälsivät nämä sanat todella suloisen lohdutuksen. Hän unohti kokonaan, että mahdollisesti kristillinen oppi pani nuo sanat tytön suuhun, ja tunsi ainoastaan, että hänelle puhui hänen rakastettu naisensa, jonka sanoissa henki hellyys ja yliluonnollinen hyvyys, nivelien hänen sieluaan pohjia myöten. Hiljan olivat tuskat saaneet hänet menemään tainnoksiin, nyt häntä heikensi mielenliikutus. Hänet valtasi ääretön, suloinen voimattomuus. Hänestä tuntui siltä, kuin hän olisi pudonnut johonkin syvään kuiluun, mutta hänen ei ollut paha olla, hän oli päinvastoin onnellinen. Siinä maassaan horroksissa luuli hän jumalallisen olennon seisovan vieressään.

Glaucus oli nyt saanut haavan päässä pestyksi ja pani siihen parantavaa voidetta. Ursus otti vadin Lygian käsistä, ja Lygia vei haavoittuneen huulille pikarin, jossa oli viinillä sekoitettua vettä. Vinitius joi kiihkeästi ja tunsi sanomattoman virkistykseen tunteen virtaavan läpi ruumiinsa. Kipu oli todella lieventynyt, kun haavat olivat saaneet hoitoa. Sairas voitti täydellisesti takaisin tajuntansa.

"Anna minun vielä juoda," pyysi hän.

Lygia läksi pikareineen toiseen huoneeseen. Crispus vaihtoi muutamia sanoja Glaukuksen kanssa, likeni vuodetta ja lausui:

"Vinitius, Jumala ei sallinut sinun saada täyttää pahaa aikomustasi. Kuitenkin Hän säästi henkesi, jotta sinä tulisit tuntemaan tilasi. Hän, jonka edessä me olemme pelkkä tomu ja tuhka, antoi sinut turvattomana meidän käsiimme, mutta Kristus, johon me uskomme, käskee meitä rakastamaan vihamiehiämmekin. Sentähden olemme sitoneet haavasi ja, kuten Lygia jo sanoi, rukoilemme Jumalaa, että Hän soisi sinun tulla terveeksi. Mutta kauemmin emme voi pitää huolta sinusta. Jää siis rauhaan ja ajattele, sopiiko sinun vielä ahdistaa Lygiaa, jolta jo olet riistänyt holhoojat ja kodin—sekä meitä, jotka sinulle olemme palkinneet pahan hyvällä."

"Tahdotteko jättää minut?" kysyi Vinitius.

"Tahdomme jättää tämän talon, jossa meitä voi kohdata kaupungin prefektin käsi. Toverisi sai surmansa, ja sinä, joka omaistesi joukossa olet mahtava mies, makaat haavoitettuna. Se ei ole tapahtunut meidän tahdostamme, mutta oikeuden vihan täytyy kuitenkin kohdata meitä..."

"Älkää peljätkö vainoa," sanoi Vinitius, "minä suojelen teitä."

Crispus ei tahtonut hänelle sanoa, että hänen pelkonsa koski muutakin kuin prefektiä ja poliisia—että hän nimittäin ei luottanut Vinitiukseseen itseensä, vaan tahtoi turvata Lygian hänen etsimiseltään.

"Herra," huudahti hän, "oikea kätesi on terve: ota tämä taulu ja kynä ja kirjoita palvelijoillesi, että he illalla tulevat noutamaan sinut kotiisi, jossa sinun on mukavampi olla kuin meidän köyhyydessämme. Katso, me asumme täällä köyhän lesken huoneissa, joka palaa pian kotiin poikansa kanssa. Tämä poika tässä lähtee viemään kirjettäsi, ja me saamme kaikki ruveta etsimään toista turvapaikkaa."

Vinitius kalpeni, sillä hän ymmärsi, että miehet aikoivat erottaa hänet Lygiasta ja ettei hän enää koskaan saa häntä nähdä, jos hän nyt hänet kadottaa. Hän ymmärsi, että heidän välillään oli tapahtunut tärkeitä asioita, jotka vaativat aivan uusien keinojen keksimistä, jos hän mieli saada tytön omakseen. Mutta uusien keinojen keksimiseen ei nyt ollut aikaa. Vinitius ymmärsi niinkään, että jos hän lupaa,—vaikkapa vannomalla vakuuttaa—vievänsä Lygian Pomponia Graecinalle, niin heillä on syytä olla uskomatta hänen sanoihinsa—eivätkä he niihin uskokaan. Olisihan hän voinut tehdä sen aikaisemmin. Olisihan hän voinut mennä Pomponian luo ja vanhoa, että luopuu tytön etsimisestä. Silloin Pomponia olisi ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin ja toimittanut tytön kotiin. Mutta Vinitius oli itse ajanut takaa tyttöä, ja nyt hän tunsi, etteivät mitkään hänen vakuutuksensa pystyisi järkyttämään kristittyjen päätöksiä ja etteivät mitkään hänen valansa herättäisi heissä luottamusta. Eihän hän ollut edes kristitty, hän ei siis olisi voinut vanhoa kuin kuolemattomien jumalien nimessä, joihin ei hän edes itsekään täysin uskonut ja joita kristityt pitivät suorastaan pahoina henkinä.

Kiihkeästi hän kuitenkin halusi saada Lygian ja hänen holhoojiensa aikomukset ehkäistyiksi. Varmaan

hän keksisi jonkun keinon, kunhan saisi aikaa ajatella. Sitäpaitsi hän halusi saada edes jonkun päivän katsella Lygiaa. Niinkuin hukkuva pitää jokaista laudanpätkää ja oljenkortta pelastuksenaan, niin Vinitiuskin luuli muutaman päivän kuluessa keksivänsä jonkun sanan, joka saattaisi viedä hänet likemmä Lygiaa, saavansa kiinni jonkun pelastavan ajatuksen päästä.

Hän kokosi ajatuksensa ja virkkoi:

"Kuulkaa minua, kristityt. Eilen olin teidän kanssanne Ostrianumissa ja kuuntelin oppianne, mutta vaikken vielä sitä tunne, todisti käytöksenne, että olette hyviä, rehellisiä ihmisiä. Kehoittakaa leskeä, joka asuu tässä talossa, jäämään kotiin, jääkää te niinikään paikoillenne ja sallikaa minun jäädä tänne. Sanokoon tämä mies—siinä hän käänsi silmänsä Glaucukseen päin,—joka on parantaja ja joka ymmärtää haavojen hoitoa, voiko minua nyt siirtää. Olen sairas, käsivarteni on poikki. Minun täytyy edes muutamia päiviä saada pysyä liikkumattomana. Vakuutan siis teille, etten liiku mihinkään, jollette väkivallalla minua karkoita."

Siinä hän vaikeni, sillä hänen kipeästä rinnastaan loppui hengitys. Mutta Crispus virkkoi:

"Ei kukaan, herra, tahdo harjoittaa väkivaltaa sinua vastaan. Me vain tahdomme turvata oman henkemme."

Nuorukainen, joka oli aivan tottumaton siihen että häntä vastustettiin, rypisti kulmakarvojaan.

"Antakaa minun vetää henkeäni," virkkoi hän.

Ja vasta hetkisen perästä hän jatkoi:

"Crotonia, jonka Ursus surmasi, ei kukaan kysy, sillä hänen piti tänään matkustaa Beneventumiin, jonne Vatinius oli kutsunut hänet, ja kaikki luulevat hänen lähteneen sinne. Kun me Crotonin kanssa tulimme tähän taloon, ei kukaan muu meitä nähnyt kuin muuan kreikkalainen, joka oli ollut kanssamme Ostrianumissa. Neuvon teille hänen asuntonsa, noutakaa hänet tänne, jotta saan käskeä häntä pitämään suunsa kiinni. Hän on minun palkkaamani. Kotiini kirjoitan kirjeen, jossa ilmoitan lähteneeni Beneventumiin. Jos kreikkalainen jo olisi ehtinyt viedä tiedon prefektille, vakuutan hänelle itse lyöneeni kuoliaaksi Crotonin ja kahakassa taittaneeni käsivarteni. Niin teen, vannon sen kautta isäni ja äitini varjon! Voitte siis aivan huoletta jäädä tänne, sillä ei ainoakaan hiuskarva ole teidän päästänne putoava.—Noutakaa kiireesti puheilleni kreikkalainen! Hänen nimensä on Chilon Chilonides."

"Jääköön siis Glaucus luoksesi, herra," virkkoi Crispus, "ja hoitakoon sinua yhdessä lesken kanssa."

Vinitius rypisti kulmakarvojaan vieläkin tuikeammin.

"Huomaa, vanha mies, mitä nyt puhun," sanoi hän. "Minä olen sinulle kiitollisuuden velassa, ja sinä tunnut olevan hyvä ja kelpo ihminen, mutta tällä kertaa et ole minua kohtaan suora. Sinä pelkäät, että minä aion kutsua orjani tänne ja antaa viedä pois Lygian. Enkö ole oikeassa?"

"Olet!" vastasi Crispus vakavasti.

"Tiedä siis, että teidän kuultenne puhuttelen Chilonia, että teidän nähtenne kirjoitan kotiin kirjeen, jossa ilmoitan lähteneeni Beneventumiin, ja etten käytä palvelukseeni muita lähettejä kuin teitä... Mieti nyt tätä äläkä enää ärsytä minua."

Hän suuttui niin, että kasvot väänntyivät, ja jatkoi hetkisen perästä:

"Luuletko minun kieltävän, että tahdon jäädä tänne sadakseni nähdä Lygiaa?... Tyhminkin arvaisi ajatukseni, jos väittäisin vastaan... Mutta väkivallalla en enää aio koettaa anastaa häntä... Kuulepa vielä. Jollei Lygia saa jäädä tänne, repäisen terveellä kädelläni siteet haavoittuneen käsivarteni ympäriltä enkä huoli ruuasta enkä juomasta, vaan tulkoon kuolemani sinun ja veljesi syyksi. Miksi sinä minua säästit, mikset käskenyt tappaa minua?"

Kiihko ja mielenliikutus tekivät hänet aivan kalpeaksi. Mutta Lygia, joka viereiseen huoneeseen kuuli koko keskustelun, tuli vakuutetuksi siitä, että Vinitius panee uhkauksensa täytäntöön, ja pelästyi suuresti. Hän ei millään muotoa saanut kuolla! Haavoittuneena ja turvattomana ei Lygia enää osannut pelätä häntä, vaan tunsu ainoastaan sääliä häntä kohtaan. Päästyään karkuun Vinitiuksen käsistä oli hän elänyt ihmisten joukossa, jotka viettivät päivänsä yhtämittäisessä uskonnollisessa huumauksessa eivätkä muuta ajatelleet kuin uhrautumista, itsensäkieltämistä ja rakkauden töitä. Hän oli itsekin niin täydellisesti vaipunut tähän uuteen henkeen, ettei hän enää kaivannut kotia, ei omaisia eikä kadotettua onneaan. Hän oli jo muuttunut yhdeksi noista kristityistä neitseistä, jotka sittemmin muuttivat maailman vanhan hengen uudeksi. Vinitius oli kuitenkin ehtinyt siksi paljon vaikuttaa hänen kohtaloonsa ja siksi paljon järkyttää hänen rauhaansa, ettei hän ollut voinut häntä unohtaa. Hän oli

päiväkausia ajatellut häntä, lakkaamatta rukoillen, että Jumala soisi hetken koittaa, jolloin hän saisi noudattaa uskonsa hengen ääntä: palkita hänen pahuutensa hyvällä, kostaa hänen vainoomisensa lempeydellä, pelastaa hänet ja voittaa hänet Kristukselle. Nyt hän luuli hetken tulleen, jolloin hänen rukouksensa kuultaisiin.

Hän likeni Crispusta, hänen kasvonsa säteilivät innostuksesta, ja hän rupesi puhumaan äänellä, joka oli kuin toisen palveluksessa:

"Crispus, jääköön hän meidän joukkoomme, ja jääkäämme me hänen luokseen, kunnes Kristus suo hänen parantua."

Mutta kun vanha presbyteri, joka oli tottunut joka paikasta etsimään Jumalan sormen viittausta, näki neidon innostuksen, luuli hän paikalla korkeamman voiman puhuvan hänen suunsa kautta, laski käden sydämelleen ja painoi päänsä alas.

"Tapahtukoon niinkuin sinä sanot," virkkoi hän.

Vinitiukseseen, joka kaiken aikaa oli katseillaan seurannut Lygiaa, teki Crispuksen kuuliaisuus omituisen, valtavan vaikutuksen. Hän tuli siihen johtopäätökseen, että Lygia mahtoi olla kristittyjen joukossa joku Sibylla tai papitar, jota kunnioitetaan ja jonka sanaa totellaan. Ja vaistomaisesti tarttui Vinitiukseseenkin sama kunnioituksen tunne. Hänen rakkautensa rinnalle tuli jonkinlainen pelko, joka teki itse hänen rakkautensa vähemmän rohkeaksi. Suhteet olivat muuttuneet: Lygia ei enää ollut riippuvainen hänen tahdostaan, vaan hän oli riippuvainen Lygian tahdosta, hän makasi kipeänä, raajarikkona; hän oli lakannut olemasta hyökkäävänä ja valloittavana voimana ja odotteli Lygian hoitoa kuin turvaton lapsi. Ennen olisi hänen ollut mahdoton tottua siihen tietoon. Hänen ylpeälle, itsekkäälle luonteelleen olisi sellainen suhde kehenkä toiseen ihmiseen hyvänsä ollut nöyryytys—mutta nyt ei hän tuntenut mitään nöyryytystä. Päinvastoin oli hän Lygialle kiitollinen kuin herrattarelleen. Nämä Vinitiuksen tunteet olivat hänelle aivan oudot. Edellisenäkään päivänä eivät ne vielä olisi voineet johtua hänen mieleensä, ja jos hän olisi kyennyt selvästi ajattelemaan, olisi hän tänäkin hetkenä kummastellut niitä. Mutta nyt ei hän laisinkaan koettanut tutkistella, minkätähden asiat olivat tällä kannalla. Hänestä oli kaikki niinkuin olla piti, ja hän oli onnellinen, kun tiesi saavansa jäädä paikoilleen.

Hän olisi tahtonut kiittää—sillä hänen sydämensä oli täynnä kiitollisuutta ja jotakin muutakin tunnetta, joka oli hänelle niin outo, ettei hän edes tietänyt sille nimeä—se oli nimittäin nöyryyttä. Mutta mielenliikutus oli tehnyt hänet niin heikoksi, ettei hän jaksanut lausua sanaakaan. Hän kiitti siis vain silmillään, joista loisti ilo ja onni. Saihan hän jäädä tänne, saihan hän nähdä hänet huomenna, ylihuomenna, ehkä vielä kauan aikaa! Pian hänen iloonsa sentään sekaantui pelko: entä jos hän kadottaa sen, minkä jo on löytänyt! Ja hänen pelkonsa yltyi niin suureksi, että kun Lygia hetken perästä ojensi hänelle vettä, hän ei uskaltanut tarttua hänen käteensä, vaikka hänet valtasi halu sitä tehdä. Vinitius ei uskaltanut—hän, sama Vinitius, joka Caesarin kemuissa väkivallalla oli suudellut Lygian huulia ja joka hänen karattuaan oli päättänyt hiuksista raastaa häntä pitkin cubiculumia ja ruoskittaa hänet.

KAHDESKYMMENESNELJÄS LUKU.

Hän rupesi myöskin pelkäämään, että joku odottamaton apu ulkoapäin tulisi sekoittamaan hänen iloansa. Chilon oli saattanut viedä tiedon hänen katoamisestansa kaupungin prefektille tai vapautetuille orjille hänen kodissaan—ja siinä tapauksessa saattoivat vartijat minä hetkenä hyvänsä karata sisään. Tosin hänen päähänsä hetkiseksi lennähti ajatus, että silloin on hyvä tilaisuus antaa ottaa kiinni Lygia ja sulkea hänet lukkojen taakse, mutta samassa hän tunsu, ettei hän saa eikä voi sitä tehdä. Vinitius oli itsevaltainen, raaka, turmeltunut ja tarpeen vaatiessa leppymätönkin, mutta hän ei sentään ollut mikään Tigellinus tai Nero. Sotilaselämä oli jättänyt häneen jonkun määrän oikeudentuntoa ja uskonnollisuutta sekä niin paljon järkeä, että hän ymmärsi sellaisen menettelyn alhaiseksi ja kurjaksi. Mahdollisesti hän vielä vihapäissään ja ollessaan täysissä terveyden voimissa olisi saattanut ryhtyä sellaiseen toimenpiteeseen, mutta nyt hän oli hellällä mielellä, oli sairas. Hän toivoi vain, ettei mitään tulisi hänen ja Lygian välille.

Hän huomasi hämmästykseseen, ettei Lygia enempää kuin Crispuskaan siitä hetkestä alkaen, jolloin Lygia oli asettunut hänen puolelleen, vaatineet häneltä mitään vakuutuksia. He näyttivät olevan varmat siitä, että heitä tarpeen sattuessa suojelee yliluonnollinen voima. Vinitius puolestaan oli miltei taipuvainen uskomaan samaa, sillä kuultuaan apostolin opetukset Ostrianumissa, olivat raja-aidat

mahdollisuuden ja mahdottomuuden välillä katoamistaan kadonneet ja poistumistaan poistuneet hänen silmistään. Pian hän sentään rupesi ajattelemaan asiaa järkevästi, muisti kreikkalaisen ja pyysi toistamiseen, että Chilon haettaisiin hänen puheilleen.

Crispus suostui hänen pyyntöönsä ja päätti lähettää Ursuksen toimittamaan asiaa. Vinitius, joka viime aikoina usein oli pannut orjiaan noutamaan Chilonia—vaikka tavallisesti turhaan—, selitti nyt lygiläiselle tarkasti, missä hän asui. Sitten hän kirjoitti taululle muutamia sanoja, kääntyi Crispuksen puoleen ja virkkoi:

"Panen taulun Ursuksen mukaan, sillä Chilon on häijy ja pahankurinen mies. Usein, kun lähetin noutamaan häntä, käski hän vastata miehelleni, ettei hän ole kotona, ja niin hän teki aina, kun ei hänellä ollut hyviä uutisia ja kun hän pelkäsi vihaani."

"Kun minä vain saan hänet käsiini," sanoi Ursus, "niin tänne minä hänet tuon joko myöten tai vastoin hänen tahtoaan."

Hän kiersi viitan ylleen ja läksi kiireesti ulos.

Ei ollut Roomassa helppo löytää ihmisten asuntoja parhaittenkaan selitysten avulla, mutta Ursuksen työtä helpotti siinä suhteessa metsäläisen myötäsytynyt vaisto. Sitäpaitsi tunsu hän kaupungin erittäin hyvin, ja niin hän todella, jonkun aikaa etsittyään, löysi Chilonin asunnon.

Ei hän kuitenkaan tuntenut häntä. Olihan hän nähnyt hänet vain kerran eläissään, lisäksi yöllä. Sitäpaitsi se ylevähenkinen, lujaluontoinen vanhus, joka oli yllyttänyt häntä murhaamaan Glaucusta, oli niin toisenlainen kuin tämä kyyryselkäinen, pelästynyt kreikkalainen, ettei kukaan olisi voinut edellyttää häntä samaksi henkilöksi. Chilonkin tointui ensi pelästyksestään, kun huomasi Ursuksen pitävän itseään ventovieraana ihmisenä. Taulu, jossa oli Vinitiuksen kirjoitus, rauhoitti häntä vieläkin enemmän—todistihan se, ettei häntä aiottu houkutella salakavaliin vaaroihin. Samassa hänen mieleensä juolahti, että Vinitius tietysti oli jäänyt henkiin siitä syystä, etteivät kristityt ole uskaltaneet satuttaa kättänsä niin tunnettuun henkilöön.

"Kyllä Vinitius suojelee minuakin tarpeen vaatiessa," mietti hän itsekseen. "Koska hän kerran noudattaa minut luokseen, niin kyllä hän minua tarvitsee muuhun kuin syöstäkseen surman suuhun."

Chilon rohkaisi siis mieltään ja kysyi:

"Hyvä mies, eikö ystäväni, jalosukuinen Vinitius, lähettänyt noutamaan minua kantotuolilla? Jalkani ovat turvoksissa, en saata astua pitkiä matkoja."

"Ei lähettänyt," vastasi Ursus. "Kyllä meidän täytyy astua jalkaisin."

"Mutta entä jollen minä siihen suostuisi?"

"Suostu pois vain, sillä sinun täytyy lähteä mukaani."

"Lähden, lähden, mutta omasta vapaasta tahdostani. Ei minua kukaan voi pakottaa, sillä olen vapaa mies ja kaupungin prefektin ystävä. Tietäjänä voin sitäpaitsi käyttää hyväkseni muitakin keinoja—voin muuttaa ihmiset puiksi tai eläimiksi. Mutta lähden—lähden! Otan tästä vain lämpöisemmän vaipan ja päähineen, jotteivät tämän kaupunginosan orjat minua tuntisi—muuten he yhtämittaa pysäyttäisivät meidät saadakseen suudella kättäni."

Näin sanottuaan puki hän ylleen toisen viitan ja peitti päänsä leveällä gallialaisella päähineellä, jottei Ursus, heidän päästyään täyteen päivänvaloon, tuntisi hänen kasvopiirteitään.

"Minne viet minua?" kysyi hän Ursukselta, kun he jo olivat matkalla.

"Tiberin tuolle puolelle."

"En ole vielä ollut Roomassa kuin lyhyen ajan enkä koskaan ole käynyt Tiberin tuolla puolella, mutta kai sielläkin asuu hyviä ihmisiä."

Mutta lapsellinen Ursus, joka oli kuullut Vinitiuksen kertoneen, että kreikkalainen hänen kanssaan oli ollut Ostrianumin hautausmaalla ja joka sitäpaitsi oli nähnyt hänen Crotonin seurassa astuvan taloon, jossa Lygia asui, puhkesi paikalla suoraan puhumaan:

"Älä valehtele, vanhus, sillä tänään sinä olet ollut sekä Ostrianumissa Vinitiuksen kanssa että meidän porttimme alla."

"Vai niin!" huudahti Chilon, "vai on teidän talonne Tiberin tuolla puolen! En ole kauaa ollut Roomassa enkä tiedä eri kaupunginosia. Niin on asia, hyvä ystävä! Olin kyllä porttiholvissanne ja rukoilin kaikkien

hyveiden nimessä Vinitiusta, ettei hän astuisi pihaan. Ostrianumissa kävin niinkään, ja tiedätkö miksi? Katsos, olen jo jonkun aikaa koettanut kääntää Vinitiusta kristinuskoon ja tahdoin välttämättömästi, että hän kuulisi vanhan apostolin saarnaavan. Kunhan vain valo pääsisi tunkeutumaan hänen sieluunsa, niinkuin sinunkin sieluusi! Koska olet kristitty, niin tottahan soisit oikeuden saavan voiton vääryydestä?"

"Totta kai!" vastasi Ursus nöyrästi.

Nyt sai Chilon takaisin koko rohkeutensa.

"Vinitius on mahtava herra," virkkoi hän "ja Caesarin ystävä. Usein hän vielä kallistaa korvansa pahan hengen puheille, ja jos vaikkapa vain hiuskarva hänen päässään vahingoittuisi, kohtaisi Caesarin kosto kaikkia kristittyjä."

"Meitä suojelee suurempi mahti."

"Tietysti, tietysti! Mutta mitä aiotte tehdä Vinitiukselle?"

"En tiedä. Kristus käskee olemaan laupias."

"Oikein vastasit. Pidä se asia vain aina mielessäsi, muutoin sinua kerran kärvennetään helvetissä kuin makkaraa pannussa."

Ursus huokasi, ja Chilon käsitti, että hän tuota miestä, joka ensi hetkessä oli tehnyt häneen niin hirvittävän vaikutuksen, saattoi johtaa kuinka vain tahtoi.

Häntä halutti nyt saada likempiä tietoja Lygian ryöstämisestä, ja hän jatkoi ankaran tuomarin äänellä:

"Mitä te olette tehneet Crotonille? Puhu suoraan niinkuin asia on."

Ursus huokasi taasen:

"Vinitius kertoo sinulle kaikki."

"Sinä olet siis lävistänyt hänet veitsellä tai surmannut kepillä."

"Minulla ei ole mitään aseita."

Taaskin täytyi kreikkalaisen hämmästyä barbarin yli-inhimillistä voimaa.

"Antakoon sinulle Pluto!... Tarkoitan tietysti: antakoon sinulle Kristus anteeksi syntisi!"

Jonkun aikaa he astelivat ääneti eteenpäin, sitten virkkoi kreikkalainen:

"En minä rupea sinua ilmiantamaan, mutta varo vartijoita."

"Pelkään Kristusta enkä vartijoita."

"Se on oikein. Mutta murha on suurin kaikista synneistä. Rukoilisin mielelläni puolestasi, mutta en tiedä vaikuttaisiko rukoukseni— ennenkuin olet tehnyt lupauksen, ettet ikinä enää sormesi päälläkään koske kehenkään ihmiseen."

"En minä tahallani sitä murhaa tehnyt," vastasi Ursus.

Mutta Chilon, joka halusi vakuuttaa henkensä kaikkien tapausten varalta, ei lakannut maalaamasta murhaa mustaakin mustemmaksi eikä kehoittamasta Ursusta lupausten tekoon. Hän koetti kyllä urkkia tietoja Vinitiuksestakin, mutta lygiläinen vastasi hänen kysymyksiinsä kovin vastenmielisesti ja aina vain lisäten, että hän Vinitiukselta itseltään saa tarvittavat tiedot. Näistä asioista keskustellen olivat he kulkeneet koko pitkän tien siitä kaupunginosasta, jossa kreikkalainen asui, aina Tiberinpuoleiseen kaupunginosaan, ja saapuneet perille. Chilonin sydän alkoi taasen levottomasti sykkiä. Pelästyksissään luuli hän huomaavansa, että Ursus oli ruvennut katsomaan häntä omituisen nälkäisillä silmillä. "Vähän siitä minulle on hyötyä", puheli hän itseksensä, "jos hän minut surmaa vasten tahtoani. Soisin halpauksen kohtaavan häntä ja kaikkia muita lygiläisiä. Lähetä heihin halpaus, oi Zeus, jos suinkin saatat!" Näin ajatellen kääri hän kireämmin ympärilleen gallialaisen viittansa, mutta huomautti tekevänsä sen suojellakseen itseään kylmältä. He astuivat porttiholvista ensimmäiseen pihaan ja siitä käytävään, joka johti pieneen puutarhaan ja pikku rakennukselle. Siinä Chilon vihdoin äkkiä seisahtui ja virkkoi:

"Anna minun vetää henkeäni, sillä muuten en saa suustani ainoaa sanaa enkä saata jakaa Vinitiukselle vapahtavia neuvoja."

Näin sanottuaan jäi hän seisomaan—sillä vaikka hän kuinka olisi vakuuttanut itselleen, ettei tässä ole mitään vaaraa, tutisivat hänen jalkansa, kun hän ajatteli, että hän nyt seisoo keskellä noiden salaperäisten ihmisten asuntoja, joita hän oli nähnyt Ostrianumissa.

Samassa alkoi pikku rakennuksesta kuulua veisuuta.

"Mitä se on?" kysäsi Chilon kummissaan.

"Sanot olevasi kristitty etkä tiedä, että meillä aina aterian jälkeen on tapana ylistää Vapahtajaamme virsillä, vastasi Ursus.—Miriam poikineen on mahtanut palata kotiin. Ehkä apostolikin on siellä, sillä hän käy joka päivä tervehtimässä leskeä ja Crispusta."

"Vie minut suoraan Vinitiuksen luo."

"Vinitius on samassa huoneessa kuin kaikki muutkin, koska se on ainoa suurempi huoneemme. Toiset ovat pimeitä cubiculumeja, ja niissä me ainoastaan nukumme. Mennään pois sisään—siellä saat levätä."

He menivät. Huoneessa vallitsi hämärä, sillä talvinen ilta oli pilvinen, eivätkä ne harvat liekit, jotka huoneessa paloivat, riittäneet poistamaan pimeyttä.—Vinitius ei tuntenut vaippaan verhottua miestä, mutta hän arvasi, että se oli Chilon. Kreikkalainen puolestaan karkasi, huomattuaan vuoteen huoneen nurkassa, suoraa päätä ja sivulle katsomatta Vinitiuksen luo—ikäänkuin hän olisi tuntenut siellä olevansa paremmassa turvassa.

"Oi herra! mikset kuunnellut minun neuvojani!" huudahti hän käsiään väännellen.

"Ole vaiti," lausui Vinitius "ja kuuntele!"

Hän alkoi tuimasti tuijottaa Chilonin silmiin ja puhui hitaasti ja ankarasti. Hän tahtoi nähtävästi, että jokainen sana tekisi käskyn vaikutuksen ja painuisi ikipäiviksi Chilonin mieleen.

"Croton hyökkäsi kimppuuni ja tahtoi ryöstää ja tappaa minut—ymmärrätkö! Silloin surmasin hänet, ja nämä ihmiset ovat sitoneet haavat, jotka sain, kun hänen kanssaan kamppailin."

Chilon ymmärsi paikalla Vinitiuksen tarkoituksen. Hän puhui tietysti jonkun sopimuksen hyväksi, jonka hän kristittyjen kanssa oli tehnyt, ja tahtoi, että häntä uskottaisiin. Chilon näki sen hänen kasvojensa ilmeestäkin. Hän ei siis osoittanut pienintäkään hämmästystä tai ihmettelyä, vaan nosti silmänsä taivasta kohti ja puhkesi puhumaan:

"Sepä vasta oli oikea konna, hyvä herra! Varoitinhan minä sinua luottamasta häneen. Kaikki minun neuvoni kilpistyivät hänestä kuin herneet alas seinää. Koko Hadeksessa ei ole niin suuria kärsimyksiä kuin hän ansaitsisi. Sellaista se vain on, että joka ei ole kelpo ihminen, sen täytyy olla roisto. Ja onko kenenkään niin vaikea muuttua kelpo ihmiseksi kuin konnan? Karata hyväntekijänsä, sellaisen ylevämielisen herran kimppuun!... Voi jumalat!"

Samassa hän muisti, että matkalla oli sanonut Ursukselle olevansa kristitty—ja vaikeni.

Vinitius jatkoi:

"Jollei minulla olisi ollut tikaria, olisi hän tappanut minut."

"Siunattu olkoon se hetki, jolloin neuvoin sinua ottamaan matkaasi vaikkapa edes veitsen."

Vinitius käänsi kreikkalaiseen tutkivan katseen ja kysyi:

"Mitä sinä olet tehnyt tänään?"

"Kuinka niin? Johan minä sanoin sinulle, herra, että olen tehnyt jumalille erään lupauksen, jotta sinä paransit."

"Etkö mitään muuta?"

"Olin juuri lähtemäisilläni sinua tapaamaan, kun tämä kelpo mies tuli ilmoittamaan, että kutsut minua."

"Tässä on taulu. Lähde viemään sitä minun talooni ja kun tapaat vapautettuni, niin jätä se hänelle. Kirjoitin siihen, että olen lähtenyt Beneventumiin. Itse puolestasi saat niinkään kertoa, että tänä aamuna lähdin matkalle erään tärkeän kirjeen johdosta, jonka sain Petroniukselta."

Hetkisen perästä lisäsi hän, pannen painoa joka sanalle:

"Olen matkustanut Beneventumiin—ymmärrätkö!"

"Olet matkustanut, herra! Aamulla sanoin sinulle Porta Capenan luona hyvästi—ja siitä asti on minun ollut niin ikävä, että, jollet jalomielisesti lohduta minua, itken itseni kuoliaaksi, kuten Zethoksen onnettoman vaimon kävi, kun hän suri Itylostä."

Vinitius oli sairas ja ennestään tottunut kreikkalaisen liukkaisiin käänteisiin, mutta hänen täytyi hymähtää. Samalla hän kuitenkin oli hyvillään siitä, että Chilon heti oli ymmärtänyt hänen tarkoituksensa.

"No minä kirjoitan, että toimittavat kyöneleesi kuivatuiksi. Annapa kynttilä tänne."

Chilon oli jo kokonaan rauhoittunut. Hän nousi, astui pari askelta sivulle päin uunia kohti ja otti kynttilän seinältä.

Liikkuessa oli päähine valunut hänen hartioilleen, ja valo pääsi lankeamaan suoraan hänen kasvoilleen. Äkkiä karkasi Glaucus lavitsalta, likeni nopein askelin ja seisahtui hänen eteensä.

"Etkö tunne minua, Cephas?" virkkoi hän.

Hänen äänessään oli niin hirvittävä sointu, että kaikki läsnäolijat säpsähtivät.

Chilon oli ottanut kynttilän käteensä, mutta pudotti sen samassa maahan ja rupesi vaikeroimaan:

"En minä ole mikään Cephas ... en minä ole! ... armoa!"

Glaucus kääntyi niiden puoleen, jotka paraikaa olivat ilta-aterialla, ja virkkoi:

"Tämä mies se oli, joka petti minut ja perheeni ja joka meidät saattoi turmioon!..."

Glaucuksen vaiheet olivat tutut kaikille kristityille, ja Vinitiuskin tunsi ne. Hän ei ollut huomannut, kuka Glaucus oikeastaan oli, koska hän tuontuostakin oli pyörtynyt tuskissaan ja Glaucuksen nimi siinä oli luiskahtanut hänen korviensa ohitse. Mutta kun Ursus kuuli Glaucuksen sanat, välähti hänen mieleensä aavistus, joka valaisi hänen järkensä kuin salama pimeän yön. Nyt tunsi hän Chilonin, karkasi parilla harppauksella hänen luokseen, tarttui hänen käsivarteensa, taivutti sitä sivulle ja huusi:

"Hän se yllytti minua murhaamaan Glaucuksen!"

"Armoa!" vaikeroi Chilon. "Minä annan teille... Herra! huusi hän ja kääntyi Vinitiuksen puoleen—pelasta minut! Sinuun minä turvaan, puolusta minua. Kirjeesi ... vien perille... Herra! herra!..."

Vinitius seurasi tapahtumaa välinpitämättömämpänä kuin kukaan muu. Tunsihan hän perinpohjin kreikkalaisen metkut, jotapaitsi ei hänen sydämessään ollut sijaa minkäänlaiselle, säälin tunteelle.

"Kuopatkaa hänet puutarhaan," virkkoi hän. "Joku toinen voi viedä perille kirjeen."

Hänen sanansa kaikuivat Chilonin korvissa kuin kuolemantuomio. Hänen jäsenensä vapisivat Ursuksen väkevissä käsissä, ja tuska puseri kyöneleet silmiin.

"Armoa! teidän Jumalanne nimessä!" huusi hän. "Olen kristitty!... Pax vobiscum! olen kristitty, ja jollette usko, niin kastakaa minut vielä kerran, vaikkapa kaksi, vaikkapa kymmenen kertaa! Glaucus, sinä erehdyt. Sallikaa minun puhua! Tehkää minut vaikka orjaksenne... Älkää tappako minua! armoa..."

Tuska oli tukahduttanut hänen ääntään, ja se heikkeni heikkenemistään, kunnes apostoli Pietari äkkiä nousi pöydän takaa. Hetkisen pudisti hän valkeaa päätään, päästi sen painumaan rintaansa vastaan ja piti silmänsä kiinni, mutta vihdoin hän avasi silmänsä, ja hänen äänensä kaikui läpi hiljaisuuden:

"Vapahtajamme sanoi: 'jos veljesi rikkoo sinua vastaan, niin nuhtele häntä: mutta jos hän katuu, niin anna hänelle anteeksi. Mutta jos hän seitsemän kertaa päivässä rikkoo sinua vastaan ja seitsemän kertaa tykönsä palajaa, sanoen: anna minulle anteeksi! niin anna hänelle anteeksi.'"

Hänen vaiettuaan syntyi huoneessa entistä hiiskumattomampi hiljaisuus.

Glaucus seisoi hyvän aikaa kätet silmillä. Vihdoin hän otti ne pois ja virkkoi:

"Cephas, antakoon sinulle Jumala anteeksi vääryyden, jonka olet tehnyt minua kohtaan, kuten minä Kristuksen nimeen sen sinulle anteeksi annan."

Ursus päästi käsistään kreikkalaisen ja virkkoi hänkin samassa:

"Olkoon sinulle Vapahtaja armollinen! Minäkin annan sinulle anteeksi."

Chilon lankesi maahan ja, nojautuen käsivarsiinsa, kierteli päätään kuin satimeen saatu peto, joka

vilkuu ympärilleen ja odottaa, mistäpäin kuoleman isku tulee. Hän ei uskonut silmiään eikä korviaan, hän ei uskaltanut toivoa anteeksiantoa.

Vähitellen sai hän takaisin tajuntansa, mutta sinettyneet huulet värisivät yhä vielä pelosta.

"Mene rauhaan!" lausui apostoli.

Chilon nousi, mutta ei saanut sanaa suustaan. Vaistomaisesti vetäytyi hän Vinitiuksen vuodetta kohti, ikäänkuin etsiäkseen sieltä turvaa. Hän ei vielä ollut käsittänyt, minkätähden mies, joka oli teettänyt hänellä palveluksia ja joka tavallaan oli hänen rikoskumppaninsa, tuomitsi hänet, sen sijaan ne, joita vastaan hän oli rikkonut, antoivat hänelle anteeksi. Se asia oli selviävä hänelle vasta paljon myöhemmin. Hänen kasvonsa ilmaisivat ainoastaan hämmästyystä ja epäluuloa. Vaikka hän olikin selvillä siitä, että hänelle oli annettu anteeksi, teki hänen mielensä kuitenkin kiireen kautta päästä pujahtamaan pois noiden salaperäisten ihmisten joukosta, joiden hyvyys pelotti yhtä paljon kuin heidän julmuutensa olisi peloittanut, jos he olisivat olleet julmat. Hän oli vakuutettu siitä, että jos hän vielä viipyy täällä, tapahtuu taasen jotakin odottamatonta. Siinä seisoessaan Vinitiuksen edessä, puhkesi hän sentähden kiireesti puhumaan sortuneella äänellään:

"Anna, herra, kirje! anna kirje!"

Hän tempasi Vinitiuksen käsistä taulun, kumarsi kristityille ja sairaalle ja karkasi seinää myöten hiipien ovelle.

Pimeällä pihalla nosti kauhu taasen hänen hiuksensa pystyyn, sillä hän oli varma, että Ursus karkaa hänen kimppuunsa ja tappaa hänet yön turvissa. Hän olisi tahtonut paeta niin kauas kuin suinkin, mutta jalat eivät totelleet häntä, ja hetkisen perästä kävivät ne aivan hervottomiksi, sillä Ursus ilmestyi todella hänen rinnalleen.

Chilon heittäytyi kasvoilleen maahan ja alkoi vaikeroida:

"Urbanus... Kristuksen nimeen..."

Mutta Urbanus sanoi:

"Älä pelkää. Apostoli käski minun ohjata sinut portille, jottet eksyisi pimeässä. Jos olet väsyksissä, saatan sinut kotiin."

Chilon nosti päätään.

"Mitä sanot? mitä!... Etkö tapa minua?"

"En! en tapa sinua, ja jos olen pidellyt sinua liian kovasti tai vääntänyt luitasi, niin anna minulle anteeksi."

"Auta minut pystyyn," virkkoi kreikkalainen. "Etkö tapa minua? Mitä? Saata minut nyt kadulle, niin sitten siitä kyllä kuljen yksin."

Ursus nosti hänet maasta ikäänkuin hän olisi ollut höyhen ja asetti hänet seisomaan. Sitten hän johti hänet pimeään käytävän läpi toiseen pihaan, josta he tulivat porttikäytävään ja kadulle. Käytävässä Chilon taasen toisteli itsekseen: "loppuni on totisesti tullut?" ja vasta kadulla hän rauhoittui ja virkkoi:

"Nyt minä kyllä kuljen yksin."

"Rauha olkoon kanssasi!"

"Ja sinun kanssasi! ja sinun kanssasi!... Kunhan tässä edes saan vetää henkeäni."

Ursuksen mentyä hengitti hän todellakin keuhkojen täydeltä. Sitten hän rupesi käsillään koettelemaan vyötään ja ristiluitaan, ikäänkuin saadakseen varmuutta siitä vieläkö hän elää, ja läksi sitten kiirein askelin kulkemaan eteenpäin.

Mutta päästyään muutaman kymmenen askelen päähän, hän seisahtui ja virkkoi:

"Minkätähden he oikeastaan eivät tappaneet minua?"

Hän oli puhunut kristinopin totuuksia Eurytiuksen kanssa, hän oli joen rannalla selittänyt niitä Urbanukselle, hän oli ollut mukana Ostrianiassa ja nähnyt kaikki, mitä siellä tapahtui—mutta kuitenkin hän ei voinut löytää vastausta siihen kysymykseen.

KAHDESKYMMENESVIIDES LUKU.

Samoin oli Vinitiuksen laita. Hän ei myöskään saattanut käsittää sitä, mitä oli tapahtunut, ja hänen ajatuksensa olivat yhtä hämärät kuin ajatukset Chilonin päässä. Sen hän sentään saattoi selittää, että nämä ihmiset olivat kohdelleet häntä hyvästi ja että he kostamisen asemasta olivat sitoneet hänen haavansa—siihen oli tietysti osaksi vaikuttanut heidän oppinsa, mutta pääasiallisesti Lygia ja vihdoin jossakin määrin patriisin ylhäinen asema. Mutta heidän käytöksensä Chilonia kohtaan ulottui suorastaan niiden rajojen ulkopuolelle, joiden sisässä inhimillisen armahtavaisuuden Vinitiuksen mielestä tuli pysyä. Ja vähäväliä täytyi hänen kysyä itseltään: minkätähden he eivät tappaneet kreikkalaista? He olisivat huoleti saattaneet sen tehdä. Ursus olisi kuopannut hänet puutarhaan tai yöllä kuljettanut hänet Tiberiin. Yöllisten rosvoretkien aikana, joita retkiä pantiin toimeen itse Caesarin luvalla, ajoi virta aamuisin maihin ihmisruumiita niin usein, ettei kukaan kiinnittänyt huomiota sellaiseen tapaukseen. Kristityt olisivat huoleti saattaneet tappa Chilonin, ja Vinitiuksen mielestä heidän olisi ollut velvollisuus se tehdä. Tosin ei säälin tunne ollut kokonaan outo sille maailmalle, johon nuori patriisi kuului. Olivathan atenalaiset pystyttäneet alttarin Armahtavaisuudelle, ja miekkataisteluja ei pitkiin aikoihin oltu siedetty Atenassa. Roomassakin oli joskus tapahtunut, että voitettua oli armahdettu. Brittien kuningas Callicratus esimerkiksi oli vankina ollessaan saanut Klaudiukselta kaikki tarpeensa ja vapaasti asunut kaupungissa. Mutta mieskohtaisten kärsimysten kostaminen oli Vinitiuksen, kuten kaikkien muittenkin, käsityksen mukaan oikeutettu, jopa välttämätön. Koston jättäminen sikseen soti kokonaan hänen luontoaan vastaan. Olihan hänkin Ostrianiassa kuullut, että ihmisen tulee rakastaa vihamiehiään, mutta hän piti sitä jonkinlaisena oppijärjestelmänä, jonka toteuttaminen elämässä ei tule kysymykseen. Ja samassa juolahti hänen mieleensä, että Chilon ehkä oli jäänyt surmaamatta siitä syystä, että kristityillä mahdollisesti sattui olemaan joku juhlapäivä taikka kuunneljännes, jolloin ei heidän sopinut tappa. Sillä olihan hän kuullut puhuttavan, että useilla kansoilla on sellaisia aikoja, jolloin ei heidän sovi aloittaa sotaakaan. Mutta minkätähden eivät he siinä tapauksessa antaneet Chilonia oikeuden käsiin? Minkätähden apostoli sanoi, että jos joku seitsemän kertaa oli rikkonut, hänelle seitsemän kertaa piti suoda anteeksi. Ja minkätähden Glaucus sanoi Chilonille: "antakoon sinulle Jumala anteeksi, niinkuin minäkin sinulle anteeksi annan"? Ja Chilon oli kuitenkin tuottanut hänelle niin paljon pahaa kuin ihminen ikinä saattoi toiselle tuottaa. Kun Vinitius vain ajattelikin, että joku häneltä olisi surmannut Lygian, niin hänen verensä alkoi kiehua, ja hän tunsii, ellei hän olisi säästänyt syyllistä mistään kärsimyksistä. Mutta Glaucus oli suonut anteeksi! Ja Ursus oli myöskin suonut anteeksi. Ursus, joka itse asiassa olisi saattanut rankaisematta tappa kenen hyvänsä Roomassa, koska hänen olisi tarvinnut sen jälkeen tappa vain nemorilaisen lehdon kuningas ja anastaa hänen paikkansa. Ja olisiko siihen mieheen, jota ei Croton voinut vastustaa, pystynyt nykyisessä virassaan oleva miekkailija, joka oli päässyt virkaansa tappamalla edellisen "kuninkaan"? Näitä asioita ei voinut selittää kuin yhdellä tavalla, nimittäin siten, että näissä ihmisissä asui niin suuri hyvyys, ettei sellaista ikinä oltu maailmassa nähty. He eivät tappaneet, sillä he rakastivat ihmiskuntaa rajattomalla rakkaudella, joka käski unohtamaan oman itsensä, omat kärsityt vääryydet, oman onnen ja oman onnettomuuden—ja elämään ainoastaan toisten hyväksi. Ostrianiassa Vinitius kyllä oli kuullut, mikä palkka heitä odotti, mutta sen arvoa ei hän saattanut pitää minäkään. Päinvastoin hän oli sitä mieltä, että ajallinen elämä, joka toisten eduksi sitoutuu kieltäytymään kaikesta, mikä on hyvää ja mieluisaa, mahtaa olla kurja. Kristittyjen käytös häntä suuresti hämmästytti, mutta samalla se herätti hänessä sääliä ja ylenkatsetta. He näyttivät hänen mielestään olevan ikäänkuin mitäkin lampaita, joiden ennemmin tai myöhemmin täytyy joutua suden saaliiksi, eikä hänen roomalainen luontonsa saattanut alistua kunnioittamaan olentoja, jotka ilman muuta tyytyivät rupeamaan suden ruuaksi. Erittäin kummastutti Vinitius se seikka, että kaikkien näiden kristittyjen kasvot Chilonin mentyä loistivat ikäänkuin suuresta ilosta. Apostoli tuli Glaukuksen luo, laski kätensä hänen päälle ja lausui:

"Kristus on sinussa voittanut!"

Mutta Glaucus korotti kasvonsa taivasta kohti sellaisella hartaudella ja ilolla, että olisi luullut suuren, odottamattoman onnen valautuneen hänen sydämeensä. Vinitius tunsii vain sen ilon, jonka tyydytetty kostonhimo antaa, ja katseli häneen silmät selällään, kuumeen kiihoittamana ja pitäen häntä puolihulluna. Mieliharmin huomasi hän Lygian painavan kuninkaalliset huulensa koskettamaan miehen kättä, joka oli orjan muotoinen, ja silloin näytti hänestä tämän maailman järjestys olevan aivan nurin. Ursus palasi nyt huoneeseen ja kertoi saattaneensa Chilonin kadulle asti sekä pyytäneensä häneltä anteeksi, jos oli pidellyt häntä liian kovakouraisesti. Apostoli siunasi häntäkin, ja Crispus todisti, että tämä päivä oli ollut suuri voiton päivä. Kun Vinitius kuuli mainittavan voittoja, menivät hänen ajatuksensa aivan sekaisin.

Vähän ajan perästä ojensi Lygia hänelle virkistävää juomaa, ja silloin tarttui hän hetkeksi hänen käteensä ja kysyi:

"Oletko siis sinäkin antanut minulle anteeksi?"

"Olemme kristittyjä. Me emme saa kantaa vihaa sydämessämme."

"Lygia," huudahti nuorukainen taasen "olkoon jumalasi kuka hyvänsä, niin uhraan hänelle hekatombin siksi, että hän on sinun jumalasi."

Mutta neito lausui:

"Sinä uhraat hänelle vielä sydämesi, kunhan opit rakastamaan Häntä."

"Vain siksi, että hän on sinun..." uudisti Vinitius raukeavalla äänellä.

Hänen silmänsä sulkeutuivat, sillä heikkous oli taasen vallannut hänet.

Lygia poistui huoneesta, mutta palasi pian, astui vuoteen ääreen ja kumartui kuuntelemaan, nukkuisiko sairas. Vinitius tunsu hänen läsnäolonsa, avasi silmänsä ja hymyili, mutta tyttö laski keveästi kätensä hänen silmilleen ikäänkuin uuvuttaakseen häntä uneen. Silloin valtasi Vinitiuksen suuri suloisuuden tunne, mutta samalla huononi hänen tilansa. Yö oli jo tulossa, ja sitä myöten kun yö likeni, nousi kuumekin. Vinitius ei saattanut nukkua, vaan seurasi silmillään Lygian liikkeitä. Välistä hän vaipui jonkinlaiseen horrostilaan, ja silloin hän kuuli ja näki kaikki mitä hänen ympärillään tapahtui, mutta todellisuuteen sekaantui kuumesairaana näkyjä. Vanhalla, hyljättyllä hautausmaalla oli olevinaan pyöreä temppele, jossa Lygia oli papittarena. Vinitius ei hetkeksikään päästänyt häntä silmistään. Hän oli seisovina temppelein harjalla käsissään luuttu, häikäisevässä valossa, aivan kuten ne papittaret, jotka öisin virittävät virsiä kuun kunniaksi ja jommoisia hän oli nähnyt Itämailla. Vinitius ponnisteli kaikin voimin ylös kiertoportaita ryöstääkseen hänet itselleen, mutta hänen perässään mateli Chilon, joka pelkäsi niin, että hampaat suussa kalisivat, ja toisti toistamistaan: "älä tee sitä, herra, sillä neito on papitar ja 'Hän' kosta." Vinitius ei ymmärtänyt, ketä "häntä" Chilon tarkoitti, mutta sen hän varsin hyvin tajusi, että oli menossa pyhäkköä ryöstämään ja pelkäsi suuresti. Mutta kun hän pääsi ristikolte, joka ympäröi tornin huippua, seisoi hopeapartainen apostoli äkkiä Lygian rinnalla ja huusi: "älä satuta kättäsi häneen, sillä hän on minun!" Ja hänen näin sanottuaan läksivät he yhdessä kulkemaan kuun säteiden valaisemaa tietä, joka näytti vievän taivaaseen. Mutta Vinitius tarttui heidän käsiinsä ja alkoi rukoilla, että he ottaisivat hänet mukaansa.

Siinä hän heräsi ja rupesi, unesta selvittyään, katselemaan ympärilleen. Tuli, joka paloi korkealla liedellä, oli jo alkanut hiipua, mutta valaisi vielä kirkkaasti. Kaikki kristityt istuivat lieden ääressä lämmittelemässä, sillä yö oli jo kylmä ja huone tuntui kolealta. Vinitius saattoi nähdä heidän hengityksensä höyrynä puhaltuvan suusta. Apostoli istui keskellä, ja matalalla jakkaralla hänen jalkainsa juuressa Lygia. Hiukan etempänä olivat Glaucus, Crispus ja Miriam sekä ympyrän molemmissa päissä Ursus ja Nazarius, Miriamin poika, nuori, kaunis poikanen, jonka mustat hiukset kiharina valuivat olkapäille.

Lygian silmät olivat tähdätyt apostoliin, ja hän kuunteli henkeä pidätellen. Kaikkien muidenkin kasvot olivat käännetyt apostoliin päin. Hän puhui matalalla äänellä. Vinitius rupesi hänkin tuijottamaan Pietariin, ja hänet valtasi taikauskoinen kauhu, miltei ihan samanlainen kuin äsken kuumehoureissa. Hänen päähänsä pälkähti äkkiä ajatus, että hänen unennäkönsä olikin totta ja että harmaahapsinen vanhus todella oli tullut tänne kaukaisista maanääristä ryöstämään häneltä Lygian ja johtamaan hänet teille tuntemattomille. Vinitius oli niinikään vakuutettu, että vanhus paraikaa puhuu hänestä, ehkäpä neuvottelee, miten Lygia olisi erotettava hänestä. Vinitiuksen mielestä oli aivan mahdotonta, että hän puhuisi jostakin muusta. Hän kokosi sentähden koko tahdonvoimansa ja rupesi kuuntelemaan Pietarin sanoja.

Silloin huomasi hän kokonaan erehtyneensä, sillä apostoli puhui taasen Kristuksesta.

"Siinä nimessä he aina vain elävät!" ajatteli Vinitius.

Vanhus kertoi Kristuksen kiinniottamisesta. Oli tullut joukko sotamiehiä ja pappien palvelijoita ottamaan kiinni Häntä. Kun Vapahtaja kysyi heiltä, ketä he etsivät, vastasivat he: "Jeesusta Natsarealaista". Mutta kun Hän sanoi heille: "minä olen!"—lankesivat he maahan eivätkä uskaltaneet satuttaa kättänsä Häneen. Ja vasta kun he olivat kysyneet toisen kerran, ottivat he Hänet kiinni. Apostoli vaiken, ojensi kätensä valkeaa kohti ja jatkoi hetkisen perästä:

"Yö oli kylmä, kuten nyt, mutta veri kiehui sydämessäni. Vedin miekkani Häntä puolustaakseni ja hakkasin ylimmäisen papin palvelijalta korvan. Ja minä olisin tahtonut suojella Häntä ennemmin kuin omaa elämäni, mutta Hän sanoi: 'Pistä miekkasi tuppeen. Eikö minun pitäisi juoda sitä kalkkia, jonka Isä minulle antoi?'... Silloin he ottivat Hänet kiinni ja sitoivat."

Apostoli vei käden otsalleen ja vaiken ikäänkuin saadakseen ajatuksensa kootuiksi. Mutta Ursus ei voinut pidättyä, vaan karkasi paikoiltaan ja rupesi kohentamaan tulta rautaisella hiilihangolla, jotta

kipinät kultasateena räiskähtivät yltympäri ja liekki leimahti kirkkaaksi tuleksi. Sitten hän istuutui ja huudahti:

"Kävi miten kävi, minä—hei!"

Hän vaikeni äkkiä, sillä Lygia oli laskenut sormen huulilleen. Senjälkeen Ursus ainoastaan hengittää läähätti, sillä hänen sielussaan kävi myrsky. Hän oli koska tahansa valmis suutelemaan apostolin jalkoja, mutta sitä yhtä tapausta ei hänen luontonsa saanut sallituksi, ja jos hänen nähtensä kukaan vain —olisi satuttanut kätensä Vapahtajaan, jos hän sinä yönä olisi ollut Vapahtajan mukana, niin kyllä kaikki, sekä sotamiehet että pappien palkkalaiset ja palvelijat, olisivat lentäneet säpäleiksi... Kyyneleet puhkesivat hänen silmiinsä, kun hän tätä ajatteli. Sääli ja kaikkinaiset ristiriitaiset tunteet taistelivat hänen sielussaan. Toiselta puolen hän päätteli, että hän kaikin voimin olisi puolustanut Vapahtajaa, jopa kutsunut joukottain muitakin lygiläisiä avukseen, toiselta puolen hän tunsu, että hän sitä tehdessään olisi ollut tottelematon Vapahtajalle ja estänyt lunastustyön täyttymistä. Näitä ajatellessaan ei hän voinut pidättää kyyneliään. Vähän ajan kuluttua Pietari otti käden kasvoiltaan ja rupesi jatkamaan kertomustaan, mutta Vinitius meni taasen kuumeiseen horrostilaan. Se, mitä hän tänään oli kuullut, sekaantui sen kanssa, mitä apostoli edellisenä yönä Ostrianumissa oli kertonut Vapahtajasta, kun Hän näyttäytyi Tiberian meren rannalla. Vinitius oli näkevinään laajan vedenpinnan ja kalastajaveneen, jossa oli Pietari ja Lygia. Itse Vinitius kaikin voimin ui heidän perässään, mutta kipeä käsivarsi esti häntä saavuttamasta heitä. Myrsky rupesi heittämään laineita hänen kasvoilleen, ja hän oli uppoamaisillaan. Rukoillen huusi hän pelastusta. Silloin Lygia heittäytyi polvilleen apostolin eteen, apostoli Käänsi veneen ja ojensi hukkuvalle airon. Siihen Vinitius tarttui, pääsi sen avulla veneeseen ja kaatui veneen pohjalle.

Sitten oli Vinitius näkevinään suuren joukon ihmisiä uimassa veneen perässä. Laineet peittivät vaahdollaan heidän päänsä. Toiset olivat niin syvällä vedessä, ettei heistä näkynyt kuin käsi, mutta Pietari pelasti pelastamistaan hukkuvia ja keräsi heitä veneeseen, joka ikäänkuin ihmeen kautta aina suureni. Pian oli siinä melkein yhtä paljon kansaa kuin Ostrianumissakin oli ollut, pian vielä enemmän. Vinitius ihmetteli, miten he mahtuivat veneeseen, ja rupesi pelkäämään, että he hukkuisivat. Mutta Lygia lohdutti häntä ja osoitti hänelle jonkun valon, joka oli kaukana rannalla ja jota kohti he kulkivat. Tässä Vinitiuksen houreisiin taasen liittyi se, mitä apostoli Ostrianumissa oli kertonut Kristuksesta, kun Hän käveli veden päällä. Rannalla tuikkivan tulen valossa oli hän näkevinään olennon, jota kohti Pietari ohjasi venettä. Ja jota likemmä rantaa he tulivat, sitä tynyemmäksi tyyntyi vedenpinta ja sitä suuremmaksi suureni tuli. Ihmisjoukot alkoivat veisata suloista virttä, ja ilman täytti narduksen lemu. Vedessä välkkyi taivaankaan, ja järven pohja näytti kasvavan ruusuja ja liljoja. Vihdoin veneen pohja hiljaa liukui hiekkarannalle. Silloin Lygia tarttui Vinitiuksen käteen ja virkkoi: "tule, minä johdatan sinua!" Ja hän vei hänet valkeuteen.

* * * * *

Taasen Vinitius heräsi, mutta kuumehoureet poistuivat ainoastaan vähitellen, eikä hän laisinkaan heti saanut selville, mikä oli unta, mikä totta. Jonkun aikaa hän vielä luuli olevansa järvellä ihmisten ympäröimänä. Äkkiä hän jostakin käsittämättömästä syystä rupesi hakemaan Petroniusta heidän joukostaan ja hämmästeli suuresti, ettei häntä näkynyt. Kirkas valo takasta, jonka ympäriltä ihmiset olivat hävinneet, herätti hänet vihdoin kokonaan, öljyput syttyivät hitaasti punertavan tuhan alla, mutta pinjalastuja oli luultavasti hiljan heitetty liedelle, ja ne palaa roihottivat heleässä tulella. Niiden valossa Vinitius näki Lygian, joka istui aivan likellä vuodetta. Hänen mielensä joutui kiivaaseen kuuhuntaan. Hän muisti, että Lygia oli viettänyt edellisen yön Ostrianumissa ja että hän koko päivän oli hoitanut häntä. Nyt olivat kaikki muut lähteneet levolle, hän yksin valvoi hänen vuoteensa ääressä, ja helposti saattoi huomata, että hän oli väsyksissä, sillä hän istui liikkumattomana, silmät kiinni. Vinitius ei tietänyt, nukkuiko hän vai oliko hän vaipunut ajatuksiinsa. Hän katseli hänen kasvojensa piirteitä, silmäluomia, jotka olivat alaspainetut, käsiä, jotka olivat kytketyt ristiin polvelle, ja hänen pakanallinen päänsä alkoi työläästi oivaltaa, että tässä maailmassa alastoman, itsetietoisien ja muodoistaan ylpeilevän kreikkalaisen ja roomalaisen kauneuden rinnalla on olemassa toinen kauneus, uusi, erinomaisen puhdas ja henkevä.

Ei hän juuri olisi tahtonut taipua sanomaan tätä kauneutta kristilliseksi kauneudeksi, mutta mitä taas Lygiaan tuli, niin oli mahdoton eroittaa häntä siitä opista, jota hän tunnusti. Lygia, jota vastaan Vinitius oli rikkonut, oli jäänyt tänne valvomaan, vaikka kaikki muut läksivät levolle, ja Vinitius ymmärsi hänen tehneen sen juuri siksi, että hänen uskontonsa sitä vaati. Hänen täytyi tällaista uskontoa kunnioittaa, mutta samalla häntä harmitti. Hän olisi suonut Lygian jääneen tuohon valvomaan rakkautensa pakottamana, siksi, että hän rakasti häntä, hänen kasvojaan, hänen silmiään, hänen sopusointuista vartaloaan, sanalla sanoen: samasta syystä, joka oli saanut niin monen kreikkattaren ja roomattaren kietomaan lumivalkeat käsivartensa hänen kaulaansa.

Mutta äkkiä hän tunsu, että jos Lygia olisi ollut toisten naisten kaltainen, niin ei hänessä olisi

ollutkaan mitään rakastamista. Vinitius huomasi, että hänessä liikkui outoja tunteita, ja käsitti, että hänessä alkaa herätä uusia haluja ja mielitekoja, jotka ovat aivan vieraat sille maailmalle, jossa hän tähän asti on elänyt.

Samassa Lygia avasi silmänsä, huomasi, että Vinitius häneen katsoi, likeni häntä ja virkkoi:

"Minä olen sinun luonasi."

Mutta Vinitius vastasi:

"Minä olen unissani nähnyt sinun sielusi."

KAHDESKYMMENESKUUEDE LUKU.

Kun hän aamulla heräsi, tunsu hän kyllä olevansa heikko, mutta pää oli selkeä ja kuume poissa. Hän luuli heränneensä siitä, että joku kuiskaten puhui huoneessa, mutta kun hän avasi silmänsä, ei Lygia ollut hänen luonaan. Ainoastaan Ursus seiso i kumarruksissaan lieden ääressä, kohennellen harmaata tuhkaa ja etsien sen alta hehkuvia hiiliä. Löydettyään niitä hän rupesi puhaltamaan sellaisella voimalla, että olisi luullut sepän palkeitten eikä ihmisen huulien olevan työssä. Vinitius muisti nyt, että tuo mies eilen oli musertanut Crotonin, ja tuntijan mielihyvällä hän silmäili hänen jättiläisniskaansa, joka oli kuin kyklopin niska, ja hänen vartaloaan, joka oli väkevä kuin patsas.

"Kiitos Mercuriuksen, ettei hän kuristanut kurkkuani," mietti hän itsekseen. "Kautta Polluxin! jos toiset lygiläiset ovat hänen kaltaisiaan, niin Tonavan legionilla on aika työ ennenkuin saavat heidät asettumaan."

Ääneen hän lausui:

"Hei, orja!"

Ursus käänsi päätään, hymähti miltei ystävällisesti ja lausui:

"Suokoon Jumala sinulle onnellisen päivän ja terveyden, mutta minä olen vapaa mies enkä mikään orja."

Vinitius, joka oli aikonut Ursukselta saada tietoja Lygian isänmaasta, kuuli mielihyvällä nämä sanat, sillä hänen roomalaiselle patricion-arvolleen sopi paremmin olla puheissa vapaan miehen kanssa, vaikka hän olikin yksinkertainen kansan mies, kuin orjan, jota ei laki enempää kuin yleinen mielipidekään pitänyt ihmisolentona.

"Etkö sinä kuulu Aulukselle?" kysyi hän.

"En, herra. Minä palvelen Callinaa, niinkuin olen palvellut hänen äitiäänkin, vapaasta tahdosta."

Hän vei taasen päänsä tulisijan ääreen ja puhalsi hiiliä, joiden päälle hän juuri oli heittänyt puita. Sitten hän veti pois päänsä ja virkkoi:

"Meillä ei ole orjia."

Mutta Vinitius kysyi:

"Missä Lygia on?"

"Vastahan hän tästä läksi ja jätti minut valmistamaan sinulle aamiaista. Hän on tässä valvonut koko yön."

"Mikset sinä valvonut hänen puolestaan?"

"Hän tahtoi itse valvoa, ja minun asiani on totella."

Hänen kasvonsa synkistyivät äkkiä, ja hetken perästä hän sanoi:

"Jollen olisi totellut häntä, et sinä, herra, enää eläisi."

"Joko sinä kadut, ettet tappanut minua?"

"En, herra. Kristus on kieltänyt tappamasta."

"Entä Atacinus ja Croton?"

"En muuta voinut," mutisi Ursus.

Ja hän rupesi surullisesti silmäilemään käsiään, jotka yhä pysyivät pakanallisina, vaikka sielu jo oli liittynyt ristiin.

Hän asetti padan tulelle, kumartui lieden ääreen ja jäi miettiväisenä tuijottamaan liekkiin.

"Se oli sinun syysi, herra," huudahti hän vihdoin. "Miksi rupesit tavoittelemaan häntä, kuninkaan tyttärtä?"

Ensi hetkessä kuohahti Vinitiuksessa viha siitä, että tuollainen barbarimoukka uskalsi ruveta puhuttelemaan häntä aivan tutunomaisesti, vieläpä soimaamaan häntä. Se vielä tarvittiin edellisen yön ihmeellisyyksien ja mahdottomuuksien lisäksi. Mutta koska Vinitius oli sairas eikä hänellä ollut orjiakaan käskettävänä, hillitsi hän itsensä. Halu saada erityisiä tietoja Lygian elämästä voitti sitäpaitsi kiukun.

Hän rauhoittui ja rupesi kyselemään lygiläisten sodasta Vanniusta ja svevejä vastaan. Ursus vastasi mielellään, vaikkei hän juuri voinutkaan lisätä uusia tietoja niihin, mitä Vinitius aikoinaan oli saanut Aulus Plautiukselta. Ursus ei ollut ottanut osaa taisteluun, sillä hän oli seurannut panttivankeja Atelius Histerin leiriin. Hän oli ainoastaan kuullut, että lygiläiset olivat lyöneet svevit ja jazygit, vaan että heidän kuninkaansa oli saanut surmansa jazygien nuolesta. Pian sen jälkeen oli tullut tieto, että semnonit olivat polttaneet metsät heidän maansa rajoilta, ja silloin he olivat palanneet takaisin kostamaan kärsimäänsä vääryyttä, mutta panttivangit olivat jääneet Atelius Histerin luo, joka alun pitäen oli käskenyt kohdella heitä kuninkaallisella kunnioituksella. Myöhemmin kuoli Lygian äiti. Roomalainen päällikkö ei tietänyt minne olisi pannut lapsen. Ursus olisi tahtonut palata sen kanssa kotimaahan, mutta matka oli vaarallinen, sillä tiellä liikkui petoja ja villejä kansoja; kun sitten tuli tieto, että Pomponiuksen luo on saapunut lähetystö Lygian maalta tarjoamaan apua markomanneja vastaan, lähetti Hister panttivangit Pomponiuksen luo. Perille tultuaan saivat he kuulla, ettei siellä ollut mitään lähetystöä—ja silloin täytyi heidän jäädä leiriin, kunnes Pomponius vei heidät Roomaan. Mutta voittokulut pidettyään antoi hän kuninkaallisen lapsen Pomponia Graecinalle.

Ei Vinitius tässä kertomuksessa saanut kuulla paljoakaan uutta, mutta hän kuunteli sitä sentään mielihyvällä, sillä hänen ääretöntä sukuylpeyttään hiveli kuulla silminnäkijän todistavan, että Lygia oli kuninkaallista syntyperää. Kuninkaan tyttärenä saattoi hän Caesarin hovissa näyttäytyä ylhäisten perheiden tyttärien rinnalla, varsinkin koskei se kansa, jonka valtiaan tytär hän oli, koskaan ollut sotinut Roomaa vastaan ja koska se, vaikka olikin barbarikansa, tulevaisuudessa saattoi käydä Roomalle sangen vaaralliseksi. Olihan sillä, Atelius Histerin oman vakuutuksen mukaan, "lukematon määrä" sotaväkeä.

Ursus muuten täydelleen vahvisti Histerin väitteen, sillä hän vastasi Vinitiuksen kysymykseen lygiläisistä:

"Me asumme metsässä, mutta maata meillä on niin paljon, ettemme rajoja tiedäkään, ja paljon meidän maassamme on kansaa. Sitten meillä on erämaissamme puusta rakennettuja kaupunkeja ja paljon rikkauksia, sillä kaiken sen mitä semnonit, markomannit, vandalit ja kvadit ryöstävät maailmalta, koppaamme me heiltä. He eivät uskalla tulla meidän maahamme, mutta kun tuuli puhaltaa sieltäpäin, polttavat he meidän metsämme. Emme me heitä pelkää enempää kuin roomalaista Caesariakaan.

"Jumalat ovat Rooman käsiin antaneet maailman vallan," lausui Vinitius ankarasti.

"Jumalat ovat pahoja henkiä," vastasi Ursus yksinkertaisesti, "mutta siellä, missä ei ole roomalaisia, ei ole yliherruuttakaan."

Hän kohensi tulta ja puheli siinä ikäänkuin itsekseen:

"Kun veivät Callinan Caesarin hoviin, niin minä jo silloin ajattelin, että hän siellä voi joutua vaaraan, ja minä aion jo silloin lähteä metsiin hakemaan lygiläisiä prinsessan avuksi. Lygiläiset kyllä olisivat lähteneet tulemaan Tonavalle, sillä he ovat hyvää kansaa, vaikka ovatkin pakanoita, ja minä olisin vienyt heille 'hyvän sanoman'. Mutta kunhan nyt Callina palaa Pomponian luo, pyydän että hän antaa minun mennä heidän tykönsä, sillä Kristus syntyi niin kaukana heistä, eivätkä he ole kuulleet puhuttavan Hänestä... Tiesihän Hän paremmin kuin minä, missä Hänen piti syntyä, mutta olisipa vain syntynyt maailmaan siellä meidän paikkakunnallamme, metsässä, niin me emme ainakaan olisi Häntä tappaneet, vaan vaalineet olisimme lasta, eikä siltä olisi pitänyt puuttua riistaa, sieniä, majavannahkoja eikä meripihkan helmiä. Ja kaikki mitä sveveiltä ja markomanneilta olisimme ottaneet irti, olisimme

antaneet Hänelle, ja Hän olisi saanut elää rikkaudessa ja kyllyydessä."

Tätä puhetta pitäessään oli hän pannut tulelle Vinitiuksen juoman. Nyt hän vaikeni, ja hänen ajatuksensa liiteli nähtävästi lygiläisissä erämaissa. Kun sitten juoma rupesi kiehumaan, kaatoi hän sen lautaselle ja antoi sen huolellisesti jäähtyä.

"Glaucus sanoi, ettei sinun pitäisi liikuttaa tervettäköön käsivarttasi. Sentähden Callina käski minun syöttää sinua."

Vai oli Lygia käskenyt! Sitten ei ollut vastustelemista. Ei edes pälkähtänyt Vinitiuksen päähän asettua hänen tahtoaan vastaan. Hän totteli häntä sokeasti, ikäänkuin hän olisi ollut Caesarin tytär tai jumalatar. Ursus istuutui hänen vuoteensa laidalle ja kaatoi keitoksen lautaselta pieneen pikariin, jonka hän sitten vei sairaan huulille. Hän toimi niin hellävaroen ja hänen sinisilmissään oli niin hyväntahtoinen ilme, että Vinitius tuskin uskoi silmiään. Oliko se todella sama mies, joka eilen, nutistettuaan Crotonin, myrskyn tuimuudella oli syössyt hänen kimppuunsa ja joka varmaan olisi hänetkin surmannut, jollei Lygia olisi häntä armahtanut. Ensi kerran eläissään tuli nuori patricio nyt miettineeksi, mitä tuon moukkamaisen barbari-palvelijan mielessä oikeastaan mahtoi liikkua.

Ursus oli hoitajana yhtä taitamaton kuin hän koetti olla huolellinen. Pikari katosi hänen jättiläiskouraansa kokonaan, joten ei Vinitiuksen huulille jäänyt mitään tilaa. Muutamien onnistumattomien koetusten perästä kävi hän niin hämilleen, että virkkoi:

"Ei, helpompi olisi taistella metsähärkää vastaan..."

Vinitiusta huvitti sekä lygiläisen puuhut että puheet. Sirkuksessa hän oli nähnyt hirveitä härkiä, joita oli tuotu pohjoisista sydänmaista. Rohkeimmatkin pedot olivat pelolla käyneet niiden kimppuun, ja vain elefantit olivat olleet niitä suuremmat ja väkevämmät.

"Oletko koettanut käydä kiinni sellaisten petojen sarviin?" kysyi Vinitius mietteissään.

"Niin kauan, kun olin alle kahdenkymmenen ikävuoden, pelkäsin niitä," vastasi Ursus, "mutta kyllähän minä sittemmin olen otellut niiden kanssa."

Nyt hänen sairaanhoitonsa rupesi käymään entistä kömpelömmiin.

"Minun täytyy pyytää avuksi Miriamia tai Nazariusta," sanoi hän.

Mutta samassa Lygian kalpeat kasvot ilmestyivät esiripun takaa.

"Kyllä minä autan," sanoi hän.

Ja hetkisen perästä hän tuli cubiculumista, jossa hän nähtävästi oli ollut valmistumassa menemään levolle. Hän oli näet kaitaisessa tunicassa, jommoisia ennen aikaan sanottiin *capitiumeiksi*, se ulottui kaulaan asti, ja hänen hiuksensa olivat hajallaan. Vinitiuksen sydän alkoi kiivaasti sykkiä. Hän koetti nuhdella häntä siitä, ettei hän ollut pitänyt huolta nukkumisestaan, mutta tyttö virkkoi iloisesti:

"Olen juuri lähtemässä levolle, mutta ensin autan Ursusta."

Hän otti pikarin, istuutui vuoteen laidalle ja rupesi syöttämään Vinitiusta, joka heti paikalla kävi tyyneksi ja onnelliseksi. Kun Lygia kumartui hänen puoleensa, sykki hänen lämmin ruumiinsa häntä vastaan, ja hänen hiuksensa valuiivat hänen rinnalleen. Mielenliikutus sai Vinitiuksen kalpenemaan, mutta keskellä intohimojensa tuskallista taistelua hän tunsu, että tuo olento on hänelle rakkain ja kallein ja että sen rinnalla koko muu maailma on arvoton. Alussa hän oli himonnut häntä, nyt hän oli ruvennut rakastamaan häntä kaikesta sydämestään. Tähän asti hän oli elänyt elämänsä kuten ihmiset yleensä siihen aikaan—sokeassa, rajattomassa itsekkyydessä, välittämättä mistään muusta kuin omasta itsestään. Nyt hän ajatteli toisenkin onnea.

Hetkisen kuluttua hän kieltäytyi ottamasta vastaan enempää apua, vaikka Lygian läsnäolo ja näkeminen tuotti hänelle sanomatonta autuutta.

"Nyt riittää," sanoi hän "Lähde jo levolle, jumalattareni."

"Älä puhuttele minua sillä tavalla," vastasi Lygia "minun ei sovi kuulla sellaista."

Samassa hän kuitenkin hymähti ja huomautti, että hänen väsymyksensä jo on poissa ja ettei hän aio lähteä levolle ennenkuin Glaucus on tullut. Vinitiuksen korvissa soivat hänen sanansa soittona, ja mielenliikutus, ihastus ja kiitollisuus sai hänen sydämensä sykkimään yhä voimakkaammin. Hän ei tietänyt miten osoittaa kiitollisuuttaan, ja se häntä kiusasi.

"Lygia," virkkoi hän hetken vaiettuaan, "en ole tuntenut sinua ennen, mutta nyt tiedän, että koetin voittaa sinut väärällä tavalla. Sanon sinulle siis: palaa Pomponia Graecinan luo, ja minä vakuutan, etten nosta kättäni sinua tavoitellakseni."

Mutta Lygian kasvat synkistyivät äkkiä.

"Olisin onnellinen," lausui hän "jos edes kaukaa saisin nähdä hänet, sillä en enää voi palata hänen luokseen."

"Mikset?" kysyi Vinitius kummissaan.

"Me kristityt tiedämme Acten kautta, mitä Palatinuksella tapahtuu. Etkö sinä sitten tiedä, että Caesar vähää ennen lähtöään Napoliin oli kutsunut puheilleen Auluksen ja Pomponian ja—edellyttäen, että he olivat auttaneet minua pakenemaan—uhannut heitä vihallaan. Onneksi Aulus saattoi vastata hänelle: »Tiedät, herra, ettei valhetta koskaan ole kuulunut suustani; minä vannon sinulle, ettemme ole auttaneet häntä karkaamaan ja ettemme enempää kuin sinäkään tiedä mihin hän on joutunut.» Caesar uskoi häntä ja unohti koko asian—mutta vanhimpien neuvosta en minä koskaan ole kirjoittanut äidille missä olen, jotta hän aina rohkeasti voisi vannoa, ettei tiedä olinpaikkaani. Sinä, Vinitius, ehket tätä ymmärrä, mutta meidän ei ole lupa valehdella, vaikka elämämme olisi kysymyksessä. Sellainen on oppi, johon tahdomme sydämemme juurruttaa, ja sentähden en ole nähnyt Pomponia Graecinaa senjälkeen kun jätin hänen talonsa. Vain silloin tällöin olen antanut viestin kaikua hänen korviinsa, että elän ja ettei minulla ole mitään hätää."

Hänet valtasi sellainen ikävä, että kyneleet puhkesivat silmiin, mutta pian hän rauhoittui ja jatkoi:

"Tiedän, että Pomponiakkin ikävöi minua, mutta meillä on molemmilla lohdutus, joka puuttuu muilta.

"Niin," sanoi Vinitius "teidän lohdutuksenne on Kristus, mutta sitä minä en ymmärrä."

"Katso meitä: me emme tunne eroa, emme surua emmekä kärsimyksiä, ja jos niitä tulisikin, niin ne muuttuisivat iloksi. Yksin kuolemakin, joka teille on elämän loppu, on meille elämän alku, sillä se muuttaa olomme onnelliseksi, hyväksi ja tyyneksi, eikä sillä koskaan ole loppua. Koeta päättää kummoinen se oppi on, joka käskee kohtelemaan vihollisiakin laupeudella, joka kieltää valhettelemasta, puhdistaa sielun pahuudesta ja joka lupaa meille kuoleman jälkeen aavistamattoman onnen."

"Kyllähän minä sen kuulin Ostrianumissa ja näinhän minä kuinka te kohtelit Chilonia ja minua, mutta kun minä sitä ajattelen, tuntuu se minusta unennäöltä, jota ei pidä uskoa silmin nähneensä eikä korvin kuulleensa. Mutta vastaa sinä minulle toiseen kysymykseen: oletko onnellinen?"

"Olen," vastasi Lygia. "Kristuksen tunnustajana en taida olla onneton."

Vinitius katseli häntä ikäänkuin hänen sanansa olisivat liikkuneet kaiken ihmisymmärryksen ulkopuolella.

"Etkö tahtois palata Pomponian luo?"

"Tahtoisin koko sydämestäni ja palaankin, jos Jumala suo."

"Mutta kuule toki minua: palaa! ja minä vannon sinulle kautta kotijumalieni, etten sinua ahdista."

Lygia mietti hetkisen ja virkkoi sitten:

"En. En minä saa saattaa vaaraan likeisimpiä omaisiani. Caesar ei pidä Plautiuksen perheestä. Sinulle on tuttua, että kaikki tiedot Roomassa leviävät orjien kautta. Jos minä palaisin, niin siitäkin puhuttaisiin kaupungilla, ja varmaan Nerokin orjiensa kautta saisi sen kuulla. Silloin hän rankaisisi Aulusta. Pienen rangaistus olisi, että hän uudestaan riistäisi minut hänen talostaan.

"Niin," virkkoi Vinitius kulmakarvojaan rypistellen, "se on kyllä mahdollista. Hän tekisi sen, jollei muusta syystä, niin näyttääkseen, että hänen tahtonsa täytyy tapahtua. Hän on vastaiseksi unohtanut sinut tai hän ei ole tahtonut muistaa sinua, koska hänen mielestään vahinko on tapahtunut minulle eikä hänelle. Mutta ehkä hän ottaisi sinut Aulukselta antaakseen sinut minulle—ja minä vuorostani palauttaisin sinut takaisin Pomponian luo."

Lygia virkkoi surullisesti:

"Tahtoisitko uudestaan nähdä minut Palatinuksella?"

Vinitius kiristeli hampaitaan ja vastasi:

"En. Olet oikeassa. Olen puhunut kuin hullu. Ei!"

Ja äkkiä avautui hänen eteensä pohjaton syvyys. Hän oli patricio, oli sotatribuni ja mahtava mies, mutta koko hänen maailmansa mahtavuuden päänä oli mielipuoli mies, jonka oikkuja ja häijyyksiä oli mahdoton edeltäkäs aavistaa. Yksin sellaiset ihmiset kuin kristityt, joille koko maailma, sen tuskat ja kärsimykset, yksin kuolemakaan ei merkinnyt mitään, saattoivat olla välittämättä Nerosta ja pelkäämättä häntä. Kaikkien muiden täytyi vavista hänen edessään. Vasta nyt avautui Vinitiuksen silmien eteen hänen aikansa koko turmelus. Hän ei saattanut antaa Lygiaa Aulukselle, sillä hänen täytyi pelätä, että Lygia mahdollisesti muistuisi pedon mieleen ja että peto kääntäisi häntä kohti vihansa kärjen. Jos Vinitius ottaisi hänet vaimokseen, saattaisi turmio samasta syystä kohdata sekä häntä itseään että Lygiaa ja Auluksen perhettä. Hetken paha tuuli riitti tuhoamaan heidät kaikki. Ensi kerran eläessään tunsivat Vinitius, että joko maailman täytyy muuttua ja uudestisyntyä, tai käy elämä suorastaan mahdottomaksi. Samaten hän nyt ymmärsi sen, mikä vielä äsken oli ollut hänelle käsittämätöntä, että tällaisina aikoina ainoastaan kristityt saattoivat olla onnelliset.

Mutta mahtavammaksi kaikkia muita tunteita kävi hänessä suru siitä, että hän omin käsin oli hämännyt Lygian ja oman elämänsä vyyhden niin, ettei siitä enää selvää saanutkaan. Surunsa vaikutuksen alaisena puhkesi hän puhumaan:

"Tiedätkö sinä, että olet onnellisempi minua? Köyhänä asuessasi tässä yhdessä huoneessa moukkien keskellä omistit uskosi ja Kristuksesi, mutta minä en koskaan ollut omistanut muuta kuin sinut, ja kun sinä minulta puutuit, olin köyhempi kuin kerjäläinen, jolla ei ole kattoa päänsä päällä eikä leipää. Sinä olit minulle kalliimpi kuin koko maailma. Minä etsin sinua, sillä en saattanut elää ilman sinua. En huolinut kemuista enkä unesta. Jollen olisi toivonut löytäväni sinua, olisin paiskautunut miekkaani. Mutta minä pelkäsin kuolemaa, sillä enhän sitten olisi saanut nähdä sinua. Puhun sinulle täyttä totta, sillä en saata elää ilman sinua, ja tähän asti on minua ylläpitänyt vain toivo saada nähdä sinut. Muistatko keskusteluumme Auluksen talossa? Kerran sinä piirsit minulle hiekkiaan kalan kuvan, enkä silloin ymmärtänyt mitä se merkitsi. Muistatko kuinka me löimme palloa? Rakastin sinua jo silloin enemmän kuin elämäni, ja sinäkin jo rupesit ajattelemaan, että ehkä rakastat minua... Tuli sitten Aulus ja pelästytti meitä mainitsemalla Libitinaa ja keskeytti keskustelumme. Jättäessään hyvästi Petroniukselle sanoi Pomponia, että Jumala on yksi, kaikkivaltias ja laupias, mutta ei meidän päähämme pälkähäntänyt, että teidän Jumalanne on Kristus. Jos Hän vain antaa sinut minulle, niin minä lupaan rakastaa Häntä, vaikka Hän minusta tuntuukin olevan orjien, vieraiden kansojen ja köyhien Jumala. Sinä istut minun vieressäni etkä ajattele muuta kuin Häntä. Ajattele minuakin, sillä muuten rupean vihaamaan Häntä. Minulle olet sinä ainoa Jumala. Siunattu olkoon isäsi ja äitisi, siunattu maa, joka sinut on kasvattanut. Tahtoisin syleillä jalkojasi ja rukoilla sinua, tahtoisin kantaa sinulle uhreja, sinua kumartaa ja kunnioittaa, sinä kolminkerroin jumalallinen! Et tiedä etkä saata tietää mitenkä sinua rakastan..."

Puhuessaan oli hän vienyt kätensä kalpealle otsalleen ja sulkenut silmänsä. Hänen luontonsa ei voinut panna rajoja rakkaudelleen enempää kuin vihalleenkaan. Hän puhui kiihkeästi, niinkuin ihminen tekee, kun hän on lakannut hillitsemästä itseään ja mittaamasta sanojensa ja tunteittensa määrää. Hän puhui sydämensä kyllyydestä ja vilpittömästi. Saattoi huomata, että tuska, intohimo ja onni, jotka aikojen kuluessa olivat kerääntyneet hänen rintaansa, nyt vihdoin puhkesivat esiin sanatulvana. Lygian korvissa kuuluivat hänen sanansa Jumalan pilkkaamiselta, ja hänen sydämensä rupesi takomaan niin että tunica, joka hänen rintaansa verhosi, tuntui olevan repeämäisillään. Hän ei saattanut olla säälimättä Vinitiukselta hänen kärsimystensä takia ja häntä liikutti kuulla, että Vinitius puhutteli häntä sellaisella kunnioituksella. Hän tunsivat olevansa rajattoman rakkauden ja jumaloimisen esineenä, tunsivat, että tuo taipumaton ja vaarallinen mies nyt koko sieluineen ja ruumiineen kuuluu hänelle kuin orja, tunsivat, että hän nöyrästi alistuu hänen tahtonsa alle—ja tämä tieto täytti hänen sydämensä suurella onnella. Ainoassa hetkessä heräsivät kaikki hänen muistonsa. Taasen kävi Vinitius hänen silmissään kauniiksi ja komeaksi kuin pakanallinen jumala, taasen hän kävi samaksi Vinitiuksiksi, joka Auluksen talossa oli kuiskannut hänen korvaansa rakkauden sanoja ja herättänyt hänen lapsellisen sydämensä kuin unesta. Hän oli taasen sama Vinitius, jonka suudelmat vielä polttivat Lygian huulilla ja jonka syleilystä Ursus oli hänet temmannut kuin liekkien keskeltä. Mutta sellaisena kuin hän nyt oli, kiihkeänä, kasvoissa kipua ja tuska, otsa kalpeana, silmissä rukous, haavoittuneena ja rakkauden lamauttamana, sydän täynnä alttiutta, ihailua ja nöyryyttä—juuri sellaisena hän silloin olisi tahtonut hänet omistaa, juuri sellaisena hän olisi voinut häntä rakastaa koko sielustaan ja juuri sellaisena hän oli hänelle kalliimpi kuin koskaan ennen.

Mutta samassa hän tunsivat, että saattaa koittaa hetki, jolloin Vinitiuksen rakkaus sytyttää hänet tuleen ja tempaa hänet mukaansa kuin tuulispää. Ja saatuaan selville tämän valtasi Lygian sama tunne, joka vasta oli liikkunut Vinitiuksen mielessä: hän tunsivat seisovansa syvyyden partaalla. Mitä varten hän oli jättänyt Auluksen talon? Miksi pelastanut itsensä pakenemalla? Minkätähden piiloitellut täällä köyhälistön kaupunginosassa? Kuka tuo Vinitius oli? Augustiani, soturi ja Neron hoviherra, joka otti osaa hänen hillittömään elämäänsä ja hullutuksiinsa. Olihan sen selvästi todistanut sekin juhla, jota Lygia ei ikinä voisi unohtaa. Vinitius kulki temppeleihin, kuten kaikki muutkin, uhraamaan häpeällisille

jumalille, joihin hän tuskin itsekään uskoi, mutta joille hän oli valmis osoittamaan julkista kunnioitusta. Olihan hän ajanut häntä takaa tehdäkseen hänet orjattarekseen ja rakastajattarekseen ja syöstäkseen hänet siihen turmeluksen, nautinnon, rikosten ja häpeällisyyden maailmaan, joka huusi Jumalan kostoa. Tosin Vinitius tuntui muuttuneen, mutta olihan hän juuri sanonut, että jos Lygia ajattelee Kristusta enemmän kuin häntä, hän on valmis vihaamaan Kristusta. Ja Lygian mielestä se, joka ajattelikin vain muuta rakkautta kuin rakkautta Kristukseen, jo teki syntiä Häntä vastaan. Kun hän siis huomasi, että hänen sydämensä pohjalla alkoi liikkua muita tunteita ja pyyteitä, kävi hän kovin levottomaksi tulevaisuutensa ja oman sydämensä takia.

Tämän sisällisen taistelun aikana saapui Glaucus katsomaan sairasta ja ottamaan selkoa hänen terveytensä tilasta. Hetken ajan kuvastui Vinitiuksen kasvoilla suuttumus ja kärsimättömyys, sillä häntä harmitti, että hänen keskustelunsa Lygian kanssa tuli keskeytetyksi. Ja kun Glaucus rupesi tekemään hänelle kysymyksiä, vastasi hän miltei halveksien. Tosin hän pian hillitsi mielensä, mutta jos Lygia oli toivonut Ostrianiassa vietetyn yön muuttaneen hänen itsepintaisen luonteensa, niin ne toiveet pian pettivät. Vain Lygiaa kohtaan hän oli muuttunut, muuten olivat hänen rinnassaan säilyneet entiset kovat, itserakkaat tunteet, ja hänen sydämensä oli pysynyt tosiroomalaisena ja petomaisena. Siinä ei ollut sijaa Kristuksen suloiselle opille eikä kiitollisuudelle.

Lygia jätti huoneen, ja hänen mielensä oli täynnä sisällistä tuskaa ja levottomuutta. Ennen, kun hän rukouksessa oli kääntynyt Kristuksen puoleen, oli hänen sydämensä ollut tyyni ja hänen mielensä kirkas kuin vesipisara. Nyt oli hänen rauhansa poissa. Kukan terään oli päässyt myrkyllinen mato, joka rupesi tekemään siellä tuhojaan. Ei unikaan, vaikkei hän kahteen yöhön ollut nukkunut, tuottanut hänelle lepoa. Hän näki unta, että Nero saapui Ostrianiin augustiani-, tanssijatar-, korybantti- ja miekkailijajoukon etunenässä ja että hän ohjasi ruusuilla koristetut vaununsa kristittyjä kohti. Mutta Vinitius tarttui Lygian käsivarteen, veti hänet kilpa-ajovaunuihin, pusersi hänet rintaansa vasten ja kuiskasi: »tule mukaan!»

KAHDESKYMMENESITSEMÄS LUKU.

Sittemmin hän rupesi välttämään yhteistä asuinhuonetta ja tuli harvemmin Vinitiuksen vuoteen ääreen. Mutta hänen rauhansa ei silti palannut. Hän huomasi, että Vinitius seurasi häntä rukoilevin katsein, että hän odotti hänen jokaista sanaansa erityisenä armonosoituksena ja että hän kärsi, vaikkei uskaltanut valittaa, jottei karkoittaisi häntä luotaan. Lygia kyllä käsitti olevansa hänen terveytensä ja ilonsa ehto, ja säälin tunne täytti hänen sydämensä. Pian hän sentään huomasi, että jota enemmän hän koetti häntä välttää, sitä hellemmäksi kävivät hänen tunteensa häntä kohtaan. Yhä kauemmas pakeni hänen rauhansa. Välistä hän vakuutti itselleen, että hänen aina täytyy pysyä hänen luonaan, koska jumalallinen oppi käskee palkitsemaan pahaa hyvällä. Sitäpaitsi hän puhumalla hänen kanssaan saattaisi vetää häntä oppinsa puoleen. Mutta samassa hänen omatuntonsa rupesi nuhtelemaan häntä, osoittaen, että hän kiusaa itseään ja että ainoastaan rakkaus Vinitiukseseen viekoittelee häntä hänen vuoteensa ääreen. Sentähden eli Lygia ainaisessa taistelussa, ja taistelu kävi päivä päivältä kovemmaksi. Tuontuostakin tuntui siltä, kuin hän olisi joutunut verkkoon, ja jota kiihkeämmin hän koetti päästä siitä irti, sitä enemmän hän siihen sotkeutui. Hänen täytyi vihdoinkin tunnustaa itselleen, että hän päivä päivältä enemmän ikävöi Vinitiukselta nähdä ja kuulla hänen ääntään. Hänet valtasi sellainen halu istuutua hänen vuoteensa ääreen, että hänen täytyi huutaa avukseen koko voimansa, voidakseen voittaa itsensä. Kun hän likeni sairasta ja tämän kasvot alkoivat säteillä, valautui autuus Lygiansydämeen. Eräänä päivänä huomasi hän kyynelten jälkiä Vinitiuksen silmäripseissä, ja ensi kerran hänen eläessään lensi hänen mieleensä ajatus, että sopisi suudella ne pois siitä. Mutta tämä ajatus pelästytti ja hävetti häntä siihen määrään, että hän itki koko seuraavan yön.

Vinitius oli kärsivällinen, sillä hän oli päättänyt pysyä kärsivällisenä. Välistä pani kiukku, kärsimättömyys ja itsepintaisuus hänen silmänsä säkenöimään, mutta pian hän tukahutti tulisuuksiensa ja loi Lygiaan rukoilevan, anteeksipyyttävän katseen. Tämä liikutti Lygiaa entistä enemmän. Ei hän ollut osannut aavistaa, että joku häntä niin rakastaisi. Kun hän sitä ajatteli, valtasi hänet sekä onnen että syyllisyyden tunne. Vinitius oli todella muuttunut. Hän ei enää kohdellut Glaucusta niin ylpeästi kuin ennen ja monesti hän tuli miettineeksi, että köyhä parantaja-orja, vanha Miriam, joka oli vieraan kansan nainen ja joka hoiti häntä suurella hellyydellä, ja Crispus, jonka hän alituisesti näki rukoilemassa, kuitenkin olivat ihmisiä. Hän kummasteli omia ajatuksiaan—mutta aina ne vain palasivat. Ursuksesta hän oikein oli ruvennut pitämään ja hänen kanssaan hän keskusteli päiväkaudet, sillä hänen kanssaan saattoi jutella Lygiasta. Jättiläinen kertoi hänelle väsymättömällä innolla, ja siinä täyttäänsä sairaanhoitajan raskaimpia velvollisuuksia rupesi hänkin kiintymään Vinitiukseseen. Lygia oli aina

Vinitiuksen mielestä ollut toista ja tuhat kertaa jalompaa rotua kuin kaikki muut ihmiset, mutta nyt hän rupesi kiinnittämään huomiota yksinkertaisiin ja köyhiin ihmisiin ja sitä ei hän ikinä ennen ollut tehnyt. Hän huomasi heissä kaikenlaisia puolia, joiden olemassaolosta hänellä ei ollut vähintäkään aavistusta.

Nazariusta hän ei voinut kärsiä, sillä hän luuli Nazariuksen uskaltaneen rakastua Lygiaan. Pitkän aikaa hän oli peittänyt vastenmielistä tunnettaan poikaa kohtaan, mutta kerran, kun Nazarius toi Lygialle kaksi peltopyytä, jotka hän omilla ansaitsemillaan rahoilla oli ostanut torilta, heräsi Vinitiuksessa quiritien jälkeläinen, jonka silmissä vieraan kansan lapsi oli kurjempi maan matosta. Kun hän kuuli Lygian kiittävän lahjasta, kalpeni hän hirvittävän kalpeaksi, ja kun Nazarius katosi huoneesta noutaakseen vettä linnuille, puhkesi hän puhumaan:

"Lygia, voitko sinä kärsiä, että tuo kantaa sinulle lahjoja? Etkö tiedä, että kreikkalaiset nimittävät hänen kansalaisiaan juutalaiskoiriksi?"

"En tiedä miksi kreikkalaiset heitä sanovat," sanoi Lygia, "tiedän vain, että Nazarius on kristitty ja veljeni. Puhuessaan katseli Lygia häneen kummastuneena ja säälien, sillä hän oli jo vieraantunut tuontapaisista tunteenpurkauksista."

Mutta Vinitius puri hampaansa yhteen, jottei päästäisi ilmoille ajatuksiaan: hän olisi ollut valmis ruoskituttamaan sellaisen veljen kuoliaaksi tai lähettämään hänet maalle sicilialaisiin viinitarhoihinsa kuokkimaan maata, jalat kahleissa... Hän hillitsi kuitenkin itsensä, tukahutti vihansa ja virkkoi vasta hetken perästä:

"Suo anteeksi, Lygia. Sinä olet minun silmissäni kuninkaan tytär ja Plautiusten ottolapsi."

Ja hän nöyrtyi siihen määrään, että hän, kun Nazarius palasi huoneeseen, lupasi lahjoittaa hänelle parin riikinkukkoja tai flamingoja, joita hänen puutarhansa oli täynnä, kunhan hän tästä paranisi ja pääsisi huvilalleen. Lygia kyllä ymmärsi, miten kalliisti ostetut nämä voitot mahtoivat olla hänelle. Mutta jota useammin ne uudistuivat, sitä enemmän hänen sydämensä taipui hänen puoleensa. Eivät hänen voittonsa Nazariukseen nähden kuitenkaan olleet niin suuret kuin Lygia edellytti. Tosin ei Vinitius enää ollut hänelle mustasukkainen, vaikka hän tuontuostakin suuttui häneen. Mutta Miriamin poika ei itse asiassa hänen silmissään ollut koiraa parempi. Olihan se sentään vielä lapsi ja jos rakasti Lygiaa, niin rakasti tajuttomasti ja nöyrästi. Suurempia voittoja täytyi nuoren tribunin saada itsestään ennenkuin hän saattoi yhtyä—vaikkapa vain ääneti ja itsekseen—siihen kunnioitukseen, jolla täällä Kristuksen nimeä ja oppia kohdeltiin. Siinä suhteessa Vinitius todella joutui kummallisten muutosten alaiseksi. Olihan se sentään Lygian oppi, ja sentähden oli hänkin valmis sitä tunnustamaan. Jota enemmän hänen parantumisensa edistyi, sitä selvemmin hänen mieleensä johtui se tapausten sarja, joka oli kehittynyt Ostrianiassa vietetystä yöstä alkaen, ja kaikki ajatukset, jotka siitä ajasta lähtien olivat juolahtaneet hänen päähänsä. Jota enemmän hän mietti, sitä enemmän hänen täytyi ihmetellä tämän opin yliluonnollista voimaa, joka myllertää ihmismielen pohjia myöten. Hän ymmärsi, että siinä täytyy olla jotakin tavatonta, jotakin, jota ei ennen ole ollut maailmassa, ja tunsikin, että jos tämä oppi pääsee sytyttämään koko maailman ja valamaan siihen rakkauttaan ja laupeuttaan, niin täytyy seurata joku sellainen aikakausi, joka oli ennen Jupiteria ja jolloin Saturnus hallitsi maailmaa. Hän ei uskaltanut epäillä Kristuksen yliluonnollista syntyperää eikä hänen kuolleistanousemistaan enempää kuin muitakaan ihmeitä. Todistajat, jotka näistä asioista puhuivat, olivat nähneet ne omin silmin. Sitäpaitsi olivat he täysin luotettavat ja pelkäsivät valhetta siihen määrään, ettei saattanut edellyttäkään heidän kertovan olemattomia. Rooman skeptillisuus vapautti kyllä ihmiset uskomasta jumaliin, mutta ihmeisiin uskottiin. Vinitiuksen edessä oli outo arvoitus, jota hän turhaan koetti selittää. Sotihan koko tämä oppi kaikkien olevien olojen järjestystä vastaan, se oli aivan mahdotonta käytännössä toteuttaa, se oli niin hullu kuin se taisi olla. Hänen käsityksensä mukaan ihmiset kyllä saattoivat olla pahoja, niin Roomassa kuin muuallakin maailmassa, mutta asiain järjestys oli hyvä. Jos esimerkiksi Caesar olisi ollut kelpo mies, jos senaatissa olisi ollut sellaisia miehiä kuin Traseas, eikä hävyttömiä tyhjäntoimittajia—niin olisiko sen onnellisempia oloja saattanut toivoa? Rooman rauha ja Rooman yliherruus olivat hyvät olemassa, säätyeroitus oli niinkään tarpeellinen ja oikeutettu. Mutta tämän opin täytyi—mikäli Vinitius käsitti—kumota kaikki järjestys, kaikki hallitus ja poistaa kaikki säätyrajat. Ja miten Rooman vallan ja herruuden sitten olisi käynyt? Saattoiko Rooma lakata hallitsemasta tai tunnustaa kaikki voitettujen kansojen karjat vertaisikseen? Ei, se ei enää mahtunut patricion päähän. Tämä oppi soti lisäksi hänen tottumuksiaan ja tapojaan, hänen luonnettaan ja koko elämänsä näköalastaan vastaan. Hän suorastaan ei käsittänyt miten hän olisi saattanut elää, jos esimerkiksi olisi ruvennut tuon opin tunnustajaksi. Hän pelkäsi ja ihmetteli sitä, mutta koko hänen luontonsa nousi sen tunnustamista vastaan. Vihdoin hänelle selveni, että se—eikä mikään muu—eroittaa hänet Lygiasta, ja sitä ajatellessa tunsikin hän vihaavansa sitä koko sielustaan.

Samassa hänelle kuitenkin selveni, että juuri tuo oppi on puettanut Lygian omituiseen, sanomattomaan kauneuteen, juuri se on hänen sydämeensä sytyttänyt rakkauden rinnalle

kunnioituksen ja intohimon rinnalle hellyyden, se on tehnyt Lygian hänelle rakkaammaksi kaikkea muuta maailmassa. Tätä ajatellessa halasi hän hartaasti rakastaa Kristusta. Hän käsitti selvästi, että Kristusta täytyy joko rakastaa tai vihata—välinpitämättömäksi siinä suhteessa ei saata jäädä. Oli kuin kaksi vastakkaista aaltoa olisi koettanut temmata häntä mukaansa. Hän punnitsi ajatuksillaan, punnitsi tunteillaan, mutta ei voinut valita. Hän taivutti päänsä ja jäi vaieten kunnioittamaan tuota käsittämätöntä Jumalaa—vain siksi, että Hän oli Lygian Jumala.

Lygia kyllä näki mitä hänessä liikkui, kuinka hän taisteli ja kuinka hänen luontonsa nousi kristinoppia vastaan. Toiselta puolen Lygia kärsi hänen kanssaan, mutta toiselta puolen hänet valtasi sääli ja hellyys, ja hän tunsu suurta kiitollisuutta siitä äänettömästä kunnioituksesta, jota Vinitius Kristukselle osoitti. Se kiinnitti Lygian sydämen katkeamattomilla siteillä häneen. Hänen mieleensä muistui Pomponia Graecina ja Aulus. Taukoamattoman surun ja ainaisten kyynelten lähteenä oli Pomponialle ajatus, ettei hän haudan tuolla puolen saa tavata Aulusta. Nyt rupesi Lygia ymmärtämään, mitä sellainen suru ja tuska merkitsee. Olihan hänkin löytänyt rakastetun olennon, josta hänen näytti täytyvän ikuisesti erota, Joskus hänen silmissään väikkyi toivo, että hänen sielunsa vielä avautuu vastaanottamaan Kristuksen totuutta, mutta pian se toivo näyttäytyi turhaksi. Hän tunsu ja ymmärsi Vinitiuksen liian hyvin. Vinitius—kristittynä! Niiden kahden käsitteen oli mahdoton yhdessä saada sijaa hänen kokemattomassa päässään. Kun ei viisas ja rehellinen Auluskaan hyvän ja täydellisen Pomponian vaikutuksen kautta ollut voinut vastaanottaa kristinoppia—kuinka sitten Vinitius! Ei sellaista ollut ajatteleminenkaan, ei ollut muuta mahdollisuutta kuin: hänestä ei ole toivoa, hänelle ei ole pelastusta.

Lygia huomasi kauhistuksella, ettei Vinitiukselta uhkaava kirous laisinkaan vieroitannut häntä hänestä—päinvastoin teki sääli hänet hänelle kahta vertaa kalliimmaksi. Välistä valtasi hänet halu suoraan puhua hänelle hänen pimeästä tulevaisuudestaan, ja kun hän kerran istui hänen vieressään, sanoi hän, ettei ihmiselle ilman kristinoppia ole olemassa elämää. Silloin Vinitius, joka jo oli käynyt terveemmäksi, äkkiä kohosi pystyyn, nojautui tervettä käsivarttaan vasten ja painoi päänsä hänen helmaansa, lausuen: »sinä olet elämä!» Mutta Lygian rinnassa tukahtui hengitys, hänen tajuntansa katosi, ja autuuden väristys kävi läpi hänen ruumiinsa, kiireestä kantapähän asti. Hän tarttui molemmin käsin hänen päähänsä ja koetti nostaa sitä ylös, mutta taipui samalla hänen puoleensa, kunnes huulet ylettyivät hänen hiuksiinsa. Hetkiseksi vaipuivat he toistensa huumaavaan omistamiseen ja rakkauteensa.

Vihdoin Lygia riistäytyi irti ja pakeni. Hänen suonissaan kierteli tuli ja päätä pyörrytti. Täyteen pikariin oli pudonnut pisara liikaa ja se pani sen vuotamaan yli laitainsa. Vinitius ei aavistanut, että hän kalliisti saisi maksaa äskeisen onnenhetkensä, mutta Lygia ymmärsi nyt itse olevansa pelastuksen tarpeessa. Seuraava yö kului häneltä unettomana, kyynelissä ja rukouksessa. Hän luuli olevansa kelvoton rukoilemaan ja tunsu, ettei hänen rukouksensa tulisi kuulluksi. Aamulla varhain hän jätti cubiculumin, pyysi Crispusta puutarhaan ja siellä, muratti- ja viiniköynnösten peittämässä lehtimajassa, avasi hän hänelle koko sydämensä, rukoillen, että Crispus soisi hänen jättää Miriamin talon, sillä hän ei enää luota itseensä, hän ei enää saa riistetyksi sydämestään rakkautta Vinitiukseseen.

Crispus, vanha, ankara mies, joka vietti päivänsä yhtämittäisessä rukouksen huumauksessa, suostui siihen, että Lygia jättäisi Miriamin talon, mutta lohdutuksen sanaa ei hän lausunut rakkauden-syntiään katuvalle tytölle. Hänen sydämensä leimahti vihan kiivauteen, kun hän vain ajattelikin, että Lygia, jota hän oli holhonnut siitä asti, kun hän tähän taloon pakeni, jota hän oli rakastanut ja uskossa vahvistanut, jota hän oli pitänyt valkeana liljana, joka oli noussut kristinopin maaperästä ja jota ei yksikään maallinen henkäys ole saanut saastuttaa—että tämä Lygia saattoi suoda sielunsa tilaa toiselle rakkaudelle kuin taivaalliselle. Hän oli tähän asti luullut, ettei yksikään sydän maailmassa puhtaammin sykkisi Kristuksen kunniaksi. Helmenä, jalokivenä, omien käsiensä kallisarvoisena työnä hän oli aikonut uhrata Lygian Hänelle—sentähden tämä tieto täytti hänen mielensä hämmästyksellä ja katkeruudella.

"Mene ja rukoile Jumalaa, että Hän antaisi sinulle syntisi anteeksi," lausui hän ankarasti. "Pakene ennenkuin paha henki, joka sinut on saanut ansaansa, sinut syöksee täydelliseen perikatoon ja ennenkuin kiellät Vapahtajan. Sinun tähtesi kuoli Jumala ristipuussa, jotta Hän omalla verellään sinun sielusi lunastaisi, mutta sinä valitset osaksesi sen, joka tahtoi tehdä sinut jalkavaimokseen. Ihmeen kautta pelasti Jumala sinut hänen käsistään, mutta sinä avaat sydämesi saastaiselle himolle ja lakastut pimeyden poikaan. Kuka tämä Vinitius on?—Antikristuksen ystävä ja palvelija, hänen rikos- ja mellastustoverinsa. Minne hän sinut veisi, jollei samaan turmioon ja Sodomaan, jossa hän itse elää ja jonka Jumala vihansa tulella hävittää? Mutta minä sanon sinulle: parempi olisi sinun ollut kuolla ja pikemmin olisivat nämä seinät saaneet kaatua sinun päällesi, kuin että tuo mies pääsi ryömimään sinun sydämeesi ja röhjäämään sen myrkyllisellä riettaudellaan."

Hän kiivastui kiivastumisestaan, sillä enemmän kuin Lygian rikos sellaisenaan katkerointi häntä ihmislunto yleensä ja naislunto varsinkin, jota ei kristinoppikaan saanut varjelluksi Eevan heikkoudesta. Hänet valtasi syvä inho ja halveksimisen tunne. Se ei hänelle merkinnyt mitään, että neito oli säilyttänyt puhtaautensa, että hän tahtoi paeta rakkauttaan ja että hän sielun hädässä ja katumuksessa oli tehnyt tunnustuksensa. Crispus olisi tahtonut muuttaa hänet enkeliksi ja nostaa hänet

korkeuteen, jossa ei olisi ollut mitään muuta kuin rakkaus Kristukseen—ja tyttö rakastuu augustinianin! Tämä tieto täytti hänen sydämensä katkeruudella ja mahtavalla pettymyksen ja surun tunteella. Ei! Hän ei voinut suoda sitä anteeksi Lygialle! Kiivauden sanat polttivat hänen huuliaan kuin tuliset hiilet. Hän koetti vielä hillitä itseänsä ja olla lausumatta niitä sekä tyytyi heristelemään luisevia nyrkkejään hätääntyneen neidon pään päällä. Lygia oli kyllä tuntenut olevansa rikollinen, mutta ei hän ollut ajatellut olevansa sitä siinä määrässä. Hän oli toivonut voittavansa kiusauksen pakenemalla Miriamin talosta ja siten sovittavansa rikostaan. Mutta Crispus polki hänet maan tasalle: hän paljasti hänelle hänen sielunsa kurjuuden ja mitättömyyden sellaisena, jommoiseksi ei hän ikinä ollut voinut sitä ajatella. Hän oli odottanut, että vanha presbyteri, joka siitä asti kun hän Palatinukselta karkasi, isänä oli vaalinut häntä, osoittaisi hänelle hellyyttä, lohduttaisi, auttaisi ja vahvistaisi häntä.

"Minä uhraan Jumalalle pettymykseni ja tuskani," puuttui Crispus puhumaan, "mutta sinä olet pitänyt Vapahtajaa pilkkanasi, sillä sinä olet vaivuttanut itsesi suohon, ja sen höyryt ovat myrkyttäneet sielusi. Sinä olisit voinut uhrata Kristukselle sielusi ikäänkuin kallisarvoisen astian ja sanoa Hänelle: »täytä se armollasi, Herra!» mutta sinä valitsit mieluummin osaksesi pahan hengen. Suokoon Jumala sinulle syntisi anteeksi ja armahtakoon sinua—minä, joka pidin sinua Kristuksen valittuna ... en voi, ennenkuin sinä olet karkoittanut käärmeen..."

Hän keskeytti äkkiä puheensa, sillä hän huomasi, etteivät he enää olleet kahden.

Kiertelevien viiniköynnösten ja iäti viheriöivän murattiverkon takaa näki hän kaksi miestä, joista toinen oli apostoli Pietari. Toista ei hän heti tuntenut, sillä karkeasta villakankaasta tehty puku eli n.s. *cilicium* peitti osaksi hänen kasvonsa. Ensi hetkessä luuli Crispus häntä Chiloniksi.

Crispuksen äänekäs puhe oli johtanut miehet lehtimajaan ja he istuutuivat nyt kiviselle rahille. Pietarin kumppani paljasti päänsä, ja samassa Crispus tunsi hänet. Hänen kasvonsa olivat laihat, päälaki kalju ja kiharoiden ympäröimä, silmäkannet punaiset, nenä käyrä—hän teki sekä vastenmielisen että ylevän vaikutuksen. Se oli Paavali Tarsolainen.

Lygia heittäytyi polvilleen, kietoi epätoivoissaan käsivartensa Pietarin jalkojen ympäri ja kätki soimatun päänsä hänen vaatteensa poimuihin, lausumatta sanaakaan.

Mutta Pietari virkkoi:

"Rauha teidän sieluillenne!"

Kun hän näki lapsen jalkainsa juuressa, kysyi hän, mitä oli tapahtunut. Silloin Crispus rupesi kertomaan, mitä Lygia oli hänelle tunnustanut, että häneen oli syytynyt syntinen rakkaus ja että hän aikoi paeta Miriamin talosta. Hän kertoi myöskin, kuinka hän suri sitä, että sielu, jonka hän oli tahtonut lumivalkeana uhrata Kristukselle, oli tahraantunut maalliseen tunteeseen, rakastumalla Vinitiukseseen. Sillä ottihan tämä mies osaa kaikkiin rikoksiin, joiden loassa pakanamaailma rypi ja jotka huusivat Jumalan kosta.

Hänen puhuessaan oli Lygia pusertunut yhä likemmäksi apostolia, ikäänkuin hän häneltä olisi toivonut turvaa ja edes hiukan lohdutusta.

Kun apostoli oli kuullut Crispuksen kertomuksen loppuun, kumartui hän neidon puoleen ja laski vanhan, ryppyisen kätensä hänen päälaelleen. Sitten hän kääntyi puhuttelemaan vanhaa pappia:

"Crispus, etkö ole kuullut, että rakastettu Mestarimme oli häissä Kaanaassa ja että Hän siunasi rakkauden yljän ja morsiamen välillä?"

Crispuksen käsivarret raukesivat rentoina riippumaan, ja kummissaan tuijotti hän puhujaan, ikäänkuin ei hän enää olisi saanut sanaa suustaan.

Pietari vaikenä hetkisen ja jatkoi sitten:

"Crispus, luuletko että Kristus, joka salli Maria Magdalenan olla jalkainsa juuressa ja joka antoi anteeksi syntiselle vaimolle, kääntäisi pois kasvonsa tästä lapsesta, joka on puhdas kuin kedon lilja?"

Nyyhkyttään painautui Lygia yhä likemmäksi apostolia. Hän ymmärsi, ettei hän turhaan ollut paennut hänen turviinsa. Apostoli kohotti hänen kyyneltyneitä kasvojaan ja puhui hänelle:

"Niin kauan kuin silmät, joita rakastat, eivät ole avautuneet totuuden valolle, täytyy sinun välttää häntä, ettei hän viettelisi sinua syntiin, mutta rukoile hänen puolestansa ja tiedä, ettei rakkaudessa rikosta ole. Ja se, että tahdoit viettelystä paeta, on sinulle ansioksi luettava. Älä kiduta itseäsi äläkä itke, sillä minä sanon sinulle, ettei Vapahtajan armo ole sinua heittävä, vaan rukouksesi on tuleva kuulluksi, ja surua on seuraava ilon aika."

Näin sanoen laski apostoli molemmat kätensä tytön päälle, nosti silmänsä taivasta kohti ja siunasi hänet. Hänen kasvoistaan paistoi taivaallinen hyvyys.

Mutta Crispuksen mieli oli murtunut ja nöyränä hän alkoi selittää:

"Olen rikkonut laupeutta vastaan, mutta minä luulin, että hän asettuisi Kristusta vastaan, päästämällä sydämeensä maallisen rakkauden..."

Siihen Pietari vastasi:

"Minä kielsin Hänet kolme kertaa, ja kuitenkin Hän antoi minulle anteeksi ja käski minun kaita lampaitaan."

"...Ja kun sitäpaitsi," lopetti Crispus lauseensa, "Vinitius on augustiani."

"Kristus on murtanut kovempiakin sydämiä," sanoi Pietari.

Silloin Paavali Tarsolainen, joka koko ajan oli vaiennut, laski käden rinnalleen ja virkkoi:

"Minä olen vainonnut ja kuolemaan kuljettanut Kristuksen palvelijoita. Silloin kun Stefanus kivitettiin, olin minä vartioimassa niiden vaatteita, jotka häntä kivittivät; minä olen tahtonut juuria myöten hävittää totuuden koko maailmasta ja kaikkien ihmisten joukosta, ja kuitenkin määräsi Herra juuri minut julistamaan totuuttaan kaikessa maailmassa. Minä olen julistanut sitä sekä Kreikassa että Judeassa, saarilla ja tässä jumalattomassa kaupungissa siitä asti, kun minä ensi kerran vankina täällä asunut olen. Mutta nyt kun minun päämieheni Pietari minua kutsui, olen tullut tähän taloon taivuttamaan tätä kovakorvaista päätä Kristuksen jalkain juureen ja heittämään siementä kiviseen peltoon, jonka Herra tekee hedelmälliseksi, jotta se kasvaisi runsaan hedelmän."

Hän nousi—ja Crispuksen silmissä näytti tuo pieni, käyrävartinen mies siinä hetkessä siltä, mikä hän todella oli, nimittäin jättiläiseltä, joka oli järkyttänyt maailman perustuksia myöten ja hallitseva maita ja sen kansoja.

KAHDESKYMMENESKAHDEKSAS LUKU.

»Petronius Vinitiukselle:

»Armahda minua, rakkaani, äläkä seuraa kirjeissäsi lakedaimonilaisten tai Julius Caesarin esimerkkiä. Jos edes voisit kirjoittaa kuten Julius Caesar: *veni, vidi, vici!* (tulini, näin, voitin!)—niin ymmärtäisin lakonisuutesi. Mutta sinun kirjeesi sisältää päinvastoin: *veni, vidi, fugi* (tulini, näin, pakenin). Sinun luonteellesihan ei laisinkaan sovi jättää asioita kesken, ja nyt sinä aivan lyhyesti kerrot, että sinä haavoituit ja että olet joutunut omituisten kohtalojen alaiseksi. Kirjeesi kaipaa siis kaikin puolin selitystä. En uskonut silmiäni, kun luin, että lygilainen nutisti Crotonin yhtä helposti kuin kaledonilainen koira Hibernian rotkoissa nutistaa suden. Siitä miehestä kannattaa maksaa yhtä paljon kultaa kuin hän painaa, ja hänestä voi milloin hyvänsä sukeutua Caesarin suosikki. Kunhan nyt palaan kaupunkiin, tahdon tutustua häneen lähemmin ja valattaa itselleni hänen patsaansa pronssista. Vaskiparta tulee halkeamaan uteliaisuudesta, kun kerron hänelle, että se on tehty luonnon mukaan. Todelliset atleettiruumiit käyvät yhä harvinaisemmiksi Italiassa ja Kreikassa—Itämaista puhumattakaan. Germanilaiset tosin ovat kookkaat, mutta heidän jänteidensä päällä on rasvakerros ja heissä on enemmän kokoa kuin voimaa. Kysypä lygiläiseltä, onko hän poikkeus vai onko hänen maassaan muitakin hänen kokoisiaan miehiä. Jos sinun tai minun osakseni joskus lankeaa kilpa-leikkien järjestäminen, niin olisi hyvä tietää, mistä parhaat vartalot ovat etsittävät.

»Mutta kiitos kaikkien itämaalaisten ja länsimaalaisten jumalien, että elävänä pääsit sellaisista hirveistä käsistä. Luultavasti sinun on kiittäminen pelastustasi yksin siitä, että olet patricio ja konsulin poika. Mutta suuresti minua kummastuttavat kaikki näkemäsi ja kokemasi: hautausmaa, jossa olit kristittyjen joukossa, he itse, heidän tapansa kohdella sinua, Lygian pako ja vihdoinkin se surumielisyys ja levottomuus, joka ilmenee lyhyessä kirjeessäsi. Anna minulle nyt pian selitys, sillä siinä on paljon asioita, joita en ymmärrä. Tai jos tahdot kuulla totuuden, niin sanon sinulle suoraan: en ymmärrä kristittyjä, en sinua enkä Lygiaa. Älä hämmästele, että minä, joka en juuri välitä mistään muusta maailmasta kuin omasta itsestäni, kyselen sinulta näitä asioita näin innokkaasti. Olenhan minäkin osaltani vaikuttanut näihin tapahtumiin, siis ne tavallaan koskevat minua. Kirjoita pian, sillä en varmaan tiedä sanoa, koska tapaamme toisemme. Vaskiparran päässä vaihtelevat tuumat kuin syksyiset

tuulet. Istuessa täällä Beneventumissa voi hänen päähänsä äkkiä pälkähtää, että lähdetäänkin suoraan Kreikkaan eikä käydäkään Roomassa. Tigellinus tosin neuvoo palaamaan Roomaan edes joksikin aikaa, jottei kansa, joka ikävöi Caesarin persoonaa (lue: kilpaleikkejä ja viljaa), kävisi levottomaksi. Siitä syystä en nyt tiedä miten käynee. Jos mielitekomme vie meidät Akaiiaan, käymme ehkä samalla Egyptissä. Kehoittaisin sinua vakavasti lähtemään tänne, sillä olen varma, että matkustaminen ja huvitukset nykyisessä sieluntilassasi olisivat sinulle lääkettä, mutta ehket sinä enää tapaisikaan meitä täältä. Siinä tapauksessa olisi sinun toki parempi lähteä maatilallesi Siciliaan kuin istua Roomassa. Kirjoita minulle tarkasti kaikki mikä sinua koskee—ja jää hyvästi. Tällä kertaa en toivota sinulle muuta kuin terveyttä, sillä, kautta Polluxin! en tiedä, mitä muuta sinulle toivottaisin.»

Kirjeen luettuana ei Vinitius tuntenut vähintäkään halua vastata siihen. Hän luuli tietävänsä, ettei siihen kannata vastata, ettei siitä ole kellekään hyötyä ja etteivät asiat kuitenkaan selviä. Häntä vaivasi haluttomuus ja häntä painoi tunne elämän turhuudesta. Hän luuli, ettei Petronius missään tapauksessa häntä käsitä ja että oli tapahtunut jotakin, joka eroitti heidät toisistaan. Hän ei itsekään ymmärtänyt itseään. Palatessaan Tiberin takaa komeaan insulaansa Carinaen varrella oli hän heikko ja väsynyt, ja ensimmäisinä päivinä tuotti lepo täällä mukavuudessa ja ylellisyydessä hänelle todellista nautintoa. Mutta hänen tyytyväisyytensä ei ollut pitkä-ikäinen. Pian hän huomasi, että hänen elämänsä oli turha, että kaikki mikä tähän asti on kiinnittänyt hänen mieltään, on käynyt hänen silmissään joko aivan mitättömäksi tai muuttunut hyvin vähäarvoiseksi. Hänestä tuntui siltä, kuin kaikki ne kielet, jotka tähän asti olivat sitoneet hänet elämään, nyt olisivat katkenneet hänen sielussaan eikä uusia ollut tullut sijaan. Kun hän ajatteli matkaa Beneventumiin ja Akaiiaan ja elämää nautinnossa ja hekumassa, rupesi häntä iljettämään. »Minkätähden? Mitä hyötyä siitä on?» kysyi hän itseltään. Ensi kerran eläessään tuli hän ajatelleeksi, että jos hän lähtisi sinne, niin Petroniuksen puheet, sukkeluudet ja loistava esiintyminen, hänen taidokkaasti lausutut ajatuksensa ja jokaisen aatteen mukaan valitut, kuvaavat sanansa häntä väsyttäisivät.

Toiselta puolen kuitenkin yksinäisyyskin jo alkoi häntä väsyttää. Kaikki hänen tuttavansa olivat Caesarin kanssa Beneventumissa, hänen täytyi siis yksin istua kotona, pää täynnä ajatuksia ja sydän täynnä tunteita, joista hän ei päässyt selville. Ajoittain hän sentään oli sitä mieltä, että jos olisi joku, jonka kanssa voisi keskustella näistä asioista, niin ehkä voisi päästä niihin jollakin lailla käsiksi, voisi järjestää ne ja ymmärtää ne paremmin. Tämän toivon perustuksella hän kuitenkin muutamia päiviä epäilyttään päätti kirjoittaa Petroniukselle. Ei hän vielä tietänyt, lähettäisikö perille vastauksensa, mutta joka tapauksessa puki hän sen seuraaviin sanoihin:

»Sinä tahdot saada tarkempia tietoja. Täytän pyyntösi, mutta en tiedä, onnistuuko selitykseni nyt paremmin, sillä useita solmuja en vielä itsekään kykene aukaisemaan. Kerroin jo sinulle olostani kristittyjen joukossa ja miten he kohtelevat vihamiehiani—täydellä syyllä he saattoivat pitää minua ja Chilonia vihamiehinään—kerroin myöskin, kuinka hellästi he minua hoitivat, ja Lygian katoamisesta... Ei, rakkaani, eivät he minua säästäneet siitä syystä, että olen konsulin poika. Sellaiset seikat eivät heille merkitse mitään, sillä soivathan he anteeksi Chilonillekin, vaikka minä itse kehoitin heitä kuoppaamaan hänet puutarhaan. Sellaisia ihmisiä kuin he ei maailma vielä ole nähnyt, ja sellaista oppia kuin heidän ei maailma vielä ole kuullut. Muuta en saata sanoa, ja joka heitä tahtoo mitata meidän mittojemme mukaan, se—erehtyy. Vakuutan sinulle, että jos käsivarsi poikki olisin maannut omassa talossani ja jos omat palvelijani, vaikkapa omat sukulaiseni olisivat hoitaneet minua, niin olisi minua varmaan ympäröinyt suurempi mukavuus, mutta edes puoltakaan siitä hellyydestä eivät he olisi minulle osoittaneet. Tiedä, että Lygia on samanlainen kuin kaikki muut kristityt. Jos hän olisi ollut sisareni tai puolisoni, niin ei hän olisi voinut hoitaa minua hellempin. Monesti riemuitsi sydämeni, sillä päätin, että yksin rakkaus saattaa synnyttää sellaista hellyyttä. Monesti näin rakkauden loistavan hänen silmistään, ja uskotko, että silloin noiden moukkien keskellä, kurjassa huoneessa, joka samalla on sekä keittiönä että tricliniumina, tunsin olevani onnellisempi kuin koskaan ennen? Ei! Minä en ollut hänelle yhdentekevä. Vielä tänäkin päivänä olen siitä vakuutettu. Ja kuitenkin sama Lygia minun tietämättäni jätti Miriamin asunnon. Minä istun täällä päiväkaudet pää käsien varassa ja mietin: minkätähden hän sen teki? Joko minä kirjoitin sinulle, että itse kehoitin häntä palaamaan Aulusten luo? Tosin hän siihen vastasi, ettei se käy päinsä, koska Aulus perheineen on lähtenyt Siciliaan ja koska viestit orjien kautta kulkevat talosta taloon ja siten saapuvat Palatinuksellekin. Caesar voisi uudelleen ryöstää hänet Aulukselta. Se kaikki on totta! Mutta hän tiesi, etten minä puolestani enää aja häntä takaa ja että olen hylännyt väkivallan tien. Hän tiesi myöskin, etten voi lakata häntä rakastamasta, etten voi elää ilman häntä ja että hartain haluni on taluttaa hänet seppelöityjen ovien alitse talooni sekä istuttaa hänet pyhitetylle taljalle lieden ääreen... Ja kuitenkin hän meni pakoon! Minkätähden? Mikään ei enää uhannut häntä. Jollei hän rakastanut minua, niin olisihan hän voinut hylätä minut. Seuraavana päivänä opin tuntemaan omituisen miehen, erään Paavali Tarsolaisen, joka puhui minulle Kristuksesta ja Hänen opistaan ja puhui niin voimakkaasti, että minusta tuntui siltä, kuin jokainen hänen sanansa, hänen tahtomattaankin, vielä voisi kääntää nurin koko meidän maailmamme perustukset. Sama mies kertoi minulle Lygian paosta ja lausui: "Kun Jumala avaa sinun silmäsi valolle ja kun Hän poistaa niistä kaihen, niinkuin hän minullekin teki, niin silloin sinä ymmärrät, että Lygia menetteli oikein, ja silloin sinä ehkä

vielä löydät hänet!" Ja tässä minä nyt vaivaan päätäni, koettaen ymmärtää näitä sanoja aivan kuin olisin kuullut ne Delfin Pythian suusta. Välistä luulen jo jonkun verran ymmärtäväni. He rakastavat ihmisiä, mutta vihaavat meidän elämäämme, jumaliamme ja—rikoksiamme. Hän pakeni siis luotani siitä syystä, että kuulun siihen maailmaan ja että hänen minun kanssani olisi pitänyt jakaa elämä, jota kristityt pitävät rikollisena. Sanot, että hän yksinkertaisesti olisi voinut hylätä minut ja ettei hänen sentähden olisi tarvinnut paeta. Mutta entä jos hän rakasti minua? Siinä tapauksessa hän pakeni rakkautensa takia. Kun sitä ajattelen, valtaa minut halu lähettää orjia pitkin Rooman katuja ja käskeä heidän huutaa talojen piholla: "palaa, Lygia!" Mutta en voi käsittää miksi hän pakeni. Enhän minä missään tapauksessa olisi kieltänyt häntä uskomasta Kristukseen. Minä olisin itse puolestanikin pystyttänyt hänelle alttarin atriumiin. Mitä haittaa minulle olisi saattanut olla yhdestä uudesta jumalasta, ja miksen minä olisi voinut uskoa häneen—varsinkin kosken ikinä ole erittäin vakavasti uskonut vanhoihin jumaliin? Tiedän aivan varmaan, etteivät kristityt koskaan valehtele, mutta kuitenkin he vakuuttavat, että hän on noussut kuolleista. Sitä ei kukaan ihminen tähän asti ole tehnyt. Paavali Tarsolainen, joka on Rooman kansalainen, mutta joka syntyperältään juutalaisena tuntee vanhat heprealaiset kirjat, sanoi minulle, että profetat jo tuhat vuotta sitten ennustivat Kristuksen tuloa. Nämä asiat ovat tavattomia, mutta tavattomuuttahan meidän ympärillämme on joka haaralla! Täällä puhutaan yhä vielä Apollonius Tyanalaisesta. Paavali vakuutti, ettei voi löytyä kokonaisia jumalten laumoja, vaan että jumala on yksi, ja tämä väite tuntuu minusta sangen järkevältä. Luultavasti Senecakin on samaa mieltä, ja ennen häntä ovat ehkä olleet monet muut. Kristus eli, antoi ristiinnaulita itsensä maailman lunastukseksi ja nousi kuolleista. Kaikki tämä on aivan varmaa. En siis käsitä, minkä nojalla en uskoisi sitä ja minkätähden en pystyttäisi alttaria hänelle, koska olen ollut valmis rakentamaan alttarin esimerkiksi Serapikselle. Minun ei olisi laisinkaan vaikea kieltää vanhoja jumalia, sillä eihän ainoakaan järkävä ihminen kuitenkaan heihin usko. Mutta tämä kaikki ei näy riittävän kristityille. Ei ole siinä kylläksi, että Kristusta kunnioittaa, vaan täytyy vielä elää Hänen oppinsa mukaan. Ja siinä sinä vasta seisotkin kuin meren rannalla, josta sinua on käsketty jalkaisin kahlaamaan toiselle rannalle. Jos heille lupaisitkin sen tehdä, niin he kyllä tuntisivat, että lupaus oli vain tyhjää sanahelinää. Paavali sanoi minulle sen aivan suoraan. Sinä tiedät kuinka minä rakastan Lygiaa, sinä tiedät, että olisin valmis tekemään mitä tahansa hänen tähtensä. Mutta en voisi hänenkään pyynnöstään nostaa Soraktea tai Vesuviusta hartioilleni, tai ottaa käteeni Trasimenon järveä tai muuttaa mustia silmiäni sinisiksi, jommoiset lygiläisten silmät ovat. Jos tahtoisinkin, niin eivät voimani siihen riittäisi. En ole filosofi, mutta en myöskään ole sellainen tyhmyri kuin monesti olet saattanut luulla. Nyt sanon sinulle: en tiedä miten kristityt asettavat elämänsä ja miten he voivat elää, mutta sen tiedän, että missä heidän oppinsa alkaa, siellä loppuu Rooman valta, loppuu Rooma, loppuu elämä. Ei ole enää eroa voittajan ja voitettun, köyhän ja rikkaan, herran ja orjan välillä. Kukistuvat tuomioistuimet, kukistuu Caesar, laki ja koko maailman järjestys. Mutta kaiken tämän sijalle tulee Kristus ja joku laupeus, jommoista ei tähän asti ole ollut, tulee joku hyvyys, joka ei laisinkaan ole yhtäpitävä inhimillisen ja roomalaisen käsityksen kanssa. Minulle tosin Lygia merkitsee enemmän kuin Rooma ja koko sen herraus, ja minun puolestani maailma huoletti saisi hävitä, kunhan vain Lygia olisi luonani kodissani. Mutta palaan asiaan. Kristityille ei riitä sanoin annettu suostumus, vaan täytyy tuntea, että heidän oppinsa on hyvä, ja sen täytyy täyttää koko sielu. Mutta—jumalat voivat sen todistaa—minä en saata! Ymmärrätkö mitä se merkitsee? Minun luonnossani on jotakin, joka nousee sitä oppia vastaan, ja vaikka minun suuni sitä ylistäisi ja vaikka minä sen vaatimuksiin suostuisinkin, niin minun sieluni ja ymmärrykseni kuitenkin sanoisivat, että minä teen sen rakkauteni ja Lygian tähden ja että se olisi minulle inhoittavampi kuin mikään muu maailmassa, jollei Lygiaa olisi. Kumma kyllä, että tuollainen Paavali Tarsolainen sen ymmärtää ja samaten vanha theurgos Pietari, joka on ollut Kristuksen opetuslapsi ja joka on suurin kristittyjen joukossa—vaikka he ovat niin alhaista syntyperää. Ja tiedätkö mitä he nyt tekevät? He rukoilevat minun puolestani ja anovat minulle niisanottua armoa, mutta minä elän vain levottomuudessa ja ikävöimisen! kasvaa kasvamistaan.

»Johan minä kirjoitin sinulle, että Lygia läksi salaa, mutta jätti lähtiessään minulle ristin, jonka hän itse oli vääntänyt kokoon puksipuun oksista. Herätessäni löysin sen vuoteeni vierestä. Säilytän sitä larariumissa enkä ensinkään osaa selittää, minkätähden likenen sitä kuin mitäkin jumaluutta, sydämessäni pelko ja kunnioituksen tunne. Minä rakastan sitä, sillä ovathan Lygian kädet sen valmistaneet, ja vihaan sitä, sillä sehän se meidät eroittaa. Välistä luulen noitakeinojen olevan vaikuttamassa ja että theurgos Pietari, joka sanoo olevansa yksinkertainen kalastaja, itse asiassa on suurempi Apolloniusta ja kaikkia hänen edeltäjiään ja että juuri hän on houkutellut ansaansa Lygian, Pomponian, minut itseni ja kaikki muut.

»Kirjoitat, että suru ja levottomuus ovat kouraantuntuvien sisältö kirjjeessäni. Surullinen olen tietysti siksi, että taas olen kadottanut Lygian, ja levoton olen siksi, että minussa ehdottomasti on tapahtunut muutos. Sanon sinulle suoraan, ettei mikään ole luonnolleni sen vastenmielisempää kuin tämä oppi, mutta kuitenkin olen siitä lähtien, jolloin jouduin sen kanssa tekemisiin, muuttunut siihen määrään, etten enää tunne itseäni. Noituusko tässä on pitänyt peliään vaiko rakkaus? Circe osasi kosketuksellaan muuttaa ihmisen ruumiin, mutta minun sieluni on muutettu. Lygia yksin sen on voinut saada aikaan, tai oikeammin on Lygia saanut sen aikaan tuon kummallisen opin kautta, jota hän tunnustaa. Kun minä palasin kotiin kristittyjen luota, ei kukaan minua huomannut. Palvelijat luulivat minun olevan

Beneventumissa ja aikovan viipyä vielä kauan. Tapasin taloni epäjärjestyksessä, orjat humalaisina juhlimassa tricliniumissani. He olisivat mieluummin ottaneet vastaan kuoleman kuin minut, sillä he eivät olisi voineet mitään niin pelästyä kuin minua. Sinä tiedät, että minä kovin kourin hallitsen taloani. Kaikki, joissa henki oli, heittäytyivät polvilleen, toiset menivät tainnoksiinkin. Mutta arvaapa miten minä menettelin? Ensi hetkessä aion komentaa esiin ruoskat ja tuliset raudat, mutta samassa minua rupesi hävettämään ja—uskotko korviasi?—minun kävi sääli orjaraukkojani. Heidän joukossaan oli vanhojakin miehiä, jotka iso-isäni M. Vinitius jo Augustuksen aikana oli tuonut Reinin seuduilta. Sulkeuduin yksinäni kirjastoon, ja siellä johtui mieleeni kaikenlaisia kummallisia asioita, joita olin kuullut ja nähnyt kristittyjen joukossa, muun muassa, ettei minun sovi kohdella orjia kuten ennen ja että hekin ovat ihmisiä. Muutamia päiviä kulkivat he kuolettavassa pelossa, arvelen minun viivyttelevän rangaistusta vain pannakseni sen täytäntöön sitä kovempaa. Mutta minä en rangaissut heitä, sillä en saanut sitä tehdyksi! Kolmantena päivänä kutsuin heidät kokoon ja sanoin: minä annan teille anteeksi, mutta koettakaa nyt te puolestanne sovittaa rikostanne huolellisella käytöksellä! Silloin he lankesivat polvilleen, itkivät, ojentelivat vaikeroiden käsiään ja sanoivat minua herrakseen ja isäkseen. Ja minä—minua hävettää tunnustaa se sinulle—minäkin jouduin mielenliikutuksiin. Olin sillä hetkellä näkevinäni Lygian suloiset kasvot ja hänen silmänsä kyynelissä, ja hän kiitti minua menettelystäni. *Proh pudor!* tunsin, että minunkin silmäkulmani kastuivat... Minä tunnustan sinulle, etten voi tulla toimeen ilman häntä, minun on paha olla yksinäni, olen suorastaan onneton ja suruni on suurempi kuin saatat aavistaa... Orjistani tein seuraavan huomion. Anteeksianto, jonka he olivat saaneet, ei tehnyt heitä röyhkeiksi eikä löyhentänyt heissä kurinpelkoa. Mutta pelko ei vielä koskaan ole herättänyt heissä sellaista palveluksen halua kuin kiitollisuus teki. He eivät ainoastaan täytä tehtäviään mallikelpoisesti, vaan he lisäksi koettavat kilvan arvata toivomukseni. Tämän kerron sinulle seuraavasta syystä. Päivää ennen kuin läksin kristittyjen luota sanoin Paavalille, että maailma hänen oppinsa vaikutuksen alaisena hajoaisi niinkuin tynnyri hajoaa ilman vanteita. Silloin hän vastasi: »vahvempi vanne rakkaus on kuin uhka». Nyt minä olen huomannut, että tuo väite muutamissa tapauksissa pitää paikkansa. Velkamieheni antoivat minulle myöskin tilaisuutta saman huomion tekemiseen. Kun he kuuluivat, että olin palannut kotiin, riensivät he kiireesti toivottamaan minua tervetulleeksi. Tiedät, etten koskaan ole kohdellut heitä pikkumaisesti, mutta isäni kohteli heitä ylpeästi, ja minä olin oppinut häneltä saman tavan. Mutta nähdessäni heidän kuluneet viittansa ja nälkiintyneet kasvonsa valtasi minut taasen jonkinlainen säälin tunne. Käskin antaa heille ruokaa ja puhelin heidän kanssaan. Toisia puhuttelin nimeltä, toisilta kyselin miten vaimo ja lapset voivat. Taasen näin kyyneliä heidän silmissään ja taasen tuli minulle se tunne, että Lygia katselee minua, että hän on tyytyväinen ja kiittää minua... Joko järkeni rupeaa menemään sekaisin, vai rakkausko ajatukseni hämää? En tiedä. Sen vain tiedän, että minusta aina tuntuu siltä kuin Lygia etäältä seuraisi minua, ja minä pelkään tehdä mitään, mikä voisi tuottaa hänelle surua tai loukata häntä. Niin, Cajus! mieleni on muuttunut, ja ajoittain minä siitä iloitsen, mutta ajoittain se minua kiduttaa. Sillä minä pelkään, että olen kadottanut miehekkyyteni ja entisen toimintavoimani ja etten ehkä enää kelpaa neuvoskuntaan, tuomioistuimeen ja juhliin—sodasta puhumattakaan. Aivan varmaan tässä on vaikuttanut noitus! Olen siihen määrään muuttunut, että kerran, kun vielä makasin sairaana, päähäni pälkähti seuraava ajatus: jos Lygia olisi Nigidian, Poppaeen, Crispinillan tai muiden miehistään eronneiden naisten kaltainen, jos hän olisi yhtä irstas, kovasydäminen ja kevytmielinen kuin he, niin en minä häntä rakastaisi kuten nyt rakastan. Mutta koska rakastan häntä sen tähden, joka meidät eroittaa toisistamme, niin voit käsittää, mikä sekavuus minun sieluuni on syntynyt ja missä pimeydessä minä elän. En näe edessäni mitään varmaa tietä enkä tiedä, mihin minun pitää ryhtyä. Jos ihmis-elämää vertaa lähteeseen, niin voin sanoa, että minun lähteessäni veden asemesta virtaa levottomuutta. Elän siitä toivosta, että ehkä saan nähdä Lygian, ja välistä olen varma, että sen täytyy tapahtua... Mutta miten minun käy vuoden tai kahden perästä—sitä en saata aavistaakaan. Roomasta en poistu. En voisi sietää augustianien seuraa, ja onhan sitäpaitsi ainoa lohdutus surussani ja tuskassani tieto siitä, että olen likellä Lygiaa. Parantaja Glaucus lupasi käydä minua katsomassa—ehkä häneltä tai Paavali Tarsolaiselta voin saada Lygiasta jotakin tietoja. En, en jättäisi Roomaa, vaikka minulle lupaisitte koko Egyptin herrauden. Vielä tahdon kertoa sinulle, että olen käskenyt kuvanveistäjien valmistaa hautapatsaan Gulolle, jonka vihapäissäni surmasin. Liian myöhään muistin, että hän oli kantanut minua käsivarsillaan ja että hän ensinnä oli opettanut minulle, miten nuoli on kiinnitettävä jouseen. En tiedä miksi juuri nyt tulini muistaneeksi häntä ja miksi hänen muistonsa herätti minussa sääliä ja katumusta... Jos kaikki nämä kertomukseni herättävät sinussa, hämmästyttä, niin tiedä, että itse olen yhtä hämmästyksissäni, mutta se mitä olen kirjoittanut, on täyttä totta. Hyvästi!»

KAHDESKYMMENESYHDEKSÄS LUKU.

Tähän kirjeeseen ei Vinitius enää saanut vastausta. Petronius ei kirjoittanut, koska hän nähtävästi toivoi Caesarin aivan pian määrävän, että palattaisiin Roomaan. Huhu Caesarin tulosta levisi jo kaupungille ja herätti suurta iloa joukkojen sydämissä, jotka ikävöivät kilpaleikkejä, viljaa ja oliveja. Niitä olikin valmiiksi koottu suuriin läjiin Ostiaan. Helius, Neron vapautettu, ilmoitti vihdoin hänen tulonsa senaatissa. Mutta Nero, joka hovinsa kanssa oli astunut laivoihin Misenumin satamassa, teki paluutaan hitaasti. Hän astui yhtämittaa maihin rantakaupungeissa, joko levätäkseen tai esiintyäkseen teatterissa. Minturnaessa hän taasen lauloi suurelle yleisölle, viiptyen siellä kymmenkunnan päivää ja ruveten miettimään, että ehkä olisi paras palata Napoliin odottamaan kevättä, joka muuten lupaili olla erinomaisen aikainen ja kaunis. Koko tämän ajan Vinitius eli yksinäisyydessä talossaan, miettien Lygiaa ja kaikkia noita uusia asioita, jotka olivat vallanneet hänen mielensä ja tuoneet sinne vieraita ajatuksia ja tunteita. Vain silloin tällöin hän sai nähdä parantaja Glaucusen, mutta ainakun hän tuli, iloitsi Vinitius suuresti, sillä saihan hän hänen kanssaan puhua Lygiasta. Glaucus ei todellakaan tietänyt, minne tyttö oli paennut, mutta hän vakuutti, että vanhimmat pitivät hänestä hellää huolta. Kerran oli Vinitiuksen suru liikuttanut häntä niin, että hän oli kertonut apostoli Pietarin nuhdelleen Crispusta, kun tämä oli tuominnut Lygian maallisen rakkauden rikolliseksi. Kun nuori patricio sen kuuli, teki mielenliikutus hänet kalman kalpeaksi. Olihan hän monesti luullut huomanneensa, että Lygia hänestä pitää, mutta yhtä usein hän oli langennut epävarmuuteen ja epätoivoon. Nyt hänen toiveensa ja ikävänsä ensi kerran saivat vakuutuksen vieraan, vieläpä kristityn suusta. Kiitollisuutensa ensi puuskassa aikoi Vinitius jo rientää Pietarin luo, mutta kun hän kuuli, ettei Pietari ole kaupungissa, vaan opettaa Rooman ympäristössä, pyysi hän Glaucusta tuomaan hänet luokseen ja lupasi antaa runsaita lahjoja köyhälle seurakunnalle. Hän luuli, että jos Lygia nyt häntä rakastaa, niin kaikki esteet ovat raivatut pois tieltä, sillä hän on minä hetkenä hyvänsä valmis kunnioittamaan Kristusta. Glaucus kehoitti innokkaasti häntä antautumaan kastettavaksi, mutta ei uskaltanut luvata, että hän sitten heti saisi omakseen Lygian, vaan sanoi, että ihmisen pitää ottaa vastaan kaste itse kasteen takia ja rakkaudesta Kristukseen—ei muiden tarkoitusten nojalla. »Ihmisen sielunkin pitää muuttua kristityksi»—lausui hän. Ja vaikka kaikki vastustus harmitti Vinitiuksia, alkoi hän jo ymmärtää, että Glaucusen kristittyinä täytyy puhua niinkuin hän puhuu. Hän ei itsekään vielä ollut päässyt selville siitä, että syvin muutos, mikä hänessä oli tapahtunut, oli tämä: ennen hän oli arvostellut ihmisiä ja asioita oman itsekkyytensä mittapuun mukaan—nyt hän vähitellen oli oppinut ajattelemaan, että toisten silmät voivat nähdä asiat toisessa valossa kuin hänen, toisten sydämet tuntea toisin kuin hänen sydämensä, ja ettei oikeus ja kohtuus aina ole samaa kuin persoonallinen etu.

Usein hänet valtasi halu nähdä Paavali Tarsolainen, jonka sanat olivat tuottaneet hänelle niin paljon ajatuksia ja levottomuutta. Hengessä kokoili hän todistuksia, joilla aikoi kumota hänen oppinsa, ja väitteli hänen kanssaan ajatuksissaan, mutta halusi kuitenkin nähdä ja kuulla häntä. Paavali oli sentään lähtenyt Ariciaan. Kun nyt Glaucuskin yhä harvemmin kävi häntä tervehtimässä, sai hän elää täydellisessä yksinäisyydessä. Silloin hän taasen rupesi kiertelemään katuja ja kapeita kujia Suburrassa tai Tiberin takana, toivoen saavansa nähdä Lygian edes kaukaa, mutta kun tämäkin toivo petti, alkoi ikävä ja kärsimättömyys paisuttaa hänen sydäntään. Vihdoin hänen vanha luontonsa joksikin aikaa otti takaisin oikeutensa, voimakkaana kuin aalto, joka nousuveden aikana palaa rantaan, josta se on poistunut. Hän tunsu olevansa tyhmyri ja turhaan vaivaavansa päätään asioilla, jotka tekevät hänet surulliseksi. Elämältä täytyy ottaa mitä se antaa. Hän päätti lakata ajattelemasta Lygiaa ja elää hekumassa ja nautinnossa ilman häntä. Mutta samalla hän kuitenkin tunsu, että hän nyt tekee viimeisen ponnistuksensa. Hän heittäytyi siis elämän pyörteeseen luontonsa koko myötäsyttyneellä sokeudella, kiihkolla ja tulisudella. Elämä itse tuntui häntä kutsuvan ja houkuttelevan. Kaupunki, joka talvella oli ollut ikäänkuin jäykistyneenä ja kuolleena, vilkastui toivoessaan Caesarin palaavan ja valmistui juhlalliseen vastaanottoon. Kevätkin tuli: afrikalaiset tuulet nuolivat lumet Albanian vuorten harjoilta, nurmikat puutarhoissa puhkesivat täyteen orvokkeja. Forumilla ja Mars-kentällä vilisi ihmisiä, ja auringon valo lämpeni lämpenemistään. Via Appialla, jota myöten tavallisesti kuljettiin, kun tahdottiin päästä ulkopuolelle kaupunkia, kiiti iloisessa hyörinässä upeasti koristettuja vaunuja. Huviretket Albanian vuoristoon olivat jo alkaneet. Nuoret naiset, luvaten lähteä Lanuviumiin rukoilemaan Junoa tai Ariciaan rukoilemaan Dianaa, jättivät kotinsa ja riensivät kaupungin ulkopuolelle etsimään vaikutuksia, seuraava, tuttuja ja huvituksia. Eräänä päivänä Vinitius muiden komeiden ajopelien joukossa huomasi Petroniuksen rakastetun, Chrysothemiksen loistavat vaunut. Niiden edellä juoksi kaksi molossilaiskoiraa, ja ympärillä parveili sekä nuorisoa että vanhoja senaattoreita, joiden virkansa takia oli täytynyt jäädä Roomaan. Chrysothemis ohjasi itse neljää korsikalaisista hevostaan, hymyili joka haaralle ja läiskäytti kultaista piiskaansa. Kun hän huomasi Vinitiuksen, pysäytti hän hevoset, otti hänet vaunuihinsa ja vei kotiin pitoihin, jotka kestivät koko yön. Vinitius joi pidoissa niin, ettei hän muistanut koska hänet kannettiin kotiin. Sen hän kuitenkin muisti, että Chrysothemis oli kysynyt häneltä Lygiaa, ja silloin hän oli suuttunut niin, että juovuspäissään oli viskannut pikarillisen falerno-viiniä vasten Chrysothemiksen kasvoja. Kun hän selvittyään sitä ajatteli, joutui hän vieläkin vihan vimmoihin. Mutta seuraavana päivänä Chrysothemis nähtävästi oli unhoittanut koko loukkauksen, koska hän tuli Vinitiuksen kotiin käymään ja taasen vei hänet kanssaan Via Appialle. Illallista hän vielä söi Vinitiuksen luona ja siinä tilaisuudessa hän tunnusti perinpohjin kyllästytneensä sekä Petroniukseen että hänen luutunsoittajaansa, joten hänen sydämensä nyt taas oli vapaa. Viikon ajan he seurustelivat, mutta sen

pysyvää suhdetta siitä ei tullut. Falernoviinikohtauksen jälkeen ei kumpikaan ollut maininnut Lygian nimeä, mutta ei Vinitius kuitenkaan ollut saanut häntä mielestään. Hän oli aina tuntevinaan, että Lygian silmät häntä seuraavat, ja se tunne pani hänet vapisemaan. Hän sadatteli itseään siitä, mutta tunne yhä pysyi, sanoen että Lygia suree. Ja siitä syntyi Vinitiukselle uusi surun aihe. Kun Vinitius oli hankkinut itselleen kaksi syyrialaista tyttöä, osoitti Chrysothemis ensi kerran mustasukkaisuuttaan, ja silloin Vinitius raa'alla tavalla teki hänestä eron. Ei hän heti kuitenkaan heittänyt mellastusta ja irstasta elämää. Hän tahtoi pysyä siinä ikäänkuin Lygian kiusaksi. Vihdoin hän kuitenkin huomasi, ettei hän hetkeksikään saa häntä mielestään, että kaikki hänen sekä hyvät että pahat tekonsa aiheutuvat hänestä ja ettei hän itse asiassa välitä mistään muusta koko maailmassa. Silloin hänet valtasi väsymys ja kyllästyksen tunne. irstaus häntä inhoitti ja jätti hänen mieleensä vain tunnon vaivoja. Hän tunsikin olevansa kuin kerjäläinen, ja se tunne häntä suuresti hämmästytti, sillä tähän asti hän oli pitänyt kaikkia tekojaan hyvinä. Vihdoin hän kadotti vapautensa ja itsetietoisuutensa ja vaipui niin täydelliseen tyrtymisen tilaan, ettei edes Caesarin palaaminen voinut herättää häntä. Hän ei enää välittänyt edes Petroniuksestakaan eikä lähtenyt häntä tervehtimään ennenkuin Petronius lähetti oman kantotuolinsa häntä vastaan ja pyysi häntä luokseen.

Ilolla tervehti hän tulijaa, mutta Vinitius antoi nurjia vastauksia hänen kysymyksiinsä, ja vasta hyvän ajan kuluttua pulpahtivat kauan pidätetyt ajatukset ja tunteet vuolaana sanatulvana hänen suustaan. Vielä kerran kertoi hän yksityiskohtia myöten kuinka hän oli etsinyt Lygiaa ja asunut kristittyjen luona, mitä hän siellä oli kuullut ja nähnyt, mitä hänen päässään ja sydämessään oli liikkunut. Vihdoin hän rupesi valittamaan joutuneensa kaaokseen, jossa on kadottanut rauhansa, arvostelu- ja toimintakykynsä. Mikään ei enää houkuttele häntä, ei mikään maistu miltään, ei tiedä mitä tehdä, kuinka elää. Hän on yhtä valmis seuraamaan Kristusta kuin vainoamaan häntä. Hän ymmärtää hänen oppinsa ylevyyden, mutta samalla se on hänestä voittamattoman vastenmielinen. Hän ymmärtää, että vaikka hän omistaisikin Lygian, niin ei hän omistaisi häntä kokonaan, sillä hänen täytyisi aina jakaa hänet Kristuksen kanssa. Hän elää ikäänkuin hän ei eläisi, ilman toivoa, ilman huomista päivää, ilman uskoa onneen, mutta ympärillä on pimeys, jossa hän harhailee etsien ulospääsyä, jota ei löydy.

Hänen puhuessaan katseli Petronius hänen väsyneitä kasvojaan ja käsiään, joita hän kummallisella tavalla oikoili eteensä, ikäänkuin hän todella olisi hapuillut pimeydessä. Petronius oli vaipunut mietteisiin. Äkkiä hän nousi, likeni Vinitiukselle ja kävi kiinni hiuksiin hänen korvansa juuressa.

"Tiedätkö," virkkoi hän, "että korvasi juuressa on muutamia harmaita hiuksia?"

"Se on kyllä mahdollista," vastasi Vinitius, "en ihmettelisi, jos ne äkkiä kaikki valkenisivat."

Sitten he molemmat vaikenivat. Petronius oli viisas mies eikä hän ensi kertaa luonut silmäystä ihmisieluun ja ihmiselämään. Mutta yleensä elämä siinä maailmassa, jossa he elivät, saattoi olla joko ulkonaisesti onnellista tai ulkonaisesti onnetonta—sisällisesti se aina oli tyyntä. Kuten ukkonen tai maanjäristys saattoi kaataa nurin temppelin, niin onnettomuuskin saattoi hävittää ihmiselämän, mutta sellaisenaan se oli kokoonpantu yksinkertaisista, sopusointuisista viivoista, jotka eivät millään lailla olleet sekaisin. Vinitiuksen sanoissa piili jotakin uutta, ja ensi kerran Petronius näki edessään henkisiä solmuja, joita ei kukaan vielä ollut osannut aukaista. Hän oli siksi viisas, että hän käsitti niiden tärkeyden, mutta koko terävyydessään ei hän osannut vastata Vinitiuksen kysymyksiin, ja vihdoin hän, kauan aikaa vaiettuaan, virkkoi:

"Tässä on käytetty noituutta."

"Niin minäkin olen päättellyt," sanoi Vinitius. "Monesti olen ajatellut, että sekä minä että Lygia olemme noidutut."

"Mutta," virkkoi Petronius, "jos sinä lähtisit puhuttelevaan Serapiksen pappeja. Epäilemättä heidän joukossaan, kuten pappien joukossa yleensä, harjoitetaan paljon petosta, mutta monet heistä ovat osoittaneet hallitsevansa syviä, kummallisia salaisuuksia."

Mutta Petronius lausui sanansa ilman uskoa, epävarmalla äänellä ja itsekin tuntien, miten turhanpäiväiseltä ja naurettavalta sellainen neuvo mahtoi kuulua hänen huuliltaan.

Vinitius rupesi kädellään sivelemään otsaansa.

"Noituutta... Olen nähnyt noitua, jotka ovat taivuttaneet palvelukseensa tuntemattomia, maanalaisia voimia, ja olen nähnyt sellaisiakin, jotka ovat käyttäneet niitä vihamiestensä vahingoksi. Mutta kristityt elävät köyhyydessä, antavat anteeksi vihamielilleen, saarnaavat nöyryyttä, siveyttä, laupeutta—mitä hyötyä heillä voisi olla noituudesta?..."

Petroniuksesta harmitti, ettei hänen älynsä keksinyt tähän mitään vastausta. Hän ei kuitenkaan tahtonut sitä myöntää, vaan virkkoi jotakin sanoakseen:

"Se on uusi lahko..."

Ja hetkisen perästä hän alkoi:

"Kautta Paphon lehtojen jumalallisen asujattaren, kuinka tuo tuollainen tekee elämän ikäväksi! Sinä ihmettelet noiden ihmisten hyvyyttä ja siveyttä, mutta minä sanon sinulle, että he ovat pahoja ihmisiä, koska he ovat elämän vihollisia, kuten taudit ja kuolema. Sellaisia meillä jo muutenkin on yllin kyllin! Emme enää tarvitse kristittyjä. Laskepa nyt: taudit, Caesar, Tigellinus, Caesarin runot, suutarit, jotka hallitsevat entisten quiritian jälkeläisinä, vapautetut, jotka istuvat senaatissa—kautta Castorin! jo riittää! Se on turmiollinen ja alhainen lahko! Oletko koettanut päästä huolista ja nauttia hiukan elämää?"

"Olen!" vastasi Vinitius.

Petronius hymähti ja virkkoi:

"Vai niin, sinä petturi! Orjat levittävät pian uutiset: minä tiedän jo, että olet houkutellut minulta Chrysothemiksen!"

Vinitius teki kädellään inhoa osoittavan liikkeen.

"Minä kiitän sinua joka tapauksessa," puhui Petronius. "Lähetän hänelle tässä helmiompeleilla koristetut kengät. Se merkitsee rakkauteni kielessä samaa kuin: 'saat mennä!' Olen sinulle kaksinkertaisessa kiitollisuudenvelassa: ensinnäkin siitä, ettet huolinut Eunikesta, ja toiseksi siitä, että vapautit minut Chrysothemiksestä. Kuule minua: tässä näet miehen, joka on noussut aikaiseen vuoteeltaan, kylpenyt, juhlinut, omistanut Chrysothemiksen, kirjoittanut satiireja ja silloin tällöin sekoittanut proosaansa runoja, mutta jonka elämä on ollut ikävää kuin Caesarin ja joka monesti turhaan on koettanut päästä synkistä ajatuksistaan. Mutta tiedätkö mikä niihin on ollut syynä? Se, että hän kaukaa on etsinyt sitä, mikä on ollut ihan hänen likellään... Kauniista naisesta kannattaa aina maksaa hänen painonsa verran kultaa, mutta naista, joka sinua rakastaa, et saa hinnalla millään. Häntä et osta kaikilla Verreksen aarteilla. Nykyään elän seuraavan ohjesäännön mukaan: täytän elämäni onnella niinkuin täytän pikarini parhaalla viinillä, mitä maa tuottaa, ja juon, kunnes käsivarteni kankenee ja huuleni käy valkeaksi. Miten sitten käy, se ei koske minuun—siinä uusin filosofiani."

"Sitähän sinä aina olet tunnustanut. Ei siinä ole mitään uutta!"

"Siinä on sisältöä, jota siitä ennen puuttui."

Nämä sanat lausuttuaan kutsui hän Eunikeä. Tyttö tuli, puettuna valkeisiin vaatteisiin, hiukset hohtaen kullalta. Hän ei ollut enää pitkiin aikoihin ollut orjatar. Hän oli ihana kuin rakkauden ja onnen jumalatar.

Petronius avasi sylinsä ja lausui:

"Tule!"

Eunike juoksi hänen syliinsä, istuutui hänen polvelleen, kiersi käsivarret hänen kaulaansa ja pani päänsä hänen rinnalleen. Vinitius näki herkän punan vähitellen nousevan hänen poskilleen ja silmien loiston häipyvän ikäänkuin sumun peittoon. He muodostivat ihanan, rakkautta ja onnea esittävän ryhmän. Petronius tavoitteli kädellään matalaa vaasia, joka seisoj viereisellä pöydällä, sai kouransa täyteen orvokkeja ja rupesi sirottelemaan niitä Euniken hiuksiin, rinnalle ja stolalle. Sitten hän työnsi tunikkaa hänen hartioiltaan ja virkkoi:

"Onnellinen se, joka minun laillani on löytänyt rakkauden tällaisessa muodossa... Välistä minusta tuntuu siltä kuin me olisimme kaksi jumalaa... Katso itse: onko Praxiteles tai Miron, Skopas tai Lysias luonut ihanampia muotoja? Onko Paroksessa tai Pentelikonissa tällaista marmoria, näin lämmintä, ruusuista ja suloista? Toiset ihmiset suutelevat vaaseistaan laidat—minä puolestani etsin mielummin nautintoa sieltä, mistä se todella on saatavissa."

Näin sanottuaan rupesi hän viemään huuliaan pitkin tytön hartioita ja kaulaa. Eunike vapisi autuudesta, ja hänen silmänsä vuoroin avautuivat, vuoroin sulkeutuivat. Hetkisen perästä Petronius nosti kaunista päätään ja kääntyi Vinitiuksen puoleen:

"Koeta nyt ajatella: mitä ovat tämän rinnalla sinun surkeat kristittysi? Ja jollet ymmärrä eroa, niin lähde vain suoraa päätä heidän luokseen... Mutta kyllä tämä näky sinun parantaa."

Vinitiuksen sieraimet laajenivat ja ahmien hengitti hän orvokkien lemua, joka täytti koko huoneen. Äkkiä hän kalpeni, sillä hän tuli ajatelleeksi, että jos hän noin saisi viedä huuliaan pitkin Lygian

hartioita, niin se tuottaisi hänelle niin yliluonnollisen suurta autuutta, että koko maailma sitten saisi mennä nurin. Mutta koska hän jo oli tottunut aina pitämään silmällä menettelyänsä, huomasi hän nytkin, että hän taaskin ajatteli Lygiaa, aina vain häntä eikä mitään muuta!

Petronius lausui:

"Eunike, jumalattareni, káske valmistaa seppeleet päähämme ja ateria."

Euniken mentyä kääntyi hän Vinitiuksen puoleen:

"Olisin tahtonut vapauttaa hänet, mutta arvaapa mitä hän vastasi minulle: »mieluummin olen sinun orjattarenasi, kuin Caesarin vaimona.« Eikä tahtonut suostua. Silloin vapautin hänet hänen tietämättään. Pretori teki minulle sen palveluksen, ettei vaatinut hänen läsnäoloaan. Tyttö ei vieläkään tiedä mistään. Ei hän myöskään tiedä, että tämä talo ja kaikki kalleuteni, paitsi gemmat, tulevat hänen omikseen kun minä kuolen."

Petronius nousi, rupesi astelemaan edestakaisin huoneessa ja jatkoi:

"Rakkaus vaikuttaa toisessa suuremman muutoksen, toisessa pienemmän. Minuakin se on muuttanut. Ennen pidin verbenanhajusta, mutta koska Eunike pitää orvokeista, olen minäkin ihastunut niihin ja pidän nyt niistä enemmän kuin mistään muusta. Kevään alusta asti olemme hengittäneet pelkkää orvokinlemua."

Hän seisahtui Vinitiuksen eteen ja kysyi:

"Entä sinä? Vieläkö sinä yhä pysyt narduksessa?"

"Anna minun olla rauhassa!" vastasi nuorukainen.

"Minä olen tahtonut, että sinä näkisit Euniken, ja minä olen kertonut sinulle hänestä sentähden, että sinäkin lakkaisit kaukaa hakemasta sitä, mitä ehkä tavataan ihan likeltäsi. Ehkä sinullakin jossakin orjasi cubiculumissa sykkii uskollinen ja rehellinen sydän. Vuodata siitä palsamia haavoihisi. Väität, että Lygia sinua rakastaa. Ehkä! Mutta mitä rakkautta se on, joka ei antaudu? Eikö sellainen menettely tiedä, että tunne on miedonlainen? Ei, rakkaani: ei Lygia ole Eunike."

Siihen vastasi Vinitius:

"Kaikki minussa on paljasta tuskaa. Kun minä näin sinun suutelevan Euniken hartioita, ajattelin paikalla, että kunhan Lygia paljastaisi hartiansa minulle, niin saisi maa avautua meidät nielemään! Mutta tuskin olin tuon ajatuksen huomannut, kun minut jo valtasi kauhu: tuntui siltä kuin olisin himoinnut vestalitarta tai aikonut häväistä jumaluutta... Olet oikeassa: Lygia ei ole Eunike, mutta minä ymmärrän eroituksen heidän välillään toisella tavalla kuin sinä. Sinussa on rakkauden kautta tapahtunut se muutos, että pidät orvokeista enemmän kuin verbenasta. Minussa on rakkaus muuttanut sielun, ja kaikista kärsimyksistäni huolimatta tahdon, että Lygia pysyy sellaisena kuin hän on eikä tule samanlaiseksi kuin muut."

Petronius kohautti olkapäitään.

"Siinä tapauksessa sinä ansaitset kaikki kärsimyksesi. Mutta en minä sinua ymmärrä."

Vinitius tulistui.

"Niin!... Niin! Me emme enää saata ymmärtää toisiamme!"

Hetken äänettömyyden perästä Petronius virkkoi:

"Nielköön Hades kaikki kristittysi! He ovat täyttäneet mielesi levottomuudella ja hävittäneet kaiken elämänhalusi. Hades heidät nielköön! Sinä erehdyt pitäessäsi sitä oppia hyvänä. Jos se olisi hyvä, niin se tuottaisi ihmisille onnea, nimittäin kauneutta, rakkautta ja valtaa—mutta kaikkia näitähän kristityt katsovat turhuudeksi. Sinä erehdyt pitäessäsi sitä oikeudenmukaisena, sillä jos meidän pitää palkita paha hyvällä, niin millä me sitten palkitsemme hyvää? Ja jos sekä tästä että tuosta tulee sama palkka, niin minkätähden ihmiset yleensä koettaisivat olla hyviä?"

"Ei: palkka ei ole sama, mutta heidän oppinsa mukaan palkka hyvästä saadaan vasta tulevassa elämässä, joka on iankaikkinen."

"Siihen en minä luota ennenkuin itse näen, mikäli silloin voin nähdä... ilman silmiä. Mutta siihen asti pidän tätä kaikkea loruna. Ursus kuristi Crotonin siksi, että hänen jäsenensä olivat rautaiset, mutta kristityt ovat tyhmyrejä, ja eihän toki tulevaisuus voi joutua tyhmyrien käsiin."

"Heidän elämänsä alkaa silloin, kun he kuolevat."

"Samalla voisi sanoa: päivä alkaa, kun yö tulee. Aiotko ryöstää Lygian?"

"En. En saata palkita hyvää pahalla. Sitäpaitsi olen vannonut, etten sitä tee."

"Aiotko ruveta kristityksi?"

"Tahtoisin, mutta luontoni ei salli."

"Entä voitko unohtaa Lygian?"

"En."

"Rupea matkustelemaan."

Samassa ilmoittivat orjat, että ateria oli valmis, mutta Petronius luuli keksineensä hyvän tuuman ja jatkoi puhettaan heidän astuessaan tricliniumiin.

"Olethan sinä nähnyt kappaleen maailmaa, mutta soturin silmillä, jonka täytyy rientää määräpaikkaan ja joka ei saa pysähtyä matkalla. Tule meidän kanssamme Akaiiaan. Caesar ei laisinkaan ole hylännyt matkustusaikeitaan. Yhtämittaa hän pysähtyy matkalla, laulaa, kokoaa seppeleitä, ryöstää temppelejä ja palaa vihdoinkin voittajana Italiaan. Koko matka tulee olemaan kuin jumalten kulkua, Bakkuksen ja Apollon yhdessä persoonassa. Augustianeja, miehiä, naisia, tuhansia sitroja—kautta Castorin! kyllä sitä kannattaa katsella, sillä maailma ei vielä milloinkaan ole nähnyt sellaista."

Hän laskeutui pitkäkseen lavitsalle Euniken viereen, ja orja pani hänen päähänsä vuokoista sidotun seppeleen.

"Mitä sinä näit ollessasi Corbulon palveluksessa? Et mitään! Oletko nähnyt edes oikeita kreikkalaisia temppelejä kuten minä, joka kaksi kokonaista vuotta kuljin yhden oppaan luota toisen luo? Oletko Rhodos-saarella nähnyt paikan, missä kolossi seisoi? Oletko Panopessa ja Phokiksessa nähnyt savea, josta Prometheus loi ihmisiä? Tai oletko Spartassa nähnyt munat, jotka Leda muni, tai Atenassa mainion sarmatialaisen panssarin, joka on tehty hevosenkavioista? Oletko Euboiassa nähnyt Agamemnonin laivan tai maljan, joka on valettu Helenan vasemmanpuolisen rinnan mukaan? Oletko käynyt Aleksandriassa, Memfiksessä, pyramideilla? Oletko nähnyt hiuksen, jonka Isis riisti tukastaan ikävöidessään Osirista? Oletko kuullut Memnonin soivan? Maailma on avara, ei se lopu Tiberiin! Minä seuraan Caesaria matkalle, mutta kun hän palaa, jätän hänet ja lähdän Kyproon, koska tämä kultatukkainen jumalattareni tahtoo, että me yhdessä uhraisimme kyyhkysinä Venukselle Paphoksessa, sillä tiedä, että mitä hän tahtoo, se tapahtuu."

"Olen orjattaresi!" huudahti Eunike.

Petronius painoi seppelöidyn päänsä hänen rinnalleen ja virkkoi hymyillen:

"Minä olen siinä tapauksessa orjattaren orja. Minä ihailen sinua, jumalattareni, kiireestä kantapäähän asti."

Sitten hän kääntyi Vinitiuksen puoleen:

"Lähde kanssamme Kyproon. Huomaa kuitenkin, että sinun pian pitää käydä Caesarin luona. Paha on, ettet vielä ole käynyt. Tigellinus voisi käyttää sitä sinun vahingoksesi. Tosin ei hän sinua erityisesti vihaa, mutta ei hän voi sinusta pitääkään, koska olet sisarenpoikani... Sanokaamme, että olet ollut sairas. Meidän täytyy niinkään miettiä valmiiksi, mitä sinun pitää vastata, jos hän kysyy sinulta Lygiaa. Paras on, että heilautat kättäsi ja sanot, että kyllästyit häneen. Sen hän ymmärtää. Voithan myöskin kertoa, että sinun sairautesi takia täytyi pysyä kotona ja että kuumeesi nousi surusta, kun et päässyt Napoliin kuulemaan hänen lauluunsa. Parantumiseesi taas vaikutti yksinomaan se, että toivoit pian saavasi häntä kuulla. Älä pelkää lioittelua. Tigellinus sanoo keksineensä Caesaria varten jotakin, joka ei ole yksin suurta, vaan jättiläismäistä... Pelkään, että hän voittaa minut. Pelkään niinkään, ettet sinä suoriudu pätkähästä..."

"Tiedätkö," virkkoi Vinitius, "että on ihmisiä, jotka eivät pelkää Caesaria ja jotka elävät aivan levollisina, ikäänkuin ei Caesaria olisi koko maailmassa?"

"Tiedän kyllä keitä tarkoitat: kristittyjä."

"Niin. Heitä yksin... Mitä meidän elämämme on muuta kuin ainaista pelkoa?"

"Jätä minut rauhaan kristityiltäsi! He eivät pelkää Caesaria, sillä hän luultavasti ei ole kuullut heitä mainittavankaan, ainakaan ei hän tiedä heistä mitään eikä välitä heistä enempää kuin muutamasta

kuihtuneesta lehdestä. Mutta minäpä vakuutan sinulle, että he ovat tyhmyrejä, ja sen sinä itsekin tunnet. Sinun luontososi inhoaa heidän oppiansa juuri siitä syystä, että tunnet heidän olevan tyhmyrejä. Sinä, mies, olet toista maata! Jätä siis sekä itsesi että minut heistä rauhaan. Me osaamme elää ja kuolla –mutta heidän osaamistaan emme tunne."

Nämä sanat hämmästyttivät Vinitiusta, ja kotimatalla rupesi hän miettimään, että ehkä kristittyjen hyvyys ja laupeus johtui juuri heidän henkisestä raukkamaisuudestaan. Hän päätteli, ettei lujaluontoiset, voimakkaat ihmiset saattaisi sillä lailla antaa anteeksi. Ehkäpä hänen roomalainen luontonsa juuri siitä syystä inhosi sitä oppia. »Me osaamme elää ja kuolla» oli Petronius sanonut. Entä he? He osasivat antaa anteeksi, mutta eivät ymmärtäneet todellista rakkautta enempiä kuin todellista vihaakaan.

KOLMASKYMMENES LUKU.

Tuskin oli Caesar palannut Roomaan, kun hän jo katui, että oli tullut. Muutaman päivän perästä hän alkoi suunnitella uutta matkaa Akaiiaan. Hän antoi nyt julistuksen, jossa vakuutti, ettei viivy kauan poissa, joten ei valtakunnan hallitus tule siitä vähimmässäkään määrässä kärsimään. Sitten hän augustianien seurassa, joiden joukossa oli myöskin Vinitius, läksi Kapitoliumille uhraamaan jumalille ja rukoilemaan onnea matkalle. Mutta kun hän toisena päivänä kävi Vestan temppelissä, sattui tapaus, joka kumosi kaikki hänen aikeensa. Nero ei uskonut jumaliin, mutta sen sijaan hän niitä pelkäsi, varsinkin salaperäistä Vestaa. Kun hän astui jumalattaren pyhän tulen eteen, valtasi hänet sellainen kauhu, että hänen hiuksensa äkkiä nousivat pystyyn, hampaat suussa alkoivat kalista ja joka jäsen värisi. Hänen täytyi nojautua Vinitiuksen käsivarteeseen, joka sattui seisomaan hänen vieressään. Hänet kannettiin paikalta pois ja vietiin Palatinukselle. Siellä hän pian tuli tajuihinsa, mutta ei kyennyt koko päivänä nousemaan vuoteeltaan. Hän selitti nyt, kaikkien läsnäolevien suureksi hämmästykseksi, siirtävänsä aiotun matkan tuonnemmaksi, koska jumalatar salaa oli varoittanut häntä kiirehtimästä. Tuntia myöhemmin toivotettiin jo julkisesti kaikille asukkaille koko Roomassa, että Caesarin, kun hän näki kansan surulliset kasvot, oli vallannut isällinen rakkaus lapsiinsa: hän ei jätä heitä, vaan jää heidän kanssaan jakamaan ilot ja surut. Kansa ihastui tästä sanomasta, vakuutettuna, ettei siltä tulisi puuttumaan kilpaleikkejä eikä viljaa, ja kerääntyi suurissa joukoissa Palatinuksen porttien eteen huutamaan jumalallisen Caesarinsa kunniaa. Caesar, joka augustianiensa kanssa parhailtaan pelasi luupeliä, keskeytti pelin ja virkkoi:

"Niin! kyllä minun täytyi jäädä kotiin. Egyptin ja Itämaiden herraus on jo ennustuksen kautta minulle määrätty ja joutuu siis empimättä haltuuni. Samalla minä tietysti saan Akaiiankin. Ensi työkseni käsken kaivaa kanavan Korinton kannaksen poikki ja Egyptissä pystytän muistopatsaita, joiden rinnalla pyramidit ovat kuin lasten leluja. Käsken rakentaa sfinksin, joka on seitsemän kertaa suurempi kuin se, joka Memfiksen luona tuijottaa erämaahan, ja sillä pitää olla minun kasvojeni piirteet. Vuosisadat eivät tule muusta puhumaan kuin muistopatsaasta ja minusta."

"Sinä olet jo runoillasi pystyttänyt itsellesi muistopatsaan, joka ei ole seitsemän, vaan kolme kertaa seitsemän kertaa suurempi Keopsin pyramidia," huomautti Petronius.

"Entä laulullani?" kysyi Nero.

"Niin todellakin! Jospa joku voisi rakentaa sellaisen patsaan kuin Memnonin patsas, joka sinun äänelläsi soisi auringon noustessa! Egyptiä ympäröivät meret tulisivat silloin vuosisadat umpeensa olemaan täynnä laivoja, joissa kolmen maanosan laumat kuuntelisivat lauluasi."

"Totta tosiaan! Kukahan sen voisi tehdä?"

"Mutta voithan käskeä veistää itsesi basalttikiveen kilpa-ajovaunujen ohjaajana."

"Olet oikeassa! Sen teenkin."

"Sinä annat ihmiskunnalle suuren lahjan."

"Egyptissä voin niinikään naida Kuuttaren, joka nyt on leskenä. Silloin minusta tulee tosi jumala."

"Ja meille naitat tähtiä. Muodostamme siten uuden tähtisikermän, joka tulee saamaan Neron nimen. Naita sentään Vitellius Niilin kanssa, niin hänestä tulee virtahepojen isä, ja lahjoita Tigellinukselle erämaa, niin hänestä tulee shakalien kuningas..."

"Entä mitä sinä minulle määrät?" kysyi Vatinius.

"Apis sinua siunatkoon! Sinä valmistit meille Beneventumissa niin suurenmoiset kilpaleikit, etten saata toivottaa sinulle mitään pahaa. Yökylmällä palelee sfinksin kypäliä—valmista sinä sille jalkineet. Voit myöskin tehdä kengät kolosseille, jotka koristavat temppeleille johtavaa puukujaa. Kyllä siellä jokainen saa sopivaa työtä. Domitius Aferista esimerkiksi tehdään rahavartia, hän kun on tunnettu rehelliseksi mieheksi. Minä pidän siitä, Caesar, että sinä uneksit Egyptistä, mutta tulit pahalle mielelle, kun siirsit matkasi tuonemmaksi."

Nero virkkoi:

"Teidän kuolevaiset silmänne eivät mitään nähneet, sillä jumalatar tekee itsensä näkymättömäksi, kun ei hän tahdo näyttäytyä. Tiedättekö, että kun olin Vestan temppeleissä, niin jumalatar itse tuli luokseni ja kuiskasi korvaani: »Siirrä matkasi tuonemmaksi.» Se oli minulle niin odottamatonta, että pelästyin, vaikka minun tietysti tulisi olla jumalalle kiitollinen tästä heidän erityisestä huolenpidostaan."

"Me pelästyimme kaikki," sanoi Tigellinus. "Vestalitar Rubria pyörtyi."

"Rubria, todellakin!" huudahti Nero. "Kuinka hänellä on lumivalkea kaula!"

"Mutta hän punastui sinut nähdessään, jumalallinen Caesar..."

"Niin! minäkin olin sen huomaavinani. Kummallista! Jokainen vestalitar tekee aina niin jumalallisen vaikutuksen, mutta Rubria on lisäksi hyvin kaunis."

Siinä hän hetkisen mietti ja virkkoi sitten:

"Sanokaapa: miksi ihmiset pelkäävät Vestaa enemmän kuin muita jumalia? Mikä siihen oikeastaan on syynä? Minutkin valtasi pelko, vaikka olen itse ylimäinen pappi. En muista muuta kuin että horjahdin taaksepäin. Luultavasti olisin kaatunut maahan, jollei joku olisi tarttunut kiinni minuun. Kuka sen tekikään?"

"Minä," vastasi Vinitius.

"Vai sinäkö, »ankara Ares»! Mikset ollut Beneventumissa? Minulle on kerrottu, että olet ollut sairas, ja kasvossi ovat todella muuttuneet. Mutta kuulepa, Crotonhan aikoi surmata sinut. Onko se totta?"

"On. Hän taittoi jo käsivarteni, mutta minä sentään puolustin itseäni."

"Taitetulla käsivarrellasiko?"

"Minua auttoi muuan barbari, joka oli väkevämpi kuin Croton."

Nero katseli häneen kummissaan.

"Väkevämpi kuin Croton—lasketko leikkiä! Ennen oli Croton väkevin ihmisten joukossa, nyt on etiopialainen Syphax."

"Kerron sinulle, oi Caesar, vain mitä omin silmin olen nähnyt."

"Missä on tämä helmi? Eikö hän ole tullut nemorilaiseksi kuninkaaksi?"

"En tiedä, Caesar. Olen kadottanut hänet näkyvistäni."

"Etkö edes tiedä mitä kansallisuutta hän on?"

"Käsivarteni oli poikki, joten en tullut ottaneeksi hänestä selvää."

"Etsi, kunnes löydät hänet."

Tigellinus puuttui nyt puheeseen:

"Sen otan minäkin tehäkseni."

Mutta Nero puhui yhä Vinitiukselle:

"Kiitän sinua siitä, että minua tuit. Jos olisin kaatunut, olisi pääni voinut mennä puhki. Ennen sinä olit hyvä toveri, mutta sota ja palvelus Corbulon komennon alla on tehnyt sinut araksi, ja sinä tulet niin harvoin ihmisten joukkoon."

Nero vaikeni hetken ja jatkoi sitten:

"Entä kuinka sen tytön nyt on, joka oli niin kapea lanteiltaan... johon sinä rakastuit ja jonka minä otin Aulukselta sinulle..."

Vinitius kävi hyvin hämilleen, mutta Petronius riensi samassa hänen avukseen.

"Voit olla vakuutettu, herra," sanoi hän, "että se jo on unohdettu. Etkö näe kuinka hän käy hämilleen? Koetapa vain kysyä häneltä, kuinka monta henttua hänellä jo on ollut sen tytön jälkeen, ja hän tuskin tietää sanoa niiden määrää. Vinitiuksiset ovat hyviä sotureita, mutta vielä parempia naissankareja. He tarvitsevat naisia laumottain. Rankaise häntä sillä, herra, että kiellät häneltä pääsyn juhlaan, jonka Tigellinus kunniaksesi panee toimeen Agripan lammella."

"En, sitä en tee. Luotan Tigellinukseen ja tiedän, ettei juhlasta tule puuttumaan laumoja."

"Kuinka voisi puuttua sulottaria sieltä, missä Amor on?" huudahti Tigellinus.

Mutta Nero puuttui puheeseen:

"Minä ikävystyn täällä pahanpäiväisesti! Olen jäänyt Roomaan jumalattaren tahdosta, mutta en voi tätä kaupunkia kärsiä. Kyllä minä lähdän Antiumiin. Minä tukahdun näillä ahtailla kaduilla, keskellä näitä likaisia taloja ja siivottomia solia. Haiseva ilma tunkee aina palatsiini ja puutarhoihini asti. Jospa maanjäristys hävittäisi Rooman, jospa joku raivostunut jumala hävittäisi sen maan tasalle! Sitten vasta saisitte nähdä, kummoinen maailman pään ja minun asuin-kaupunkini tulee olla."

"Caesar," virkkoi Tigellinus, "sinä lausuit: 'jospa joku raivostunut jumala hävittäisi kaupungin'—etkö lausunut?"

"Lausuin. Entä sitten?"

"Etkö sinä ole jumala?"

Nero heilautti kättään väsyneen näköisenä ja virkkoi:

"Saammepa nähdä, mitä sinä meille tarjoat Agripan lammikolla. Sitten minä lähdän Antiumiin. Te olette kaikki niin pieniä sieluja, te ette voi käsittää, että minun sieluni vaatii suurta."

Näin puhuttuaan sulki Nero silmänsä merkiksi siitä, että hän kaipaavaa lepoa. Augustianit rupesivat vähitellen poistumaan. Petronius läksi yhdessä Vinitiuksen kanssa ja puheli hänelle matkalla:

"Sinä olet siis nyt kutsuttu ottamaan osaa huveihin. Vaskiparta lykkäsi matkansa tuonnemmaksi, mutta sen sijaan hän tulee hulluttelemaan hurjemmin kuin koskaan ennen ja huvittelemaan sekä kaupungilla että omassa talossaan. Niin, niin! Me olemme valloittaneet maailman, ja meillä on oikeutta huvitella. Sinä, Marcus, olet sangen sorja poika, ja siitä syystä minä niin paljon sinusta pidän. Kautta efesolaisen Dianan! Näkisitpä itse vain yhteenkasvaneet kulmakarvasi ja kasvosi, joissa heti ensi näkemältä tuntee quiritien vanhan veren! Nuo muut ovat sinun rinnallasi kuin mitään vapautettuja. Niin se on! Jollei tuo hullu oppi olisi tullut väliin, olisi Lygia nyt talossasi. Koetapa vielä väittää minulle, etteivät he ole elämän ja ihmissuvun vihamiehiä... He kohtelivat sinua hyvästi, ja siitä kyllä voit olla heille kiitollinen, mutta sinun sijassasi vihaisin sydämeni pohjasta heidän oppiaan ja hakisin huvituksia sieltä, missä niitä on tarjolla. Olet kaunis poika, sanon sen vieläkin kerran, ja Rooma on täynnänsä huvituksia."

"Minä vain ihmettelen, ettei tämä kaikki sinua vielä väsyttä," huomautti Vinitius.

"Kuka sen on sanonut? Päinvastoin jo aikoja sitten olen siihen kyllästynyt, mutta en minä enää olekaan sinun iässäsi. Sitäpaitsi minulla on muita huvituksia, joita sinulta puuttuu. Minä pidän kirjoista, joista sinä et välitä, pidän runoudesta, joka sinua ikävystyttää, pidän vaaseista, gemmoista ja kaikenlaisista kapineista, joihin et sinä viitsi edes katsoa, minun ristiluitani särkee, ja sitä vaivaa et sinä tunne ensinkään, sitäpaitsi minä lisäksi olen löytänyt Eunikin, ja mitään vastaavaa et sinä ole löytänyt... Minä viihdyn kodissani taideteosteni joukossa, mutta sinusta ei ikinä tule estetikkoa. Minä tiedän, että jo olen saanut elämästä kaikki mitä saatan saada,—sinä et edes itsekään tiedä, että lakkaamatta etsit ja toivomistasi toivot jotakin. Sinä olet rohkea ja sinulla on paljon suruja, mutta jos kuolema likenisi sinua, niin sinä kummastuisit ja pahoittelisit, että sinun jo pitää jättää elämä. Minä puolestani katsoisin kuolemaa välttämättömyydeksi ja vastaanottaisin sen siinä varmassa vakaumuksessa, ettei koko maailmassa enää ole sellaista marjaa, jota en minä olisi maistanut. En jouduta kuolemaa, mutta en myöskään viivyä. Koetan ainoastaan pitää huolta siitä, että loppuelämäni olisi onnellinen. Maailmasta löytyy iloisiakin skeptikkoja. Yleensä ovat stoikot minun silmissäni tyhmyrejä, mutta heidän oppinsa on ainakin sitä laatua, että se karkaisee ihmistä. Sinun kristittysi sen

sijaan eivät tuo maailmaan mitään muuta kuin surua, ja suru on elämälle samaa kuin luonnolle sade. Arvaapa mitä olen saanut kuulla?—että juhlallisuuksissa, jotka Tigellinus panee toimeen Agripan lammella, naiset Rooman ylhäisimmistäkin perheistä tulevat esiintymään kaikessa vapaudessaan. Eiköhän heidän joukossaan mahtaisi olla ainoaakaan, joka voisi sinua lohduttaa. Juhlissa tulee myöskin olemaan neitsyksiä, jotka ensi kerran ovat mukana suuressa maailmassa ja jotka esiintyvät nymfeinä. Sellainen se meidän roomalainen caesarivaltamme on!... Nyt on jo lämmin. Keskipäivän aurinko lämmittää veden niin, ettei se vahingoita paljastakaan ihoa. Entä tiedätkö sinä, Narcissus, ettei yksikään nainen voi sinua vastustaa, ei yksikään—vaikkapa hän olisi vestalitar!"

Vinitius löi kämmenellään otsaansa, niinkuin tekee mies, jonka päässä alituisesti kiertää sama ajatus.

"Sellaisen ainoan löytämiseen vaaditaan onnea."

"Kutka sen sinulta ovat vieneet, jolleivät kristityt! Mutta mitä muuta voi odottaa ihmisiltä, joiden tunnusmerkkinä on risti! Kuule minua: Kreikka on kaunis ja loi maailman viisauden. Me roomalaiset loimme voiman—mutta mitä arvelet kristinopin luovan? Jos sen tiedät, niin selitä se minulle, sillä kautta Polluxin! en itse saa sitä selville."

Vinitius kohautti olkapäitään.

"Näyttää siltä kuin pelkäisit minun rupeavan kristityksi."

"Pelkään vain, että sinä tarvelet oman elämäsi. Jollet voi olla kreikkalainen, niin ole roomalainen: elä ja nauti elämästä! Meidän hullutuksemmekin ovat sentään tavallaan oikeutetut, sillä niissä piilee aina oma sisältönsä. Minä halveksin Vaskipartaa siksi, että hän on kulharikreikkalainen. Jos hän esiintyisi roomalaisena, tunnustaisin hänellä olevan oikeutta hullutella. Lupaapa minulle, että jos kotimatalla satut kohtaamaan jonkun kristityn, näytät hänelle kielesi. Jos se sattumalta olisi parantaja Glaucus, niin ei hän hämmästyisi. Näkemiin asti Agripan lammella!"

KOLMASKYMMENESIMÄINEN LUKU.

Pretorianit olivat ympäröimässä Agripan lammen rannalla kasvavia lehtoja, jotteivät katsojajoukot pääsisi häiritsemään Caesaria ja hänen vieraitaan. Oli nimittäin kerrottu, että kaikki mitä Roomassa ikinä oli rikasta, älykästä tai kaunista, ottaisi osaa näihin kemuihin, ja etteivät edes aikakirjatkaan tietäisi mainita niiden vertaisia Roomassa. Tigellinus tahtoi Caesarille korvata myttyyn menneen Akaian-matkan ja samalla voittaa kaikki kemut, joissa Nero oli ollut mukana, sekä osoittaa, ettei kukaan muu osaa häntä niin huvittaa. Hän oli jo oleskellessaan Caesarin kanssa Napolissa ja Beneventumissa ryhtynyt valmistuksiin, lähettämällä sanan, että maailman kaikilta kulmilta hankittaisiin eläimiä, lintuja, harvinaisia kaloja ja kasveja, puhumattakaan astioista ja puvuista, joita tarvittiin juhlaan. Tulot kokonaisista maakunnista käytettiin hullujen päänäpistojen tyydyttämiseen, mutta sitä ei Caesarin mahtavan suosikin tarvinnut katsoa. Hänen vaikutusvaltansa kasvoi päivä päivältä. Tosin ei Tigellinus vielä ollut Caesarille rakkaampi muita suosikkeja, mutta hän kävi hänelle yhä tarpeellisemmaksi. Petronius kyllä voitti hänet loppumattomalla loistollaan, älyllään ja terävällä sukkeluudellaan, sillä hän osasi puheellaan huvittaa Caesaria paremmin kuin kukaan muu, mutta onnettomuudekseen hän sukkeluudellaan vei voiton Caesarista ja herätti hänessä kateutta. Sitäpaitsi ei hän aina osannut olla tarpeeksi tottelevainen kaikille Caesarin käskyille, ja Caesar pelkäsi hänen arvosteluaan maku-asiassa: Tigellinuksen seurassa hän sen sijaan saattoi käyttäytyä aivan vapaasti. Yksin jo nimitys *arbiter elegantiarum*, joka oli annettu Petroniukselle, loukkasi Neron itserakkautta—sillä kenelle sen olisi tullut kuulua, jollei hänelle itselleen, Caesarille? Tigellinuksella oli kuitenkin siksi paljon järkeä, että hän tiesi mitä häneltä puuttui. Hän ei enää koettanutkaan pyrkiä Petroniuksen, Lukanuksen tai toisten miesten rinnalle, joilla oli syntyperän, opin tai taiteellisten lahjojen etevämyys, vaan päätti voittaa heidän loistonsa alttiilla palveluksellaan ja ennen kaikkea juhlalla, jota itse Neronkin täytyisi ihmetellä. Hänen käskystään järjestettiin siis juhla kullatuista hirsistä tehdylle jättiläislautalle, jonka syrjät olivat reunustetut Punaisenmeren ja Intianmeren hohtavilla ja taivaankaaren väreissä kimaltelevilla näkinkengillä. Lautan sivuilla oli palmumetsiä, lotuslehtoja ja kukkivia ruusutarhoja, joiden keskeltä suihkulähteet pirskoittivat hyvänhajuista vettä. Lehdoista yleni jumalien kuvia ja pensastoissa riippui kulta—tai hopealangoista tehtyjä hähkejä, täynnä kirjavia lintuja. Keskellä lauttaa oli jättiläiskokoinen telta, tai oikeastaan teltan katos—sillä telta oli jätetty avonaiseksi, jotta vierailta olisi vapaa näköala—, tehty syyrialaisesta purppurasta ja laskettu hopeisten veneiden päälle. Telttaan oli vieraita varten katettu pöytiä ja niiltä hohti aleksandrialaista lasia, kristallia ja muita määrättömän kallisarvoisia astioita, joita oli ryöstetty Italiasta, Kreikasta ja Vähästä Aasiasta. Lautta, jolle oli ahdettu niin paljon

kasveja, että se teki kokonaisen saaren tai puutarhan vaikutuksen, oli kultaisilla ja purppuraisilla nuorilla kiinnitetty veneisiin. Nämä veneet taas olivat kalojen, joutsenten, kalalokkien ja flamingojen muotoiset, ja kirjavien airojen hangoilla istui alastomia soutajia ja soutajattaria, joiden kasvot olivat erinomaisen kauniit, muodot ja liikkeet täynnä suloa ja voimaa, hiukset järjestettyinä itämaalaisella tavalla tai koottuina kultaiseen verkkoon. Kun Nero Poppaeen ja augustianien seurassa oli saapunut paikalle ja istunutun päälautalle purppurakatoksen alle, alkoivat veneet liikkua, airot halkoa vettä, kultanuorat pingoittua ja koko suuri lautta juhlivine vieraineen kierrellä pitkin lampea. Sen perässä riensi toisia veneitä ja pieniä lauttoja, joilla nuoret naiset soittivat harppua ja sitraa. Taivas näytti sineensä sulattavan heidän ruusunkarvaiset ruumiinsa, veden ja soittokoneiden välkynnän. Tämä kuva siinsi ja hohti, väikkyi, vivahteli ja heloitti kuin kukkakenttä.

Sekä rantojen lehdoista että kummallisista, juhlaa varten rakennetuista ja pensaikolla peitetyistä komeroista helisi soitto ja laulu. Koko seutu soi, soivat lehdot, ja kauas kantoi kaiku rumpujen ja torvien äänen. Itse Caesarkin, jonka toisella puolella istui Poppaea, toisella Pythagoras, oli hämmästyksissään. Mutta sitten hän vasta oikein ihastui, kun veneiden välille ilmestyi nuoria, sireneiksi puettuja orjatyttöjä, jotka vaatteiden asemesta olivat verhotut vihreään verkkokudokseen, ja silloin sai Tigellinus osakseen kiitosta. Tottumuksesta katsahteli Nero kuitenkin Petroniukseen, saadakseen tietää *arbiterin* mielipidettä, mutta Petronius vaikeni itsepintaisesti eikä vastannut mitään ennenkuin Caesar nimenomaan kysyi.

"Minä olen sitä mieltä, herra," virkkoi hän silloin, "että kymmenentuhatta alastonta tyttöä tekee heikomman vaikutuksen kuin yksi ainoa."

Caesaria tämä "purjehtiva juhla" kuitenkin miellytti, sillä olihan se ensimmäinen laatuaan ja siten uusi. Ruoat, joita tilaisuudessa tarjottiin, olivat niin valitut ja erinomaiset, että ne olisivat saattaneet Apciksenkin kekseliäisyyden häpeään. Viinejä oli niin monta eri lajia, että Otho, jonka tapana oli ollut tarjota vierailleen kahdeksaakymmentä eri lajia, varmaan tämän tulvan nähdessään olisi hypännyt järveen pelkästä häpeästä. Siinä pöydässä, missä paitsi naisia istui yksinomaan augustianeja, himmensi Vinitius kauneudellaan kaikki muut. Ennen olivat sekä hänen vartalonsa että hänen kasvonsa liaksi muistuttaneet ammattisoturia, nyt olivat sisälliset surut ja ruumiillinen kärsimys muovanneet hänen kasvonsa ikäänkuin kuvanveistäjän taiteellisella kädellä, Hänen ihostaan oli kadonnut sen entinen tummuus, ja ainoastaan numidialaisen marmorin kullahtava loisto oli jäänyt jäljelle. Silmät olivat käyneet suuremmiksi ja surullisemmiksi. Hänen vartensa oli kumminkin säilyttänyt entiset voimakkaat muotonsa, jotka olivat ikäänkuin panssaria varten luodut. Mutta tämän legionasoturin varsi loppui hienostuneen patricion, tekisipä mieli sanoa: kreikkalaisen jumalan päähän. Petronius oli kokeneena miehenä aivan oikein huomauttanut, ettei yksikään hovin naisista saata eikä tahdo häntä vastustaa. Häntä katselivat nyt kaikki, yksin Poppaea ja vestalitar Rubriakin, joka Caesarin nimenomaisesta tahdosta otti osaa kemuihin.

Viini, jäädytettynä vuoristosta tuodussa lumessa, lämmitti pian juhlivien sydämet ja päät. Rannan tiheiköstä sukelteli yhtämittaa esiin heinäsiirkkojen ja perhosten muotoisia veneitä. Oli kuin näkymätön käsi olisi siroitellettu lammen sinertävälle pinnalle kukkasia, tai kuin perhosparvet olisivat asettuneet sille lepäämään. Veneiden yläpuolella leijaili hopeisiin tai taivaansinisiin lankoihin kytkettyjä kyyhkysia ja muita lintuja, joita oli tuotu Indiasta ja Afrikasta asti. Aurinko oli jo ehtinyt kiertää suurimman osan taivaan piiriä, mutta päivä pysyi yhä lämpimänä, vieläpä paahteisena, vaikka vasta oltiin toukokuun alussa.

Lammen pinta väreili airojen loiskeesta soiton tahdissa, mutta ilmassa ei tuntunut vähintäkään tuulihenkeä, ja lehdot seisoivat liikkumattomina, ikäänkuin olisivat vaipuneet kuuntelemaan ja katselemaan mitä vedenpinnalla tapahtui. Lautta kierteli lammikkoa, vieraat juopuivat juopumistaan ja melu kävi yhä äänekkäämmäksi. Kemut eivät vielä olleet puolivälissäkään, kun vieraat jo olivat sillä tuulella, etteivät välittäneet missä järjestyksessä istuivat pöydässä. Caesar itse antoi esimerkin: hän nousi paikaltaan ja käski Vinitiuksen, joka lepäsi vestalitar Rubrian rinnalla, jättää paikkansa hänelle. Päästyään Vinitiuksen sijalle alkoi hän itse kuiskaella vestalittaren korvaan. Vinitius joutui Poppaeen viereen, joka hetken päästä ojensi hänelle käsivartensa ja pyysi häntä pusertamaan kiinni auneen rannerenkaansa. Kun Vinitius teki sen hiukan väräjävin käsin, loi Poppaea häneen pitkien silmäripsiensä alta ujostelevan katseen ja ravisti kultaista päätänsä ikäänkuin olisi kieltäytynyt täyttämästä jotakin pyyntöä. Sillaikaa aurinko suureni suurenemistaan, kävi punaisemmaksi ja laskeutui vähitellen lehdon latvojen taakse. Vieraat olivat melkein kaikki jo humalassa. Lautta kierteli yhä likemmä rantaa. Puiden ja kukkien välissä liikkui fauneiksi tai satyreiksi puettuja miehiä, soittaen huiluja ja pillejä ja lyöden rumpua, sekä tyttöparvia nymfeinä, dryadeina ja hamadryadeina. Vihdoin laskeutui hämärä maille, mutta juopuneet ryömivät ulos teltoistaan ja huusivat ylistystä Kuuttarelle. Silloin syntyi lehtoihin tuhansia lampuja, ja rantapenkereelle ilmaantui Rooman ylhäisinten perheiden vaimoja ja tyttäriä heikumallisina ryhminä houkuttelemaan luokseen lautalla olevia vieraita. Vihdoin kiinnitettiin lautta rantaan. Caesar ja hovilaiset ryntäsivät lehtoihin, hajaantuivat teltoihin tiheiköissä ja luoliin, joita taidokkaasti oli rakennettu suihkulähteiden ääreen. Kaikki olivat kuin hulluina. Ei

kukaan tietänyt minne Caesar joutui, kuka oli senaattori, kuka ritari, kuka tanssija tai soittoniekka. Satyrit ja faunit ajoivat takaa nymfejä, tyrsos-sauvojen avulla lyötiin lamput sammuksiin, joten osa puistoa tuli pimeäksi. Ilma oli täynnä äänekkäitä huutoja, naurua, kuisketta, läähätystä. Rooma ei todella ikinä ollut nähnyt tällaista juhlaa.

Vinitius ei ollut juovuksissa kuten kerran Caesarin kemuissa, kun Lygia oli levännyt hänen rinnallaan, mutta hänkin huumaantui ja juopui katsellessaan toisten hurjuutta, ja vihdoin hänet valtasi hekuman kuume. Hän ryntäsi metsään, juoksi kilpaa toisten kanssa ja koetti katsella kuka dryadeista oli kaunein. Joka hetki kiiti hänen ohitse laulaen ja huutaen uusia dryadeja ja nymfejä, joita faunit, satyrit, senaattorit ja ritarit soiton helistessä ajoivat takaa. Vihdoin näki hän tyttäjoukon, jonka johtajana oli Dianaksi puettu neito. Hän karkasi likempää katsomaan jumalataria, hän luuli häntä, jonka hiuksissa kimmelsi puolikuun muotoinen koriste—Lygiaksi.

Tytöt häärivät vallattomina Vinitiuksen ympärillä. He nähtävästi tahtoivat houkutella hänet kilpajuoksuun, koska hetken päästä pyrhtivät pois kuin kaurislauma. Mutta Vinitius jäi seisomaan paikoilleen, ja hänen sydämensä sykki kiihkeästi, sillä vaikka hän oli huomannutkin, ettei Diana ollut Lygia eikä läheltä katsoen edes hänen näköisensä, niin oli mahtava vaikutus vienyt häneltä kaikki voimat. Hän alkoi kiihkeästi ikävöidä Lygiaa, ja rakkaus tulvi hänen rintaansa uutena, voimakkaana hyökyaaltona. Lygia ei koskaan ollut tuntunut hänestä niin rakkaalta, puhtaalta ja kalliilta kuin tässä hurjuuden ja irstauden lehdossa. Vielä hetkinen sitten oli hän tahtonut maistaa samasta maljasta ja ottaa osaa samaan hillittömyyteen—nyt tunsu hän vastenmielisyyttä ja inhoa. Iljetys oli hänet tukahduttamaisillaan, hänen täytyi saada hengittää ilmaa, hänen täytyi saada nähdä tähdet, joita tämän hirveän lehdon pimeys ei kyennyt pimentämään. Hän päätti paeta, mutta hän ei vielä ollut ehtinyt liikahtaa, kun hänen eteensä ilmestyi nainen, jonka pää oli verhottu huntuun. Nainen laski kätensä Vinitiuksen olkapäälle, ja hänen kuuma hengityksensä valui Vinitiuksen kasvoille.

"Minä rakastan sinua," kuiskasi nainen. "Tule! Ei kukaan näe meitä: joudu!"

Vinitius heräsi kuin unesta:

"Kuka olet?"

Nainen painautui hänen rinnalleen ja pyysi yhä kiihkeästi:

"Kiiruhda! Katso kuinka täällä on tyhjää, ja minä rakastan sinua! Tule!"

"Kuka olet?" toisti Vinitius.

"Arvaa!"

Ja sen lausuttuaan imeytyi hän läpi hunnun kiinni Vinitiuksen huuliin ja pusersi käsillään hänen päätään. Vasta kun häneltä loppui hengitys, päästi hän irti Vinitiuksen.

"Nyt on rakkauden yö ... unohduksen yö!" kuiskasi hän, kiihkeästi hengittäen ilmaa keuhkoihinsa. "Tänään on kaikki luvallista!... Katso, tässä olen!"

Mutta Vinitiukselta poltti ja inhoitti hänen suudelmansa. Hänen sielunsa ja sydämensä oli muualla, eikä hän välittänyt mistään muusta koko maailmassa kuin Lygiasta.

Hän työnsi luotaan hunnutetun naisen ja virkkoi:

"Ole kuka olet, minä rakastan toista enkä huoli sinusta."

Mutta nainen korotti päätään hänen puoleensa.

"Nosta huntua!"

Samassa alkoivat likeiset myrtilipensaat kahista ja nainen katosi kuin unennäkö. Ainoastaan hänen naurunsa helisi vielä outona ja ikäänkuin pahaa ennustaen.

Petronius seisahtui Vinitiuksen eteen.

"Olen nähnyt ja kuullut kaikki," puhui hän.

Ja Vinitius vastasi:

"Lähtekäämme täältä!"

He läksivät ja riensivät luolista loistavien tulien, lehtojen ja ratsastavien pretorianisotamiesten ohitse kantotuoleilleen.

"Minä tulen sinun luoksesi," sanoi Petronius.

He asettuivat samaan kantotuoliin, mutta molemmat vaikenivat kauan. Vasta kun he tulivat Vinitiuksen talon atriumiin, virkkoi Petronius:

"Tiedätkö kuka se oli?"

"Eihän vain Rubria?" kysyi Vinitius, kauhistuneena siitä, että vestalittaresta edes ajatteli sellaista.

"Ei."

"Kuka sitten?"

Petronius alensi ääntään.

"Vestan tuli on häväisty, sillä Rubria oli Caesarin kanssa. Mutta sinua puhutteli..."

Hän jatkoi vieläkin hiljemmin:

"Jumalallinen Augusta."

Syntyi hetkisen äänettömyys.

"Caesar," puhui Petronius vihdoin, "ei voinut Poppaealta salata miten hän himosi Rubriaa. Minä taas puolestani riensin teidän perässänne estääkseni sinua hylkäämästä Augustan pyyntöä. Sillä jos sinä, tunnettuasi hänet, olisit sen tehnyt, niin olisimme kaikki olleet kadotuksen omat: sekä sinä että Lygia ja ehkä minäkin."

Mutta Vinitius puhkesi vimmoissaan puhumaan:

"Olen saanut kylläkseni Roomasta, Caesarista, juhlista, Augusteista, Tigellinuksista ja teistä kaikista! Minä tukahdun! En voi elää tällä tavalla! En voi! Ymmärrätkö?"

"Johan sinä nyt olet vallan pyörällä päästäsi, ethän enää tiedä pysyä missään rajoissa!... Vinitius!"

"Rakastan yhtä ainoaa maan päällä."

"Entä sitten?"

"En huoli toisten rakkaudesta, en huoli teidän elämästänne, juhlistanne, häpeämättömyksistänne ja rikoksistänne!"

"Mitä sinussa nyt liikkuu? Oletko ehkä jo kristitty?"

Nuori mies piteli käsillään päätään ja rupesi toistelemaan, ikäänkuin epätoivoissaan:

"En vielä! en vielä!"

KOLMASKYMMENESTOINEN LUKU.

Petronius läksi kotiin olkapäitään kohautellen ja sängen tyytymättömänä. Nyt oli hänkin huomannut, että hän ja Vinitius olivat lakanneet ymmärtämästä toisiaan ja että heidän ajatusmaailmansa oli kääntynyt ihan eri suunnille. Ennen oli Petronius miltei rajattomalla vallalla saattanut vaikuttaa nuoreen soturiin. Vinitius oli pitänyt häntä esikuvanaan, ja muutama pureva sana Petroniuksen suusta oli riittänyt yllyttämään häntä tekoihin tai pidättämään häntä niistä. Nyt oli tämä vaikutusvalta loppunut siihen määrään, ettei Petronius enää yrittänytkään käyttää vanhoja keinojaan, hän kun tunsikin, että hänen ivansa ja sukkeluutensa jälkeä tekemättä olisi hipaissut Vinitiuksen sielua. Rakkaus ja seurustelu tuntemattoman kristimaailman kanssa oli vaikuttanut häneen sillä lailla. Iäkäs skeptikko huomasi kadottaneensa tämän sielun avaimen. Se häntä harmitti ja samalla pelotti, ja viime yön tapahtumat olivat omiaan yhä kiihoittamaan hänen pelkoaan. Se oli Augustan puolelta joko ohimenevää leikinhalua, mielitekoa—mielti Petronius—tai kestäväää intohimoa. Seuraukseksi tulee, että Vinitius joko alistuu, ja siinä tapauksessa jonakin kauniina päivänä ehkä määrätään heittämään henkensä; tai asettuu vastakynteen—johon hänen tämänpäiväinen käytöksensä näyttää viittaavan—ja siinä tapauksessa auttamattomasti on surman oma—ja hänen kanssaan tietysti minäkin, siksi että olen hänen sukulaisensa, ja siksi että Augusta samalla yltyy tietysti vihaamaan koko sukua ja silloin alkaa käyttä-

vaikutusvaltaansa Tigellinuksen hyväksi... Katsoi asiaa miltä kannalta hyvänsä, niin se aina oli nurinpäin. Petronius oli rohkea mies eikä hän pelännyt kuolemaa—jollei juuri toivonutkaan, koskei siltä ollut mitään odotettavissa. Kauan mietittyään tuli hän vihdoinkin siihen johtopäätökseen, että on paras toimittaa Vinitius pois Roomasta matkalle. Olisipa vain voinut toimittaa Lygian hänen mukaansa! Mielellään hän olisi sen tehnyt. Hän toivoi sentään muutenkin helposti saavansa Vinitiuksen taivutetuksi. Väliaikaisesti hän päätti levittää Palatinukselle tiedon, että Vinitius on sairastunut, ja sillä lailla torjua vaaran sekä itsestään että Vinitiukselta. Eihän Augusta vielä tietänyt, oliko Vinitius tuntenut hänet; hänen itserakkautensa oli siten vielä haavoittumatta. Tulevaisuudessa saattoi käydä toisin, ja nyt piti toimia siltä varalta. Petronius tahtoi ennen kaikkea voittaa aikaa, sillä hän oli varma, että niin pian kuin vain Caesar tulee Akaiiaan, Tigellinus, joka ei taiteesta ymmärrä mitään, kadottaa vaikutuksensa. Kreikassa Petronius tiesi voittavansa kaikki kilpailijansa.

Hän rupesi pitämään Vinitiusta silmällä ja kaikin voimin kehoittamaan häntä lähtemään matkalle. Muutaman päivän perästä hänen päähänsä pälkähti ajatus, että jos hän saisi Caesarin antamaan julistuksen, joka karkoittaisi kristityt Roomasta, niin Lygia muiden uskonheimolaistensa mukana tulisi jättäneeksi kaupungin. Silloin seuraisi heitä pian Vinitiuskin, jopa tarvitsematta häntä siihen kehoittaa. Tämä suunnitelma tuntui sangen mahdolliselta toteuttaa. Joku aika sitten olivat juutalaiset ruvenneet raivoamaan kristittyjä vastaan, ja silloin oli Caesar Klaudius, joka ei osannut eroittaa juutalaisia kristityistä, karkoittanut heidät Roomasta. Miksei Nero sitten olisi suostunut karkoittamaan kristittyjä? Enemmän vain tulisi Roomassa tilaa. "Purjehtivan juhlan" jälkeen oli Petronius joka päivä nähnyt Neron joko Palatinuksella tai muissa tiloissa. Tilaisuutta siis kyllä tarjoutui tuuman esittämiseen, ja Caesar varmaan suostuisi, sillä eihän hän koskaan kieltänyt, kun oli kysymys toisen vahingoittamisesta tai turmelemisesta. Tarkoin mietittyään oli Petronius laatinut valmiiksi kokonaisen suunnitelman. Nyt hän valmistaa juhlat, kutsuu Caesarin vieraakseen ja hankkii häneltä julistuksen. Hän oli aivan vakuutettu Caesarin suostumuksesta. Sitten hän toimittaa Lygian kaikella Vinitiuksen rakastetulle tulevalle kunnioituksella Bajaehen, ja siellä saavat he rakastella ja huvitella uskossaan niin paljon kuin ikinä haluavat.

Petronius kävi usein tervehtimässä Vinitiusta, sillä huolimatta roomalaisesta itsekkyydestään täytyi hänen pitää nuorukaisesta. Yhtämittaa kehoitti hän Vinitiusta lähtemään Roomasta. Vinitius tekeytyi sairaaksi eikä näyttäytynyt Palatinuksella, jossa joka päivä tehtiin uusia matkasuunnitelmia. Eräänä päivänä Petronius vihdoinkin kuuli Neron omasta suusta, että hän kolmen päivän perästä on päättänyt lähteä Antiumiin. Heti seuraavana päivänä riensi Petronius Vinitiuksen luo.

Mutta Vinitius taisi jo näyttää hänelle luettelon henkilöistä, jotka Caesar oli määrännyt seuraksensa. Muuan Caesarin vapautetuista oli varhain aamulla tuonut Vinitiukselle luettelon.

"Siellä on minun nimeni," sanoi Vinitius, "ja onpa sinunkin nimesi. Kun palaat kotiisi, on siellä vastassasi samanlainen luettelo."

"Jollei minun nimeäni olisi valittujen joukossa," huomautti Petronius, "merkitsisi se, että minun täytyy kuolla, ja toivon, ettei se toki tapahdu ennen Akaiian-matkaa, sillä siellä saatan olla Nerolle hyödyksi."

Petronius katseli luetteloa ja jatkoi:

"Tuskin olemme Roomaan palanneet, kun taas täytyy jättää koti ja lähteä kuljeskelemaan Antiumiin. Mutta täytyy! Sillä tämä on käsky eikä ainoastaan pyyntö."

"Mutta entä jollei sitä tottelisi?"

"Silloin voisi pianikin sattua saamaan toisenlaisen käskyn, käskyn, joka määräisi menemään sellaiselle retkelle, ettei sieltä koskaan palaisi. Vahinko, ettet kuunnellut neuvoani ja ajoissa jättänyt Roomaa. Nyt sinun täytyy lähteä Antiumiin."

"Nyt minun täytyy lähteä Antiumiin. Katsopa kummoisina aikoina me elämme ja kummoisia orjia me olemme!"

"Nyt vastako sinä sen olet huomannut?"

"En. Mutta muistatko kuinka kivenkovaan väitit, että kristinoppi on elämän vihollinen, se kun muka panee ihmiset kahleisiin. Voiko löytyä raskaampia kahleita kuin ne, mitä me kannamme? Sanoit Kreikan luoneen maailmaan viisauden ja kauneuden ja Rooman luoneen maailmaan vallan. Missä meidän valtamme on?"

"Kutsu luoksesi Chilon ja puhu hänelle, sillä minua ei tänäpäivänä laisinkaan huvita filosofia. Kautta Herkuleksen! Minä en ole syypää siihen, että ajat ovat tällaiset, enkä minä niistä ole velvollinen vastaamaan. Puhukaamme Antiumista. Tiedä, että sinua siellä odottaa suuri vaara ja että sinun olisi parempi otella Ursuksen kanssa, joka kuristi Crotonin, kuin lähteä Antiumiin. Mutta sinun täytyy

lähteä."

Vinitius teki jonkun hitaan kädenliikkeen ja huudahti:

"Vaara! Kaikkihan me kuljemme kuoleman varjossa, ja joka silmänräpäyksessä kallistuu joku pää varjojen valtakuntaan."

"Pitääkö minun tässä luetella sinulle kaikki, joille ei elämä ole antanut liikaa älyä ja jotka kuitenkin ovat eläneet koko Tiberiuksen, Kaligulan, Klaudiuksen ja Neron hallituksen ajan ja saavuttaneet kahdeksankymmentä tai yhdeksänkymmentäkin ikävuotta? Riittääköön esimerkiksi tuollainen Domitius Afer. Rauhassa on hän saanut harmaantua, vaikka hänen koko elämänsä on ollut konnantyötä ja rikosta."

"Ehkä siksi! ehkä juuri siksi!" vastasi Vinitius.

Hän rupesi tarkastamaan luetteloa ja luki siitä:

"Tigellinus, Vanitius, Sextus Africanus, Aquilinus Regulus, Suilius Nerulinus, Eprius Marcellus, ja niin pois päin! Mikä murhaajien ja roistojen kokoelma! Ja nämä ne hallitsevat maailmaa!... Eikö heille nyt paremmin sopisi kuljettaa kylillä jotakin egyptiläistä tai syyrialaista jumalankuvaa—rämistää rumpua ja ansaita leipänsä povaamisella ja hypyllä!..."

"Tai näyttelemällä oppineita apinoita, koiria, jotka osaavat luvunlaskua, tai aaseja, jotka puhaltavat huilua, jatkoi Petronius.—Se on aivan totta. Mutta puhukaamme tärkeämmistä asioista. Kuuntele nyt ja paina mieleesi mitä sanon: minä kerroin Palatinuksella, että olet sairas etkä saata liikkua mihinkään. Siitä huolimatta on nimesi pantu luetteloon. Se osoittaa, ettei minun sanojani pidetty tosina ja että joku erityisesti tahtoo ottaa asiasta selkoa. Nerolle ei siitä voisi olla mitään hyötyä, sillä hänen silmissään olet soturi, jonka kanssa korkeintaan voi keskustella kilpa-ajoista sirkuksessa, mutta joka runoudesta ja soitosta ei ymmärrä mitään. Poppaea siis on pitänyt huolta siitä, että nimesi on joutunut luetteloon. Ja tämä osoittaa, ettei hänen tunteensa ole ollut ohimenevää mielitekoa: hän tahtoo voittaa sinut."

"Kas vain, mikä rohkea Augusta!"

"Niin, rohkea todella, ja voi lisäksi syöstä sinut auttamattomasti turmioon. Sytyttäköön häneen Venus kiireen kautta uuden rakkauden liekin, mutta sillaikaa, kun hän nyt sinua haluaa, täytyy sinun olla niin varovainen kuin suinkin. Vaskiparta on jo kyllästynyt häneen ja pitää enemmän Rubriasta ja Pythagoraksesta, mutta se ei suinkaan estäisi häntä loukatun itserakkauden koko julmuudella kostamasta teille."

"Siellä lehdossa en huomannut kuka minua puhutteli, mutta sinähän sen kuulit, ja tiedätkö mitä minä hänelle sanoin! Sanoin että rakastan toista enkä huoli hänestä."

"Mutta minä vannotan sinua kaikkien maanalaisten jumalien nimessä: älä nyt kadota sitä järjen hiventä, jonka kristityt vielä ovat jättäneet päähäsi. Edessäsi on joko ehdollinen tai ehdoton perikato— epäiletkö, mikä sinun on valittava? Enkö jo sanonut sinulle, että olet surman oma, jos haavoitat Augustan itserakkautta? Kautta Hadeksen! Jos olet kyllästynyt elämään, niin voitthan paikalla avata suonesi tai heittäytyä miekkaasi, sillä sinua voi odottaa paljoa ankarampi kuolema, jos suututat Poppaeen. Ennen oli niin hauska puhua kanssasi! Mitä sinä nyt oikeastaan tahdot? Olisiko se nyt sitten niin vaarallista ja estäisikö se sinua rakastamasta Lygiaasi? Muista vielä, että Poppaea näki hänet Palatinuksella ja että hän helposti arvaa, kenen takia sinä hylkää hänen ylhäisen armonsa. Ja silloin Poppaea kyllä kaivaa esiin Lygian vaikkapa maan alta. Silloin tuotat turmion sekä Lygialle että itsellesi. Ymmärrätkö?"

Vinitius kuunteli hajamielisesti, ikäänkuin hänen ajatuksensa olisivat olleet muualla.

"Minun täytyy hänet nähdä," virkkoi hän vihdoin.

"Kenet? Lygiako?"

"Niin."

"Tiedätkö missä hän on?"

"En."

"Aiotko taasen alkaa etsiä vanhoilta hautausmailta ja Tiberin takaa?"

"En tiedä, mutta minun täytyy hänet nähdä."

"Hyvä. Hän on ehkä kristittyinäkin järkevempi sinua ja epäilemättä hän onkin, jollei toivo sinun

perikatoasi."

"Hänhän minut pelasti Ursuksen käsistä."

"Siinä tapauksessa saat pitää kiirettä, sillä Vaskiparta ei viivyttele matkaansa. Kuolemantuomio voi yllättää sinut Antiumistakin."

Vinitius ei enää kuunnellut. Hänet oli vallannut yksi ainoa ajatus: hän tahtoi nähdä Lygian, ja mietti vain millä keinoin.

Silloin sattui onnellinen tapaus, joka raivasi tieltä kaikki esteet: seuraavana aamuna tuli Chilon odottamatta Vinitiuksen luo.

Hän oli kurjan ja laihtuneen näköinen, kasvot nälän kalvamat; vaatteet risoina. Palvelijat eivät kuitenkaan uskaltaneet ajaa pois häntä, koska he ennen olivat saaneet käskyn päästää hänet herransa puheille minä vuorokauden aikana hyvänsä. Hän pääsi siis suoraa päätä atriumiin ja virkkoi, seisahtuen Vinitiuksen eteen:

"Suokoot sinulle jumalat kuolemattomuuden ja jakakoot kanssasi maailman vallan!"

Ensi hetkenä teki Vinitiuksen mieli heitättää hänet ulos ovesta, mutta samassa hänen mieleensä juolahti, että kreikkalainen ehkä tietää kertoa jotakin Lygiasta, ja hänen uteliaisuutensa pääsi voitolle.

"Vai sinäkö siinä?" sanoi hän. "Mitä sinulle nyt kuuluu?"

"Ei mitään hyvää, oi Jupiterin poika," vastasi Chilon. "Todellinen hyve on tavaraa, jota ei kukaan meidän päivinämme kysy, ja todellinen tietäjä saa olla iloissaan, jos kerran viidessä päivässä voi ostaa teurastajalta pääsin pään ja kyynelin kastaen kalvaa sitä nälkäänsä räystäään alla. Oi herra, kaikki mitä minulle annoit, maksoin kirjoista Atractukselle, ja sitten vielä varastivat minulta ja tekivät minut keppikerjäläiseksi. Orja, jonka piti kirjoittaa muistiin viisauteni, karkasi ja vei mukanaan loput siitä, minkä sinä jalomielisesti olit lahjoittanut minulle. Olen kerjäläinen, mutta tulin ajatelleeksi: minne minä menisin, jollen sinun luoksesi, Serapis, jota rakastan, jumaloin ja jonka edestä elämäni uskalsin?"

"Mitä varten sinä sitten olet tullut ja mitä uutisia tuot?"

"Baalin avulla tuon sinulle hätäni, kyneleeni, rakkauteni ja erään uutisen, jonka rakkaudesta sinuun olen hankkinut. Kuten ehkä muistat, herra, kerroin sinulle aikoinani, että jumalallisen Petroniuksen orjattarelle olin luovuttanut langanpätkän Paphoksen jumalattaren vyöstä?... Olet myöskin aivan varmasti huomannut tämän langanpätkän vaikutuksen, oi Auringon poika, joka tiedät mitä Petroniuksen talossa on tapahtunut ja missä asemassa Eunike siellä nyt on. Minulla on vielä yksi samanlainen langanpätkä, jonka olen säilyttänyt sinulle."

Hän vaikeni äkkiä, sillä hän näki Vinitiuksen kulmakarvojen alkavan rypistyä, ja virkkoi silloin kiireesti, vihanpuuskaa välttääkseen:

"Minä tiedän missä jumalallinen Lygia asuu ja näytän sinulle talon ja kadun."

Vinitius koetti hillitä mielenliikutustaan, jonka tämä uutinen hänessä herätti, ja virkkoi:

"Missä hän on?"

"Linuksen, erään vanhan, kristityn papin luona. Ursus on siellä hänen kanssaan ja käy, kuten ennenkin, työssä myllärillä, jolla on sama nimi kuin sinun entisellä taloudenhoitajallasi. Hänen nimensä on nimittäin Demas... Juuri niin! Ursus tekee työtä öisin. Jos siis yöllä karkaat taloon, niin et siellä tapaa Ursusta... Linus on vanha mies ... eikä talossa sitten muita olekaan kuin kaksi vanhaa neitsyttä."

"Mistä sinä kaiken tämän tiedät?"

"Sinä varmaan muistat, että minä kerran lankesin kristittyjen käsiin, mutta että he säästivät minut. Glaucus tosin erehtyy luullessaan minua syypääksi onnettomuutensa, mutta mies-raukka oli siitä vakuutettu, kuten on vieläkin, ja kuitenkin he minut päästivät vapaaksi. Älä siis hämmästele, herra, että kiitollisuus täytti sydämeni. Olen vanhojen, hyvien aikojen ihminen. Ajattelin siis: onko minulla oikeutta unohtaa ystäväni ja hyväntekijäni? Eikö olisi kovaa jättää tiedustelematta, mitä heille kuuluu ja missä he asuvat? Kautta pessinuntilaisen Kybelen! sellaiseen minä en saata tehdä itseäni syypääksi. Alussa pelkäsin, että heillä olisi pahoja aikeita minua vastaan, mutta rakkauteni heihin oli suurempi kuin pelkoni. Varsinkin minua lohdutti se, että he niin helposti antavat anteeksi kaikki kärsimänsä vääryydet. Ennen kaikkia kuitenkin ajattelin sinua, herra. Viime yrityksemme onnistui huonosti, mutta tulisiko sinun, Fortunan pojan, tyytyä sellaiseen? Nyt olen siis valmistanut sinulle voiton. Talo on yksinäinen. Voit antaa orjiesi piirittää sen niin huolellisesti, ettei hiirikään pääsisi pakoon. Oi, herra, herra! Nyt

riippuu yksin sinusta itsestäsi, onko ylevämielinen prinsessa jo tänä yönä talossasi. Mutta jos niin käy, niin muista, että sinun siitä on kiittäminen isäni köyhää, nälkääntynyttä poikaa."

Veri karkasi Vinitiuksen päähän. Vielä kerran pani kiusaus koko hänen olentonsa vapisemaan. Niin! siinä oli keino ja vihdoinkin varma keino. Kun hän kerran on saanut Lygian haltuunsa, niin kuka uskaltaisi hänet häneltä ryöstää? Kun hän vain on saanut hänet rakastajattarekseen, niin mikä hänellä muu on edessä kuin ikipäiviksi jäädä hänen omakseen? Hiiteen kaikki opit. Mitä kristityt hänelle voivat laupeuksineen ja ankarine oppineen? Eikö jo liene aika vapautua kaikesta tuosta? Eikö jo liene aika alkaa elää niinkuin kaikki muutkin elävät? Mutta mihin toimenpiteihin Lygia tulevaisuudessa voi ryhtyä ja kuinka hänen oppinsa ja hänen kohtalonsa voivat sulautua yhteen—se on vähäpätöinen asia eikä mitään merkitse! Pääasia on, että Vinitius saa hänet omakseen ja vielä tänään. Eiköhän sitäpaitsi mahtane koko oppi lähteä hänen sielustaan, kun hän pääsee uuteen maailmaan, ylellisyyteen ja huvituksiin, ja kun hänen aluksi, vaikkapa pakosta, täytyy antautua niihin? Tämä voi tapahtua vielä tänä päivänä. Paras vain pidättää Chilon talossa ja ryhtyä muihin tarpeellisiin toimenpiteihin. Sitten seuraa loppumaton ilo.

»Mitä minun elämäni on ollut?» ajatteli Vinitius itsekseen. »Kärsimystä, rauhattomuutta, ikävöimistä ja vaipumista ajattelemaan kysymyksiä, joihin ei löydy vastausta!» Mutta nyt vihdoinkin loppuu kidutus. Tosin Vinitius muisti luvanneensa, ettei hän nostaisi kättään Lygiaa tavoittelemaan. Mutta minkä nimessä hän sen oli luvannut? Hän ei ollut vannonut jumalien kautta, sillä heihin hän ei uskonut, eikä liioin Kristuksen kautta, sillä Häneen ei hän myöskään vielä uskonut. Jos Lygia kuitenkin pitäisi arvoaan loukattuna, niin voisihan Vinitius hänet naida ja sillä lailla antaa hänelle hyvitystä. Niin! se hänen täytyy tehdä, koska hän hänelle on kiitollisuuden velassa hengestään. Vinitiuksen mieleen muistui päivä, jolloin hän Crotonin kanssa hyökkäsi hänen piilopaikkaansa. Hän muisti kuinka Ursus oli seisonut hänen edessään nyrkki pystyssä ja kaikki mitä sitten oli tapahtunut. Hän näki Lygian kumartuvan puoleensa, puettuna orjattaren vaatteisiin, mutta ihanana kuin jumalatar, lempeänä ja kirkastuneena. Ehdottomasti Vinitiuksen silmät kääntyivät larariumiin ja ristiin, jonka Lygia lähtiessään oli jättänyt hänelle. Tuliko hänen nyt maksaa hänen hyvytensä niin, että taasen hyökkäisi hänen kimppuunsa? Pitikö hänen hiuksista raahata hänet cubiculumiin niinkuin minkäkin orjattaren? Kuinka hän voi sen tehdä, koska hänen tunteensa häntä kohtaan on rakkautta eikä yksin himoa ja koska hän rakastaa häntä juuri sentähden, että hän on sellainen kuin hän on eikä toisenlainen? Äkkiä Vinitius tunsu, ettei riitä että Lygia on hänen talossaan ja että hän väkivallalla sulkee hänet syliinsä—hänen rakkautensa tarvitsee enemmän, tarvitsee Lygian suosion, rakkauden ja sielun. Siunattu hänen talonsa, kun neito vapaaehtoisesti astuu sen katon alle, siunattu päivä ja hetki, siunattu koko elämä! Silloin heidän onnensa on oleva niinkuin mittaamaton meri ja niinkuin aurinko. Mutta jos hän ryhtyy ryöstämään Lygiaa väkivallalla, niin hän ikipäiviksi surmaa heidän onnensa ja hävittää, tahrii ja tappaa sen, mikä on kalleinta ja armaina elämässä.

Pelkkä ajatuskin kauhistutti häntä. Hän loi silmänsä Chiloniin, joka niinkään katseli häneen, pidellen kättään pistettynä ryysyjensä sisään ja levottomasti väännellen hänen edessään. Vinitiuksen valtasi viha ja vastustamaton halu polkea entinen apumiehensä jalkojensa alle likaisen madon tai myrkyllisen käärmeen lailla. Hetken kuluttua selveni hänelle, mitä hänen tulee tehdä. Hänen kiivas, roomalainen luontonsa ei koskaan tietänyt määrää, ja hän kääntyi nopeasti Chilonin puoleen ja puhui:

"En seuraa neuvoasi, mutta jottei sinun tarvitsisi lähteä pois ilman palkkaa, pitää sinun saaman mitä ansaitset: käsken antaa sinulle kolmesataa raippaa koti-ergastulumissani."

Chilon kalpeni, Vinitiuksen kauniissa kasvoissa oli sellainen kylmä päättäväisyys, ettei Chilon hetkeäkään uskaltanut toivoa luvattun palkinnon olevan vain julmaa leikkiä.

Kiireesti hän siis heittäytyi polvilleen, lyyhistyti maahan ja rupesi tuskallisesti vaikeroimaan:

"Kuinka, oi Persian kuningas? Miksi?... Sinä armon pyramiidi ja lempeyden kolossi—kuinka? Olen vanha, nälkäinen, kurja ... olen palvellut sinua... Niinkö sinä minut palkitset?..."

"Niinkuin sinä kristittyjä!" sanoi Vinitius ja huusi paikalle taloudenhoitajan.

Chilon viskautui hänen eteensä maahan ja syleili hänen jalkojaan tuskallisella kiihkolla. Hänen kasvonsa olivat kalman karvaiset ja hän yritti vielä rukoilla:

"Herra, herra!... Olen vanha! viisikymmentä riittää... Älä määrää kolmesataa! Viisikymmentä riittää!... Armoa, armoa!"

Vinitius potkasi hänet luotaan ja antoi taloudenhoitajalle käskynsä.

Silmänräpäyksessä karkasi kaksi väkevää kvadilaista Chilonin kimppuun, tarttuen hänen hiustensa tähteisiin ja sitoen hänen kaulaansa hänen omia ryysyjään. Niin kuljettivat he hänet ergastulumiin.

"Kristuksen nimessä! ... huusi kreikkalainen käytävän ovelta."

Vinitius jäi yksin. Rankaisemiskäskey, jonka hän oli antanut, tyydytti ja elähdytti häntä. Hän koetti koota hajanaisia ajatuksiaan ja järjestää niitä. Hänen mielensä valtasi lohdutuksen tunne, ja voitto, jonka hän oli saanut itsestään, antoi aihetta hänelle kauniiseen toivoon. Hän luuli astuneensa hyvän askelen likemmä Lygiaa ja oli varma siitä, että hänen täytyy saada palkinto työstään. Ensi hetkestä ei hän tullut edes ajatelleeksikaan tehneensä väärin Chilonia kohtaan ja käskeneensä ruoskia häntä saman palveluksen tähden, josta hän ennen oli häntä palkinnut. Hänen mielensä oli vielä siksi roomalainen, ettei toisen ihmisen kärsimys herättänyt hänessä vähääkään sääliä. Hän ei osannut pitää tuollaisen kurjan kreikkalaisen kärsimystä minään. Jos hän olisi tullut sitä ajatelleeksi, olisi hän pitänyt velvollisuutenaan antaa rangaista alhaista kreikkalaista. Mutta hänen ajatuksensa viipyivät Lygian luona, ja hengissä puhui hän hänelle: en palkitse hyvyttäsi pahuudella, ja jos joskus saat tietää miten minä kohtelin sitä, joka tahtoi yllyttää minua nostamaan kättäni sinua vastaan, niin olet oleva minulle kiitollinen. Samassa hän rupesi miettimään, mahtaisiko Lygia kiittää häntä hänen menettelystään Chilonia kohtaan. Oppi, jota Lygia tunnustaa, käskää antamaan anteeksi, ja kristityt olivat antaneet anteeksi rikoksia, jotka olivat ansainneet paljoa kovemman koston. Vasta nyt kajahti Vinitiuksen korvissa huuto: »Kristuksen nimessä!» Hän muisti Chilonin sillä huudolla pelastuneen lygiläisen käsistä ja päätti peruuttaa rangaistuksen.

Hän oli juuri kutsumaisillaan paikalle taloudenhoitajan, kun tämä itsestään astui hänen eteensä ja puhui:

"Herra, se vanhus meni jo tainnoksiin, lieneekö kuollutkin. Vieläkö käsken jatkamaan ruoskimista?"

"Herätä hänet eloon ja tuo hänet tänne."

Atriumin ylipalvelija katosi esiripun taakse, mutta herättäminen mahtoi olla vaivaloista, koska Vinitius vielä sai odottaa kauan aikaa. Hän rupesi jo käymään malttamattomaksi, kun orjat vihdoin kuljettivat sisään Chilonin. Vinitiuksen viittauksesta saivat he itse heti lähteä pois.

Chilon oli valkea kuin vaate, ja pitkin hänen jalkojaan kierteli verisäikeitä, jättäen merkkejä atriumin mosaikkiin. Hän oli kuitenkin tajuissaan, lankesi polvilleen, ojensi käsivartensa Vinitiuksen puoleen ja puhkesi puhumaan:

"Kiitän sinua, herra! Olet suuri ja armollinen!"

"Koiria!" huusi Vinitius, "tiedä, että soin sinulle anteeksi ainoastaan Kristuksen tähden, jota minun on kiittäminen omasta elämästäni."

"Tahdon palvella sekä sinua, herra, että häntä."

"Ole vaiti ja kuuntele. Nouse! Saat lähteä mukaani ja osoittaa minulle talon, jossa Lygia asuu."

Chilon oikaisihe, mutta oli tuskin päässyt pystyyn, kun hänen kasvonsa kävivät entistä kalpeammiksi.

"Herra," puhui hän heikolla äänellä, "olen todella nälissäni... Lähden mukaasi, herra, lähden! Mutta kun ei minulla ole voimia... Käske antaa minulle edes koiriesi ruoan jätteitä, niin tulen..."

Vinitius käski antaa hänelle ruokaa, rahaa ja viitan. Mutta ruoskiminen ja nälkä olivat siihen määrään heikentäneet Chilonia, ettei hän aluksi saattanut syödä. Hänen hiuksensa nousivat pystyyn pelosta, että Vinitius pitäisi hänen heikkouttaan uppiniskaisuutena ja uudestaan käskisi ruoskia häntä.

"Kunhan saisin vähän viiniä, niin se minua lämmittäisi," puhui hän, ja hampaat kalisivat hänen suussaan. "Sitten olisin valmis lähtemään vaikkapa Isoon Kreikkaan."

Jonkun ajan kuluttua oli hän päässyt niin voimiinsa, että he saattoivat lähteä. Matka oli pitkä, sillä Linus, kuten suurin osa kristittyjä, asui Tiberin takana, likellä Miriamin asuntoa. Vihdoin Chilon osoitti Vinitiukselle pienen rakennuksen, jota muuri ympäröi ja joka oli kokonaan murattikköynnöksen peitossa.

"Tuolla, herra," sanoi hän.

"Hyvä on," vastasi Vinitius. "Nyt saat lähteä tiehesi, mutta kuule ensin mitä sinulle sanon: unohda mitä olet kuullut, unohda missä Miriam, Pietari ja Glaucus asuvat, unohda myöskin tämä talo ja kaikki kristityt. Joka kuukausi saat tulla minun talolleni, niin vapautettuni Demas antaa sinulle kaksi kultarahaa. Mutta jos vielä vakoilet kristittyjä, niin ruoskitan sinut tai annan sinut kaupunginprefektin käsiin."

Chilon kumarsi ja lausui:

"Unohdan."

Mutta tuskin oli Vinitius kadonnut kadun kulman taakse, kun Chilon rupesi heristelemään hänelle nyrkkiään ja huusi:

"Kautta Aten ja Raivotarten! en aio unohtaa!"

Samassa hän taasen meni tainnoksiin.

KOLMASKYMMENESKOLMAS LUKU.

Vinitius läksi suoraa päätä taloon, jossa Miriam asui. Portilla tapasi hän Nazariuksen, joka kovin hämmästyi hänet nähdessään, mutta Vinitius tervehti häntä ystävällisesti ja pyysi häntä näyttämään missä hänen äitinsä asui.

Siellä hän, paitsi Miriamia, tapasi Pietarin, Glaucuksen, Crispuksen ja Paavali Tarsolaisen, joka hiljan oli palannut Fregellaesta. Kun nuori tribuuni astui huoneeseen, kuvastui hämmästyks kaikkien kasvoilla, mutta Vinitius lausui:

"Tervehdän teitä Kristuksen nimessä, jota palvelette."

"Ylistetty olkoon hänen nimensä iankaikkisesti."

"Olen nähnyt miten siveää elämää te vietätte ja saanut kokea teidän hyvyttänne, tulen sentähden ystävänä luoksenne."

"Mekin tervehdimme sinua ystävänä," vastasi Pietari. "Istu, herra, ja ja'a kanssamme ateriamme."

"Istun pöytäanne ja ja'an kanssanne aterianne, mutta kuulkaa minua ensin, sinä Pietari ja sinä Paavali Tarsolainen, jotta olisitte vakuutetut vilpittömydestäni. Tiedän missä Lygia on, sillä minä kävin Linuksen talolla, joka on likellä tätä asuntoa. Caesar on antanut minulle Lygian, ja talossani on viisisataa orjaa. Olisin helposti voinut piirittää hänen piilopaikkansa ja anastaa hänet itselleni, mutta en ole sitä tehnyt enkä aio sitä tehdä."

"Siitä on Jumala antava sinulle siunauksensa ja puhdistava sydämesi," lausui Pietari.

"Kiitän sinua, mutta kuulkaa minua vieläkin: en ole tehnyt sitä, vaikka olen elänyt kärsimyksessä ja ikävässä. Jollen olisi teihin tutustunut, olisin empimättä ryöstänyt hänet ja pitänyt hänet luonani väkivallalla, mutta teidän siveytenne ja oppinne, vaikkon sitä tunnusta, on jollakin lailla muuttanut minun mieleni, enkä minä enää saata harjoittaa väkivaltaa. En minä itsekään tiedä, miten se on tapahtunut—sen vain tiedän, että niin on. Tulen nyt teidän luoksenne, koska lienette Lygian isän ja äidin sijaisina, ja sanon teille: antakaa hänet minulle vaimoksi, ja minä vannon teille, etten estä häntä palvelemasta Kristusta, vaan päinvastoin itsekin aion ruveta oppimaan kristinuskoa."

Hän oli puhunut pystyssä päin ja varmalla äänellä, vaikka hänen mielensä oli niin kuohuksissaan, että jalat vapisivat juovikkaan puvun alla. Hänen sanojaan seurasi syvä äänettömyys, ja hän rupesi pian taasen puhumaan ikäänkuin estääkseen heitä antamasta epäsuotuisaa vastausta.

"Tiedän, että teillä on esteitä, mutta rakastan häntä kuin silmäterääni ja vaikkon vielä olekaan kristitty, niin en myöskään ole teidän enkä Kristuksen vihollinen. Tahdon puhua teille suoraan, jotta voisitte minuun luottaa. Tässä on kysymys elämästäni, mutta tahdon kuitenkin olla suora. Toinen sanoisi teille ehkä: kastakaa minut!—minä sanon: valaiskaa ymmärrystäni! Uskon Kristuksen nousseen kuolleista, koska totuutta rakastavat ihmiset kuoleman jälkeen näkivät hänet. Uskon, koska itse olen sen nähnyt, että oppinne synnyttää siveyttä, oikeudentuntoa ja laupeutta eikä suinkaan rikoksia, kuten väitetään. En sitä vielä paljoakaan tunne. Ainoastaan sen verran, minkä teitä teoistanne, Lygian ja teidän puheestanne olen voinut ymmärtää ja päättää. Mutta, kuten sanoin, se on saanut aikaan muutoksen minussa. Ennen pitelin palvelijoitani rautaisin kourin—nyt en enää taida sitä tehdä. Ennen en tuntenut sääliä—nyt tunnen. Viihdyin nautinnoissa, mutta nyt pakenin Agripan lammelta, sillä inhon tunne oli minut tukahuttamaisillaan. Ennen luotin ylivoimaan, nyt olen lakannut luottamasta. Katsokaa, minä en enää tunne itseäni, mutta kemut, viini, laulu, sitrat ja sepeleet minua iljettävät, iljettää Caesarin hovi, alastomat ruumiit ja kaikki rikokset. Mutta kun ajattelen, että Lygia on puhdas kuin lumi vuorilla, niin rakastan häntä vieläkin enemmän. Kun muistan, että teidän oppinne on tehnyt hänet sellaiseksi, niin rakastan oppiannekin ja haluan omistaa sen! Mutta minä en ymmärrä sitä enkä tiedä,

saatanko elää sen mukaan ja sietääkö luontoni sitä. Sentähden elän levottomuudessa ja tuskassa, ikäänkuin kulkisin pimeässä. Hänen kulmakarvansa vetäytyivät tuskallisiin ryppyihin ja puna nousi poskille. Hänen puheensa kävi yhä hätäisemmäksi ja mielenliikutus sai hänet yhä enemmän valtoihinsa."

"Katsokaa, kuinka rakkaus ja epäilykset minua kiduttavat. Minulle on sanottu, ettei oppinne suo ihmiselle elämää eikä iloa, ettei se suvaitse onnea eikä oikeutta, ei järjestystä, hallitusta eikä roomalaista herruutta. Onko se totta? Minulle on sanottu, että Te olette hulluja ihmisiä—sanokaa minulle: Mitä te tuotte maailmaan? Onko rakkaus synti? Onko iloitseminen synti? Onko synti ikävöidä onnea? Oletteko te elämän vihollisia! Täytyykö kristityn tulla kerjäläiseksi? Täytyykö minun luopua Lygiasta? Kummoinen teidän oikeutenne on? Teidän sananne ja tekonne ovat kuin kirkas vesi, mutta mitä sen veden pohjalla on? Te näette, että olen suora. Karkoittakaa pimeys sielustani! Vielä on minulle sanottu näin: Kreikka toi maailmaan viisauden ja kauneuden, Rooma voiman, mutta mitä kristityt tuovat maailmaan? Sanokaa minulle siis: mitä te tuotte? Jos teidän porttienne sisäpuolella on valoa, niin avatkaa minulle!"

"Me tuomme maailmaan rakkauden," vastasi Pietari.

Ja Paavali Tarsolainen jatkoi:

"Jos minä ihmisten ja enkelien kielillä puhuisin, eikä olisi minulla rakkautta, niin olisin kuin helisevä vaski..."

Mutta liikutus valtasi vanhan apostolin sydämen, kun hän näki tuon sielun kärsivän kuin linnun, joka häkissä räpyttelee päästäkseen ilmaan ja auringon valoon, ja hän ojensi kätensä Vinitiuksen puoleen ja lausui:

"Joka kolkuttaa, sille avataan, ja Herran armo on sinun päälläsi. Sentähden siunaan minä sinut, sinun sielusi ja sinun rakkautesi maailman Vapahtajan nimeen."

Vinitius oli puhunut hehkuvalla innostuksella. Kun hän nyt kuuli Pietarin siunauksen, karkasi hän hänen luokseen, ja silloin sattui kumma tapaus. Quiritien vanha jälkeläinen, joka vielä joku aika sitten ei ollut pitänyt vieraan kansan jäseniä ihmisinäkään, tarttui galilealaisen vanhuksen käteen ja rupesi kiitollisena painamaan sitä huuliaan vastaan.

Pietari iloitsi huomattessaan, että siemen oli langennut uuteen peltoon ja että hänen kalastajaverkkonsa oli koonnut yhden sielun lisää.

Läsnäolijatkin iloitsivat siitä, että Jumalan apostolia oli kohdeltu kunnioituksella, ja lausuiivat yhteen ääneen:

"Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa!"

Vinitius nousi kirkastunein kasvoin ja rupesi puhumaan:

"Minä näen, että onni voi asua joukossanne, sillä minä olen täällä onnellinen ja minä uskon, että voitte poistaa sielustani muutkin epäilykset. Mutta minä sanon teille vielä, ettei se saata tapahtua Roomassa; Caesar lähtee Antiumiin ja minun täytyy lähteä hänen kanssaan, sillä olen saanut käskyn. Tiedätte, että joka ei tottele, sen täytyy kuolla. Mutta jos olen löytänyt armon teidän silmissänne, niin tulkaa mukaani ja opettakaa minulle totuutenne. Ette te siellä ole suuremmissa vaarassa kuin minäkään. Suurelle kansanpaljoudelle voisitte siellä saarnata totuuttanne itse Caesarin hovissa. Sanotaan, että Acte on kristitty, ja pretoriani-sotamiesten joukossa on kristittyjä, sen tiedän itse, sillä näin omin silmin kuinka sotamiehet polvistuivat eteesi, Pietari, Nomentanan portin luona. Minä omistan Antiumissa huvilan, ja siellä me voimme kokoontua Neronkin likeisyydessä kuuntelemaan teidän oppianne. Glaucus sanoi minulle kerran, että te yhden sielun tähden olette valmiit vaeltamaan maailman ääriin asti—tehkää nyt minulle se minkä teitte niille, joiden tähden läksitte tänne Judeasta asti. Tehkää se ja älkää hylätkö sieluani!"

Kun he sen kuulivat, rupesivat he neuvottelemaan keskenään ja iloitsivat suuresti oppinsa voitosta ja siitä vaikutuksesta, jonka augustinin ja vanhan roomalaisen suvun jäsenen kääntäminen oli tekevä pakanamaailmaan. He olivat totisesti valmiit yhden ihmissielun tähden vaeltamaan maailman ääriin asti, ja eiväthän he Mestarin kuoleman jälkeen olleet mitään muuta tehneetkään. Kieltävän vastauksen antaminen ei siis johtunut kenenkään mieleenkään. Mutta Pietari oli sillä haavaa kokonaisen seurakunnan paimenena eikä siis voinut poistua Roomasta. Sen sijaan Paavali Tarsolainen, joka hiljan oli palannut Ariciasta ja Fregellaesta ja joka juuri varustautui lähtemään pitkälle matkalle Itämaihin tervehtimään sikäläisiä seurakuntia ja antamaan niille uutta, elähdyttävää intoa, suostui lähtemään nuoren tribunin toveriksi Antiumiin. Sieltä hänen kyllä sitten olisi helppo löytää laiva, joka purjehtisi

Kreikan merille.

Vinitius tosin suretti, ettei Pietari, johon hän jo oli niin kiintynyt, voinut lähteä hänen mukaansa, mutta hän kiitti sentään vilpittömästi Paavalinkin seurasta. Hän kääntyi nyt vanhan apostolin puoleen viimeisellä pyynnöllään.

"Minä tiedän Lygian asunnon," sanoi hän, "ja voisin siis itse lähteä häneltä kysymään, tahtooko hän ottaa minut miehekseen, jos sieluni kääntyy kristityksi, mutta minä tahdon rukoilla sinua, apostoli: salli minun nähdä hänet, tai saata itse minut hänen luokseen. En tiedä kuinka kauan minun täytyy viipyä Antiumissa, ja muistakaa, ettei kukaan Caesarin likeisyydessä saata olla varma huomisesta päivästä. Petronius jo vakuutti minulle, että oloni siellä käy hyvinkin vaaralliseksi. Minä tahtoisin ennen lähtöäni nähdä Lygian, tahtoisin vaivuttaa silmäni hänen silmiinsä ja kysyä häneltä, onko hän unohtanut pahuuteni ja palkitseeko hän sen minulle hyvyydellään."

Pietari hymyili ystävällisesti ja vastasi:

"Kuka sinulta saisi kieltää oikeutettua iloa, poikani."

Vinitius painui taasen suutelemaan hänen kättänsä, sillä hänen sydämensä oli ylen täysi. Mutta apostoli painoi hänen päänsä käsiensä väliin ja lausui:

"Älä sinä pelkää Caesaria, sillä minä sanon sinulle, ettei hiuskarvaakaan pidä päästäsi pudota."

Sitten hän lähetti Miriamin noutamaan Lygiaa sanoen, ettei Lygialle saisi ilmoittaa kuka heidän luonaan oli, jotta neidollekin tulisi sitä suurempi ilo.

Matka ei ollut pitkä, ja pian näkivät huoneessaolijat Miriamin ja Lygian käsi kädessä astuvan puutarhan myrttipensaiden keskitse.

Vinitius olisi tahtonut karata heitä vastaan, mutta kun hän näki Lygian rakastetun hahmon, kävi hän aivan voimattomaksi. Hänen täytyi jäädä paikoilleen seisomaan ja sydän sykki niin, ettei hän tahtonut saada hengitetyksi. Jalat tuskin häntä kannattivat, hänen mielensä oli tällä hetkellä paljoa enemmän kuohuksissa kuin silloin, kun parttien nuolet ensi kerran vinkuivat hänen päänsä ympärillä.

Neito astui mitään aavistamatta huoneeseen, mutta kun hän näki Vinitiuksen, seisahtui hän ja jäi siihen paikkaan ikäänkuin naulattuna. Ensin nousi puna hänen kasvoilleen, mutta äkkiä kävi hän hyvin kalpeaksi ja rupesi hämmästynein ja pelästynein katsein silmäilemään ympärilleen.

Mutta kaikkien läsnäolevien kasvot olivat iloiset ja hyväntahtoiset, ja apostoli tuli Lygian luo ja kysyi:

"Lygia, vieläkö häntä rakastat?"

Hetkisen ajan vaikenivat kaikki. Lygian huulet rupesivat vapisemaan niinkuin lapsen, joka taistelee itkua vastaan ja jonka täytyy tunnustaa paha tekonsa.

"Vastaa!" lausui apostoli.

Lygia lankesi polvilleen apostolin eteen, ja hänen äänestään soi nöyryys ja valitus, kun hän vastasi:

"Rakastan..."

Samassa lankesi Vinitius polvilleen hänen viereensä. Mutta Pietari laski kätensä heidän päällensä ja lausui:

"Rakastakaa toisianne Herrassa ja Hänen kunniakseen, sillä ei teidän rakkaudessanne syntiä ole."

KOLMASKYMMENESNELJÄS LUKU.

He astelivat puutarhassa, ja Vinitius toisti Lygialle lyhyesti kaiken sen, minkä hän apostolillekin oli kertonut. Sanat tulvivat hänen sydämensä syvyydestä, kun hän kertoi hänelle rauhattomuudestaan, muutoksesta, joka hänen sielussaan oli tapahtunut, ja vihdoinkin siitä äärettömästä ikävöimisestä, joka hänen elämänsä oli täyttänyt siitä asti kun hän jätti Miriamin asunnon. Hän tunnusti Lygialle koettaneensa unohtaa hänet, vaikka turhaan. Hänen oli täytynyt ajatella häntä yöt päivät. Puksipuun

oksista väännetty risti, jonka Lygia oli hänelle jättänyt, oli aina ollut muistuttamassa häntä. Hän oli asettanut sen larariumiin ja ehdottomasti hänen oli täytynyt kunnioittaa sitä kuin jumalallista olentoa. Hänen ikävöimisensä oli päivä päivältä käynyt mahtavammaksi, sillä hänen rakkautensa oli väkevämpi häntä itseään. Se oli anastanut valtaansa koko hänen sielunsa jo silloin, kun hän oli ollut Auluksen talossa... Muiden ihmisten elämänlangat kehräävät Kohtalottaret, mutta hänen elämänlankansa kehrää rakkaus, ikävä ja tuska. Hänen menettelytapansa oli ollut huono, mutta rakkaudesta se oli aiheutunut. Hän oli rakastanut Lygiaa Auluksen talossa ja Palatinuksella, rakastanut häntä Ostrianiassa, kun hän näki hänen kuuntelevan Pietarin sanoja, rakastanut häntä silloinkin, kun hän Crotonin kanssa tuli häntä ryöstämään, kun Lygia valvoi hänen vuoteensa ääressä ja kun hän sitten läksi hänen luotaan—kaiken aikaa. Vihdoin oli Chilon tullut Vinitiuksen luo, ilmoittanut hänelle Lygian asunnon ja kehoittanut ryöstämään hänet. Mutta hän oli rangaissut Chilonia ja lähtenyt apostolien luo pyytämään heiltä totuutta ja Lygiaa... Ja siunattu olkoon hetki, jolloin se ajatus oli hänen mieleensä tullut, sillä onhan Lygia nyt hänen luonaan ja eihän hän enää pakene häntä niinkuin hän viime kerran pakeni Miriamin talosta?

"Enhän minä sinua paennut," sanoi Lygia.

"Ketä sinä sitten pakenit?"

Lygia loi häneen silmänsä, joiden väri oli sininen kuin Iris-kukkasissa, painoi sitten hämillään alas päänsä ja virkkoi:

"Tiedäthän sinä..."

Vinitius vaiken, sillä hänen onnensa oli ylenpalttisen suuri. Sitten hän taasen rupesi kertomaan, kuinka hänen silmänsä vähitellen olivat avautuneet näkemään, että Lygia oli aivan toisenlainen kuin muut roomattaret ja ainoastaan Pomponian kaltainen. Ei hän oikein osannut kertoa kuinka se oli tapahtunut, sillä hän ei itsekään ollut tehnyt itselleen niin tarkkaa selkoa tunteistaan, mutta sen hän luuli tietävänsä, että Lygia oli tuonut maailmaan uuden kauneuden, jommoista ei tähän asti maailmassa ollut nähty ja joka ei ollut ainoastaan kaunis kuva, vaan samalla henki. Hän kertoi Lygialle vielä rakastavansa häntä juuri siitä syystä, että hän häntä pakeni, ja sanoi, että Lygia tulee olemaan pyhä olento hänen kotilietensä ääressä. Tämä täytti Lygian sydämen suurella ilolla.

Vinitius ei enää saanut puhutuksi. Hän tarttui Lygian käteen ja katseli ihastuksissaan elämänsä onnea, jonka hän vihdoinkin oli saavuttanut, ja toisteli toistamistaan hänen nimeänsä, ikäänkuin vakuuttaakseen itselleen, että hän todella on löytänyt hänet ja että hän on tässä hänen luonaan:

"Oi Lygia! oi Lygia!"

Vihdoin hän rupesi kysymään Lygian tunteita, ja Lygia tunnusti hänelle rakastuneensa häneen jo Auluksen talossa. Jos Vinitius olisi vienyt hänet Palatinukselta Auluksen taloon, olisi hän tunnustanut kasvatustalonsa rakkautensa ja koettanut lepyttää heidän vihaansa Vinitiukseseen.

"Minä vannon sinulle," sanoi Vinitius, "etten koskaan ollut aikonut ryöstää sinua Auluksen talosta. Petronius voi joskus sinulle kertoa, että minä jo silloin olin kertonut hänelle rakastavani sinua ja aikovani naida sinut. Olin sanonut hänelle: voidelkoon hän kynnykseni sudenrasvalla ja istukoon hän kotilieteni ääressä! Mutta hän vain nauroi minua ja kehoitti Caesaria vaatimaan sinua panttivankina hoviinsa ja sitten antamaan sinut minulle. Monta kertaa minä suruissani olen kironnut häntä, mutta ehkä kohtalo vartavasten oli määrännyt asiain kulun tällaiseksi, sillä enhän muuten olisi tutustunut kristittyihin enkä oppinut ymmärtämään sinua..."

"Usko minua, Marcus," lausui Lygia "Kristus tahtoi johdattaa sinut luokseen."

Vinitius nosti kummastuneena päätään.

"Olet oikeassa," sanoi hän vilkkaasti. "Tapahtumat ovat niin kummallisesti liittyneet toisiinsa. Etsiessäni sinua tutustuin kristittyihin... Ostrianiassa kuuntelin ihmeissäni apostolin sanoja, sillä en iässäni ollut kuullut puhuttavan sellaisista asioista. Varmaan sinä siellä rukoilit puolestani."

"Kyllä!" vastasi Lygia.

He astuivat lehtimajan ohitse, joka oli tiheän murattiköynnöksen peitossa, ja likenivät paikkaa, jossa Ursus, surmattuaan Crotonin, oli karannut Vinitiuksen kimppuun.

"Tässä," huudahti nuorukainen, "olisit kuollut, jollet sinä olisi minua pelastanut."

"Älä muistele sitä," sanoi Lygia "äläkä sano Ursukselle mitään siitä."

"Kuinka minä voisin soimata häntä siitä, että hän sinua puolusti? Päinvastoin olisin paikalla

lahjoittanut hänelle vapauden, jos hän olisi ollut orja."

"Jos hän olisi ollut orja, olisi Aulus aikoja sitten vapauttanut hänet."

"Muistatko," sanoi Vinitius, "että kerran jo tahdoin palauttaa sinut Auluksen taloon? Mutta silloin sinä vastasit minulle, että Caesar voisi saada siitä tiedon ja kostaa kasvatusvanhemillesi. Katso, nyt voit käydä heitä tervehtimässä niin usein kuin tahdot."

"Kuinka niin, Marcus?"

"Sanon: »nyt», mutta tarkoitan, että sitten kun olet vaimoni, saatat vaaratta käydä heidän luonaan. Niin!... Sillä jos Caesar saisikin siitä tiedon ja kysyisi minulta mihin on joutunut panttivanki, jonka hän minulle uskoi, niin vastaisin: olen mennyt naimisiin hänen kanssaan, ja hän käy Auluksen talossa minun suostumuksellani. Ei hän kauaa viivy Antiumissa, sillä hän tahtoo päästä Akaiaan, ja jos viipyisikin, niin ei minun joka päivä tarvitse nähdä häntä. Kun Paavali Tarsolainen on opettanut minulle teidän totuutenne, otan kasteen ja palaan tänne. Sitten koetan voittaa Auluksen ja Pomponian suostumuksen—palaavathan he jo näinä päivinä kaupunkiin—ja sitten ei enää ole mitään esteitä, vaan minä saan ottaa sinut omakseni ja saattaa kotilieteni ääreen. Oi rakkahimpani, oi rakkahimpani!"

Vinitius ojensi kätensä korkeuteen, ikäänkuin huutaakseen taivasta rakkautensa todistajaksi. Mutta Lygia loi häneen kirkkaat silmänsä ja puhui:

"Silloin sanoin minäkin: »missä sinä Cajus olet, siellä tahdon minä Cajakin olla»."

"Oi, Lygia!" huudahti Vinitius, "vakuutan sinulle, ettei naista ikinä niin ole miehelässä kunnioitettu, kuin sinua kunnioitetaan minun kodissani."

Vähän aikaa he astelivat ääneti, sillä onni oli ylenpalttisena täyttänyt heidän rintansa. Rakkautensa kirkastamina olivat he ylevät kuin jumalalliset olennot ja kauniit katsella kuin kevään kukkaset.

Vihdoin he seisautuivat syressin juurelle, joka kasvoi likellä porttia. Lygia nojautui sen runkoa vastaan, ja Vinitius puhkesi vapisevalla äänellä puhumaan:

"Käske Ursuksen mennä Auluksen taloon, koota vaatteesi ja lapsuudenaikaiset leikkikalusi ja tuoda ne minulle."

Lygian posket rupesivat hohtamaan kuin ruusu tai aamurusko.

"Tapa määrää toisin," sanoi hän.

"Tiedän. *Pronuba* [vaimo, joka saattoi morsianta ja joka hänelle neuvoi vaimon velvollisuudet] ne tavallisesti tuo vasta häiden jälkeen, mutta tee se minun mielikseni. Vien ne huvilaani Antiumiin ja muistelen sinua siellä."

Hän pani kädet ristiin ja rupesi pyytämään kuin lapsi:

"Pomponia palaa näinä päivinä. Tee se, jumalattareni, tee se, rakkaani!"

"Tehköön Pomponia niinkuin itse tahtoo," vastasi Lygia, ja »pronubaa» mainitessa kävivät hänen poskensa vieläkin heloittavammiksi.

He vaikenivat, sillä rakkaus täytti heidän rintansa niin, että he tuskin saivat hengitetyksi. Lygia nojasi olkapäättään syressin runkoon, ja puun varjossa näyttivät hänen kasvonsa aivan vaaleilta. Hänen silmänsä olivat alas painetut, ja hänen rintansa nousi ja laski kiivaasti hengityksestä. Vinitiuksenkin kasvot olivat käyneet aivan kalpeiksi. Illan hiljaisuudessa kuulivat he omien sydäntensä löynnit, ja piha syresseineen, myrttipensaineen ja lehtimajoineen muuttui heidän silmissään rakkauden puutarhaksi.

Mutta Miriam astui nyt ovelle ja pyysi heitä ilta-aterialle. He istuutuivat apostolien väliin, ja nämä katselivat lempein silmin nuorta polvea, jonka huoleksi heidän kuoltuaan oli tuleva uuden opin siemenen kylväminen.

Pietari mursi ja siunasi leivän. Kaikkien aterioitsevien kasvoista loisti rauha, ja ääretön onni tuntui täyttävän koko huoneen.

"Katso," virkkoi vihdoin Paavali kääntyen Vinitiuksen puoleen, "olemmekohan me elämän ja ilon vihollisia?"

Vinitius vastasi:

"Tiedän, ettette ole, sillä en koskaan ole ollut niin onnellinen kuin teidän joukossanne."

KOLMASKYMMENESVIIDES LUKU.

Kun Vinitius saman päivän iltana palasi kotiin Forumin kautta, näki hän Vicus Tuscuksen päässä Petroniuksen kullatun kantotuolin ja kahdeksan bitynilaista sitä kuljettamassa. Hän heilutti kättään, sai heidät pysähtymään ja likeni verhoja.

"Oletko nukkunut hyvää ja kaunista unta?" kysyi Vinitius ja hymyili nähdessään Petroniuksen nukkuvan.

"Sinäkö siinä!" sanoi Petronius herätessään. "Niin, nukuin todella, sillä koko yön vietin Palatinuksella. Olen paraikaa matkalla ostamaan itselleni lukemista Antiumiin... Mitä kuuluu?"

"Käytkö sinä kirjakaupoissa?" kysyi Vinitius.

"Käyn. En tahdo päästää kirjastoani epäjärjestykseen, hankin sentähden matkaa varten erityisen varaston. Varmaankin Musoniukselta ja Senecalta on ilmestynyt jotakin uutta. Haen sitäpaitsi Persiuksen teoksia ja erästä Vergiliuksen eklogien laitosta, jota minulla ei ole. Oi kuinka olen väsyksissä ja kuinka käsiäni särkee käärojen alituisesta avaamisesta... Mutta kun kerran joudut kirjakauppaan, käyt uteliaaksi ja mielesi tekee katsella yhtä ja toista. Olen ollut Avirnuksella, Atractuksella Argiletumin varrella ja vielä Sosiusten kaupassa Vicus Sandalariuksen varrella. Kautta Castorin! kuinka minua nukuttaa!..."

"Koska olet ollut Palatinuksella, niin tottahan sinulta saa tietää mitä sinne kuuluu. Mutta kuulehan! lähetä pois kantotuoli ja kirjakääröt ja tule minun luokseni, niin saamme puhua Antiumista ja muusta."

"Hyvä," vastasi Petronius ja astui kantotuolista. "Tottahan sinä tiedät, että ylihuomenna lähdetään Antiumiin."

"Mistä minä sen tietäisin?"

"Missä maailmassa sinä oikein elät? Minäkö vasta sinulle sen uutisen tuon? Niin! Ole nyt valmiina varhain ylihuomis-aamuna. Herneet ja oliiviöljy eivät ole auttaneet, huivi, kierrettynä paksun kaulan ympäri, ei myöskään auttanut, ja Vaskiparran ääni on yhä käheä. Asiain niin ollen ei viivyttelystä ole ajatteleminenkaan. Hän kiroilee Roomaa ja Rooman ilmaa, hän haluaisi hävittää koko kaupungin maan tasalle ja tuhota sen tulella. Hän haluaa kiireen kautta päästä meren rannalle ja sanoo, että haju, joka nousee kapeilta kaduilta, vie hänet hautaan. Tänään on uhrattu suuria uhreja kaikissa temppeleissä, jotta hänen äänensä palaisi, mutta voi roomalaisia ja varsinkin senaattoreja, jollei ääni pian palaa!"

"Eihän olisi syytä lähteä Akaiaan, jos se palaisi."

"Eikö meidän jumalallisella Caesarillamme sitten muka ole muita lahjoja kuin ääni? huudahti Petronius hymyillen.—Voisihan hän esiintyä Olympon leikeissä runoilijana ja esittää Trojan palon; tai vaununohjaajana, soittajana, painiskelijana, vaikkapa tanssijana. Varmaan hän joka kerralla korjaisi kaikille voittajille määrätty seppeleet. Tiedätkö, miksi apina sairastui? Eilen hän tahtoi näyttää olevansa yhtä hyvä tanssija kuin Pariksemme ja esitti meille tanssien Ledan seikkailut, mutta hiestyi ja kylmettyi. Hän oli aivan yhtä märkä ja limainen kuin ankerias, joka juuri on nostettu vedestä. Yhtämittaa hän muutteli naamaa, kieritteli kuin hämähäkki ja riuhtoi käsillään kuin juopunut merimies. Inhoittavaa oli katsella hänen suurta vatsaansa ja ohuita sääriään. Paris oli opettanut häntä jo kahden viikon ajan, mutta koetapa ajatella Vaskipartaa Ledana tai jumalallisena joutsenena. Siinä se on joutsen! En tiedä mitä enää sanoisin! Mutta hän aikoo julkisesti esittää saman pantomimin, ensin Antiumissa, sitten Roomassa."

"Hänen esiintymisensä julkisena laulajana on jo herättänyt paheksumista, ja onhan kuulumatonta, että roomalainen Caesar esiintyy miminä, matkijana. Ei, sitä totisesti ei Roomakaan siedä!"

"Rakkaani! Rooma sietää mitä hyvänsä, ja senaatti kiittää »isänmaan isää» kaikesta."

Hetken perästä hän jatkoi:

"Roskaväki ylpeilee siitä, että Caesar on sen kulharina."

"Sano nyt itse: voiko ihminen sen alemmaksi vaipua?"

Petronius kohautti olkapäitään.

"Sinä elät täällä hiljaisessa kodissasi ja mietit Lygiaa tai kristittyjä. Taidat siis tuskin tietää, mitä hovissa tapahtui pari päivää sitten. Nero meni silloin julkisesti naimisiin Pythagoraksen kanssa. Poika esiintyi morsiamena. Luulisi hulluuden jo ennättäneen huippuunsa, vai mitä? Ja uskotko, että papit juhlallisesti vahvistivat avioliiton. Minä olin itse läsnä ja vakuutan sinulle, että vaikka minä voin sietää paljon, niin kyllä minä silloin ajattelin, että jumalien täytyy antaa joku merkki, jos heitä on olemassa... Mutta Caesar ei usko jumaliin ja lienee oikeassa."

"Hän on siis yhtäaikaa ylimäinen pappi, jumala ja jumalankieltäjä," virkkoi Vinitius.

Petronius hymähti.

"Niin on! En ole tullut sitä ajatelleeksi, mutta siinä on asema, jonka kaltaista tähän asti tuskin on nähty maailmassa."

Hän vaikenä ja jatkoi hetken perästä:

"Lisättäköön vielä, että ylimäinen pappi, joka ei usko jumaliin, ja jumala, joka pilkkaa jumalia—samalla ateistina pelkää heitä."

"Sen todistaa selvästi tapaus Vestan temppelissä."

"On tämä kaunis maailma!"

"Maailma ja Csesar ovat toistensa arvoiset!—Mutta ei tätä kauaa kestä."

Jutellessaan olivat he saapuneet Vinitiuksen talolle, jossa iloinen illallinen heitä odotti. Vinitius kääntyi vielä kerran Petroniuksen puoleen ja toisti:

"Ei, rakkaani, maailman täytyy uudestisyntyä."

"Emme me sitä synnytä uudestaan," vastasi Petronius. "Sillä Neron aikana on ihminen kuin perhonen: hän elää armon auringossa ja kuolee, kun ensi kylmä henkäys häntä kohtaa ... kuolee, vaikkei tahtoisikaan! Kautta Majan pojan! olen monesti kysynyt itseltäni, minkä ihmeen kautta tuollainen Lucias Saturninus saattoi elää yhdeksänkymmenenkolmen vuoden vanhaksi, elää vielä Tiberiuksen, Kaligulan ja Klaudiuksen jälkeen?... Mutta vähät siitä. Sallitko minun lähettää kantotuolisi noutamaan Eunikeä? Väsymykseni on kadonnut jäljettömiin, ja tahtoisin pitää hauskaa. Käskepä sitransoittajien soittaa illallisen aikana. Sitten voimme puhua Antiumista. Täytyy ajatella tuota matkaa, varsinkin sinun."

Vinitius lähetti noutamaan Eunikeä, mutta ilmoitti, ettei hän vain viitsi vaivata päätään Antiumin-matkalla. Vaivatkoot päätään ne, jotka eivät voi tulla toimeen muuten kuin Caesarin armon säteissä. Ei maailma Palatinukseen pääty, ei ainakaan niiden mielestä, joiden sydän ja sielu on toisaalla.

Hän puhui niin huolettomasti, reippaasti ja iloisesti, että Petroniusta hämmästytti. Hän katseli sisarenpoikaansa hyvän aikaa ja kysyi vihdoin:

"Mikä sinun oikein on? Nythän sinä olet aivan samanlainen kuin ennen, kun vielä kannoit kultaista bullaa rinnallasi."

"Olen onnellinen," vastasi Vinitius. "Pyysin sinua luokseni juuri saadakseni ilmoittaa sen sinulle."

"Mitä sinulle on tapahtunut?"

"Jotakin, jota en vaihtaisi koko Rooman valtakuntaan."

Näin sanottuaan Vinitius istuutui, nojasi kyynärpäähensä tuolin kaidepuihin, laski kätensä pään varaan ja rupesi puhumaan, kasvot loistaen onnesta.

"Muistatko, kuinka me kerran yhdessä kävimme Aulus Plautiuksen talossa ja sinä siellä ensi kerran näit jumalallisen tytön, jota itsekin vertasit kevääseen tai aamuruskoon? Muistatko sen verrattoman Psychen, sen ihanimman tyttöjen joukossa, sen kauneimman jumalattaristanne?"

Petronius katseli Vinitiukselta kummastuneena, ikäänkuin hän olisi epäillyt, että hänen päänsä oli sekaisin.

"Kenestä sinä puhut?" kysyi hän vihdoin. "Tietysti minä Lygian muistan."

Mutta Vinitius lausui:

"Minä olen hänen kihlattunsa."

"Mitä?"

Vinitius hypähti äkkiä istualtaan ja huusi paikalle taloudenhoitajansa.

"Käske kaikki orjat tänne. Tulkoon jok'ikinen. Pian!"

"Oletko hänen kihlattunsa?" kysyi Petronius uudestaan.

Hänen tointuessaan hämmästyksestä tulvi Vinitiuksen talon äärettömään atriumiin tulvimistaan väkeä. Sinne tuli vapisevia vanhuksia, miehiä, jotka olivat miehuutensa parhaimmassa iässä, naisia, poikia ja tyttöjä. Joka hetki virtasi atriumiin uutta väkeä; käytävistä, joiden nimenä oli »fauces», kuului kaikenlaisia eri kieliä. Vihdoin olivat he kaikki asettuneet riveihin pitkin seiniä ja pylväskäytävään. Vinitius seiso iimpluviumin vieressä ja kääntyi siitä vapautettunsa Demaksen puoleen, lausuen:

"Kaikki, jotka ovat palvelleet talossani kaksikymmentä vuotta, tulkoot huomenna pretorin luo, jossa he saavat vapautensa; ne, jotka eivät ole palvelleet tätä aikaa, saavat kolme kultarahaa ja kaksinkertaiset annokset viikon aikana. Kuritushuoneisiin maalle on lähetettävä käsky, että rangaistukset ovat lakkautettavat, kahleet otettavat miesten jaloista ja heille annettava tarpeeksi ruokaa. Tietäkää, että tämä päivä on tuottanut minulle suuren onnen, sentähden tahdon, että ilo asuisi talossa."

Hetkisen ajan seisoivat orjat äänettöminä, ikäänkuin eivät olisi uskoneet omia korviaan, mutta sitten nostivat he kaikki kätensä ja puhkesivat huutamaan:

"Aa! herra! aa!..."

Vinitius antoi heille merkin poistua. He olisivat mielellään heittäytyneet hänen jalkainsa juureen kiittämään, mutta hänen käskystään he jättivät kiireesti huoneen, ja pian täytti heidän ilonsa koko talon, laesta lattiaan asti.

"Huomenna," puhui Vinitius, "käsken heitä vielä kävelemään puutarhaan. Kukin saa siellä piirrellä hiekkaan mitä tahtoo. Sen, joka piirtää kalan kuvan, vapauttaa Lygia."

Petronius, joka ei koskaan kauaa hämmästellyt mitään asiaa, virkkoi jo aivan levollisena:

"Vai kalan! Ahaa! Muistan kyllä Chilonin sanoneen, että kristityt pitävät sitä tunnusmerkkinä."

Sitten hän teki kädellään liikkeen Vinitiusta kohti ja huudahti:

"Onni on aina siellä, missä ihminen näkee sen olevan. Sirotelkoon Flora tiellenne kukkia läpi koko elämänne. Toivotan sinulle kaikkea, mitä itsekin toivot."

"Kiitän sinua. Olin pelännyt sinun rupeavan vastustamaan aikomuksiani. Mutta se olisi ollut turha vaiva."

"Minäkö vastustamaan? En lainkaan. Olen päinvastoin sitä mieltä, että teet aivan oikein."

"Vai niin, sinä tuuliviiri!" huudahti Vinitius iloisesti.

"Etkö muista mitä sanoit minulle silloin, kun palasimme kotiin Graecian talosta?"

Petronius vastasi kylmäverisesti:

"En! Mutta minä olen vaihtanut mieltä."

Hetken perästä hän jatkoi:

"Rakkaani! Roomassa vaihtelee kaikki. Miehet vaihtavat vaimoja, vaimot vaihtavat miehiä—miksi minä sitten en vaihtaisi mieltä? Nero oli jo menemäisillään naimisiin Acten kanssa. Sitä varten korotettiin Acte jo kuninkaalliseen säätyyn. Ja entä sitten! Nero olisi saanut kelpo vaimon ja me kelpo Augustan. Kautta Proteuksen ja hänen hedelmättömien meriensä! minä tulen aina vaihtamaan mieltä niin pian kuin huomaan sen mukavaksi tai hyödylliseksi. Lygian kuninkaallinen syntyperä epäilemättä on varmempi kuin Acten. Mutta varo sinä Antiumissa Poppaeaa, sillä hän on kostonhimoinen."

"Vähät hänestä! Antiumissa ei tule hiussuortuvakaan putoamaan päästäni."

"Sinä luulet nähtävästi, että taasen saat minut hämmästyttämään—erehdyt. Mutta mistä sinä sen tiedät?"

"Apostoli Pietari sanoi sen minulle."

"Vai sanoi apostoli Pietari! No, sitten ei ole vetoamistakaan mihinkään todistuskappaleihin. Salli minun sentään varovaisuuden vuoksi viitata muutamaan näkökohtaan, vaikkapa vain siltä varalta, että apostoli Pietari osoittautuisi vääräksi profeetaksi, sillä jos apostoli Pietari sattumalta erehtyisi, voisi luottamuksesi turmeltua, ja se olisi epäilemättä apostoli Pietaristakin ikävää."

"Tee mitä tahdot, mutta minä häneen uskon, ja jos sinä luulet voitavasi horjuttaa luottamustani sillä, että noin purevalla äänellä lausut hänen nimensä, niin erehdyt."

"Salli minun vielä tehdä viimeinen kysymys: joko olet ruvennut kristityksi?"

"En vielä, mutta Paavali Tarsolainen lähtee minun mukanaani opettamaan minulle Kristuksen oppia, ja sitten otan kasteen, sillä se on valhetta, että kristityt olisivat elämän ja ilon vihamiehiä."

"Sitä parempi sekä sinulle että Lygialle," vastasi Petronius.

Olkapäitään kohauttaen jatkoi hän sitten, ikäänkuin itsekseen:

"Kummallista, kuinka nuo ihmiset ymmärtävät hankkia opilleen tunnustajia ja kuinka se lahko leviää."

Mutta silloin puhkesi Vinitius puhumaan sellaisella kiihkolla, että vähintään olisi luullut häntä itseään kristityksi:

"Niin! heitä on tuhansia ja kymmeniä tuhansia Roomassa, Italian kaupungeissa, Kreikassa ja Aasiassa. Legioneissa ja pretoriani-sotamiesten joukossa on kristittyjä, heitä on itse Caesarin palatsissakin. Orjat ja porvarit, köyhät ja rikkaat, patricit ja plebejit sitä oppia tunnustavat. Tiedätkö, että useat Corneliukset jo ovat kristittyjä, Pomponia Graecina on kristitty, Octavia luultavasti on kristitty ja Acte on kristitty? Niin, se oppi valloittaa maailman ja yksin se voi maailman uudesti-synnyttää. Älä kohauttele olkapäitäsi, sillä mistä tiedät, etkö itse kuukauden tai vuoden perästä tunnusta samaa oppia?"

"Minäkö?" huudahti Petronius. "En, kautta Lethen pojan! en minä sitä tunnusta, vaikka siinä asuisi kaikki ihmisten ja kaikki jumalten viisautta. Siihen täytyy panna vaivaa, enkä minä tahdo nähdä vaivaa. Se vaatii ihmiseltä kieltäytymistä, ja minä en tahdo kieltäytyä mistään tässä elämässä. Sinun luontoisellesi miehelle, joka on kuin tulta ja kiehuva vettä, voi sellainen käydä pänsä, mutta ei minulle. Minulla on gemmani, korkokuvani, vaasini ja Eunikeni—muuta en kaipaa. Olympon en luota, vaan valmistan sen itselleni maan päällä ja nautin, kunnes jumalallisen jousimiehen nuoli minut lävistää tai kunnes Caesar käskee minun avata suoneni. Sitäpaitsi pidän orvokkien lemusta ja mukavista tricliniumeista. Pidän myöskin jumaliamme ... kielellisinä kuvina ... ja Akaiasta, jonne pian lähden lihavan, hoikkasäärisen, verrattoman jumalallisen Caesarimme, Augustuksemme, Periodoniceksemme ... Herkuleksemme ja Neromme kanssa!..."

Petroniusta huvitti suuresti pelkkä ajatus, että hän antautuisi tunnustamaan galilealaisten kalastajien oppia, ja hän rupesi itsekseen hyräilemään:

»Myrttiin vihriään miekkani kiedon,
Harmodion ja Aristogeitonin jälkeen...»

Samassa hän sentään lakkasi, sillä palvelija tuli ilmoittamaan, että Eunike oli saapunut.

Hänen tultuaan asetettiin aterialle, ja sen aikana esittivät sitransoittajat muutamia lauluja. Vinitius kertoi Petroniukselle, että Chilon oli käynyt hänen luonaan ja että juuri kun kreikkalaista ruoskittiin, hänen päähänsä oli pälkähtänyt tuuma lähteä suoraa päätä apostolin puheille.

Petronius, jota taasen oli alkanut unettaa, laski käden otsalleen ja virkkoi:

"Tuuma oli hyvä, koska kerran siitä on ollut hyviä tuloksia. Mutta Chilonille olisin minä sinun sijassasi antanut viisi kultakappaletta enkä selkäsäunaa. Jos taas välttämättömästi tahdoit häntä ruoskittaa, niin olisit ruoskittanut oikein perinpohjin, sillä kuka tietää, eivätkö senaattorit vielä aikoinaan kumartele hänen edessään niinkuin nyt kumartavat ritarillemme Suutari-Vatiniukselle. Hyvää yötä."

Petronius ja Eunike ottivat seppeleen päästään ja läksivät kotiin, mutta heidän mentyään läksi Vinitius kirjastoonsa ja kirjoitti Lygialle seuraavan kirjeen:

»Kun sinä, jumalattareni, aamulla avaat ihanat silmäsi, niin sanokoon tämä kirje sinulle: hyvää huomenta! Sentähden tahdon kirjoittaa tänään, vaikka huomenna saan sinut nähdä. Ylihuomenna lähtee Caesar Antiumiin, ja voi kauhistus! minun täytyy lähteä mukaan. Kuten jo sanoin sinulle,

tuottaisi tottelemattomuus kuoleman, ja nyt ei minulla olisi voimaa kuolla. Mutta jos sinä tahdot toisin, niin kirjoita sananen, ja minä jään tänne. Petronius saa sitten käyttää kykyään ja torjua vaarat pääni päältä. Tänään minä onneni huumauksessa annoin lahjoja kaikille orjilleni ja ne, jotka ovat palvelleet talossa kaksikymmentä vuotta, vien huomenna pretorin luo ja teen heidät vapaiksi. Sinun, armaani, täytyy kiittää minua, sillä luulen toimineeni sinun lempeän oppisi mukaisesti. Olen tehnyt sen sinun tähtesi. Sanon heille huomenna, että heidän on vapaudestaan kiittäminen sinua, sillä tahdon, että he olisivat sinulle kiitolliset ja että he ylistäisivät sinun nimeäsi. Sen sijaan minä itse puolestani nyt antaudun sinun ja onnen orjaksi, ja suokoon Jumala, etten koskaan pääsisi vapaaksi siitä orjuudesta. Kirottu olkoon Antium ja koko Vaskiparran matka. Iloitsen sentään siitä, etten ole yhtä viisas kuin Petronius, sillä silloin minun ehkä täytyisi lähteä Akaiiaan. Eron aikana tahdon lohduttaa mieltäni suloisella muistollasi. Ja kun vain suinkin voin riistäytyä irti, istuudun hevosen selkään ja karautan Roomaan, jotta minun silmäni saisivat sinut nähdä ja korvani kuulla suloisen äänesi. Kun en itse voi tulla, lähetän orjani viemään kirjettä ja noutamaan tietoja sinusta. Tervehdin sinua, jumalattareni, ja syleilen jalkojasi. Älä suutu siitä, että sanon sinua jumalattareksi. Jos kiellät, tottelen. Mutta tänään en keksi muuta nimeä. Lähetän sinulle tervehdyksen tulevasta kodistasi—koko sydämestäni.»

KOLMASKYMMENESKUODES LUKU.

Koko Rooma tiesi, että Caesar matkalla tahtoi poiketa ostamaan Ostiaa tai oikeastaan maailman suurinta laivaa, joka hiljan oli tuonut jyviä Aleksandriasta ja jonka sieltä piti Via Littoralista pitkin lähteä Antiumiin. Tarpeellisiin toimenpiteisiin oli ryhdytty jo monta päivää sitten. Sentähden oli ihmisvirta varhaisesta aamusta alkaen yhtämittä liikkinut Porta Ostiensista kohti. Siinä oli kaupungin roskaväki ja ihmisiä kaikista maailman kansallisuuksista, ihmisiä, jotka tahtoivat pitää hauskaa ja katsella Caesarin seuruetta, sillä Rooman kansa ei koskaan saanut siitä näytelmästä tarpeekseen. Tie Antiumiin ei ollut pitkä eikä vaivaloinen, ja itse kaupunki oli täynnä mitä ihanimpia palatseja ja huviloita, joissa oli toteutettu kaikki mahdolliset mukavuuden vaatimukset ja joissa vallitsi sitäpaitsi mitä loistavin ylellisyys. Siitä huolimatta oli Caesarin tapana ottaa mukaansa matkalle kaikenlaisia mieli-esineitään, alkaen soittokoneista ja taloustarpeista veistokuviiin ja mosaikkeihin. Ne otettiin mukaan silloinkin, kun hän aikoi viipyä vain vähän aikaa lepäämässä tai vahvistumassa, Sentähden tarvitsi hän myös joka matkaa varten laumoittain palvelijoita, puhumattakaan pretoriani-sotamiehistä ja augustianeista, joista viimeainutkin puolestaan kuljettivat mukanaan suuria palvelijajoukkoja. Matkapäivän aamuna varhain ajoivat päivettyneet pukinnahkasiin jalkineihin puetut paimenet viisisataa aasintammaa Campanialta Porta Ostiensiksen läpi. Poppaean piti näet aamulla, Antiumiin saavuttuaan, saada tapansa mukaan kylpeä niiden maidossa. Nauraan ja pilapuheita lasketellen katseli katuyleisö aasien pitkiä korvia, jotka lupsottelivat tomupilvien seassa, ja kuunteli huvikseen piiskanläiskettä ja paimenten viljelä huutoja. Aasien kadottua näkymättömiin karkasi tielle poikalauma, joka huolellisesti puhdisti tien ja sitten sirotteli sille kukkasilla ja pinjanneuloja. Ihmisjoukko toisteli kehuen, että koko tie Antiumiin asti peitetään kukkasilla, joita on keräilty yksityisten puutarhoista ja ostettu kalliilla rahalla kauppiailta Porta Mugioniksen luona. Jota pitemmälle päivä joutui, sitä enemmän ihmistungos kasvoi. Toiset olivat tuoneet tien vierille koko perheensä. Ajankulukuksi asettelivat he eväitänsä kiville, joista piti rakennettaman uutta temppeliä Cerekselle, ja söivät aamiaisensa siinä taivasalla. Pitempimatkaisiakin oli joukoittain saapunut paikalle. Juteltiin Caesarin matkasta, hänen entisistä matkoistaan ja matkoista yleensä. Merimiehet ja entiset sotilaat kertoivat kummia asioita maista, joista he kaukaisilla matkoillaan olivat kuulleet puhuttavan ja joita ei yksikään roomalainen silmä vielä ollut nähnyt. Kaupunkilaiset, jotka eivät ikinä olleet käyneet Via Appiaa etempänä, kuuntelivat kummissaan Intian ja Arapian ihmeistä, Britanniaa ympäröivistä saarista, joista eräälläkin särkällä Briarius oli ottanut vangiksi nukkuvan Saturnuksen ja jolla asui henkiä, hyperboreaalaisten maista, sumuisista meristä ja valtameren vingunnasta ja ulvonnasta, kun laskeva aurinko tipahtaa niiden vesisyvyvyyksiin. Roskaväki uskoi kaikki nämä jutut tosiksi—eihän se kumma ollut, kun sellaisetkin miehet kuin Plinius ja Tacitus niihin uskoivat. Juteltiin myöskin laivasta, jota Caesarin piti käydä katsomassa, että se oli tuonut vehnää kahdeksi vuodeksi, neljäsataa matkustajaa, kaikenlaisia varustuksia ja paljon petoeläimiä, joita tarvittiin kesäisiin kilpaleikkeihin. Joukossa vallitsi mitä tyytyväisin mieliala, kun se ajatteli Caesariaan, joka ei ainoastaan elättänyt kansaansa vaan vielä piti huolta sen huvituksista. Kaikki varustautuivat tervehtimään häntä suurella innostuksella.

Nyt tuli näkyviin osasto numidialaista hevosväkeä, joka kuului pretorianijoukkoihin. Miehillä oli keltaiset puvut, punaiset vyöt ja suuret korvarenkaat, joista heidän tummille kasvoilleen lankesi kullankarvainen hohde. Heidän bambusta tehtyjen peitsiensä päät välkkyivät auringossa kuin tulen liekit ja heidän jäljessään tuli matkasaatto, joka oli kuin mikäkin juhla-kulkue. Katsojalaumat yrittivät tunkeutua likemmä, mutta pretorianien jalkaväki asettui riviin molemmin puolin porttia, joten tie jäi

vapaaksi. Ensinnä tuli vaunuja, joissa oli purppuraiset, punaiset, sinipunertavat tai lumivalkeasta byssoskankaasta tehdyt ja kultalangalla kirjaellut telttakatot ja joissa kuljetettiin itämaalaisia mattoja, sitruunapuisia pöytiä, mosaikkeja, keittoastioita, hähkejä lintuineen, joita oli keräilty idästä, lännestä ja etelästä ja joiden aivojen ja kielten piti joutua Caesarin pöydälle, viinitynnyrejä ja koreja täynnä hedelmiä. Särkyviä esineitä, joita ei uskallettu panna vaunuihin, kantoivat orjat jalkaisin kävellen. Siten oli liikkeellä satoja ihmisiä, jotka kantoivat astioita ja korinttilaisia pronssikuvia. He kulkivat kaikki ryhmittäin: toiset kantoivat etruskilaisia, toiset kreikkalaisia vaaseja, toiset kulta- ja hopea-astioita, toiset aleksandrialaisia lasitavaroita. Näitä seurasi pieni joukko pretoriani-sotamiehiä jalan ja ratsain, ja jokaisella orjaryhmällä oli oma vartiansa kädessä piiska, jonka päässä läiskähtävän siiman asemesta oli nahka- tai rautapalasia. Ihmiset, jotka varovasti kantaen kannettaviaan hitaasti astuivat tietä pitkin, tekivät matkustajajoukon jonkun juhlallisen, uskonnollisen kulkueen kaltaiseksi, ja yhtäläisyys kävi vieläkin silmiinpistävämmäksi, kun saattoon liittyi Caesarin ja hovin soittokonevarasto. Siinä oli harppuja, kreikkalaisia luuttuja, heprealaisia ja egyptiläisiä luuttuja, formingeja, huiluja, pitkiä kierrettyjä torvia ja symbaleja. Kun näki nuo lukemattomat soittokoneet, joiden pronssin, kalliit kivet ja helmet aurinko pani säteilemään, niin olisi luullut Apollon tai Bakkuksen astuneen alas maailmaan. Sitten tuli kauniita rattaita, joissa istui kulhareja, tanssijoita ja tanssijattaria, järjestettyinä taiteellisiin ryhmiin, tyrsos-sauvat käsissä. Heidä seurasi heidän palvelija-orjansa, ja vihdoinkin tuli pieniä poikia ja tyttöjä, joita oli keräilty koko Kreikasta ja Vähästä-Aasiasta, hapsot hajallaan tai kiertyneinä kiharoiksi ja kytkettyinä kultaverkkoihin. He olivat herttaiset kuin amorinit, mutta heidän kauniit kasvonsa olivat paksun maalin peitossa, jottei Campanian ilma pääsisi polttamaan heidän hienoa ihoaan.

Taasen tuli osasto pretoriani-sotamiehiä, parrakkaita, vaaleita, punatukkaisia, sinisilmäisiä, jättiläiskokoisia sykambreja. Heidän edessään kulkivat n.s. »imaginarii», lipunkantajat, jotka kuljettivat roomalaisia kotkia, tauluja kirjoituksineen, germanilaisia ja roomalaisia jumalankuvia sekä Caesarin kuvapatsaita ja rintakuvia. Sotilaspanssarien ja nahkojen alta pilkistivät heidän ruskettuneet, väkevät käsivartensa. He olivat kuin mitään sotakoneita ja kantoivat ilman vaikeutta raskaat aseensa, joita ei heikompi olisi jaksanut liikuttaakaan. Maa tuntui huojuvan heidän tasaisten, raskaiden askeltensa alla, ja ikäänkuin tuntien oman voimansa, jota olisivat voineet käyttää vaikkapa itse Caesaria vastaan, katselivat he halveksivasti katuyleysöä, nähtävästi unohtaen, että useat olivat saaneet marssia tähän kaupunkiin kahleissa. Heidä ei kuitenkaan ollut paljoa, sillä pretorianien päävoima oli jäänyt pääkaupunkiin vartioimaan sitä ja pitämään sitä kurissa. Soturien jäljessä kuljetettiin kahleissa Neron tiikerejä ja jalopeuroja, jotta Caesar saisi valjastaa ne vaunujensa eteen, jos hän sattumalta haluaisi näytellä Dionysosta. Hindulaiset ja arapialaiset miehet niitä taluttivat rautakahleissa, jotka olivat punotut täyteen kukkasia, niin että pedot näyttivät kulkevat kukkaskahleissa. Taitavien kesyttäjien kasvattamat elukat katselivat ihmisjoukkoa vihreillä, unisilla silmillään ja kohottivat tuon tuostakin suuria päitään, ahneesti särpien sieramiinsa ihmishajua ja nuoleskellen suitaan terävillä kielillään.

Nyt tuli keisarillisten vaunujen ja kantotuolien vuoro. Niitä oli pieniä ja suuria, kullattuja, purppuraisia, norsunluukappaleilla, helmillä ja kaikenlaisilla hohtavilla kalleuksilla koristettuja. Näitä seurasi taasen pieni osasto pretoriani-sotamiehiä, tällä kertaa vapaaehtoista,[1] italialaista väkeä roomalaisissa puvuissa; sitten kulki valiojoukko orjia, palvelijoita ja poikasia, ja vihdoinkin likeni itse Caesar, jonka tuloa joukko jo kaukaa tervehti kimeillä huudoilla.

[1] Italian asukkaat olivat vielä Augustuksen aikana vapaat sotapalveluksesta, jonkatähden n.s. »Cohors Italicaan», joka tavallisesti oli majoitettu Aasiaan, kuului ainoastaan vapaaehtoisia. Niinikään palveli pretorianijoukossa vapaaehtoisia palkattujen muukalaisten rinnalla.

Tungoksessa oli muiden muassa apostoli Pietarikin, joka kerran eläissään tahtoi nähdä Caesarin. Hänen toverinaan oli Lygia, kasvot paksun hunnun peitossa, ja Ursus, jonka voima takasi neidolle varmimman turvan rajua ja hillitöntä joukkoa vastaan. Lygilainen kantoi yhden tempelirakennukseen määrätystä kivistä apostolin eteen, jotta tämä nousisi sen päälle ja siten näkisi paremmin kuin muut. Kun ihmiset ensin näkivät lygiläisen liikuttavan kiveä yhtä keveästi kuin laiva siirtää aaltoa, rupesivat he mutisemaan, mutta kun he sitten huomasivat, että hän yksinään kantoi kiven, jota neljä heidän väkevimmistä miehistään tuskin olisi jaksanut liikuttaa, muuttui mutina hämmästykseksi, ja joukko puhkesi huutamaan: *macte!* tilaa! Samassa saapui Caesar. Hän istui teltanmuotoisissa vaunuissaan, joitten edessä oli kuusi valkoista, idumealaista kultakengillä kengitettyä orhia. Vaunut, jotka olivat teltan muotoiset, olivat tahallisesti jätetyt avonaisiksi, jotta joukot voisivat nähdä Caesarin. Niihin olisi mahtunut monta henkeä, mutta Nero, joka tahtoi, että yleisön huomio jakamattomana kääntyisi häneen, ajoi yksinään läpi kaupungin, jalkainsa juuressa ainoastaan kaksi kääpiötä. Hän oli puettu valkeaan tunicaan ja ametistinkarvaiseen togaan, joka loi sinertävää valoa hänen kasvoilleen. Hänen päässään oli laakeriseppel. Napolin-matkan jälkeen oli hän huomattavasti lihonut. Hänen kasvonsa olivat käyneet pulleiksi; sileiksi ajatut posket paisuivat kahdeksi leuaksi, ja suu, joka aina oli näyttänyt olevan liian likellä nenää, oli nyt pusertunut aivan sieranten alle. Paksun kaulan ympärille oli tavallisuuden mukaan kiedottu silkkihuivi, ja hän korjaili sitä yhtämittaa valkealla, lihavalla kädellään, jonka iho kasvoi pitkiä, punaisia, veristen liekkien muotoisia karvoja. Hän nimittäin ei ollut sallinut karvannyppijöiden poistaa

niitä, sillä hän oli kuullut, että kädet siitä rupeavat vapisemaan, ja se olisi tietysti haitannut luutunsoittoa. Ääretön turhamaisuus loisti nyt, kuten aina, Neron kasvoista, mutta samalla hän oli väsynyt ja ikävystyneen näköinen. Hänen muotonsa oli sekä hirveä että hullunkurinen. Kulkiessaan käänteli hän päätään joka taholle, tarkisteli tuon tuostakin silmillään ja kuunteli tarkasti kuinka häntä tervehdittäisiin. Häntä kohtasi huutojen ja käsientaputusten myrsky. Huudettiin: »terve jumala! Caesar, keisari, terve voittaja! terve verraton—Apollon poika, terve Apollo!» Näitä sanoja kuunnellessaan Nero hymähti, mutta silloin tällöin nousi hänen kasvoilleen ikäänkuin pilvi, sillä Rooman roskaväki osasi, luottaen lukumääräänsä, olla ivallinen. Se lasketteli pilapuheita suuristakin voittajista, joita se itse asiassa rakasti ja kunnioitti. Yleisesti tiedettiin, että kerran, kun Julius Caesar voittokulussa tuli Roomaan, oli huudettu: »Kaupunkilaiset, varokaa vaimojanne, se vanha, kaljupää ryöstäjä tulee!» Mutta Neron ääretön itserakkaus ei sietänyt mitään arvosteluja taikka pilapuheita, ja ylistyshuutojen joukosta kaikui nytkin: »Vaskiparta!... Vaskiparta! Mihin olet pannut tulisen partasi? Pelkäätkö, että se sytyttäisi Rooman tuleen?» Huutajat eivät tietäneet, että heidän leikkensä sisälsi hirveän ennustuksen. Eivät nämä huudot sentään suututtaneet Neroa. Olihan hän jo aikoja sitten uhrannut partansa kultaisessa rasiassa Kapitoliumin Jupiterille, eikä siitä syystä käyttänyt partaa. Mutta toisia huutoja kuului kivilouhikkojen ja temppelirakennusten nurkkien takaa: »Äidintappaja! Nero, Orestes, Alcmeon!» Ja taas toisia: »Missä Octavia on?» »Riisu päältäsi purppura!»—Poppaealle, joka tuli Neron perässä, huudettiin: »*flava comaz!*» keltatukka! Sitä nimitystä käytettiin tavallisesti katutyttöistä. Neron tarkka korva kyllä erotti nämäkin huudot. Hän nosti hiotun smaragdin silmänsä eteen, ikäänkuin olisi toivonut löytävänsä ja voivansa painaa mieleensä huutajat. Hänen katseensa sattui apostoliin, joka seisoi kivellä, ja hetkisen tuijottivat nämä molemmat miehet toisiinsa. Ei kukaan juhlanjoukossa enempää kuin tuossa äärettömässä ihmislaumassakaan ajatellut, että kaksi maailman mahtia sinä hetkenä oli joutunut vastatusten. Toinen oli pian häviävä kuin verinen uni, toinen—tuo yksinkertaisestiin vaatteisiin puettu vanhus—oli ikiajoiksi ottava haltuunsa maailman ja kaupungin.

Caesarin mentyä ohitse tuli kahdeksan afria, kuljettaen erinomaisen kaunista kantotuolia, jossa istui kansan vihaama Poppaea. Hän oli, kuten Neroakin, ametistinvärisissä vaatteissa, kasvot paksun maalin vallassa, ja istui liikkumatta, välinpitämättömänä niinkuin mikäkin kaunis ja ilkeä jumala, jota kuljetetaan juhlasaatossa. Hänen kintereillään kulki taasen laumoittain mies- ja naispalvelijoita sekä kokonainen rivi vankkureita, joihin oli mätetty vaate- ja mukavuustarpeita. Aurinko oli jo aikoja sitten ruvennut alenemaan puolipäivän korkeudesta, kun tuli augustianien vuoro. Heitä oli heleä, välkkyvä jono, joka käärmeenä kierteli eteenpäin ja näytti aivan loppumattomalta. Mukavuutta rakastava Petronius istui kantotuolissa jumalallisen kauniin orjattarensa kanssa, ja joukko tervehti häntä innokkaasti. Tigellinus ajoi rattailta, joiden eteen oli valjastettu pieniä, punavalkeilla höyhenhelyillä koristettuja hevosia. Hän nousi tuontuostakin seisomaan, oikoi kaulaansa ja nähtävästi odotti, että Caesar antaisi hänelle merkin nousta vaunuihinsa. Licinianus Pisoa tervehti yleisö kättentaputuksilla, Vitelliusta naurulla ja Vatiniusta vihellyksillä. Konsuleja Liciniusta ja Lecaniusta kohdeltiin välinpitämättömyydellä, mutta Tullius Senecio—josta kansa piti, vaikkei kukaan tietänyt mistä syystä—ja Vestinus saivat osakseen kättentaputuksia. Hovilaisten lukumäärä oli aivan loppumaton. Olisi luullut kaikkien Rooman rikkaiden, loistavien ja tunnettujen perheiden paraikaa muuttavan Antiumiin. Mutta aina kun Nero matkusti, oli hänen mukanaan tuhansittain vaunuja, ja hänen matkaseurueensa lukumäärä voitti legionan [keisarivallan aikana kuului legioonaa 12,000 miestä.] miehistön. Nyt tuli vuorostaan Domitius Afer ja käyrävartinen Lucius Saturninus, sitten Vespasianus, joka ei vielä ollut lähtenyt sotaretkelleen Judeaan—samalle retkelle, josta hän palasi vastaanottamaan keisarikruunua, hänen poikansa, nuori Nerva, Lucanus, Annus Gallon, Quinitanus ja joukko rikkaudestaan, kauneudestaan, hillittömyydestään ja hekumallisuudestaan tunnettuja naisia. Tunnetuista henkilöistä siirtyi ihmisjoukko katselemaan valjaita, hevosia, vaunuja ja palvelijoiden ihmeellisiä pukuja, joita oli tuotu kaikista maailman maista. Ihmiset eivät oikein tietäneet, mitä tuosta suuruuden ja loiston riemukulusta eniten ihailisivat. Kullan loisto, purppuraiset ja sinipunervat värit, kalliiden kivien kimmellys, byssoskankaiden, helmiemon ja elfenluun hohde häikäisi sekä silmää että aivoja. Auringonsäteetkin näyttivät hukkuvan Caesarin seurueen loistoon. Katselijajoukossa oli kyllä köyhiäkin, joiden silmistä loisti nälkä ja joiden ruumista syömättömyys oli laihduttanut, mutta nautinnonhimon ja kateuden rinnalla heräsi heissä tätä komeutta katsellessa riemu ja ylpeys siitä, että Rooma oli niin voittamaton, että koko maailma palveli ja kumarsi sitä. Tuskinpa kukaan maailmassa olisikaan uskaltanut ajatella muuta kuin että Rooman valta kestäisi iankaikkisesti ja hallitsisi kaikkia kansoja, sekä ettei mikään mahti maan päällä uskaltaisi nousta sitä vastaan.

Vinitius ajoi kulkueen päässä. Hän ei ollut toivonut tapaavansa Lygiaa täällä, mutta kun hän näki hänet ja apostolin, hyppäsi hän alas vaunuista, tervehti heitä loistavin kasvoin ja puhkesi puhumaan kiireesti, niinkuin ihminen tekee, jolla ei ole varaa kadottaa aikaa.

"Vai tulit sinä! En tiedä kuinka sinua kiittäisin, Lygia!... Jumala ei olisi voinut antaa minulle parempaa ennettä. Sanon sinulle siis vieläkin hyvästi, mutta en pitkäksi aikaa. Majoitan hevosia pitkin tien vartta, ja kun vain tulee vapaa päivä, karautan sinun luoksesi, kunnes kokonaan palaan. Jää hyvästi!"

"Jää hyvästi, Marcus!" lausui Lygia ja jatkoi entistä hiljemmin:

"Olkoon Kristus sinun kanssasi ja avatkoon Hän Sielusi Paavalin sanoille."

Vinitius riemuitsi siitä, että Lygia toivoi hänen pian kääntyvän kristinuskoon.

"Silmäteräseni," vastasi hän, "käyköön niinkuin sinä sanot. Paavali tahtoi matkustaa palvelijoideni joukossa, mutta hän tulee olemaan luonani, toverinani ja ystävänäni... Nosta huntua, armaani, että vielä ennen matkaa saan sinut nähdä. Miksi sinä noin olet peittänyt itsesi?"

Lygia nosti kädellään huntua ja näytti hänelle iloiset kasvonsa ja kauniit, hymyilevät silmänsä.

"Oliko se paha?" kysyi hän.

Hänen hymyssään oli hitunen lapsellista tyytymättömyyttä, mutta Vinitius katseli häntä ihastuksissaan ja vastasi:

"Tietysti se on paha minun silmilleni, jotka aina ja alituisesti ja kuolemaan saakka tahtoisivat katsella sinua."

Sitten hän kääntyi Ursuksen puoleen.

"Vartioi häntä kuin silmäterääsi, sillä hän ei ole yksin sinun herrattaresi—hän on minunkin!"

Vinitius vei hänen kätensä huulilleen ja suuteli sitä yleisön suureksi kummastukseksi. Kukaan ei tietysti saattanut käsittää, miksi loistava augustiani osoitti sellaista kunnioitusta naiselle, joka oli orjattaren halvassa puvussa.

"Jää hyvästi!..."

Vinitius kiirehti pois, sillä keisarillinen saatto oli jo päässyt hyvän matkan päähän. Pietari teki hyvästi jättäessään muiden huomaamatta ristinmerkin, ja hyväsydäminen Ursus rupesi innoissaan kehumään nuorta patriciota. Ilokseen sai hän silloin kokea, että hänen herrattarensa mielihyvällä kuunteli hänen sanojaan ja kiitollisesti katseli häneen.

Saatto eteni etenemistään ja jäljelle jäi vain paksuja, kullankarvaisia tomupilviä, mutta Pietan ja Lygia seurasivat vielä kauan silmillään poistuvien jälkiä. Vihdoin tuli mylläri Demas, jonka myllyssä Ursus öisin oli työssä, heitä puhuttelemaan.

Suudeltuaan apostolin kättä rupesi hän pyytämään, että he tulisivat hänen luokseen aterialle. Hän sanoi asuvansa aivan lähellä Emporiumia ja arveli heidän olevan levon ja ruoan tarpeessa, koska he olivat viettäneet suurimman osan päivää portilla.

He menivät siis yhdessä, ja syötyään ja levättyään läksivät Lygia ja apostoli hänen kodistaan sekä palasivat illansuussa Tiberin taakse. Heidän tarkoituksensa oli kulkea joen poikki Aemiliuksen siltaa pitkin, sentähden he astuivat Clivus Publicuksen kautta ja nousivat Aventinuksen kukkulalle Dianan ja Mercuriuksen temppelin sivuitse. Vuoren harjalta apostoli Pietari katseli kaupunkia, joka oli hänen silmiensä edessä, ulottuen kauas etäisyyteen, ja ajatteli sen äärettömän kaupungin mahtavuutta, jolle hän oli tullut saarnaamaan Jumalan sanaa. Maaailmaa kiertäessään oli hän kyllä eri maissa nähnyt legionia ja muita Rooman herrauden merkkejä, mutta ne olivat sittenkin olleet vain yksityisiä ilmaisumuotoja siitä voimasta, jonka hän tänään ensi kerran oli nähnyt ruumistettuna Caesarin persoonassa. Tämä ääretön, saaliinhaluinen, ryöstönhimoinen, irstas, pohjia myöten turmeltunut ja kuitenkin yli-inhimillisen voimakas ja kukistumaton kaupunki; sen Caesar, velisurmaaja, äidintappaja ja vaimonmurhaaja, jonka kintereillä alituisesti hiipi yhtä paljon verisiä varjoja kuin hänen hovissaan oli kansaa, irstailija, kulhari, kolmenkymmenen legionan herra ja kaiken maan valtiassamassa persoonassa; nuo kultaan ja purppuraan puettut hovilaiset, jotka eivät tietäneet näkisivätkö huomisen päivän, mutta jotka siihen asti elivät kuninkaitakin mahtavampina,—kaikki tämä yhdessä teki jonkinlaisen helvetillisen pahuuden ja valheen valtakunnan vaikutuksen. Hänen yksinkertainen mielensä hämmästeli, kuinka Jumala saattoi antaa saatanalle niin määrättömän vallan, kuinka Hän saattoi sallia saatanan kansoittaa maan, kääntää sen mullin mallin, polkea sen alle, pusertaa siitä kyyneliä ja verta, lennättää sitä kuin tuuli akanoita, järkyttää sitä myrskyn voimalla ja liekkiä polttaa sitä. Näitä ajatellessa kävi hänen sydämensä murheelliseksi, ja hengissä puhkesi hän puhumaan Mestarille: »Herra, mitä voin minä tälle kaupungille, jonne olet minut lähettänyt? Sen hallussa ovat meret ja maat, eläimet maan päällä ja kalat meressä, se hallitsee kuninkaita, kaupunkeja ja kolmeakymmentä legionaa, jotka sen valtaa vartioivat, mutta minä, Herra, olen kalastaja vähäiseltä mereltä! Mitä minun pitää tehdä? Miten saatan minä tämän kaupungin pahuuden voittaa?»

Näin sanottuaan nosti hän harmaan, vapisevan päänsä taivasta kohti, rukoili ja huusi sydämensä syvyydestä tuskassa ja ahdistuksessa avukseen taivaallista Mestariaan.

Äkkiä keskeytti Lygian ääni hänen rukouksensa.—Koko kaupunki on kuin tulella, virkkoi tyttö.

Auringonlasku näytti todella oudolta. Päivän suuri kehä oli puoleksi painunut Janiculus-kukkulan taakse ja koko taivas oli punaisen hohteen vallassa. Siitä paikasta, missä he seisoivat, oli avara näköala. Oikealla näkivät he Circus Maximuksen laajat muurit, ja niiden päällitse kohosi Palatinus. Vastapäätä heitä oli Forum Boarium, Velabrium ja Kapitoliumin huippu Jupiter-temppeleineen. Mutta muurit, pylväiköt ja temppelien harjat olivat kuin iltaruskon kultaiseen purppuraan kastetut. Kaukaa katsoen oli joki kuin virtaavaa verta ja jota alemma aurinko laski, sitä punaisemmaksi kävivät ruskot, ja niiden loimut hehkuivat kuin tulen liekit. Ruskot levisivät, laajenivat, ottivat vihdoin haltuunsa Rooman seitsemän kukkulaa ja valuivat siitä ympäri seudun.

"Koko kaupunki on kuin tulella," toisti Lygia.

Mutta Pietari laski käden silmilleen ja lausui:

"Jumalan viha lepää raskaana sen päällä."

KOLMASKYMMENESSEITSEMÄS LUKU.

Vinitius Lygialle:

»Orjani Flegon, jonka lähetän viemään tätä kirjettä, on kristitty, siis yksi niistä, jotka sinun kädestäsi, rakkaani, saavat vastaanottaa vapauden. Hän on kauan palvellut talossani, saatan siis huoletti kirjoittaa sinulle, varmana siitä että kirje joutuu omiin käsiisi. Kirjoitan Laurentumista, johon olemme pysähtyneet kuumuuden takia. Otho omisti täällä komean huvilan, jonka hän aikoinaan lahjoitti Poppaealle, ja vaikka Poppaea erosikin miehestään, katsoi hän sentään sopivaksi pitää hänen antamansa kauniin lahjan... Kun minä ajattelen niitä naisia, jotka täällä minua ympäröivät, ja sinua, tulen väkisinkin uskoneeksi, että Deukalionin kivistä on syntynyt aivan erilaatuisia ihmisiä ja että sinä kuulut niihin, jotka ovat syntyneet kristallista. Ihailen sinua ja rakastan sinua koko sielustani. En tahtoisi muusta puhua kuin sinusta, mutta kai minun täytyy pakottautua kirjoittamaan matkasta ja muistakin kuulumisistani sekä hoviuutisista. Caesar on täällä ollut Poppaean vieraana, joka salaa oli valmistanut hänelle loistavan vastaanoton. Kemuihin oli kutsuttu vain harvoja augustianeja, muiden muassa Petronius ja minä. Aterian jälkeen soudimme kultaisissa veneissä merellä, joka oli niin tyyni, että olisi luullut sen ainaaksi nukkuneen, ja sininen kuin sinun silmäsi, jumalattareni! Hoidimme itse airoja, sillä Augustaa nähtävästi huvitti istua konsulien ja heidän poikiensa soudettavana, Caesar seiso perässä puettuna purppuratogaan ja lauloi hymniä meren kunniaksi, jonka hän edellisenä yönä oli sommitellut ja säveltänyt Diodoruksen avulla. Toisissa veneissä oli intialaisia orjia, jotka osasivat soittaa näkinkengänkuorilla, ja vedessä liikkui lukemattomia delfinejä, jotka soitto todella näkyi houkutelleen esille Amphitriteksen syvyyksistä. Arvaapa, mitä minä tein! Ajattelin sinua ja ikävöin sinua. Olisin tahtonut koota käteeni koko meren, ilman ja soiton, voidakseni lähettää ne sinulle. Emmekö joskus, oi Augustani, asetu asumaan meren rannalle, kauaksi Roomasta? Minulla on Siciliassa maatila. Siellä on mantelipuumetsä, joka keväisin on aivan punaisenaan kukkia ja joka ulottuu niin likelle merta, että oksien latvat koskettavat vettä. Siellä tahdon sinua rakastaa, siellä tahdon kunnioittaa oppia, jonka Paavali minulle opettaa, sillä tiedän jo, ettei se kiellä ihmiseltä rakkautta ja onnea. Tahdotko?... Mutta tähän kysymykseen toivon saavani vastauksen omilta rakkailta huuliltasi ja ryhdyn kertomaan, mitä veneessä tapahtui. Kun ranta jo oli jäänyt kauas taaksemme, huomasimme etäällä edessämme purjeen, ja silloin syntyi väittely, oliko se tavallinen kalastajavene vai suuri, Ostiasta tuleva laiva. Minä satuin ensinnä osaamaan oikeaan, ja silloin huomautti Augusta, että minun silmiltäni nähtävästi ei mikään voi pysyä salassa. Äkkiä laski hän hunnun alas kasvoilleen ja kysyi, voisinko sen takaa tuntea hänet. Petronius vastasi paikalla, ettei aurinkoa voi nähdä pilvien takaa, mutta Poppaea väitti hymyillen, ettei muu kuin rakkaus pysty sumentamaan niin terävää katsetta kuin minun, ja rupesi luettelemaan kaikenlaisten ylhäisten naisten nimiä, kysyen ketä minä rakastan. Minä vastasin hänelle aivan levollisesti, mutta lopulta hän mainitsi sinunkin nimesi ja sinusta puhuessaan paljasti hän kasvonsa ja rupesi katselemaan minua ilkein, tutkivin silmin. Olen todellakin kiitollinen Petroniukselle, sillä hän käänsi samassa hetkessä veneen ja yleinen huomio kääntyi pois minusta. Jos minun olisi pitänyt kuulla Poppaean lausuvan sinusta jotakin pahaa tai ilkeää, niin en ikänä olisi voinut hillitä mieltäni, vaan minut olisi vallannut halu airoilla musertaa tuon ilkeän ja inhoittavan naisen pää... Muistatko, mitä lähtöni edellisenä iltana Linuksen talossa kerroin sinulle juhlasta Agripan lammella? Petronius pelkää minun puolestani. Vielä tänäpäivänä rukoili hän minua, etten loukkaisi Augustan itserakkautta. Mutta Petronius ei enää ymmärrä minua. Hän ei käsitä, ettei minulla ole enää muuta iloa, kauneutta ja rakkautta kuin sinä, ja että Poppaea minussa herättää ainoastaan inhoa ja ylenkatsetta. Sinä olet jo

muuttanut minut siihen määrään, etten enää voisi palata entiseen elämään. Mutta älä pelkää, että minä täällä olen vaarassa. Poppaea ei rakasta minua, sillä hän ei kykene ketään rakastamaan. Hänen mielitekonsa johtuvat vain siitä, että hän on vihoissaan Caesarille, joka yhä vielä on hänen vaikutuksensa alainen ja joka ehkä vielä pitää hänestä, vaikka ei enää välitä niin paljoa, että salaisi menettelyänsä ja hillitöntä elämäänsä. Kerronpa sinulle vielä jotakin, joka varmaan sinua rauhoittaa: ennen lähtöä sanoi Pietari, ettei minun pidä pelätä Caesaria, sillä ei hiuskarvakaan ole putoava päästäni. Minä uskon hänen sanoihinsa. Rinnassani on ikäänkuin ääni, joka sanoo, että kaikki hänen sanansa toteutuvat, ja koska kerran hän on siunannut rakkautemme, niin ei Caesar, eivät kaikki Hadeksen voimat eikä Kohtalokaan voi temmata sinua minun käsistäni, oi Lygia! Sitä ajatellessa olen onnellinen kuin Taivas—ainoa, joka on täydellisesti tyyni ja onnellinen. Mutta sinua, kristittyä, ehkä loukkaa puheeni Taivaasta ja Kohtalosta? Suo minulle siinä tapauksessa anteeksi syntini, jonka olen tehnyt vasten tahtoani. Risti ei vielä ole puhdistanut minua, vaan sydämeni on kuin tyhjä astia, joka Paavali Tarsolaisen tulee täyttää samalla suloisella opilla, jota sinä tunnustat ja joka on minulle kahta suloisempi siksi, että se on sinun oppisi. Ainoa ansioni, oi jumalattareni, on ehkä se, että olen tyhjentänyt astiasta sen entisen sisällön ja etten päästä sitä takaisin, vaan riennän janoisena miehenä kirkkaalle lähteelle. Suo minulle armosi, rakkahimpani. Antiumissa tahdon yöt päivät kuunnella Paavalia. Hän oli heti ensi päivänä saavuttanut sellaisen vaikutusvallan väkeeni, että he yhtämittaa häärivät hänen ympärillään ja pitivät häntä sekä ihmeitten tekijänä että yliluonnollisena olentona. Eilen näin hänen kasvonsa loistavan ilosta, ja kun! kysyin häneltä mitä hän tekee, vastasi hän: "minä kylvän". Petronius tietää, että hän on väkeni joukossa, ja haluaa nähdä häntä, samaten Seneca, jolle Gallo on kertonut hänestä. Mutta jo sammuvat tähdet ja aamuinen "Lucifer" käy yhä kirkkaammaksi. Pian punaa aamurusko meren, mutta ympärilläni on kaikki vielä unessa—ainoastaan minä valvon, ajattelen sinua ja rakastan sinua. Tervehdän aamun koita ja sinua, "*sponsa mea*"!»

KOLMASKYMMENESKAHDEKSAS LUKU.

Vinitius Lygialle:

»Oletko, rakkaani, joskus ollut Aulusten kanssa Antiumissa? Jollet ole, niin on minulla oleva ilo tutustuttaa sinut tähän paikkaan. Laurentumista alkaen on ranta pitkänä huvilarivinä, toinen huvila toisen vieressä, ja itse Antium on täynnä palatseja ja pylväikköjä, jotka kauniilla ilmalla kuvastuvat vedenkalvoon. Minunkin huvilani on aivan veden varrella, takana öljypuulehto ja sypressimetsä, ja kun ajattelen, että tämä paikka kerran on oleva sinun kotisi, käy marmori silmissäni valkeammaksi, lehdot varjoisemmiksi ja meri sinisemmäksi. Oi Lygia, kuinka suloista on elää ja rakastaa! Vanha Menikles, joka hoitaa huvilaani, on istuttanut iris-kukkia niityille myrttien juurelle, ja heti kun minä ne näin, tulin ajatelleeksi Auluksen taloa, teidän impluviumianne ja puutarhaanne, jossa istuin sinun rinnallasi. Nämä liljat tulevat sinullekin muistuttamaan lapsuutesi kotia, ja sentähden sinä varmaan tulet pitämään Antiumista ja tästä huvilasta. Heti perille saavuttuamme keskustelimme pitkät ajat, minä ja Paavali, aterian aikana. Puhuimme sinusta, ja sitten hän rupesi opettamaan. Kuuntelin häntä kauan, ja vaikka minä osaisin kirjoittaa yhtä hyvin kuin Petronius, niin en sittenkään saattaisi kuvata sinulle kaikkea, mitä minun ajatuksissani ja sielussani liikkui. En ole ikinä saattanut aavistaa, että maailmassa voisi löytyä sellaista onnea, kauneutta ja rauhaa, joista ihmiset eivät mitään tiedä. Mutta tahdon säilyttää tämän kaiken mielessäni, kunnes saan sinut tavata, sillä niin pian kuin minulle vain ilmaantuu vapaa hetki, tulen Roomaan. Sanopa minulle: kuinka saattaa maailmaan yhtäikaa mahtua sellaisia ihmisiä kuin apostoli Pietari, Paavali Tarsolainen ja Caesar? Kysyn siksi, että Paavalin saarnan jälkeen vietin illan Neron luona, ja tiedätkö mitä siellä kuulin? Muun muassa hän luki runonsa Trojan hävityksestä ja valitti, ettei hän koskaan ole nähnyt palavaa kaupunkia. Hän kadehti Priamoa ja sanoi häntä onnelliseksi mieheksi, kun hän oli saanut nähdä syntymäkaupunkinsa palavan ja häviävän. Siihen virkkoi Tigellinus: "Sano sananen, oi jumala, niin minä otan soihdun, ja ennenkuin yö on lopussa, näet Antiumin palavan." Mutta Caesar sanoi häntä tyhmyriksi. "Mihin", virkkoi hän, "minä sitten lähtisin hengittämään meri-ilmaa ja parantamaan ääntäni, jonka jumalat ovat minulle lahjoittaneet ja jota minun, kuten sanotaan, ihmiskunnan hyväksi täytyy suojella? Eikö juuri Rooma minua vahingoita? Eivätkö pahat höyryt Suburrasta ja Esquilinuksesta juuri saata minua käheäksi ja eikö Rooman palo tarjoaisi tuhat kertaa komeampaa ja traagillisempaa näytelmää kuin Antiumin palo?" Kaikki olivat sitä mieltä, että olisi kuulumattoman komeaa ja traagillista nähdä kaupungin, joka on valloittanut maailman, muuttuvan harmaaksi tuhkaläjäksi. Caesar huomautti, että hänen runonsa siinä tapauksessa voittaisivat Homeron laulut, ja rupesi suunnittelemaan, kuinka hän rakennuttaisi kaupungin uudelleen. Niin hän sen tekisi, että tulevien vuosisatojen täytyisi ihmetellä hänen työtään, jonka rinnalla kaikki muu ihmistyö häviäisi mitättömäksi. Juopuneet vieraat alkoivat nyt huutaa: "tee se! tee se!" Mutta Nero huomautti: "minulla pitäisi olla paljon luotettavampia ystäviä, jotka olisivat minuun todella kiintyneitä."

Tunnustan, että kun kuulin hänen niin puhuvan, minut äkkiä valtasi pelko, sillä olethan sinä, rakkahimpani, Roomassa. Nyt minä kyllä itse nauran pelkoani, sillä vaikka Caesar ja augustianit ovatkin hulluja, niin eivät he toki uskalla ruveta niin hulluiksi. Mutta tästä näet kuinka ihminen voi pelätä rakastettunsa tähden. Soisinpa, ettei Linuksen talo olisi siellä Tiberin takana, kapean kadun varrella, köyhälistön kaupunginosassa, sillä se puoli tulipalon sattua varmaan on eniten vaarassa. Minun mielestäni eivät Palatinuksen palatsitkaan olisi tarpeeksi arvokkaita sinun asunnoksesi, ja minä tahtoisin, ettei sinulta puuttuisi mitään mukavuuksia, joihin lapsuudessasi olet tottunut. Muuta Auluksen taloon, Lygiani! Olen sitä paljon ajatellut. Kun Caesar oli Roomassa, olisi tosin huhu sinun muuttamisestasi orjien kautta voinut ehtiä Palatinukselle, sattua hänen korviinsa ja kääntää hänen huomionsa sinuun. Silloin ehkä olisi voinut seurata rangaistus siitä, että olit uskaltanut vastustaa Caesarin tahtoa. Mutta hän viipyy kauan Antiumissa ja kun hän palaa Roomaan, ovat orjat jo aikoja sitten lakanneet puhumasta siitä asiasta. Linus ja Ursus saattavat seurata sinua. Elän muuten siinä toivossa, että sinä, jumalattareni, jo asut omassa talossasi Carinaen varrella ennenkuin Caesar taas tulee Palatinukselle, Siunattu olkoon päivä ja hetki, jolloin sinä astut kynnykseni yli, ja jos Kristus, jota paraikaa opin tuntemaan, suo sen tapahtua, niin olkoon Hänenkin nimensä siunattu. Silloin tahdon Häntä palvella ja Hänelle antaa elämäni ja vereni. Tai oikeastaan: silloin tahdomme molemmat Häntä palvella, kunnes elämämme lanka katkeaa. Rakastan sinua ja tervehdän sinua sieluni pohjasta.»

KOLMASKYMMENESYHDEKSÄS LUKU.

Ursus ammensi kaivosta vettä ja hyräili vinttaa nostaessaan jotakin kummallista lygiläistä säveltä. Tuon tuostakin katsahti hän ilosta loistavin silmin Linuksen puutarhaan päin, jossa Lygia ja Vinitius istuivat sypressien keskellä, valkeina kuin kuvapatsaat. Ei tuntunut tuulen henkäystäkään, joka olisi heilauttanut heidän vaatteitaan. Oli jo hämärä. Taivaalta lankesi maille kultainen, sinipunertava hohde. Illan hiljaisuudessa istuivat he käsi kädessä puhellen.

"Eikö sinulle, Marcus, vain voi tapahtua jotakin paha, kun läksit Antiumista Caesarin tietämättä?" kysyi Lygia.

"Ei, rakkaani," vastasi Vinitius. "Caesar lupasi kahdeksi päiväksi sulkeutua huoneeseensa Terpnoksen kanssa säveltääkseen uutta laulua. Hän tekee usein sillä tavalla ja silloin hän ei ajattele eikä muista mitään muuta. Mitä minä Caesarista, kun olen sinun luonasi ja kun minä saan katsella sinua. Olenkin jo ikävöinyt niin, etten enää viime öinä saanut unta. Monesti olen jo mennyt unenhorrokseen, mutta heräsin äkkiä siitä, että luulin sinun olevan vaarassa. Kerran näin unta, että hevoset, joiden piti viedä minut Antiumista Roomaan ja jotka kulkevat sen matkan nopeammin kuin yksikään Caesarin pikälähetti, olivat varastetut. En enää saattanut elää näkemättä sinua. Niin minä sinua rakastan, oi armaani, armahin armaani!"

"Tiesin, että sinä tulet. Kaksi kertaa Ursus jo pyynnöstäni kävi sinun talollasi Carinaella tiedustelemassa tuloasi. Sekä Linus että Ursus jo nauroivat minua."

Selvästi saattoi nähdä, että Lygia oli häntä odottanut, sillä hän oli heittänyt yltään tavalliset, tummat vaatteensa ja pukeutunut pehmeään, valkoiseen stolaan, jonka sulavista poimuista hänen hartiansa ja päänsä nousivat kuin kevätesikon kukat lumesta. Hiuksiinsa hän oli pistänyt pari punaista vuokkoa.

Vinitius painoi huulensa hänen kättänsä vastaan. He istuivat kivisellä rahilla keskellä villiä viiniköynnöstä, toisiinsa nojaten, ääneti ja katsellen ruskoja, jotka kuvastuivat heidän silmiinsä.

Vaikenevan illan lumous riisti heidät kokonaan valtoihinsa.

"Kuinka täällä on hiljaista, ja kuinka maailma on ihana!" huudahti Vinitius matalalla äänellä. "Kuinka kauniisti yö lankeaa maille. Olen onnellisempi kuin koskaan eläessäni olen ollut. Sano Lygia, miten tämä on mahdollista? En ole koskaan aavistanut, että saattaa löytyä tällaista onnea. Ennen luulin, että rakkaus synnytti tulta suoniin ja himoa, nyt vasta näen, että ihminen saattaa rakastaa jokaisella veripisarallaan, jokaisella hengenvedollaan ja kuitenkin tuntee niin suloista, rajatonta rauhaa, että luulisi unen ja kuoleman jo tulleen. Sellainen on minulle aivan uutta. Katselen näiden puitten tyyneyttä ja minusta tuntuu siltä kuin oma mieleni olisi yhtä tyyni. Vasta nyt ymmärrän, että on onnea, josta ihmiset eivät ole tietäneet mitään. Vasta nyt ymmärrän, minkätähden sinä ja Pomponia Graecina olette niin toistenne kaltaiset... Niin!... Kristus sen tekee..."

Silloin Lygia painoi kasvonsa hänen olkapäätään vastaan ja virkkoi:

"Marcus, rakkaani..."

Enempää ei hän saanut sanotuksi. Hän tunsu, että nyt hän saa häntä rakastaa, ja hänet valtasi sellainen ilo ja kiittollisuus, että hän kävi ikäänkuin mykäksi, ja ainoastaan silmät tulivat täyteen kyyneliä. Vinitius kiersi käsivartensa hänen sorjan vartalonsa ympärillä, painoi häntä vastaan ja lausui:

"Lygia! Siunattu olkoon hetki, jolloin ensi kerran kuulin Hänen nimensä."

Lygia vastasi hiljaa:

"Rakastan sinua, Marcus."

Sitten he molemmat vaikenivat, sillä heidän sydämensä olivat tulvillaan, eivätkä he saattaneet sanoin lausua tunteitaan. Sypressien oksilla sammuiivat jo viimeiset sinipunertavat ruskot ja kuun sirppi alkoi valaa hopeitaan puutarhaan.

Hetkisen perästä puhkesi Vinitius puhumaan:

"Kyllä minä tiedän sinun ajatuksesi... Sillä tuskin olin suudellut rakasta kättäsi, kun luin silmistäsi kysymyksen: joko olet ottanut vastaan opin, jota minä tunnustan, joko olet kristitty? En! en vielä ole kristitty, ja tiedätkö, kukkaseni, mistä syystä? Paavali sanoi minulle: 'Minä olen nyt todistanut sinulle, että Jumala tuli maailmaan ja antoi ristiinnaulita itsensä maailman lunastukseksi, mutta peskään Pietari sinut puhtaaksi armon lähteessä, koska hän ensinnä laski kätensä sinun päällesi ja siunasi sinut.' Minä sitäpaitsi tahtoisin, että sinä, armaani, olisit läsnä kun minut kastetaan, ja että Pomponia olisi kumminani. Siitä syystä en vielä ole kastettu, vaikka kyllä jo uskon Vapahtajaan ja hänen suloiseen oppiinsa. Paavali minut on tehnyt vakuutetuksi sen totuudesta, hän minut on kääntänyt, ja eihän olisikaan saattanut käydä toisin. Sillä kuinka en uskoisi Kristuksen tulleen maailmaan, kun Pietari, joka on ollut Hänen opetuslapsensa, ja Paavali, jolle Hän on ilmestynyt, sen sanovat. Kuinka en uskoisi Häntä Jumalaksi, kun hän on noussut kuolleista? Nähtiinhän Hänet kaupungissa, merellä ja vuorella, ja ne, jotka hänet näkivät, olivat ihmisiä, joiden suu ei valhetta tunne. Minä uskoin jo silloin, kun kuulin Pietarin puhuvan Ostrianumissa, sillä ajattelin jo silloin: kuka hyvänsä tässä maailmassa saattaa valehdella, mutta ei tuo, joka sanoo: 'minä näin!' Mutta minä pelkäsin teidän oppianne. Luulin sen ryöstävän sinut minulta. Luulin, ettei siinä ole sijaa viisaudelle, kauneudelle eikä onnelle. Mutta nyt olen oppinut sen tuntemaan ja olisinko mies, jollen soisi, että maailmaa valheen asemesta hallitsisi totuus, vihan sijasta rakkaus, rikoksen sijasta hyve, vääryyden sijasta rehellisyys, koston sijasta laupeus? Kuka ei sitä soisi? Ja juuri sitä hän teidän uskontonne opettaa. Toisetkin uskonnot suosivat rehellisyyttä, mutta yksin tämä tekee ihmissydämen rehelliseksi. Ja yksin se tekee sydämen puhtaaksi, niinkuin Pomponian ja sinun, ja yksin se tekee sydämen uskolliseksi, niinkuin sinun ja Pomponian. Olisinhan sokea, jollen sitä huomaisi. Ja kun Kristus-Jumala vielä on luvannut antaa sekä iankaikkisen elämän että niin äärettömän onnen, että ainoastaan Jumalan kaikkivaltius saattaa sellaisen antaa, niin mitä ihminen vielä voi toivoa? Jos kysyisin Senecalta, minkätähden hän puolustaa hyvettä, vaikka hillittömyys tekee ihmisen onnellisemmaksi, niin hän varmaankaan ei voisi antaa minulle järkevää vastausta. Mutta nyt minä tiedän, minkätähden ihmisen tulee elää siveästi: sentähden, että hyvyys ja rakkaus virtaa Kristuksesta, sentähden, että kun kuolema sulkee silmäni, löytäisin elämän, onnen, oman itseni ja sinut, rakkahimpani... Kuinka saattaa olla rakastamatta oppia, joka neuvoa ihmiselle oikeuden tien ja joka voittaa kuoleman? Kuka ei mieluummin valitsisi hyvää kuin pahaa! Ennen minä luulin tämän opin vastustavan onnea, mutta Paavali on osoittanut minulle, ettei se ryöstä hitustakaan onnestamme, vaan että se päinvastoin lisää sitä. Eihän tämä kaikki tahdo mahtua päähäni, mutta tunnen, että niin on, sillä en koskaan ole ollut näin onnellinen enkä ikinä olisi voinut tulla näin onnelliseksi, jos väkivallalla olisin vienyt sinut talooni. Lausuithan sinä juuri minulle: 'rakastan sinua', ja niitä sanoja en vaihtaisi koko Rooman mahtiin. Oi Lygia, järkeni sanoo, että tämä oppi on jumalallinen ja kaikista paras, sydän sen tuntee—ja kuka saattaisi sellaisia voimia vastustaa?"

Lygia kuunteli hartaasti hänen sanojaan ja katseli häneen sinisillä silmillään, jotka kuun loisteessa olivat kuin salaperäiset kukat, joissa kaste kimmeltelee.

"Niin, Marcus, olet oikeassa!" virkkoi hän ja painoi yhä hellemin päätänsä hänen rintaansa vastaan.

Sinä hetkenä täytti heidän sielunsa ääretön onni, sillä he ymmärsivät, ettei rakkaus ole ainoana yhdyssiteenä heidän välillään, vaan että heitä yhdistää toinenkin voima, suloinen ja vastustamaton, joka tekee heidän rakkautensa epäitsekkääksi ja muuttumattomaksi ja joka voittaa kuolemankin. Heidän sydämiinsä valui täydellinen varmuus siitä, että vaikka kaikki muu maailmassa muuttuisikin, niin he eivät lakkaa rakastamasta toisiaan ja olemasta toistensa omat. Ja tämä tieto valoi heidän sieluihinsa aavistamattoman rauhan. Sittemmin tunsu Vinitius, että tämä rakkaus on sekä puhdas että syvä ja samalla aivan uusi, tunne, jommoista ei maailma vielä ole tuntenut ja jommoista se ei ole voinut synnyttää. Kaikki, mitä hänen ympärillään oli, sulsi hänen sydämessään yhdeksi kokonaisuudeksi: Lygia, Kristuksen oppi, kuutamo, joka kalpeana lepäsi sypressien latvoilla, lämmin yö—se oli hänen silmissään

kaikki yhtä.

Hetkisen perästä jatkoi hän hiljaisella, väräjäväällä äänellä:

"Sinä tulet olemaan samaa sielua kuin minä, sinä tulet olemaan minun rakkaimpani maailmassa. Sydäntemme sykintä tulee olemaan yhteinen, yhteinen rukouksemme ja kiitollisuutemme Kristusta kohtaan. Oi armaani! Me saamme elää yhdessä, yhdessä palvelu suloista Jumalaa ja tietää, että kun kuolema tulee, silmämme uudestaan avautuvat ja me pääsemme suloisesta unesta uuteen kirkkauteen—voimmeko enempää toivoa! Minä hämmästelen vain sitä, etten ennen ole tätä käsittänyt. Ja tiedätkö, minä luulen, ettei kukaan voi vastustaa tätä oppia. Kahden- tai kolmensadan vuoden päästä koko maailma sitä tunnustaa. Ihmiset unohtavat Jupiterin eivätkä palvele muita jumalia kuin Kristusta. Temppeleit häviävät—ei jää muuta kuin kristittyjen rukoushuoneet. Sillä kuka ei haluaisi tulla onnelliseksi? Mutta tosiaan! kuulin tuonoin Paavalin ja Petroniuksen keskustelun, ja tiedätkö mitä Petronius lopuksi sanoi: »se ei sovi minulle» muuta hän ei voinut sanoa."

"Kerroppa mitä Paavali puhui," pyysi Lygia.

"He olivat minun luonani. Oli ilta. Petronius rupesi laskettamaan keveää puhetta ja laskemaan leikkiä, kuten hänen tapansa on, mutta silloin lausui Paavali hänelle: »Kuinka taidat sinä, ymmärtäväinen Petronius, kieltää, että Kristus on ollut maan päällä ja kuolleista noussut, kosket silloin vielä elänyt, kun sen sijaan Pietari ja Johannes näkivät Hänet, ja minä näin Hänet Damaskon tiellä. Osoittakoon sinun viisautesi ensinnä minut valhettelijaksi ja todistakoon vasta sitten minun puheeni vääräksi.» Mutta Petronius sanoi, ettei hän aio ruveta todistamaan mitään vääräksi, koska maailmassa tapahtuu paljon käsittämättömiä asioita, joita luotettavat henkilöt väittävät tosiksi. Ja hän sanoi, että uuden, vierasmaalaisen jumalan keksiminen ja hänen oppinsa vastaanottaminen ovat kaksi aivan eri asiaa. »En tahdo», virkkoi hän, »kuulla mitään, joka voisi häiritä elämäni ja sen kauneutta. Olkoot meidän jumalamme keksittyjä olentoja, mutta he ovat kauniit, meidän on hauska heidän seurassaan ja me saamme elää huolettomina.» Silloin vastasi Paavali: »Sinä pelkää elämän huolia ja hylkää siitä syystä rakkauden, oikeuden ja laupeuden opin, mutta ajattele, Petronius, onko teidän elämäne itse asiassa vapaa huolista? Et sinä herra, enempää kuin yksikään toinen teistä Rooman rikkaimmista ja mahtavimmista, illalla levolle pannessasi tiedä, etkö sinä aamulla herää vastaanottamaan kuolemantuomiota. Mutta vastaa minulle: jos Caesar tunnustaisi oppia, joka säätää laupeutta ja oikeutta, niin eiköhän onnesi olisi varmempi? Sinä pelkää kadottavasi ilon, mutta eiköhän ilosi siinä tapauksessa olisi suurempi? Sinä puhut elämän suloudesta ja kauneudesta, mutta koska te olette voineet rakentaa niin paljon kauniita temppeleitä ja kuvapatsaita pahojen, kostonhimoisten, riettaiden ja väärien jumalienne kunniaksi, niin paljon kauniimpia te vielä voisitte rakentaa ainoan oikeuden ja rakkauden Jumalan kunniaksi. Sinä kiität kohtaloasi, koska olet mahtava ja elät ylellisyydessä, mutta saattaisithan olla köyhä ja hylättykin, vaikka olet ylhäisen suvun jälkeläinen, ja siinä tapauksessa olisi sinun helpompi elää maailmassa, jos ihmiset tunnustaisivat Kristusta. Teidän kaupungissanne saattavat nimittäin vanhemmat, jotka eivät tahdo nähdä vaivaa lapsistaan, huoletti heittää heidät kadulle, jolloin niitä lapsia sanotaan alumneiksi. Sinäkin, herra, saattaisit olla tällainen alumni. Mutta jos vanhempasi eläisivät meidän oppimme mukaan niin olisi sellainen menettely heille aivan mahdoton. Miehuuden ikään päästyäsi menet naimisiin rakastetun morsiamesi kanssa ja suot hänen pysyvän uskollisena kuolemaan saakka. Mutta kuinka teidän joukossanne eletään? Katso, mikä häpeä, rikollisuus ja vaimojen vaihto täällä vallitsee! Te hämmästelette, jos tapaatte yhdenkin naisen, jota voitte sanoa univiraksi. Mutta minä sanon sinulle, että ne, joiden sydämessä Kristus asuu, eivät riko uskollisuuttaan miestänsä kohtaan, kuten ei myöskään kristitty mies petä vaimoaan. Mutta te ette voi luottaa valtiaaseenne, ette isiinne, ette vaimoihinne, lapsiinne tai palvelijoihinne. Maailma vapisee teidän edessänne, mutta te vapisette omien orjienne edessä, sillä voivathan he minä hetkenä hyvänsä nostaa hirveän sodan teidän sortoanne vastaan, kuten he jo kerran ovatkin tehneet. Olet rikas, mutta et tiedä, eikö sinun ehkä huomenna ole pakko luopua rikkauksistasi; olet nuori, mutta ehkä sinun huomenna täytyy kuolla; sinä rakastat, mutta sinua saattaa vaania petos; pidät huviloista ja kuvapatsaista, mutta huomenna saatat joutua tuomituksi Pandatarian erämaihin; sinulla on tuhat palvelijaa, mutta huomenna voivat palvelijasi vuodattaa veresi. Voitteko te, asiain näin ollen, elää rauhassa, ilossa ja onnessa? Mutta minä julistan teille rakkautta ja julistan teille sitä oppia, joka vaatii, että valtiaat rakastaisivat alamaisiaan ja herrat orjiaan, että orjat palvelisivat herrojaan rakkaudessa ja että kaikki tekisivät oikeutta ja laupeutta, mutta lopulta saavuttaisivat onnen, joka on syvä ja loppumaton kuin meri. Kuinka saatat siis, Petronius, sanoa, että tämä oppi turmelee elämän, kun se päinvastoin parantaa elämän ja kun sinun itsesi olisi sata kertaa onnellisempi ja turvallisempi olla, jos se hallitsisi maailmaa teidän roomalaisen valtanne sijassa."

"Niin puhui Paavali, oi Lygiani, mutta Petronius sanoi: »tämä ei sovi minulle», valitti olevansa väsyksissä ja läksi pois. Lähtiessään hän sentään vielä virkkoi: »Pidän enemmän Eunikestäni kuin sinun opistasi, sinä pikku juutalainen. En kuitenkaan tahtoisi kamppailla kanssasi väittelystä.» Mutta minä kuuntelin hänen sanojansa koko sielullani ja mielelläni, ja kun hän puhui meidän naisistamme, siunasin sitä oppia, josta sinä olit kasvanut kuten liljat keväisin nousevat mureasta maaperästä. Tulin

ajatelleeksi Poppaeaa, joka Neron tähden hylkäsi kaksi miestä, Calvia Crispinillaa, Nigidiaa ja kaikkia muita, jotka tunnen ja jotka ovat rikkoneet uskollisuutensa ja valansa. Sillä kaikki ovat he tehneet sen paitsi Pomponia ja minun armaani, joka ei petä minua eikä heitä kotiliettäni, vaikka kaikki muut minusta luopuisivat ja vaikka kaikki, joihin olen luottanut, minut pettäisivät. Ajattelin siis: miten voisoin hänelle osoittaa kiitollisuuttani, jollen rakastamalla ja kunnioittamalla häntä? Oletko sinä tuntenut, että minä siellä Antiumissa yhtä mittaa olen seurustellut kanssasi ja puhunut sinulle, ikäänkuin olisit ollut luonani? Minä rakastan sinua sata kertaa enemmän sentähden, että karkasit käsistäni Caesarin palatsista. Minäkään en enää välitä Caesarista. En siedä hänen huvejaan enkä soittoaan—ikäväin ainoastaan sinua. Sano sananen, ja me heitämme Rooman ja asetumme asumaan jonnekin kauas."

Päätään liikauttamatta Vinitiuksen rinnalta nosti Lygia silmänsä sypressien latvoihin, jotka olivat kuin hopeoidut, ja virkkoi:

"Hyvä on, Marcus. Sinä kirjoitit minulle kerran Siciliasta, jonne Auluskin perheineen aikoo asettua viettämään vanhuutensa päiviä..."

Riemastuen keskeytti Vinitius hänen puheensa:

"Niin, armaani! Maatilamme ovat aivan likellä toisiaan, ja koko ranta on ihana. Ilma siellä on vielä suloisempi ja yöt vielä lämpöisemmät, tuoksuvammat ja tähdet kirkkaammat kuin Roomassa... Elämä siellä on sulaa onnea..."

Ja Vinitius rupesi uneksimaan tulevaisuutta.

"Siellä unohtuvat kaikki huolet. Me kävelemme öljypuulehdoissa ja istuudumme varjoon lepäämään. Oi Lygia, mikä elämä meille koittaa! Saada rakastaa, yhdessä katsella merta, yhdessä katsella taivasta, yhdessä palvella suloista Jumalaa ja levittää siunausta ja onnea ympärilleen!"

He vaikenivat molemmat ja heidän ajatuksensa viipyivät tulevaisuudessa. Vinitius painoi tyttöä yhä voimakkaammin rintaansa vastaan, ja kuun valossa kimmelsi hänen sormessaan ritarisormus. Köyhän kaupunginosan asukkaat olivat jo kaikki levolla, ei kuulunut ainoatakaan ääntä, vallitsi hiiskumaton hiljaisuus.

"Saanko minä käydä tervehtimässä Pomponiaa?" kysyi Lygia.

"Tietysti, rakkaani. Pyydämme heidät luoksemme tai lähdemme itse heidän luokseen. Jos tahdot, niin otamme apostoli Pietarin luoksemme asumaan. Vuodet ja työ jo painavatkin häntä. Paavali tulee myöskin meitä tervehtimään. Hän tahtoo kääntää Aulus Plautiuksen kristinuskoon. Ja niinkuin sotamiehet perustavat siirtoloita kaukaisiin maihin, niin perustamme me Siciliaan kristittyjen siirtolan."

Lygia tarttui Vinitiuksen käteen ja tahtoi viedä sen huulilleen, mutta Vinitius pidätti hänet ja puhkesi puhumaan hiljaa ja kuiskaten, ikäänkuin hän olisi pelännyt häiritsevänsä heidän onneaan:

"Ei, Lygia! Minun asiani on kiittää ja ylistää sinua—anna minulle kätesi!"

"Minä rakastan sinua."

Vinitius oli jo painanut huulensa hänen käsiänsä vastaan, jotka olivat valkeat kuin jasminikukan lehdet, ja pitkiin aikoihin eivät he kuulleet muuta kuin omien sydäntensä sykinnän. Ilmassa ei tuntunut pienintäkään tuulenhenkeä. Sypressit seisoivat liikkumattomina, ikäänkuin henkeä pidätellen...

Äkkiä ja odottamatta kajahti läpi hiljaisuuden parاهدus, syvä ja kumea, joka tuntui tulevan maan alta. Lygia vavahti, mutta Vinitius nousi ja rauhoitti häntä.

"Jalopeurat vain kiljuvat vivarioissa."

He rupesivat molemmat kuuntelemaan. Ensimmäistä karjaisua seurasi toinen, kolmas, kymmenes. Niitä kuului kaikilta kaupungin kulmilta. Kaupungissa säilytettiin nimittäin monesti useita tuhansia jalopeuroja, sijoitettuna eri arenoille, ja usein ne öisin likenivät häkkien ristikkoo, nojasivat mahtavan päänsä sitä vastaan ja valittivat ikävänsä. Olihan niiltä riistetty vapaus ja erämaa. Niin he nytkin valittivat. Yön hiljaisuudessa huutelivat ne toisilleen, ja koko kaupunki kaikui niiden kiljunnasta. Tuossa äänessä ilmeni niin jylhä ja kumea suruisuus, että Lygia, jonka ajatus juuri oli liidellyt tulevaisuuden tyynissä, kirkkaissa unelmissa, tunsu omituisen, surunsekaisen kauhun alkavan kouria sydäntään.

Vinitius kiersi käsivartensa hänen olkapäidensä ympäri ja lausui:

"Älä pelkää armaani. Kilpaleikit ovat ovella ja sentähden ovat kaikki vivariot täynnä petoja."

He astuivat Linuksen taloon, mutta kuulivat leijonain kiljunnan kaupungilla yltymistään yltyvän.

NELJÄSKYMMENES LUKU.

Jokainen päivä Antiumissa tuotti Petroniukselle uusia voittoja augustianeista, jotka hänen kanssaan kilpailivat Caesarin suosiosta. Tigellinuksen vaikutus väheni aivan mitättömäksi. Roomassa, jossa tuon tuostakin täytyi toimittaa vaaralliseksi käyneitä henkilöitä pois tieltä ja ryöstää heidän omaisuutensa, järjestää valtiollisia asioita, panna toimeen näytäntöjä turmeltuneen ja huonon maun tyydyttämiseksi, ja vihdoin noudattaa Caesarin äärimäiseen hulluuteen asti rajoitettuja mielitekoja—Roomassa oli Tigellinus osoittautunut välttämättömäksi, sillä hän oli kaikissa sellaisissa asioissa ylen taitava ja sitäpaitsi valmis mihin tahansa. Mutta Antiumissa, missä palatsit kuvastuivat meren sineen, eli Caesar helleniläistä elämää. Aamusta iltaan luettiin, hiottiin ja viimeisteltiin runoja, koetettiin keksiä niihin hyviä käänteitä, keskusteltiin musiikista, teatterista, sanalla sanoen kaikesta, mitä kreikkalainen nero oli synnyttänyt ja millä se oli maailmaa kaunistanut. Tällaisten asianhaarojen vallitessa tietysti sukkelan, kaunopuheisen, hienostuneen ja älykkään Petroniuksen täytyi viedä voitto sivistymättömästä Tigellinuksesta, kuten kaikista muistakin augustianeista. Caesar haki hänen seuraansa, kuunteli hänen mielipiteitään, kysyi häneltä neuvoja omiin töihinsä ja osoitti häntä kohtaan suurempaa ystävyyttä kuin koskaan ennen. Läsnäolijat tulivat siihen vakaumukseen, että Petronius nyt oli voittanut viimeisen suuren voittonsa ja että hänen ja Caesarin välinen suhde nyt oli saavuttanut pysyväisen kannan, joka kestää vuosikausia. Nekin, jotka ennen olivat katselleet hienostunutta epikurealaista kieroin silmin, rupesivat nyt hääräämään hänen ympärillään ja hakemaan hänen suosiotaan. Mutta monet myöskin vilpittömästi iloitsivat siitä, että vaikutusvalta oli joutunut miehelle, joka todella tiesi, mitä mistäkin ihmisestä oli ajateltava, ja joka epäilijän hymyllä otti vastaan eilisten vihamiestensä imartelut, käyttämättä valtaansa heidän vahingokseen tai turmiokseen—lieneekö sitten säästänyt heitä siksi, että se hänen laiskalle luonteelleen oli mukavinta, tai siksi, että halusi komeilla jalomielisyydellään. Monesti hänellä kyllä olisi ollut tilaisuus syöstä Tigellinuskin turmioon, mutta hän tyytyi pitämään häntä pilkkanaan ja vetämään esiin hänen sivistymättömyyttään ja alhaista syntyperäänsä. Rooman senaatti päästeli helpoituksen huokauksia, kun ei puoleentoista kuukauteen ollut langetettu ainoakaan kuolemantuomiota. Sekä Antiumissa että Roomassa kerrottiin kummia asioita Caesarista ja hänen suosikistaan sekä siitä hienostuneesta elämästä, joka oli astunut entisen hillittömyyden sijaan. Kaikki olivat yhtä mieltä siinä, että Caesar hienostuneena oli miellyttävämpi kuin Caesar eläimistyneenä Tigellinuksen käsissä. Tigellinus puolestaan oli joutunut ihan suunniltaan ja mielti jo, olisiko ehkä paras luopua koko kilpailusta, koska Caesar monta kertaa oli huomauttanut, ettei koko Roomassa eikä koko hänen hovissaan ollut kuin kaksi sielua, jotka kykenivät ymmärtämään toisensa, kaksi todellista helleniä, nimittäin hän ja Petronius.

Petronius oli saavuttanut voittonsa niin helpolla, että ihmiset todella uskoivat hänen vaikutusvaltansa olevan pysyvämpää laatua kuin muiden. Kukaan ei itse asiassa saattanut ajatella, että Caesar tulisi toimeen ilman häntä. Kenen kanssa hän silloin puhuisi runoudesta, musiikista ja kilpailuista, kenen silmiin hän katselisi saadakseen tietää, olivatko hänen tekonsa täydelliset. Petronius puolestaan esiintyi välinpitämättömänä kuten tavallisesti, panematta mitään arvoa asemalleen. Hänen käytöksensä oli aivan kuten ennen, hidas, huolimaton, ivallinen. Hänestä sai nyt sata kertaa enemmän kuin ennen sen vaikutuksen, että hän tekee pilkkaa ihmisistä, itsestään, Caesarista ja koko maailmasta. Monesti hän uskalsi moittia Caesaria vasten silmiä, ja kun silloin muut luulivat hänen uskaltaneen liian paljon, jopa suorastaan syöksyneen turmioon, osasi hän kääntää moitteensa juuri sillä tavalla, että siitä muodostui voitto hänelle itselleen. Hämmästyneet läsnäolijat tulivat siihen johtopäätökseen, ettei ole olemassa sellaista pulmaa, josta ei hän voittoisana suoriutuisi. Noin viikkoa myöhemmin kuin Vinitius oli palannut Roomasta luki Caesar kerran pienelle seuralle Troja-runojaan. Hänen lopetettuaan kaikui hänen ympärillään ihastuksen myrsky, mutta Petronius, johon hän oli kääntänyt kysyvän katseensa, virkkoi.

"Kelvottomia ovat, juuri sellaisia, joita sopii tuleen työntää."

Läsnäolijoiden rinnoissa seisahtui sydän, niin he kauhistuivat, sillä Nero ei lapsuudestaan lähtien koskaan ollut saanut kuulla sellaista arvostelua. Ainoastaan Tigellinuksen kasvot loistivat ilosta. Vinitius kalpeni, sillä hän luuli Petroniuksen, joka ei yleensä koskaan juonut liaksi, tällä kertaa juopuneen.

Neron ääni oli makea kuin hunaja, vaikkei hänen kuitenkin onnistunut kokonaan peittää syvästi loukattua itserakkauttaan, kun hän kysyi:

"Miksi sinä pidät niitä huonoina?"

Petronius keskeytti hänet ja puuttui puhumaan:

"Älä usko heitä—siinä hän kädellään osoitti läsnäolevia—, he eivät ymmärtäneet mitään. Kysyt, miksi pidän runojasi huonoina. Jos tahdot kuulla totuuden, niin sanon sinulle: ne ovat hyvät ollakseen Vergiliuksen, Ovidiuksen, jopa Homerokin runoja—mutta sinulle ne eivät kelpaa. Sinun ei sovi kirjoittaa sellaista. Tulipalo, jota kuvaat, ei leimua tarpeeksi, sinun liekkisi eivät räiskähtelee tarpeeksi.

Älä kuuntele Lucanuksen imartelua; jos hän olisi kirjoittanut nämä runot, tunnustaisin hänet neroksi, mutta sinulle ne eivät riitä. Tiedätkö minkätähden? Siksi, että olet suurempi häntä. Siltä, jolle jumalat ovat antaneet niin suuret lahjat kuin sinulle, saattaa vaatia enemmän. Mutta sinä laiskottelet. Sinä nukut mieluummin päivällisunta kuin hiot runojasi. Sinä saatat suorittaa tehtäviä, jommoisia ei maailmassa vielä ole nähty, ja sentähden sanon sinulle suoraan: kirjoita paremmin!"

Hän lausui sanansa keveästi, ikäänkuin leikillä, mutta samalla antaen moitteen tuntua. Caesarin silmät kostuivat Ihastuksesta ja hän huudahti:

"Jumalat ovat antaneet minulle hiukan lahjoja, mutta sitäpaitsi he ovat antaneet minulle ystävän, joka on todellinen tuntija ja joka sanoo minulle totuuden vasten silmiä—ja se merkitsee vielä enemmän."

Sen sanottuaan nosti hän lihavan, punaisten karvojen peittämän kätensä korkeaa, kultaista haarakynttiläjalkaa kohti, joka oli ryöstetty Delphosta, polttaakseen runonsa.

Mutta Petronius koppasi hänen kädestään paperin ennenkuin tuli oli ehtinyt tarttua siihen.

"Ei, ei," virkkoi hän, "nämäkin, vaikka onnistumattomat, kuuluvat ihmiskunnalle. Anna ne minulle."

"Salli minun siinä tapauksessa lähettää ne sinulle säiliössä, joka on valmistettu oman keksintöni mukaan, sanoi Nero ja otti Petroniukselta paperit."

Hetken kuluttua rupesi hän puhumaan:

"Olet aivan oikeassa. Minun Trojani tulipalossa ei ole tarpeeksi loistoa, minun liekeissäni ei ole tarpeeksi kuumuutta. Mutta minä olin ajatellut, että riittäisi päästä Homeron tasalle. Minä olen aina ollut liian arka, minä olen aina liian vähän luottanut itseeni. Sinä avasit silmäni. Mutta tiedätkö, mikä on syynä niihin puutteisiin, jotka mainitsit? Kun kuvanveistäjä tahtoo valmistaa jumalankuvan, valitsee hän aina jonkun esikuvan, mutta minullapa ei ole ollut esikuvaa. En ole koskaan nähnyt palavaa kaupunkia, ja sentähden puuttuu kuvauksestani todellisuutta."

"Vakuutan sinulle, että ainoastaan suuri taiteilija voi sen ymmärtää."

Nero vaipui mietteisiin ja lausui hetkisen perästä:

"Vastaapa, Petronius, seuraavaan kysymykseen: säälitkö sinä sitä, että Troja paloi?"

"Säälinkö minä?... Kautta Venuksen ramman puolison: en vähääkään! Ja selitänpä heti miksi. Troja ei olisi palanut, jollei Prometheus olisi lahjoittanut ihmisille tulta ja jollei Kreikka olisi julistanut sotaa Priamoa vastaan; jollei tulta olisi ollut, niin ei Aiskhylos olisi voinut kirjoittaa Prometheustansa; ilman sotaa ei taas Homero olisi kirjoittanut Iliadia. Minä puolestani olen sitä mieltä, että maailma on enemmän voiton puolella omistaessaan Iliadin ja Prometheuksen kuin omistaessaan pienen pahanpäiväisen kaupungin, joka varmaan olisi haiseva ja likainen ja jossa joku sinne määrätty prokuraattori riitelisi kaupungin areopagin kanssa, ikävystyttäen sinua aika lailla."

"Kas niin puhuu järkevä mies!" lausui Caesar. "Kaikki on uhrattava runouden ja taiteen vuoksi. Onnellinen Akaia, joka sai antaa Homerolle aiheen Iliadiin, ja onnellinen Priamo, joka sai nähdä isänmaansa perikadon! Mutta minä, minä en koskaan ole nähnyt palavaa kaupunkia!"

Kaikki vaikenivat. Vihdoin virkkoi Tigellinus:

"Johan minä sanoin sinulle, Caesar, että käske, ja minä sytytän Antiumin tuleen. Taikka kuulepa! jos sinä säälit näitä palatseja ja huviloita, niin käsken polttaa laivat Ostiumissa tai rakennutan Albanian vuoristoon puisen kaupungin, jonka itse voit sytyttää. Tahdotko?"

Nero loi häneen mitä ylenkatseellisimman silmäyksen.

"Vai pitäisi minun katsoa töllöttää puisen kaupungin palamista. Sinun ajatuskykysi, Tigellinus, on käynyt aivan hedelmättömäksi! Huomaan sitäpaitsi, ettet pidä kykyäni etkä Troja-runojani suuriarvoisina, koska arvelet, ettei niiden tähden kannata tehdä suurempaa uhrausta."

Tigellinus kävi aivan hämilleen, mutta Nero nähtävästi tahtoi vaihtaa puheainetta, koska hän hetkisen perästä virkkoi:

"Kesä kuluu kulumistaan... Kuinka siellä Roomassa nyt mahtaa haista!... Ja kuitenkin meidän täytyy palata sinne kesä-kilpaleikkeihin."

Tigellinus puuttui nyt puheeseen:

"Salli minun, oi Caesar, hetkiseksi jäädä luoksesi, kun muut augustianit ovat poistuneet..."

Tuntia myöhemmin olivat Vinitius ja Petronius kotimatalla.

"Minä jo pelkäsin sinun puolestasi," puhui Vinitius.

"Luulin sinun humalapäissäsi syöksyvän suoraan surman suuhun. Sinun tulee muistaa, että leikkikalunasi on kuolema."

"Sellainenhan minun arenani on," vastasi Petronius huolettomasti, "ja minua huvittaa tietää, että olen paras sen gladiatoreista. Näithän nyt kuinka kävi. Vaikutusvaltani kasvoi taas tänäkin iltana. Nyt hän lähettää minulle runonsa rasiassa, joka—lyödäänkö vetoa?—on hyvin korea ja hyvin mauton. Lääkärini saa sitten säilyttää siinä vatsalääkkeitani. Tein temppuni siitäkin syystä, että Tigellinus, nähdessään miten sellaisia tehdään, varmaan koettaa seurata esimerkkiäni. Saatan jo kuvitella kuinka hän hämää vyhtensä. Hän tulee käyttäytymään aivan kuin pyrenealainen karhu köydellä tanssien, ja minä tulen nauramaan kuin Demokritos. Jos oikein tahtoisin, voisin epäilemättä syöstä Tigellinuksen ja päästä kaupungin pretorianiprefektiksi. Silloin olisi Vaskiparta säkissäni. Mutta en minä viitsi. Minä tyydyn mieluummin elämäni sellaisena kuin se on, Caesarineen ja runoineen päivineen."

"Kyllä sinä olet taitava, kun osaat kääntää loukkauksetkin kohteliaisuuksiksi! Mutta ovatko hänen runonsa todella niin huonot? Minä en sellaisia asioita ymmärrä."

"Eivät ne ole huonommat kuin muidenkaan runot. Lucanuksella on sentään yhden ainoan sormen päässä enemmän lahjoja kuin Vaskiparralla, mutta onhan hänelläkin joku määrä. Ainakin, hän äärettömästi pitää runoudesta ja soitosta. Kahden päivän perästä meidän tulee olla hänen luonaan kuulemassa säestystä, jonka hän on säveltänyt hymniin Afroditen kunniaksi ja joka tänään tai huomenna valmistuu. Meitä tulee vain pieni piiri: minä sinä, Tullius Senecio ja nuori Nerva. Mutta puhuakseni runoista, sanoin sinulle kerran käyttäväni hänen runojaan samaan tarkoitukseen kuin Vitellius flamingonsulkia. Se ei ole totta!... Välistä ne ovat aika kauniit. Hecuben sanat esimerkiksi ovat aivan liikuttavat. Hän siinä vaikeroi synnytytuskissaan, ja Nero on osunut löytämään hänen valituksilleen varsin sopivan muodon—ehkä siitä syystä, että hän itse tuskassa synnyttää jokikisen runonsa... Välistä minun käy häntä sääli. Kautta Polluxin! se mies on kummallinen sekoitus! Tosin Kaligulakin oli päästään sekaisin, mutta ei hän toki tällainen kummitus ollut."

"Kuka saattaa edes aavistaa, mihin äärimäisyyksiin Vaskiparran hulluus vielä johtaa?" huudahti Vinitius.

"Ei kukaan. Hän voi saada aikaan asioita, jotka vielä pitkien aikojen kuluttua nostavat ihmisten hiukset pystyyn, kun he vain häntä ajattelevat. Mutta se se juuri on hauskaa ja huvittavaa. Joskus käy aikani kyllä pitkäksi kuin Jupiter Ammonilaisen erämaassa, mutta luultavasti se kävisi vielä sata kertaa pitemmäksi, jos joku toinen Caesar hallitsisi. Sinun juutalaisesi Paavali on hyvä puhuja, sen tunnustan, ja jos useammat sellaiset miehet julistavat kristinoppia, niin varmaan meidän jumalamme saavat ruveta käymään vakavaa puoluesotaa, jolleivät tahdo joutua kahleisiin. Elämämme olisi tietysti varmempi jos Caesarina olisi esimerkiksi kristitty mies, mutta selittäessään syitä ei tarsolainen profeetta laisinkaan tullut ajatelleeksi, että juuri tuo epävarmuus tekee elämän minulle viehättäväksi. Pelaamalla voi ihminen kadottaa omaisuutensa ja hän säästyy siitä, jollei hän ollenkaan pelaa, mutta kuitenkin ihmiset pelaavat. Se tuottaa iloa ja unohdusta. Olen tuntenut ritarien ja senaattorien poikia, jotka vapaasta tahdosta ovat ruvenneet miekkailijoiksi. Sanot minun pitävän elämäni leikkikaluna. Olet oikeassa. Sillä se huvittaa minua, mutta teidän kristillinen hyveenne ikävystyttäisi minut yhtenä päivänä aivan yhtä perinpohjin kuin Senecan selitykset. Sentähden meni Paavalinkin puhe ihan hukkaan. Pitäisihän hänen käsittää, etteivät sellaiset ihmiset kuin minä ikinä ota vastaan hänen oppiaan. Sinä olet aivan toista maata! Sinun tapaisesi miehen täytyy joko vihata kristityn nimeä tai heti paikalla ruveta kristityksi. Minä tunnen vaistomaisesti, että hän on oikeassa. Mutta me riennämme mielipuolina syvyyttä kohti, meidän allamme ratkeaa maa ja meidän rinnallamme kuolee ihmisiä, mutta vähät siitä! Me osaamme kuolla. Emme anna kuoleman tarvella elämäämme emmekä alistu sen palvelijoiksi ennenkuin se meidät ottaa. Elämä on olemassa itsensä tähden eikä kuolemaa varten."

"Minun käy sinua sääli, Petronius."

"Älä sääli minua enemmän kuin itsekään säälin itseäni. Ennen sinä viihdyit joukossamme ja ollessasi Armenian sotaretkellä ikävöit Roomaa."

"Ikävöin nytkin Roomaa!"

"Niin, sinä olet rakastunut kristittyyn vestalittareen, joka istuu siellä Tiberin takana. En sitä ensinkään ihmettele enkä liioin sinua moiti. Mutta sitä ihmettelen, että vaikka sinä sanot tuon oppisi olevan kokonaisen onnen meren ja vaikka rakkautesi nyt pian kruunataan avioliitolla, suru ei poistu kasvoiltasi. Pomponia Graecina on aina surumielinen, ja kun sinä rupesit kristityksi, niin lakkasit

sinäkin hymyilemästä. Älä siis koetakaan väittää, että se olisi iloinen oppi! Roomasta sinä palasit entistä surullisempänä. Jos kristittyjen rakastamistapa on sellainen, niin kautta Bakkuksen vaaleain kiharoiden! en seuraa minä teidän jälkiänne."

"Siihen on omat syynsä," vastasi Vinitius. "Vakuutan sinulle—en kautta Bakkuksen kiharoiden, vaan kautta isäni varjon—etten vielä milloinkaan ole tuntenut esimakuakaan sellaisesta onnesta, jommoisessa nykyään elän. Mutta minun kaipaukseni on sanomaton, ja kummastukseksi olen huomannut, että kun vain olen erossa Lygiasta, niin luulen jonkun vaaran uhkaavan häntä. En tiedä mikä vaara se olisi ja mistä päin se tulisi, minä vain tunnen sen tulevan, niinkuin ihminen tuntee myrskyn lähestyvän."

"Kahden päivää perästä koetan hankkia sinulle luvan lähteä Antiumista ja viipyä poissa niin kauan aikaa kuin vain tahdot. Poppaea näyttää nyt tyyntyneen, ja mikäli minä saatan nähdä, ei sinua ja Lygiaa enää uhkaa mikään vaara."

"Tänään viimeksi kysyi Poppaea minulta, mitä tekemistä minulla oli Roomassa, vaikka tein matkani aivan salaa."

"Mahdollisesti hän vakoilee sinua. Nyt hänen kuitenkin täytyy taipua minun tahtoni alle."

Vinitius seisahtui äkkiä ja virkkoi:

"Paavali sanoo, että Jumala joskus varoittaa ihmisiä, mutta ettei silti saa uskoa enteisiin. Minä koetankin olla uskomatta, mutta en pääse pelostani. Mutta ehkä minä saankin keventää sydäntäni kertomalla sinulle erään tapauksen. Istuimme kahden, minä ja Lygia, ja yö oli ihana niinkuin tämäkin yö. Puhelimme tulevaisuudestamme. En saata sanoin lausua, kuinka onnelliset ja tyytyväiset olimme. Äkkiä rupesivat jalopeurat karjumaan. Tapahtuuhan sellaista usein Roomassa, mutta minä vain en siitä hetkestä lähtien ole saanut rauhaa. Se vaikutti minuun kuin uhkaus, kuin tapaturman enne... Sinä tiedät, etten minä ole mikään pelkuri, mutta kas, sinä yönä oli pimeys täynnä kauhua. Se tuli niin äkkiä ja odottamatta. Vielä tänäkin hetkenä olen kuulevinani samat äänet ja sydäntäni kalvaa levottomuus, ikäänkuin Lygiaa uhkaisi joku hirveä vaara ja ikäänkuin hän tarvitsisi apuani ... vaikkapa noita jalopeuroja vastaan. Minä olen tuskissani. Hanki minulle lupa lähteä täältä, sillä muuten lähden ilman lupaa. En saata istua täällä, sanon sen vieläkin: en saata!"

Petronius hymähti.

"Sellaista ei vielä ole tapahtunut," puhui hän, "että konsulien poikia tai vaimoja olisi pantu arenalle jalopeurojen eteen. Ei teitä siis odota se kuolema, vaikka kyllä voi odottaa mikä muu tahansa. Kuka sitäpaitsi takaa, että pedot olivat jalopeuroja? Germanilaiset metsähärät osaavat mylviä aivan yhtä komeasti. Minä puolestani teen pilkkaa enteistä ja merkeistä. Viime yö oli lämmin ja tähtiä putosi vallan satamalla. Moneen tekee sellainen näky kolkon vaikutuksen, mutta minä ajattelin tynnosti: jos minunkin tähteni on niiden joukossa, niin ainakaan en kaipaa nykyistä seuraani!..."

Hän vaikenä, vaipui mietteisiin ja virkkoi hetken kuluttua:

"Mutta jos teidän Kristuksenne on noussut kuolleista, niin kai Hän teitäkin voi varjella kuolemasta."

"Voi kyllä," vastasi Vinitius ja loi silmänsä taivaalle, joka oli täynnä tähtiä.

NELJÄSKYMMENESIMÄINEN LUKU.

Nero soitti ja lauloi hymniään »Kypron herttuattaren» kunniaksi, johon hän itse oli tehnyt sekä sanat että sävelen. Hän oli hyvässä äänessä ja tunsu soittonsa todella riistävän kuulijat mukaansa. Hänen rintansa laajeni ja hän innostui itsekkin. Vihdoin hänen mielensä valtasi sellainen liikutus, että hän kävi aivan kalpeaksi. Hän ei kysynyt läsnäolijainkaan kiitosta—ja se tapahtui luultavasti ensi kerran koko hänen elämänsä aikana. Hetkisen ajan hän istui, sormet liikkumattomina sitran kielillä ja pää kumarassa, mutta sitten hän äkkiä nousi ja virkkoi:

"Olen väsynyt ja tarvitsen ilmaa. Virittäkää sillaikaa sitrat."

Ja näin sanottuaan kääri hän silkkisen huivin kaulansa ympärille.

"Tulkaa te kanssani," virkkoi hän Petroniukselle ja Vinitiukselle, jotka istuivat salin perällä. "Anna

sinä, Vinitius, minulle käsivartesi, sillä olen väsyksissä. Petronius saa puhua minulle musiikista."

He läksivät palatsin parvekkeelle, joka oli laskettu alabasterilla ja sirotettu täyteen safrania.

"Täällä on väkevämpi hengittää," lausui Nero. "Mieleni on kuohuksissa, olen alakuloinen, vaikka näenkin, että julkisesti saatan esittää sen, mitä tässä koetteeksi lauloin, ja vaikka tiedänkin, että voittoni on oleva suurempi kuin kenenkään toisen roomalaisen."

"Voit esiintyä täällä sekä Roomassa ja Akaiassa. Ihailen sinua koko sielustani ja mielestäni, oi jumalallinen!" vastasi Petronius.

"Sen uskon. Olet liian laiska viitsiäksesi imarrella. Sitäpaitsi olet vilpiton kuin Tullius Senecio, vaikka olet etevämpi häntä. Kerroppa minulle, mitä sinä ajattelet musiikista?"

"Kun kuuntelen runoja, kun näen sinun ohjaavan nelivaljakkoa sirkuksessa, kun katselen kaunista kuvapatsasta, kaunista temppeleitä tai kuvia, niin tunnen, että vaikutus lämpöisenä virtaa läpi koko olentoni ja että minä Innostuksellani imen sieluuni kaikki, mitä ihailuni esineessä on. Mutta kun kuuntelen soittoa, varsinkin sinun soittoasi, avautuu eteeni uusia ihanuusia ja nautintoja. Minä ajan niitä takaa, minä tavoittelen niitä, mutta ennenkuin olen ehtinyt saada ne käsiini, on sieluuni virrannut yhä uusia ja uusia vaikutuksia, valtavia ja läpikuultavia kuin meren aallot, joiden lähteenä on äärettömyys. Me seisomme rannalla ja katselemme kauas, mutta toista rantaa emme saata nähdä."

"Oi mikä syvä tuntija sinä olet!" huudahti Nero. "Vähän aikaa he astelivat äänettöminä, ja ainoastaan safrani narskui hiljaa heidän jalkainsa alla."

"Lausuit aivan kuin minun ajatukseni," puhkesi Nero vihdoin puhumaan. "Olenkin aina sanonut, ettei minua koko Roomassa ymmärrä kukaan muu kuin sinä. Juuri niin. Minun käsitykseni musiikista on aivan sama. Soittaessani ja laulaessani näen sellaista, jommoista en ole aavistanut löytyvän valtakunnassani enkä koko maailmassa. Olen Caesar, ja maailma on minun ja minä saatan tehdä mitä tahdon. Ja kuitenkin musiikki avaa minulle uusia valtakuntia, uusia vuoria, meriä ja uusia nautintoja, joista ei minulla ole ollut aavistustakaan. Tavallisesti en osaa pukea niitä sanoihin enkä täydelleen ymmärrä niitä—tunnen ainoastaan. Tunnen jumalat, näen Olympon... Taivaallinen ilma löyhyttelee vastaan; eteeni avautuu ikäänkuin sumun läpi äärettömiä kenttiä, tyyninä ja valoisina kuin auringon nousu... Koko iäisyys soi sävelinä ympärilläni, ja minä vakuutan sinulle... (Neron ääni vapisi hämmästyksestä), että minä, Caesar ja jumala, silloin tunnen olevani pieni kuin maan tomu. Voitko uskoa sitä?"

"Kyllä. Ainoastaan suuret taiteilijat saattavat tuntea taiteen rinnalla olevansa pienet."

"Tänä yönä hallitsee vilpittömyys, sentähden tahdon avata sinulle sydämeni ja puhua sinulle kuin ystävälle... Luuletko minua sokeaksi tai hulluksi? Luuletko, etten tiedä mitä Roomassa tapahtuu? että siellä muurille kirjoitetaan solvauksia minua vastaan, että minua siellä sanotaan äidintappajaksi ja vaimonsurmaajaksi ... että sanovat minua julmuriksi ja hirviöksi, sentähden, että Tigellinuksen kehoituksesta olen tuominnut kuolemaan muutamia vihamiehiäni... Niin, rakkaani, he pitävät minua hirviönä, ja minä sen kyllä tiedän. Mutta he eivät ymmärrä, että ihminen joskus saattaa olla hirveä, silti olematta hirviö. Oi, kukaan ei usko, ehket sinäkään, rakkaani, että minä monesti, kun musiikki tuudittaa sieluani, saatan olla niin hyvä kuin lapsi kehossaan. Vannon sinulle kautta näiden tähtien, jotka tässä päämme päällä tuikkivat, että puhun totta: ihmiset eivät tiedä, kuinka paljon hyvää tässä sydämessä on ja mitä aarteita minä sieltä löydän, kun musiikki pääsee avaamaan sen ovet."

Petronius ei laisinkaan epäillyt, että Neron sanat sinä hetkenä olivat vilpittömät. Epäilemättä musiikki todella saattoi paljastaa jalompia taipumuksia hänen sielussaan, jonka itsekkyyden, nautinnonhimon ja rikollisuuden vuoret olivat haudanneet allensa.

"Ihmisten pitäisi tuntea sinut niin likeltä kuin minä sinut tunnen," virkkoi Petronius, "Rooma ei koskaan ole ymmärtänyt antaa sinulle tarpeeksi arvoa."

Caesar nojasi raskaammin Vinitiuksen käsivarteen, ikäänkuin ihmisten huonouden taakka olisi painanut häntä.

"Tigellinus kertoi minulle," virkkoi hän, "senaatissa kuiskattavan, että Diodoros ja Terpnos muka osaavat soittaa sitraa paremmin kuin minä. Senkin lahjan tahtoisivat minulta ryöstää! Mutta sano minulle suoraan, sinä, joka aina olet vilpiton: soittavatko he paremmin kuin minä vai soittavatko he yhtä hyvin?"

"Ei sinnepäinkään. Sinun kosketuksesi on pehmeämpi ja samalla voimakkaampi. Sinussa tuntee paikalla taiteilijan, he—he ovat harjaantuneita ammattisoittajia. Juuri niin! Joka vain ensin on kuunnellut heidän soittoa, ymmärtää kyllä sitten mikä sinä olet."

"Jos niin on, niin jääkööt henkiinsä! Eivät he aavista minkä palveluksen sinä tällä hetkellä olet heille tehnyt. Täytyisihän minun sitäpaitsi hankkia toiset heidän sijaansa jos heidät tuomitsisin kuolemaan."

"Ja sitten ihmiset rupeaisivat puhumaan, että sinä rakkaudesta musiikkiin surmaat musiikin valtakunnan jäseniä. Älä milloinkaan tapa taidetta taiteen tähden, oi jumala."

"Kuinka sinä olet toisenlainen kuin Tigellinus!" vastasi Nero. "Mutta katsoppa, minä olen taiteilija sormenpäihin saakka. Musiikki avaa eteeni aloja, joita en ole aavistanut löytyvän, maita, joita en vielä hallitse, nautintoa ja onnea, jota en ole tuntenut—sentähden minä en saata elää tavallista elämää. Musiikki ilmoittaa minulle, että on olemassa yliluonnollisuutta, ja sitä minä etsin koko sillä voimalla, jonka jumalat ovat käsiini antaneet. Monesti minusta tuntuu siltä kuin ihmisen, saavuttaakseen olympolaisen maailman, täytyisi saada aikaan jotakin suurta, sellaista, jommoista ei kukaan ihminen vielä ole tehnyt, kuin hänen täytyisi nostaa inhimilliset vietit joko pahan tai hyvän huippuun asti. Minä tiedän, että ihmiset pitävät minua hulluna. Mutta minä en ole hullu, minä vain etsin! Ja jos hulluttelen, niin teen sen siksi, että olen ikävystynyt ja kadottanut kärsivällisyyteni, kun en löydä etsittäväni. Minä etsin! ymmärrätkö? ja sentähden tahdon tulla suuremmaksi muita ihmisiä, koska ainoastaan sillä tavalla saatan tulla suurimmaksi taiteilijoista."

Siinä hän alensi ääntään, jottei Vinitius kuulisi häntä, asetti suunsa Petroniuksen korvan juureen ja rupesi kuiskaamaan:

"Tiedätkö, että minä juuri siitä syystä suostuin äidin ja vaimon murhaan? Tahdoin kantaa tuntemattoman maailman portin eteen suurimman uhrin, minkä ihminen voi kantaa. Ajattelin, että jotakin tapahtuisi, että jotkut ovet avautuisivat ja että minä saisin nähdä jotakin tuntematonta. Se olisi saanut oudostuttaa ja hirvittää inhimillistä mieltäni, kunhan se vain olisi ollut suurta ja tavatonta... Mutta ne uhrin eivät riittäneet. Vaaditaan nähtävästi enemmän, ennenkuin ovet autuaitten asuntoihin avautuvat—ja tapahtukoon niinkuin taivaan merkit tahtovat."

"Mitä aiot tehdä?"

"Saat nähdä, saat nähdä pikemmin kuin luuletkaan. Vastaiseksi sanon sinulle vain, että on olemassa kaksi Neroa: toinen on se, jonka ihmiset tuntevat, toinen taiteilija, jonka yksin sinä tunnet ja joka surmaa kuin kuolema ja mellastaa kuin Bakkus—mutta vain siitä syystä, että tämän tavallisen elämän typeryys ja viheliäisyys häntä iljettää ja että hän tahtoo hävittää sen tulella ja miekalla... Oi, kuinka tämä maailma tulee olemaan typerä, kun ei minua enää ole!... Ei kukaan vielä aavista, et sinäkään, rakkaani, mikä taiteilija minä olen. Mutta juuri siitä syystä minä kärsin ja juuri siitä syystä sanon sinulle suoraan, että sieluni on monesti yhtä surullinen kuin nuo sypressit, jotka mustina kohoilevat tuossa edessämme. Raskasta on saman ihmisen kantaa hartiollaan suurinta valtaa ja suurinta neroa."

"Otan koko sydämelläni osaa tunteisiisi, oi Caesar, ja minun kanssani koko maa ja meri, puhumattakaan Vinitiuksesta, joka jumaloi sinua."

"Minä olen niinkään aina pitänyt hänestä," virkkoi Nero "vaikka hän palveleekin Marsia eikä taidetta."

"Hän palvelee ennen kaikkea Afroditea," lausui Petronius.

Hänessä heräsi äkkiä tunne, että nyt oli sopiva tilaisuus järjestää sisarenpojan asiat ja poistaa hänen tieltään kaikki uhkaavat vaarat.

"Hän on rakastunut kuin Troilus Cressinaan," alkoi Petronius. "Salli hänen, herra, lähteä Roomaan, sillä muuten hän lakastuu käsiini. Se lygilainen panttivanki, jonka hänelle lahjoitit, on, kuten kai tiedät, jo löydetty, ja Antiumiin lähtiessään jätti Vinitius hänet erään Linuksen turviin. En tahtonut puhua sinulle tästä asiasta niin kauan kuin luit hymniäsi, sillä sehän on kaikista tärkein asia. Vinitius aikoo ottaa hänet rakastajattarekseen, mutta kun tyttö sitten osoittautui siveäksi kuin itse Lucretia, rakastui hän hänen siveyteensä ja tahtoo nyt mennä naimisiin hänen kanssaan. Tyttö on kuninkaan tytär, joten häntä ei tarvitse hävetä, mutta todellisena sotamiehenä sulhanen tässä nyt ähkiä, puhkaa, ruikuttaa ja odottaa Imperatorinsa suostumusta."

"Eihän Imperator valitse vaimoja satureilleen. Mitä hän minun suostumuksellani tekee?"

"Hän jumaloi sinua, herra, kuten jo sanoin."

"Sitä suuremmalla syyllä hän saattaa olla varma suostumuksestani. Olihan tyttö kaunis, vaikka liian laiha lanteiltaan. Augusta Poppaea valitti hänen noituneen lapsemme Palatinuksen puutarhassa."

"Mutta johan minä sanoin Tigellinukselle, ettei noituus vaikuta jumaliin. Etkö sinä muista, oi jumalallinen, kuinka sinä hymähdit ja lausuit heti: *habet!*"

"Muistan."

Ja Nero kääntyi Vinitiuksen puoleen.

"Rakastatko häntä niinkuin Petronius sanoo?"

"Rakastan, herra!" vastasi Vinitius.

"Siinä tapauksessa käsken sinun huomisaamuna lähteä Roomaan naimaan hänet. Et saa näyttäytyä kasvojeni edessä ennenkuin sormessasi on vihkisormus."

"Kiitän sinua, herra, koko sielustani ja mielestäni."

"Oi, kuinka suloista on tehdä ihmisiä onnellisiksi!" huudahti Nero.
"Soisin, ettei minun muuta tarvitsisikaan tehdä."

"Suoppa meille vielä armonosoitus, oi jumalallinen," pyysi Petronius. "Ilmoita tahtosi Poppaeankin kuullen. Vinitius ei koskaan uskaltaisi naida naista, josta ei Augusta pidä, mutta sinä, herra, saatat ainoalla sanalla poistaa hänen vastenmieliset tunteensa. Sinun ei tarvitse muuta kuin ilmoittaa tahtosi."

"Hyvä on," sanoi Caesar, "sinulta ja Vinitiukselta en saata kieltää mitään."

Hän suuntasi askeleensa huvilaa kohti, ja Vinitius ja Petronius seurasivat häntä iloisina ja onnellisina voitostaan. Vinitius olisi mieluiten heittäytynyt Petroniuksen syliin, sillä näyttäväthän nyt kaikki vaarat ja vastukset voitetuilta.

Huvilan atriumissa juttelivat nuori Nerva ja Tullius Senecio Augustan kanssa. Terpnos ja Diodoros virittivät sitroja. Nero istuutui tuoliin, joka oli koristettu kilpikonnän luulla, kuiskasi jotakin likellä seisovan kreikkalaisen palvelijapojan korvaan ja jäi odottamaan.

Pian palasi poika ja toi Caesarille kultaisen rasian. Nero avasi sen, otti sieltä suurista opaleista yhdistetyn kaulakoristeen ja virkkoi:

"Nämä kivet ovat tämän illan arvoiset."

"Niinhän niissä vaihtelevat värit kuin aamuruskossa" ihaili Poppaea, arvelen, että hän saisi kaulakoristeen. Hetkisen Caesar punnitsi kädessään punertavia kiviä. Sitten hän virkkoi:

"Vinitius, lahjoita minun puolestani tämä kaulakoriste nuorelle lygiläiselle prinsessalle, joka sinun pitää naida."

Poppaea joutui vihan vimmoihin, ja hänen kiukkuinen katseensa lensi Caesarista Vinitiuksen ja vihdoin Petroniuksen.

Mutta Petronius nojasi levollisena tuolinsa käsipuuhun ja koetteli sormillaan harpun kieliä, ikäänkuin painaakseen mieleensä niiden muodon.

Kiitettyään lahjasta tuli Vinitius Petroniuksen luo ja lausui:

"Kuinka minä voinkaan kiittää sinua kaikesta, mitä tänään olet tehnyt hyväkseni."

"Uhraa Euterpelle pari joutsenta," vastasi Petronius, "ylistä Caesarin laulua ja naura enteille. Toivottavasti ei jalopeurojen kiljunta enää häiritse sinun eikä lygiläisen liljasi unta."

"Ei," sanoi Vinitius, "nyt olen aivan levollinen."

"Olkoon onni teille suosiollinen. Mutta ole varuillasi, sillä nyt tarttuu Caesar forminksiin. Paras on, että kuuntelet henkeä pidätellen ja annat kyyneltesi valua. Caesar oli todella ottanut forminksin käteensä ja nostanut silmänsä taivasta kohti. Kaikki vaikenivat, joten ei salissa saattanut kuulla hiiskahdusta. Jokainen istui kuin kivettyneenä. Ainoastaan Terpnos ja Diodoros, joiden piti säestää Caesaria, kääntelivät päätään, vilkuivat toisiinsa ja seurasivat Caesarin huulia, odottaen laulun ensi säveltä."

Samassa alkoi eteisestä kuulua melua ja ääniä, ja hetkisen perästä syöksyi verhon takaa esiin Caesarin vapautettu, Phaon, sekä hänen perässään konsuli Lecanius.

Neron kulmakarvat rypistyivät.

"Anteeksi, jumalallinen Caesar," puhui Phaon hengästyneenä, "Roomassa on tulipalo! Suurin osa kaupunkia on liekkien vallassa."

Kaikki karkasivat kauhistuneina paikoiltaan, ja Nero laski soittokoneen kädestään, lausuen:

"Jumalat!... Nyt minä saan nähdä palavan kaupungin ja päätän Troja-runoni!"

Sitten hän kääntyi konsulin puoleen:

"Ehdinkö minä, jos paikalla lähden liikkeelle, näkemään tulipaloa?"

"Herra," vastasi konsuli, kalpeana kuin vaate, "kaupunki on ainoana tulimerenä. Savu tukahuttaa asukkaat, ja toiset heittäytyvät kuin mielipuolet tuleen... Rooma hukkuu, herra!"

Vähän aikaa vaikenivat kaikki. Äkkiä kirkaisi Vinitius:

"*Vae misero mihi!...*"

Nuori mies viskasi togan yltään ja karkasi paljaassa tunicassa palatsista.

Mutta Nero nosti kätensä taivasta kohti ja huusi:

"Voi sinua, sinä Priamon pyhä kaupunki!"

NELJÄSKYMMENESTOINEN LUKU.

Vinitius oli tuskin ehtinyt antaa muutamille orjilleen käskyn, että he seuraisivat häntä, kun hän jo heittäytyi hevosen selkään ja läksi ajamaan Antiumin autioita katuja, läpi yön pimeyden, Laurentumia kohti. Kauhea tieto oli saattanut hänet jonkinlaiseen mielipuolen hurjaan huumaustilaan, joten hän ei ajoittain voinut ensinkään ajatella. Hänellä oli tunne, että hänen takanaan hevosen selässä istui itse onnettomuus, kirkuen hänen korvaansa: »Rooma palaa!» ja ruoskien häntä ja hevosta, syöstäkseen heidät suoraan liekkeihin. Vinitius painoi paljaan päänsä hevosensa kaulaa vastaan ja syöksyi, yllään ainoastaan tunica, eteenpäin kuin sokea, syrjään katsomatta, esteitä väistelemättä. Hiljaisessa yössä, jota tähdet valaisivat, kuun paisteen läpikuultamina olivat ratsastaja ja hevonen kuin ilmestys unien valtakunnasta. Idumealainen orhi, korvat taaksepäin taivutettuina ja kaula ojollaan, karkasi nuolen vauhdilla eteenpäin, ohi liikkumattomien sypressien, joita kasvoi valkeiden huviloiden ympärillä. Tie oli laskettu litteillä kivillä, ja kavioiden kapse herätti siellä täällä koirat haukkumaan kummallista kulkijaa. Ne hämmästyivät hänen vinhaa häviämistään, nostivat kuononsa kuuta kohti ja rupesivat ulvomaan. Orjat, jotka seurasivat Vinitiukselta ja joilla oli pienemmät hevoset, jäivät piankin jälkeen. Myrskynä kiidettyään nukkuvan Laurentiumin läpi kääntyi hän Ardeaa kohti, johon hän, samaten kuin Ariciaan, Bovillaehen ja Ustrinumiin, oli majoittanut hevosia voidakseen niin nopeasti kuin suinkin päästä Antiumista Roomaan. Tämän muistettuaan ajoi hän hevosestaan viimeisetkin voimat. Ardean tuolla puolella luuli hän näkevänsä punaista loimua taivaan koillisella rannalla. Mahdollisesti siellä jo hohti aamun koi, sillä yö oli kulunut myöhään, ja näin heinäkuussa rupesi päivä tuntumaan aikaisemmin. Mutta Vinitiukselta pääsi vimman ja epätoivon huudahdus, sillä hän luuli näkevänsä tulipalon kajastuksen. Kun hän muisti Lecaniuksen sanat: »koko kaupunki on ainoana tulimerenä»—tunsi hän olevansa hulluuden partaalla, sillä varmaankaan ei hän enää saata pelastaa Lygiaa, hän ei edes ehdi perille ennen kuin koko kaupunki on tuhkaläjänä. Hänen ajatustensa juoksu kävi paljoa nopeammaksi kuin hänen hevosensa karku. Ajatukset lihoittelivat hänen edellään hirveinä, armottomina ja synkkinä kuin musta lintulauma. Hän tosin ei tietänyt, missä kaupunginosassa tulipalo oli saanut alkunsa, mutta hän edellytti sen alkaneen kaupunginosassa Tiberin tuolla puolen, joka oli täynnä rappeutuneita rakennuksia, puusta tehtyjä puoteja ja vajoja, joissa pidettiin orjakauppaa. Tietysti tämä osa ensinnä oli joutunut liekkien uhriksi. Roomassa oli sangen usein tulipaloja, ja tavallisesti niiden mukana seurasi ryöstö ja väkivalta, varsinkin kaupunginosissa, joissa asui köyhää, puoleksi barbaarista väestöä. Mitä sitten saattoikaan tapahtua Tiberin-takaisessa kaupunginosassa, jota kaikilta maailman kulmilta kerääntynyt roskaväki piti tyyssijanaan! Vinitiuksen mieleen muistui kyllä Ursus ja hänen ylikuonnolliset voimansa, mutta vaikka hänellä olisi ollut titanin väkevyys, niin mitä hän olisi voinut tulen hävittäväälle voimalle? Orjien kapinaa oli Rooma jo vuosikausia pelännyt. Kerrottiin, että satatuhatta orjaa lakkaamatta, aina Spartacuksen ajoista asti, oli pysytellyt valmiina, odotellen otollista hetkeä, jolloin sopisi hyökätä sortajien ja kaupungin kimppuun. Nyt oli hetki tullut! Mahdollisesti kaupungissa siis tulipalon rinnalla raivosi sota ja teloitus. Ehkä pretorianit Caesarin käskystä olivat hyökänneet kaupunkiin surmaamaan ihmisiä. Kahuu nosti Vinitiuksen hiukset pystyyn. Hän muisti, että Caesarin hovissa viime aikoina itsepintaisesti oli keskusteltu tulipalosta. Caesar oli valittanut, että hänen täytyy kuvata tulipaloa, vaikkei hän koskaan ole nähnyt palavaa kaupunkia, ja hänen vastauksensa oli ollut

sangen ylenkatseellinen, kun Tigellinus oli esittänyt, että poltettaisiin Antium tai keinotekoinen, puusta rakennettu kaupunki. Vihdoin muisti Vinitius, kuinka Caesar oli moittinut Roomaa ja Suburran haisevia katuja. Niin! Caesar oli varmaankin käskenyt sytyttää kaupungin tuleen. Hän yksin sen oli uskaltanut tehdä, ja Tigellinus yksin oli ottanut pannakseen täytäntöön hänen käskynsä. Mutta jos Rooma palaa Caesarin käskystä, niin kuka takaa, ettei asukkaita saman käskyn nojalla surmata?—Kyllähän Caesar-hirviö oli valmis kaikkeen! Siis tulipalo, orjien kapina ja verilöyly! Luonnonvoimat irroillaan, ihmisten intohimot valloillaan—ja keskellä tätä sekasortoa Lygia! Vinitius ähki ja voihi, ja hevonen, jonka oli pitänyt laukata täyttä karkua loppumatonta ylämäkeä Ariciasta asti, ähki ja puhalsi sekin, pannen liikkeelle viimeiset voimansa. Kuka hänet riistää palavasta kaupungista, kuka hänet pelastaa? Vinitius oikaisi pitkäkseen hevosen päälle, upotti sormet hiuksiinsa ja oli tuskissaan puraisemaisillaan hevosen niskaa. Mutta samassa viillätti hänen ohitsensa tuulen nopeudella toinen ratsastaja, joka tuli Roomasta päin ja oli matkalla Antiumiin. Ratsastaessaan Vinitiuksen ohi huusi hän: »Rooma hukkuu!» ja meni menojaan. Vinitiuksen korviin sattui sitten ainoastaan sana »jumalat»—kaikki muu hävisi kavioiden kapseeseen. Mutta se sana herätti Vinitiuksen kuin unesta. Jumalat! ... kohotti äkkiä päänsä, oikaisi käsivartensa taivasta kohti ja rupesi rukoilemaan: »En huuda avukseni teitä, joiden temppelit paraikaa palavat, vaan Sinua!... Sinä olet itse kärsinyt, Sinä yksin olet laupias! Sinä yksin ymmärrät ihmisen tuskat! Tulithan maailmaan opettamaan ihmisille rakkautta, osoita heille siis sitä! Jos olet sellainen kuin Pietari ja Paavali sanovat, niin pelasta minulle Lygia. Ota hänet käsivarsillesi ja kannaa hänet liekkien keskeltä. Sinä voit sen tehdä! Anna hänet minulle, minä annan Sinulle vereni! Mutta jollet tahdo tehdä sitä minun tähteni, niin tee se hänen tähtensä. Hän rakastaa Sinua ja luottaa Sinuun. Sinä olet luvannut elämää ja onnea kuoleman jälkeen, Sinä olet luvannut, ettei se onni koskaan lopu, mutta hän ei vielä tahdo kuolla. Anna hänen elää. Ota hänet käsivarsillesi ja kannaa hänet Roomasta. Sinä sen voit tehdä, jos tahdot...»

Hän taukosi äkkiä, sillä hän tunsu, että hänen rukouksensa pian olisi voinut muuttua uhkaukseksi, ja hän kavahti loukkaamasta Jumalaa tällä hetkellä, jolloin hän enemmän kuin koskaan ennen oli Hänen apunsa ja armonsa tarpeessa. Hän kauhistui, kun hän vain sitä ajattelikin, ja estääkseen mieleensä pääsemästä edes uhkauksen varjoa rupesi hän kiireen kautta ruoskimaan hevostaan. Hän olikin jo päässyt puolitiehen Roomasta, sillä tuossa näkyivät Ariciumin valkeat muurit, hohtaen kuun valossa. Hän antoi hevosen täyttä laukkaa laskettaa Mercuriuksen temppelin sivuitse, joka oli lehdossa kaupungin ulkopuolella. Nähtävästi tieto onnettomuudesta jo oli ennättänyt tänne, koska temppelin edustalla vallitsi tavaton hälinä. Vinitius huomasi ohitse viillätessään, että portailla ja pylväiköissä vilisi ihmisiä, jotka palavat tulisoihdut käsissä olivat paenneet jumalien turviin. Tie ei enää ollut autio eikä vapaa, kuten Ardean tuolla puolen. Tosin ihmislaumat enimmäkseen syrjäiteitä riensivät temppeliä kohti, mutta valtatielläkin liikkui suuria joukkoja ja ne saivat kiireen kautta korjautua tiepuoleen, kun ratsastaja tulla karautti. Kaupungista kuului äänten hyminä. Vinitius ratsasti myrskynä kaupunkiin ja tönäsi menessään kumoon muutamia ihmisiä. Joku jäi hänen hevosen kavioiden alle. Hänen ympärillään kuului huutoja: »Rooma palaa! Kaupunki on tulussa! Jumalat, pelastakaa Rooma!»

Hevonen kompastui, mutta Vinitius vetäisi sen voimakkain käsin pystyyn ja pääsi onnellisesti majataloon, jonne hän oli sijoittanut toisen hevosen, jotta saisi vaihtaa. Orjat seisoivat pihamaalla, ikäänkuin olisivat odottaneet herransa tuloa, ja kun hän oli käskynsä antanut, karkasivat he kilvan hakemaan uutta hevosta. Mutta Vinitius äkkäsi samassa kymmenmiehisen pretorianiosaston, joka nähtävästi oli matkalla viemään Roomasta sanaa Antiumiin. Hän riensi paikalla miesten luo ja rupesi kysymään:

"Mikä osa kaupunkia palaa?"

"Kuka sinä olet?" kysyi kymmenmiehistön päämies.

"Vinitius, sotatribuni ja augustiani! Vastaa henkesi uhalla!"

"Tulipalo sai alkunsa myymälöistä Suuren Sirkuksen luona. Kun meidät lähetettiin, oli kaupungin keskiosa jo tulussa."

"Entä Tiberin-takainen puoli?"

"Tuli ei vielä silloin ollut ehtinyt sinne, mutta vastustamattomalla voimalla se levisi uusiin kaupunginosiin. Ihmiset tukehtuvat kuumuuteen ja savuun. Pelastus on aivan mahdoton."

Samassa tuotiin Vinitiukselle uusi hevonen. Nuori tribuni hyppäsi sen selkään ja riensi eteenpäin.

Hän ratsasti Albanumiin päin, jättäen Alba-Longan ihanine järvineen oikealle. Arician tie kulki vuoren juurta pitkin, ja vuori peitti sekä näköalan edestäpäin että Albanumin, joka oli sen toisella puolella. Vinitius tiesi kuitenkin, että hän harjalle päästyään näkee sekä Bovilten että Ustrinum, joissa kaupungeissa uudet hevoset häntä odottavat, ja Rooman. Albanumista alkaen on nimittäin maa molemmin puolin Appian tietä tasaista, matalaa Campaniaa, jolla ainoastaan vesijohtokaaret kulkevat

eikä mikään peitä näköalaa.

"Vuoren harjalta näen liekit," mietti Vinitius.

Ja hän rupesi taas kannustamaan hevostaan.

Mutta ennenkuin hän ehti vuoren harjalle, toi tuuli savun hajua hänen sieramiinsa.

Samassa alkoi vuoren huipulle valua kultaista hohdetta.

"Se on tulen kajastus," ajatteli Vinitius.

Mutta yö oli jo aikoja sitten vaihtunut hämäräksi ja päiväksi, ja kaikilla likeisillä huipuilla loimusi kullankarvainen hohde. Se saattoi johtua aamuruskosta, saattoi myöskin johtua tulipalosta. Kun Vinitius pääsi vuoren harjalle, oli häntä vastassa hirveä näky.

Koko tasanko oli savun peitossa, maanpinnalla näytti lepäävän jättiläispilvi, jonka sisään kaupungit, vesijohtokaaret, huvilat, kaikki oli kadonnut. Tämän kamalan, harmaan tasangon päässä paloi kukkuloillaan kaupunki. Palaessaan tekee yksityinen, vaikkapa laajakin rakennus tulipatsaan vaikutuksen. Mutta tämä tulipalo näytti pitkältä vyöltä ja muistutti aamunkoittoa, joka leviää pitkin taivaanrantaa.

Punaisen yön yläpuolella leveni savumuuri, joka paikoitellen oli musta, paikoitellen ruusunkarvainen, paikoitellen verenvärinen. Välistä savu ikäänkuin tukahtui, mutta sitten se taas pursui esille, sakeana, suurissa kiemuroissa, jotka vuoroin venyivät, vuoroin vetäytyivät kokoon kuin käärmeet. Välistä oli savumuuri peittämäisillään tulivyönkin ja silloin se hupeni kaitaiseksi nauhaksi, mutta toisinaan tunki tuli savun alitse sellaisella voimalla, että alemmat savukiemurat muuttuivat kuin tuliaalloiksi. Sekä savu että liekit ulottuivat taivaanrannan toisesta päästä toiseen, peittäen sen kuten suuret metsät joskus tekevät. Sabinian vuoria ei saattanut nähdä ensinkään.

Ensi hetkessä sai Vinitius sen käsityksen, että koko maailma oli tulella eikä yksin Rooma, sekä ettei yksikään elävä olento saata pelastua tästä liekkien ja savun merestä.

Tuuli alkoi yhä voimakkaammin puhaltaa siltä puolelta, missä tulipalo oli, ja tuoda muassaan käryä ja savua. Pian näkyivät likeiset esineet kuin sumun takaa. Oli jo kirkas päivä ja aurinko valaisi Albanian järveä ympäröiviä kukkuloita. Mutta käryssä kävivät auringon heleänkirkkaat säteet surkeiksi ja liankarvaisiksi. Vinitius riensi Albanumia kohti, ja savu hänen ympärillään tuli yhä paksummaksi ja läpätunkemattommaksi. Itse kaupunki oli kuin savuun haudattu. Häätäntyneet asukkaat harhailivat kaduilla. Hirvittävää mahtoi olla Roomassa, kun täälläkin jo oli vaikea hengittää.

Vinitius joutui epätoivoihinsa. Kauhu karmi hänen pintaansa. Mutta hän päätti koettaa pysyä niin levollisena kuin suinkin. »Mahdotonta on», mietti hän itsekseen, »että koko kaupunki on syttynyt tuleen yhtäkaa. Tuuli tulee pohjoisesta ja tuo kaiken savun tälle puolelle. Toisella puolella ei ole yhtään savua. Tiberin-takainen puoli, jota joki suojelee, on voinut kokonaan pelastua. Joka tapauksessa Ursuksella on ollut aika työ päästä Lygian kanssa Janiculuksen portista vaaraa pakoon. Ei myöskään saata edellyttää, että kokonainen kansa hukkuisi, että kokonainen kaupunki, joka hallitsee maailmaa, tasoitettaisiin maan tasalle. Valloitetuissakin kaupungeissa, joissa tuli ja miekka yhtäkaa raivoavat, jää aina joku ihminen henkiin. Minkätähden siis juuri Lygian pitäisi hukkua? Kuinka ei Jumala suojelisi häntä, Jumala, joka itse on voittanut kuoleman?» Näin mietittyään rupesi hän uudestaan rukoilemaan ja lupasi —vanhan, totutun tapansa mukaan—tehdä Kristukselle suuria palveluksia, antaa Hänelle kaikkinaisia lahjoja ja uhrata hänelle. Päästyään Albanumin sivu, jossa kaikki asukkaat olivat kerääntyneet katoille ja puihin katselemaan palavaa Roomaa, hän rauhoittui ja sai takaisin kylmäverisyytensä. Hänen mieleensä muistui, että Lygiaa, paitsi Ursusta ja Linusta, varjelee myöskin apostoli Pietari, ja se tieto valoi hänen sydämeensä uutta lohdutusta. Sillä Pietari oli aina hänen silmissään ollut käsittämätön, yliluonnollinen olento. Jo hänen esiintymisensä Ostrianumissa oli tehnyt Vinitiukselle ihmeellisen vaikutuksen. Heti Antiumiin tultuaan oli hän kirjoittanut Lygialle, että jokaisen vanhuksen sanan täytyy olla tosi, tai että jokaisen hänen sanansa täytyy toteutua. Sairautensa aikana oli hän likemmin tutustunut apostoliin, ja vaikutus oli yhä vahvistunut, muuttuen lopulta horjumattomaksi uskoksi. Lygia ei saattanut joutua liekkien uhriksi, koska Pietari oli siunannut heidän rakkautensa ja luvannut Lygian Vinitiukselle. Kaupunki saattoi palaa, mutta ei kipinäkään tulisi lentämään Lygian vaatteille. Uneton yö, hurja ratsastus ja mielenliikutus olivat saattaneet hänet omituiseen kiihkoon. Hän oli siis mielentilassa, jossa kaikki tuntuu olevan mahdollista: Pietari asettaa liekit, ja ainoa sana hänen huuliltaan avaa heille vaarattoman tien halki tulimeren. Pietari tiesi tulevat asiat, epäilemättä hän siis edeltäkäsikin oli tietänyt tämän tulipalonkin ja tietysti hän niin ollen oli johdattanut kristityt pois kaupungista, varsinkin Lygian, jota hän rakasti kuin omaa lastaan. Toivo Vinitiuksen sydämessä kasvoi kasvamistaan. Hän arveli, että jos he ovat paenneet kaupungista, niin heidät varmaan voi tavata Bovillassa tai tiellä. Ehkäpä Lygian rakastetut kasvot yhtäkkiä paljastuvat savun sisästä, joka yhä sakeampana leviää peittämään

Campaniaa.

Se kävi yhä luultavammaksi, sillä tie oli pian täynnä ihmisiä, jotka pakenivat Roomasta ja hakivat turvaa Albanian vuoristossa. Pelastuneina liekeistä pyrkivät he kaikki voimin ulkopuolelle savun rajoja. Vinitius ei vielä ollut ehtinyt Ustrianumiin, kun tungos jo kävi niin suureksi, että hevosen vauhtia oli hiljennettävä. Vastaan tuli jalkamiehiä, jotka kantoivat kamsujaan, hevosia ja muuleja, joiden selkä oli sälytetty täyteen tavaraa, kantotuoleja, joissa orjat kuljettivat varakkaimpia porvareja. Ustrinum oli jo siihen määrään täynnä pakolaisia, että tuoppien täytyi tunkeutua läpi joukkojen. Torilla, temppelien pylväiköissä ja kaduilla vilisi pakolaisia. Siellä täällä oli jo ruvettu pystyttämään teltoja, joihin kokonaiset perheet aikoivat asettua olemaan. Toiset harhailivat taivasalla, kirkuen, huutaen avukseen jumalia tai kiroillen kohtalooaan. Kaikkialla vallitsi sellainen sekasorto, että oli vaikea saada ääntään kuuluville. Kun Vinitius kääntyi ihmisten puoleen kysymään jotakin, eivät he vastanneet, tai rupesivat tylsistynein silmin tuijottamaan häneen ja kertomaan, että kaupunki ja maailma hukkuvat. Rooman puolelta tulvi tulvimistaan uusia ihmisjoukkoja, miehiä, naisia ja lapsia. Heidän mukanaan kasvoi melu ja sekasorto yhä kasvamistaan. Toiset olivat tungoksessa joutuneet eroon seurastaan ja etsivät epätoivoissaan omaisiaan. Toiset tappelivat majapaikoista. Puolivillit paimenparvet karkasivat Campanialta kaupunkiin kuulemaan uutisia ja ryöstämään. Olihan siihen ylen hyvä tilaisuus suuren sekasorron vallitessa. Siellä täällä ryhtyivät orjajoukot, joissa oli väkeä kaikista maailman kansallisuuksista, ryöstämään kaupungin taloja ja huviloita sekä tappelemaan sotamiesten kanssa, kun nämä yrittivät puolustaa asukkaita.

Majatalon edustalla oli Vinitius tavannut senaattori Juniuksen batavilaisine orjaseurueineen, ja häneltä hän sai ensimmäiset luotettavat tiedot tulipalosta. Tuli oli todella päässyt irti Suuren Sirkuksen luona, sillä kohdalla, joka on Palatinuksen ja Caeliuksen kukkulain välillä, mutta siitä se oli levinnyt äärettömällä nopeudella, joten koko keskikaupunki lyhyen ajan kuluttua oli ollut tulessa. Brennuksen ajoista asti ei kaupunkia ollut kohdannut näin hirveää onnettomuus.

"Koko sirkusrakennus joutui liekkien uhriksi, samaten kaikki talot ja puodit sen ympärillä," puheli Junius.

"Aventinuksen ja Caeliuksen kukkulat ovat tulessa. Piiritettyään Palatinuksen pääsivät liekit Carinaelle..."

Juniuksella oli Carinaen varrella ihana *insula*, täynnä taideteoksia, joita hän rakasti. Kun hän sen muisti, otti hän maasta kourallisen multaa, sirotti sen hiuksiinsa ja huokasi syvään.

Vinitius laski kätensä hänen olkapäilleen.

"Minun taloni on myöskin Carinaen varrella," sanoi hän, "mutta menköön, koska kerran muutkin menevät."

Äkkiä hänen mieleensä muistui, että Lygia ehkä on seurannut hänen neuvoaan ja muuttanut Auluksen taloon.

"Entä Vicus Patricius?" kysyi hän sentähden.

"Tulessa!" vastasi Junius.

"Entä Tiberin-takainen kaupunginosa?"

Junius loi häneen kummastuneen katseen.

"Mitä minä Tiberin-takaisesta kaupunginosasta!" huudahti hän sitten, painellen sormillaan särkeviä ohimojaan.

"Minulle on Tiberin-takainen kaupunginosa tärkeämpi kuin koko muu Rooma!" pääsi Vinitiukselta tulisesti.

"Tuskin sinä enää pääset sinne, paitsi ehkä Via Portuensuksen kautta, sillä Aventinuksen luona tuli sinut tukahuttaa... Vai aiot Tiberin toiselle puolelle?... En tiedä. Äsken tuli tuskin vielä oli ennättänyt sinne asti, mutta lieneekö ehkä nyt ehtinyt. Sen yksin jumalat tietävät..."

Junius vaikenä äkkiä ja virkkoi hetkisen perästä kuiskaten:

"Tiedän, ettet sinä minua ilmaise. Voin siis kertoa sinulle, ettei tämä ole mikään tavallinen tulipalo. Sirkusta ei saanut pelastaa... Kuulin sen itse... Kun ympärillä olevat talot alkoivat syttyä, huudettiin tuhansista kurkuista: »älkөөn kukaan ryhtykö pelastamaan ... kuoleman uhalla!» Joukko miehiä kiertelee kaupungilla pistämässä taloja tuleen... Kansa huutaa jo vimmoissaan, että kaupunki tahallaan on sytytetty palamaan. Enempää en sano. Voi kaupunkia, voi meitä kaikkia ja voi minua! Ei saata

ihmiskieli kuvata, miltä Roomassa nyt näyttää. Ihmiset häviävät liekkeihin tai surmaavat toisensa tungoksessa... Rooman loppu on tullut!..."

Ja taas hän puhkesi valittamaan:

"Voi kaupunkia ja voi meitä!"

Mutta Vinitius heittäytyi hevosen selkään ja läksi ajamaan Via Appiaa.

Hänen kulkunsa oli sentään miltei pelkkää tuuppautumista tungoksen läpi, sillä ihmisiä ja ajopelejä lappoi lappamistaan kaupungista. Kaupunki oli aivan Vinitiuksen silmien edessä, ja liekit ympäröivät sitä joka taholta... Tuli- ja savumeri henki hirveää kuumuutta ja liekkien pauke ja räiskyntä voitti ihmisten voihkeen.

NELJÄSKYMMENESKOLMAS LUKU.

Jota likemmä kaupunginmuureja Vinitius tuli, sitä selvemmin hän huomasi, että oli ollut helpompi ratsastaa Roomaan kuin on päästä itse keskikaupungille. Kulku Via Appialla oli kovin vaikea sinne kerääntyneen ihmistungoksen takia. Pihamaat, niityt, hautausmaat, puutarhat ja temppelit molemmin puolin tietä—kaikki olivat muutetut majapaikoiksi. Marsin temppelistä Porta Appian luona olivat kansanjoukot rikkoneet ovet päästäkseen katon alle yöksi. Hautausmailla olivat toiset ottaneet haltuunsa suurimpia hautakappeleja, ja niiden omistamisesta syntyi verisiä tappeluja. Sekasorto Ustrinumissa oli ollut vain heikko varjo siitä, mitä itse Rooman muurien sisäpuolella tapahtui. Siellä olivat kaikki käsitykset laista ja järjestyksestä lakanneet olemasta, kaikki perhesiteet ratkenneet ja kaikki säätyrajat poistuneet. Orjat pieksivät kepeillä kaupungin porvareja. Miekkailijat, jotka olivat ryöstäneet Emporiumista viiniä ja juopuneet, kiertelivät suurissa joukoissa pitkin katuja, kiljuivat kuin petoeläimet, viskelivät kumoon ihmisiä, tallasivat heitä jalkainsa alle ja ryöstivät heidät paljaksi. Barbarijoukot, joita oli tuotu kaupunkiin myytäviksi, karkasivat myymälöistä. Tulipalo ja kaupungin häviö merkitsi heille vapautta ja kostonhimon tyydyttämistä. Kun kaupungin varsinaiset asukkaat, joiden koko omaisuus oli joutunut liekkien uhriksi, epätoivoissaan nostivat kätensä korkeutta kohti ja huusivat jumalia avukseen, hyppelivät nämä riemusta kirkuen heidän joukossaan, riistivät vaatteita heidän yltään ja kiskoivat mukaansa nuorempia naisia. Heihin liittyi orjia, jotka jo pitkän aikaa olivat asuneet Roomassa, kerjäläisiä, jotka eivät muuta omistaneet kuin vyön, joka verhosi heidän lanteitaan, ja takakatuja hirveitä hylkiöitä, jotka eivät koskaan päivisin uskaltaneet näyttäytyä kadulla ja joiden olemassaoloa roomalaiset tuskin olivat aavistaneet. Tämä lauma, jossa oli aasialaisia, afrikkalaisia, kreikkalaisia, trakilaisia, germaneja ja britanneja, ulvoi ja rääkyi kaikilla maailman kielillä, rajuna, hurjana, hyljättyinä, arvellen että hetki nyt oli koittanut, jolloin kaikki sen tuskat ja kärsimykset olivat kostettavat. Auringon ja liekkien valossa välkkyivät aaltoilevan ihmislauman joukosta pretorianien kypärät. Kaupungin rauhallisempi väestö oli antautunut heidän turviinsa, ja heillä oli aika työ varjella sitä eläimistyneen roistoväen hyökkäyksiltä. Vinitius oli eläessään nähnyt monta valloitettua kaupunkia, mutta ei hän ikinä ollut nähnyt tällaista epätoivon, kyynelten, tuskan, valitusten, hurjan riemun, hulluuden, vimman ja höltymyksen rajatonta sekasortoa. Ja näiden aaltoilevien, huulluuntuneiden ihmislaumojen päiden päällä palaa hurisi kukkuloillaan maailman mahtavin kaupunki, puhaltaen tungokseen polttavia henkäyksiään ja peittäen sen savupilveen, jonka sakeudelta ei saattanut nähdä taivastakaan. Tuhansilla ponnistuksilla, joka hetki pannen elämänsä alttiiksi, saapui nuori tribuni vihdoon Appian portille, mutta siinä hän huomasi, että pääsy kaupunkiin Porta Capenan kaupunginosaan kautta oli mahdoton, sillä tungos kasvoi kasvamistaan, ja ilma portin tuollakin puolen oli niin hehkuva, että se värisi. Porta Trigenian luona, vastapäätä Hyvän jumalattaren temppeliä ei silloin vielä ollut siltaa, joten Tiberin tuolle puolelle oli kierrettävä Subliciuksen sillan kautta, siis Aventinuksen kukkulan ympäri. Mutta se kaupunginosa oli paraikaa tulimerenä ja kulku sitä tietä niinmuodoin oli mahdoton. Vinitius ymmärsi, että hänen oli käännyttävä Ustrinumiin päin, poikettava Via Appialta, ratsastettava joen poikki kaupungin alapuolelle ja päästävä Via Portuensikselle, joka johtaa suoraan Tiberintakaiseen kaupunginosaan. Sekään ei ollut helppo asia, sillä sekamelska Appian tiellä kasvoi kasvamistaan. Siellä olisi melkein pitänyt raivata tietä miekalla, mutta Vinitiuksella ei ollut mitään aseita, hän kun oli lähtenyt Antiumista heti, kun sanoma tulipalosta oli ehtinyt Caesarin huvilalle. Mercuriuksen lähteellä hän huomasi tutun pretoriani-sadanpäämiehen, joka muutaman kymmenen miehen johtajana puolusti temppelin sisäänkäytävää. Vinitius käski hänen seurata, ja sadanpäämies, joka ei uskaltanut asettua tribunin ja augustianin käskyä vastaan, totteli.

Vinitius rupesi itse joukon johtajaksi ja raivasi, kokonaan unohtaen Paavalin opetukset lähimmäisenrakkaudesta, lyöden ja hosuen molemmin puolin, tietä läpi ihmisjoukon. Hän ratsasti

sellaista kyytiä, että moni, joka ei ajoissa päässyt tieltä, vahingoittui. Silloin sateli hänen perässään kiviä ja kiroussanoja, mutta hän sitä tuskin huomasi, sillä hän koetti kaikin voimin rientää väljemmille paikoille. Kulkuun vaadittiin sentään mitä suurimpia ponnistuksia. Ihmiset, jotka jo olivat valinneet majapaikkansa, eivät tahtoneet väistyä sotamiesten tieltä, vaan kiroilivat Caesaria ja pretorianeja. Tuon tuostakin asettuivat joukot uhkaavaan asentoon. Vinitius kuuli useiden äänten syyttävän Neroa tulipalon sytyttämisestä. Sekä hänelle että Poppaealle huudettiin kuolemaa. Ilmassa sateli huutoja: »sannio!» (kulhari), »histro!» (näyttelijä), »äidinsurmaaja!» Toiset ehdottivat, että Nero viskattaisiin Tiberiin, toiset huomauttivat, että Rooman kärsivällisyys nyt oli lopussa. Varmaan uhkaukset minä hetkenä hyvänsä saattoivat puhjeta ilmiänsä, jos vain yritykselle ilmestyi johtaja. Ensinnä kääntyi joukon vimma pretorianeja vastaan, joilla oli kova työ päästä tungoksen läpi, kun kadulle lisäksi oli kannettu joukoittain kaikenlaisia tavaroita tulipaloa pako. Siinä oli rasioita, ruokatarvikeita, kallisarvoisia huonekaluja, astioita, lasten kehoja, vuoteita, ajopelejä ja pikku tavaroita. Siellä täällä syntyi käsikahakka, josta pretorianit sentään helposti suoriutuivat, ihmisjoukot kun olivat aseettomat. Vaivoin päästyään Latiumin, Numiciuksen, Ardean, Laviniumin ja Ostian teiden poikki ja sivuutettuaan huviloita, puutarhoja, hautausmaita ja temppeleitä tuli Vinitius vihdoin Vicus Alexandrille, jota myöten hän sitten ratsasti Tiberin poikki. Ilma siellä oli jo viileämpi ja savua vähemmän. Pakolaiset, joita ei täältäkään puuttunut, tiesivät kertoa, että vasta muutamat Tiberintakaiset kadut olivat joutuneet tulen valtaan. Varmaan tulipalon leviämistä sentään oli mahdoton vastustaa, koska joukko miehiä tahallisesti kävi sytyttelemässä taloja ja kieltämässä ihmisiä ryhtymästä pelastustyöhön, selittäen, että he toimivat käskyn mukaan. Nuori tribuni ei enää vähääkään epäillyt, että Caesar itse oli käskenyt sytyttää Rooman tuleen. Kosto, jota kansanjoukot huusivat, tuntui Vinitiuksen mielestä aivan oikeutetulta. Olisiko Mitridates tai joku muu Rooman ankarimmista vihollisista voinut tuottaa sille suurempaa vahinkoa? Jo oli mitta täysi, jo oli hulluus noussut hirveytensä huippuun, jo oli rehellisten ihmisten elämä tehty mahdottomaksi. Vinitius luuli Neronkin viimeisen hetken tulleen, luuli, että palavan kaupungin raunioiden täytyisi kaatua kulharihirviön päälle haudataksaan hänet rikoksineen päivineen allensa. Olisipa nyt vain rohkea mies, joka asettuisi epätoivoisan kansan etunenään, niin voisi kaikki kehittyä muutamassa tunnissa. Vinitiuksen aivoissa alkoi liikkua rohkeita, kostonhimoisia ajatuksia. Entä jos hän ottaisi ohjaket käsiinsä? Vinitiuksen perheestä oli lähtenyt joukko konsuleja aina viime aikoihin asti. Vinitiuksen perhe oli tuttu koko Roomassa, eivätkä kansanjoukot tarvinneet muuta kuin tutun nimen. Kapina ja sisällinen sota oli jo ollut syttymäisillään silloin, kun neljäsataa prefekti Pedanius Secunduksen orjaa oli tuomittu kuolemaan—miten nyt olikaan käyvä, kun Roomaa oli kohdannut onnettomuus, jonka vertaista ei siellä kahdeksaan vuosisataan ollut nähty eikä kuultu! Joka nyt nostaa aseisiin quiritti, mietti Vinitius itsekseen, se varmaan lyö Neron ja saa pukeutua purppuraan. Minkätähden ei hän, Vinitius, voisi sitä tehdä? Olihan hän väkevämpi, sitkeämpi ja nuorempi kuin muut augustianit... Tosin Nero hallitsee kolmeakymmentä legionaa, jotka ovat hajoitettut vartioimaan valtakunnan rajoja, mutta eivätkö vain sekä legionat että heidän johtajansa mahda raivostua, kun saavat kuulla, että Rooma ja sen temppelit ovat poltetut?... Silloin voisi Vinitius päästä Caesariksi. Augustianien kesken oli jo kuiskaeltu, että purppuraa oli ennustettu Otholle. Oliko Vinitius häntä huonompi? Ehkä Kristuskin riennättäisi jumalallisen voimansa hänen avukseen, ehkä se on Hänenkin tahtonsa?... »Jospa niin kävisi!» huudahti Vinitius hengissä... Ensi työkseen hän kostaisi Nerolle, että Lygian on täytynyt häälyä alituisessa vaarassa, sekä oman levottomuutensa. Sitten hän ryhtyisi hallitsemaan oikeudella ja rehellisyydellä, levittäisi Kristuksen opin Eufratista aina Britannian sumuisille rannoille asti, puettaisi Lygian purppuraan ja tekisi hänet maailman herrattareksi.

Mutta tuskin olivat nämä ajatukset välähtäneet hänen päähänsä, kun ne jo sammuiivat, ikäänkuin olisivat olleet kimppu kipinöitä palavasta rakennuksesta. Lygia oli ennen kaikkea pelastettava! Nyt, kun Vinitius katseli tuhotyötä silmästä silmään, tarttui häneen taasen pelko ja tuska. Tässä kauhean todellisuuden, tämän tuli- ja savumeren edessä kuoli hänen sydämeästään kaikki toivo, hän tiesi, ettei apostoli Pietari ole voinut pelastaa Lygiaa. Hänen epätoivonsa lisääntyi lisääntymistään. Kun hän saapui Via Portuensikselle, joka vei suoraan Tiberin-takaiseen kaupunginosaan, ei hän enää muistanut, mitä vastaan tulevat pakolaiset viimeistään portilla olivat sanoneet, nimittäin että suurin osa tätä puolta vielä oli säilynyt tulelta, vaikka se oli muutamissa kohdin jo päässyt joen poikki.

Tiberin-takainen puoli oli aivan täynnä savua ja pakenevia ihmisiä. Koska heillä täällä oli ollut enemmän aikaa, olivat he pelastaneet enemmän tavaroita, joita nyt kantaa raahustivat. Siten oli pääsy joukkojen läpi vieläkin vaikeampi. Päätie oli monessa kohden aivan tukittu, ja Naumachia Augustan luona oli tavaroita korkeina läjinä. Kapeammat kadut, joille sakein savu oli kerääntynyt, olivat suorastaan mahdottomat kulkea. Niiden katujen asukkaita pakeni tuhansittain. Vinitius sai matkallaan nähdä hirveitä kuvia. Monesti syöksyi kaksi vastakkaista ihmisvirtaa kapeissa solissa yhteen, ja silloin syntyi verinen ottelu. Ihmisiä haavoittui ja tallautui joukon jalkoihin. Tungoksessa joutuivat perheiden jäsenet eroon toisistaan, äidit huutelivat epätoivoissaan lapsiaan. Vinitiuksen pintaa karmi kun hän ajatteli, miltä mahtoi näyttää aivan tulen likeisyydessä. Melulta ja rähinältä oli vaikea saada ääntään kuuluville ja ymmärtää toisten puhetta. Tuon tuostakin puhaltui joen takaa uusia, raskaita, mustia savupilviä, jotka painuivat maahan asti, peittäen ihmiset ja rakennukset kuin yön pimeyteen. Pian

tulipalon synnyttämä veto ne sentään hajotti, ja Vinitius saattoi päästä eteenpäin, kohti maaliensa, Linuksen taloa. Oli helteinen heinäkuun päivä, ja palavista kaupunginosista läähättävä hehku teki kuumuuden sietämättömäksi. Savu kirveli silmiä, keuhkot eivät saaneet ilmaa. Ne asukkaat, jotka tähän saakka olivat toivoneet, ettei tuli pääsisi joen yli ja jotka sentähden olivat pysyneet kodeissaan, läksivät nyt liikkeelle, ja tungos kävi hetki hetkeltä suuremmaksi. Pretorianit, jotka seurasivat Vinitiusta, jäivät jäljelle. Joku iski vasaralla hänen hevostaan otsaan, joten se verissään syöksyi eteenpäin, nousi takajaloilleen eikä enää tahtonut totella ohjaajaansa. Sitäpaitsi olivat ihmiset kallisarvoisesta tunicasta tunteneet ratsastajan augustianiksi, ja hänen ympärillään alkoi kuulua huutoja: »kuolema Nerolle ja hänen murhapolttajilleen!» Vinitius joutui suureen vaaraan, sillä satoja käsivarsia kohoutui häntä tavoittelemaan, mutta pelästynyt hevonen kiidatti häntä eteenpäin, tallaten kaviodensa alle kaikki mitä eteen sattui. Äkkiä teki uusi, musta savupilvi kadun pilkkosen pimeäksi. Silloin Vinitius huomasi kulkunsa mahdottomaksi, hyppäsi maahan, rupesi juoksemaan, tunkeutui eteenpäin pitkin muureja ja pysähtyi tuon tuostakin odottamaan, että ihmisvirta menisi ohitse. Hänen järkensä sanoi, että kaikki ponnistus oli turha. Ehk'ei Lygia enää ollut kaupungissa, ehkä hän paraikaa oli pakolaisten joukossa. Siinä tapauksessa oli helpompi löytää meren rannalta nuppineula kuin tässä sekamelskassa Lygia. Vinitius tahtoi kuitenkin, vaikkapa henkensä kaupalla, tunkeutua Linuksen taloon. Hänen täytyi tuon tuostakin seisahtua hieromaan silmiään. Hän repäisi tunicastaan kappaleen ja peitti sillä sieramensa ja suunsa ja riensi taasen eteenpäin. Jota likemmä jokea hän pääsi, sitä hirvittävämmäksi kävi kuumuus. Tietäen, että tuli oli päässyt irti Suuren Sirkuksen luota, arveli Vinitius ensin, että hehku johtuisi siellä palavista raunioista. Forum Boarium ja Velabrum, jotka olivat aivan sirkuksen läheisyydessä, luonnollisesti myöskin olivat joutuneet liekkien uhriksi. Mutta kuumuus kävi ihan sietämättömäksi. Muuan vanhus, viimeinen pakolainen, joka tuli Vinitiusta vastaan, kiirehti eteenpäin kainalosauvojen varassa ja huusi mennessään: "älä likene Cestiuksen siltaa! Koko saari on tulella!" Eteenpäin ei siis ollut ajattelemistakaan. Vicus Judaeorumin taiteessa, missä Linuksen talo sijaitsi, näki nuori tribuni savupilvien joukosta liekit: saari oli tulella, samaten Tiberin-takainen kaupunginosa, yksin saman kadun pää, jonka varrella Lygian asunto oli.

Vinitiuksen mieleen muistui kuitenkin, että Linuksen talon ympärillä oli puutarha, jonka takana, Tiberin puolella, oli rakentamaton ala. Se häntä hiukan rauhoitti. Olihan tuli saattanut pysähtyä tuon tyhjän kentän laitaan. Siinä toivossa karkasi hän eteenpäin, vaikka jokainen tuulahdus puuskutti häntä vastaan sekä savua että tuhansittain kipinöitä, jotka koska hyvänsä saattoivat sytyttää talot kadun toisessakin päässä tuleen ja siten estää häneltä pääsyn takaisin.

Vihdoin hän savuverhojen takaa saattoi nähdä sypressit Linuksen puutarhassa. Vastamainitun tyhjän kentän takana palaa roihottivat rakennukset jo täydessä tulella kuin mitkään lautatapulit, mutta Linuksen pieni »insula» oli vielä koskematonna. Vinitius loi kiitollisen katseensa taivasta kohti ja karkasi pihaan, vaikka ilma oli hänet kärventämäisillään. Ovet olivat lukossa. Vinitius ryntäsi niitä vastaan, niin että ne aukenivat, ja pääsi pihaan.

Puutarhassa ei näkynyt elävää sielua ja koko talo tuntui olevan tyhjänä.

"Ehkä he ovat tukahtuneet savuun ja kuumuuteen," ajatteli Vinitius.

Hän rupesi huutamaan:

"Lygia! Lygia!"

Mutta vastausta ei tullut. Ei kuulunut muuta kuin etäältä tulen hurina.

"Lygia!"

Äkkiä kohtasi hänen korvaansa sama kamala ääni, jonka hän kerran ennen oli kuullut tässä puutarhassa. Vivariot saarella, likellä Aesculapiuksen temppeliä, joissa säilytettiin kaikenlaisia petoja, muun muassa jalopeuroja, olivat nähtävästi syttyneet tuleen, ja jalopeurat kiljuivat hädissään. Mutta kauhun puistatus kävi läpi koko Vinitiuksen ruumiin, sillä jo toisen kerran kuuli hän nuo hirveät äänet juuri sellaisena hetkenä, jolloin hän koko sieluineen oli vaipunut Lygiaa ajattelemaan, ja nuo äänet kumisivat hänen korvissaan pahaa ennustavina, ilmoittaen tulevaa onnettomuutta.

Tämä vaikutus oli sentään aivan hetkellinen, sillä hirveämpi petojen kiljuntaa oli liekkien räiske, joka ehdottomasti kiinnitti huomion puoleensa. Tosin ei Lygia vastannut Vinitiuksen huutoon, mutta ehkä hän oli menemäisillään tainnoksiin tai tukahtumaisillaan savuun. Vinitius karkasi taloon. Pieni atrium oli tyhjä ja mustanaan haikua. Hän hapuili käsillään huonetta löytääkseen cubiculumeihin vievät ovet ja huomasi silloin lampun tuikkivan jostakin. Valo tuli larariumista, jossa kotojumalien kuvien asemesta oli risti. Ristin juurella paloi lamppu. Nuoren katekumenin päähän lensi nuolen nopeudella ajatus, että risti varmaan tarjoaa hänelle tuota lamppua, jotta hän sen avulla löytäisi Lygian. Hän sieppasi lampun käteensä ja rupesi tarkastamaan cubiculumeja. Ensimmäisen löydettyään vetäisi hän verhot syrjään ja katsoi.

Sielläkään ei ollut ketään. Vinitius huomasi sentään tulleen Lygian cubiculumiin, koska seinällä riippui hänen vaatteitaan ja koska vuoteella oli »capitium», s.o. ahdas paita, jommoisia naiset käyttivät likinnä ihoaan. Vinitius vei capitiumin huulilleen, laski sen sitten käsivarrelleen ja jatkoi etsintäänsä. Talo oli pieni, ja huoneet, jopa kellaritkin olivat pian tarkastetut. Missään ei ollut elävää sielua. Varmaan siis Lygia, Linus ja Ursus olivat paenneet tulipalaa, kuten kaikki muutkin tämän kaupunginosan asukkaat. »Nyt täytyy koettaa etsiä heitä ihmisjoukosta, kaupungin muurien ulkopuolelta», mietti Vinitius.

Eihän ollut kumma, ettei hän ollut kohdannut heitä Via Portuensiksella, sillä he olivat saattaneet kulkea toista tietä, Vaticanuksen kukkulalle päin. Joka tapauksessa saattoi edellyttää heidän pelastuneen, ainakin tulen käsistä. Vinitiuksen tuli helpompi olla. Tosin hän oli nähnyt, että pakeneminenkin oli äärettömän vaarallista, mutta hän muisti Ursuksen yliluonnolliset voimat, ja se lohdutti häntä. »Nyt minun täytyy», päätteli hän itsekseen, »kiireen kautta paeta täältä ja rientää Domitiuksen puutarhan kautta Agrippinan puutarhaan. Sieltä varmaan löydän hänet. Siellä ei ole näin hirveästi savua, sillä tuuli puhaltaa sabinilaisilta vuorilta.»

Hän ajatteli omaa pelastustaan viime tingassa, sillä tuliaallot likenivät likenemistään saaren puolelta ja savukiemurat tukkivat miltei koko kadun. Lamppu, jonka avulla Vinitius oli tarkastanut talon, sammui vedossa. Päästyään kadulle juoksi hän täyttä laukkaa Via Portuensista kohti, siis samaan suuntaan, josta hän oli tullut, mutta tulipalo seurasi häntä puhaltaen hänen perässään kuumia henkäyksiään, peittäen hänet yhä uusiin savupilviin ja sirotellen hänen hiuksiinsa, hänen rinnalleen ja puvulleen kipinöitä. Hänen tunicansa alkoi jo useista kohden kyteä, mutta hän ei välittänyt siitä, pelkäsi ainoastaan, että savu tukahduttaisi hänet. Hänen suussaan oli käryn ja palaneen maku, kurkussa ja keuhkoissa läähätti ikäänkuin liekki. Veri kiehui hänen päässään, ja kaikki, yksin savukin, näytti hänen silmissään verenkarvaiselta. »Minä olen itekin kuin elävää tulta», mietti hän itsekseen. »Paras olisi heittäytyä maahan kuolemaan!» Hänen voimansa kävivät yhä heikommiksi. Päästä, rinnasta ja hartioista valui hiki virtanaan ja se hiki poltti kuin kiehuva vesi. Hän olisi varmaan jäänyt tielle, jollei hän tuon tuostakin olisi toistellut Lygian nimeä ja varjellut suutaan hänen »capitiumillaan». Hetkisen perästä ei hän sentään enää tuntenut katua, jolla juoksi. Hänen tajuntansa heikkeni heikkenemistään. Ainoastaan sen hän tiesi, että hänen täytyy rientää, koska Lygia, jonka apostoli Pietari on hänelle luvannut, odottaa häntä aukealla kentällä. Äkkiä hänet valtasi kummallinen kuumehoureen puuska: kuten ihminen joskus saa tiedon kuolemansa hetkestä, niin hänkin nyt tunsu, että hänen täytyy nähdä Lygia, ottaa hänet vaimokseen ja sitten kuolla hänen kanssaan.

Hän jatkoi kulkuaan kuin juopunut, hoiperrellen kadun toiselta puolelta toiselle. Mutta tuli, joka oli ottanut liedekseen koko jättiläiskaupungin, vaihtoi nyt luontoa. Kaikki, mikä tähän asti oli hiljalleen kytenyt, puhkesi täyteen liekkiin. Ei enää ollut savua, jota tuuli olisi voinut kuljettaa, ja entiset, kaduille kerääntyneet savupilvet hajoitti hurja, polttava tuulenpuuska. Sama tuulenpuuska toi tullessaan miljoonia kipunoita, joten Vinitius juoksi kuin tulisessa pilvessä. Mutta hän saattoi nyt nähdä eteensä ja juuri sinä hetkenä, jolloin hän oli vaipumaisillaan maahan, äkkäsi hän kadun pään, ja se antoi hänelle uusia voimia. Hän kääntyi kadulle, joka vei Via Portuensikselle ja Codetanus-kentälle. Kipinät olivat lakanneet ahdistamasta häntä. Hän ymmärsi, että jos hän jaksaa juosta Via Portuensikselle asti, niin hän pelastuu, vaikkapa sitten pyörtyisi siihen paikkaan.

Kadun päässä oli taasen ikäänkuin ääretön pilvi, joka näytti läpätunkemattomalta. »Jos se on savua», mietti Vinitius, »niin en pääse eteenpäin.» Hän pani liikkeelle viimeiset voimansa. Tunica, joka oli tullut täyteen kipinöitä, rupesi polttamaan ihoa kuin Nessuksen paita. Hän riisti sen yltään ja jatkoi pakoaan alasti, suojellen suutaan ja päätään Lygian capitiumilla. Päästyään likemmä huomasi hän, että se mitä hän oli luullut savuksi, olikin tomua. Tomun seasta kuului ihmisääniä.

"Joukko ryöstää taloja," ajatteli hän itsekseen.

Hän juoksi kaikin voimin ääniä kohti. Olihan siellä toki ihmisiä, jotka ehkä saattoivat auttaa. Siinä toivossa pysytteli hän yhä vielä pystyssä ja koetti koko voimallaan huutaa apua. Mutta siihen hänen voimansa päättyikin: kaikki kävi hänen silmissään verenkarvaiseksi, keuhkoista loppui ilma, jäsenistä voima, ja hän kaatui.

Hänet oli kuitenkin nähty, tai oikeammin sanoen kuultu, ja kaksi miestä karkasi hänen avukseen, käsissä vesiastiat. Vinitius oli kaatunut vain ylenmääräisen rasituksen takia. Hän oli täydessä tajussaan, kävi molemmin käsin kiinni astiaan ja tyhjensi sen puolilleen.

"Kiitos," lausui hän, "nostakaa minut pystyyn, niin kyllä omin voimin pääsen eteenpäin."

Toinen työmiehistä valeli vedellä hänen päätään, sitten he yhdessä nostivat hänet pystyyn, ottivat hänet käsivarsilleen ja kantoivat toveriensa luo. Pian olivat kaikki kerääntyneet hänen ympärilleen ja kyselivät levottomina, oliko hän saanut jonkun vamman. Heidän huolenpitonsa hämmästytti Vinitiuksia.

"Miehet," kysyi hän, "keitä te olette?"

"Hajoitamme tässä rakennuksia, jottei tuli pääsisi Via Portuensikselle," vastasi yksi työmiehistä.

"Te riensitte avukseni, kun kaaduin. Minä kiitän teitä."

"Meidän ei sovi kieltää apuamme keneltäkään," vastasi pari ääntä.

Vinitius, joka aamusta alkaen oli nähnyt ainoastaan eläimistyneitä, rosvoavia joukkoja, rupesi tarkastamaan työmiesten kasvoja ja virkkoi:

"Palkitkoon vaivanne ... Kristus."

"Kiitetty olkoon hänen nimensä!" vastasivat miehet kuorossa.

"Missä Linus?" kysyi Vinitius.

Hän ei kuitenkaan jaksanut jatkaa eikä myöskään hän kuullut miesten vastausta, sillä hän pyörtyi. Mielenliikutus ja voimainponnistus oli ollut liian suuri. Kun hän heräsi, oli hän Codetanus-kentällä ja hänen ympärillään oli miehiä ja naisia.

"Missä Linus?" kysyi hän taasen ensi työkseen.

Vähään aikaan ei kukaan vastannut, mutta sitten ääni, joka tuntui Vinitiukselta tutulta, äkkiä virkkoi:

"Ulkopuolella kaupunkia, Nomentanan portin takana. Hän läksi Ostrianumiin ... kaksi päivää sitten... Rauha olkoon sinulle, oi Persian kuningas!"

Vinitius kohosi istualleen ja näki suureksi hämmästyksensä edessään Chilonin.

Kreikkalainen puhui:

"Talosi, herra, on tuhkana, sillä koko Carinae joutui liekkien uhriksi, mutta sinä pysyt aina rikkaana kuin Midas. Voi tätä onnettomuutta! Kristityt, oi Serapiksen poika, ennustivatkin aikoja sitten, että tuli hävittäisi Rooman... Linus ja Jupiterin tytär ovat Ostrianumissa!... Voi, mikä onnettomuus tätä kaupunkia on kohdannut!..."

Vinitius kävi hyvin heikoksi.

"Oletko nähnyt heidät?" kysyi hän.

"Olen, herra!... Kiitetty olkoon Kristus ja kaikki muut jumalat siitä, että sallivat minun hyvillä uutisilla palkita kaiken hyvytyesi! Mutta minä palkitsen sen sinulle vielä paremmin, oi Osiris! Kautta tämän palavan Rooman palkitsen!"

Tuli ilta, mutta puutarhassa oli valoisaa kuin päivällä, sillä tulipalon vauhti yhä kasvoi. Ei enää saattanut puhua yksityisten kaupunginosien palamisesta, vaan koko kaupunki pitkin pituuttaan oli liekkien vallassa. Taivas oli rantojaan myöten punainen ja maille lankesi yö verenkarvaisena.

NELJÄSKYMMENESNELJÄS LUKU.

Liekit palavasta kaupungista peittivät loimuillaan koko taivaanlaen. Suurena nousi vuorten takaa täysikuu, näyttäen tulipalon paahteessa syttyneen palamaan ja käyneen äärettömän, sulatetun kuparipallon kaltaiseksi. Miettiväisenä näytti se korkeudestaan katselevan maailmaa hallitsevan kaupungin häviötä. Taivaan ruusunkarvaisella kannella vilkkuivat tähdet niinikään ruusunkarvaisina, mutta vastoin tavallisuutta oli maa tällä kertaa valoisampi kuin taivas. Äärettömänä roviona valaisi Rooma koko Campanian. Verenkarvaisessa hohteessa saattoi nähdä etäisempiä vuoria, kaupunkeja, huviloita, temppelejä, kuvapatsaita ja vesijohdon, joka kaikkia seudun vuoria myöten kierteli kaupunkiin. Mutta vesijohtokaarille oli kerääntynyt suuria kansanjoukkoja, joko vaaraa pakoon tai sieltä katselemaan tulipalaa.

Raivoisat luonnonvoimat sytyttivät yhä uusia kaupunginosia tuleen. Epäilemättä jotkut rikolliset kädet olivat ottaneet toimekseen kaupungin sytyttämisen, koska etäällä itse tulipalosta tuon tuostakin puhkesi

ilmoille uusia roviovalkeita. Kukkuloilta, joille Rooma oli rakennettu, tulivat liekit suurina laineina laaksoihin, jotka olivat täynnä viisi- ja kuusikerroksisia rakennuksia, puoteja, myymälöitä ja puisia, kaikenlaisia näytäntöjä varten rakennettuja liikkuvia amfiteattereja. Täällä säilytettiin myöskin kaikenlaisia tavara-varastoja, puita, oliveja, viljaa, pähkinöitä, pinjakäpyjä, joiden siemeniä köyhä kansa käytti ruokanaan, ja vaatteita, joita Caesar silloin tällöin armostaan suvaitsi kärkeä jakaa kaitaisten katujen rääsytysille asukkaille. Täällä tapasi tuli tarpeeksi palavaa ainesta ja täällä puhkesi rovio rovion viereen. Kuulumattomalla vauhdilla syttyivät kokonaiset kadut tuleen. Ihmiset, jotka olivat paenneet ulkopuolelle kaupunkia tai asettuneet vesijohtokaarille, koettivat liekkien väristä arvata, mikä aine milloinkin paloi. Tuon tuostakin tempasi tuulenpuuska tulikuiluista tuhansia ja miljoonia palavia pähkinän- tai mantelinkuoria, jotka loistavien perhosten lailla äkkiä lensivät ilmaan—paukkuen haljetakseen tai tuulen ajamina joutuakseen toisiin kaupunginosiin, vesijohtotielle tai kaupunkia ympäröiville kedoille. Pelastaminen oli aivan mahdoton ja sekasorto kasvoi kasvamistaan. Kaupungin väestö näet pakeni minkä ehti porteista muurien ulkopuolelle, mutta maalta ja likeisistä kaupungeista tulvi tuhansittain ihmisiä palavaa kaupunkia katsomaan. Poikaviikarit ja Campanian puolivillit paimenet taas riensivät paikalle saaliin toivossa.

Huuto »Rooma hukkuu!» kaikui kaikumistaan joukon suusta, ja näihin aikoihin tiesi Rooman kaupungin häviö yliherruuden loppumista ja kaikkien siteiden katkeamista, jotka siihen asti olivat liittäneet ihmiskunnan yhdeksi kokonaisuudeksi. Suurin osa orja- ja karkulaisjoukkoa ei vähääkään surrut Rooman herruuden häviämistä. Takasihän häviö sille vapautuksen kahleista, ja tämän vapautensa nojalla asettui joukko nyt uhkaavaan asentoon. Sen vallattomuus ja ryöstönhimo kasvoi. Yksin palava kaupunki näkyi vielä kiinnittävän puoleensa ihmisten huomion ja pidättävän heitä yltyvästä panemaan toimeen veri löylyä. Mutta varmaan verilöyly likeni samassa määrin kuin kaupunki muuttui tuhkakksi. Sadattuhannet orjat näyttivät unohtavan, että Roomaan kuului muutakin kuin tempelejä ja muureja, nimittäin muutamia kymmeniä legionia, jotka olivat eri kulmilla maailmaa, odottaen ainoastaan johtajaa ja komentosanaa.—Mainittiin jo Spartacuksen nimeä, mutta Spartacusta ei ollut, ja joukko tyytyi väliaikaisesti varustamaan aseikseen kaikki mitä irti sai. Mitä kummallisimpia huhuja lensi portilta portille. Toiset väittivät, että Vulcanus Jupiterin käskystä hävittää kaupungin maanalaisella tulella. Toiset arvelivat, että Vesta kostaa kaupungille vestalitar Rubrian kohtalon. Ja ne ihmiset, jotka näin ajattelivat, eivät ryhtyneet mihinkään pelastustyöhön, vaan kerääntyivät temppelien ympärille rukoilemaan jumalilta armahdusta. Useimmat sentään huusivat, että Caesar oli käskenyt polttaa Rooman päästökseen hajusta, joka leviää Suburrasta, ja saadaksean rakennuttaa uuden kaupungin, joka saisi Neron nimen. Tätä ajatellessa raivostuivat ihmiset, ja varmaan olisi käynyt kuten Vinitiuskin oli arvellut, nimittäin että jos joukolle vain olisi ilmestynyt johtaja, Neron kuolemanhetki olisi koittanut vuotta aikaisemmin kuin se koitti.

Monet väittivät, että Nero oli tullut hulluksi ja käskenyt pretorianien karata suin päin kansanjoukkoon ja panna toimeen täydellisen verilöylyn. Toiset vanhoivat kautta jumalien, että kaikki pedot Vaskiparran käskystä olivat päästetyt irti vivarioista. Kaduilla oli muka nähty jalopecuroja, harja tuulessa, hulluuntuneita norsuja ja metsähärkiä, jotka tallasivat jalkojensa alle mitä vain eteen sattui. Näissä puheissa oli sen verran perää, että norsut, nähdessään tulipalon lähestyvän, todella muutamissa paikoin olivat rikkoneet vivariot. Vapauteen päästyään olivat ne sitten hurjistuneina ja hädissään alkaneet juosta pois päin tulipalosta, hävittäen kaikki tieltään kuin myrsky. Julkinen tiedonanto ilmoitti kymmentuhannen ihmishengen menneen hukkaan liekeissä. Paljon ihmisiä todella sai surmansa. Toiset heittäytyivät, kadotettuaan kaiken omaisuutensa tai rakkaimpansa, epätoivoissaan ja tahallisesti tuleen. Toiset tukahtuivat savuun. Keskikaupungilla, Kapitoliumin, Quirinalin, Viminalin ja Esquilinuksen sekä Palatinuksen ja Caeliuksen kukkuloiden seutuvilla, missä kadut olivat rakennetut taajimmilleen, puhkesi tuli esiin niin monessa kohden yhtä aikaa, että kun ihmisjoukot koittivat paeta toiselle taholle, heitä äkkiarvaamatta toiselta taholta kohtasi liekkiseinä. Silloin täytyi heidän kohdata kamala kuolema tulimeressä. Yleisen sekasorron vallitessa eivät hätäntyneet ja kauhistuneet ihmiset lopulta tietäneet minne paeta. Kadut olivat täynnä tavaroita, monet ahtaammat kohdat aivan läpipääsemättömiä. Siinä, minne myöhemmin rakennettiin Flaviuksen amfiteatteri, Maan jumalattaren temppelin, Liviuksen porttikäytävän ja hiukan ylempänä olevien Junon ja Lucinan temppelien luona, siis Clivus Vibriuksen ja vanhan Porta Esquilinan välillä, oli toreja ja aukeita aloja, ja ne, jotka näillä olivat etsineet turvaa, joutuivat tulen saarroksiin ja menehtyivät kuumuuteen. Sellaisistakin paikoista, jonne ei tuli ollut ulottunut, löydettiin myöhemmin satoja hiiltyneitä ruumiita, vaikka onnettomat ihmiset siellä täällä olivat repineet kivet kaduista ja hautautuneet puoleksi maan sisään etsiäkseen suoja kuumuutta vastaan. Ei ainoakaan keskikaupungilla asuvista perheistä ollut pelastunut kokonaan. Sentähden kuului porteilta ja teiltä haikeita valituksia. Epätoivoissaan kierteli siellä naisia, huudellen rakkaitansa, jotka olivat saaneet surmansa tungoksessa tai tulella.

Toiset huusivat jumalia avukseen, toiset kiroilivat jumalia suuren onnettomuuden takia. Muutamat vanhuksat seisautuivat Jupiter Liberatorin temppelin eteen, oikoivat käsiään ja huusivat: "Jos olet vapauttaja, niin vapahda alttarisi ja kaupunki!" Joukon vimma kääntyi etupäässä vanhoja roomalaisia jumalia vastaan, sillä heidän olisi, kansan käsityksen mukaan, paremmin pitänyt varjella kaupunkia. He

olivat osoittautuneet aivan voimattomiksi, sentähden heitä sadateltiin. Mutta kun Via Asinarialta päin saapui saatto egyptiläisiä pappeja, kantaen Isis-kuvaa, joka oli pelastettu eräästä Porta Caelimontanen likeisyydessä sijaitsevasta temppelistä, karkasivat ihmisjoukot keskelle saattoa, pysäyttivät vaunut, vetivät kuvan Appian portille ja kantoivat sen Marsin temppeliin. Papit, joiden jumaluutta täten oli rohjettu loukata, nousivat tietysti vastarintaan. Toisaalla rukoiltiin Serapista, Baalia tai Jehovaa. Näiden jumalien tunnustajat olivat paenneet Suburrasta ja Tiberin takaa, ja kentät kaupunginmuurien ulkopuolella kaikuivat heidän huutoaan ja parkuaan. Heidän huudostaan soi kuitenkin ikäänkuin jonkinlainen vahingonilo, ja kun toiset yhtyivät heidän kuoroonsa ylistämään "maailman herraa", suuttuivat toiset heidän riemunpurkauksistaan ja varustautuivat vastustamaan. Siellä täällä veisasivat miehuutensa täysissä voimissa olevat miehet, vanhukset, naiset ja lapset kummallisia, juhlallisia virsiä, joita ei kukaan saattanut ymmärtää mutta joissa yhtämittaa toistuivat sanat: "Jo tulee tuomion päivä, se suuri vihan ja tuskan päivä". Raivoisan meren lailla vyöryivät ja hyrskyivät ihmisaallot palavan kaupungin ympärillä.

Mutta eivät auttaneet rukoukset enempää kuin uhkaukset ja virretkään. Hävitys tuli jakamattomana, lahjomattomana ja armottomana kuin itse sallimus. Pompejuksen amfiteatterin luona säilytettiin suuria hamppu- ja köysivarastoja, joita tarvittiin sirkuksessa ja arenalla, sekä kaikenlaisia koneita, joita käytettiin kilpaleikeissä. Nämä samaten kuin piki- ja tervavarastot, joita tarvittiin köysien voitelemiseen, syttyivät tuleen. Muutaman tunnin perästä loisti se osa kaupunkia, jossa Mars-kenttä oli, ainoana heleänkeltaisena liekinä. Kauhuhuuhon oli siihen määrään tylsistytännyt ihmiset, että he lopulta luulivat yleisen sekasorron vaikuttaneen päivän ja yön vaihteluunkin: he uskoivat näkevänsä auringonpaistetta. Mutta jonkun ajan perästä vei tasainen, verenkarvainen hohde voiton kaikilta muunvärisiltä liekeiltä. Tulimerestä nousi hehkuvaa taivasta kohti ikäänkuin jättiläiskokoisia suihkulähteitä ja palavia patsaita, jotka ilmassa hajosivat tulisiksi luudiksi ja höyheniksi. Sitten tarttui tuuli niihin, venytti ne kultaisiksi langoiksi ja säkenöiviksi hiussuortuviksi ja lennätti alas Campanialle, Albanin vuoria kohti. Yö kävi yhä valoisammaksi. Ilma ei enää ollut pelkkää valoa—se tuntui olevan liekkiä. Tiber virtasi elävänä tulena. Onneton kaupunki muuttui täydelliseksi helvetiksi. Tulipalo otti yhtenänsä haltuunsa uusia aloja, valloitti väkiryännäköllä kukkulat, valautui tasangoille, täytti laaksot, mellasti, ryski ja raivosi.

NELJÄSKYMMENESVIIDES LUKU.

Kankuri Macrinus, jonka taloon Vinitius oli tuotu, pesi ja puetti hänet sekä antoi hänelle ruokaa. Päästyään voimiinsa ilmoitti nuori tribuni aikovansa vielä tänä yönä lähteä etsimään Linusta. Macrinus, joka oli kristitty, kertoi kuten Chilonkin, että Linus erään vanhemman, Clemens-nimisen papin kanssa oli lähtenyt Ostrianumiin, jossa Pietarin piti kastaa joukoittain uusia tulokkaita kristinuskoon. Useat tässä kaupunginosassa tiesivät, että Linus kaksi päivää sitten oli uskonut talonsa erään Cajuksen haltuun. Vinitius tuli nyt vakuutetuksi siitä, ettei Lygia eikä Ursus olleet jääneet kotiin, vaan että hekin olivat lähteneet Ostrianumiin.

Tämä tieto tuotti hänelle suurta lohtua. Linus oli vanha mies. Hänen olisi varmaan käynyt vaikeaksi joka päivä kulkea Tiberin takaa Nomentanan portille asti ja sieltä taas takaisin Tiberin taakse. Epäilemättä hänen tarkoituksensa siis oli asua muutamat päivät jonkun uskonheimolaisen luona, ulkopuolella kaupunkia. Ja Lygia ja Ursus tietysti olivat hänen kanssaan. He olivat siis päässeet pakoon tulipaloa, joka tuskin olikaan ulottanut tuhotöitään aina Esquilinuksen taakse. Vinitius luuli tässä kaikessa huomaavansa Kristuksen varjeluksen. Hän tunsu vaeltavansa Hänen turvissaan ja hänen sydämensä valtasi rakkaus voimakkaampana kuin koskaan ennen. Hengissä vannoi hän Kristukselle palkitsevansa Hänen armonsa koko elämällään.

Nyt on vain kova kiire Ostrianumiin. Kunhan hän löytää Lygian, Linuksen ja Pietarin, vie hän heidät jollekin kaukaiselle maatilalleen, vaikkapa Siciliaan asti. Rooma palaa,—muutaman päivän perästä ei siitä ole jäljellä kuin tuhkaläjä—miksi he siis jäisivät tänne hätäntyneen kansan joukkoon, keskelle hävitystä? Siellä he voivat elää uskollisten orjien ympäröiminä, tyyninä ja onnellisina maaseudun hiljaisuudessa, Kristuksen siipien suojassa ja Pietarin siunaamina. Kunhan hän nyt vain löytäisi heidät!

Löytäminen ei ollut ensinkään helppoa. Vinitius muisti millä vaivalla hän oli päässyt Via Appialta Tiberin taakse ja mitä kierroksia hänen oli täytyntä tehdä päästäkseen Via Portuensikselle. Sentähden hän nyt päätti valita toisen tien. Oli ehkä paras ensin kulkea Via Triumphatorista, sitten seurata jokea Aemiliuksen siltaan asti, sitten kiittää Pincius-vuori ja vihdoin jatkaa matkaa Marskentän poikki, pitkin Pompejuksen, Luculluksen ja Sallustiuksen puutarhojen syrjää, Via Nomentanalle asti. Se olisi kyllä ollut lyhyin tie, mutta sekä Macrinus että Chilon kehoittivat häntä hylkäämään sen. Tosin ei tuli vielä

ollut päässyt näihin kaupunginosiin, mutta varmaan torit ja kadut olivat aivan täynnä ihmisiä ja heidän tavaroitaan. Chilon neuvoi Vinitiususta kulkemaan Ager Vaticanuksen kautta Porta Flaminialle, siitä joen poikki kaupunginmuurien ulkopuolelle ja sitten Aciliuksen puutarhojen taakse Porta Salarialle. Hetkisen epäilyään päätti Vinitius seurata heidän neuvoaan.

Macrinuksen täytyi jäädä taloa vartioimaan, mutta hän hankki Vinitiukselle kaksi muulia, jotka saattoivat olla tarpeen Lygian vastaista kuljettamista varten. Hän tarjosi Vinitiukselle niinikään orjaa, mutta sitä Vinitius ei ottanut, koska hän arveli pian tapaavansa tieltä jonkun pretorianiosaston, jonka voisi käskeä matkaansa. Hetken päästä riensi hän jo Chilonin kanssa Pagus Janiculensiksen kautta Via Triumphatorikselle päin. Aukeilla paikoilla oli täälläkin pakolaisia, mutta helposti saattoi sentään päästä eteenpäin, sillä suurin osa asukkaita oli paennut Via Potruensista myöten merelle päin. Heidän päästyään Porta Septimianasta kulki tie joen ja Domitiuksen ihanien puutarhojen välitse. Tulipalo punasi mahtavat syressit heleällä hohteella, ikäänkuin ilta-aurinko olisi valanut niihin rusoaan. Tie kävi yhä vapaammaksi, ainoastaan silloin tällöin täytyi otella maalaisväestön kanssa, joka riensi kaupunkiin. Vinitius koetti saada muulia kulkemaan niin nopeasti kuin suinkin. Chilon pysytteli kaiken aikaa hänen perässään ja puheli yhtämittaa itsekseen:

"Kas, nythän se tulipalo jäi taaksemme ja lämmittää selkäämme. Tämä tie ei vielä koskaan öisin ole ollut näin valoisa. Oi Zeus! jollet pilvistäsi päästä aika sadekuuroa sammuttamaan tätä tulipaloa, niin osoitat, ettet välitä Roomasta. Ihmisvoima ei tällaista tulipaloa sammuta. Voi tätä kaupunkia, joka hallitsi Kreikkaa ja koko maailmaa! Ja nyt saa kuka kreikkalainen hyvänsä paistaa papuja Rooman tuhassa! Kuka sitä olisi uskonut!... Ei ole enää Roomaa eikä Rooman valtiaita!... Kuka tahansa saa käyskennellä Rooman raunioilla, jahka ne vain jäähtyvät, ja vihellellä mielin määrin—ei kukaan tule kieltämään! Oi jumalat! vihellellä maailmaa hallitsevan kaupungin raunioilla! Kuka kreikkalainen tai barbari olisi uskaltanut sellaista toivoa?... Ja kuitenkin saattaa nyt aivan huoletti vihellellä, sillä tuhkaläjä on tuhkaläjä, syntyipä se sitten paimenten nuotiotulesta taikka palaneesta kaupungista, ja tuuli sen kuitenkin ennen pitkää hajoittaa." Tämän yksinpuhelunsa aikana hän tuon tuostakin kääntyi katselemaan tulipaloa, ja ilme hänen kasvoissaan oli sekä häily että tyytyväinen. Hetkisen perästä hän jatkoi:

"Se häviää, se häviää! Kohta sitä ei enää ole maan päällä. Minne maailma nyt lähettää viljansa, olivinsa ja rahansa? Kuka nyt pusertaa ihmisistä kyyneliä ja kultaa? Marmorin ei pala, mutta se halkeilee tulella. Kapitolium hajoaa tuhkaksi, Palatinus hajoaa tuhkaksi. Oi Zeus! Rooma on ollut kuin paimen ja muut kansat kuin lampaat. Kun paimenen tuli nälkä, teurasti se yhden lampaista, söi lihat suuhunsa ja uhrasi sinulle, oi jumalien isä, taljan. Kuka, oi pilvienpitäjä, nyt pitää huolta teurastuksesta ja kenen käsiin sinä panet paimenen piiskan? Sillä Rooma palaa, palaa sellaisella vauhdilla, että luulisi sinun itsesi, isä, salamallasi sytyttäneen sen tuleen."

"Nukutko?" ärähti Vinitius äkkiä, "vai mitä sinä siellä teet?"

"Itken Roomaa, herra," vastasi Chilon. "Voi Jupiterin kaupunkia!..."

Jonkun aikaa he ratsastivat äänettöminä. Ei kuulunut muuta kuin tulen nurina ja lintulaumojen siipien kahina. Kyyhkysset, jotka asustelivat huviloiden likeisyydessä ja pikkukaupungeissa Campanialla, sekä kaikkinaiset metsälinnut ja merenrantojen ja vuoriston siivekkäät asujamat luulivat nähtävästi tulipalon hohdetta auringonvaloksi, koska niitä laumoittain syöksyi suin päin tuleen.

Vinitius alkoi ensinnä puhua:

"Missä sinä olit, kun tulipalo syttyi?"

"Olin juuri menossa ystäväni Eurytiuksen luo, joka piti kauppaa Suuren Sirkuksen luona, ja mietiskelin juuri Kristuksen oppia, kun ruvettiin huutamaan: 'Tuli on irti!' Ensinnä kerääntyivät ihmiset sirkusrakennuksen ympärille, joko pelastaakseen sitä tai uteliaisuudesta, mutta kun liekit ottivat haltuunsa koko rakennuksen ja kun siellä täällä muuallakin kaupungilla rupesi näkymään tulipalon oireita, ei ollut muuta neuvoa kuin ruveta ajattelemaan omaa pelastusta."

"Näitkö ihmisten kiertelevän sytyttellessä taloja?"

"Kyllä minun täytyi kaikenkaltaisia nähdä, oi Aeneaksen jälkeläinen! Näin ihmisten miekka kädessä raivautuvan tungoksen läpi, näin heidän surmaavan toisiaan. Ihmisten sisälmyksiä oli kadulla, joukon jaloissa. Oi, herra, olisi luullut barbarien valloittaneen kaupungin ja panneen toimeen teloituksen. Ihmiset vaikerivat maailmanlopun tulleen. Toiset menivät niin pyörälle päästään, etteivät koettaneetkaan päästä pakoon, vaan pysyivät tylsistyneinä paikoillaan, kunnes tuli heidät saavutti. Toiset tulivat hulluiksi, toiset kirkuivat epätoivoissaan. Oli sentään sellaisiakin, jotka kirkuivat ilosta, sillä katso, herra, maailmassa on paljon pahoja ihmisiä. Eivät he ymmärrä antaa arvoa teidän lempeälle hallituksellenne ja oikeudenmukaisille laeillenne, jotka sallivat teidän ottaa toiselta hänen

omaisuutensa ja pistää sen omaan pussiinne. Ihmiset eivät osaa alistua jumalien tahdon alle!"

Vinitius oli vaipunut omiin ajatuksiinsa eikä huomannut Chilonin äänessä väräjäväää ivaa. Hänen pintaansa karmi kun hän ajatteli, että Lygian mahdollisesti oli täytynyt olla tuossa hirveässä sekamelskassa, kadulla, jolle oli viskattu ihmisten sisälmyksiä joukon tallattavaksi. Hän oli vähintään kymmenen kertaa käskenyt Chilonin kertoa kaikki mitä hän tiesi, mutta nyt hän kuitenkin vielä kerran kääntyi hänen puoleensa:

"Näitkö sinä omin silmin heidät Ostrianumissa?"

"Näin, oi Venuksen poika! Näin neidon, näin hyväsydämisen lygiläisen, pyhän Linuksen ja apostoli Pietarin."

"Ennen tulipaloako?"

"Ennen tulipaloa, oi Mitra!"

Mutta Vinitiuksen päähän pälkähti äkkiä ajatus, että Chilon ehkä valehtelee. Hän pysäytti siis muulinsa, loi kreikkalaiseen vanhukseen uhkaavan katseen ja kysyi:

"Mitä sinä siellä teit?"

Chilon joutui hämilleen. Hän oli tosin, kuten monet muutkin ihmiset, ajatellut, että kun Rooman kaupunki häviää, niin Rooman valtakunnan piirikin katoaa maailmasta, mutta nyt hän oli ypö-yksin Vinitiuksen kanssa ja muisti varsin hyvin nuoren tribunin hirveiden rangaistusten uhalla käskeneen häntä jättämään kristityt—varsinkin Linuksen ja Lygian—rauhaan.

"Herra," huudahti hän, "mikset usko, että minä heitä rakastan? Puhun täyttä totta! Olen käynyt Ostrianumissa, koska jo melkein olen kristitty. Pyrrho opetti minua pitämään hyvettä suuremmassa arvossa kuin filosofiaa, sentähden etsin nykyään hyveellisten ihmisten seuraa. Olenhan sitäpaitsi köyhä mies ja sillaikaa kun sinä, Jupiter, olit Antiumissa, sain monesti kärsiä nälkää kirjojeni ääressä. Usein istuuduin Ostrianumin muurin juurelle, sillä kristityt jakelevat enemmän almuja kuin kaikki Rooman muut asukkaat yhteensä, vaikka ovatkin köyhää kansaa."

Tämä selitys tuntui Vinitiukselta tyydyttävältä. Hänen äänensä oli jo lempeämpi, kun hän kysyi:

"Etkö tiedä, missä Linus nykyään asuu?"

"Sinä rankaisit minua kerran hirveästi uteliaisuuden viasta, vastasi kreikkalainen."

Vinitius vaikeni, ja he jatkoivat matkaansa.

"Herra," virkkoi Chilon hetkisen perästä, "ilman minua et olisi löytänyt neittä. Jos nyt siis löydämme hänet, niin ethän unohda köyhää tietäjää?"

"Sinä saat talon viinitarhoineen likellä Ameriolaa," vastasi Vinitius.

"Kiitän sinua, Herkules! Sanoitko: viinitarhoineen?... Kiitän sinua!
Oi, kiitän! Viinitarhoineen!"

He sivuuttivat Vaticanuksen kukkulan, joka tulipalon hohteessa heloitti aivan punaisena, pääsivät Naumachian tuolle puolen ja kääntyivät oikealle. Heidän tarkoituksensa oli ratsastaa Vaticanuksen kentän poikki, tulla joelle, päästä sen yli ja siitä Porta Flaminalle. Äkkiä Chilon seisautti muulinsa ja virkkoi:

"Herra! Päähäni pälkähti hyvä tuuma."

"Puhu!" kehoitti Vinitius.

"Janiculuksen ja Vaticanuksen kukkuloiden välillä Agrippan lammen takana on kuoppia, joista otettiin kiviä ja hiekkaa, kun Neron sirkusta rakennettiin. Kuule nyt herra, mitä sanon! Kuten tiedät, asuu täällä Tiberin takana paljon juutalaisia. Nämä ovat viime aikoina hirveällä tavalla ruvenneet vainoamaan kristittyjä. Muistat ehkä, että Roomassa jo jumalallisen Klaudiuksen aikana oli sellaisia kahakoita, että Caesarin täytyi karkoittaa juutalaiset kaupungista. Sittenmin he palasivat takaisin ja nyt he elävät huolettomina Augustan suojeluksen alla ja kohtelevat kristittyjä kahta ankarammin. Minä tiedän sen. Olen omin silmin nähnyt! Tosin ei ole annettu mitään virallista julistusta heitä vastaan, mutta juutalaiset menevät kaupunginprefektin luo ja syyttävät heitä siitä, että he murhaavat lapsia, palvelevat aasia ja julistavat oppia, jota ei senaatti ole vahvistanut. Itse puolestaan he hyökkäävät heidän rukoushuoneisiinsa ja käyttäytyvät niin raivoisesti, että kristittyjen täytyy mennä piiloon."

"Mitä muuta sinulla on sanomista?" kysyi Vinitius.

"Sitä, herra, että kristittyjen vainoja välttääkseen täytyy pitää rukouksensa salaa, vaikka Tiberin takana kyllä on julkinen synagoga. He kokoontuvat autioihin latoihin tai santakuoppiin kaupungin ulkopuolella. Kristityt Tiberin takaa ovat valinneet käytettäväkseen juuri sen hiekkakuopan, joka on syntynyt sirkusta ja useita Tiberin rannalle tehtyjä taloja rakennettaessa. Nyt, kun kaupunki palaa, rukoilevat he lakkaamatta. Voimme tavata heitä lukemattomia määriä maakuopista. Sentähden ehdottaisin, herra, että poikkeaisimme tänne katsomaan."

"Mutta sinähän sanoit, että Linus oli lähtenyt Ostrianumiin!" huudahti Vinitius kärsimättömästi.

"Mutta sinä lupasit minulle talon ja viinitarhan likellä Ameriolaa," vastasi Chilon, "ja sentähden tahdon minä etsiä neidon kaikkialta, mistä vain saatan toivoa löytäväni hänet. He ovat tulipalon sytyttyä voineet palata Tiberin taakse... He ovat ehkä kiertäneet kaupungin ympäri, kuten me nyt teemme. Linuksella on näet talo, hän on luultavasti tahtonut nähdä, syttyisikö sekin kaupunginosa tuleen, missä hänen talonsa on. Jos niin on käynyt, vannon sinulle, herra, kautta Persephoneen, että tapaamme heidät hiekkahaudasta. Ainakin saamme heistä tietoja."

"Olet oikeassa. Johda minut siis sinne," käski tribuni.

Hetkeäkään epäilemättä käänsi Chilon muulinsa vasemmalle, kukkulaa kohti. Kun he vähän aikaa olivat kiertäneet vuorta, peitti se heiltä tulipalon, joten he kulkivat pimeässä, vaikka likeiset kukkulat hohtivat täydessä punassa. Päästyään sirkuksen ohitse kääntyivät he vieläkin vasemmalle ja joutuivat jonkinlaiseen solaan, jossa vallitsi täydellinen pimeys. Mutta pian huomasi Vinitius pimeydessä joukoittain tuikkivia lyhtyvalkeita.

"Tuossa he ovatkin!" huudahti Chilon. "Nyt heitä on täällä enemmän kuin koskaan ennen, sillä toiset rukoushuoneet ovat täynnä savua, kuten koko Tiberin-takainen kaupunginosa."

"Totta totisesti! kuulen veisuuta," virkkoi Vinitius.

Vuoren pimeästä aukosta kuului todella laulavia ihmisääniä, ja lyhdyt katosivat katoamistaan vuoreen. Mutta syrjäkäytävistä tulvi yhtämittaa uusia tulokkaita, ja ennen pitkää olivat Vinitius ja Chilon joutuneet keskelle ihmisjoukkoa.

Chilon astui muulin selästä, viittasi pojalle, joka sattui kulkemaan hänen rinnallaan, ja sanoi:

"Olen Kristuksen pappi ja piispa. Pidäppä muulejamme, niin saat minulta siunauksen ja syntisi anteeksi."

Hän ei odottanut pojalta vastausta, vaan viskasi ohjakset hänen käsiinsä ja sekaantui Vinitiuksen kanssa ihmisjoukkoon.

He suuntasivat kulkunsa maan alle ja astuivat lyhtyjen himmeässä valossa pimeän käytävän läpi. Siitä he tulivat avaraan onkaloon, josta nähtävästi ennen oli otettu kiviä, koska seinissä vielä oli tuoreet jäljet.

Siellä oli valoisampaa kuin käytävässä, sillä siellä paloi, paitsi lamppuja ja lyhtyjä, myöskin soihtuja. Niiden valossa näki Vinitius suuria ihmisjoukkoja polvillaan, käsivarret ojennettuina taivasta kohti. Lygiaa, apostoli Pietaria ja Linusta ei näkynyt missään, mutta kaikkien rukoilevien kasvoista loisti juhlallinen mielenliikutus. Toiset näyttivät odottavan, luottavan ja toivovan. Tulet kuvastuivat silmien valkuaisista, jotka tähtäsivät taivasta kohti, kalpeilta, liidunkarvaisilta otsilta valui hiki; toiset veisasivat virttä, toiset toistelivat tulisesti Jeesuksen nimeä, toiset löivät rintoihinsa. Saattoi selvästi nähdä, että kaikki odottivat jotakin yliluonnollista.

Äkkiä vaikenen veisuu, ja komeroon, joka nähtävästi oli syntynyt suuren kivilouhikon jäljeltä, nousi Vinitiuksen tuttava, Crispus. Hän kulki miltei kuin unissaan, kasvot kalpeina, ankaruutta ja uskonkiihkoa uhkuvina. Kaikkien silmät kääntyivät nyt häneen, ja toivon- ja lohdutuksenjanoiset näyttivät odottavan saavansa tyydytystä häneltä. Mutta kun hän oli siunannut kansan, rupesi hän puhumaan hätäisesti, miltei kirkuen:

"Katukaa syntejänne, sillä hetki on tullut. Jo on Herra lähettänyt tulensa hävittämään rikosten jairstauden kaupunkia, uutta Babylonia! Tuomion, vihan ja koston hetki on tullut... Herra lupasi tulla, ja pian näette Hänen tulevan! Mutta hän ei enää tulekaan Karitsana, joka uhraisi verensä teidän syntienne tähden, vaan hirveänä tuomarina, joka vanhurskautensa vihassa syöksee syntiset ja epäuskoiset kadotukseen... Voi maailmaa ja voi syntisiä, sillä ei heille enää armoa löytymän pidä... Jo näen Sinut, Kriste! Tähdet putoavat sateena taivaalta, aurinko pimenee, maa halkeilee ja kuolleet nousevat

hautoistaan, mutta Sinä tulet torvien soidessa ja pyhät enkelijoukot Sinun kanssasi, tulet keskellä pitkäisen jylinää. Minä näen ja kuulen Sinut, oi Kriste!"

Hän vaikeni, nosti silmänsä taivasta kohti ja jäi katsomaan ikäänkuin hän jossakin kaukana olisi nähnyt hirveän näyn. Äkkiä alkoi maan päältä kuulua kumeeaa tärinää ... tärähdys, toinen, kymmenes. Palavassa kaupungissa olivat nimittäin rakennukset pitkin kokonaisten katujen mittaa alkaneet romahdella lyyssyn. Mutta suurin osa kristittyjä piti siitä johtuvaa melua selvänä taivaan viittauksena: he luulivat viimeisen päivän tulleen. Usko Kristuksen äkillisestä tulemisesta ja maailman lopusta oli näet levinnyt heidänkin joukkoonsa, ja tulipalo kaupungissa oli tietysti ollut omiaan kiihoittamaan tätä uskoa. Kauhistus valtasi siis nyt ihmisjoukon. Toiset toistelivat toistelemistaan: "tuomiopäivä on tullut!..." Toiset peittivät käsillään kasvonsa, luullen maanjäristyksen raivoavan ympärillään ja halkeamista syöksyvän esiin helvetin petoja käymään syntisten kimppuun. Toiset huusivat: "Kriste, armahda meitä! Lunastaja, ole laupias!..."—toiset tunnustivat ääneen syntinsä ja toiset karkasivat ystäviensä syliin, jotteivät kauhistuksen hetkellä olisi yksin.

Joukossa oli kuitenkin sellaisiakin kasvoja, jotka näyttivät olevan kotoisin taivaan mailta, kasvoja, joita kirkasti ylikuonnollinen hymy ja joissa ei saattanut huomata vähintäkään pelkoa. Tuon tuostakin nostettiin jossakin kummia huutoja: ihmiset puhuivat uskonhuumauksessaan käsittämättömiä sanoja käsittämättömillä kielillä. "Herää sinä, joka makaat!" kajahti jostakin luolan pimeästä nurkasta. Mutta ylinnä muita ääniä jyrisi Crispuksen huuto: "valvokaa! valvokaa!"

Ajoittain vallitsi hiekkahaudassa hiiskumaton hiljaisuus. Tuntui siltä kuin ihmiset henkeä pidätellen olisivat odottaneet, mitä tuleman piti. Silloin ei kuulunut muuta kuin kumina hajoavasta kaupungista. Sitten pääsivät rukoukset, voiheet ja huudot taasen vauhtiinsa. "Lunastaja, ole laupias!" Tuon tuostakin korotti Crispus äänensä ja huusi: "Hyljätäkää maallinen omaisuutenne, sillä vähän ajan perästä ei pidä maaperää teidän jalkainne alla oleman! Hyljätäkää maallinen rakkautenne, sillä ei Herra huoli niistä, jotka rakastavat luontokappaleita enemmän kuin Luojaa! Voi mahtavia! voi rikkaita, voiirstaisuudessa eläjiä! voi miehiä, vaimoja ja lapsia!..."

Äkkiä tuntui hiekkahaudassa tärähdys, joka oli kovempi kuin kaikki edelliset. Ihmiset heittäytyivät silloin maahan ja laskivat käsivartensa ristiin rinnalle, ikäänkuin sillä merkillä suojellakseen itseään pahoja henkiä vastaan. Kaikki hiljeni, ei kuulunut muuta kuin hätäistä hengitystä ja kauhistuneita kuiskauksia: "Jeesus, Jeesus, Jeesus!" sekä silloin tällöin lapsen itkua. Äkkiä lausui tyyni ääni polvistuvan ihmisjoukon päiden päällitse:

"Rauha olkoon teille!"

Puhuja oli apostoli Pietari, joka juuri oli tullut hiekkahautaan.

Hänen äänensä sointu karkoitti kuin pyyhkäisemällä kaiken kauhun. Oli kuin paimen olisi tullut laumaan ja asettanut lampaiden pelon. Ihmiset nousivat maasta, likeisimmät pakenivat hänen jalkainsa juureen, ikäänkuin etsiäkseen turvaa hänen siipiensä varjosta. Hän ojensi käsivartensa heidän puoleensa ja lausui:

"Minkätähden te epäilette teidän sydämässänne? Kuka teistä tietää, mitä saattaa tapahtua ennenkuin hetki tulee? Babylonin Herra kyllä hävitti tulellaan, mutta teille, jotka kaste on pessyt ja jotka Karitsan veri on lunastanut, on tapahtuva hänen laupeutensa, ja te saatte kuolla Hänen nimensä huulillanne. Rauha olkoon teidän kanssanne!"

Crispuksen hirveiden, armottomien sanojen perästä vaikutti Pietarin puhe kuin suloinen voide. Pelon asemesta valtasi ihmisten mielet nyt rakkaus Jumalaan. Kristus kävi taasen heidän silmissään siksi, jota he apostolien kertomusten kautta olivat oppineet rakastamaan. Hän ei ollutkaan armoton tuomari, vaan suloinen, kärsivällinen Karitsa, jonka laupeus oli satoja kertoja suurempi kuin ihmisten pahuus. Lohdutuksen tunne elähdytti kaikkien läsnäolijoiden mielet ja heidän sydämensä uhkui kiitollisuutta apostolia kohtaan. "Me olemme lampaitasi, ruoki meitä!" huudettiin eri tahoilta, mutta likeisimmät lausuvat: "älä meitä heitä koston päivänä!" He olivat polvillaan hänen jalkainsa juuressa. Mutta kun Vinitius sen näki, likeni hän apostolia, tarttui hänen vaatteidensa liepeeseen, kumarsi pänsä ja puhui:

"Herra, auta minua! Olen etsinyt tyttöä tulipalon, savun ja tungoksen seasta enkä ole saattanut löytää häntä. Mutta minä uskon, että sinä voit hänet minulle palauttaa."

Pietari laski kätensä hänen päälle.

"Usko," lausui hän, "ja seuraa minua."

NELJÄSKYMMENESKUODES LUKU.

Kaupunki yhä paloi. Suuri Sirkus hajosi tuhkaksi, samoin ne kadut ja kaupunginosat, jotka ensinnä olivat syttyneet. Aina kun rakennukset romahtivat kasaan, leimahti liekki hetkeksi taivasta kohti. Tuuli oli kääntynyt ja puhalsi nyt tavattomalla voimalla mereltä päin, kuljettaen Caeliukselle, Esquilinukselle ja Viminalikselle tuliaaltoja, kekäleitä ja hiiliä. Nyt ajateltiin sentään jo pelastustakin. Tigellinus oli kolmantena päivänä saapunut Antiumista onnettomuuspaikalle, ja hänen käskystään oli ruvettu hajoittamaan rakennuksia Esquilinuksella, jotta tuli, joutuessaan tyhjälle paikalle, itsestään sammuisi. Tämä toimenpide tarkoitti sentään ainoastaan viimeisen kaupunginosan pelastamista, sillä sen pelastamista, joka jo oli syttynyt tuleen, ei enää ollut ajattelemisenkaan. Sitäpaitsi oli ryhdyttävä torjumaan kaikkinaisia muita onnettomuutta seuraavia vaaroja. Määräämättömät rikkaudet, koko asukkaiden omaisuus oli mennyt hukkaan yhdessä kaupungin kanssa, ja satojatuhansia ihmisiä hoippuili keppikerjäläisinä kaupungin muurien ulkopuolella. Jo seuraavana päivänä rupesi nälkä ahdistamaan ihmislaumoja, sillä kaupunkiin kootut äärettömät ruokavarastot olivat palaneet ja uusien hankkimista ei kukaan tämän yleisen, hirmuisen sekasorron vallitessa ollut ajatellut. Vasta Tigellinuksen saavuttua paikalle lähetettiin sanansaattajia Ostiaan, mutta sillaikaa oli kansa ehtinyt ottaa sangen uhkaavan asenteen.

Sen talon ympärille Aqua Appian varrella, jossa Tigellinus siihen aikaan asui, oli kerääntynyt laumottain naisia ja he huusivat lakkaamatta, aamusta myöhään yöhön asti: "antakaa leipää ja asuntoa!" Pretorianeja oli komennettu paikalle suurelta leiriltä Via Salarian ja Via Nomentanan välillä, mutta turhaan koettivat he saada aikaan jonkinlaista järjestystä. Monesti ryhtyivät ihmiset tekemään heille julkista vastarintaa. Tuon tuostakin viittasivat turvattomat joukot palavaa kaupunkia ja kirkuivat: "tappakaa meidät nyt tässä tulen valossa!" He sadattelivat Caesaria, augustianeja, pretorianisotamiehiä, ja hämmennys kasvoi kasvamistaan. Tigellinus, joka keskellä yötä katseli hävitystä ja näki tuhansien tulien loimuavan, luuli lopulta näkevänsä vartiotulia vihollisten leireistä. Hänen käskystään oli kaupunkiin tilattu suuret määrät jauhoja ja valmiita leipiä sekä Ostiasta että kaikista lähiseudun kylistä ja kaupungeista, mutta kun ensi lähetykset yöllä saapuivat Emporiumiin, mursi kansa Aventinuksen puoleisen pääportin ja hyökkäsi ruokavarojen kimppuun, saaden aikaan hirveän sekamelskan. Liekkien valossa syntyi nyt ottelu leivistä, sillä seurauksella, että suuri osa putosi maahan. Rikkoutuneista säikeistä varisseet jauhot peittivät valkeana lumitienä koko Drusuksen ja Germanicuksen porttien välin, ja melskettä kesti kunnes sotamiehet olivat valloittaneet rakennuksen ja nuolien ja heittokeihästen avulla hajoittaneet joukot.

Tällaista hävitystä ei Rooma ollut kokenut sitten kuin Brennuksen aikana, jolloin gallialaiset olivat hyökänneet kaupunkiin. Monet vertailivatkin kauhistuksissaan tätä tulipaloa senaikaiseen. Mutta olihan toki silloin edes Kapitolium säilynyt. Nyt ympäröi Kapitoliumiakin hirveä tuliseppel. Marmorit tosin ei palanut tulesa, mutta öisin, kun tuuli hetkiseksi hajoitti liekit, saattoi vuorenhuipulta nähdä Jupiterin tempelin pylväsrievien loistavan ruusunkarvaisina, muuttuneina hehkuvien hielten näköisiksi. Brennuksen aikana oli Rooman väestö ollut rehellistä yhtenäistä kansaa, joka rakasti kaupunkiaan ja alttarejaan, mutta nyt kierteli palavan kaupungin muurien takana joukko, jossa enimmäkseen oli orjia ja vapautettuja, raivostunutta, kapinallista väkeä, joka minä hetkenä hyvänsä nälän ja hädän yllyttämänä oli valmis nousemaan kapinaan kaupunkia ja hallitusta vastaan.

Tulipalon hirveä laajuus sai kuitenkin joukonkin sydämet vapisemaan ja pidätti sen intohimojen puhkeamista. Mutta tulipalon hävityksen lisäksi oli odotettavissa nälänhätä ja taudit. Ja sitä paitsi olivat hirveät heinäkuun kuumat juuri alkaneet. Ilmaa, joka oli täynnä tulta ja aurinkoa, oli miltei mahdoton hengittää. Yö ei tuottanut minkäänlaista virkistystä, sillä silloin muuttui näyttämö täydelliseksi helvetiksi. Päivälläkin tuntui se kyllä kamalalta ja pahaa ennustavalta. Keskellä jättiläiskaupunki kukkuloillaan, muuttuneena ainoaksi tulta syökseväksi hirviöksi—ympärillä, aina Albanian vuorille asti, sanomaton sekamelska: majoja, telttoja, koppeja, ajoneuvoja, rasioita, käärojä, kimpsuja, kampsuja, tulisijoja, kaikki paksunaan tomua ja savua. Aurinko nousi punaisena tulipalon takaa, ilma oli täynnä melua, huutoja, uhkaa, vihaa ja kauhua, miesten, naisten ja lasten kasvoissa tylsä epätoivo. Quiritit, kreikkalaiset, raa'at, vaaleasilmäiset miehet pohjoisesta, Afrikasta ja Aasiasta—kaikki olivat sekaisin. Porvarien joukossa oli orjia, vapautettuja, miekkailijoita, kauppiaita, käsityöläisiä, poikanulikoita ja sotamiehiä: oikea ihmimeri vyöryi tulisaaren ympärillä.

Kaikenkaltaiset huhut liikuttelivat tätä merta niinkuin tuuli aaltoja. Uutiset olivat suotuisia tai vähemmän suotuisia. Kerrottiin, että Emporiumiin oli saapunut määräämättömän paljo viljaa ja vaatteita, joita ilmaiseksi piti jaettaman kansalle. Niinikään tiedettiin, että Aasian ja Afrikan maakunnissa oli Caesarin käskystä ryöstetty kaikki aarteet ja rikkaudet, jotta ne jaettaisiin Rooman asukkaille. Jokaisen piti muka saada niin paljon, että hän voisi rakentaa oman talon. Samaan aikaan liikkui kuitenkin sellaisiakin uutisia, että vesijohtovesi on myrkytetty ja että Nero aikoo hävittää kaupungin maan tasalle muuttaakseen Kreikkaan tai Egyptiin ja sieltä alkaakseen hallita maailmaa.

Kaikki huhut levisivät salaman nopeudella. Kansa oli taipuvainen uskomaan niihin kaikkiin, ja ne yllyttivät sen paikalla mielialaa vastaaviin tunteenpurkauksiin, milloin toivoon, milloin vihaan, pelkoon tai raivoon. Vihdoin joutui tämä tuhansiin nouseva, kirjava joukko kuin kuumeseen. Sama usko, joka oli voittanut jalansijaa kristityissä, että nimittäin maailma pian hävitettäisiin tulella, oli levinnyt myöskin jumalien tunnustajien joukkoon ja voitti päivä päivältä enemmän alaa. Ihmiset menivät tainnoksiin tai tulivat mielipuoliksi. He luulivat pilvestä, joita tuliloimut valaisivat, näkevänsä jumalien katselevan maailman häviötä. Silloin korottivat he kätensä heitä kohti, rukoilivat heiltä armoa tai kiroilivat heitä.

Sillaikaa hajoittivat sotamiehet kaupunkilaisten avulla taloja Esquilinuksella, Caeliuksella ja Tiberin takana, ja tämän toimenpiteen kautta pelastui todella joku osa kaupunkia. Mutta määräämättömät aarteet, joita vuosikymmenten voitoilla oli keräilty, korvaamattoman kalliit taideteokset, ihanat temppeilit ja mitä kallisarvoisimmat muistomerkit roomalaisesta menneisyydestä ja roomalaisten vallan loistosta paloivat poroksi. Koko kaupungista pelastui ainoastaan muutamia laitimaisia osia ja kymmeniätuhansia ihmisiä jäi kodittomiksi. Jotkut levittelivät sellaisiakin huhuja, että sotamiehet hajoittavat taloja vain siitä syystä, ettei kaupungista jäisi kiveä kiven päälle, eikä suinkaan ehkäistäkseen tulen vauhtia. Tigellinus rukoili joka kirjeessään Caesaria tulemaan Roomaan, jotta hän läsnäolollaan rauhoittaisi raivostuneen kansan. Mutta Nero ei liikahtanut ennen kuin "domus transitoria" oli syttynyt tuleen, ja kiire tuli hänelle sitten vasta, kun hän pelkäsi sen hetken luistavan käsistään, jolloin tulipalo olisi saavuttanut mahtavuutensa huipun.

NELJÄSKYMMENESSEITSEMÄS LUKU.

Tuli oli jo päässyt Via Nomentanalle asti, mutta samassa kääntyi tuuli. Liekit vetäytyivät silloin Via Latalle ja Tiberiin päin, ympäröivät Kapitoliumin, levisivät Forum Boariumille, hävittivät kaikki mitä ennen olivat säästäneet ja likenivät uudestaan Palatinusta. Tigellinus, joka oli koonnut ympärilleen kaikki pretorianien voimat, lähetti lähettämistään sanansaattajia Caesaria vastaan, huomauttamaan, että Caesar vain pitäisi varansa: tulipalo on tosin vielä yltyvässä, mutta ennen pitkää komea näytelmä jo saattaa alkaa riutua. Nero tahtoi sentään vasta yön aikana saapua perille, jotta palavan kaupungin kuva olisi nautittavammillaan. Hän pysähtyi siis Aqua Albanan seudulle, kutsutti telттаansa tragikko Alituruksen, harjoitti hänen avullaan sopivia asentaja, kasvojen ilmeitä ja liikkeitä sekä neuvotteli siitä, miten käsivarret olivat pidettävät lausuessa sanoja: "oi pyhä kaupunki, mi lujemmalta Ida-vuorta näytit"—olivatko molemmat käsivarret pidettävät ylhäällä vai pitikö toisen käden pidellä forminksia ja toisen riippua suorana pitkin kylkeä, tai oliko ainoastaan yksi käsivarsi nostettava ilmaan. Sillä nämä kysymykset olivat hänen mielestään sinä hetkenä tärkeämmät kaikkea muuta. Illansuussa hän vihdoin läksi liikkeelle ja kysyi vielä silloin Petroniukselta, eikö hävitykselle pyhitettyjä runoja välttämättömästi olisi höystettävä muutamilla komeilla, jumalia vastaan tähdätyillä kirouksilla, ja eikö taiteenkin kannalta katsoen sellaista aivan välittömästi täytyisi puhjeta ilmoille ihmisen suusta, joka paraikaa kadottaa isänmaansa.

Puoliyön aikaan hän ja hänen mahtava hovinsa vihdoin likeni kaupungin muureja. Saatossa oli laumoittain hoviherroja, senaattoreja, ritareja, vapautettuja, orjia, naisia ja lapsia. Kuusitoistatuhatta pretoriania oli asetettu molemmin puolin tietä valvomaan, että Caesar rauhassa ja vaaratta saisi kulkea, sekä pitämään raivostunutta kansaa sopivan matkan päässä. Kun kansa sai nähdä kulkueen, rupesi se sadattelemaan, huutamaan ja viheltämään, mutta ei uskaltanut hyökätä kimppuun. Kuului sentään kättentaputuksiakin, sillä roskaväki, joka ei ollut omistanut mitään ja joka niinmuodoin ei ollut saattanut mitään kadottaakaan, toivoi, että sille nyt jaettaisiin jyviä, oliveja, vaatteita ja rahaa vielä anteliaammin kuin ennen. Vihdoin hukkuivat sentään sekä huudot että vihellykset ja kättentaputukset torvien toivotukseen ja rumpujen pärinään. Tigellinus oli näet käskenyt ottaa vastaan Caesarin tällaisella kunnianosoituksella. Päästyään Ostian portille pysähtyi Nero hetkeksi ja virkkoi: "minä kodittoman kansan koditon valtias, mihin kallistan yöksi onnettoman pääni!" Sitten hän sivuutti Clivus Dalphinin ja nousi varta vasten valmistettuja portaita myöten Appian vesijohtokaarelle. Häntä seurasivat augustianit ja laulajat sitroineen, luuttuineen ja muine soittokoneineen.

Kaikki pidättivät henkeään, odottaen että hän lausuisi joitakin suuria sanoja, jotka, kunkin oman turvallisuuden vuoksi, olisivat mieleen painettavat. Mutta hän seisoj juhlallisena, mykkänä, puettuna purppuraisiin vaatteisiin, päässä kultainen laakeriseppel, ja katseli liekkien yhä yltyvää valtaa. Kun Terpnos ojensi hänelle kultaisen luutun, nosti hän silmänsä taivasta kohti, jota liekit punailivat, ikäänkuin hän sieltä olisi odottanut innostusta.

Kansa näki Caesarinsa seisomassa tulipalon verenkarvaisessa loistossa ja osoitteli häntä sormellaan.

Etempänä puhisivat tulikäärmeet, ja Rooman ikuiset, pyhät muistomerkit paloivat poroksi: paloi Herkuleksen temppeli, jonka Evander oli pystyttänyt, Jupiter Statorin temppeli, Lunan temppeli, joka oli rakennettu vielä Servius Tulliuksen aikana, Numa Pompiliuksen talo ja Vestan asunto ynnä Rooman kansan kotijumalat. Liehuvien tuliharjojen lomitse saattoi tuon tuostakin nähdä Kapitoliumin. Rooman entisyys, Rooman henki paloi poroksi, mutta Caesar itse seiso i luuttu kädessä ja kasvoillaan tragillisen näyttelijän naamio. Hän ei ajatellut häviävää isänmaataan, vaan runorakennetta ja sanoja, joilla parhaiten voisi kuvata hävitystä, herättää suurinta hämmästyä ja parhaiten saada yleisön puhkeamaan kättentaputuksiin.

Hän vihasi kaupunkia, vihasi sen asukkaita ja rakasti yksin omia laulujaan ja runojaan. Sentähden hän sydämestään iloitsi, että hän vihdo i oli saanut nähdä murhenäytelmän, jommoista hän oli kuvannut. Runoseppä riemuitsi, lausuja oli innoissaan, vaikuttavien temppujen etsijä nautti kauheasta näytelmästä ja ajatteli ihastuneena, että Trojan hävitys tämän jättiläiskaupungin häviön rinnalla oli ollut leikintekoa. Saattoiko hän enempää toivoa? Paloihan tuossa Rooma, maailmaa hallitseva Rooma, ja hän, Caesar, seiso i vesijohtokaaren päällä, kädessään kultainen luuttu, kaikkien nähtävänä, puettuna purppuraan, hämmästyttävänä, komeana ja runollisena. Vähät siitä että kansanjoukko tuolla etempänä, hämärässä, murisi ja raivosi. Muriskoon! Vuosisadat vaihtuvat, tuhannet vuodet kuluvat, mutta aina ovat ihmiset muistelevat ja ylistelevät runoilijaa, joka tällaisena yönä lauloi Trojan hävitystä ja paloa. Mitä on hänen rinnallaan Homeros? Mitä on hänen rinnallaan itse Apollo forminkseineen!

Nero nosti kätensä, kosketti kieliä ja puhkesi Priamon sanoihin:

"Oi isäini pesä, oi kallehin kehto!..."

Täällä taivasalla, tulipalon huristessa ja tuhansiin nousevan kansanjoukon melutessa tuntui hänen äänensä kummallisen vähäpätöiseltä, heikolta ja epävarmalta. Soittokoneiden helinä oli kuin kärpästen surinaa. Mutta senaattorit, virkamiehet ja augustianit, jotka kaikki olivat kerääntyneet vesijohtokaarelle, painoivat alas päänsä ja kuuntelivat äänettömässä ihastuksessa. Nero lauloi kauan ja hänen laulunsa kävi yhä surullisemmaksi. Kun hän hetkiseksi vaiken i kootakseen henkeä, toisti laulajien kuoro viimeiset säkeet. Sitten Nero—liikkeellä, jonka Aliturnus oli opettanut—riuhtaisi hartioiltaan tragillisen "syrman", kosketteli kieliä ja jatkoi lauluun. Kun edeltäkäs i sävelletty runo vihdo i loppui, rupesi hän improvisoimaan ja etsimään suuria vertauksia, joilla voisi kuvata edessään olevaa näytelmää. Hänen kasvonsa alkoivat muuttua. Hän totisesti ei surrut syntymäkaupungin häviötä, mutta hän nautti ja ihastui omien sanojensa juhlallisesta soinnusta siihen määrään, että hän äkkiä päästi luutun kolahtamaan maahan ja kääriyty i »syrmaansa». Siinä hän sitten seiso i aivan kuin kivettyneenä, muistuttaen jotakin Palatinuksen pihaa koristavaa Niobidi-kuvaa.

Vähän aikaa vaikenivat kaikki, sitten nousi kättentaputusten myrsky. Mutta etempää kuului kansanjoukon ulvonta. Kukaan ei enää epäillyt, että Caesar oli poltattanut kaupungin vain valmistakseen itselleen näytelmän ja tehdäkseen tapahtumasta laulun. Kun Nero kuuli huudot sadoistatuhansista kurkuista, kääntyi hän augustianien puoleen, ja hänen kasvonsa olivat surulliset. Hän hymyili työntä hymyä, kuten ihminen, jota on kohdeltu väärin mutta joka alistuu kohtaloonsa.

"Kas noin paljon arvoa quiritit antavat minulle ja runoilleni," virkkoi hän.

"Roistot!" vastasi Vatinius, "käske, herra, pretorianien hyökätä heidän kimppuunsa."

Nero kääntyi nyt Tigellinuksen puoleen:

"Saatanko luottaa sotamiesten uskollisuuteen?"

"Saatat, jumalallinen," vastasi prefekti.

Mutta Petronius kohautti olkapäitään.

"Heidän uskollisuuteensa kyllä saatat luottaa, mutta et heidän lukumääräänsä. Pysy vain paikoillasi, sillä täällä olet parhaimmassa turvassa. Kansa on rauhoitettava."

Seneca ja konsuli Licinius olivat samaa mieltä. Raivo laaksossa ylty i yltymistään. Kansa hankki aseikseen kiviä, telttapaaluja, laudanpätkiä, joita se kiskoi irti ajopeleistä, ja kaikkinaisia rautaesineitä. Jonkun ajan perästä saapui muutama kohortinpäämies ilmoittamaan, että joukko ahdistaa pretorianeja sekä että sotamiehet suurimmalla vaivalla puolustavat linjaa. He eivät sentään uskalla ryhtyä mihinkään, koskeivät ole saaneet käskyä hyökätä kansan kimppuun.

"Jumalat!" huudahti Nero "mikä yö! Toisella puolen tulipalo, toisella raivoisa ihmimeri!"

Hän rupesi taas etsimään sanoja, joilla kauneiten voisi kuvata hetken vaaraa, mutta samassa hän näki kaikkien ympärillä seisovien kalpeat, hätäntyneet kasvot, ja silloin hänkin pelästyi.

"Antakaa minulle tumma viitta päähineeseen!" virkkoi hän. "Mahtaakohan tästä todella syntyä ottelu?"

"Herra," sanoi Tigellinus epävarmalla äänellä. "Olen tehnyt mitä ikinä olen voinut, mutta vaara on todella suuri... Puhu, herra, kansalle ja tee sille hyviä lupauksia."

"Vai pitäisi Caesarin puhua joukolle! Joku toinen saa tehdä sen minun nimessäni. Kuka ottaa sen tehdäkseen."

"Minä!" lausui Petronius tyyneästi.

"Mene, ystävä! Sinä olet minulle aina uskollisin... Mene, äläkä säästä lupauksia."

Petronius kääntyi seurueen puoleen, kasvot huolettomina ja ivallisina.

"Läsnäolevat senaattorit," virkkoi hän, "ynnä Piso, Nerva ja Senecio seuratkoot minua."

Sitten hän hitaasti astui alas vesijohtokaarelta. Ne, joita hän oli käskenyt, seurasivat epäillen, mutta samalla jonkinlaisella mielihyvällä, sillä hänen tyyneytensä vaikutti heininkin. Kun Petronius oli päässyt kaaren juurelle, käski hän tuoda valkean hevosen ja istuutui sen selkään. Seurueen etunenässä hän sitten ratsasti pitkien pretorianirivien keskitse kohti mustaa, ulvovaa ihmislaumaa. Hänellä ei ollut muita aseita kuin kaitainen, elfenluinen keppi, jota hän tavallisesti piti kädessään.

Päästyään pretorianirivien päähän ratsasti hän suoraan ihmisjoukkoon. Tulipalon valossa näkyi uhkaavia nyrkkejä ja kaikenlaisilla aseilla varustettuja käsiä, kiiluvia silmiä, hiestyneitä kasvoja ja suita, jotka kiljuivat ja joiden pielissä oli vaahtoa. Pian ympäröi raivostunut aalto hänet ja hänen seurueensa. Ihmiset olivat todella heidän ympärillään kuin merenä, pää pään vieressä, ja meri aaltoili ja läikkyi kammottavan näköisenä.

Rähinä kasvoi kasvamistaan ja muuttui vihdoinkin eläimelliseksi karjunnaksi. Seipäät ja talikot, jopa miekatkin, vinkuivat Petroniuksen pään ympärillä, uhkaavat kädet kävivät kiinni hevosen suitsiin ja ratsastajaan, mutta hän ajoi yhä syvemmälle kansanjoukkoon, kylmänä, välinpitämättömänä, halveksivana. Tuontuostakin läjäytti hän kepillään röyhkeimpiä päähän, mutta vain ikäänkuin raivatakseen tietä tavallisen tungoksen läpi. Hänen tyyneytensä ja varmuutensa ei saattanut olla hämmästyttämättä raivostunutta joukkoa. Vihdoinkin ihmiset tunsivat hänet, ja useat äänet rupesivat huutamaan:

"Petronius! *Arbiter elegantiarum!* Petronius!"

"Petronius!" kaikui jo kaikilta tahoilta.

Ja jota useammin hänen nimeään mainittiin, sitä enemmän lauhtuivat kasvot ja sitä enemmän tyyntyi rähinä, sillä tuo komea patricio, joka ei ikinä ollut koettanut saavuttaa kansan suosiota, oli kuin olikin sen suosikki. Häntä pidettiin inhimillisenä ja ylevämielisenä miehenä, ja kansa oli ruvennut suosimaan häntä varsinkin Pedanius Secunduksen rettelöiden aikana. Olihan hän silloin koettanut lieventää hirveää tuomiota, joka määräsi kuolemaan kaikki prefektin orjat. Varsinkin orjalaumat rakastivat häntä sillä rajattomalla rakkaudella, jolla poljetut ja onnettomat ihmiset tavallisesti rakastavat olentoa, joka heille osoittaa edes hiukkasen myötätuntoisuutta. Tänä hetkenä olivat ihmiset sitäpaitsi uteliaat kuulemaan, mitä Caesarin lähettiläällä olisi sanomista. Kukaan nimittäin ei epäillyt, että Caesar tahallaan oli lähettänyt juuri hänet.

Petronius riisui valkean, purppuralla päärmätyn togansa, nosti sen ilmaan ja heilutti sitä pänsä päällä, merkiksi siitä, että hän tahtoo puhua.

"Hiljaa! hiljaa!" huudettiin joka taholta.

Hetkisen perästä kansanjoukko todella vaikenä. Petronius kohosi seisomaan hevosen selkään ja rupesi puhumaan korkealla, tyyneellä äänellä:

"Kansalaiset! toistakoot ne, jotka kuulevat sanani, etempänä seisoville mitä olen puhunut. Ja koettakoon jokainen käyttäytyä ihmisiksi eikä kuin peto arenalla."

"Puhu! puhu!..."

"Kuulkaatte siis! Kaupunki rakennetaan uudelleen. Luculluksen, Maecenaksen, Caesarin ja Agrippinan puutarhat avataan käytettäväiksenne! Huomisesta alkaen jaetaan teille jyviä, viiniä ja oliveja niin runsaasti, että jokainen voi täyttää vatsansa kurkkua myöten! Sitäpaitsi Caesar valmistaa teille kilpaleikkejä, joitten vertaisia ei maailma vielä ole nähnyt, teitä odottaa juhlat ja lahjat. Rikkaammiksi tulette tulipalon jälkeen kuin ennen sitä olittekaan!"

Vastauksena hänen sanoihinsa alkoi kuulua murinaa, ja se leveni joka haaralle niinkuin aalto leviää vedessä, kun siihen on heitetty kivi: likempänä seisovat ilmoittivat kauempana seisoville hänen tiedonantonsa. Vähitellen rupesi kuulumaan huutoja ja vihan tai tyytyväisyyden ilmauksia ja vihdoin muuttui kaikki mahtavaksi meluksi.

"*Panem et circenses!*... Leipää ja sirkusleikkejä!"

Petronius kääriytyi togaansa ja pysyi jonkun aikaa liikkumattomana. Hän oli valkeassa puvussaan kuin marmorikuva. Rähinä yltyi, se voitti jo tulipalonkin räiskeen, levisi joka taholle ja tuntui tulevan yhä syvemältä, mutta lähettiläällä nähtävästi vielä oli jotakin sanomista, koska hän yhä odotti.

Vihdoin hän taas heilautti kättään, kehoittaen kansanjoukkoa vaikenemaan, ja virkkoi:

"Lupasin teille *panem et circenses*, mutta korottakaa nyt te puolestanne huuto Caesarin kunniaksi, joka teidät ruokkii ja vaatettaa. Sitten saatte, ihmisrääsyt, panna levolle, sillä päivä alkaa pian sarastaa."

Näin lausuttuaan käänsi hän hevosensa, läiskäytti keveästi kepillään päihin ja kasvoihin, jotka sattuivat olemaan tiellä, ja ratsasti hitaasti pretorianien rivejä kohti.

Hetkisen perästä hän jo oli vesijohtokaarella. Siellä vallitsi hirveä kauhistus. Herrat olivat nimittäin ymmärtäneet väärin huudon *panem et circenses* ja luulleet, että kansanjoukko oli päästänyt ilmoille uuden vihanpurkauksen. Eivät he myöskään olleet saattaneet odottaa, että Petronius suoriutuisi pälkähästä. Kun siis Nero sai hänet nähdä, karkasi hän aina portaille asti ja kysyi, kasvot kalpeina mielenliikutuksesta:

"No mitä? Miten siellä asiat nyt käyvät? Tuleeko todella ottelu?"

Petronius veti ilmaa keuhkoihinsa, hengitti syvältä ja virkkoi:

"Kautta Polluxin! kuinka he hikoilevat ja haisevat! Antakoon joku minulle kiireesti »epilimmaa», sillä muuten pyörryn."

Sitten hän kääntyi Caesarin puoleen.

"Lupasin heille viljaa, oliveja, pääsyn puutarhoihin ja kilpaleikkejä. He jumaloivat sinua taas minkä jaksavat ja mylvivät vaahtoavin huulin sinulle kunniaa. Jumalat, kuinka se roskaväki osaa haista pahalta!"

"Pretorianini ovat valmiina," huudahti Tigellinus, "ja jollet olisi heitä rauhoittanut, olisin ikipäiviksi tukkinut kirkujen suun. Sääli, Caesar, ettet sallinut sotamiesten käyttää voimiaan."

Petronius katsahti puhujaan, kohautti olkapäitään ja virkkoi:

"Ei se vielä ole myöhäistä. Ehkä he jo huomenna saavat niitä käyttää."

"Ei, ei!" huudahti Caesar. "Käsken avata heille puutarhat ja annan jakaa viljaa. Kiitän sinua, Petronius! Valmistan heille kilpaleikit ja esitän julkisesti saman laulun, jonka tänään lauloin teille."

Näin sanottuaan laski hän käsivartensa Petroniuksen olkapäälle, vaikenen hetkisen, rauhoittui ja virkkoi vihdoin:

"Sanoppa suoraan: minkä vaikutuksen tein minä laulaessani?"

"Sinä olet näytelmän arvoinen, ja näytelmä oli sinun arvoisesi," vastasi Petronius.

Sitten hän kääntyi tulipaloon päin ja lausui:

"Nyt katsellemme vielä vanhaa Roomaa ja sanomme sille jäähyväiset."

NELJÄSKYMMENESKAHDEKSAS LUKU.

Apostolin sanat valoivat luottamusta kristittyjen sieluihin. Tosin maailmanloppu heidän mielestään aina oli likellä, mutta he alkoivat taas uskoa, ettei hirveä tuomio ehkä aivan vielä tule ja että he ehkä vielä

saavat nähdä Neron herrauden—ja se oli heidän silmissään samaa kuin Antikristuksen herraus—loppuvan, sekä Jumalan koston saavuttavan hänet hänen rikostensa takia. Kun he siis olivat rukoilleet ja saaneet sydämilleen vahvistusta, alkoivat he poistua maakuopasta erotakseen kukin haaralleen ja palatakseen piilopaikkoihinsa, ehkäpä Tiberinkin taakse, koska oli kerrottu, että tuli muutamissa kohdin oli saatu sammumaan ja että se tuulen kanssa oli kääntynyt pois päin joesta sekä että se, hävitettyään kaikki mitä saattoi hävittää, vihdoin oli lakannut leviämästä.

Apostolikin jätti Vinitiuksen ja Chilonin seurassa maakuopan. Nuori tribuni ei uskaltanut häiritä hänen rukoustaan, vaan kulki jonkun aikaa äänetönnä, rukoillen armoa silmillään ja vavisten tuskasta. Mutta monet monituiset ihmiset tulivat suutelemaan apostolin kättä tai vaatteen lievettä, äidit ojensivat lapsensa hänen puoleensa, toiset heittäytyivät polvilleen pimeään, pitkään eteiseen, nostivat lamput ilmaan ja rukoilivat siunausta. Sitäpaitsi asteli heidän rinnallaan toisia, jotka veisasivat virsiä. Ei siis ilmaantunut sopivaa hetkeä kysymysten tekemiseen eikä vastausten antamiseen. Samoin oli ollut maakuopassa. Vasta kun apostoli kolme kertaa oli siunannut kaikki ja tultiin väljemmille aloille, jonne palava kaupunki jo näkyi, kääntyi hän Vinitiuksen puoleen ja lausui:

"Älä pelkää. Tässä likellä on kivenhakkaajan asunto, josta tapaamme Lygian, Linuksen ja Lygian uskollisen palvelijan. Kristus, joka on määrännyt tytön omaksesi, on suojellut hänet sinulle."

Vinitius horjahti ja jäi nojautumaan kalliota vastaan. Matka Antiumista, tapaukset muurien ulkopuolella, Lygian etsiminen polttavan savun keskeltä, unettomuus ja hirveä levottomuus olivat heikentäneet hänen voimiaan, ja kun hän nyt kuuli, että se, mikä hänelle oli rakkainta maailmassa, on tässä likellä ja että hän pian saa hänet nähdä, niin menivät hänen viimeisetkin voimansa. Hän kävi äkkiä niin heikoksi, että lankesi apostolin jalkain juureen, kietoi käsivartensa hänen polviensa ympäri ja jäi siihen, saamatta sanaa suustaan.

Apostoli, joka tahtoi torjua luotaan kaikki kiitokset ja kunnianosoitukset, lausui:

"Älä kiitä minua! Anna kunnia Kristukselle!"

"Mikä kelpo jumala!" virkkoi Chilon. "Mutta mihin minä oikeastaan panen muulit, jotka tuolla odottavat meitä?"

"Nouse ja seuraa minua," sanoi Pietari tarttuen nuorukaisen käteen.

Vinitius nousi. Loimujen valossa saattoi nähdä, että mielenliikutus oli pusertanut kyyneliä hänen kalpeille kasvoilleen. Hänen huulensa värisivät ikäänkuin hän olisi rukoillut.

"Lähtekäämme," lausui hän.

Mutta nyt puuttui Chilon puhumaan:

"Herra, mihin minä panen muulit, jotka odottavat? Ehkä kunnianarvoisa profeetta mieluummin ratsastaa kuin kävelee."

Vinitius ei itsekään tietänyt mitä hän vastasi, mutta kuultuaan Pietarilta, että kivenhakkaajan maja oli aivan likellä, hän virkkoi vihdoin:

"Vie muulit Macrinukselle."

"Suo anteeksi, herra, jos muistutan sinulle taloa Ameriolassa. Tällaisen hirveän tulipalon aikana pikkuasiat helposti unohtuvat."

"Sinä saat talon."

"Oi, sinä Numa Pompiliuksen jälkeläinen, olen aina luottanut sanaasi, mutta koska itse ylevämielinen apostoli nyt sattuu olemaan tässä kuulemassa, pyydän vielä muistuttaa, että lupasit minulle myöskin viinitarhan. *Pax vobiscum*. Minä tulen pian luoksesi, herra. *Pax vobiscum*."

He vastasivat:

"Ja sinun kanssasi."

Sitten he kääntyivät oikealle vuoria kohti. Matkalla puhui Vinitius:

"Herra! pese minut kasteen vedellä, jotta voisin sanoa itseäni Kristuksen todelliseksi tunnustajaksi, sillä minä rakastan häntä koko sielustani ja voimastani. Pese minut pian, sillä sydämeni on jo valmis. Minä teen mitä käsket, mutta käske sinä, sillä muuten en tiedä, mitä minun pitää tehdä."

"Rakasta ihmisiä veljinäsi," vastasi apostoli, "sillä vain rakkaudella voit Häntä palvella."

"Niin! Minä sen ymmärrän ja tunnen. Lapsena uskoin roomalaisiin jumaliin, vaikken rakastanutkaan heitä, mutta tätä ainokaista rakastan niin, että ilolla panisin alttiiksi elämäni Hänen tähtensä."

Hän loi katseensa taivasta kohti ja jatkoi haltioissaan:

"Sillä hän yksin on olemassa! Sillä hän yksin on hyvä ja laupias! Ja vaikka koko tämä kaupunki ja vaikka koko tämä maailma katoaisi, niin yksin Häntä minä tunnustaisin ja todistaisin."

"Hän on siunaava sinut ja sinun huoneesi," virkkoi apostoli.

He joutuivat toiseen maakuoppaan, jonka päästä saattoi eroittaa heikkoa valoa. Pietari viittasi kädellään valoon päin ja lausui:

"Kas tuolla on kivenhakkaajan mökki, joka soi meille suojaa, kun sairaan Linuksen kanssa palasimme Ostrianumista emmekä enää päässeet Tiberin taakse."

Pian olivat he perillä. Mökkiä olisi mieluummin saattanut sanoa luolaksi, sillä se oli rakennettu vuoren taiteeseen ja savesta ja ruo'oista tehdyllä seinällä suojattu ulkoapäin. Ovi oli kiinni, mutta aukosta, joka toimitti ikkunan virkaa, näkyi tulta.

Joku tumma, jättiläiskokoinen olento nousi, läksi tulijoita vastaan ja kysyi:

"Keitä te olette?"

"Kristuksen palvelijoita," vastasi Pietari. "Rauha olkoon kanssasi, Ursus."

Ursus laskeutui apostolin jalkain juureen, ja kun hän sitten tunsu Vinitiuksen, nosti hän hänen kätensä huulilleen.

"Ja sinäkin, herra!" huudahti hän. "Siunattu olkoon Karitsan nimi sen ilon tähden, jonka valmistat Callinalle."

Näin sanottuaan avasi hän oven, ja he astuivat majaan. Kipeä Linus makasi olkivuoteella, joka oli tehty permannelle. Hänen kasvonsa olivat laihtuneet ja kellertävät, otsa valkea kuin elfenluu. Lieden ääressä istui Lygia, pujotellen pieniä kaloja rihmaan. Ne olivat nähtävästi määrättyt ilta-ateriaksi.

Hän pujotteli innokkaasti kalojaan ja arveli luultavasti kuulevansa vain Ursuksen askeleet. Sentähden ei hän laisinkaan nostanut päätään. Mutta Vinitius likeni, lausui hänen nimensä ja ojensi käsivartensa hänen puoleensa. Silloin tyttö kiireesti nousi, riemun säde lensi hänen kasvoilleen ja sanatonna onnesta kuin lapsi, joka surun ja tuskan pitkien päivien perästä saa takaisin isänsä tai äitinsä, heittäytyi hän hänen avoimeen syliinsä.

Vinitius painoi häntä rintaansa vastaan ihastuksissaan, ikäänkuin hän ihmeen kautta olisi pelastunut. Sitten hän päästi hänet syleilystään, tarttui molemmin käsin hänen päähänsä, suuteli otsaa ja silmiä ja sulki taasen hänet syliinsä. Hän toisteli toistamistaan hänen nimeään, heittäytyi polvilleen hänen eteensä, suuteli hänen kättään ja osoitti hänelle mitä hartainta, hellintä kunnioitusta. Hänen riemunsa oli rajaton kuten hänen rakkautensa ja onnensakin.

Vihdoin hän rupesi kertomaan, kuinka hän oli lähtenyt lentoon Antiumista, kuinka hän oli etsinyt Lygiaa muurien takaa ja savun seasta Linuksen talosta, kuinka hän oli kärsinyt ja kitunut, ennenkuin apostoli hänelle ilmoitti hänen piilopaikkansa.

"Mutta nyt," puhui hän, "kun vihdoinkin olen sinut löytänyt, en enää jätäköön sinua tulen ja raivostuneen kansanjoukon keskelle. Ihmiset surmaavat toisiaan muurien takana, hurjistuneet orjat käyttäytyvät kuin ryövärit, Jumala yksin tietää mitä kärsimyksiä Rooman vielä on kestävä. Mutta minä vapautan sinut ja teidät kaikki. Oi, sinä rakkaani!... Tahdotko lähteä mukaani Antiumiin? Siellä astumme laivaan ja purjehdimme Siciliaan. Minun maani ovat teidän maitanne, minun taloni teidän talojanne. Kuulepa minua! Siciliassa tapaamme Aulukset, minä annan sinut Pomponialle ja otan sinut vasta hänen käsistään. Ei sinun enää, rakkaimpani, tarvitse pelätä minua. Kaste tosin ei vielä ole puhdistanut minua, mutta kysypä Pietarilta, enkö minä vähän aikaa sitten, kun olimme matkalla luoksesi, sanonut tahtovani tulla Kristuksen todelliseksi tunnustajaksi ja enkö pyytänyt, että hän kastaisi minut, vaikkapa tässä kivenhakkaajan matalassa majassa. Luota minuun, luottakaa kaikki minuun."

Yhä kirkastuvin kasvoin kuunteli Lygia näitä sanoja. He olivat todella kaikki eläneet ainaisessa pelossa ja epävarmuudessa, ensinnä juutalaisten vainojen tähden, sitten tulipalon ja kaikkinaisesta kurjuudesta johtuvan sekasorron takia. Muutto rauhaisaan Siciliaan olisi tehnyt lopun kaikesta

levottomuudesta ja samalla aloittanut uuden onnen aikakauden heidän elämässään. Jos Vinitius olisi tahtonut ottaa mukaansa yksin Lygian, olisi tyttö varmaan voittanut kiusauksen, sillä ei hän olisi suostunut heittäämään apostoli Pietaria ja Linusta, mutta olihan Vinitius sanonut: »Lähtekää mukaani! Minun maani ovat teidän maitanne, minun taloni teidän talojanne!»

Lygia painui suutelemaan Vinitiuksen kättä kuuliaisuutensa merkiksi ja lausui:

"Sinun kotilietesi on minun kotilieteni."

Samassa häntä sentään rupesi hävettämään, että hän oli lausunut sanat, jotka morsian roomalaisen tavan mukaan lausui vasta häissä. Hänen poskensa alkoivat hehkua ja hän seiso siinä tulen valossa pää alas painuneena, hämillään ja peläten, että hänen sanansa tulkittaisiin väärin.

Mutta Vinitiuksen katseessa kuvastui ainoastaan rajaton hellyys. Vihdoin hän kääntyi Pietarin puoleen ja puhkesi puhumaan:

"Rooma palaa Caesarin käskystä. Hän valitti jo Antiumissa, ettei hän koskaan ollut nähnyt suurta tulipaloa. Mutta koskei hän kavahtanut tekemästä sellaista rikosta, niin ajatelkaa, mitä vielä saattaa tapahtua! Kuka takaa, ettei hän, saatuaan kootuksi sotajoukot, käske surmata asukkaita. Kuka tietää, keitä kaikkia tuomitaan kuolemaan, kuka tietää, eikö tulipalon kauhuja seuraa kansalaisista, murhat ja nälkä? Suojelkaa siis omaa elämääne ja suojelkaamme Lygiaa. Siellä saatatte rauhassa odottaa kunnes myrsky on mennyt ohitse, ja sitten palaatte taasen kylvämään siementänne."

Samassa alkoi, ikäänkuin Vinitiuksen sanojen vahvistukseksi, ulkoa, Vaticanuksen kentältä päin, kuulua kaukaisia, rajuja, kammottavia huutoja. Kivenhakkaaja, mökin omistaja, palasi myöskin kotiin, sulki kiireesti oven ja puhkesi puhumaan:

"Ihmiset surmaavat toisiaan Circus Neron luona. Orjat ja miekkailijat ovat hyökänneet porvarien kimppuun."

"Kuuletteko!" huudahti Vinitius.

"Mitta täyttyy," lausui apostoli, "ja onnettomuudet ovat olevat äärettömät niinkuin meri."

Sitten hän kääntyi Vinitiuksen puoleen, osoitti Lygiaa ja jatkoi:

"Ota neito, jonka Jumala sinulle on määrännyt, ja pelasta hänet. Lähteköön Linus, joka on sairas, ja Ursus mukaanne."

Mutta Vinitius, joka rakasti apostolia kiihkeän luontonsa koko voimalla, huudahti:

"Vannon sinulle, opettaja, etten jätä sinua tänne turmion omaksi."

"Siunatkoon sinua Jumala hyvästä tahdostasi," vastasi apostoli, "mutta etkö ole kuullut, että Kristus kolme kertaa sanoi minulle meren rannalla: »ruoki minun lampaitani!»"

Vinitius vaiken.

"Jos siis sinä, jonka haltuun ei kukaan ole uskonut minua, sanot, ettet jätä minua turmion omaksi, niin kuinka minä jättäisin laumani onnettomuuden päivänä? Kun merellä kävi myrsky ja kun me kaikki pelkäsimme sydämissämme, niin ei Hänkään jättänyt meitä. Eikö siis minun, palvelijan, pidä seurata Herrani jälkiä?"

Linus nosti nyt laihtuneet kasvonsa ja kysyi:

"Entä minun, oi Herran huoneenhaltija, eikö minun pidä seurata sinun esikuvaasi?"

Vinitius rupesi sivelemään kädellään otsaansa, ikäänkuin hän olisi taistellut itseään vastaan tai hengissä ruoskinut itseään. Sitten hän tarttui Lygian käteen, ja hänen äänessään väräsi roomalaisen soturin päättäväisyys, kun hän virkkoi:

"Kuulkaa minua, Pietari, Linus, ja sinä Lygia! Minä puhuin inhimillisen ymmärryksen mukaan, mutta teillä on toinen ymmärrys ja se ei katso omaa vaaraa, vaan ainoastaan Vapahtajan käskyjä. Niin! minä en ymmärtänyt asiaa ja minä erehdyin, sillä vielä ei kaihi ole otettu pois silmistäni, ja vanha luonto elää minussa yhä. Mutta minä rakastan Kristusta ja tahdon ruveta Hänen palvelijakseen. Vaikka tässä siis on kysymys paljoa enemmän kuin oma elämä, polvistun tähän teidän eteenne ja lupaan, että minäkin tahdon täyttää rakkauden käskyn enkä heitä veljiäni onnettomuuden päivänä."

Hän lankesi polvilleen ja joutui äkkiä haltioihinsa: hän korotti käsivartensa taivasta kohti ja rupesi huutamaan:

"Joko ymmärrän Sinut, oi Kriste? Joko kelpaan Sinulle?"

Hänen kätensä vapisivat, silmät täyttyivät kyynelillä, uskon ja rakkauden yli vuotava tunne tärisytti hänen ruumistaan. Mutta apostoli Pietari otti savisen astian, jossa oli vettä, likeni häntä ja lausui juhlallisesti:

"Kastan sinut nimeen Isän ja Pojan ja Hengen, amen!"

Silloin valtasi uskonnollinen innostus kaikki läsnäolijat. Heidän silmissään täyttyi mökki yliluonnollisella valolla, he olivat kuulevinaan taivaallista soittoa, luolan vuori oli avautuvinaan heidän päänsä päältä ja taivaasta liihoitteli enkelejä heidän luokseen. Mutta ylinnä näkyi risti, ja naulojen lävistämät kädet siunasivat heitä.

Ulkona yltyi taistelevien kirkuna, ja liekit palavassa kaupungissa räiskähtelivät yhä ankarammin.

NELJÄSKYMMENESYHDEKSÄS LUKU.

Kansanjoukot asettuivat Caesarin ihaniin puutarhoihin, entisiin Domitianuksen ja Agrippinan puistoihin, Mars-kentälle, Pompejuksen, Sallustiuksen ja Maecenaksen puutarhoihin. He anastivat porttikäytävät, pallonlyöntiä varten rakennetut huoneet, ihanat huvimajat ja eläinten kopit. Riikinkukot, flamingot, joutsenet, kamelikurjet, gasellit, Afrikasta tuodut antilopit, hirvet ja kauriit, joita pidettiin kaunistamassa puutarhoja—kaikki teurasti joukko. Ostiasta tuotiin ruokavaroja niin runsaasti, että erilaiset alukset muodostivat ikäänkuin sillan, jota myöten saattoi astua Tiberin toiselta rannalta toiselle. Viljaa myytiin kuulumattoman halvasta hinnasta, nimittäin kolmesta sestersistä, ja köyhimmät saivat sitä aivan ilmaiseksi. Äärettömiä viini-, olivi- ja kastanjarastoja saapui kaupunkiin, ja vuorilta kuljetettiin joka päivä lehmä- ja lammaskarjoja. Kerjäläiset, jotka ennen tulipaloa olivat piiloitelleet Suburran ahtailla kaduilla ja jotka monesti todella olivat olleet nälkään kuolemaisillaan, elivät itse asiassa nyt paljoo paremmin kuin ennen. Nälänhädän vaara oli kokonaan ehkäisty, mutta vaikeampi oli välttää ryöstöä, varkautta ja muuta vallattomuutta. Kulkurielämä vakuutti varkaille, ettei rangaistus saata tulla kysymykseenkään, varsinkin koska he sanoivat olevansa Caesarin ihailijoita ja taputtivat käsiään aina kun hän näyttäytyi. Olojen pakosta lakkasi oikeuslaitos, joka olisi voinut hillitä vallattomuutta, toimimasta, ja kaupungissa, jonne oli kerääntynyt koko maailman roskaväki, kävi elämä sellaiseksi, ettei sitä ihmiskielin saata kuvata. Öisin tapeltiin, murhattiin ja ryöstettiin naisia ja poikia. Porta Mugionuksen luona, minne Campanialta kuljetetut karjat pysähtyivät, oteltiin niin kiivaasti, että sadat ihmiset saivat surmansa. Joka aamu vilisi Tiberin rannoilla hukkuneiden ruumiita. Kukaan ei korjannut pois niitä, ja heinäkuun kuumuudessa, jonka tulipalo oli tehnyt vieläkin sietämättömämmäksi, mätänivät ne pian, täyttäen ilman mitä iljettävimmällä hajulla. Leireissä levisivät taudit, huolestuneet ihmiset rupesivat jo pelkäämään suurta ruttoa.

Kaupunki yhä paloi. Vasta kuudentena päivänä, kun tulipalo oli päässyt Esquilinuksen kaupunginosaan, jossa suuri joukko rakennuksia oli hajoitettu, rupesi sen voima heikkenemään. Hehkuvissa hiililäjissä oli sentään vieläkin niin väkevä valo, ettei kansa saattanut uskoa onnettomuuden olevan loppumaisillaan. Seitsemäntenä yönä kävi tuli uudella voimalla Tigellinuksen rakennuksen kimppuun, mutta raivosi ainoastaan lyhyen ajan, koska siltä pian loppui paloaines. Siellä täällä romahtivat palaneet rakennukset maahan, ja silloin loimusi ilmaan tulikäärmeitä ja kipinäpatsaita. Hehkuvat rauniot rupesivat vähitellen mustumaan pinnalta. Auringon laskettua ei taivas enää käynyt verenkaraiseksi. Vain öisin, kun hävitetty kaupunki lepäsi mustana erämaana, nousi hiililäjästä sinertäviä kieliä väreilemään ilmaan.

Rooman neljästätoista kaupunginosasta säilyi ainoastaan neljä, niihin luettuna Tiberin-takainen puoli. Muut joutuivat liekkien uhreiksi. Kun kekäleläjät vihdoin olivat hiiltyneet, jäi jäljelle ääretön, harmaa, surullinen ja kuollut ala, joka ulottui Tiberistä Esquilinukseen ja jossa mustat uunit töröttivät riveissä kuin muistopatsaat hautausmaalla. Päivän aikaan liikkui näiden patsaiden joukossa juhlallisia ihmisjoukkoja etsimässä kalliita esineitä tai rakkaiden omaisten luurankoja. Öisin ulvoivat koirat tuhkaläjillä, entisten talojen paikoilla.

Koko se anteliaisuus ja avuliaisuus, jota Caesar oli osoittanut joukolle, ei pystynyt tukahuttamaan mielenkuohua ja panettelua. Tyytyväisiä olivat yksin rosvot, varkaat ja kodittomat kerjäläiset, jotka nyt saivat syödä, juoda ja ryöstää minkä jaksoivat. Mutta ihmiset, jotka olivat kadottaneet rakkaimmat omaisensa ja koko omaisuutensa, eivät tyytyneet siihen, että puutarhat avattiin, että viljaa ja lahjoja jaettiin sekä että luvattiin panna toimeen kilpaleikkejä. Heidän onnettomuutensa oli liian suuri ja liian

kuulumaton. Ne, joiden sydämissä vielä kyti jonkinlainen kipinä rakkautta syntymäkaupunkiin ja isänmaahan, joutuivat epätoivoihinsa ajatellessaan, että vanhan "Rooman" nimi oli nyt häviävä maan päältä ja että Caesar sen tuhkasta aikoi nostaa uuden kaupungin, jolla tulisi olemaan Neropoliksen nimi. Tyytymättömyyden aalto kasvoi ja paisui päivä päivältä, ja vaikka augustianit yhä mairittelivat ja Tigellinus valehteli kuten ennenkin, ajatteli Nero, joka yhtä herkästi kuin muutkin Caesarit kaipasi joukon suosiota, pelolla ja vavistuksella sitä kovaa taistelua elämästä ja kuolemasta, joka hänen oli taisteltava patricioiden ja senaatin kanssa ja jossa hän helposti saattoi joutua tappiolle. Yhtä levottomat olivat augustianitkin, sillä joka aamu saattoi tuottaa heille turmion. Tigellinus ehdotteli, että tuotettaisiin muutamia legionia Vähästä-Aasiasta. Vatinius, jonka oli tapana nauraa silloinkin, kun hän sai korvapuustin, tuli pahalle päälle; Vitellius kadotti ruokahalunsa.

Toiset augustianit neuvottelivat keskenään, miten vaara olisi torjuttava, sillä kaikki tiesivät, että jos kapina syttyy ja Caesar saa surmansa, niin ei yksikään augustianeista—paitsi mahdollisesti Petronius—hengissä pääse leikistä. Neron hullutuksista syytettiin nimittäin heidän vaikutustaan ja kaikki hänen rikoksensa pantiin heidän niskoilleen. Kansa vihasi heitä paljon enemmän kuin Neroa.

He miettivät päänsä halki, miten he saisivat kansan epäluulon tulipalon alkuunpanosta käännettyksi toisaalle. Mutta jos heidän onnistui turvata oma henkensä, täytyisi heidän myöskin puhdistaa Caesar kansan tuomiosta, sillä muutoin ei kukaan uskoisi, että he olivat viattomat onnettomuuteen. Tigellinus rupesi nyt neuvottelemaan Domitius Aterin ja yksin Senecankin kanssa, jota hän ei kärsinyt. Poppaea, joka hyvin tunsi, että Neron turmio olisi tuottanut hänellekin hukan, kysyi neuvoa uskonheimolaisiltaan ja hebrealaisilta papeilta. Oli nimittäin yleisesti tunnettu asia, että hän jo monta vuotta oli tunnustanut Jehovan uskoa. Nero katseli asiaa omalta kannaltaan. Se näytti hänen silmissään milloin hirveältä, milloin lystikkäältä, ja mielialansa mukaan hän milloin oli kauhistuksissaan, milloin huvitteli kuin lapsi. Ennen kaikkea hän sentään koetti vainuta, mitä oli tulossa.

Kerran oli Tiberiuksen pelastetussa talossa pidetty pitkä neuvottelu, joka ei johtanut mihinkään tuloksiin. Petronius oli sitä mieltä, että ikävyyksien välttämiseksi oli paras matkustaa Kreikkaan, Egyptiin ja Vähään-Aasiaan. Olihan matka päätetty jo aikoja sitten, mitä siinä enää oli siirtämistä tuonnemmaksi, kun olo Roomassa muutenkin oli ikävä ja vaarallinen.

Caesar ihastui tähän neuvoon, mutta hetkisen mietittyään virkkoi Seneca:

"Helppo sinne on lähteä, mutta vaikeampi sieltä on palata."

"Kautta Herakleksen!" vastasi Petronius. "Sopisihan palata aasialaisten legionien etunenässä."

"Sen teenkin!" huudahti Nero.

Mutta Tigellinus asettui vastarintaan. Hän ei itse puolestaan ollut keksinyt mitään neuvoa, ja jos Petroniuksen esitys vain olisi syntynyt hänen omassa päässään, olisi hän pitänyt sitä kerrassaan pelastavana, mutta nyt tuntui hänestä sietämättömältä, että Petronius taasen esiintyi ainoana miehenä, joka vaaran hetkenä kykeni antamaan neuvoja ja pelastamaan heidät kaikki pälkähästä.

"Kuule minua, oi jumalallinen," virkkoi hän, "se neuvo on kerrassaan turha. Ennenkuin pääset Ostiaan, saattaa puhjeta sisällinen sota, ja kuka tietää, eikö joku jumalallisen Augustuksen jälkeläisistä huudata itseään Caesariksi, ja mitä me teemme, jos legionat asettuvat hänen puolelleen?"

"Pidämme jo edeltäkäsikin huolta siitä," vastasi Nero, "ettei Augustuksen jälkeläisiä ole olemassa. Eipä heitä olekaan monta, joten on helppo päästä heistä."

"Saatamme kyllä hävittää heidät, mutta onko tässä kysymys yksin heistä? Vasta eilen kertoi väkeni kuulleensa kansanjoukon puhuvan, että Caesarina pitäisi olla Traseaksen kaltainen mies."

Nero puraisi huultaan. Hetkisen perästä hän sentään nosti silmänsä taivasta kohti ja virkkoi:

"Kelvottomat, kiittämättömät! Heillä on yllin kyllin jyviä ja hiiliä, he voivat paistaa kakkuja niin paljon kuin haluavat—mitä he vielä tahtovat?"

Siihen vastasi Tigellinus:

"Kostoa."

Kaikki vaikenivat. Äkkiä Caesar nousi, nosti kätensä korkeutta kohti ja alkoi lausua:

»Sydän kostoa huutaa, kosto uhria.»

Sitten hänen kasvonsa kirkastuivat ikäänkuin hän olisi unohtanut kaikki.

"Antakaa minulle taulu ja kynä," huudahti hän, "jotta kirjoittaisin muistiin tämän runon. Lucanus ei ikinä ole luonut tällaista. Huomasitteko, että se minulta syntyi silmänräpäyksessä?"

"Oi sinä verraton!" huusivat muutamat äänet. Nero kirjoitti taululle säkeen ja virkkoi:

"Niin! kosto huutaa uhria."

Sitten hän kääntyi läsnäolijoiden puoleen ja jatkoi:

"Entä jos levittäisimme huhuna, että Vatinius on polttanut kaupungin, ja uhraisimme hänet kansan vihalle?"

"Oi jumalallinen! Minkä arvoinen minä olen?" huusi Vatinius.

"Olet oikeassa! Uhriksi vaaditaan sinua suurempi... Entä Vitellius?..."

Vitellius kalpeni ja purskahti nauruun.

"Minun ihrani," sanoi hän, "saattaisi sytyttää uuden tulipalon."

Mutta Neron ajatukset olivat toisaalla. Hän vaivasi päätään miettimällä, kuka todella saattaisi tyydyttää kansan raivon, ja löysikin vihdoin mitä haki.

"Tigellinus," virkkoi hän hetkisen perästä, "sinä poltit Rooman!"

Läsnäolijat säpsähtivät. He ymmärsivät, että Caesar oli lakannut laskemasta leikkiä ja että käännekohta asiain kulussa nyt oli tullut.

Tigellinuksen kasvot menivät irvaan kuin koiran, joka valmistuu puremaan.

"Poltin Rooman sinun käskystäsi," vastasi hän.

He jäivät tuijottamaan toisiinsa kuin pahat henget. Äänettömyys oli niin ehdoton, että saattoi kuulla atriumissa lentelevien kärpästen surinan.

"Tigellinus," virkkoi Nero, "rakastatko minua?"

"Tiedäthän sen, herra!"

"Uhraudu minun puolestani!"

"Jumalallinen Caesar," vastasi Tigellinus, "miksi ojennat minulle sulaisen juoman, jota minun ei ole lupa viedä huulilleni? Kansa on jo raivoissaan ja vimmoissaan—tahdotko, että pretorianitkin vimmastuisivat?"

Vaaran tunne valtasi kaikki läsnäolijat niin, että heidän selkäpiitensä karmi. Tigellinus oli pretorianien prefekti, ja hänen sanansa sisälsivät selvän uhkauksen. Itse Nerokin ymmärsi sen, ja hänen kasvonsa kävivät kalpeiksi.

Samassa astui Epaphroditos, Caesarin vapautettu, huoneeseen ilmoittamaan, että jumalallinen Augusta haluaa nähdä Tigellinusta, koska hänen luonaan paraikaa on miehiä, joiden tiedonantoja prefektin täytyy kuunnella.

Tigellinus kumarsi Caesarille ja jätti huoneen, kasvoissa tyyni, ylenkatseellinen ilme. Hän oli näyttänyt hampaansa heti kun häntä oli uhattu lyödä, hän oli tahallaan näyttänyt kuka hän oli. Tuntien Neron pelkuruuden oli hän nimittäin varma siitä, ettei maailman valtiias enää toista kertaa uskalla nostaa kättään häntä vastaan.

Nero vaikenä hyvän aikaa, mutta huomattessaan, että läsnäolijat odottivat hänen sanojaan, lausui hän vihdoin:

"Olen elättänyt käärmettä povellani."

Petronius kohautti olkapäitään ikäänkuin huomauttaakseen, että sangen helposti saattoi vääntää niskat nurin sellaiselta käärmeeltä.

"Mitä sanot? Puhu, neuvo!" virkkoi Nero, joka oli huomannut hänen liikkeensä. "Yksin sinuun luotan, sillä sinulla on enemmän älyä kuin kaikilla muilla, ja sinä rakastat minua."

Petronius oli jo sanomaisillaan: »nimitä minut pretorianien prefektiksi, niin minä annan Tigellinuksen kansan käsiin ja rauhoitan kaupungin yhdessä päivässä». Mutta hänen synnynäinen mukavuutensa

pääsi voitolle. Prefektintoimi olisi velvoittanut häntä ottamaan niskoilleen koko Caesarin persoonan ja ryhtymään tuhansiin julkisiin asioihin. Minkätähden hän ottaisi niskoilleen sellaisen vaivan? Paljon hausempi oli hänen istua lukemassa runoja kauniissa kirjastossa, katsella vaaseja ja kuvapatsaita tai pidellä sylissään Euniken jumalallisen kaunista ruumista, kierrellä sormien ympäri hänen kultaisia kutrejaan ja suudella hänen korallinvärisiä huuliaan.

Petronius virkkoi siis:

"Minä neuvon sinua lähtemään Akaiiaan."

"Oi," vastasi Nero, "odotin sinulta parempaa neuvoa. Senaatti ei kärsi minua. Jos minä lähden, niin kuka takaa, etteivät senaattorit liittoudu minua vastaan ja huudata toista miestä Caesariksi? Ennen oli kansa minulle uskollinen, mutta nyt se vetää yhtä köyttä heidän kanssaan... Kautta Hadeksen! jospa senaatilla ja kansalla olisikin yksi yhteinen pää!..."

"Salli minun huomauttaa, oi jumalallinen, ettei sinun tarvitse säilyttää puolellasi kuin muutamia roomalaisia, niin koko Rooma on puolellasi," lausui Petronius hymyillen.

Mutta Nero puhkesi valittamaan:

"Mitä minä välitän Roomasta ja roomalaisista! Akaiassa minua toteltaisiin. Täällä minua vaanii petos. Kaikki luopuvat minusta, kaikki te valmistutte peittämään minua! Kyllä minä tiedän, kyllä minä tiedän!... Te ette välitä siitä, miten tulevat vuosisadat teitä tuomitsevat, kun petitte sellaisen taiteilijan kuin minä."

Äkkiä hän iski nyrkillä otsaansa ja huusi:

"Mutta todellakin!... Nämä huolet saattavat minut kokonaan unohtamaan kuka olen."

Ja näin sanottuaan kääntyi hän Petroniuksen puoleen, ja hänen kasvonsa olivat kokonaan kirkastuneet.

"Petronius," lausui hän, "kansaa on vimmoissaan, mutta jos minä ottaisin käteeni luutun ja lähtisin Mars-kentälle, jos siellä laulaisin kansalle saman laulun, jonka tulipalon aikana lauloin teille, niin etkö luule, että lauluni vaikuttaisi kuten Orpheuksen laulu villeihin petoihin?"

Tullius Senecio, joka halusi päästä Antiumista palaavien orjattariensa luokse ja joka jo aikoja sitten oli kyllästynyt keskusteluun, puuttui nyt puheeseen.

"Epäilemättä, Caesar, jos kansa vain antaa sinun päästä alkuun."

"Lähtekäämme Hellaaseen!" huudahti Nero tyytymättömänä.

Samassa astui Poppaea ja hänen perässään Tigellinus huoneeseen. Kaikkien silmät kääntyivät ehdottomasti heihin. Ei ollut voittaja ikinä niin ylpeänä astunut Kapitoliumille kuin Tigellinus tällä hetkellä seisahtui Caesarin eteen.

Hän rupesi puhumaan hitaalla, merkitsevällä äänellä, josta kuului ikäänkuin raudan kalske.

"Kuule minua, Caesar, sillä nyt saatan kertoa sinulle keksineeni keinon. Kansaa vaatii kosta ja uhria, mutta sille ei riitä yksi uhri, se tahtoo tuhansia. Oletko koskaan kuullut puhuttavan Kristuksesta, joka ristiinnaulittiin Pontius Pilatuksen aikana? Tiedätkö, keitä kristityt ovat? Enkö ole kertonut sinulle heidän rikoksistaan, heidän hulluista juhlamenoistaan ja heidän ennustuksistaan, joiden mukaan maailma hukkuu tuleen? Kansaa vihaa ja epäilee heitä. Kukaan ei ole nähnyt heitä temppeleissä, sillä he pitävät meidän jumaliamme pahoina henkinä; eivät he käy Stadiumissa katsomassa kilpa-ajaja eivätkä kristityt ikinä ole kunnioittaneet sinua kättentaputuksilla. Kukaan heistä ei koskaan ole tunnustanut sinua jumalaksi. He ovat ihmissuvun vihollisia, he ovat kaupungin ja sinun vihamiehiäsi. Kansaa on raivoissaan sinulle, mutta ethän sinä, Caesar, käskenyt polttaa Roomaa, enkä minä sitä polttanut... Kansaa tahtoo kosta—saakoon se himonsa tyydytetyksi! Kansaa epäilee sinua—kääntäkäämme se epäluulo toisaalle!"

Aluksi kuunteli Nero kummissaan Tigellinuksen sanoja, mutta vähitellen hänen näyttelijäkasvonsa alkoivat muuttua ja ilmaista vihaa, sääliä, myötätuntoisuutta ja kiihkoa. Äkkiä hän nousi, viskasi yltään togan, joka valui hänen jalkainsa juureen, nosti molemmat kätensä korkeutta kohti ja viipyi hetkisen äänetönnä siinä asennossa.

Vihdoin hän avasi suunsa ja lausui traagillisen näyttelijän äänellä:

"Zeus, Apollo, Hera, Athene, Persephone ja te kaikki kuolemattomat jumalat, miksi ette rientäneet avuksemme? Mitä tämä onneton kaupunki on tehnyt noille julmureille, kun he siihen määrään unohtivat

kaiken inhimillisyytensä, että polttivat sen?"

"He ovat ihmissuvun ja sinun vihollisia!" virkkoi Poppaea.

Muutkin rupesivat nyt huutamaan:

"Rankaise murhapolttajia! Jumalatkin vaativat kostoa."

Nero istuutui, päästi pään painumaan rinnalleen ja vaikenen taas, ikäänkuin häijyys, jolle hän oli korvansa kallistanut, olisi huumannut häntä. Mutta hetkisen perästä hän ravisti käsiään ja virkkoi:

"Onko olemassa rangaistuksia ja tuskia, jotka olisivat sellaisten rikosten arvoiset?... Mutta jumalat kyllä lohduttavat minua ja Tartaruksen avulla keksin kansaraukalleni näytelmiä, joista se vielä vuosisatojen kuluttua kiittää minua."

Petroniuksen otsa peittyi pilviin. Hän ajatteli vaaraa, joka uhkasi Lygiaa, hänen rakastettua Vinitiustaan ja kaikkia muita, joiden opin hän tosin oli hylännyt, mutta joiden viattomuudesta hän oli vakuutettu. Sitäpaitsi hän ajatteli niitä verisiä huveja, jotka nyt olivat alkavat ja joita hänen estetinen silmänsä ei voinut kärsiä. Tärkein oli hänelle sentään seuraava ajatus: »minun täytyy pelastaa Vinitius, joka tulee hulluksi, jos tuo kristitty tyttö saa surmansa», ja tämä päätös voitti kaikki muut, vaikka Petronius varsin hyvin tiesi, että hän nyt ryhtyy vaarallisempaan leikkiin kuin koskaan koko elämänsä aikana.

Hän rupesi kuitenkin puhumaan tavalliseen huolettomaan ja vapaaseen tapaansa, kuten aina, kun hän arvosteli tai nauroi Caesarin ja augustianien epäestetisiä puuhia:

"Niin, olettehan te nyt löytäneet sopivat uhrit! Hyvä on! Saatattehan lähettää heidät arenalle tai pukea heidät »kidutustunicaan». Hyvä kyllä! Mutta kuulkaa minua: teidän käsissänne on valta, teidän käsissänne pretorianit, teidän käsissänne voima—olkaa siis rehelliset edes silloin, kun ei kukaan vieras ole kuulemassa. Pettäkää kansaa, mutta älkää pettäkö itseänne. Saatattehan antaa kristityt kansan käsiin, saatattehan määrätä heille mitä kärsimyksiä hyvänsä, mutta olkaa toki siksi rohkeat, että itsellenne uskallatte tunnustaa, etteivät he ole polttaneet Roomaa!... Hyi! Te sanotte minua arbiter elegantiarumiksi— tietäkää siis, etten minä siedä huonoja komedioja. Hyi! kuinka tämä kaikki muistuttaa teatterivajaa Porta Asinarian luona, jossa näyttelijät huvittavat ulkokaupungin roskaväkeä näyttelemällä jumalia ja kuninkaita, mutta näytännön loputtua kulauttavat kurkkuunsa hapanta viiniä ja sipulia tai saavat selkäänsä. Olkaa todella jumalia ja kuninkaita! Vakuutan, että teillä on oikeutta siihen. Sinä, Caesar, uhkasit meitä tulevien vuosisatojen tuomiolla, mutta muista, että ne tulevat langettamaan tuomion sinustakin. Kautta jumalallisen Clion! Maailman valtias Nero, jumala Nero poltti Rooman, sillä hän oli yhtä mahtava maan päällä kuin Zeus on Olympossa. Runoilija Nero rakasti runoutta siihen määrään, että hän runouden tähden uhraisi isänmaansa! Maailman alusta asti ei kukaan ole uskaltanut tehdä sellaista. Rukoilen sinua yhdeksän Libethridin nimessä: älä kieltäydy sellaisesta kunniaa, sillä vuosisadat ovat lauluin ylistävät sinua. Mitä Priamo on sinun rinnallasi? mitä Agamemnon? mitä Akhilleus? mitä itse jumalat? Tosin ei Rooman polttamista sanota hyväksi teoksi, mutta se on suuri ja tavaton! Minä vakuutan sinulle, ettei kansa ole satuttava kättään sinuun. Ei ikinä! Luota minuun. Kavahda itseäsi alentumasta tekoihin, jotka eivät ole sinun arvoisiasi, sillä—sinua uhkaa tulevien vuosisatojen tuomio. Ne saattavat sanoa: »Nero poltti Rooman, mutta olen sekä pelkurimainen Caesar että pelkurimainen runoilija ei hän uskaltanut tunnustaa suurtekoa omakseen, vaan syyti syn syyttömien niskoille»."

Petroniuksen sanat tekivät Neroon tavallisesti syvän vaikutuksen, mutta tällä kertaa Petronius selvästi tiesi käyttävänsä viimeistä keinoaan: parhaimmassa tapauksessa se saattoi pelastaa kristityt, mutta paljoo helpommin se saattoi tuottaa hänelle itselleen turmion. Ei hän sentään hetkeäkään epäillyt, sillä koskihan asia Vinitiusta, jota hän rakasti, ja olihan samalla tilaisuus koetella onnea, ja se häntä aina oli viehättänyt. »Arpa on heitetty», mietti hän itsekseen. »Saammepa nähdä, mikä mieli apinassa pääsee voitolle: oma nahka vaiko maine hänelle on rakkaampi.»

Sielussaan hän ei sentään laisinkaan epäillyt, ettei pelko pääsisi voitolle.

Hänen sanojaan seurasi äänettömyys. Poppaea ja kaikki muut läsnäolijat tuijottivat Neron silmiin kuin taivaankaareen. Nero puolestaan rupesi oikomaan ylähuultaan, joten se tuli aivan likelle sieramia. Hänellä oli tapana tehdä sillä lailla, kun hän ei tietänyt mihin hän ryhtyisi. Vihdoin inho ja huoli selvästi kuvastuivat hänen kasvoillaan.

"Herra," virkkoi sen nähdessään Tigellinus, "salli minun lähteä täältä, koska täällä tahdotaan syöstä sinun persoonasi turmioon ja koska sinua täällä sanotaan pelkurimaiseksi Caesariksi, pelkurimaiseksi runoilijaksi, murhapolttajaksi ja kulhariksi, sillä korvani eivät saata sietää sellaisia sanoja."

"Olen joutunut tappiolle," ajatteli Petronius. Hän kääntyi Tigellinuksen puoleen katsein, jolla suuri

herra ja hienostunut mies katselee alhaista kerjäläistä. Tigellinus joutui suuresti hämilleen.

"Tigellinus," virkkoi Petronius, "sinua minä sanoin näyttelijäksi, sillä sinä näyttelet tänäkin hetkenä."

"Senkötähden, etten tahdo kuulla solvauksiasi?"

"Sentähden, että sanot rajattomasti rakastavasi Caesaria, vaikka vastikään uhkasit yllyttää pretorianit häntä vastaan. Me ymmärsimme sinut kaikki, Caesar myöskin."

Tigellinus, joka ei ollut uskonut Petroniuksen uskaltavan lyödä pöytään sellaista valttia, kalpeni, hätääntyi ja meni aivan ymmälle. Mutta se olikin arbiter elegantiarumin viimeinen voitto kilpailijasta, sillä samassa virkkoi Poppaea:

"Herra, kuinka saatat sallia sellaisten ajatusten lentää ihmisen päähän ja kuinka saatat sallia hänen lausua ne ääneen, suoraan vasten kasvojasi!"

"Rankaise röyhkeää!" huusi Vitellius.

Nero oikoili taasen huultaan sieramiaan kohti ja käänsi Petroniukseen lasimaiset, likinäköiset silmänsä.

"Niinkö," lausui hän, "sinä palkitset kaiken sen ystävyuden, jota olen sinulle osoittanut?"

"Jos erehdyn, niin todista se," vastasi Petronius, "mutta tiedä, että rakkauteni sinuun minut pakotti lausumaan mitä lausuin."

"Rankaise röyhkeää!" toisti Vitellius.

"Tee se!" kuului useita ääniä.

Atriumissa syntyi hälinää ja liikettä, sillä miehet rupesivat vetäytymään erilleen Petroniuksesta. Pois meni Tullius Senecio, hänen uskollisin toverinsa hovissa, ja nuori Nerva, joka siihen asti oli osoittanut olevansa häneen erittäin kiintynyt. Hetkisen perästä seisojaksi Petronius yksinään vasemmalla puolella atriumia, korjaili hymyillen togansa poimuja ja odotti, mitä Caesar vielä sanoisi tai tekisi.

Nero virkkoi:

"He tahtovat, että minä rankaisisin sinua, mutta sinä olet toverini ja ystäväni. Tiedä siis, että vaikka oletkin haavoittanut sydäntäni, minun sydämeni sinua kohtaan tuntee ainoastaan ... anteeksiantoa."

"Olen pelannut ja joutunut tappiolle," ajatteli Petronius.

Caesar nousi. Neuvottelu oli lopussa.

VIIDESKYMmenes LUKU.

Petronius läksi kotiin, Nero ja Tigellinus menivät Poppaeen atriumiin. Siellä heitä odottivat samat miehet, joita prefekti vasta oli puhutellut.

Heitä oli kaksi »rabbia» Tiberin takaa, puettuina pitkiin, juhlallisiin viittoihin, hiipat päässä, nuori kirjuri, joka avusti heitä, ja Chilon. Caesarin nähdessään papit kalpenivat mielenliikutuksesta, nostivat käsivartensa ilmaan ja kumarsivat syvään.

"Terve, hallitsijain hallitsija ja kuningasten kuningas," lausui vanhin, "terve maan valtias, valitun kansan holhooja ja Caesar, sinä jalopeura ihmisten joukossa, jonka herraus on kuin auringon loisto, kuin seeteripuu Libanonilla, kuin lähde, kuin palmu ja kuin Jerikon balsami."

"Ettekö te tunnusta minua jumalaksi?" kysyi Caesar.

Papit kävivät vieläkin kalpeammiksi, mutta vanhempi heistä korotti taaskin äänensä:

"Sinun sanasi, herra, ovat suloiset kuin viinirypäleterttu ja kuin kypsä viikuna, sillä Jehova on täyttänyt sydämesi hyvydellä. Mutta vaikka isäsi edeltäjä, Caesar Cajus, olikin julma mies, eivät lähettiläämme tunnustaneet häntä jumalaksi, vaan olivat valmiit kuolemaan mieluummin kuin rikkomaan lain käskyjä."

"Käskihän Kaligula heittää heidät jalopeurojen eteen?"

"Ei, herra, Caesar Cajus pelkäsi Jehovan vihaa."

He nostivat päänsä, sillä mahtavan Jehovan nimi rohkaisi heitä. Luottaen hänen apuunsa katsoivat he jo rohkeammin Neroa silmiin.

"Syytättekö kristittyjä Rooman polttamisesta?" kysyi Caesar.

"Me syytämme heitä, oi herra, vain siitä, että he ovat lain vastustajia, ihmissuvun vihamiehiä, Rooman ja sinun vihamiehiäsi, sekä siitä, että he jo aikoja sitten ovat uhanneet kaupunkia ja maailmaa tulella. Loput kertoo sinulle tämä mies, jonka huulia ei valhe ole tahrinut, koska hänen äitinsä suonissa virtasi valitun kansan veri."

Nero kääntyi Chilonin puoleen:

"Kuka olet?"

"Thailijasi, oi Osiris, ja köyhä stoikko..."

"En kärsi stoikkoja," huomautti Nero, "vihaan Traseasta, vihaan Musoniusta ja Cornutusta. Minä en siedä heidän puhettansa, he halveksivat taidetta ja elävät vapaaehtoisesti liassa ja kurjuudessa."

"Herra, sinun opettajasi Seneca omistaa tuhat seeteripuusta tehtyä pöytää—minä olen valmis omistamaan niitä kaksi kertaa niin paljon, jos sinä vain käsket. Olen stoikko tarpeen vaatiessa. Seppelöi, oi säteilevä Caesar, stoalaisuuteni ruusuilla ja aseta sen eteen viinileili—niin minä olen valmis laulamaan Anakreonia sellaisella innolla, että epikurealaisten korvat halkeavat."

Nero, jota nimitys "säteilevä" mairitteli, hymähti ja lausui:

"Sinä miellytät minua!"

"Se mies maksaa yhtä paljon kultaa kuin hän painaa," huomautti Tigellinus.

Chilon puuttui puheeseen:

"Täytä, herra, minun vaakapuoleni anteliaisuudellasi, sillä muuten tuuli puhaltaa pois makson..."

"Totta totisesti, et sinä painollasi voita Vitelliusta," huomautti Caesar.

"Ehei, sinä hopeakaarinen kuu, eivät minun sukkeluuteni ole lyijystä!"

"Huomaan, ettei lakisi estä sinua nimittämästä minua jumalaksi."

"Oi, kuolematon! Sinä olet minun lakini: sitä lakia ovat kristityt herjanneet ja sentähden minä heitä vihaan."

"Mitä sinä tiedät kristityistä?"

"Sallitko minun itkeä, jumalallinen?"

"En," vastasi Nero, "se on niin ikävää."

"Olet kolmin kerroin oikeassa, sillä silmät, jotka sinut ovat nähneet, eivät ikinä enää saa vuodattaa kyyneliä. Herra, varjele minua vihollisistani."

"Puhu kristityistä," huomautti Poppaea malttamattomasti.

"Tapahtukoon niinkuin sinä tahdot, oi Isis," vastasi Chilon. "Hamasta nuoruudestani olen uhrannut elämäni filosofialle ja etsinyt totuutta. Olen etsinyt sitä vanhojen, jumalallisten viisasten teoksista, Atenan Akademiasta ja Aleksandrian Serapeumista. Kuultuani puhuttavan kristityistä arvelin, että he muodostavat jonkun uuden koulun, josta mahdollisesti saatan löytää muutamia totuuden siemeniä. Tutustuin siis heihin—onnettomuudekseni! Ensimmäinen kristitty, jonka seuraan ilkeä kohtalo minut liitti, oli muuan Glaucus, parantaja Napolista. Häneltä sain vähitellen tietää, että he kunnioittavat erästä Kristusta, joka oli luvannut hävittää maailmasta kaikki ihmiset ja kaupungit, mutta säästää heidät, jos he auttaisivat häntä hävittämään Deukalionin lapset. Sentähden, oi herra, he vihaavat ihmisiä, sentähden he myrkyttävät kaivot, sentähden he kokouksissaan kiroilevat Roomaa ja kaikkia temppelejä, joissa meidän jumaliamme palvelevat. Kristus ristiinnaulittiin, mutta antoi heille lupauksen, että kun Rooma on tulella hävitetty, niin hän toisen kerran palajaa maailmaan—ja antaa heille maailman

herrauden..."

"Nyt kansa kyllä ymmärtää, minkätähden Rooma paloi," keskeytti Tigellinus.

"Monet sen jo ymmärtävät, herra, sillä minä kuljen puutarhoissa ja Mars-kentällä opettamassa. Mutta jos tahdotte kuunnella minua loppuun asti, niin ymmärrätte, mistä syystä minä tahdon heille kostoa. Parantaja Glaucus ei alussa ilmoittanut minulle, että hänen oppinsa käski vihaamaan ihmisiä. Päinvastoin! Hän sanoi, että Kristus on hyvä jumala ja että hänen oppinsa perusteena on rakkaus. Hellä sydämeni ei saattanut vastustaa sellaista totuutta. Rupesin rakastamaan Glaucusta ja luottamaan häneen. Jaoin hänen kanssaan jok'ikisen leipäpalaseni, jokaisen rahakolikkoni, ja tiedätkö, herra, kuinka hän minut palkitsi? Matkalla Napolista Roomaan iski hän minua veitsellä rintaan, ja vaimoni, nuoren, kauniin Berenikeni hän möi orjakauppiaille. Jos Sofokles tietäisi tekoni ... mutta mitä minä puhunkaan! kuunteleehan minua se, joka on parempi kuin Sofokles."

"Mies-raukka!" huudahti Poppaea.

"Se, joka on nähnyt Afroditen kasvot, ei ole onneton, ja katselenhan minä niitä paraikaa. Mutta silloin etsin lohdutusta filosofiasta. Tultuani Roomaan koetin saada tavata kristittyjen vanhimpia, vaatiakseni oikeutta Glaucukselta. Arvelin, että he pakottaisivat hänet antamaan takaisin vaimoni... Tutustuin heidän pääpappiinsa ja sitten toiseen, nimeltä Paavali, joka jonkun aikaa oli täällä vankeudessa mutta joka sitten päästettiin vapaaksi, tutustuin Sebedeuksen poikaan, Linukseen, Cletukseen ja moniin muihin. Tiedän, missä he asuivat ennen tulipaloo, tiedän heidän nykyiset piilopaikkansa, saatan näyttää maakuopan Vaticanuksen kukkulan likellä ja hautausmaan Nomentanan portilla, jossa he viettävät rivoja juhliiaan. Olen siellä nähnyt apostoli Pietarin ja olen nähnyt Glaucuksen surmaavan lapsia, jotta apostoli saisi pirskoittaa heidän vertansa läsnäoleviin. Olen myöskin nähnyt Lygian, Pomponia Graecinan kasvattityttären ylpeilevän siitä, että hän, joka ei saata vuodattaa lasten verta, toki on tuottanut kuoleman yhdelle lapselle, nimittäin pikku Augustalle, teidän tyttärellenne, oi Osiris ja Isis, jonka hän noitui!"

"Kuuletko, Caesar!" huudahti Poppaea.

"Olisiko se mahdollista?" pääsi Caesarilta.

"Minä saatoin antaa anteeksi vääryyden, jonka itse kärsin," jatkoi Chilon, "mutta kun kuulin puhuttavan teidän kärsimyksistänne, olisin tahtonut pistää veitsen heidän kurkkuunsa. Valitettavasti asetui jalosukuinen Vinitius, joka tyttöä rakastaa, tielleni."

"Vinitiusko? Eikö tyttö paennut hänen luotansa?"

"Pakeni kyllä, mutta Vinitius etsi hänet, sillä hän ei voinut elää ilman häntä. Kurjasta maksusta autoin minä häntä etsimään tyttöä, joka asui kristittyjen joukossa Tiberin takana. Menimme sinne yhdessä, ja miekkailijasi Croton, jonka Vinitius turvallisuuden vuoksi oli palkannut, oli mukanamme. Mutta Ursus, Lygian orja, kuristi Crotonin. Se on, oi herra, hirveän väkevä mies, joka vääntää härältä niskat nurin yhtä helposti kuin joku toinen taittaa unikukan varren. Siitä syystä Aulus ja Pomponia hänestä pitivätkin."

"Kautta Herkuleksen!" huudahti Nero, "sille kuolevaiselle, joka kuristi Crotonin, pitäisi pystyttää kuvapatsas Forumille. Mutta nyt sinä, vanhus; joko erehdyt tai valehtelet, sillä Vinitiushan veitsellä surmasi Crotonin."

"Niin ne ihmiset pettävät jumalia! Oi herra, näin omin silmin, kuinka Crotonin selkäranka taittui Ursuksen käsissä, joka sitten karkasi Vinitiuksen kimppuun. Hän olisi tappanut hänetkin, jollei Lygia olisi ehtinyt hätään. Vinitius oli sitten pitkän aikaa sairaana, mutta kristityt hoitivat häntä, toivoen, että rakkaus kääntäisi hänetkin kristityksi. He arvasivat oikein: nyt hän on kristitty."

"Vinitiusko?"

"Niin."

"Ehkä Petroniuskin?" kysäisi Tigellinus kiihkeästi.

Chilon kierteli, väänteli käsiään ja virkkoi:

"Ihmettelen tarkkanäköisyyttäsi, herra! Oi! ... se on hyvin mahdollista, se on hyvin mahdollista!"

"Nyt ymmärrän, miksi hän niin puolusti kristittyjä."

Nero rupesi nauramaan.

"Petronius kristittyinä!... Petronius elämän ja nautinnon vihollisena! Ei, älkää nyt hullutelko älkääkään kehoittako minua uskomaan sitä, sillä silloin lakkaan uskomasta kaikkeen, mitä te olette minulle puhuneet."

"Jalosukuinen Vinitius ainakin on ruvennut kristityksi, herra. Vannon kautta valon, joka sinusta lähtee, että puhun totta, ja ettei minua mikään niin inhoita kuin valhe. Pomponia on kristitty, pikku Aulus on kristitty, samaten Lygia ja Vinitius. Palvelin häntä uskollisesti, mutta palkaksi antoi hän Glaucuksen pyynnöstä ruoskia minua, vaikka olen vanha ja vaikka silloin olin sairas ja nälkäinen. Vannoin kautta Hadeksen, etten sitä unohda. Oi herra, kosta vääryydet, jotka olen saanut kärsiä, ja minä toimitan käsiisi apostoli Pietarin, Linuksen, Cletuksen, Glaucuksen, Crispuksen, vanhimmat, Lygian ja Ursuksen, minä osoitan teille satoja ja tuhansia kristittyjä, osoitan teille rukoushuoneet ja hautausmaat. Heitä on niin paljon, etteivät he mahdu kaikkiin teidän vankiloihinne!... Ilman minua ette heitä löytäisi. Tähän saakka olen filosofiasta etsinyt lohdutusta suruuni, sallikaa minun nyt saada lohtua armosta, joka päälleni vuotaa!... Olen vanha enkä vielä ole saanut elää—sallikaa elämäni nyt alkaa!..."

"Vai tahdot stoikkona istua yllimmäiseen pöytään," sanoi Nero.

"Joka antautuu sinun palvelukseesi, sen pöytä täyttyy itsestään."

"Et erehdy, filosofi."

Mutta Poppaea ei ollut unohtanut vihamiehiään. Hänen rakastumisensa Vinitiukseseen oli tosin ollut vain hetkellistä, mustasukkaisuuden, vihan ja loukatun itserakkauden synnyttämää mielitekoa, mutta nuoren patricion kylmäkiskoisuus oli kuitenkin syvästi koskenut häneen ja täyttänyt hänen sydämensä katkeralla vihalla. Jo se, että hän oli uskaltanut pitää toisesta enemmän kuin hänestä, tuntui hänestä rikokselta, joka vaati kosta. Lygiaa hän taas oli vihannut ensi hetkestä, koska pohjoisen liljan kauneus heti oli saattanut hänet levottomaksi. Petronius oli puhunut tytön liian kapeista lanteista—saattoihan hän Caesarin päähän mättää mitä tahtoi, mutta ei Augustan päähän. Tuntijana oli Poppaea heti ensi silmäykseltä ymmärtänyt, että koko Roomassa yksin Lygia saattoi kilpailla hänen kanssaan kauneudessa, ehkäpä voittaa hänet. Ja samalla oli Poppaea päättänyt tuhota hänet.

"Herra," rukoili hän, "kosta lapsemme kuolema!"

"Kiiruhtakaa!" kehoitti Chilon, "kiiruhtakaa! Muuten Vinitius hänet piiloittaa. Minä osoitan talon, jonne he tulipalon jälkeen ovat palanneet."

"Annan avuksesi kymmenen miestä, niin voit paikalla lähteä," sanoi Tigellinus.

"Herra, sinäpä et nähnyt Crotonia Ursuksen käsissä: jos annat viisikymmentä miestä, niin ainoastaan etäältä osoitan sinulle talon. Mutta jollette te vangitse Vinitiukselta, olen surman oma."

Tigellinus loi katseensa Neroon.

"Eikö olisi paras paikalla päästä eroon sekä enosta että sisarenpojasta?"

Nero mietti hetkisen ja virkkoi sitten:

"Ei! ei vielä!... Kansa ei uskoisi, jos sille koetettaisiin vakuuttaa, että Petronius, Vinitius tai Pomponia Graecina ovat polttaneet Rooman. Heidän talonsa olivat liian kauniit... Nyt tarvitaan muita uhreja, heidän vuoronsa tulee sitten myöhemmin."

"Anna siis minulle, herra, sotamiehiä suojakseni," pyysi Chilon.

"Tigellinus saa pitää huolta siitä."

"Vastaiseksi saat asua minun luonani," sanoi prefekti.

Ilo alkoi säteillä Chilonin silmistä.

"Minä toimitan heidät kaikki teidän käsiinne, kunhan kiiruhtatte! Kiiruhtakaa!" huusi hän käheällä äänellä.

Jätettyään Caesarin kannatutti Petronius itsensä taloonsa Carinaella, joka oli pelastunut tulipalosta, sitä kun kolmelta puolelta ympäröi puutarha ja edessä oli pieni Forum Caecilii.

Toiset augustianit, jotka olivat kadottaneet talonsa ja niiden mukana suuren joukon taideteoksia, kehuivat Petroniusta onnelliseksi. Olihan häntä sitäpaitsi jo aikoja sitten sanottu Fortunan lempipojaksi, ja ystävyys, jota Caesar viime aikoina oli hänelle osoittanut, oli kaikin puolin näyttänyt tämän väitteen todeksi.

Mutta nyt oli Fortunan lempipojalla täysi syy ihmetellä äitinsä huikentelevaisuutta tai oikeammin sanoen ihmetellä hänen ja Chronoksen yhtäläisyyttä—Chronoksen, joka söi suuhunsa omat lapsensa.

"Jos minun taloni," puheli Petronius itsekseen, "gemmani, etruskilaiset astiani, aleksandrialaiset lasitavarani ja korinttilaiset vaskiteokseni olisivat palaneet, niin Nero varmaan leppyisi. Kautta Polluxin! omassa vallassani oli päästä pretorianien prefektiksi. Jos olisin myöntänyt Tigellinuksen kaupungin murhapolttajaksi, kuten hän todella on, jos olisin puettanut hänet kidutustunicaan ja antanut kansan käsiin, olisin pelastanut kristityt ja rakentanut Rooman uudelleen. Kuka tietää, vaikka rehellisten ihmisten elämä sitten olisi käynyt turvallisemmaksi. Minun olisi pitänyt se tehdä, vaikkapa vain Vinitiuksen tähden. Jos minulle olisi karttunut liian paljon työtä, olisin voinut uskoa hänelle prefektin toimen—Nero ei olisi uskaltanut nousta minua vastaan!... Vinitius olisi huoletti saanut kastaa kristinuskoon kaikki pretorianit, vaikkapa itse Caesarin. Minulle ei siitä olisi ollut mitään haittaa! Nero hurskaana, Nero siveänä, laupiaana—olisi ollut aika huvittavaa sitä nähdä!"

Hänen huolettomuutensa oli niin suuri, että hän rupesi nauramaan. Mutta hetkisen perästä hänen ajatuksensa kääntyi toisaalle. Hän oli olevinaan Antiumissa, ja Paavali Tarsolainen oli puhuvinaan hänelle:

"Te sanotte meitä elämän vihollisiksi, mutta sano minulle, Petronius: jos Caesar olisi kristitty ja eläisi meidän oppimme mukaan, niin eikö teidän elämänne olisi turvallisempi ja vaarattomampi?"

Nämä sanat muistettuaan jatkoi hän itsekseen:

"Kautta Castorin! Yhtä paljon kuin täällä surmataaan kristittyjä, yhtä paljon kääntää Paavali uusia, sillä jollei tämä roistomaisuudelle rakennettu maailma pysy pystyssä, niin hän on oikeassa... Mutta ehkäpä se pysyy, koska se yhä seisoo. Minä itse, joka olen saanut sangen paljon oppia, en ole vielä oppinut olemaan tarpeeksi suuri konna, ja sentähden minun pitää avata suoneni... Mutta täytyisihän minun elämäni kuitenkin loppua, ja jollei se loppuisi tällä tavalla, niin se loppuisi jollakin toisella tavalla. Sääli Eunikea ja sääli vaasiani, mutta onhan Eunike vapaa ja seuraahan vaasi minua. Vaskiparta ei saa sitä missään tapauksessa! Sääli myöskin Vinitiuista. Tosin ei elämäni viime aikoina ole ollut niin ikävää kuin ennen, mutta vähät siitä: olen valmis kuolemaan. Maailmassa on paljon kauniita kapineita, mutta ihmiset ovat enimmäkseen niin saastaisia, ettei elämän menettämistä kannata surra. Sen, joka on osannut elää, täytyy osata kuollakin. Vaikka olenkin ollut augustiani, olen ollut vapaampi mies kuin he aavistavatkaan."

Hän kohautti olkapäitään:

"Kai he ajattelevat, että polveni nyt vapisevat ja että pelko nostattaa hiukseni pystyyn, mutta kun minä palaan kotiin, käyn kylpemään orvokinlemulla sekoitettuun veteen, ja kultatukkaiseni itse voitelee ruumiini. Aterian jälkeen annamme laulaa Anthemioksen säveltämän hymnin Apollolle. Olen itse joskus sanonut, ettei kannata ajatella kuolemaa, koska se kyllä ilman meidän myötävaikutustamme ajattelee meitä. Mutta olisi se sentään hämmästyttävä seikka, jos olisi olemassa jonkinlaisia Elyseumin kenttiä, joilla varjot... Jos Eunike kerran tulisi minun luokseni ja me yhdessä saisimme harhailla niityillä, jotka kasvavat asfodelililjoja. Parempaa seuraa saisin niinikään kuin minulla täällä on... Voi niitä näyttelijöitä ja kulhareita, voi sitä likaista joukkoa! Ei heillä ole aistia eikä sivistystä. Vaikka arbiter elegantiarumeja olisi kymmenen, niin eivät he jaksaisi niistä Trimalchioneista tehdä kelpo ihmisiä. Kautta Persephoneen! olen saanut heistä kylläkseni."

Hän huomasi kummastukseksensa, että hänen ja noiden muiden välille oli jo syntynyt eroittava juopa. Olihan hän jo kauan tuntenut heidät perinpohjin ja olihan hän ennenkin tietänyt, mitä heistä oli ajateltava, mutta tällä hetkellä olivat he hänen mielestään vieläkin kauempana, ja hän halveksi heitä tavallista syvemmin. Hän oli totisesti saanut heistä ihan tarpeekseen.

Pian hän kuitenkin rupesi ajattelemaan omaa tilaansa. Hän oli tarkkanäköinen ja huomasi sentähden paikalla, ettei hänellä likeisimmässä tulevaisuudessa ole mitään vaaraa. Nero oli ratkaisevana hetkenä lausunut muutamia kauniita ja yleviä sanoja ystävydestä ja anteeksiannosta—ja niillä hän vastaiseksi oli sitonut kätensä. Hänen täytyi ensin etsiä tekosyitä, ja niiden löytämiseen saattoi kulua paljon aikaa. "Aluksi hän nyt valmistaa kilpaleikkejä kristittyjen kustannuksella" puheli Petronius itsekseen "ja vasta toisessa sijassa hän ajattelee minua, mutta asian näin ollen ei kannata ruveta huolehtimaan tai

muuttamaan elintapoja. Likeisempi vaara uhkaa Vinitiusta!..."

Eikä Petronius enää muuta ajatellut kuin Vinitiusta, jonka hän päätti pelastaa.

Nopeasti kuljettivat orjat kantotuolia raunioiden, tuhkaläjien ja uunien ohitse, joita Carinae oli täynnä, mutta Petronius kehoitti heitä vieläkin kiiruhtamaan, jotta niin pian kuin suinkin päästäisiin kotiin. Vinitius, jonka "insula" oli palanut, asui Petroniuksen luona ja sattui onneksi olemaan kotona.

"Oletko tänään nähnyt Lygiaa?" kysyi Petronius heti astuessaan sisään.

"Tulen juuri hänen luotaan."

"Kuule nyt mitä sanon äläkä tuhlaa aikaa kysymyksiin. Tänään päätettiin Caesarin luona, että syy Rooman palosta syydetäisiin kristittyjen niskoille. Heitä uhkaa vaino ja vaiva. Näytelmä saattaa alkaa minä hetkenä hyvänsä. Ota Lygia ja paetkaa paikalla, vaikkapa Alppien taakse tai Afrikaan. Ja kiiruhda nyt, sillä matka Tiberin taakse on Palatinukselta lyhyempi kuin täältä!"

Soturina ei Vinitius ruvennut kuluttamaan aikaa turhiin kysymyksiin. Hän kuunteli Petroniuksen sanoja rypistynein kulmakarvoin, kasvot synkkinä ja huolestuneina, mutta osoittamatta minkäänlaista pelkoa. Taistelunhalu ja puolustuksenvietti heräsivät hänen mielessään niin pian kuin vaaran hetki oli käsissä.

"Lähden," virkkoi hän.

"Vielä sananen: ota mukaasi kukkarollinen kultaa, aseita ja kourallinen kristittyjäsi. Ja jos tarve vaatii, niin vapauta."

Vinitius oli jo atriumin ovella.

"Lähetä orja tuomaan minulle tietoa asiain kulusta," huusi Petronius hänen jälkeensä.

Yksin jäätyään alkoi hän astella edestakaisin pylväskäytävässä, joka oli atriumin edessä, ja miettiä, miten kävisi. Hän tiesi, että Lygia ja Linus tulipalon lakattua olivat palanneet entiseen asuntoonsa Tiberin takana, joka, kuten miltei koko se kaupunginosa, oli pelastunut. Tämä asianhaara ei ollut suotuista, sillä vaikeampi olisi ollut löytää heitä ihmisjoukoista. Hän toivoi kuitenkin, ettei kukaan Palatinuksella tietäisi heidän asuntoaan ja että Vinitius niinmuodoin ehtisi paikalle ennen pretorianeja. Samalla Petronius tuli ajatelleeksi, että Tigellinus, joka varmaan paikalla tahtoo saada niin suuren apajan kuin suinkin, on mahtanut levittää nuottansa yli koko Rooman, s.o. jakaa pretorianit pieniin joukkoihin. Jollei hän lähetä kuin kymmenen miestä Lygiaa noutamaan, arveli Petronius,—niin lygiläinen jätti yksinään rutistaa heidän luonsa. Ja entä sitten, kun Vinitius rientää hänen avukseen! Tätä ajatellessa hän rauhoittui. Tosin pretorianien vastustaminen asevoimalla oli samaa kuin sodan aloittaminen Caesaria vastaan. Petronius tiesi varsin hyvin, että jos Vinitius pelastuu Neron kustosta, niin sama kosto saattaa kohdata häntä itseään. Mutta sitä hän ei pelästynyt. Häntä huvitti suuresti ajatella, että hän tekisi turhiksi Neron ja Tigellinuksen puuhut, ja hän päätti olla säälimättä sekä rahaa että väkeä. Olihan Paavali Tarsolainen jo Antiumissa kääntänyt kristinuskoon suurimman osan hänen orjistaan, joten saattoi olla varma siitä, että he olisivat valmiit tekemään mitä uhrauksia hyvänsä, kun oli kysymyksessä kristityn naisen puolustaminen.

Euniken tulo teki lopun hänen mietteistään, sillä kun Petronius hänet näki, hävisivät hänen huolensa ja harminsa jäljettömiin. Hän unohti Caesarin, unohti joutuneensa epäsuosioon, unohti augustianien ylenkatseen, vaaran, joka uhkasi kristittyjä, Vinitiusta ja Lygiaa—hän vain katseli, estetikon silmillä, jota ihanat muodot hurmaavat, katseli rakastajana, jolle samat muodot huokuvat rakkautta. Eunike, puettuna läpikuultavaan, sinipunertavaan pukuun eli niinsanottuun Coa vestikseen, jonka läpi hänen ruusunkarvaisen ruumiinsa muodot hohtivat, oli todella kaunis kuin jumalatar. Hän tunsu Petroniuksen ihailevan katseen seuraavan itseään, hän rakasti häntä koko sielustaan ja ikävöi alituisesti hänen hyväilyään—sentähden riemu nytkin nosti punan hänen kasvoilleen. Hän ei näyttänyt rakastajattarelta, vaan viattomalta tytöltä.

"Mitäs sanot, Charis?" huudahti Petronius tarttuen hänen käteensä.

Tyttö painoi kultaisen päänsä hänen rinnalleen ja virkkoi:

"Herra, Anthemios laulajineen on tullut ja kysyy, tahdotko tänään häntä kuunnella."

"Antaa hänen odottaa. Aterian jälkeen hän saa laulaa meille hymninsä Apollolle. Ympärillä on vielä tuhkua ja hiiliä, mutta me kuuntelemme hymniä Apollolle! Kautta Paphoksen lehtojen! Kun näen sinut tuossa Coa vestiksessä, luulen Afroditen verhoutuneen pilvenhattaraan ja laskeutuneen alas eteeni."

"Oi herra!" huudahti Eunike.

"Tule tänne, Eunike, kiedo käsivarret ympärilleni ja ojenna minulle huulesi... Rakastatko minua?"

"En rakastaisi Zeusta enemmän kuin sinua."

Hän painoi huulensa hänen huuliaan vasten, ja onni pani hänet värisemään hänen sylissään.

Hetkisen perästä Petronius lausui:

"Mutta entä jos meidän täytyisi erota?..."

Eunike loi häneen pelästyneen silmäyksen:

"Kuinka, herra?..."

"Älä pelästy!... Katso, kuka tietää vaikka minun pitäisi lähteä pitkälle matkalle."

"Ota minut mukaasi..."

Petronius vaihtoi äkkiä puheenainetta ja kysyi:

"Sanoppa, onko puutarhan nurmikolla asfodelililjoja?"

"Sypressit ja nurmikot puutarhassa ovat käyneet aivan keltaisiksi tulipalon takia, lehdet ovat varisseet myrttipensaista ja koko puutarha on kuin kuollut."

"Koko Rooma on kuin kuollut ja kohta se muuttuu oikeaksi hautausmaaksi. Tiedätkö, että pian julistetaan edikti kristittyjä vastaan ja aletaan vainota heitä? Silloin tuhannet ihmiset saavat surmansa."

"Minkätähden heitä rangaistaan, herra? He ovat hyviä ja hiljaisia ihmisiä."

"Juuri sentähden."

"Lähtekäämme meren rannalle. Sinun jumalalliset silmäsi eivät pidä verestä."

"Hyvä, mutta nyt minun täytyy kylpeä. Tule elaeothesiumiin voitelemaan käsivarsiani. Kautta kyprottaren vyön! en vielä ikinä ole nähnyt sinua näin kauniina. Annanpa valmistaa sinulle näkinkengän-kuoren muotoisen kylpyammeen, niin sinä lepäät siinä kuin kallis helmi... Tule, kultatukkaisen!!"

Hän jätti huoneen, mutta tuntia myöhemmin asettuivat he molemmat pöydän ääreen, joka oli katettu kultaisilla astioilla. Pienet, amordineiksi puettut pojat olivat heitä palvelemaan, itse he joivat viiniä murattiköynnöksillä koristetuista kannuista ja kuuntelivat hymniä Apollon kunniaksi, jota kuoro Anthemioksen johtamana ja harppujen säestämänä lauloi. Mitä he siitä välittivät, että heidän ympärillään huvilat muuttuivat tuhkaläjiksi uunien ympärille tai että tuulenpuuskat hajoittivat palaneen Rooman tuhkaa—he olivat onnelliset eivätkä muuta ajatelleet kuin rakkautta, joka muutti heidän elämänsä ikäänkuin jumalalliseksi uneksi.

Mutta ennenkuin hymni oli laulettu loppuun, astui saliin atriumin ylijorja.

"Herra," huudahti hän äänellä, joka vapisi levottomuutta, "sadanpäämies ynnä osasto sotaväkeä seisoo portin edessä, vaatien Caesarin käskystä saada nähdä sinua."

Laulu ja harppujen soitto lakkasi. Levottomuus valtasi kaikki läsnäolijat, sillä ystävällisessä seurustelussa ei Caesarin ollut tapana käyttää lähettiläinään pretorianeja. Heidän tulonsa ei siis tietänyt mitään hyvää. Petronius vain ei osoittanut vähintäkään mielenliikutusta. Hän puhui kuin mies, joka on väsynyt ainasiin kutsuihin:

"Saattaisivatpa he nyt antaa minun edes syödä rauhassa."

Sitten hän kääntyi atriumin ylipalvelijan puoleen ja lausui.

"Päästä sisään!"

Orja katosi verhon taakse. Hiukan myöhemmin alkoi kuulua raskaita askelia ja saliin astui Petroniuksen tuttava, sadanpäämies Aper, täysissä aseissa, rautakypärä päässä.

"Jalo herra," virkkoi hän, "tässä kirje Caesarilta."

Petronius ojensi laiskasti valkean kätensä taulua ottamaan, vilkaisi siihen ja antoi sen sitten tynesti Eunikelle.

"Hän aikoo illalla lukea uuden Troja-laulun," selitti hän, "ja pyytää minua tulemaan luokseen."

"Minulle ei annettu muuta käskyä kuin jättää kirje, sanoi sadanpäämies."

"Vai niin. Siihen ei tule mitään vastausta. Mutta entä jos sinä, sadanpäämies, söisit hiukan kanssamme ja tyhjentäisit pikarillisen viiniä."

"Kiitän sinua, jalosukuinen herra. Pikarillisen viiniä minä mielelläni tyhjennän terveydeksesi, mutta syömään en saata jäädä, koska olen palveluksessa."

"Minkätähden ei lähetetty orjaa tuomaan kirjettä, vaan annettiin se sinulle?"

"En tiedä, herra. Ehkä siksi, että minut lähetettiin muillekin asioille tännepäin."

"Minä tiedän," sanoi Petronius, "ne koskevat kristittyjä."

"Niin, herra."

"Onko siitä jo kauan, kun vainot ovat alkaneet?"

"Muutamia osastoja lähetettiin Tiberin taakse jo ennen puoltapäivää."

Näitä sanoja lausueessaan sadanpäämies varisti maljasta hiukan viiniä Marsin kunniaksi ja jatkoi sitten:

"Suokoot jumalat sinulle, oi herra, kaikki mitä toivot."

"Ota maljakin," sanoi Petronius.

Sitten hän antoi Anthemiokselle merkin jatkaa hymniä Apollon kunniaksi.

"Vaskiparta rupeaa leikkimään minun ja Vinitiuksen kanssa," ajatteli hän itsekseen, kun harput taasen helisivät. "Kyllä minä arvaan hänen aikeensa! Hän tahtoi pelästyttää minut ja lähetti siitä syystä centurion minua pyytämään. Ilalla hän kysyy centuriolta, millä lailla minä otin hänet vastaan. Niin, niin, et sinä kovin hyvillesi tule, senkin julma, ilkeä nukke! Minä tiedän, ettet sinä unohda kärsimääsi loukkausta, tiedän myöskin, etten minä välttä turmiotani, mutta jos luulet, että minä rukoillen tulen katsomaan silmiisi tai että sinä kasvoistani löydät pelon tai nöyryyden ilmettä, niin erehdyt."

"Herra, Caesar kirjoittaa: »tulkaa, jos teitä haluttaa», virkkoi Eunike. "Menetkö?"

"Mielialani on jo muuttunut. Saatan kuunnella vaikkapa hänen runojaan," vastasi Petronius. "Menen siis, varsinkin koskei Vinitius saata tulla."

Päivällisen päätyttyä teki hän tavanmukaisen kävelyretkensä ja antautui sitten hiustaituri-orjien ja vaatteiden poimuja järjestävien orjien käsiin. Tuntia myöhemmin hän uljaana kuin jumala kannatutti itsensä Palatinukselle. Oli jo myöhäistä, ilta oli tyyni ja lämmin ja kuu paistoi niin kirkkaasti, että lampadari-orjat, jotka astuivat kantotuolin edellä, sammuttivat soihdut. Kaduilla ja raunioiden keskellä hoiperteli juopuneita ihmisjoukkoja, päässä muratti—ja viiniköynnösseppeleet, käsissä myrtin ja laakerinoksia, jotka olivat ryöstetyt Caesarin puutarhasta. Viljan runsaus ja suurten kilpaleikkien toivo täytti ihmisten sydämet riemulla. Jossakin laulettiin hymniä, jossa ylistettiin "jumalallista yötä" ja rakkautta, jossakin tanssittiin kuunvalossa. Tuon tuostakin täytyi orjien pyytää tilaa "jalosukuisen Petroniuksen kantotuolille". Silloin, hajaantuivat joukot ja rupesivat huutamaan lemmikkinsä kunniaksi.

Petronius ajatteli Vinitiusta ja ihmetteli, ettei häneltä ollut kuulunut mitään tietoja. Petronius oli epikurealainen ja itsekäs ihminen, mutta Paavali Tarsolaisen ja Vinitiuksen jokapäiväiset kertomukset kristityistä olivat johonkin määrään muuttaneet hänen mieltään, vaikkei hän itsekään sitä tietänyt. Heistä oli löyhytellyt häneen ikäänkuin tuulahduksia, jotka olivat tuoneet hänen sieluunsa uusia, tuntemattomia siemeniä. Hän oli ruvennut ajattelemaan muitakin kuin omaa itseään. Vinitiukseseen hän sitäpaitsi aina oli ollut kiintynyt, sillä lapsuudesta asti hän hellästi oli rakastanut sisartaan, Vinitiuksen äitiä. Otettuaan osaa Vinitiuksen vaiheisiin koskivat ne häneen likeisesti. Sitäpaitsi katseli hän Vinitiuksen kohtaloa ikäänkuin jotakin murhenäytelmää.

Hän eli yhä siinä toivossa, että Vinitius oli ehtinyt paikalle ennen pretorianeja tai että hän ainakin oli vapauttanut Lygian. Hän kaipasi kuitenkin varmuutta, sillä hän arvasi, että Palatinuksella ilmaantuisi kaikenkaltaisia kysymyksiä, joiden vastaamiseen oli hyvä valmistua.

Päästyään Tiberiuksen palatsin edustalle astui hän kantotuolista ja tuli hetkisen perästä atriumiin, joka jo oli täynnä augustianeja. Eiliset ystävät, hämmästellessä, että Caesar yhä kutsui häntä luokseen, pysyttelivät vielä loitolla, mutta Petronius liikkui heidän joukossaan uljaana, vapaana, huoletonna ja varmana, ikäänkuin suosionosoitusten jakaminen olisi ollut hänen valtansa. Toiset rupesivat, nähdessään hänet, jo käymään levottomiksi siitä, että ehkä liian aikaiseen olivat osoittaneet hänelle

välinpitämättömyyttä.

Caesar ei ollut näkevinään häntä eikä vastannut hänen kumarrukseensa, vaan oli muka kovin innokkaasti juttelevinaan. Sen sijaan Tigellinus paikalla likeni häntä ja virkkoi:

"Hyvää iltaa, arbiter elegantiarum. Vieläkö yhä väität, etteivät kristityt ole polttaneet Roomaa?"

Petronius kohautti hartioitaan, taputti häntä olkapäälle, niinkuin herran on tapana tehdä orjalle, ja vastasi:

"Sinä tiedät yhtä hyvin kuin minä, mitä siitä on ajateltava."

"En rohkene kilpailla sinun kanssasi viisaudessa."

"Teet siinä suhteessa aivan oikein, sillä muuten sinun täytyisi lausua määrätty mielipide uudesta Troja-runosta, jonka Caesar pian lukee meille. Et saisikaan rääkyä kuin riikinkukko etkä antaa epämääräisiä lausuntoja."

Tigellinus puri hammasta. Häntä ei ensinkään miellyttänyt, että Caesar tänään oli päättänyt lukea uuden laulunsa—sillä kiistakentällä hän nimittäin ei pystynyt kilpailemaan Petroniuksen kanssa. Lukiessaan Nero vaistomaisesti, vanhan totutun tavan mukaan, käänsi katseensa Petroniukseseen, tarkasti katsellen, mitä hänen silmistään näkisi. Petronius kuunteli, kohautteli kulmakarvojaan, nyökäytti välillä myöntäen päätään ja teroitti paikoitellen tarkkaavaisuuttaan, ikäänkuin saadakseen selville kuuliko hän oikein. Vihdoin hän rupesi kiittämään, moittimaan tai ehdottamaan, että muutamia säkeitä korjattaisiin tai sijoiteltaisiin. Nero tunsi itsekin, että kaikki muut kehuivat ja ylistivät häntä oman etunsa vuoksi ja että yksin Petronius piti runoudesta runouden itsensä tähden, että yksin hän sitä ymmärsi, ja että runot todella olivat kiitoksen arvoiset, jos hän niitä kiitti. Lopuksi Nero rupesi keskustelemaan ja väittelemään hänen kanssaan, ja kun Petronius epäili muutaman sanontatavan kelpoisuutta, huudahti hän:

"Viimeisessä laulussa saat nähdä, minkätähden olen pannut sen tähän."

"Vai niin!" ajatteli Petronius, "jään siis odottamaan viimeistä laulua."

Mutta sen kuullessaan lausuivat useat läsnäolijoista hengissä:

"Voi minua! Aikaa voittaen Petronius vielä voi päästä armoihin ja syrjäyttää itse Tigellinuksenkin."

Ja he rupesivat taasen likentelemään häntä. Illan loppu ei kuitenkaan ollut yhtä onnellinen, sillä kun Petronius sanoi hyvästi Caesarille, synkistyivät tämän silmät äkkiä, hänen kasvoihinsa tuli ilkeä, vahingoniloinen ilme ja hän virkkoi:

"Miksei Vinitius tullut!"

Jos Petronius olisi ollut varma siitä, että Vinitius ja Lygia jo olivat kaupunginmuurien ulkopuolella, olisi hän empimättä vastannut: "hän on sinun käskystäsi mennyt naimisiin ja matkustanut tiehensä". Mutta nähdessään Neron kummallisen hymyn hän huomautti:

"Käskysi, oi jumalallinen, ei tavannut häntä kotona."

"Sano hänelle," lausui Nero, "että minä mielelläni olisin nähnyt hänet sekä ettei hän millään muotoa laiminlyö kilpaleikkejä, joissa kristityt esiintyvät."

Nämä sanat tekivät Petroniuksen levottomaksi, sillä hänestä tuntui siltä kuin ne olisivat tarkoittaneet suorastaan Lygiaa. Päästyään kantotuoliin käski hän orjien rientää vieläkin kiireemmin kuin tullessa. Mutta se oli helpommin sanottu kuin tehty. Tiberiuksen talon edustalla seisoivat sankka, levoton ihmisjoukko, humalaisena kuten ennenkin, mutta se ei enää tanssinut eikä laulellut, vaan miltei raivosi. Etäältä kuului huutoja, joista Petronius ei heti saattanut saada selvää mutta jotka kasvoivat ja kiihtyivät, kunnes ne vihdoinkin muuttuivat villiksi kirkunaksi:

"Kristityt jalopeurojen eteen!"

Hovilaisten loistavat kantotuolit tunkeutuivat ulvovan ihmisjoukon halki. Palaneitten katujen syvyydestä tulvi yhä uusia laumoja, jotka kuultuaan huudon rupesivat sitä toistamistaan toistamaan. Uutinen siitä, että vaino oli alkanut ennen puoltapäivää ja että joukko murhapolttajia jo oli saatu kiinni, kulki suusta suuhun. Sekä vastaperustetuilla että vanhoilla kaduilla, kapeissa solissa, jotka olivat raunioina, Palatinuksen ympärillä, kummuilla ja puutarhoissa, pitkin koko Rooman pituutta kaikui pian yhä kiihtyvä kirkuna:

"Kristityt jalopeurojen eteen!"

"Lauma," lausui Petronius ylenkatseellisesti, "on Caesarinsa arvoinen."

Ja hänelle selveni, että tällaisen ylivoimalle perustetun valtakunnan, jonka julmuudelle eivät barbaritkaan saattaneet vetää vertoja, jonka rikokset ja vallattomuus olivat äärettömät—oli mahdoton pysyä pystyssä. Rooma oli maailman valtias, mutta Rooma oli myöskin paiseena maailman ruumiissa. Roman rappeutuneelle elämälle lankesi jo kuoleman varjo. Siitä oli monesti ollut puhetta augustianienkin kesken, mutta Petroniuksen silmät eivät vielä milloinkaan olleet näin selvästi eroittaneet sitä tosiasiaa, että seppelöidyt kilpa-ajovaunut, joita voittajana ohjasi Rooma ja joita seurasi kahlehdittuja kansakuntien laumoja, syöksyivät syvyyttä kohti. Maailmaa hallitsevan kaupungin elämä näytti hänestä olevan jonkinlaista hurjaa tanssia, jonkinlaista hekuman riemua, jonka täytyy loppua.

Nyt hän ymmärsi, että yksin kristityt voivat laskea elämälle perustuksen, mutta arveli, että kristityt pian ovat hävinneet jäljettämiin. Ja entä sitten?

Hurjaa tanssia yhä jatkuu Neron johdolla, ja jos Nero poistuu näyttämöltä, astuu hänen sijalleen toinen samanlainen, ehkäpä vielä pahempi häntä, sillä tällainen kansa ja tällaiset patriciot eivät tarvitse laisinkaan parempaa Caesaria. Hekuman riemu pääsee uuteen vauhtiin, ehkäpä entistä likaisempana ja rumempana.

Mutta hekuman riemua ei saata kestää ikuisesti. Ihmisen täytyy lopultakin lähteä nukkumaan, jollei muusta syystä niin väsymyksestä.

Tätä ajatellessa Petronius tunsii olevansa sanomattoman väsynyt. Oliko elämä ainaisessa levottomuudessa, silmien edessä tällainen maailman järjestys, elämisen arvoista? Onhan kuoleman haltijatar yhtä kaunis kuin unenkin haltijatar. Onhan heillä molemmilla siivet hartioilla.

Kantotuoli seisahtui jo talon oven eteen ja valpas palvelija avasi sen samassa tuokiossa.

"Joko jalosukuinen Vinitius on palannut?" kysyi Petronius.

"Hän palasi hetki sitten, herra," vastasi orja.

"Hän siis ei ole saanut Lygiaa pelastetuksi!" ajatteli Petronius.

Hän viskasi togan yltään ja karkasi atriumiin. Vinitius istui siellä kolmijalalla, pää käsien varassa ja painuneena polvien tasalle. Askelten liketessä hän kohotti kivettyneitä kasvojaan, ja vain hänen silmänsä loistivat kuin kuumesairaan.

"Tulitko liian myöhään?" kysyi Petronius.

"Tulin. Hänet oli vangittu ennen puoltapäivää."

Syntyi hetkisen äänettömyys.

"Oletko sinä nähnyt häntä?"

"Olen."

"Missä hän on?"

"Mamertilaisessa vankilassa."

Petronius säpsähti ja loi Vinitiukseen kysyvän katseen.

Vinitius ymmärsi, mitä hän tarkoitti.

"Ei," vastasi hän. "Ei häntä toki viskattu Tullianumiin [Vankilan syvin, maanalainen osa, jonka katossa oli yksi ainoa aukko. Siellä kuoli Jugurta aikoinaan nälkään.] eikä edes keskimäiseenkään vankihuoneeseen. Lahjoin vartijan ja hän antoi hänelle huoneensa. Ursus asettui kynnykselle häntä vartioimaan."

"Miksei Ursus puolustanut häntä?"

"Oli lähetetty viisikymmentä pretoriaania häntä noutamaan. Sitäpaitsi Linus kielsi häntä."

"Entä Linus?"

"Linus on kuolemaisillaan. Siksi ei häntä otettu."

"Mitä nyt aiot tehdä?"

"Vapauttaa hänet tai kuolla yhdessä hänen kanssaan. Minäkin uskon Kristukseen."

Vinitius puhui tynesti, mutta hänen äänessään ilmeni sellainen tuska, että sääli karmi Petroniuksen sydäntä.

"Kyllä minä sinut ymmärrän," sanoi hän, "mutta miten sinä aiot hänet pelastaa?"

"Lahjoin vartijat, ensinnäkin, jotta he varjelisivat hänet häpeästä, ja toiseksi, jotteivät he estäisi häntä pakenemasta."

"Koska hänen pakonsa sitten tapahtuisi?"

"He sanoivat, etteivät nyt heti saada antaa häntä minulle, koska he pelkäävät vastuunalaisuutta. Mutta kun vankilat tulevat väkeä täyteen, käy vankien silmälläpito vaikeammaksi, ja silloin he luovuttavat hänet minulle. Se onkin viimeinen keino! Mutta pelasta sinä hänet ja minut! Olethan Caesarin ystävä. Hän itse Lygian minulle antoi. Mene hänen luokseen ja pelasta minut."

Petronius ei vastannut mitään, kutsui ainoastaan orjan paikalle ja käski hänen tuoda kaksi tummaa viittaa ja kaksi miekkaa. Sitten hän kääntyi Vinitiuksen puoleen.

"Matkalla kerron sinulle kaikki," virkkoi hän. "Kääriydy nyt ensi työksesi viittaan ja ota miekka, niin lähemme vankilaan. Anna vartijoille satatuhatta sestertsiä, anna kaksin verroin, anna vaikka viisi kertaa enemmän, kunhan he paikalla luovuttavat sinulle Lygian. Muutoin on näet myöhäistä."

"Lähtekäämme," sanoi Vinitius.

Hetkisen perästä he molemmat olivat kadulla.

"Kuule nyt, mitä sanon," virkkoi Petronius. "En tahtonut tuhata aikaa hukkaan. Olen tänään joutunut epäsuosioon. Oma elämäni riippuu hiuskarvan päässä ja sentähden en vähääkään saada vaikuttaa Caesariin. Uskonpa, että Caesar toimisi aivan vastoin pyyntöäni—valitettavasti! Luuletko, että minä olisin kehoittanut sinua pakenemaan Lygian kanssa ja vapauttamaan hänet, jolleivät asiat olisi olleet tällä kannalla? Vähät siitä, vaikka hänen vihansa kohtaisi minua, kunhan vain sinun olisi onnistunut paeta! Mutta aivan varmaan hän tänään olisi valmiimpi suostumaan sinun pyyntösi kuin minun pyyntöni. Älä sentään luota siihen. Ryöstä tyttö vankilasta ja pakene hänen kanssaan! Sinulla ei ole muuta neuvoa. Jollei tuuma onnistu, koetan keksiä uusia keinoja. Tiedä kuitenkin, ettei Lygia ole suljettu vankilaan yksin kristinuskon takia. Poppaean viha uhkaa sekä sinua että häntä. Muistatko, että loukkasit Augustaa ja hylkäsit hänet? Hän tietää, että sinä teit sen Lygian tähden, jota hän on vihannut ensi näkemästä asti ja jonka hän jo koetti tuhota syyttämällä häntä lapsensa noitumisesta. Kaikissa näissä koukuissa piilee Poppaean vaikutus! Tai kuinka muuten olisi selitettävissä, että juuri Lygia ensinnä vangittiin? Kuka heille olisi voinut osoittaa Linuksen talon? Minä vakuutan sinulle, että Lygiaa jo kauan on vakoiltu! Tiedän, että kidutan sieluasi ja että riistän sinulta viimeisen toivon kipinän, mutta teen sen tahallani, sillä jollet sinä pelasta häntä ennenkuin Poppaea ja Nero saavat tietää aikeesi, olette molemmat surman omat."

"Olet oikeassa! Minä ymmärrän!" vastasi Vinitius kolkosti.

Oli myöhäinen yö, joten kadut olivat autiot. Muuan juopunut miekkailija teki lopun heidän keskustelustaan, törmäten Petroniusta vastaan ja laskien kätensä hänen olkapäälleen. Hänen hengityksensä tuli viiniltä ja hän puhalsi sitä suoraan Petroniuksen kasvoille, mylvien käheällä äänellä:

"Kristityt jalopeurojen eteen!"

"Mirmillanilainen," virkkoi Petronius tynesti, "seuraa nyt hyvää neuvoa ja mene tiehesi!"

Juopunut laski toisenkin kätensä hänen olkapäälleen.

"Huudatko kanssani mitä käsken, tai katkaisen sinulta kaulan: kristityt jalopeurojen eteen!"

Petroniuksen hermot olivat jo liian kauan kärsineet tuota huutoa. Se oli painajaisen lailla kiusannut häntä siitä asti, kun hän Palatinuksen jätti, ja se särki jo hänen korviaan. Kun hän siis näki jättiläisen seisovan edessään nyrkki pystyssä, loppui hänen kärsivällisyytensä.

"Ystävä," virkkoi hän, "sinä hajuat viiniltä ja olet tielläni."

Niin sanottuaan iski hän lyhyen miekkansa, jonka hän kotona oli pannut mukaansa, kahvaa myöten hänen rintaansa. Sitten hän tarttui Vinitiuksen käteen ja jatkoi puhettaan ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut:

"Caesar lausui tänään: 'Sano Vinitiukselle minun puolestani, että hän saapuu kilpaleikkeihin, joissa kristityt esiintyvät.' Ymmärrätkö, mitä se merkitsee? He tahtovat panna näytteille sinun tuskasi. Se on päätetty asia. Ehkäpä meitä, sinua ja minua, siitä syystä vielä ei ole pantu vankeuteen. Jollei sinun nyt onnistu pelastaa Lygiaa, niin ... en tiedä mitä tehdä!... Varmaan Acte asettuu sinun puolellesi, mutta onko siitä mitään hyötyä? Ehkä sicilialaiset maatilasi myöskin houkuttelevat Tigellinusta. Koetapa onneasi!"

"Minä annan hänelle kaiken omaisuuteni," vastasi Vinitius.

Carinaelta Forumille ei ole pitkä matka, joten he pian tulivat perille. Yö oli alkanut valjeta, linnan muurit erottautuivat selvästi hämärästä.

Heidän astuessaan mamertilaista vankilaa kohti Petronius äkkiä seisahtui ja huudahti:

"Pretorianeja!... Liian myöhäistä!"

Kaksinkertainen sotilasrivi ympäröi todella vankilaa. Sarastus hopeoi heidän rautaiset kypäränsä ja terävät peitsensä.

Vinitiuksen kasvot kävivät valkeiksi kuin marmori.

"Menkäämme! sanoi hän."

Hetkisen perästä he seisoivat sotilasrivien edessä. Petronius, jolla oli erinomainen muisti, tunki paitsi päällikköjä useita sotamiehiäkin. Huomatessaan tutun kohortin päällikön viittasi hän hänet luokseen.

"Mitä kummaa, Niger," huudahti hän, "oletteko saaneet käskyn vartioida vankilaa?"

"Olemme, jalosukuinen Petronius,—Prefekti pelkäsi, että murhapolttajia mahdollisesti yritettäisiin vapauttaa."

"Ettekö saa päästää sisään ketään?" kysyi Vinitius.

"Saamme, herra. Tuttavat saavat käydä tervehtimässä vangittuja, ja sillä lailla me koppaamme käsiimme yhä enemmän kristittyjä."

"Päästä siis sisään minut!" sanoi Vinitius.

Hän painoi Petroniuksen kättä ja virkkoi hänelle:

"Mene puhuttelemaan Actea, niin minä tulen sinun luoksesi kuulemaan, minkä neuvon hän antaa..."

"Tule," vastasi Petronius.

Samassa alkoi maan alta ja paksujen muurien takaa kuulua laulua. Laulu, joka aluksi tuntui kolkolta ja tukahdutetulta, paisui paisumistaan. Miesten, naisten ja lasten äänet sulautuivat sointuvaksi kuoroksi. Koko vankila helisi aamun hiljaisuudessa kuni harppu. Mutta äänet eivät olleet surulliset eivätkä epätoivoiset. Niistä kajahteli päinvastoin voitonriemu.

Sotamiehet katselivat toisiinsa kummissaan. Aamuruskon ensimmäinen kultainen ja ruusunkarvainen hohde levisi taivaalle.

VIIDESKYMMENTOINEN LUKU.

Huuto "kristityt jalopeurojen eteen!" levisi leviämistään pitkin kaupunkia. Ensi hetkessä ei kukaan uskonut heitä turmion todellisiksi alkuunpanijoiksi, mutta kukaan ei myöskään tahtonut epäillä heidän syyllisyyttään, koska heidän rankaisemisensa lupaili erinomaisella tavalla huvittaa kansaa. Sittemmin pääsi kuitenkin vallalle sekin mielipide, ettei onnettomuus ikinä olisi saattanut paisua niin äärettömäksi, jollei jumalien viha olisi painanut kaupunkia. Temppeleissä käskettiin nyt uhrata "piaculoita" eli sovitusuhreja. Sibyllan pappien kehoituksesta pani senaatti toimeen kaikenlaisia juhlallisuuksia ja julkisia rukouksia Vulcanuksen, Cereksen ja Proserpinan kunniaksi. Naiset kantoivat uhreja Junolle; pitkässä saatossa kulkivat he meren rannalle asti noutamaan vettä, jolla sitten pirskoittivat jumalattaren kuvaa. Aviovaimot panivat toimeen juhlia ja yövalvontia jumalten kunniaksi. Koko Rooma puhdistautui synneistä, uhrasi ja lepytteli kuolemattomia jumalia. Tuhkaläjien keskelle

perustettiin uusia, leveitä katuja. Siellä täällä laskettiin jo komeiden talojen, palatsien ja temppelien perustuksia. Ennen kaikkea rakennettiin kuulumattoman nopeasti ääretön, puinen amfiteatteri, jossa kristittyjen oli määrä kuolla. Niin pian kuin neuvottelu Tiberiuksen talossa oli pidetty, lähetettiin varakonsuleille käsky, että heidän tuli hankkia viljejä petoja. Tigellinus tyhjensi kaikkien italialaisten kaupunkien, pienimpienkin, vivariot. Afrikassa pantiin hänen käskystään toimeen suuria ajoja, joihin koko paikkakunnan väestön täytyi ottaa osaa. Aasiasta tuotiin tiikereitä ja elefanteja, Niilistä krokodileja ja virtahepoja, Atlaksesta jalopeuroja, Pyreneista susia ja karhuja, Hiberniasta viljejä koiria, Epiruksesta molossilaiskoiria, Germaniasta puhvelihärkiä ja jättiläiskokoisia metsähärkiä. Vangittujen lukumäärä oli niin suuri, että kilpaleikit lupailivat voittoa kaikki edelliset, mitä Roomassa ikinä oli ollut. Caesar tahtoi nimittäin hukuttaa kaikki tulipalon muistot vereen ja hurmata kaupungin niin komealla verilöylyllä, ettei sen vertaista ollut nähty.

Kiihtynyt väestö oli pretorianien ja vartijoiden apuna ottamassa kiinni kristittyjä. Tehtävä ei ollut ensinkään vaikea, sillä asuihan joukoittain kristittyjä muun väestön kanssa puutarhoissa ja tunnustivathan he kovalla äänellä uskonsa. Kun heitä otettiin kiinni, lankesivat he polvilleen, rupesivat veisaamaan virttä ja seurasivat vastarintaa tekemättä kiinniottajia. Mutta heidän kärsivällisyytensä ainoastaan kiihdytti joukon vihaa, sillä ihmiset eivät ymmärtäneet, mistä tuo kärsivällisyys johtui, vaan pitivät sitä uppiniskaisuutena ja paatumisena. Vainoojat tulivat kuin hulluiksi. Tapahtui, että kansanjoukko riisti kristittyjä pretorianien käsistä ja repi heidät kappaleiksi omin käsin; naisia laahattiin hiuksista vetäen vankiloihin, lapsia surmattiin lyömällä heidän päänsä kiviä vastaan. Tuhannet ihmiset juoksentelivat ulvoen pitkin katuja. Uhreja etsittiin tuhkaläjistä, uuneista, kellareista. Vankiloiden eteen syytettiin tulia, kuljetettiin viinitynnyrejä ja järjestettiin bakkhantilais-kemuja ja tansseja. Illoin kuunneltiin ihastuksella jymisevää huutoa, joka pani koko kaupungin kaikumaan. Vankilat olivat täynnä tuhansia ihmisiä, ja joka päivä hankkivat pretorianit ja kaupunkilaiset uusia uhreja. Sääli sammui kokonaan. Tuntui siltä kuin ihmiset olisivat unohtaneet puhumisen taidon ja olleet raivoisan hulluuden vallassa, jolloin eivät muuta muistaneet kuin huudon: kristityt jalopeurojen eteen! Päivät olivat kummallisen helteiset ja yöt viileämmät kuin koskaan ennen. Itse ilma tuntui olevan täynnä hulluutta, verta ja rikosta.

Mutta samassa määrin kuin julmuus kasvoi, kasvoi marttyyriuden ikävöiminenkin. Kristuksen tunnustajat antautuivat vapaaehtoisesti kuolemaan, jopa olisivat etsineet kuolemaa, jollei heidän vanhimpiensa ankara kielto olisi pidättänyt heitä. Heidän kokouksiaan pidettiin ainoastaan kaupungin ulkopuolella, maakuopissa Appian tien varrella ja patricio-kristittyjen kellareissa ulkopuolella kaupunkeja. Ylhäisistä kristityistä ei nimittäin tähän asti ollut vangittu ketään. Palatinuksella kyllä tiedettiin, että Flavius, Domitilla, Pomponia Graecina, Cornelius Pudens ja Vinitius kuuluivat Kristuksen tunnustajiin, mutta koska itse Caesarkin epäili, että kansa saataisiin uskomaan heidän polttaneen Rooman ja koska kansan vakaumus oli ennen kaikkea välttämätön, päätettiin lykätä heidän kestämisensä ja rankaisemisensa tuonnetuksi. Muutamat arvelivat, että mainittujen patricioiden oli kiittäminen Actea pelastuksestaan. Mutta se luulo oli aivan perätön. Tosin Petronius erottuaan Vinitiukselta oli lähtenyt suoraa päätä Acten luo, mutta Acte ei ollut muuta voinut kuin itkeä. Hän eli nimittäin alituisessa tuskassa, unohdettuna ja paeten minkä jaksoi Caesaria ja Poppaeaa, koska hän ainoastaan siten saattoi säilyttää henkensä.

Hän kävi kuitenkin vankilassa tervehtimässä Lygiaa, vei hänelle ruokaa ja vaatteita ja suojeli häntä ennen kaikkea väkivallasta vartijasotamiesten puolelta, jotka tosin ennen olivat lahjotut samaa tarkoitusta varten.

Petronius ei saattanut unohtaa, ettei Lygian luultavasti nyt olisi tarvinnut virua vankilassa, jollei häntä hänen kehotuksestaan olisi ryöstetty Auluksen talosta. Sitäpaitsi häntä halutti voittajana päästä pelistä, jota hän paraikaa pelasi Tigellinuksen kanssa. Sentähden oli hän valmis uhraamaan sekä rahoja että vaivaa. Muutamien päivien kuluessa oli hän puhutellut Senecaa, Domitius Aferia, Crispinillaa, jonka kautta hän toivoi voivansa vaikuttaa Poppaeaan, Terpnosta, Diodorosta, kaunista Pythagorasta ja vihdoin Alitutusta ja Paristakin, joiden pyyntöihin Caesar tavallisesti suostui. Chrysothemiksen avulla, joka nykyään oli Vatiniuksen rakastajattarena, oli hän koettanut saada Vatiniustakin taipumaan puolelleen. Kaikkialla oli hän pannut likoon suuria rahoja ja lupauksia.

Mutta kaikki hänen ponnistuksensa osoittautuivat turhiksi. Seneca, joka ei itsekään ollut varma huomomisesta päivästä, rupesi selittämään hänelle, että kristityt, jolleivät olleetkaan polttaneet Roomaa, kuitenkin olivat uhrattavat sen hyväksi, sanalla sanoen: hän piti verilöylyä välttämättömänä valtiollisista syistä. Terpnos ja Diodoros pistivät rahat taskuunsa, mutta eivät tehneet mitään. Vatinius ilmoitti Caesarille, että häntä oli koetettu lahjoa. Ainoastaan Aliturus, joka alussa oli katsellut kristittyjä nurjin silmin, rupesi nyt säälimään heitä, jopa uskalsi muistuttaa Caesarille vangittua neitoa ja pyytää, että hänet vapautettaisiin. Mutta hän ei mitään saanut aikaan. Caesar vastasi:

"Luuletko sinä minua vähemmin ylevämieliseksi kuin Brutusta, joka Rooman hyväksi oli valmis uhraamaan omat poikansa?"

Kun Petronius kuuli nämä sanat, virkkoi hän:

"Koska hän jo on keksinyt keinon verrata itseään Brutukseen, niin ei tyttö enää ole pelastettavissa."

Hänen kävi suuresti sääli Vinitiusta ja hän rupesi pelkäämään, että Vinitius surmaisi itsensä. "Nyt", ajatteli hän itsekseen, "pelastusyritykset vielä pitävät häntä pystyssä, hän saa hänet vielä nähdä ja känsiä hänen kanssaan, mutta jahka kaikki ponnistukset menevät myttyyn ja jahka viimeinen toivon kipinä sammuu, niin hän, kautta Castorin, heittäytyy miekkaansa, sillä hän ei saata elää ilman tyttöä." Petroniuksen oli muuten paljon helpompi ymmärtää, että ihminen sillä lailla päättää päivänsä, kuin hän ymmärsi, että ihminen sillä lailla saattaa rakastaa ja kärsiä. Sillaikaa Vinitius teki kaiken mitä ikinä saattoi keksiä Lygian pelastamiseksi. Hän kävi tervehtimässä augustianeja ja hän, joka ennen oli ollut sangen ylpeä, rukoili nyt heiltä apua. Vitelliuksen välityksellä hän tarjosi Tigellinukselle sicialaisia mautilojaan ja olisi ollut valmis antamaan kaikki, mitä hän vain olisi tahtonut, mutta Tigellinus, joka luultavasti ei tahtonut loukata Poppaeaa, kieltäytyi niitä vastaanottamasta. Vinitius olisi ollut valmis menemään Caesarinkin luo, syleilemään hänen polviaan ja rukoilemaan häneltä armoa, vaikka se tuskin olisi auttanut, mutta kun Petronius sai kuulla hänen aikeensa, virkkoi hän:

"Entä jollei hän suostu pyyntöosi, entä jos hän kohtelee sinua ivalla tai häpeällisellä uhalla, niin niitä sitten teet?"

Vinitiuksen kasvot väännyivät vihasta ja tuskasta, ja hänen kuristetusta kurkustaan tunkeutui käheä ääni.

"Niin," lausui Petronius, "sentähden kehoitan sinua luopumaan siitä tuumasta. Sinä sulkisit kaikki pelastuksen tiet!"

Vinitius koetti hillitä mielenkuohuaan ja sivalsi kädellään otsaansa, joka oli kylmässä hiessä.

"Ei, ei!" sanoi hän sitten. "Olen kristitty."

"Sen sinä unohdat kuten äskenkin unohdit. Sinulla on oikeus tehdä loppu itsestäsi, mutta tyttöä sinä et saa syöstä turmioon. Muista, mitä Sejanuksen tyttären täytyi kärsiä ennen kuolemaansa."

Hän ei ollut täysin vilpiton tätä lausueessaan, sillä hänelle oli Vinitiuksen pelastus paljoo tärkeämpi kuin Lygian. Mutta hän tiesi, ettei mikään niin varmasti pidättäisi Vinitiusta vaarallisesta teosta kuin pelko, että hän tuottaisi turmion Lygialle. Hän toimi muuten sangen viisaasti, sillä nuorta tribunia odotettiin todella Palatinukselle ja hänen käyntiään varten oli jo ryhdytty tarpeellisiin varokeinoihin.

Vinitius oli jo kärsinyt kaiken, mitä ihmismieli saattaa kärsiä. Hän rakasti Lygiaa sata kertaa enemmän senjälkeen kun hän oli joutunut vankeuteen ja marttyyriuden loisto kirkasti häntä. Hengissä alkoi hän osoittaa hänelle suorastaan uskonnollista kunnioitusta ja palvella häntä yliluonnollisena olentona. Ja kun hän sitten ajatteli, että hänen täytyy kadottaa tuo rakastettu, pyhä olento, että hänen rakastettuansa ennen kuolemaa saattaa kohdata kärsimys, joka on kuolemaakin kauheampi— silloin jähmettyi veri hänen suonissaan, koko hänen sielunsa suli valitukseksi, hänen ajatuksensa menivät sekaisin. Ajoittain tuntui hänestä siltä, kuin hänen pääkallonsa olisi ollut täynnänsä tulta: tämän tulen täytyy joko polttaa hänet poroksi tai särkeä hänet. Hän ei käsittänyt miksi tämä kaikki tapahtui, hän ei käsittänyt miksei Kristus, tuo laupias Kristus ja Jumala rientänyt tunnustajiaan auttamaan, minkätähden eivät Palatinuksen tahritut muurit ja niiden mukana Nero, augustianit, pretorianien lauma ja koko tämä rikosten kaupunki romahtaneet maan alle. Hän otaksui vihdoinkin, että sen täytyy tapahtua ja että kaikki, mitä hänen silmänsä nyt katselevat, mikä painaa ja kalvaa hänen sydäntään, onkin unta. Petojen karjunta kuitenkin vakuutti hänelle, että se on totta, kirveeniskut, jotka kuuluivat arenarakennukselta, vakuuttivat hänelle, että se on totta, ja selvää kieltään puhui myöskin kansan ulvonta ja täytetyt vankilat. Silloin alkoi hänen uskonsa Kristukseen horjua, ja sen horjuminen tuotti hänelle ehkä suurempaa tuskaa kuin kaikki muu.

Lisäksi virkkoi vielä Petronius:

"Muista, mitä Sejanuksen tyttären täytyi kärsiä ennen kuolemaansa."

VIIDESKYMMENTESKOLMAS LUKU.

Kaikki ponnistukset olivat olleet turhat. Vinitius oli alentunut etsimään sekä Caesarin että Poppaean orjien ja vapautettujen suosiota, hän oli runsaasti maksanut heidän tyhjät lupauksensa ja suurilla

lahjoilla saanut heidän suosionsa kääntymään puoleensa. Hän kävi puhuttelemassa Augustan ensimmäistä miestä Rufius Crispinusta ja sai häneltä kirjeen; hän lahjoitti hänen pojalleen ensimmäisestä avioliitosta, Rufiukselle, huvilan Antiumissa, mutta tällä toimenpiteellä hän vain ärsytti Caesaria, joka ei sietänyt poikapuoltaan. Hän lähetti taatun sanansaattajan viemään kirjettä Poppaean toiselle miehelle, Otholle, Espanjaan, pani likoon koko omaisuutensa eikä suinkaan säästännyt omaa itseään, kunnes huomasi olevansa vain leikkikaluna ihmisten käsissä sekä että hänen pikemmin olisi onnistunut vapauttaa Lygia, jos hän vähemmin olisi ollut valittavanaan hänen vangitsemisestaan.

Saman huomion teki Petroniuskin. Mutta päivät kuluivat ja amfiteatteri valmistui valmistumistaan. Jaeltiin jo "tesseroita" s.o. pääsylippuja "ludus matutinukseen". Tällä kertaa "päivänäytäntöjen" täytyi kestää päiviä, viikkoja ja kuukausia, koska uhreja oli aivan kuulumattoman paljon. Ei enää tiedetty minne kristityt saataisiin mahtumaan. Vankilat olivat täydet ja niissä raivosi kuume. Yhteiset kopit, joissa orjia tavallisesti pidettiin, rupesivat nekin täyttymään ääriään myöten. Alettiin pelätä, että tauti leviäisi koko kaupunkiin, ja sentähden täytyi pitää kiirettä.

Kaikki nämä huhut ennättivät Vinitiuksen korviin ja veivät häneltä viimeisenkin toivon välähdyksen. Niin kauan kun vielä oli hyvää aikaa, oli hän saattanut kuvitella keksivänsä jonkun pelastuksen keinon, mutta nyt ei enää ollut aikaa. Näytäntöjen piti alkaa. Lygia saattoi milloin tahansa joutua sirkuksen "cuniculumiin", josta ei enää ollut pääsyä muualle kuin arenalle. Vinitius, joka ei tietänyt, minne kohtalo ja hirveä ylivoima hänet viskaisi, rupesi etsimään häntä kaikista sirkuksista. Hän lahjoi vartijat ja petojen kesyttäjät ja teki heille kaikenkaltaisia ehdotuksia, joita oli mahdoton panna täytäntöön. Välistä hän käsitti, ettei hänen puuhistaan enää saata olla muuta hyötyä kuin mahdollisesti se, että Lygian kuolema voi käydä vähemmän hirveäksi, ja juuri silloin tuntui hänestä siltä kuin pääkallossa aivojen asemesta olisi ollut hehkuvia hiiliä.

Ei hän muutoin aikonutkaan jäädä henkiin Lygian kuoltua. Hän päätti kuolla hänen kanssaan. Luultavasti tuska sitäpaitsi polttaisi poroksi hänen henkensä ennenkuin kauhun hetki ehti tullakaan. Hänen ystävänsä, Petroniuskin, olivat sitä mieltä, että varjojen valtakunta pian hänelle avautuu. Vinitiuksen kasvot kalpenivat niin, että lopulta olivat kuin "larariumin" vahanaamiot. Ilme hänen piirteissään kankeni, hän ei käsittänyt mitä oli tapahtunut ia mitä saattaisi tapahtua. Kun joku puhutteli häntä, vei hän koneentapaisella liikkeellä kädet päätä kohti, rupesi painelemaan ohimojaan ja loi puhujaan pelästyneen, kysyvän katseen. Yöt hän vietti Ursuksen kanssa Lygian oven edustalla vankilassa. Kun Lygia käski häntä menemään levolle, palasi hän Petroniuksen luo ja käveli aamuun asti edestakaisin atriiumissa. Usein tapasivat orjat hänet polvillaan, kädet korotettuina taivasta kohti tai otsa painettuna maata vasten. Hän huusi avukseen Kristusta, sillä Hän oli hänen viimeinen toivonsa. Kaikki toiveet olivat pettäneet. Yksin ihme saattoi pelastaa Lygian. Vinitius löi siis otsansa kiviseen permantoon ja rukoili ihmettä.

Hänelle oli kuitenkin jäänyt niin paljon järkeä, että hän ymmärsi Pietarin rukouksen tehokkaammaksi omaansa. Pietari oli luvannut hänelle Lygian, Pietari hänet oli kastanut, Pietari oli itse tehnyt ihmeitä—antakoon nyt pelastusta ja apua!

Eräänä yönä hän läksi häntä etsimään. Kristityt, joita tosin ei enää ollut jäljellä paljoakaan, kätkivät apostolia nyt huolellisesti toisiltaan, jottei kukaan heikkouden hetkenä ilmiantaisi häntä, joko ehdoin tahdoin tai vasten tahtoaan. Yleisen sekasorron vallitessa ja pettymystensä painamana sekä ponnistaessaan kaikki voimansa pelastaakseen Lygiaa vankilasta oli hän kadottanut apostolin silmistään. Sinä aikana, joka oli hänen kastamisensa ja vainojen välillä, ei hän ollut nähnyt häntä kuin yhden kerran. Kivenhakkaajalta, jonka töllissä kastaminen oli tapahtunut, sai hän tietää, että kristityt kokoontuvat eräässä Cornelius Pudensin kellarissa Porta Salarian likellä. Kivenhakkaaja lupasi saattaa Vinitiuksen paikalle ja vakuutti, että he siellä tapaavat Pietarin. Hämärissä he siis läksivät liikkeelle ja kun he olivat päässeet muurien ulkopuolelle ja kulkeneet kuoppien ohi, jotka kasvoivat kaislaa, tulivat he yksinäiseen, autioon viinitarhaan. Kokous oli kellarissa, jossa tavallisesti säilytettiin viiniä. Vinitiuksen korvaa kohtasi pian rukouksen hyminä, ja sisään astuessaan näki hän lamppujen himmeässä valossa muutamia kymmeniä ihmisiä polvillaan, rukoukseen vaipuneina. He lukivat jonkinlaista litaniaa, ja kuoro, jossa oli sekä mies—että naisääniä, toisteli yhtämittaa: "Kriste, armahda meitä!" Heidän äänissään värisi syvä, sydäntäsärkevä suru ja tuska.

Pietarikin oli siellä. Hän oli polvillaan kynnyksellä, puusta tehdyn ristin juurella, joka oli naulattu seinään. Siinä hän rukoili. Vinitius tunsu kaukaa hänen valkeat hiuksensa ja kädet, jotka olivat korotetut taivasta kohti. Nuori patricio aikoi ensi työkseen tunkeutua joukon läpi, heittäytyä apostolin jalkain juureen ja huutaa: "pelasta!" Mutta rukouksen juhlallisuus tai väsymys vaikutti häneen niin, että polvet ikäänkuin kankenivat. Hän polvistui siis ovelle ja rupesi tuskallisesti ja käsiään väännellen toistelemaan: "Kriste, armahda!" Jos hän olisi ollut täysissä tajuissaan, olisi hän kyllä ymmärtänyt, ettei yksin hänen rukouksensa ollut niin tuskallinen ja ettei yksin hän täällä valittanut hätäänsä, suruaan ja murheitaan. Kokoontuneiden joukossa ei ollut ainoatakaan, joka ei hiljan olisi kadottanut jotakin

rakastettua olentoa. Kun rohkeimmat ja järkähtämättömimmät Kristuksen tunnustajat olivat vangitut, kun joka hetki levisi uusia huhuja häpeästä ja kärsimyksistä, joita vankiloissa oli kestettävä, kun hädän voima paisui kaikkia edellytyksiä suuremmaksi, kun ainoastaan tämä kourallinen kristittyjä oli jäänyt jäljelle,—silloin ei enää ollut ainoatakaan sydäntä, jonka usko ei olisi horjunut ja joka ei epäillen olisi kysynyt: missä Kristus on? minkätähden Hän on sallinut pahuuden paisua Jumalaa mahtavammaksi?

Mutta he rukoilivat Häneltä kuitenkin epätoivoissaankin armoa, sillä jokaisen sielussa eli vielä toivon kipinä että Hän tulee, särkee pahuuden vallan, syöksee Neron syvyyteen ja ryhtyy hallitsemaan maailmaa... Heidän katseensa olivat yhä tähdätyt taivaaseen, yhä he kuuntelivat, yhä jatkoivat rukoustaan vavistuksessa. Jota useammin Vinitius toisti sanoja "Kriste, armahda!", sitä enemmän hänet valtasi sama huumaus kuin kivenhakkaajan töllissä. Sydämensä syvyydestä huutavat he Häntä nyt avukseen, Pietari huutaa häntä avukseen—taivaan täytyy aueta, maan perustusten täytyy täristä ja Hänen astua alas sanomattomassa loistossa, jalkojen kärjissä tähdet, laupiaana ja hirmuisena vapauttamaan uskollisiaan ja tuomitsemaan turmioon heidän vainoojansa.

Vinitius peitti kasvot käsillään ja lankesi maahan. Hetkisen ajan vallitsi hänen ympärillään syvä hiljaisuus, ikäänkuin pelko olisi kahlehtinut kaikkien suut ja estänyt niitä huutamasta. Hänestä tuntui, että nyt vihdoinkin tapahtuu jotakin, että ihmeen hetki vihdoin on koittanut. Hän oli varma, että kun hän nostaa päänsä ja avaa silmänsä, niin hän näkee valon, joka häikäisee jokaisen kuolevaisen silmät, ja kuulee äänen, joka vie tainnoksiin sydämet. Mutta äänettömyyttä yhä kesti, ja naisten huokaukset siitä vihdoin tekivät lopun.

Vinitius nousi ja rupesi kivettynein silmin tuijottamaan eteensä.

Yliuonnollisten valojen asemasta tuikki kellarissa lyhtyjen heikkoja liekkejä, ja kuun säteet, jotka tunkivat sisään katossa olevasta aukosta, täyttivät sen hopeaisella hohteella. Ihmiset, jotka olivat polvillaan Vinitiuksen ympärillä, nostivat ääneti kyyneltyneet silmänsä ristin puoleen. Sieltä täältä kuului nyyhkytyksiä ja ulkoa erottautuivat vartijoiden varovaiset vihellykset. Pietari nousi, kääntyi joukon puoleen ja lausui:

"Lapset, ylentäkää sydämenne meidän Vapahtajamme puoleen ja uhratkaat Hänelle kyneleenne."

Hän vaikeni.

Äkkiä puhkesi naisen ääni puhumaan täynnä tuskaa ja rajatonta kärsimystä:

"Olen leski, minulla oli ainoa poika, joka minua elätti... Anna hänet minulle takaisin, herra!"

Syntyi taasen hiljaisuus. Pietari seisoivat polvistuvan joukon edessä, vanhana, huolestuneena, ollen tällä hetkellä kuin ruumistettu raihnus ja voimattomuus.

Jo alkoi toinen ääni valittaa:

"Pyövelit häpäisivät tyttäreni, ja Kristus salli sen!"

Sitten kuului kolmas:

"Olen jäänyt yksin lasteni kanssa, mutta jos minut vievät, min kuka heille antaa leipää ja vettä?"

Sitten neljäs:

"Linuksen, jonka ensin jättivät paikoilleen, veivät kuitenkin kidutettavakseen, herra!"

Sitten viides:

"Kotimatalla ottavat pretorianit kiinni meidät. Emme tiedä minne piiloutuisimme."

"Voi meitä! Kuka meitä suojelee!"

Yön hiljaisuudessa kuuluivat valitukset lakkaamatta. Vanha kalastaja sulki silmänsä ja pudisti valkeaa päätänsä, kun hän ajatteli ihmisten tuskaa ja hätää. Oli taasen niin hiljaista, ettei kuulunut muuta kuin vartijain hiljaiset vihellykset kellarin edustalta.

Vinitius päätti taaskin kulkea ihmisjoukon halki apostolin luo vaatiakseen häneltä apua, mutta äkkiä hän näki ikäänkuin syvyyden aukeavan eteensä, ja silloin hänen jalkansa lamaanuivat. Miten käy, jos apostoli tunnustaa olevansa voimaton, jos hän vakuuttaa Rooman Caesarin olevan väkevämmän kuin Kristus Natsarealaisen? Ja sitä ajatellessa nosti kauhu hänen hiuksensa pystyyn. Hän tunsu, että silloin syvyys nielee sekä hänen toivonsa tähteet että hänet itsensä, hänen Lygiansa, hänen rakkautensa Kristukseen, hänen uskonsa ja koko hänen elämänsä. Jäljelle jää vain kuolema ja yö, määrättöminä kuin

meri.

Nyt rupesi Pietari puhumaan, ja alussa oli hänen äänensä niin hiljainen, että sitä tuskin saattoi kuulla:

"Lapseni! Minä näin kuinka Herra Golgatalla naulittiin ristinpuulle. Kuulin vasaran iskut ja näin kuinka risti ylennettiin vuorelle, jotta kansa näkisi Ihmisen pojan kuolevan..."

* * * * *

"...Ja minä näin kuinka he avasivat Hänen kylkensä ja kuinka Hän heitti henkensä. Mutta silloin käännyin ristiin päin ja huusin tuskissani kuten te nyt huudatte:"

"Voi meitä, voi meitä, Herra! Sinä olet Jumala! miksi sallit tämän tapahtua, miksi kuolit, miksi kidutat meidän sydämiämme, jotka uskoivat, että Sinun valtakuntasi lähestyisi?..."

"...Mutta kolmantena päivänä hän, Herramme ja Jumalamme, nousi kuolleista ja oli meidän keskellämme, kunnes hän suurella kunnialla meni valtakuntaansa... Mutta me, saatuamme tuta uskomme heikkouden, voimistuimme sydämissämme ja kylvimme Hänen siementään..."

* * * * *

Nyt hän kääntyi sinne päin, mistä valitukset ensinnä olivat kuuluneet, ja hänen äänensä oli jo voimakkaampi, kun hän lausui:

"Miksi te valitatte?... Jumala itse antoi itsensä kärsimykseen ja kuolemaan, mutta te tahdotte, että Hän teitä säästäisi. Oi te heikkouskoiset! ettekö te ole ymmärtäneet Hänen oppiansa, eikö hän ole luvannut teille muuta kuin tämän elämän? Nyt hän tulee teidän luoksenne ja puhuu teille: 'seuratkaa minua!' Hän nostaa teidät luokseen, mutta te käytte kiinni maan pintaan ja huudatte: Herra, pelasta meidät!' Tomu olen minä Jumalan edessä, mutta teidän edessänne olen Jumalan apostoli ja Hänen sijaisenaan sanon teille Kristuksen nimeen: ei odota teitä kuolema, vaan elämä, ei kyyneleet ja valitukset, vaan ylistyslaulut, ei orjuus, vaan herraus! Minä, Jumalan apostoli, sanon sinulle, leski: sinun poikasi ei kuole, vaan menee kunniaan ja iankaikkiseen elämään, ja sinä tulet elämään yhdessä hänen kanssaan. Sinulle, isä, jonka viattoman tyttären pyövelit häpäisivät, vakuutan, että olet tapaava hänet valkeampana Hebronin liljoja! Teille, äidit, jotka he riistävät orvoilta, teille, jotka kadotatte isänne, teille, jotka valitatte, teille, joitten täytyy nähdä rakkaittenne kuolevan, teille, jotka olette surulliset, huolestuneet ja onnettomat, ja teille, joitten tulee kuolla Kristuksen nimeen, sanon, että te heräätte niinkuin unesta iankaikkiseen elämään ja niinkuin yöstä Jumalan aamunkoittoon. Pudotkoon Kristuksen nimessä kaihi silmiltänne ja tulkoon sydämiinne valkeus."

Näin lausuttuaan nosti hän ikäänkuin käskien kätensä, mutta he tunsivat uuden veren virtaavan suoniinsa ja ikäänkuin värityksen karkaavan luihinsa, sillä heidän edessään ei enää seisonut raihnas, huolten painama vanhus, vaan väkevä, joka riisti hengen heidän rinnoistaan ja nosti sen tomusta ja tuskasta korkeuteen.

"Amen!" huusivat useat äänet.

Mutta hänen silmiensä loisto kävi yhä kirkkaammaksi ja hänestä virtasi voimaa, majesteettia ja pyhyyttä. Päät taipuivat hänen edessään, ja kun amen-huuto oli vaiennut, jatkoi hän:

"Te kylvätte kyynelillä, että te ilolla saisitte niittää. Miksi te surette tämän maailman pahuutta? Maata, Roomaa, kaupungin muureja hallitsee Herra, joka asuu teissä. Kivet ovat kostuvat kyynelistä, veri on kasteleva hiekan ja teidän ruumiinne ovat täyttävät notkot, mutta minä sanon teille: te olette voittajat! Herra on tuleva rankaisemaan tätä rikosten, pimeyden ja ylpeyden kaupunkia, ja katso, te olette Hänen legionansa! Ja niinkuin Hän itse kärsimyksillään ja verellään on ostanut maailman vapaaksi synneistä, niin Hän tahtoo, että tekin kärsimyksillänne ja verellänne ostaisitte tämän vääryyden pesän vapaaksi synneistä!... Sen Hän teille julistaa minun suuni kautta."

Hän levitti kätensä ja loi silmänsä taivasta kohti. Mutta heidän sydämensä ikäänkuin lakkasivat sykkimästä, sillä he tunsivat, että hänen silmänsä näkevät jotakin, jota eivät heidän kuolevaiset silmänsä taida nähdä.

Apostolin kasvot olivat muuttuneet todella ja käyneet säteilevän kirkkaiksi. Jonkun aikaa hän vaikeni, ikäänkuin huumaus olisi tehnyt hänet mykäksi, mutta hetkisen perästä hän taasen korotti äänensä:

"Sinä olet täällä, Herra, ja osoitat minulle tiesi!... Kuinka, oi Kriste!... Tämänkö saatanan kaupungin, etkä Jerusalemia, Sinä tahdot tehdä pääkaupungiksesi? Näistä kyynelistä ja tästä verestäkö Sinä tahdot rakentaa seurakuntasi? Täälläkö, missä Nero tänään hallitsee, Sinun valtakuntasi on oleva? Oi Herra, Herra! Ja näitten heikkouskoistenko Sinä käsket laskea luunsa perustukseksi maailman Sionille ja minun henkenikö Sinä käsket vallita heitä ja maailman kansoja?... Katso, Sinä annat voimasi virrata

herkkoihin, että he väkeviksi tulisivat, ja Sinä käsket minun kaitsea lampaitasi aina aikojen ääriin asti... Ylistetyt olkoot Sinun neuvosi, joiden kautta me voiton saamme. Hosianna! Hosianna!..."

Ne, jotka olivat pelänneet, nousivat rohkeina, niiden sieluihin, jotka olivat epäilleet, valui uskon virta. "Hosianna!" huusi pian joku ääni, ja toinen jatkoi: "Kristuksen tähden!" Sitten hiljeni kaikki. Kirkas, kesäinen rusko tunki kellariin ja valaisi mielenliikutuksen kalventamat kasvot.

Pietari rukoili kauan, näkyihinsä vaipuneena, mutta vihdoin hän heräsi, käänsi hartaat, kirkastuneet kasvonsa kansan puoleen ja lausui:

"Niinkuin Herra on nyt voittanut epäilyksen teissä, niin menkää tekin voittamaan Hänen nimessään!"

Ja vaikka hän tiesi, että he voittavat, vaikka hän tiesi, mitä heidän kyynelistään ja verestään oli nouseva, pani mielenliikutus kuitenkin hänen äänensä vapisemaan, kun hän otti ristin, siunasi heitä ja lausui:

"Ja nyt vihin minä teidät, lapseni, kärsimykseen, kuolemaan, iankaikkisuuteen!"

Mutta he kerääntyivät hänen ympärilleen ja huusivat: "Me olemme jo valmiit, mutta suojele sinä pyhää päätäsi, sillä sinä olet Kristuksen sijainen ja huoneenhaltija". Näin sanoen tarttuivat he hänen viittansa liepeeseen, mutta hän laski kätensä heidän päälleen ja siunasi heitä kutakin erikseen, niinkuin isä siunaa lapsia, jotka ovat lähdössä pitkälle matkalle.

He alkoivat heti rientää pois kellarista, sillä heidän oli kiire kotiin, kotoa vankiloihin ja vankiloista arenalle. Heidän ajatuksensa irtaantuivat maailmasta ja liitelivät iäisyyden maille. He kulkivat kuin unissaan, kiihkeällä alttiudella uhraamaan voimansa ja kaikkensa taistelussa ylivoimaa ja "petojen" julmuutta vastaan.

Nereus, Pudensin palvelija, vei apostolin salatietä viinitarhasta kotiinsa. Läpi valoisan yön seurasi heitä Vinitius, ja kun he tulivat Nereuksen mökille, heittäytyi hän apostolin jalkain juureen.

Apostoli tunsu hänet ja kysyi:

"Mitä haluat, poikani?"

Seurattuaan asiain kulkua kellarissa ei Vinitius enää uskaltanut pyytää mitään. Hän vain kietoi käsivartensa apostolin polvien ympäri ja painoi nyyhkyttäen päänsä häntä vastaan, ikäänkuin sillä lailla rukoillen lohdutusta.

Apostoli virkkoi:

"Minä tiedän, että he ovat ottaneet neidon, jota sinä rakastat. Rukoile hänen puolestaan."

"Herra!" vaikeroi Vinitius kietoen yhä väkevämmin käsivartensa apostolin ympäri. "Herra! minä olen kurja matonen, mutta sinähän olet tuntenut Kristuksen. Rukoile Häntä! Puolusta Lygiaa!"

Tuskissaan vapisi hän kuin lehti ja löi otsansa maahan, sillä hän oli nähnyt apostolin voiman ja tiesi, että yksin hän saattoi palauttaa hänelle Lygian.

Hänen tuskansa liikutti Pietaria. Hän muisti, että Lygia kerran, Crispuksen uhkaamana, niinikään oli heittäytynyt hänen jalkainsa juureen anomaan lohdutusta. Hän oli silloin nostanut ylös tytön pään ja silittänyt hänen päätään. Samoin teki hän nyt Vinitiukselle.

"Poikani," sanoi hän, "minä tahdon rukoilla hänen puolestaan, mutta muista, mitä vasta lausuin heikkouskoisille: että Jumala itse kärsi ristin tuskat. Muista myöskin, että tätä elämää seuraa toinen, ikuinen."

"Tiedän!... Kuulinhan, pääsi Vinitiukselta, joka kalpein huulin keräsi ilmaa keuhkoihinsa.—Mutta, katso herra ... en saata. Jos tarvitaan verta, niin rukoile Kristusta että Hän ottaa minun vereni... Olenhan soturi. Minä tahdon kärsiä hänelle määrättyt tuskat kaksinkertaisina, kolminkertaisina, kunhan hän pääsee vapaaksi! Hän on vielä lapsi, oi herra! Mutta Kristus on väkevempi kuin Caesar. Minä tiedän, että Hän on väkevempi!... Pidäthän sinäkin Lygiasta. Siunasithan sinä meidät! Hän on vielä viaton lapsi!..."

Vinitius kumartui taasen maahan, nojasi päänsä Pietarin polvia vasten ja toisti toistamistaan:

"Sinä tunsit Kristuksen, herra! Sinä tunsit hänet, sinua Hän kuulee!
Asetu Lygian puolelle!"

Pietari sulki silmänsä ja rukoili kiihkeästi.

Kesäinen aamurusko oli taasen alkanut punailla taivasta. Vinitiuksen silmät riippuivat apostolin huulilla, hän odotti häneltä elämän—tai kuolemantuomiotaan. Oli aivan hiljaista. Ainoastaan peltopyyt piipattivat viinitarhassa ja kaukaa Via Salarian luota kuului myllynkivien kumea jyrinä.

"Vinitius," kysyi apostoli vihdoin, "uskotko sinä?"

"Herra, olisinko muuten tullut tänne?" vastasi Vinitius.

"Usko siis loppuun asti, sillä usko saattaa vuoria siirtää. Vaikka näkisit neidon pyövelin kirveen alla tai jalopeuran kidassa, niin usko yhä, että Kristus voi hänet vapauttaa. Usko ja rukoile Häntä, ja minä tahdon rukoilla sinun kanssasi."

Hän nosti kasvonsa taivasta kohti ja lausui suurella äänellä:

"Oi laupias Kriste, katso tämän kärsivän sydämen puoleen ja lohduta sitä! Oi laupias Kriste, käännä myrsky pois lammaislaumastasi! Oi laupias Kriste, joka itse rukoilit Isää ottamaan pois huuliltasi katkeran kalkin, käännä se pois palvelijasi huulilta! Amen!"

Vinitius korotti kätensä taivasta kohti ja puhui vaikeroiden:

"Oi Kriste, minä olen sinun omasi! Ota minut hänen asemestaan!"

Idän taivas alkoi jo valjeta.

VIIDESKYMMENTEN NELJÄS LUKU.

Erottuaan apostolista riensi Vinitius vankilaan, ja hänen sydämeensä oli syttynyt uusi toivo. Jossakin syvällä hänen sielussaan huusi kyllä vielä pelko ja epätoivo, mutta hän koetti tukahduttaa ne äänet. Hänestä tuntui mahdottomalta, ettei Jumalan edustajan pyyntö ja hänen oman rukouksensa voima vaikuttaisi. Hän pelkäsi toivoa, pelkäsi myöskin epäilystä. "Minä tahdon uskoa hänen laupeuteensa, vaikka näkisin Lygian jalopeuran kidassa", lausui hän itsekseen. Ja hän uskoi, vaikka hänen sydämensä vapisi ja vaikka kylmä hiki peitti hänen ohimonsa. Hänen sydämensä sykintä muuttui nyt lakkaamattomaksi rukoukseksi. Hän alkoi käsittää, että usko voi siirtää vuoria, sillä hän tunsi, että hänen sielussaan eli kumma voima, jota hän ei ennen ollut tuntenut. Varmaan hän tänään saattoi saada aikaan töitä, joihin hän ei eilen olisi pystynyt. Välistä tuntui siltä kuin vaara jo olisi mennyt menojaan. Kun epätoivo valituksineen uhkasi hiipiä hänen sieluunsa, muisteli hän merkillistä yötä ja pyhiä, harmaantuneita kasvoja, jotka rukoillen olivat katselleet taivasta kohden. "Ei! Kristus ei jätä ensimmäisen opetuslapsensa ja lampaittensa paimenen rukousta kuulematta. Kristus ei kiellä häneltä mitään, enkä minä enää tahdo epäillä." Ja hän riensi vankilaa kohti niinkuin ainakin hyvän viestin tuoja.

Mutta vankilan edustalla kohtasi häntä odottamaton este.

Pretorianien päämiehet, jotka vuorotellen vartioivat mamertilaista vankilaa, tunsivat jo kaikki hänet ja päästivät hänet tavallisesti esteitä tekemättä vankilaan, mutta tällä kertaa ei rivi avautunutkaan hänelle, vaan sadanpäämies tuli hänen luokseen ja virkkoi:

"Suo anteeksi, jalosukuinen tribuni, emme tänään saa päästää ketään vankilaan."

"Ettekö saa?" toisti Vinitius kalveten.

Soturi katseli häntä säälien ja vastasi:

"Niin, emme saa. Caesar on kieltänyt. Vankilassa on paljon sairaita, ja ehkäpä he pelkäävät, että taudit leviäisivät kaupunkiin tervehtijöiden mukana."

"Sanoitko, että kielto koskee vain tätä päivää?"

"Puolipäivän aikaan on vartijain muutos."

Vinitius vaikenä ja paljasti päänsä, sillä "pileolus", joka oli hänen päässään, tuntui painavalta kuin lyijy.

Soturi tuli vieläkin likemmä ja lausui matalalla äänellä:

"Rauhoitu, herra. Vartijat ja Ursus varjelevat häntä."

Tämän sanottuaan hän kumartui ja piirsi silmänräpäyksessä pitkällä, gallialaisella miekallaan kalan kuvan kadun kivilaattaan.

Vinitius vilahti häneen kiireesti.

"...Ja olet pretoriani?..."

"Olen, kunnes joudun tuonne," vastasi soturi vankilaa osoittaen.

"Minäkin palvelen Kristusta."

"Ylistetty olkoon hänen nimensä! Minä tiedän sen, herra. En saata päästää sinua vankilaan, mutta jos kirjoitat kirjeen, niin annan sen vartijoille."

"Kiitän sinua, veljeni!..."

Hän painoi soturin kättä ja läksi.

»Pileolus» oli jo lakannut painamasta hänen päätään. Aamuinen aurinko nousi vankilanmuurien takaa ja sen kirkkaus valoi uutta lohtua Vinitiuksen sydämeen. Tuo kristitty sotamies antoi hänelle uuden todistuksen Kristuksen voimasta. Hetkisen perästä hän pysähtyi katselemaan punertavia pilviä, jotka olivat nousseet Kapitoliumin ja Jupiter Statorin temppelin päälle, ja puhkesi puhumaan:

"En saanut tänään nähdä Lygiaa, mutta minä uskon Sinun laupeuteesi."

Kotona odotti häntä Petronius, joka, kuten tavallisesti, oli muuttanut yön päiväksi ja joka vasta oli palannut kotiin. Hän oli sentään jo ehtinyt kylpeä ja antaa voidella ruumiinsa, mennäkseen levolle.

"Tuon sinulle uutisen," virkkoi hän. "Olin tänään Tullius Senecion luona, ja siellä oli Caesarkin. En tiedä, minkätähden Poppaeen päähän oli pälkähtänyt ottaa mukaansa Rufius... Ehkäpä sentähden, että poika kauneudellaan pehmittäisi Caesarin sydämen. Onnettomuudekseen lapsi, jonka oli uni, lukemisen aikana nukkui,—aivan kuten aikoinaan Vespasianus—ja kun Vaskiparta sen näki, heitti hän sitä suurella pikarilla niin että se pahasti vikaantui. Poppaea pyörtyi, mutta kaikki kuulivat Caesarin huutavan: »Olen saanut aivan kyllikseni tuosta sikiöstä!» Sinä tiedät, että sellaiset sanat ovat kuolemantuomio."

"Augustaa kohtaa Jumalan rangaistus," vastasi Vinitius, "mutta miksi kerrot tätä minulle?"

"Sentähden, että Poppaeen viha tähän asti on seurannut sinua ja Lygiaa, mutta ehkä hän nyt, kun häntä itseään on kohdannut onnettomuus, helpommin taipuu heittäämään kostonsa. Ehkä häneen nyt saattaa vaikuttaa. Näen hänet tänä iltana ja koetan puhua hänen kanssaan."

"Kiitän sinua. Ilmoitat minulle hyvän uutisen."

"Mutta kylve sinä nyt ja lähde levolle. Huulesi ovat siniset ja olet kuin varjo."

Vinitius kysyi:

"Tiedätkö, onko ensimmäisen *ludus matutinuksen* päivä jo määrätty?"

"Kymmenen päivän perästä. Mutta muut vankilat otetaan ensin. Jota enemmän aikaa saamme, sitä parempi. Emme vielä ole aivan hukassa."

Hän ei kuitenkaan itsekään uskonut mitä hän sanoi, sillä hän oli päinvastoin varma, että Lygia auttamattomasti oli turmioon tuomittu, koska Caesar Alituruksen pyyntöön oli osannut vastata niin kauniisti, vertaamalla itseään Brutukseen. Hänen oli niin sääli Vinitiukselta, ettei hän raaskinut ilmaista hänelle, mitä hän Senecalta oli kuullut: että Caesar ja Tigellinus olivat päättäneet ennen kidutusta valita kauneimmat kristityt tytöt itsensä ja ystäviensä häväistäviksi. Muut olivat kilpaleikkipäivänä jätettävät pretorianien ja petojenkesyttäjien haltuun.

Huomattuaan, ettei Vinitius missään tapauksessa halua elää kauemmin kuin Lygia, rupesi Petronius tahallaan istuttamaan toivoa hänen sydämeensä. Hänen kävi ensinnäkin häntä sääli ja toiseksi hän estetikkona toivoi, ettei hän kuolisi lahtuneena, tuskan ja unettomuuden rumentamana, vaan kauniisti.

"Puhun tänään Augustalle," sanoi hän, "tähän tapaan: pelasta Vinitiukselle Lygia, niin minä pelastan sinulle Rufiuksen. Aion todella tehdä sen. Sillä oikealla hetkellä lausuttu sana voi vaikuttaa Vaskipartaan niin, että hän määrää ihmisen joko surmattavaksi tai jättää hänet elämään. Pahimmassa tapauksessa voitamme aikaa."

"Kiitän sinua," toisti Vinitius.

"Parhaiten osoitat minulle kiitollisuuttasi, jos syöt ja nukut. Kautta Athenen! Odysseus muisti

suurimmassakin onnettomuudessaan nukkua ja syödä. Olet kai viettänyt koko yön vankilassa."

"En," vastasi Vinitius. "Aioin kyllä mennä sinne, mutta sinne ei päästetty ketään. Otpa sinä, Petronius, selkoa siitä, tarkoittaako kielto tätä päivää vai koko aikaa ennen kilpaleikkejä."

"Otan siitä tänä yönä selon ja ilmoitan sinulle huomisaamuna, miksi kielto on annettu ja kuinka kauan se on voimassa. Mutta vaikka itse Helios, ikävystyneenä kimmeriläiseen maahansa, nyt astuisi alas luoksemme, niin menisin nukkumaan. Seuraa sinä minun esimerkkiäni."

He erosivat, mutta Vinitius läksi kirjastoon kirjoittamaan Lygialle.

Saatuana kirjeen valmiiksi läksi hän sitä itse viemään kristitylle sadanpäämiehelle, joka puolestaan paikalla vei sen vankilaan. Hetkisen perästä hän palasi tuoden Lygialta terveisiä ja luvaten vielä samana päivänä toimittaa Vinitiukselle hänen vastauksensa.

Vinitius ei kuitenkaan tahtonut palata kotiin, vaan istuutui kivilohkareelle odottamaan Lygian kirjettä. Aurinko oli jo korkealla, ja Clivus Argentariuksen kautta tulvi, kuten tavallisesti, suuria ihmisjoukkoja Forumille. Myyjät kauppasivat tavaroitaan, ennustajat tarjosivat ohikulkeville palvelustaan, kaupunkilaiset astelivat itsetietoisina rostrumeille kuulemaan jotakin tunnettua puhujaa tai juttelemaan viimeisten uutisten johdosta. Jota helteisemmäksi auringon paahde kävi, sitä innokkaammin kerääntyivät tyhjäntoimittajat etsimään suojaa temppeleiden porttiholveista, joista yhtämittaa lentää kahautteli kokonaisia kyyhkysparvia. Taivaan sineä vastaan loistivat niiden valkeat siivet auringon valossa.

Häikäisevä valo, ihmisvilinä, helle ja ääretön väsymys rupesivat vihdoin vaikuttamaan Vinitiukseseen. Häntä alkoi raukaista. Moraan pelaavien poikien yksitoikkoiset huudot ja sotamiesten tahdissa käyvät askeleet tuudittivat häntä uneen. Muutamia kertoja hän vielä nosti päätään ja yritti iskeä silmänsä vankilaan, mutta sitten hän vaipui paadelle ja nukkui kuin lapsi, joka kauan itkettyään vaipuu unen helmaan.

Unikuvat rupesivat pitämään peliään. Hän oli läpi yön kantavanaan sylissään Lygiaa jossakin oudossa viinitarhassa. Heidän edellään kulki Pomponia Graecina, kädessä lamppu, jolla hän valaisi tietä. Ääni, joka oli kuin Petroniuksen ääni, huusi etäältä: "palaa takaisin!", mutta hän ei välittänyt huudosta, vaan seurasi yhä Pomponiaa, kunnes he saapuivat mökille, jonka kynnyksellä seisoi apostoli Pietari. Vinitius osoitti hänelle nyt Lygiaa ja virkkoi: "Me tulemme arenalta, herra, mutta emme saa häntä heräämään. Herätä sinä hänet." Mutta Pietari vastasi: "Kristus tulee itse häntä herättämään!" Sitten alkoivat mielikuvat hämääntyä. Vinitius oli näkevinään Neron ja Poppaeen, joka piteli sylissään pientä Rufiusta. Pojan otsa oli verinen, ja Petronius pesi sitä. Tigellinus siroitteli tuhkaa pöydälle, joka oli täynnä herkullisia ruokia. Vitellius hotki paraikaa ruokia. Kesteissä Oli myöskin joukko muita augustianeja. Vinitius lepäsi Lygian vieressä; mutta pöytien välissä kulki jalopeuroja, joiden hallavista harjoista tippui verta. Lygia pyysi, että Vinitius saattaisi hänet pois, mutta Vinitius kävi äkkiä niin hirveän voimattomaksi, että hän tuskin saattoi liikkua. Sitten tuli uni vieläkin sekavammaksi, kunnes lopulta vallitsi täydellinen pimeys.

Auringon paahde ja ympäröivien huudot hänet vihdoin herättivät syvästä unesta. Vinitius avasi silmänsä: katu oli mustanaan väkeä, mutta kaksi keltaisiin tunicoihin puettua edeltäjuoksijaa työnsi pitkillä sauvoilla ihmisiä syrjään, huutaen ja raivaten tietä loistavalle kantotuolille, jota neljä väkevää egyptiläistä orjaa oli kuljettamassa.

Kantotuolissa istui mies, puettuna valkeihin vaatteisiin. Hänen kasvojaan ei saattanut nähdä, sillä papyruskäärö oli hänen kasvojensa edessä ja hän luki tarkkaavasti.

"Tietä jalosukuiselle augustianille!" huusivat edeltäjuoksijat.

Katu oli kuitenkin niin täynnä kansaa, että kantotuolin hetkeksi täytyi seisahtua. Silloin augustiani kärsimättömänä päästi papyruskäärön käsistään, nosti päätään ja huusi:

"Ajakaa pois tuo roistoväki! Kiireesti!"

Samassa hän huomasi Vinitiuksen, painoi alas päänsä ja kätki kiireesti kasvonsa papyruksensa taakse.

Mutta Vinitius sivelsi kädellä otsaansa ja luuli yhä näkevänsä unta.

Kantotuolissa istui Chilon.

Edeltäjuoksijat olivat nyt saaneet tien auki ja egyptiläiset olivat juuri lähtemäisillään liikkeelle, kun nuori tribuni, jolle monet tähän asti käsittämättömät asiat äkkiä olivat selvenneet, likeni kantotuolia.

"Tervehdän sinua, Chilon!" virkkoi hän.

"Nuorukainen," vastasi kreikkalainen ylpeästi ja arvokkaasti, koettaen näyttää niin levolliselta kuin suinkin vaikka sangen huonolla menestyksellä, "terve sinullekin. Mutta älä pidätä minua, sillä minä olen matkalla ystäväni, jalosukuisen Tigellinuksen luokse!"

Vinitius kävi kiinni kantotuolin laitaan, kurottautui Chilonin puoleen, katsoi häntä suoraan silmiin ja kysyi matalalla äänellä:

"Sinäkö Lygian ilmiannoit?"

"Oi Memnonin kolossi!" huudahti Chilon kauhistuen.

Vinitiuksen silmissä ei sentään ollut minkäänlaista uhkaa, joten vanhan kreikkalaisen pelko kiireesti meni menojaan. Hän muisti olevansa Tigellinuksen, jopa itse Caesarin suojeluksen alaisena, häntä varjeli siis voima, jonka edessä kaikki vapisivat. Sitäpaitsi oli hänen ympärillään väkeviä orjia, ja Vinitius seisoి hänen edessään aseetonna, kasvot laihtuneina ja tuskan kalvamina.

Kun hän sen muisti, palasi hänen rohkeutensa. Hän iski Vinitiukseseen punoittavat silmänsä ja kuiskasi:

"Kun minä olin kuolemaisillani nälkään, käskit sinä ruoskia minua."

Hetkisen ajan he vaikenivat molemmat, sitten lausui Vinitius kolkolla äänellä:

"Tein väärin sinua kohtaan, Chilon!..."

Kreikkalainen nosti päätään, näpättyi sormiaan, kuten Roomassa oli tapana tehdä kun tahdottiin osoittaa ylenkatsetta ja halveksimista, ja virkkoi niin ääneen, että kaikki saattoivat kuulla:

"Hyvä ystävä, jos tahdot pyytää minun apuani, niin tule aamulla talooni Esquilinuksella. Kylvettyäni otan vastaan vieraita ja klienttejä."

Hän viittasi kädellään, ja egyptiläiset lähtivät liikkeelle. Mutta keltaisiin tunicoihin puettut orjat huiskivat sauvoillaan ja huusivat:

"Tietä jalosukuisen Chilon Chilonideksen kantotuolille. Tietä! Tietä!..."

VIIDESKYMmenesVIIDES LUKU.

Pitkässä, hätäisesti kokoon kyhätyssä kirjeessä lausui Lygia Vinitiukselle jäähyväiset ainiaaksi. Hän tiesi, ettei ketään enää päästettäisi vankilaan ja että hän saisi nähdä Vinitiuksen vasta arenalta. Nyt hän siis pyysi Vinitiukselta tiedustelemaan, koska heidän vankilansa vuoro tulisi, sekä olemaan läsnä kilpaleikeissä, jotta hän vielä kerran eläessään saisi nähdä hänet. Kirjeessä ei saattanut huomata vähintäkään pelkoa. Lygia kirjoitti päinvastoin ikävöivänsä arenaa ja vapautusta vankilasta, kuten kaikki muutkin vangit. Toivoen, että Pomponia ja Aulus jo olisivat palanneet Roomaan, rukoili hän Vinitiukselta pyytämään, että hekin saapuisivat sirkukseen. Jokaisesta hänen sanastaan henki uskon kiihko, tuo omituinen irtaantuminen elämästä, jossa kaikki vangitut elivät, ja samalla järkähtämätön usko siihen, että lupausten täytyy toteutua haudan tuolla puolen. "Yhdentekevähän on", kirjoitti hän, "vapauttaako Kristus minut nyt vai kuoleman jälkeen, apostolin suun kautta on hän antanut sinut minulle, siis olen minä sinun omasi." Hän rukoili Vinitiukselta Jumalan nimessä, ettei hän surisi eikä antaisi tuskan vallata mieltään. Kuolema ei hänelle merkinnyt kihlauksen purkautumista. Lapsellisella luottamuksella vakuutti hän Vinitiukselle sanovansa Kristukselle, heti kun tuska arenalla oli loppunut, että Marcus, hänen sulhasensa, on jäänyt Roomaan ja että hän siellä ikävöi morsiantaan koko sydämestään. Ja hän arveli, että Kristus ehkä sallisi hänen henkensä hetkiseksi liittää hänen luokseen kertomaan, että hän elää, ettei hän muista tuskaa ja että hän on onnellinen. Koko kirje henki onnea ja rajatonta toivoa. Se sisälsi vain yhden pyynnön, joka vielä liittyi tämän maailman asioihin: hän pyysi, että Vinitius korjaisi hänen ruumiinsa spoliariumista ja hautaisi sen vaimonsa ruumiina samaan kammioon, jossa hän itse kerran oli lepäävä.

Vinitius luki kirjeen murtunein mielin, mutta samalla hänestä tuntui mahdottomalta, että Lygia voisi saada surmansa villien petojen kynsissä ja ettei Kristus häntä armahtaisi. Juuri siinä hänen toivonsa ja luottamuksensa vielä riippui kiinni. Kotiin palattuaan kirjoitti hän Lygialle, että hän joka päivä lähtee

Tullianumin muurien edustalle odottamaan hetkeä, jolloin Kristus murtaa muurit ja antaa hänet hänelle. Hän käski Lygiaa uskomaan, että Kristus saattaa pelastaa hänet hänelle vaikkapa sirkuksesta, että suuri apostoli rukoilee Häntä ja että pelastuksen hetki on likellä. Kristityn centurion piti viedä kirje perille seuraavana aamuna.

Mutta kun Vinitius seuraavana päivänä saapui vankilan edustalle, astui sadanpäämies rivistään, tuli hänen luokseen ja virkkoi:

"Kuule minua, herra. Kristus, joka sinun mielesi on valaissut, on osoittanut sinulle armonsa. Tänä yönä tulivat Caesarin ja prefektin orjat valitsemaan kristittyjä neitsyitä heidän häväistävikseen; he kysyivät sinunkin morsiantasi, mutta meidän Herramme lähetti hänelle kuumeen, johon monet Tullianumin vangeista jo ovat kuolleet. Sentähden eivät he huolineet hänestä. Eilen illalla hän jo oli tiedoton, ja kiitetty olkoon Vapahtajan nimi, sillä sama tauti, joka pelasti hänet häpeästä, voi pelastaa hänet kuolemastakin."

Vinitiuksen täytyi nojata soturin käsivarteen, jottei kaatuisi.

"Kiitä laupiasta Jumalaa," jatkoi soturi. "Linuksen he ottivat ja veivät kidutettavaksi, mutta kun huomasivat, että hän jo tekee loppuaan, antoivat he hänet pois. Ehkä he nyt antavat Lygiankin, ja ehkä Kristus tekee hänet terveeksi."

Hetkisen ajan nuori tribuni vielä seisoi pää kumarassa, mutta sitten hän ojentui suoraksi ja lausui hiljaa:

"Olet oikeassa, sadanpäämies. Kristus yksin pelasti hänet häpeästä. Hän voi hänet kuolemastakin pelastaa."

Ja istuttuaan vankilan muurin juurella iltaan asti palasi hän kotiin lähettääkseen väkeä tiedustelemaan Linusta ja toimittamaan hänet johonkin kaupungin ulkopuolella olevista huviloistaan.

Kuultuaan nämä uutiset päätti Petroniuskin ryhtyä toimeen. Kerran hän jo oli ollut Poppaeen luona ja nyt hän läksi hänen luokseen toisen kerran. Hän tapasi hänet pienen Rufiuksen vuoteen ääressä. Lapsi makasi pää halki, kuumehoureissa, ja äiti vartioi sitä epätoivoissaan. Hänen sydämessään vallitsi kauhu, sillä hän pelkäsi, että hänen lastaan ehkä vaani vielä hirveämpi kuolema, jos hän sen saisikin pelastetuksi taudista.

Hän oli niin kokonaan oman tuskansa vallassa, ettei hän tahtonut kuulla puhuttavankaan Lygiasta ja Vinitiuksesta. Petronius osasi kuitenkin pelästyttää hänet. "Sinä olet", lausui hän, "loukannut uutta, tuntematonta jumalaa. Sinä, Augusta, palvelet tietääkseni heprealaisten Jehovaa, mutta kristityt väittävät Kristusta hänen pojakseen. Mieti siis, eikö sinua mahtane painaa isän viha. Kuka tietää vaikka nämä tapahtumat olisivat isän kosta ja vaikka Rufiuksen elämä riippuisi sinun vastaisesta menettelystäsi."

"Mitä minun sitten pitää tehdä?" kysyi Poppaea kauhistuksissaan.

"Lepytä vihastunut jumala."

"Kuinka?"

"Lygia on sairas. Koeta vaikuttaa Caesariin tai Tigellinukseen niin, että he luovuttavat hänet Vinitiukselle."

Mutta Poppaea kysyi epätoivoissaan:

"Luuletko että minä voin?"

"Jollet sitä saa aikaan, niin voit ainakin tehdä jotakin muuta. Jos Lygia paranee, niin hänen täytyy kulkea kuolemaan. Mene sinä Vestan temppeliin ja pyydä *virgo magna* sattumalta saapumaan Tullianumin edustalle juuri sinä hetkenä, jolloin vankeja lähdetään kuljettamaan kuolemaan. Pyydä vestalitarta vapauttamaan tyttö. Hän ei sitä sinulta kiellä."

"Mutta entä jos Lygia kuolee kuumeeseen?"

"Kristityt sanovat Kristuksen olevan kostonhimoisen, mutta oikeudenmukaisen: ehkä sinä lepytät hänet pelkällä hyvällä tahdollasi."

"Antakoon minulle merkin, että hän pelastaa Rufiuksen."

Petronius kohautti olkapäitään.

"Minä en ole tullut tänne hänen lähettiläänään, oi jumalatar. Sanon sinulle vain, että koeta elää paremmassa sovussa jumalien, sekä roomalaisten että vieraiden kanssa."

"Minä lähden!" huudahti Poppaea murtuneella äänellä.

Petronius hengitti syvään.

"Vihdoinkin olen saanut aikaan jotakin!" ajatteli hän.

Ja palattuuaan Vinitiuksen luokse virkkoi hän:

"Rukoile jumalaasi, ettei Lygia kuolisi kuumeeseen, sillä jollei hän kuole, niin suuri vestalitar káskee vapauttaa hänet. Itse Augusta pyytää häntä sitä tekemään."

Vinitius loi häneen silmänsä, joista kuume loisti, ja vastasi:

"Hänet vapauttaa Kristus."

Mutta Poppaea, joka Rufiusta pelastaakseen oli valmis polttamaan hekatombeja kaikille maailman jumalille, läksi vielä samana iltana Forumille vestalittarien luokse. Sairaana lapsen hän oli jättänyt uskollisen palvelijattaren Silvian huostaan, joka aikoinaan oli imettänyt häntä itseäänkin.

Palatinuksella oli lapsen kohtalo sentään jo määrätty. Caesarittaren kantotuoli oli tuskin kadonnut Suuren Portin taakse, kun huoneeseen, jossa pieni Rufius nukkui, astui kaksi Caesarin vapautettua. Toinen heistä karkasi paikalla Silvian kimppuun ja tukki hänen suunsa, toinen koppasi kouraansa pienen, vaskisen sfinksin kuvan ja tappoi hänet ensi lyömällä.

Sitten he likenivät Rufiusta. Kuumeen heikontama tiedoton poika, joka ei ymmärtänyt, keitä hänen ympärillään liikkui, hymyili miehille ja räpytteli kauniita silmiään, ikäänkuin koettaakseen tuntea, keitä he olivat. Mutta kun miehet olivat saaneet riistetyksi imettäjältä yön eli niinsanotun cingulumin, kietoivat he sen pojan kaulan ympäri ja alkoivat kuristaa. Lapsi yritti huutaa äitiä, mutta typeryi pian ja heitti henkensä. Miehet käärivät hänet vaatteeseen, hyppäsivät odottavien hevosten selkään ja läksivät sitten kiireen kautta Ostiaan, jossa heittivät ruumiin mereen.

Poppaea ei tavannut suurta vestalitarta kotona, sillä hän oli, kuten muutkin vestalittaret, paraikaa Vatiniuksen luona kemuissa. Poppaea palasi sentähden piankin Palatinukselle. Kun hän näki tyhjän vuoteen ja Silvian kylmän ruumiin, pyörtyi hän. Toinnuttuaan rupesi hän huutamaan lastaan, ja hänen huutonsa kuului koko yön ja seuraavan päivän.

Kolmantena päivänä käski Caesar hänen saapua kemuihin. Hän pukeutuikin ametistinkarvaiseen tunicaan, totteli käskyä ja istui Caesarin rinnalla kivettynein kasvoin, kultatukkaisena, äänetönnä, kauniina ja uhkaavana kuin kuoleman enkeli.

VIIDESKYMmeneskuudes luku.

Ennenkuin Flaviukset rakensivat Colosseumin olivat Rooman amfiteatterit rakennetut puusta. Sentähden ne kaikki paloivatkin tulipalossa. Nero antoi silloin luvattuja kilpaleikkejä varten rakentaa useita uusia, muun muassa yhden erinomaisen suuren, johon heti tulipalon lakattua oli ruvettu kuljettamaan mahtavia hirsiä Atlas-vuorten rinteiltä, osaksi meritse, osaksi Tiberiä myöten. Komeuteen ja uhrien paljouteen nähden tuli näiden kilpaleikkien viedä voitto kaikilta edellisiltä, sentähden rakennettiin sekä ihmisten että petojen tilat tavattoman laajoiksi. Tuhannet käsityöläiset tekivät työtä yöt ja päivät. Rakennettiin ja koristettiin väsymättömällä kiireellä. Kansa tiesi kertoa ihmeellisiä juttuja pilareista, jotka olivat tehdyt pronssista, meripihkakivestä, norsunluusta, helmiemosta ja merentakaisista simpukankuorista. Istuimien välissä juoksi kanavia, täynnä jäistä, vuorilta tuotua vettä, jotta rakennuksessa kuumimmankin helteen aikana vallitsisi miellyttävä viileys. Jättiläiskokoinen, purppurainen "velarium" varjeli auringonsäteiltä. Istumarivien väliin oli niinikään asetettu suitsutusastioita, jotta voitaisiin polttaa hyvänhajuisia arapialaisia yrtejä. Ylhäälle oli kiinnitetty astioita safrani- ja verbena-kasteen pirskoittamista varten. Kuuluisat rakennusmestarit Severus ja Celer olivat käyttäneet kaiken taitonsa saadakseen aikaan verrattoman amfiteatterin, johon mahtuisi sellainen määrä uteliaita katselijoita, ettei yksikään amfiteatteri vielä ollut suonut tilaa niin monelle.

Sinä päivänä, jolloin *ludus matutinuksen* piti alkaa, kerääntyi amfiteatterin edustalle jo aamun koittaessa joukoittain ihmisiä odottamaan ovien aukenemista ja ihastuksella kuuntelemaan leijonien

kiljunaa ja pantterien käheää karjuntaa sekä koirien ulvomista. Pedot eivät kahteen päivään olleet saaneet ruokaa, sensijaan oli häkkien edustalla pidetty verisiä lihakappaleita, jotta niiden nälkä ja verenhimo oikein kiihtyisi. Tuon tuostakin nousi sellainen villien äänten myrsky, etteivät sirkuksen ympärillä seisovat ihmiset saattaneet puhella ja että kauhu sai herkkätuntoisimmat kalpenemaan. Auringon noustessa alkoi sirkuksesta kuulua työntä, heleää laulua. Kansanjoukko kuunteli kummissaan, ja suusta suuhun kulki huuto: "kristityt! kristityt!" Heitä oli todella edellisenä yönä tuotu joukoittain amfiteatteriin, eikä vain yhdestä vankilasta, kuten alussa oli aiottu, vaan kaikista joku määrä. Kansa tiesi, että näytännöt tulisivat kestävänsä viikkoja, jopa kuukausia, mutta useat epäilivät, että pedot yhdessä päivässä jaksaisivat lopettaa kaikki kristityt, jotka olivat määrättyt sen päivän osalle. Miesten, naisten ja lasten äänet, jotka veisasivat aamuvirttään, olivat niin lukuisat, että asiantuntijat arvelivat petojen väsyvän ja kyllästyvän, vaikkei arenalle yhtäaikaa heitettäisikään useampia kuin sata tai kaksisataa ruumista. Eivät ne illaksi jaksaisi repiä kaikkia. Toiset olivat sitä mieltä, että vaikutus häiriytyisi, jos arenalle yhtäaikaa tulisi liian paljon uhreja. Silloin ei näytelmästä voisi nauttia laisinkaan niin paljoa kuin pitäisi. Jota likemmä päästiin aikaa, jolloin sisäkäytävät eli n.s. vomitoriot olivat avattavat, sitä äänekkäämmäksi kansanjoukko kävi. Ihmiset laskivat leikkiä ja juttelivat kaikkinaisista kilpaleikkeistä koskevista asioista. Syntyi puolueita, jotka kiistelivät siitä, leijonatko vai tiikerit paremmin jaksaisivat repiä ihmisiä. Lyötiin vetoakin. Toiset keskustelivat miekkailijoiden kanssa, joiden piti esiintyä arenalla ennen kristittyjä, ja taasen syntyi puolueita. Kuka asettui samnitien, kuka gallien, kuka mirmillonilaisten, kuka trakilaisten, kuka verkkomiesten puolelle. Varhain aamulla nämä sitten, pienemmissä tai suuremmissa ryhmissä, opettajiensa n.s. lanistain johdolla alkoivat tulla amfiteatteriin. Voimia säästääkseen kulkivat he aseettomina, milloin aivan alasti, milloin kantaen kädessään vihreitä oksia tai kukkaköynnöksiin kiedottuina, nuorina, kauniina ja elämää uhkuvina aamuauringon valossa. Heidän voimakkaat ruumiinsa välkkyivät öljystä. Kaunismuotoisina kuin marmorikuvat ihastuttivat he kaikkia, jotka ihailivat kauniita muotoja. Useat heistä olivat tunnettuja henkilöitä, ja yhtämittaa puhkesi joukko huutamaan: "Terve Furnius! terve Leo! terve Maximus! terve Diomedes!" Nuoret tytöt loivat heihin rakastuneita silmäyksiä, ja he puolestaan valitsivat kauneimman tytön, laskettelivat pilapuheita ikäänkuin ei heillä olisi ollut minkäänlaista huolta, heittelivät lentosuudelmia tai puhkesivat puhumaan: "Syleile minua ennenkuin kuolema minua syleilee!" Sitten he katosivat porttien taakse, monet jäädäkseen sille tielle. Joukon huomio kiintyi yhä uusiin tulokkaihin. Miekkailijoiden perässä tuli ruoskilla varustettuja miehiä, n.s. "mastigophoroi", joiden tehtävä oli ruoskia ja ärsyttää miekkailijoita. Sitten suuntautui "spoliariumin" puolta kohden pitkä rivi rattaita, täynnä puisia ruumisarkkuja. Kuormat nähdessään sai kansa taasen ilonaihetta, sillä arkkujen lukumäärä lupaili komeaa näytelmää. Tuli miehiä, joiden virkana oli haavoittuneiden surmaaminen, ja he olivat puetut Charoniksi tai Mercuriukseksi, tuli miehiä, joiden piti valvoa järjestystä sirkuksessa, tuli orjia, joiden tehtävänä oli virkistysten tarjoaminen, ja vihdoin pretorianeja, joita aina piti olla amfiteatterissa Caesarin ympärillä, tarpeen varalta.

Vihdoin avattiin vomitoriot ja ihmislauma pääsi tunkeutumaan sirkukseen. Mutta uteliaita oli niin paljon, että tulva kesti koko tunnin, ja kaikki hämmästelivät, että koko tämä lukematon kansanpaljous mahtui amfiteatteriin. Pedot, jotka vainusivat ihmishajua, karjuivat entistä hurjemmin. Katselijat etsivät paikkojaan, ja koko sirkus oli täynnä pauhua niinkuin meri myrskyllä.

Vihdoin saapui kaupungin prefekti vartijoidensa ympäröimänä, ja häntä seurasi katkeamattomana sarjana senaattorien, konsuleiden, pretoreiden, aedilien, palatsin ja virastojen virkamiesten, pretorianipäällikköjen, patricioiden ja ylhäisten naisten kantotuoleja. Muutamien kantotuolien edellä kulki liktoreja, jotka pitelivät vitsakimpun keskelle asetettua kirvestä, toisten edellä astui orjajoukkoja. Kantotuolien kultaus, valkeat ja kirjavat puvut, sulat, korvarenkaat, jalokivet ja kirveiden terät välkkyivät auringonpaisteessa. Joukko tervehti mahtimiehiä äänekkäillä huudoilla, jotta koko sirkus kaikui. Tuon tuostakin saapui paikalle vielä pieniä pretorianiosastoja.

Hiukan myöhemmin tulivat eri temppelien papit, ja heidän perässään kannettiin, liktorien kuuluttamina, Vestan pyhiä neitsyitä. Kilpaleikkien alkaminen odotti nyt ainoastaan Caesaria, joka ei tahtonut pitkillä odotuksilla koetella kansan kärsivällisyyttä, vaan päinvastoin täsmällisyydellä saavuttaa sen suosion, ja joka sentähden piankin saapui Augustan ja augustianien seurassa.

Viimemainittujen joukossa oli myöskin Petronius, jonka kantotuolissa istui Vinitius. Tämä tiesi Lygian olevan sairaana ja tiedotonna, mutta viime päivinä oli pääsy vankilaan ollut mitä ankarimmin kielletty, vanhojen vartijoiden sijalle oli pantu uusia, jotka eivät itse saaneet puhua vankien kanssa eivätkä antaa vähintäkään tietoa vankien tuttaville, jos he tulivat kysymään jotakin. Sentähden ei Vinitiuskaan varmaan tietänyt, oliko Lygia ensimmäisen kilpaleikkipäivän osalle määrättyjen uhrien joukossa. Jalopeurojen eteen saatettiin nimittäin viskata sairas, vaikkapa tiedotonkin nainen. Uhrin piti ommeltaman eläinten nahkoihin ja joukoittain ajettaman arenalle, ja niin ollen oli katselijain mahdollon tietää, oliko heitä yksi enemmän tai vähemmän, ja tuntea, keitä he olivat. Vinitius oli lahjonut sekä vartijat että kaikki amfiteatterin palvelijat ja sopinut pedonkesyttäjien kanssa, että he kätkisivät Lygian johonkin pimeään nurkkaan amfiteatterissa. Yöllä he antaisivat hänet Vinitiuksen lähetin käsiin, joka

paikalla rientäisi viemään häntä Albanian vuorille. Petronius, jolle salaisuus oli uskottu, neuvoi Vinitiususta julkisesti astumaan amfiteatteriin ja vasta ovella sekaantumaan tungokseen sekä sitten rientämään holveihin erityisesti osoittamaan Lygiaa vartijoille, jotta kaikki erehdykset tulisivat vältetyiksi.

Vartijat päästivät hänet pienestä ovesta, josta heidän itsensä oli tapana kulkea, ja muuan heistä, Syrus nimeltään, vei hänet paikalla kristittyjen luo. Matkalla hän virkkoi:

"En tiedä, herra, löydätkö sitä jota etsit. Me olemme täällä kysyneet Lygia-nimistä neittä, mutta kukaan ei ole meille vastannut. Tai ehkeivät he luottaneet meihin."

"Onko heitä paljon?" kysyi Vinitius.

"Suuren osan, herra, täytyy jäädä huomiseen."

"Onko heidän joukossaan sairaita?"

"Ei niin sairaita, etteivät he pysyisi pystyssä."

Tämän sanottuaan avasi Syrus ovet, ja he tulivat jonkinlaiseen suureen huoneeseen, joka oli sekä hyvin matala että hyvin pimeä. Sinne nimittäin ei päässyt valoa muuta kuin ristikon läpi, joka oli sen ja arenan välillä. Alussa ei Vinitius saattanut eroittaa mitään. Hän kuuli vain äänten ja huutojen hyminää amfiteatterista, mutta kun hänen silmänsä hetkisen perästä tottuivat hämärään, näki hän joukoittain kummallisia susien ja karhujen näköisiä olentoja. Ne olivat eläinten nahkoihin puettut kristityt. Toiset olivat jalkeilla, toiset polvillaan ja rukoilivat. Pitkistä hiuksista, jotka valuivat nahkojen päälle, saattoi päätellä, mitkä uhreista olivat naisia. Susien näköiset äidit pitelivät sylissään karvaisiin peitteisiin neulottuja lapsiaan. Mutta kasvot, jotka pilkistivät esiin nahoista, olivat valoisat, ja kuumeensekainen ilo pani silmät loistamaan. Selvästi saattoi huomata, että yksi ainoa ajatus oli vallannut useimmat näistä ihmisistä: he elivät yliluonnollisessa huumauksessa, joka eroitti heidät kaikesta, mitä heidän ympärillään oli ja saattoi tapahtua. Vinitius kyseli muutamilta Lygiaa, mutta he loivat häneen oudon katseen, ikäänkuin heitä olisi herätetty unesta, eivätkä vastanneet hänen kysymykseensä; toiset hymyilivät hänelle, laskivat sormen huulilleen tai osoittivat rautaista ristikkoa, jonka läpi tunki kimppeä päivänpaistetta. Tuon tuostakin rupesivat lapset itkemään. Ne pelkäsivät petojen karjuntaa, koirien vinguntaa, ihmisjoukon rähinää ja omia vanhempiaan, jotka olivat petojen näköiset. Vinitius kulki vartija Syruksen rinnalla, katseli kasvoja, haki ja kyseli. Tuon tuostakin hän oli kompastumaisillaan olentoihin, jotka tungoksen ja kuumuuden vaikutuksesta olivat menneet tainnoksiin ja kaatuneet permannelle, ja jatkoi sitten matkaansa yhä syvemmälle huoneeseen, joka tuntui olevan miltei yhtä laaja kuin koko amfiteatteri.

Äkkiä hän kuitenkin pysähtyi, sillä hän oli ristikon luota kuulevinaan tutun äänen. Hän kuunteli hetkisen, kääntyi sitten takaisin ja tunkeutui ääntä kohti. Valokimppu lankesi puhuvan pääläelle, ja Vinitius tunsu sudennahan alta Crispuksen laihtuneet, armottomat kasvot.

"Katukaa syntejänne," huusi vanhus, "sillä hetki on pian käsissä. Mutta joka luulee kuolemalla voitavansa sovittaa syntinsä, se täyttää sydämensä uudella synnillä ja ikuinen tuli hänet polttaa. Jokaisella synnillänne, jonka te elämässänne tehneet olette, olette te uudestaan ristiinnaulinneet Herran, kuinka taidatte siis uskoa, että se tuska, joka teitä odottaa, voisi syntinne sovittaa? Sekä syntiset että vanhurskaat kuolevat tänään samalla kuolemalla, mutta Herra on omansa tunteva. Voi teitä, sillä jalopeurojen kynnet ovat teidän ruumiinne repivät, mutta teidän syntinne Jumalan edessä jää entiselleen. Kerran osoitti Herra laupeuttaan yllykkyllin, kun Hän salli itsensä ristiinnaulittua, mutta nyt Hän tulee pelkästään tuomarina, joka ei yhtäkään syntiä rankaisematta jätä. Jos te siis luulette kärsimyksellänne sovittavanne syntinne, rikotte te Jumalan oikeutta vastaan ja saatte sitä suuremman rangaistuksen. Loppunut on laupeus ja tullut on Jumalan vihan hetki. Pian seisotte hirveän tuomarin edessä, jonka edessä yksin vanhurskaus pysyy. Katukaa syntejänne, sillä helvetin kiulu avautuu, ja voi teitä miehiä ja naisia, voi vanhempia ja lapsia!"

Hän nosti luisevat kätensä ja heristeli niitä polvistuvien päiden päällä, pelotonna ja armotonna katsellen silmiin kuolemaa, joka odotti kaikkia näitä tuomittuja. Hänen vaiettuaan alkoi kuulua huutoja: »Katukaamme syntejämme!» Sitten oli taasen aivan hiljaista. Ei kuulunut muuta kuin lasten itku ja käsien läiske, kun onnettomat löivät rintoihinsa. Vinitiuksen suonissa tuntui veri jähmettyvän. Hän oli pannut kaiken luottamuksensa Kristuksen laupeuteen ja nyt hän kuuli, että vihan päivä oli tullut ja etteivät edes arenalla kuolevat saisi armoa. Tosin hänen päähänsä salaman nopeudella lensi se valoisa ajatus, että Pietari olisi puhunut toisin noille kuoleville, mutta kuitenkin Crispuksen uhkaavat, suvaitsemattomat sanat, tämä synkkä huone ristikkoineen, joka johti tuskan kentälle ja marttyriuteen, sekä kuolemaan puettujen uhrien läheisyys täytti hänen mielensä kauhulla ja säällillä. Tämä kaikki tuntui hänestä aivan kamalalta, sata kertaa kamalammalta kuin verisin tappelu, johon hän on ottanut osaa. Kuumuus ja huono ilma alkoivat tukahuttaa. Kylmä hiki nousi otsalle. Hän rupesi pelkäämään

pyörtyvänsä kuten nuo onnettomat, joiden ruumiisiin hän oli ollut kompastumisillaan etsiessään Lygiaa pitkin huonetta. Lopulta hän muisti, että ristikot minä hetkenä hyvänsä saattavat avautua, ja silloin hän ääneen rupesi huutamaan Ursusta ja Lygiaa, toivoen, että jolleivät he itse, niin ainakin joku tuttava vastaisi.

Joku karhuksi puettu mies tarttui todella hänen togansa liepeeseen ja virkkoi:

"Herra, he jäivät vankilaan. Minut veivät ulos viimeiseksi, ja minä näin Lygian sairaana lepäävän vuoteella."

"Kuka olet?" kysyi Vinitius.

"Kivenhakkaaja, jonka majassa apostoli sinut kastoi, herra. Kolme päivää sitten panivat minut vankeuteen, ja tänään minä kuolen."

Vinitius hengitti syvältä. Tänne tullessaan oli hän toivonut löytävänsä Lygian, mutta nyt hän kiitti Kristusta siitä, ettei hän ollut täällä, ja piti sitä Hänen laupeutensa merkinä.

Kivenhakkaaja tarttui uudestaan Vinitiuksen togan liepeeseen ja lausui:

"Muistatko, herra, että minä silloin, kun apostoli opetti kellarissa, johdatin sinut Corneliuksen viinitarhaan?"

"Muistan," vastasi Vinitius.

"Näin apostolin päivää ennen kuin he minut vangitsivat. Hän siunasi minut ja lupasi tulla amfiteatteriin siunaamaan kuolevia. Tahtoisin kuoleman hetkellä nähdä hänet ja ristin merkin, niin olisi minun helpompi kuolla. Jos siis tiedät, herra, missä hän on, niin sano minulle."

Vinitius alensi ääntään ja lausui:

"Hän on Petroniuksen palvelijoiden joukossa, orjaksi puettuna. En tiedä missä he istuvat, mutta palaan sirkukseen katsomaan. Katso sinä minuun, kun tulet arenalle. Minä nousen seisomaan ja käännän kasvoni sinnepäin, missä he ovat. Siten löydät hänet."

"Kiitän sinua, herra, ja rauha olkoon kanssasi."

"Olkoon sinulle Vapahtaja armollinen."

"Amen."

Vinitius jätti cuniculumin ja läksi amfiteatteriin. Hänen paikkansa oli Petroniuksen vieressä, keskellä muita augustianeja.

"Oliko?" kysyi Petronius.

"Ei ollut. Hän jäi vankilaan."

"Kuulepa nyt mikä ajatus tuli mieleeni, mutta katsele, kun minua kuuntelet, esimerkiksi Nigidiaa, jotta ihmiset luulisivat meidän puhuvan hänen hiuskoristeistaan... Tigellinus ja Chilon katselevat meitä paraikaa... Kuule siis: pankoot Lygian yöllä arkkuun ja kuljettakoot kuolleena pois vankilasta—loput arvaat sanomattanikin."

"Kyllä," vastasi Vinitius.

Siinä heidän keskustelunsa katkesi, sillä Tullius Senecio kumartui heidän puoleensa ja lausui:

"Tiedättekö, annetaanko kristityille aseita?"

"Emme tiedä," vastasi Petronius.

"Soisinpa että annettaisiin," puhui Tullius, "sillä muuten arena pian on kuin mikäkin teurastajan pöytä. Mutta mikä erinomainen amfiteatteri!"

Hän oli oikeassa: amfiteatteri oli todella loistava. Alemmat istuimet olivat valkeilla togilla peitetyt ja häikäisivät kuin lumi. Kullatussa »podiumissa» istui Nero, kaulassa timanttivitjat, päässä kultainen seppel, ja hänen rinnallaan Augusta, kauniina ja synkkänä. Molemmiin puolin oli vestalittaria, korkeita virkamiehiä, senaattoreja kallisarvoisissa puvuissa, sotaväen päällikköjä loistavissa asuissa, sanalla sanoen: kaikki, mitä Roomassa oli mahtavaa, loistavaa ja rikasta, oli koolla. Etempänä istui ritareja ja ylempänä leveni ihmimeri, pää päässä kiinni. Mutta pilarista toiseen kierteli ruusuista, liljoista, syyskukista, muratista ja viinipuusta punottuja köynnöksiä.

Kansanjoukko puheli ääneen, huusi, lauloi, puhkesi tuon tuostakin nauramaan jollekin sukkeluudelle, kierteli rivistä riviin ja tömisteli kärsimättömänä jalkojaan, jouduttaakseen näytelmän alkamista.

Vihdoin kävi töminä aivan jyriseväksi eikä ottanut lakatakseen. Silloin kaupungin prefekti, joka loistavalla saatollaan oli piirittänyt arenan, antoi merkin heilauttamalla huivia, ja siihen tuhannet äänet amfiteatterista vastasivat huudolla: »aaa!...»

Tavallisesti kilpaleikit alkoivat taistelulla villedä petoja vastaan, jolloin vastustajina esiintyi barbareja sekä pohjoisesta että etelästä. Tällä kertaa petoja oli sentään liian paljo, ja sentähden ohjelma alkoi andabatien taistelulla. Andabatit olivat kypäriin puettuja miehiä, joiden kypäristä puuttui silmävävet, joten heidän täytyi iskeä umpimähkään. Muutamia kymmeniä andabateja astui nyt arenalla ja he alkoivat hurjasti piestä ilmaa miekoillaan. Mastigoforit työnsivät heitä pitkällä talikoilla yhteen kokoon, jotta he löytäisivät toisensa. Hienompi yleisö katseli välinpitämättömänä ja halveksien tätä näytelmää, mutta kansaa huvitti katsella kamppailevien kömpelöjä liikkeitä. Välistä törmäsivät taistelijat olkapäineen yhteen, ja silloin puhkesi yleisö äänekkääseen nauruun ja huusi: »oikealle!» »vasemmalle!» »eteenpäin!» Monesti kamppailijoita tahallisesti johdettiin harhaan. Muutamat parit olivat sentään päässeet käsikähmään, ja taistelu uhkasi käydä veriseksi. Rohkeimmat miehet viskasivat pois kilpensä, tarttuivat toverinsa vasempaan käteen, jotteivät hukkuisi toisistaan, ja kamppailivat kunnes kaatuivat. Se joka kaatui, nosti sormensa ilmaan, siten rukoillen armoa, mutta tavallisesti kansa jo kilpaleikkien alussa vaati haavoittuneille kuolemaa, varsinkin kun oli kysymys andabateista, joiden kasvot olivat peitossa ja jotka siten pysyivät yleisölle tuntemattomina. Vähitellen lakkasi taistelu, ja lopulta ei arenalla ollut kuin kaksi miestä. Heitä tönittiin, kunnes he törmäsivät vastustusten, kaatuivat hiekkaan ja vihdoin surmasivat toisensa. Yleisön huutaessa »ratkaistu» [peractum est!] korjasivat palvelijat pois ruumiit, sitten tuli arenalle pieniä poikia, jotka peittivät veriset jäljet ja sirottelivat hiekalle safranin lehtiä.

Mutta nyt seurasi tärkeämpi taistelu, joka oli omiaan herättämään uteliaisuutta hienostossakin eikä yksin roskaväessä. Sellaisten aikana löivät nuoret patriciot vetoja ja kadottivat monesti koko omaisuutensa. Nytkin kierteli kädestä käteen tauluja, joihin oli kirjoitettu lemmikkien nimet ja sestertsien lukumäärä, minkä kukin uhrasi valitulleen. Eniten saivat tietysti »spectati» eli ne miekkailijat, jotka jo useinten olivat voittaneet arenalla, mutta uusien ja tuntemattomienkin miekkailijoiden tähden pantiin monesti likoon suuria summia, sillä toivottiin sitä suurempaa saalista, jos he voittaisivat. Caesar löi vetoa, samaten papit, vestalittaret, senaattorit, ritarit, kansa. Köyhät, joilla ei ollut rahaa, panivat monesti oman vapautensa. Sitten odotettiin sykkivin sydämin, jopa pelko mielessä miekkailijoiden esiintymistä, ja moni teki ääneensä lupauksia jumalille, jotta he vain soisivat suosionsa hänen valitulleen.

Kun torvien läpituokevat toivotukset törähtivät arenalla, syntyi siellä odotuksen hiljaisuus. Tuhannet silmät kääntyivät suureen porttiin päin, jota Charoniksi puettu mies likeni. Yleisen hiljaisuuden vallitessa iski hän siihen kolme kertaa vasarallaan, ikäänkuin kutsuakseen kuolemaan ne, jotka olivat kätkeytyt sen taakse. Sitten avautuivat hiljalleen porttien puoliskot ja mustasta kidasta alkoi valoisalle arenalle astua miekkailijoita. He olivat noin viidenkolmatta miehen suuruissa ryhmissä, erikseen trakilaiset, mirmillonilaiset, samnitit, gallialaiset, kaikki raskaissa aseissa. Vihdoin tulivat myöskin »retiarit», kukin kantaen toisessa kädessä verkkoa, toisessa kolmikärkeä. Sen mukaan kuin he tulivat näkyviin, rupesi sieltä täältä istumariveiltä kuulumaan kättentaputuksia, jotka vihdoin yltyivät suureksi ja miltei loputtomaksi suosion myrskyksi. Koko amfiteatteri oli täynnä hehkuvia kasvoja, paukuttelevia käsiä ja suita, jotka ammittivat levällään ja joista tunki huutoja. Miekkailijat marssivat arenan ympäri raskain, tasaisin askelin, välkyttäen aseitaan ja komeita pukujaan. Keisarillisen "podiumin" eteen he vihdoin seisautuivat, juhlallisina ja tyyninä koko loistossaan. Torvien läpituokevat äänet tekivät lopun käntänpaukkeesta, ja miekkailijat kohottivat ilmaan oikean kätensä, nostivat päänsä ja silmänsä Caesarin puoleen ja rupesivat huutamaan, tai oikeastaan laulamaan, yksitoikkoisella, venytetyllä äänellä:

"Ave Caesar imperator!
Morituri te salutant!"

[Terve Caesar keisari!
Kuuloon kulkijat sua tervehtivät!]

Sitten he hajaantuivat ja juoksivat kiireesti paikoilleen arenan ympärillä. Heidän piti ryhtyä taistelemaan osastottain, mutta kuuluisinten miekkailijoiden oli ensin suotu koettaa voimiaan kaksintaistelussa, jossa voima, kätevyys ja vastustajan rohkeus parhaiten tulivat näkyviin. Gallialaisten joukosta astui nyt miekkailija, jonka kaikki amfiteatterin ystävät tunsivat nimellä "Teurastaja" (Lanio) ja joka oli voittanut monissa kilpaleikeissä. Päässä suuri kypärä, mahtava rinta ja selkä puserrettuina panssariin, oli hän auringonpaisteessa arenan keltaisella hiekalla kuin mikäkin loistava, jättäjäiskokoinen koppakuoriainen. Hänen vastustajakseen ilmaantui Calendio, joka retiariksi oli

yhtä kuuluisa.

Katselijain kesken ruvettiin jo lyömään vetoa:

"Viisisataa sestertsiä! Gallialainen voittaa!"

"Viisisataa! Calendio voittaa!"

"Kautta Herkuleksen! Tuhat!"

"Kaksi tuhatta!"

Päästyään keskelle arenaa rupesi gallialainen huiskimaan miekallaan, kumartelemaan ja tarkasti katselemaan kypäränsä aukosta. Keveäliikkeinen retiarius, jonka vartalo oli sorja kuin kuvapatsaalla ja joka oli aivan alasti, ainoastaan lanteilla vyö, liikkui notkeasti jyrkän vastustajansa ympärillä, kierteli sirosti verkkoaan, vuorotellen nosti, vuorotellen laski kolmikärkeä ja lauloi "verkkomiesten" tavallista laulua:

"Non te peto, piscem peto,
Quid me fugis, Galle."

["En sinua tahdo, kalaa haen,
Miksi pakenet gallialainen."]

Mutta gallialainenpa ei paennut, päinvastoin hän pysyi järkähtämättä paikoillaan ja käänteli vain sen verran, että aina sai vastustajansa pysymään näkyvissään. Hänen ruumiinsa ja äärettömän suuri päänsä olivat uhkaavan näköiset. Katselijat ymmärsivät täydellisesti, että tuo raskas, vaskeen taottu vartalo valmistautuu äkkinäiseen, ratkaisevaan hyökkäykseen. Verkkomies hääri yhtämittaa hänen ympärillään, vuoroin edeten, vuoroin likennellen ja liikutellen kolmikärkeään niin nopeasti, että ihmissilmä tuskin saattoi sen liikkeitä seurata. Kolmikärki kolahti jo monesti gallialaisen panssaria vastaan, mutta mies ei liikahtanut. Hänen huomionsa oli kiinnitetty verkkoon, joka lakkaamatta liehui hänen päänsä päällä kuin pahaa ennustava lintu. Katselijat seurasivat henkeä pidätellen miesten mestarillista esitystä. Tarkoin harkittuaan karkasi Lanio vihdoon vastustajansa kimppuun. Tämä vältti yhtä nopealla liikkeellä hänen miekkansa iskun, nosti käsivartensa, oikaisi suoraksi ja heitti verkon.

Gallialainen kääntyi paikalla ja väisti kilvellään. Molemmat loittonivat hetkiseksi toisistaan. "Macte!" huudettiin, jotta amfiteatteri kaikui. Alemmilla riveillä ruvettiin taasen lyömään vetoa. Itse Caesar, joka alussa oli jutellut vestalitar Rubrian kanssa, käänsi nyt päänsä arenalle.

Pian oli kamppailu taas täydessä vauhdissa, ja miesten liikkeet olivat niin sirot ja täsmälliset, että olisi luullut heidän tahtovan vain näyttää taitoaan eikä suinkaan kamppailevan elämästä ja kuolemasta. Kaksi kertaa gallialainen vielä vältti verkon ansan ja vetäytyi arenan syrjälle, mutta silloin ne katselijat, jotka kuuluivat vastapuolueeseen ja jotka eivät tahtoneet, että hän pääsisi lepäämään, rupesivat huutamaan: "jatka!" Gallialainen totteli ja jatkoi taistelua. Äkkiä verkkomiehen käsivarresta rupesi valumaan verta ja verkko putosi hänen kädestään. Lanio valmistui antamaan hänelle kuoliniskua, mutta samassa Calendio, joka tahallaan oli uskotellut vastustajallensa, ettei hän muka enää osaisi hallita verkkoa, vetäytyi taaksepäin, vältti siten miekan iskun, tyrkkäsi kolmikärjen vastustajansa polvien väliin ja kaatoi hänet maahan.

Gallialainen aikoi nousta, mutta samassa silmänräpäyksessä onnettomat langat kiertyivät hänen ympärilleen, ja kun hän vain yritti liikkua, takertuivat ne yhä kireämmin hänen käsiinsä ja jalkoihinsa. Samalla kolmikärjen piikit kaiken aikaa pitelivät häntä maassa. Kerran hän vielä kokosi voimansa, nojasi kyynärpäihinsä ja koetti nousta, mutta turhaan! Hän sivelsi vielä kerran otsaansa hervottomalla kädellään, jossa miekkakaan ei enää pysynyt, mutta kaatui sitten selälleen. Calendio painoi hänet kolmiaseen kärjellä maahan, nojasi aseensa varteen ja käänsi kasvonsa Caesarin podiumiin päin.

Kättentaputukset ja huudot panivat koko sirkusrakennuksen tärisemään. Omien puoluelaistensa silmissä oli Calendio tällä hetkellä suurempi kuin Caesar. Heidän sydämensä eivät enää tunteneet vähintäkään vihaa Laniota kohtaan: olihan hän oman verensä kaupalla täyttänyt heidän kukkaronsa täpösen täyteen. Yleisön mielipiteet jakaantuivat nyt kahtia. Toiset vaativat voitettulle kuolemaa, toiset armahdusta, mutta verkkomies loi silmänsä ainoastaan Caesariin ja vestalittarien puoleen, odottaen mitä he sanoisivat.

Caesar, ikävä kyllä, ei pitänyt Lanioista, sillä hän oli kilpaleikeissä ennen tulipalooa lyönyt vetoa Laniota vastaan ja hävinnyt Licinukselle aika rahasumman. Hän ojensi siis käsivartensa podiumista ja kiepautti peukalonsa maata kohti.

Vestalittaret tekivät paikalla saman merkin. Silloin Calendio painoi polvensa gallialaisen rinnalle, veti

eesiin lyhyen veitsen, jota hän tavallisesti kantoi vyössään, tähtäsi vastustajansa rintaan ja iski vihdoin terävän, kolmisyrjäisen aseensa kahvaan asti hänen kurkkuunsa.

Peractum est! kaikui pitkin amfiteatteria.

Lanio vavahteli jonkun aikaa kuten haavoitettu teuras, potkien arenan hiekkaa, mutta sitten hän ojentui suoraksi ja jäi liikkumattomana paikoilleen.

Oli aivan turhaa, että Mercurius kuumalla raudalla koetti, oliko hän todella kuollut. Hänen ruumiinsa korjattiin pois, ja sen sijaan tuli toisia pareja. Vasta niiden kilpailtua alkoi taistelu osastoittain. Kansa seurasi taistelua sieluineen, sydämineen, silmineen: huudettiin, kiljuttiin, vihellettiin, paukutettiin käsiä, naurettiin, ärsytettiin kilpailijoita ja raivottiin. Kahteen osastoon jaetut miekkailijat taistelivat hurjasti kuin villit pedot: rinta lyötiin rintaansa vastaan, ruumis kietoi ruumiin surmaavaan syleilyyn, voimakkaat jänteet rusahtelivat, miekkoja upotettiin rintoihin ja vatsoihin, kalpeat huulet puhalsivat verta hiekkaan. Taistelun loppupuolella valtasi muutamat kymmenet ensikertalaiset sellainen kauhu, että he syöksyivät pois ja yrittivät paeta, mutta mastigoforit olivat paikalla heidän kimpussa ja ajoivat heidät lyijypäisillä kepeillä takaisin taistelun tuoksinaan. Hiekkaan syntyi suuria, mustia lammikkoja; alastomat, haavoittuneet ruumiit makasivat maassa kuin mitkänkin lyhteet. Elävät ihmiset taistelivat ruumiiden päällä, satuttivat kätensä ja jalkansa miekkoihin, kilpiin ja rikkoontuneisiin aseisiin, haavoittuivat ja kaatuivat. Kansa oli aivan haltioissaan, kuoleman näkeminen meni sen suoniin kuin juovuttava viini ja hiveli sen silmää. Kansa hengitti ja veti nautinnolla keuhkoihinsa kuoleman hajua.

Vähitellen kaatuivat kaikki voitettut. Ainoastaan joku haavoittunut hoippui vielä arenan laidalla, nostaen kätensä yleisön puoleen ja siten rukoillen armahdusta. Voittajille jaettiin palkintoina seppeleitä ja öljypuun oksia. Sitten seurasi levon hetki ja se muuttui kaikkivaltiaan Caesarin tahdosta todelliseksi juhlaaksi. Vaaseissa poltettiin hyvänhajuisia aineita, ja hieno safrani- ja orvokkisade kostutti katselijat. Tarjottiin virvokkeita, keitettyä lihaa, makeita leivoksia, viiniä, oliveja ja hedelmiä. Kansa syöä mauskutti, jutteli ja huusi Caesarin kunniaksi, siten kiihoittaakseen hänen anteliaisuuttaan. Kun nälkä ja jano oli saatu asettumaan, kantoivat sadat orjat esiin suuria koreja, jotka olivat täynnä lahjoja, ja Amoreiksi puetut poikaset heittelivät sitten mitä erilaisimpia esineitä istumarivien väliin. Kun arpajaisnoppia, "tesseroita" ruvettiin jakelemaan, syntyi tappelu: ihmiset tunkeutuivat yhteen, kiertelivät ja kääntelivät, tallasivat toisia jalkojensa alle, huusivat apua, hyppäsivät penkkien yli toisten rivien istuimille ja tukahtuivat hirveässä sekamelskassa. Se joka sattui saamaan onnellisen numeron, saattoi voittaa kokonaisen talon puutarhoineen, orjan, komean puvun tai harvinaisen villipedon, jonka sitten saattoi myydä amfiteatteriin. Sen tähden syntyi "tesseroita" jaettaessa sellainen sekamelska, että pretorianien monesti täytyi rientää palauttamaan järjestystä, ja teatterista aina täytyi kantamalla viedä ihmisiä, joiden kädet tai jalat tungoksessa olivat menneet poikki, jopa sellaisiakin, jotka olivat tukehtuneet.

Rikkaammat eivät kuitenkaan ottaneet osaa taisteluun "tesseroista". Augustianeilla oli tällä kertaa toinen huvinaihe: he katselivat Chilonia, joka turhaan koetti näyttää, että hän voi nauttia taistelusta ja verenvuodatuksesta niinkuin muutkin. Onneton kreikkalainen rypisteli kulmakarvojaan, pusersi kokoon huulensa ja kiristi nyrkkinsä niin, että kynnet painuivat lihaan. Turhaan! Hänen kreikkalainen luontonsa ja synnynnäinen pelkuruutensa ei sietänyt tällaista näytelmää. Hänen kasvonsa kalpenivat, otsalle nousi hikikarpaloja, huulet sinettyivät, silmät painuivat umpeen, hampaat alkoivat kalista ja koko ruumis vapisi. Kilpailujen päätyttyä hän hiukan tointui, mutta kun häntä ruvettiin pilkkaamaan, suuttui hän hurjasti ja rupeesi epätoivoissaan puolustautumaan.

"Hei kreikkalainen!" huusi Vatinius, tarttuen hänen partaansa. "Et taida sietää nähdä nyljettyä ihmishahkaa!"

Chilon näytti hänelle kaksi keltaista hammasta, ainoat jotka hänellä oli, ja virkkoi:

"Isäni ei ollut suutari, en siis saattaisi paikata sitä."

"*Macte! habet!*" huusivat muutamat äänet.

Mutta toiset jatkoivat pilaansa.

"Eihän se ole hänen syynsä, että hänellä sydämen asemesta on rinnassa juustonpalanen! huudahti Senecio."

"Enempää kuin se on sinun syysi, että sinun hartioillasi pään asemesta on rakko," vastasi Chilon.

"Ehkä sinä vielä rupeat miekkailijaksi! Olisi varsin soma nähdä sinun heiluttavan verkkoa arenalla."

"Jos minä sinut koppaisin siihen verkkoon, olisin kopannut haisevan hölmön."

"Entä kuinka kristittyjen käy?" kysyi Festus Ligurialainen. "Etkö tahtois ruveta koiraksi ja purra heitä?"

"Ainakaan en tahtois ruveta sinun veljeksesi."

"Sinä maeotilainen ruttopaise!"

"Sinä ligurialainen muuli!"

"Nähtävästi sinun paikkojasi syhy, mutta en neuvo sinua pyytämään, että minä niitä syhyttäisin."

"Syhytä sinä vain omia paiseitasi. Jos raapit pois ne, hävität parhaan mikä sinussa on."

Tällä tavalla he häntä härnäisivät, ja hän puolustautui purevasti, herättäen hovilaisissa yleistä naurua. Caesar taputti käsiään, huusi "Macte!" ja kiihoitti jatkamaan sanasotaa. Hetkisen perästä likeni Petronius, tönäisi elfenluisella kepillään kreikkalaista olkapäähän ja lausui kylmästi:

"Hyvä on, filosofi, mutta yhdessä suhteessa olet erehtynyt: jumalat määräsivät sinut taskuvarkaaksi, ja sinä olet ruvennut pahaksi hengeksi. Sentähden et saata sietää näytelmää."

Vanhus loi häneen punoittavat silmänsä, mutta ei löytänyt sopivaa haukkumasanaa. Hetkisen vaiettuaan hän vaivoin sai sanotuksi:

"Siedämpä!..."

Samassa antoivat torvet merkin, että keskeytynyttä näytelmää jatkettaisiin. Ihmiset rupesivat kiireesti rientämään pois käytävistä, joihin olivat kerääntyneet juttelemaan ja lepuuttamaan jalkojaan. Kaikki joutuivat liikkeeseen, ja usein syntyi tappelu istuinpaikkojen anastamisesta. Senaattorit ja patriciot vetäytyivät paikoilleen. Vähitellen melu hiljeni, ja vihdoinkin vallitsi järjestys koko amfiteatterissa. Arenalla häiri ihmisjoukko puhdistamassa hiekkaa verikokkareista.

Kristittyjen vuoro oli tullut. Näytelmä oli yleisölleen aivan uusi, eikä kukaan aavistanut kuinka kristityt käyttäytyisivät. Sentähden kaikki odottivat sitä uteliaisuudella. Yleisö oli herkässä mielentilassa, sillä se odotti saavansa nähdä jotakin tavatonta, mutta samalla se oli kristityille suuttunut. Olivathan he polttaneet Rooman ja sen ikuiset aarteet. Olivathan he juoneet lasten verta, myrkyttäneet veden, kironneet ihmissuvun ja langenneet mitä nurjimpiin rikoksiin. Raivostunut joukko ei voinut keksiä heille tarpeeksi suurta rangaistusta. Se vain pelkäsi, etteivät kärsimykset lainkaan vastaisi häijyjen ihmisten rikosmäärää.

Aurinko oli jo noussut korkealle ja sen säteet tunkivat purppuraisen "velariumin" läpi, täyttäen arenan verisellä valolla. Hiekka kävi tulenkarvaiseksi, ja sekä ihmisten kasvot että tyhjä arena, jonka ihmisten tuska ja petojen saaliinhimo pian oli täyttävä, olivat hirvittävän näköiset. Ilma oli ikäänkuin täynnä hirmua ja kuolemaa. Katsojajoukon, joka tavallisesti oli iloinen ja leikkisä, teki viha nyt aivan sanattomaksi. Kaikkien kasvoihin oli painunut julmuuden leima.

Prefekti antoi merkin, ja sama Charoniksi puettu vanhus, joka oli kutsunut kuolemaan miekkailijat, astui nyt hitain askelin arenan toiseen päähän ja iski taasen kolkon hiljaisuuden vallitessa kolme kertaa vasaransa porttiin.

Koko amfiteatterissa nousi mutina:

"Kristityt! kristityt!..."

Rautaristikot narisivat ja mastigoforit kajauttivat pimeään aukkoon tavanmukaisen huutonsa: "hiekalle!" Samassa rupesi arenalle tulvimaan nahkoihin käärittyjä, metsänhenkien kaltaisia olentoja. Ne tulivat kaikki juoksujalan ikäänkuin kuumesairaana kiihkolla ja lankesivat päästyään keskelle arenaa polvilleen sekä kurottivat käsivartensa taivasta kohti. Kansa arveli tuomittujen rukoilevan armoa ja vimmastui mokomaa pelkuruutta. Tömistettiin jalkoja, vihellettiin, kristittyjä kohti heitettiin tyhjiä viiniastioita ja kalvettuja luita sekä huudettiin: "pedot esiin! pedot esiin!..." Äkkiä sattui odottamaton tapaus. Karvaisen joukon keskeltä kohotti joku päätään, ja samassa helähti ilmoille laulu, ensi kertaa roomalaisessa sirkuksessa:

"Christus regnat!..."

Katselijat kummastuivat. Tuomitut veisasivat, silmät kohotettuina velariumia kohti. Heidän kasvonsa olivat kalpeat, mutta ikäänkuin kirkastuneet. Kaikki käsittivät, etteivät nuo ihmiset rukoile armoa. He eivät näyttäneet muistavan sirkusta, eivät kansaa, eivät senaattia eivätkä Caesaria. *Christus regnat!* kaikui yhä kasvavalla voimalla kaikilta kulmilta, nousten kauas kohti korkeutta, mutta katselijoiden riveissä alkoivat ihmiset itsekseen miettiä: mitä täällä tapahtuu ja mikä Kristus se on, joka hallitsee

noiden kuolevien ihmisten suussa? Mutta samassa avautui toinen ristikko, ja haukkuen karkasi arenalle hurjaa kyytiä kokonaisia koiralaumoja: siinä oli keltaisia molossilais-koiria Peloponnesosta, juovikkaita pyrenealaisia koiria ja suden näköisiä karjakoiria Hiberniasta. Niitä oli kaikkia tahallisesti pidetty nälässä, joten niiden vatsat olivat lerpallaan ja silmät verestivät. Haukku ja ulina täytti koko amfiteatterin. Lopetettuaan laulunsa jäivät kristityt liikkumatta lepäämään polvistuviin asentoihinsa, ikäänkuin olisivat siihen paikkaan kivettyneet. Heidän huuliltaan vain puhkesi valittavana huutona: *pro Christo! pro Christo!* Pian olivat koirat huomanneet, että eläinten nahkojen alla oli ihmisiä. Heidän liikkumattomuutensa hämmästytti niitä niin, etteivät ne heti uskaltaneet karata heidän kimppuunsa. Toiset kiertelivät pitkin istuinrivien syrjää, ikäänkuin valitakseen makupalan katselijoiden joukosta, toiset juoksentelivät pitkin arenaa, vimmatusti haukkuen ja ikäänkuin ajaen takaa näkymätöntä petoa. Kansa raivostui. Tuhansia ääniä puhkesi ilmoille: toiset katselijoista koettivat karjua kuin pedot, toiset haukkuivat kuin koirat, toiset kirkuivat kaikilla kielillä. Amfiteatteri tärisi tämän melun alla. Ärsytetyt koirat karkasivat polvistuvien kimppuun, mutta vetäytyivät vielä leukojaan loksautellen takaisin. Vihdoin iski suuri molossilaiskoira hampaansa laitimmaisena polvistuvan naisen olkapäähän ja otti hänet haltuunsa.

Silloin kymmenkunta koira syöksyi keskelle polvistuvien joukkoa. Yleisö lakkasi kirkumasta ja kiinnitti koko huomionsa näytelmään. Vielä kuului ulvonnan ja rähinän keskeltä jokunen valittava ääni: *pro Christo! pro Christo!*, mutta arenalla kimpoilivat kuin suurina möhkäleinä koirien ja ihmisten ruumiit sekaisin. Rääkätystä ruumiista valui veri virtoina. Koirat repivät toistensa kidoista ihmisten jäseniä. Veren ja höyryävien sisäilmien haju kävi niin tikeräksi, että se täytti koko sirkuksen ja vaimensi arapialaisten voiteiden lemun aivan tuntumattomiin. Lopulta oli jäljellä vain ani harvoja polvistuvia olentoja ja nekin sortuivat pian läjiin petojen alle.

Samana hetkenä, jolloin kristityt tulivat arenalle, oli Vinitius lupauksensa mukaan noussut ja kääntänyt kasvonsa sinne päin, missä apostoli istui Petroniuksen väen joukossa, jotta kivenhakkaaja hänet löytäisi. Sitten Vinitius istuutui paikoilleen ja katseli hirveätä näytelmää lasittunein silmin, kasvot valkeina kuin kuolleella ihmisellä. Alussa hän pelkäsi, että kivenhakkaaja ehkä oli erehtynyt ja että Lygia ehkä kuitenkin oli uhrien joukossa, mutta kun hän sitten kuuli huudon: *pro Christo!*, kun hän näki kaikkien näiden uhrien tuskat, jotka kuolemallaan todistivat uskoansa ja Jumalaansa, valtasi hänet toinen tunne. Se tuli kamalana kipuna, mutta samalla vastustamattomana: Kristus on itse kuollut tuskassa ja ahdistuksessa, tässä seuraavat nyt tuhannet Hänen jälkiään, veri valuu virtoina—mitä merkitsee asiain niin ollen yksi veripisara lisää? Vinitius tunsu, että olisi ollut syntistä ruveta rukoilemaan armoa. Tämä tunne henki häntä vastaan arenalta, kuolevien voitotukset ja heidän verensä löyhkä syövytti sen hänen sieluunsa. Ja kuitenkin hänen kuivin huulin yhä täytyi toistella: "Kriste! Kriste! Sinun apostolisikin rukoilee hänen puolestaan!" Sitten hänen muistinsa äkkiä kokonaan heitti hänet, hän ei tietänyt missä oli. Ainoastaan sen hän oli tietävinään, että veri arenalla nousemistaan nousee ja kokoontumistaan kokoontuu, että se virtaa sirkuksesta yli koko Rooman. Hän ei kuullut mitään, ei koirien ulvontaa, ei ihmisjoukon rähinää eikä edes augustianien huutoja, jotka äkkiä kaikuivat:

"Chilon on pyörtnyt!"

"Chilon on pyörtnyt," toisti Petronius, kääntyen kreikkalaiseen päin.

Chilon on todella mennyt tainnoksiin. Hänen kasvonsa olivat valkeat kuin vaate, pää oli painunut taaksepäin, huulet olivat auki kuin ruumiilla.

Samassa alettiin arenalle ajaa uusia, nahkoihin ommeltuja uhreja.

He lankesivat hekin paikalla polvilleen, mutta väsyneet koirat eivät viitsineet ruveta heitä repimään. Ainoastaan muutamat kävivät likinnä polvistuvien kimppuun, toiset laskeutuivat loikomaan, nostivat ilmaan veriset kuononsa, nuolivat kylkiään ja haukottelivat.

Kansa, joka oli käynyt malttamattomaksi ja jota verinen näytelmä oli kiihoittanut, rupesi huutamaan läpitunkevalla äänellä:

"Jalopeurat! jalopeurat! Päästäkää irti jalopeurat!"

Oli ollut tarkoitus säästää jalopeurat seuraavaan päivään, mutta amfiteatterissa voitti kansan tahto Caesarinkin tahdon. Yksin ylimielinen ja oikullinen Kaligula oli uskaltanut sitä vastustaa, olipa joskus tapahtunut, että hän oli ruoskituttanut joukkoa kepeillä, mutta tavallisesti hän sentään oli alistunut sen tahdon alle. Nero, jolle kansan suosio oli kallein kaikesta maan päällä, ei koskaan vastustanut mitään. Tällä kertaahan hänen sitäpaitsi piti rauhoittaa tulipalon raivostuttama lauma ja siirtää onnettomuuden syy kristittyjen niskoille.

Hän antoi siis merkin, että "cuniculum" avattaisiin, ja sen huomattessaan kansa paikalla rauhoittui.

Ristikot, joiden takana jalopeurat säilytettiin, narisivat. Kun koirat näkivät mahtavat pedot, hiipivät ne hiljaa ulisten arenan vastaiseen päähän, mutta jalopeurat astuivat arenalle juhllallisina, hallavina, kaulalla suuret, tuuheat harjat. Itse Caesar käänsi niihin ikävystyneet kasvonsa ja vei smaragdin silmilleen, jotta paremmin näkisi. Augustianit tervehtivät petoja kättentaputuksilla; joukko lasi sormiensa avulla kuinka monta niitä oli ja seurasi kiihkeästi, minkä vaikutuksen ne tekisivät polvistuviin kristittyihin, jotka toistamistaan toistelivat samoja sanoja: *pro Christo! pro Christo!* Joukko ei niitä ymmärtänyt, mutta ne ärsyttivät sitä.

Jalopeurat olivat kyllä nälissään, mutta ne eivät sittenkään heti karanneet uhrien kimppuun. Arenalla vallitseva punertava valo häiritsi niitä. Ne ummistelivat silmiään ja katselivat eteensä, ikäänkuin äkkiä olisivat käyneet sokeiksi. Toiset venyttelivät laiskasti kellertävää ruumistaan, toiset aukoivat leukojaan ja haukottelivat, ikäänkuin näyttääkseen katselijoille hirveät kitansa. Vähitellen veren haju ja revityt ruumiit, joita arena oli täynnä, kuitenkin rupesivat vaikuttamaan. Petojen liikkeet muuttuivat levottomiksi, selkäharjoitukset nousivat pystyyn ja sieramet särpivät ahneesti ilmaa. Yksi pedoista kävi äkkiä kiinni naisen ruumiiseen, jonka kasvot olivat mäsänä, lasi kypälänsä ruumiin rinnalle ja rupesi tällä tavalla kielellään nuolemaan hyytynyttä verta. Toinen likeni miestä, jonka sylissä oli hirvennahkaan neulottu lapsi.

Lapsi itki ja parkui niin, että koko sen pieni ruumis vapisi, ja piteli kiihkeästi kiinni isän kaulasta. Isä, joka tahtoi pitentää pienokaisen elämää vaikkapa muutamalla hetkellä, koetti irroittaa käsiä kaulastaan ja ojentaa lasta etempänä polvistuville. Mutta lapsen itku ja ponnistelu ärsytti jalopeuraa. Se päästi lyhyen, katkonaisen karjunnan, nujersi lapsen kypälänsä iskulla, otti isän pään kitaansa ja murskasi sen silmänräpäyksessä.

Tämän nähdessään kaikki muut jalopeurat karkasivat kristittyjen kimppuun. Muutamat naiset eivät voineet pidättää pelästyksen huutoja, mutta pian heidän valituksensa hävisivät kättentaputusten myrskyyn. Vähitellen sentään sekin vaiken, sillä uteliaisuus pääsi voitolle. Katselijoille avautui kauhea näytelmä: ihmisten päitä katosi petojen kitoihin, kynnet repivät auki rintoja, sydämiä ja keuhkoja vieri hiekkaan; luut ritisivät petojen hampaissa. Toiset jalopeurat tarttuivat uhreihinsa vyötäisten kohdalta ja karkasivat sitten hurjaa kyytiä pitkin arenaa, ikäänkuin etsiäkseen syrjäistä paikkaa, missä rauhassa voisivat niellä saaliinsa; toiset nousivat takajaloilleen ja asettuivat vastatusten, kietoen etukäpäliät toistensa ympäri, niinkuin kaksintaistelijat ainakin, ja karjuen niin että koko amfiteatteri tärisi. Ihmiset nousivat seisomaan, toiset jättivät paikkansa ja astuivat alemmaksi, jotta paremmin näkisivät. Monet saivat tungoksessa surmansa. Mielet olivat niin kiihoittuneet, että miltei tuntui siltä kuin ihmiset lopulta olisivat aikoneet heittäytyä arenalle auttamaan jalopeuroja. Sekaisin kuului eläimellistä meteliä, kättentaputuksia, karjuntaa, murinaa, leukojen loksahdusta, molossilaiskoirien ulvontaa ja valitusta.

Caesar piti smaragdia silmiensä edessä ja katseli tarkkaan näytelmää. Petroniuksen kasvoilla kuvastui inho ja ylenkatse. Chilon oli jo aikoja sitten kannettu pois sirkuksesta.

Cuniculumeista sukelsi esiin yhä uusia uhreja.

Mutta korkeimmalta riviltä katseli näytelmää apostoli Pietari. Kukaan ei häntä huomannut, sillä kaikkien päät olivat käännettyt arenaa kohti. Ja kuten hän kerran Corneliuksen viinitarhassa oli siunannut vangittavat ja valmistanut heidät kuolemaan ja iankaikkiseen elämään, niin hän nytkin ristillä siunasi ne, joiden täytyi kuolla petojen hampaissa. Hän siunasi heidän verensä, heidän tuskansa, heidän runnellut, kuolleet ruumiinsa ja heidän henkensä, joka arenan veriseltä hiekalta liiti korkeuteen. Muutamat nostivat silmänsä apostolin puoleen, ja kun he näkivät ristin merkin, kirkastuivat heidän kasvonsa. Mutta hänen sydämensä oli pakahtumaisillaan, ja hän lausui: Oi Herra, tapahtukoon Sinun tahtosi, sillä Sinun kunniaksesi ja Sinun totuutesi todistajina nämä lampaani kuolevat! Sinä käskit minua heitä kaitsea, siis minä nyt Sinulle heidät annat. Lue sinä heidät, Herra, ota heidät, paranna heidän haavansa, lievennä heidän kipunsa ja anna heille vielä enemmän onnea kuin he tuskaa tunteneet ovat.

Ja hän siunasi heidät, sekä kunkin erikseen että joukoittain, eikä hänen rakkautensa olisi taitanut olla suurempi, jos he olisivat olleet hänen omia lapsiaan, jotka hänen oli uskomisen suoraan Kristuksen käsiin. Äkkiä Caesar, joka nähtävästi tahtoi että kilpaleikit veisivät voiton kaikesta, mitä Roomassa oli nähty, kuiskasi muutamia sanoja kaupungin prefektin korvaan. Prefekti jätti paikalla podiumin ja läksi cuniculumeihin. Kansa hämmästyti suuresti, kun ristikkoportit taas avautuivat. Arenalle päästettiin nyt kaikenkaltaisia petoja: tiikerejä Eufraatin seuduilta, numidialaisia panttereja, karhuja, susia, hyenoja ja sakaaleja. Koko arena tuli täpösen täyteen juovikkaita, keltaisia, hallavia, tummia, ruskeita ja täplikkäitä nahkoja, jotka liikkuvat ja hyppelivät kuin aallot. Syntyi sellainen sekamelska, ettei silmä enää pystynyt eroittamaan mitään muuta kuin eläinten selkiä, jotka vääntyivät ja sotkeutuivat yhteen hirveässä mylläkässä. Näytelmä menetti todellisuuden vaikutuksen ja muuttui jonkinlaiseksi veriseksi mellastukseksi, joka oli kuin hirveää unta tai mielipuolen kauheaa harhanäköä. Mitta oli ylenmäärin täysi. Kesken petojen karjuntaa, ulvontaa ja murinaa rupesi katselijoiden joukosta kuulumaan naisten

läpituonkevaa, suonenedontapaista naurua: heidän voimansa olivat vihdoinkin loppuneet. Ihmisiä kauhistutti. Kasvot synkkenivät. Alettiin huutaa: »Jo riittää! jo riittää!»

Mutta helpompi oli ollut päästää irti pedot kuin saada ne takaisin cuniculumeihin. Caesar tiesi kuitenkin keinon, jolla arena saatiin tyhjäksi ja joka oli omiaan tarjoamaan kansalle uutta huvitusta. Kaikille riveille ilmestyi istuimien väliin mustia, höyhentöyhdöillä ja korvarenkailla koristettuja numidialaisia jousimiehiä, Yleisö, joka arvasi mitä seuraisi, tervehti heitä ihastunein huudoin. Numidit likenivät rivien kaidepuita ja kiinnittivät nuolet jousiin sekä rupesivat ampumaan keskelle petojen laumaa. Näytelmä oli todella uusi. Miehet taivuttivat sorjia, mustia vartalojaan taaksepäin, jännittivät jousensa ja ampuivat ampumistaan. Jänteiden pauke ja siivekkäiden nuolien suhina säesti petojen kiljuntaa ja katselijoiden hämmästyneitä huudahduksia. Sudet, karhut, pantterit ja ihmiset, jotka vielä olivat jääneet eloon, sortuivat toistensa viereen. Tuntiessaan nuolen käyneen kylkeensä, koettivat toiset jalopeurat vimmastuneina tarttua siihen kiinni kuonollaan, joko vetääkseen sen pois tahi taittaakseen sen. Toiset vaikeroivat kivun käsissä. Pienemmät pedot juoksentelivat peloissaan umpimähkään pitkin arenaa tai iskivät pänsä ristikkoihin. Mutta jousimiehet ampuivat ampumistaan kunnes kaikki, mitä arenalla oli ollut elävää, makasi henkitoreissaan.

Silloin törmäsi arenalle satakunta sirkuksen orjaa. He toivat sinne lapioita, talikkoja, käsikärryjä, koppia, joihin sisälmykset olivat kerättävät, ja hiekkasäkkejä. Arenalla puuhattiin kuumeentapaisella kiireellä. Pian se saatiinkin puhdistetuksi ruumiista, verestä ja kaikkinaisesta liasta, hiekka käännettiin nurin, tasoitettiin ja peitettiin paksulla, tuoreella hiekkakerroksella. Vihdoin juoksi arenalle Amoriksi puettuja poikasia, jotka sirottivat hiekan täyteen ruusun, liljan ja muiden kukkien lehtiä. Suitsutusastiat sytytettiin uudelleen ja velarium poistettiin amfiteatterin päältä, koska aurinko oli jo melkoisesti alentunut.

Ihmiset loivat toisiinsa kummastuneita, kysyviä katseita, sillä he eivät saattaneet käsittää, minkä näytelmän tämä päivä vielä saattaisi tarjota.

Näytelmä oli todella sellainen, ettei kukaan ollut saattanut sellaista odottaa. Caesar, joka joku aika sitten oli kadonnut podiumistaan, ilmestyi äkkiä kukitetulle arenalle puettuna purppuraan ja kantaen päässään kultaista seppeltä. Häntä seurasi kaksitoista laulajaa, sitrat käsissä.

Caesarilla oli hopeinen luuttu, hän asteli juhlallisin askelin ja kumarsi, keskelle arenaa päästyään, moneen kertaan katselijoille. Sitten hän nosti silmänsä taivasta kohti ja seiso i jonkun aikaa äänetönnä, ikäänkuin innostusta odottaen.

Vihdoin hän koski kieliin ja alkoi laulaa:

»Oi säteilevä Leton poika
Ja Tenedoksen valtaherra,
Jonka haltuhun myös
Pyhä Ilion uskottu oli,
Miten sallitkaan
Akiivien ankaroiden
Verellä trojalaisten sammuttaa
Ikivalkean alttariltas?
Sun puolehes, suuri Apollo,
Kyllä huusi vanha ja nuori,
Sun puolehes pohjasta poven
Kohos äitien haikea itku:
Oi armahda lapsiamme!
Tää parku paadenkin helläks sais,
Mut paatta vähemmin liikutti
Sua, Smintheus, ihmistuskat.»

Laulu oli vähitellen muuttunut surulliseksi, sydäntäsärkeväksi elegiaksi. Sirkuksessa vallitsi hiiskumaton hiljaisuus. Hetkisen perästä Caesar, jonka mielenliikutus oli riistänyt valtoihinsa, jatkoi:

»Miks jumalaisen soittos hyminällä
Et julmaa tuskaa vaimentanut,
Kun nytkin vielä silmään,
Kuin kastehelmi kukkaan, kiintyy kyynel
Tuon laulun mykistä sävelistä,
Mi etehemme tuhkan alta nostaa
Tulen liekit, kauhut hirmupäivän...
Miss' olit silloin, suuri Smintheus!...»

Siinä hänen äänensä katkesi ja silmät kostuivat. Vestalittarien silmäripsissä riippui suuria kyyneliä, ja kansa kuunteli hiljaa. Vihdoin puhkesi ilmoille kokonainen suosionosoitusten myrsky, josta ei tahtonut loppua tulla.

Mutta vomitorioista, jotka olivat yhteydessä ulkoilman kanssa, kuului rattaiden röykettä: kristittyjen miesten, naisten ja lasten verisiä jäännöksiä kuljetettiin paraikaa hirveisiin hautoihin eli n.s. »puticuloihin».

Apostoli Pietari painoi molemmin käsin harmaata, vapisevaa päätään ja virkkoi hengissä:

"Herra! Herra! kenelle Sinä olet antanut maailman vallan? Ja minkätähden Sinä tahdot valita pääkaupungiksesi juuri tämän paikan?"

VIIDESKYMmenesSEITSEMÄS LUKU.

Aurinko vaipui vaipumisistaan länttä kohti ja vihdoin ikäänkuin tipahti illan ruskoihin. Näytelmä oli loppunut. Kansanjoukot jättivät teatterin ja riensivät ovista eli niisanotuista vomitorioista kaupunkiin päin. Ainoastaan augustianit jäivät teatteriin odottamaan vuolaimman tulvan poistumista. He olivat jättäneet paikkansa ja kerääntyneet podiumin ympäri, johon Caesar taasen ilmestyi kuulemaan kiitostaan.

Yleisö oli kyllä laulun loputtua hurjasti paukuttanut käsiään, mutta se ei tyynnyttänyt Caesaria, sillä hän oli toivonut saavansa aikaan ihastuksen, joka lähenisi hulluutta. Turhaan hänen ympärillään nyt viriteltiin kiitoshymnejä, turhaan vestalittaret suutelivat hänen »jumalallista» kättään, turhaan kosketti Rubrian punainen tukka hänen rintaansa, kun hän painui hänen kättään suutelemaan. Nero oli tyytymätön eikä osannut salata sitä. Petronius oli itsepintaisesti pysynyt vaiti, ja se häntä sekä hämmästytti että huolestutti. Jos hän olisi avannut suunsa ja lausunut edes jonkun kehuva ja sattuvan sanan esitetyn laulun johdosta, niin se tänä hetkenä olisi tuottanut suurta lohdutusta Caesarille. Vihdoin ei Nero enää saattanut vaieta, vaan viittasi Petroniukselle ja virkkoi, kun tämä oli tullut podiumiin:

"Puhu..."

Petronius vastasi kylmästi:

"Vaikenen, sillä en löydä sanoja. Sinä olet voittanut oman itsesi."

"Niin minustakin tuntuu, mutta tämä kansa...?"

"Saatatko toivoa, että roskaväki ymmärtäisi antaa arvoa runoudelle?"

"Huomasitko siis sinäkin, etten saanut osakseni niin paljon kiitosta kuin olisin ansainnut."

"Olit valinnut huonon hetken."

"Kuinka niin?"

"Kun roskaväki on saanut hengittää veren hajua keuhkojensa täydeltä, ei se tietysti enää saata kuunnella tarkkaavasti."

Nero pui nyrkkiään ja lausui:

"Äh, niitä kristittyjä! Ensin he polttivat Rooman ja nyt ne vahingoittavat minua minkä jaksavat. Mitä rangaistuksia minä vielä saattaisin niille keksiä?"

Petronius huomasi astuneensa väärälle tielle, sillä hänen sanansa olivat saaneet aikaan aivan päinvastaisen vaikutuksen kuin hän oli tahtonut. Nyt oli Caesarin ajatus johdettava toisaalle, ja sentähden Petronius painui hänen puoleensa ja kuiskasi:

"Laulusi on ihmeellisen ihana, mutta yhden muistutuksen tahtoisin sentään tehdä: neljännen värssyn kolmas säe jättää runomittaan nähden hiukan toivomisen varaa."

Neron kasvoille nousi häpeän puna, ikäänkuin hänet olisi yllätetty pahanteosta, hän loi Petroniukseseen kauhistuneen katseen ja vastasi hiljaa:

"Kaikki sinä huomaatkin!... Minä kyllä tiedän! ... korjaan sen!... Mutta eihän kukaan muu sitä huomannut? Eihän? Äläkä sinä, kautta kaikkien jumalten rakkauden, hiiskahda kenellekään sanaakaan ... siitä ... jos... elämäsi on sinulle rakas..."

Petronius rypisti kulmakarvojaan ja vastasi ikäänkuin harmistuneena ja äreästi:

"Saatathan, jumalallinen, tuomita minut kuolemaan, jos sinut ilmiannan, mutta ei sinun uhkauksesi minua peloita, sillä jumalat tietävät kuinka vähän minä kuolemaa pelkään."

Sen sanottuaan loi hän katseensa suoraan Caesarin silmiin. Hetkisen perästä virkkoi Caesar:

"Älä minua ärsytä... Sinä tiedät kuinka minä sinua rakastan..."

"Huono merkki!" ajatteli Petronius itsekseen.

"Olin tänään aikonut pyytää teidät kemuihin," jatkoi Nero, "mutta nyt sulkeudun mieluummin huoneeseeni selittelemään tuota kirottua kolmatta säettä. Paitsi sinua ovat ehkä Seneca ja Secundus Carinas voineet huomata virheen, mutta heidät minä paikalla toimitan tieltäni."

Sen sanottuaan huusi hän luokseen Senecan ja ilmoitti hänelle, että hänen Acratuksen ja Secundus Carinaksen kanssa oli lähdettävä noutamaan rahoja kaikista maakunnista, kaupungeista, kylistä ja kuuluisista temppeleistä, sanalla sanoen kaikkialta, missä vain rahaa on ja mistä sitä vain saattaa saada irti kiskotuksi. Mutta Seneca, joka ymmärsi, että hänet tahdotaan tehdä varkaaksi, pyhyydenryöstäjäksi ja rosvoksi, kieltäytyi jyrkästi.

"Minun täytyy lähteä maalle, herra," lausui hän, "odottamaan kuolemaa, sillä olen vanha ja hermoni ovat kipeät."

Senecan iberialaiset hermot olivat koko joukon vahvemmat kuin Chilonin. Eivät ne olleet juuri kipeät, mutta yleensä hänen terveytensä oli heikonpuoleinen. Hän oli raihnaan näköinen kuin varjo, ja viime aikoina hänen hiuksensa olivat käyneet aivan valkeiksi.

Nero katseli häntä ja tuli siihen johtopäätökseen, ettei hänen kuolemaansa kauaa tarvinne odottaa.

"En tahdo vaivata sinua matkustamisella, jos olet sairas," sanoi hän.

"Mutta koska minä rakastan sinua, tahdon pitää sinut likeisyydessäni. Sentähden et saa mennä maalle, vaan sinun pitää sulkeutua taloosi etkä saa liikkua minnekään."

Nero hymähti ja jatkoi:

"Jos taas lähetän Acratuksen ja Carinaksen kahden, niin on sama kuin lähettäisin susia lampaitten joukkoon. Kenet minä panisin heidän päämiehekköseen?"

"Pane minut, herra!" huudahti Domitius Afer.

"En! En tahdo tuottaa Roomalle Mercuriuksen vihaa, sillä te saattaisitte hänet epäilemättä häpeään varastuskilpailussa. Minä tarvitsen siihen jonkun stoikon, sellaisen, kuin Seneca tai uusi ystäväni, filosofi Chilon."

Nero katseli ympärilleen ja kysäsi:

"Mutta mitä Chilonille tapahtuikaan?"

Chilon, joka päästyään raittiiseen ilmaan oli tointunut ja Caesarin laulun aikana palannut amfiteatteriin, astui esiin ja virkkoi:

"Tässä olen, sinä kuun ja auringon loistava poika. Olin kipeä, mutta sinun laulusi paransi minut."

"Lähetän sinut Akaiiaan," sanoi Nero. "Sinun täytyy tarkalleen tietää, miten paljon kalleuksia joka tempelissä on."

"Tee se, Zeus, ja saat nähdä, että jumalat antavat sinulle runsaammin veroa kuin koskaan ennen."

"Tekisin sen mielelläni, mutta en sentään tahdo ryöstää sinulta kilpaleikkien iloa."

"Oi Baal!" pääsi Chilonilta.

Kun augustianit huomasivat Caesarin hyvän tuulen palanneen, purskahtivat he nauruun ja huusivat:

"Niin herra! Älä riistä tältä miehekkäältä kreikkalaiselta kilpaleikkien iloa."

"Mutta vapauta minut herra, näiden kirkuvien Kapitoliumin hanhenpoikain rähinästä, joiden aivot eivät yhteensä täyttäisi edes pähkinänkuortakaan," sanoi Chilon.

"Kirjoitan, Apollon esikoinen, paraikaa kreikankielistä hymniä sinun kunniaksesi ja sentähden tahtoisin mielelläni viettää muutamia päiviä runottaren tempelissä, rukoillakseni häneltä innostusta."

"Mitä vielä!" huudahti Nero. "Sinä tahdot päästä seuraavista kilpaleikeistä. Siitä ei tule mitään!"

"Vannon sinulle, herra, että kirjoitan hymniä."

"Saat kirjoittaa öisin. Rukoile innostusta Dianalta. Onhan hän Apollon sisar."

Chilonin pää painui alas ja hän loi ilkeän katseen läsnäoleviin, jotka taasen purskahtivat nauruun. Mutta Caesar kääntyi Senecion ja Sullius Nerulinuksen puoleen ja virkkoi:

"Ajatelkaa, että tuskin puolet tämän päivän osalle määrättyjä kristittyjä saatiin pois tieltä."

Vanha Aquilus Regulus, joka oli erittäin tarkka tuntija kaikissa amfiteatteria koskevissa asioissa, mietti hetkisen ja huomautti sitten:

"Ne näytännöt, joissa ihmiset esiintyvät *sine armis et sine arte*, kestävät aivan yhtä kauan, mutta eivät ole laisinkaan niin huvittavat."

"Käsken tästälähin antaa heille aseita," vastasi Nero.

Taikauskoinen Vestinus heräsi äkkiä mietteistään ja kysäisi salaperäisellä äänellä:

"Huomasitteko, että he kuollessaan näkivät jotakin? He katselevat ylöspäin ja heittävät henkensä ikäänkuin ilman tuskaa. Olen varma siitä, että he näkivät jotakin."

Tämän lausuttuaan loi hän katseensa amfiteatterin aukkoa kohti, jonka päälle yö jo oli levittänyt tähtien täyttämän »velariuminsa». Toiset nauroivat häntä ja tekivät pilaa kristittyjen näyistä kuoleman hetkillä. Samassa antoi Caesar merkin orjilleen, jotka kantoivat soihtuja, ja jätti sirkuksen. Häntä seurasivat vestalittaret, senaattorit, virkamiehet ja augustianit.

Yö oli kirkas ja lämmin. Sirkuksen ympärillä kierteli vielä uteliaita ihmisjoukkoja, odotellen Caesarin tuloa, mutta joukossa vallitsi synkkä mieliala. Kaikki vaikenivat. Siellä täällä yritti joku taputtaa käsiään, mutta herkesi samassa. »Spoliariumista» kuljetettiin yhä narisevilla rattailta kristittyjen verisiä jäännöksiä.

Petronius ja Vinitius olivat olleet vaiti koko kotimatkan. Vasta kun he saapuivat aivan likelle huvilaa, kysyi Petronius:

"Oletko ajatellut, mitä sinulle sanoin?"

"Olen kyllä," vastasi Vinitius.

"Uskotko, että kysymys on nyt minullekin erinomaisen tärkeä. Minun täytyy hänet pelastaa Caesarin ja Tigellinuksen uhallakin. Me käymme taistelua, jossa minä olen päättänyt voittaa, me pelaamme peliä, joka minun täytyy voittaa, vaikkapa henkeni menisi... Tämäkin päivä on ollut omiaan vahvistamaan päätöstäni."

"Palkitkoon Kristus hyvyytesi!"

"Saatpa nähdä."

Keskustelun aikana olivat he saapuneet huvilan eteen ja astuivat nyt kantotuolista. Samassa likeni joku musta ihmisolento ja kysyi:

"Onko jalosukuinen Vinitius täällä?"

"On," vastasi tribuni. "Mitä tahdot?"

"Olen Nazarius, Miriamin poika, tulen vankilasta ja tuon tietoja Lygiasta."

Vinitius laski kätensä hänen olkapäälleen ja katseli häntä silmiin soihtujen valossa. Hän ei saanut sanaa suustaan. Nazarius kuitenkin ymmärsi hänen mykän kysymyksensä ja virkkoi:

"Hän elää vielä. Ursus lähetti minut luoksesi kertomaan, että hän kuumeheureissaan lakkaamatta rukoilee ja toistelee sinun nimeäsi."

Mutta Vinitius huudahti:

"Kiitos Kristuksen, joka vielä voi palauttaa hänet minulle!"

Hän vei Nazariuksen kirjastoon, ja hetkisen perästä seurasi heitä Petronius, joka tahtoi kuulla heidän keskustelunsa.

"Sairaus pelasti hänet häpeästä, sillä pyövelit pelkäävät sairaita," kertoi nuorukainen. "Ursus ja parantaja Glaucus vartioivat häntä yöt, päivät."

"Ovatko entiset vartijat paikoillaan?"

"Ovat, herra, ja Lygia on heidän huoneessaan. Ne vangit, jotka olivat yhteisessä vankilahuoneessa, kuolivat kaikki kuumeeseen tai tukahtuivat huonon ilman takia."

"Kuka sinä olet?" kysyi Petronius.

"Jalosukuinen Vinitius minut kyllä tuntee. Olen lesken poika, jonka luona Lygia asui."

"Ja kristitty?"

Poika loi Vinitiuksen kysyvän katseen, mutta huomasi Vinitiuksen vaipuneen rukoukseen, nosti päätään ja vastasi:

"Niin olen."

"Kuinka sinä pääset vankilaan?"

"Tarjouduin, herra, kantamaan ruumiita. Tein sen vartavasten auttaakseni veljiäni ja saattaakseni heille viestejä kaupungista."

Petronius rupesi tarkemmin katsomaan pojan kauniita kasvoja, sinisiä silmiä ja mustia, kiharaisia hiuksia.

"Mistä maasta sinä olet, poika?" kysyi hän sitten.

"Olen galilealainen, herra."

"Soisitko, että Lygia pääsisi vapaaksi?"

Poika nosti silmänsä taivasta kohti:

"Soisin, vaikkapa minun sitten pitäisi kuolla."

Vinitius lakkasi rukoilemasta ja lausui:

"Sano vartijoille, että he panevat Lygian arkkuun kuolleen lailla. Toimita sinä sitten apumiehiä, jotka yhdessä sinun kanssasi kantavat hänet vankilasta. »Löyhkäävien kuoppien» likeisyydessä tapaatte kantotuolin ja ihmisiä, joiden haltuun jätätte arkun. Vartijoille saat minun puolestani luvata niin paljon kultaa kuin he vaatteissaan jaksavat kantaa."

Puhuesssa katosi Vinitiuksen kasvoista tavallinen, jäykkä ilme, ja toivo herätti soturissa eloon entisen tarmon.

Nazariuksen kasvot loistivat ilosta, hän nosti silmänsä taivasta kohti ja virkkoi:

"Parantakoon vain hänet Kristus, sillä nyt hän pääsee vapaaksi."

"Luuletko vartijoiden suostuvan tuumaan?"

"Vartijoidenko, herra? Totta kai, kun saavat tietää, ettei heitä kiduteta eikä rangaista."

"Aivan varmaan!" huudahti Vinitius. "Vartijat olivat valmiit päästämään hänet pakenemaankin. Toki he nyt suostuvat siihenkin, että hänet kuolleen kannetaan vankilasta."

"Tosin," huomautti Nazarius, "muuan mies aina tulisella raudalla tutkii, ovatko ruumiit, jotka vankilasta kannamme, todella kuolleet. Mutta muutamasta sestertsistä hän kyllä suostuu jättämään kuolleen kasvot rauhaan. Muutamasta aureuksesta hän koskettaa raudoillaan arkkua eikä ruumista."

"Sano hänelle, että hän saa kokonaisen kahmalollisen aureuksia," sanoi Petronius. "Mutta voitko sinä hankkia luotettavia apulaisia?"

"Onhan niitä sellaisia, jotka rahasta ovat myyneet omat vaimonsa ja lapsensa."

"Mistä sinä saat heitä käsiisi?"

"Kaupungista, vaikkapa samasta vankilastakin. Kun vartijat kerran ovat lahjotut, niin he vapaasti päästävät sisään kenet vain tahtovat."

"Siinä tapauksessa saat ottaa minut apulaiseksi," huudahti Vinitius.

Mutta sitä ehdotusta Petronius jyrkästi vastusti. Pretorianit saattoivat tuntea hänet valepuvussakin, ja silloin olisivat he kaikki hukassa.

"Et saa mennä vankilaan etkä löyhkääville kuopille," puhui Petronius. "Caesarin, Tigellinuksen ja kaikkien muiden täytyy varmasti uskoa, että hän on kuollut, muuten he paikalla alkavat etsittää häntä. Vältämme epäluuloa vain sillä tavalla, että jäämme Roomaan, kun Lygia viedään Albanian vuoristoon tai vaikkapa etemmäksi, aina Siciliaan asti. Viikon tai parin perästä sinä sairastut ja kysyt neuvoa Neron lääkäriltä. Tämä kehoittaa sinua lähtemään vuoristoon. Siellä satutte yhteen ja sitten..."

Petronius mietti hiukan, heilautti kättään ja jatkoi:

"Sitten ehkä jo koittaa parempi aika."

"Kristus Lygiaa armahtakoon!" sanoi Vinitius. "Sinä puhut Siciliasta, mutta hän on sairas, ehkäpä kuolemaisillaan..."

"No voimmehan saattaa hänet jonnekin likemmä. Puhdas ilma hänet parantaa, kun vain saamme hänet pois vankilasta. Eikö sinulla vuoristossa ole ketään taloudenhoitajaa, johon voisit luottaa?"

"On kun onkin! On kyllä!" vastasi Vinitius hätäisesti. "Vuoristossa Coriolin tienoilla on luotettava mies, joka on kantanut minua käsillään, kun olin lapsi, ja joka yhä vielä minua rakastaa."

Petronius ojensi hänelle taulun.

"Kirjoita hänelle ja käske hänen huomenna tulla tänne. Lähetän sanansaattajan paikalla matkalle."

Hän kutsui atriumin palvelijan ja uskoi käskyn täyttämisen hänen haltuunsa. Hiukan myöhemmin ratsasti orja täyttä laukkaa yön halki Corioliin päin...

"Soisin," sanoi Vinitius, "että Ursus seuraisi häntä... Olisin silloin levollisempi."

"Herra," huudahti Nazarius, "sillä miehellä on yliluonnolliset voimat. Hän rikkoo helposti ristikot ja karkaa Lygian perässä. Yhden ikkunan kohdalla on äkkijyrkkä kallioseinä, ja sen alla ei ole vartioita. Toimitan Ursukselle köydet, niin hän kyllä itse pitää huolta lopusta."

"Kautta Herkuleksen!" huudahti Petronius, "karatkoon kuinka tahtoo, mutta älköön tehkö sitä samalla kertaa kuin Lygia eikä edes kahta tai kolmea päivää myöhemmin. Häntä ajettaisiin tietysti takaa, ja niin löydettäisiin Lygian piilopaikka. Kautta Herkuleksen! tahdotteko te todella syöstä sekä itsenne että hänet turmioon! Te ette saa edes mainita Ursukselle Coriolia, taikka pesen minä käteni ja te saatte suoriutua miten tahdotte."

Sekä Vinitius että Nazarius huomasivat hänen muistutuksensa oikeaksi ja vaikenivat. Nazarius sanoi hyvästi ja lupasi palata huomenna, aamun koittaessa.

Hän toivoi jo tänä yönä voivansa sopia asiasta vartijoiden kanssa, mutta sitä ennen hän päätti käydä äitinsä luona, joka nykyisten levottomien aikojen vallitessa alituisesti oli levoton pojastaan. Mietittyään huomasi hän parhaaksi olla etsimättä apumiehiä kaupungista ja päätti lahjoa yhden niistä miehistä, jotka hänen kanssaan kantoivat ruumiita vankilasta.

Ovessa hän vielä pysähtyi, vei Vinitiuksen syrjemmälle ja kuiskasi hänelle:

"Herra, en virka kenellekään mitään aikomuksestamme, en äidillekään. Mutta apostoli Pietari lupasi amfiteatterista tulla suoraan meille, ja hänelle minä kerron kaikki."

"Tässä talossa sinä huoletti saat puhua ääneen," vastasi Vinitius. "Apostoli Pietari oli amfiteatterissa Petroniuksen orjien joukossa. Lähdän muuten itse mukaasi."

Hän käski tuoda itselleen orjan puvun, ja sitten he läksivät.

Petronius hengitti syvältä.

"Toivoin," ajatteli hän, "että tyttö kuolisi kuumeeseen. Se olisi Vinitiukselle ollut helpompaa. Mutta nyt olen valmis uhraamaan Esculapiukselle kultaisen kolmijalan, kunhan hän vain paranee... Äh, sinä Vaskiparta! sinä aiot valmistaa itsellesi näytelmän rakastavan ihmisen tuskista! Sinä, Augusta, kadehdit tytön kauneutta ja soisit voivasi niellä hänet elävältä, kun Rufiukseksi kuoli... Sinä, Tigellinus, tahtoisit tuhota hänet minun kiusakseni!... Saammepa nähdä! Minä sanon teille, etteivät teidän silmänne saa nähdä häntä arenalla, sillä hän kuolee joko luonnollisen kuoleman tai minä riistan hänet kuin suden suusta... Riistämpä niin, ettette tiedä mistään, ja aina kun sitten teidät näen, mietin itsekseni: voi teitä hölmöjä, jotka Petronius sai petetyksi!"

Tyytyväisenä läksi hän tricliniumiin ja istuutui Euniken kanssa ilta-aterialle. Esilukija luki heille Theokritoksen idyllejä. Ulkona oli tuuli ruvennut nostamaan pilviä Soracten puolelta, ja äkillinen rajuilma teki lopun kauniin kesäyön rauhasta. Tuon tuostakin kuului ukkosen jyrinää seitsemän kukkulan päältä, mutta Petronius ja Eunike lepäsivät rinnatusten pöydän ääressä, kuuntelivat herttaista runoilijaa, joka sointuvalla dorilaisella murteella ylisti paimenten rakkautta, ja alkoivat sitten hiljalleen valmistua nauttimaan yön sulosta lepoa.

Sitä ennen palasi sentään Vinitius kotiin. Petronius läksi paikalla häntä puhuttelemaan.

"No... Oletteko saaneet aikaan jotakin? Joko Nazarius pääsi vankilaan?"

"Jo," vastasi nuorukainen järjestäen hiuksiaan, jotka sade oli kastellut. "Nazarius läksi tekemään kauppoja vartijan kanssa, ja minä näin apostoli Pietarin, joka kehoitti minua rukoilemaan ja uskomaan."

"Hyvä on. Jos kaikki nyt käy onnellisesti, niin ensi yönä saavat he kantaa hänet vankilasta..."

"Aamun koittaessa pitäisi taloudenhoitajani väkineen olla täällä."

"Tie on lyhyt. Lähde nyt levolle."

Vinitius lankesi polvilleen cubiculumissaan ja rupesi rukoilemaan.

Auringon noustessa saapui Coriolin seuduilta taloudenhoitaja Niger, tuoden mukanaan kaikki, mitä Vinitius oli käsenyt: muuleja, kantotuolin ja neljä luotettavaa miestä, jotka olivat valitut Vinitiuksen britannialaisten orjien joukosta ja jotka Niger muuten varovaisuuden vuoksi oli jättänyt eräeseen majataloon Suburrassa.

Vinitius, joka oli valvonut koko yön, meni Nigeriä vastaan, ja mielenliikutus valtasi ukon, kun hän sai nähdä nuoren herransa. Suudellen hänen silmiään ja käsiään hän virkkoi:

"Rakkaani, oletko sairas, vai väsymyskö on karkoittanut veren poskiltasi, sillä tuskin olin ensi näkemältä sinua tuntemaisillani?"

Vinitius vei hänet sisimmän pylväsrivin alle, jota sanottiin »ksystokseksi», ja ilmaisi hänelle siellä salaisuutensa. Niger kuunteli tarkkaavasti, ja hänen luisevilla päivettyneillä kasvoillaan kuvastui väkevä mielenliikutus, jota hän ei yrittänytäkään hillitä.

"Hän on siis kristitty!" huudahti hän, luoden herraansa kysyvän katseen.

Vinitius nähtävästi arvasi mitä maalaisen katse tarkoitti, sillä hän lausui samassa:

"Minä olen myöskin kristitty..."

Kyyneleet nousivat Nigerin silmiin; hetken ajan hän vaikenä, mutta sitten hän nosti kätensä taivasta kohti ja puhkesi puhumaan:

"Minä kiitan Sinua, Kriste, että olet ottanut kaihen näistä silmistä, jotka minulle ovat rakkaimmat maailmassa."

Hän kävi molemmin käsin kiinni Vinitiuksen päähän ja rupesi suutelemaan hänen otsaansa, itkien onnesta.

Hiukan myöhemmin tuli Petronius Nazariuksen kanssa heidän luokseen.

"Hyviä uutisia!" huusi Petronius jo kaukaa.

Uutiset olivat todella hyvät. Ensinnäkin oli parantaja Glaucus vakuuttanut Lygian parantuvan, vaikka hänellä olikin sama vankilakuume, joka päivittäin tappoi satoja vankeja sekä Tullianumissa että muissa vankiloissa. Sekä vartijat että tulista rautaa hoitava mies olivat helposti suostuneet ehdotukseen. Attiksen, apulaisenkin kanssa olivat kaupat jo tehdyt.

"Olemme tehneet läpiä arkkuun," kertoi Nazarius, "jotta sairas voisi hengittää. Ainoana vaarana on nyt vain se, että hän saattaa päästää jonkun äänen tai ruveta puhumaan meidän kulkiessamme pretorianien ohitse. Mutta hän on kovin heikko eikä ole koko päivänä avannut silmiään. Glaucus antaa hänelle sitäpaitsi unijuomaa, jonka hän itse on valmistanut minun noutamistani lääkkeistä. Emme naulaa kiinni arkun kantta, joten te voitte helposti ottaa sen pois ja nostaa sairaan kantotuoliin. Me panemme sitten arkkuun hiekkasäkin, jonka jo olemme varanneet valmiiksi."

Vinitius oli pojan puhetta kuullessaan kalpea kuin vaate ja hän kuunteli häntä niin tuskallisella tarkkaavaisuudella, että olisi luullut hänen edeltäkäsikin aikovan arvata kaikki hänen sanottavansa.

"Eikö vankilasta tänä yönä kanneta muita ruumiita?" kysyi Petronius.

"Kyllä tänä yönä kuoli noin parikymmentä henkeä ja illaksi kuolee vielä muutamia kymmeniä," vastasi poika. "Meidän täytyy aluksi kulkea samassa saatossa kuin muutkin kulkevat. Mutta sitten voimme vitkastella ja jättäytyä jällelepäin. Ensi kadunkulmassa toverini tahallaan loukkaa jalkansa, ja sillä perustuksella voimme jäädä hyvän matkan päähän muista. Odottakaa te meitä Libitinan pienen tempelin kohdalla. Suokoon Jumala, että yö olisi niin pimeä kuin suinkin."

"Kyllä Jumala pimeän yön tekee," vakuutti Niger. "Eilen oli ilta kirkas, ja sitten nousi äkkiä myrsky. Tänään taivas on selkeä, mutta ilma on aamusta asti tuntunut hikiseltä. Tästä tulee monta myrskyistä ja sateista yötä."

"Kuljetteko ilman valoa?" kysyi Vinitius.

"Saaton edellä kannetaan tulisoituja. Olkaa te joka tapauksessa Libitinan tempelin luona heti pimeän tullen, vaikka me tavallisesti alamme kuljettaa ruumiita vasta keskiyön aikana."

Kaikki vaikenivat. Ei kuulunut muuta kuin Vinitiuksen läähättävä hengitys.

Petronius kääntyi hänen puoleensa:

"Sanoin eilen," virkkoi hän, "että me menettelisimme viisaiten, jos pysyisimme kotona. Nyt kuitenkin huomaa, etten itsekään saa pysytyksi yhdessä kohden... Jos tässä sitäpaitsi olisi kysymys paosta, täytyisi meidän olla kovin varovaisia, mutta en käsitä, että kukaan voisi ruveta epäilemään, kun hänet kuolleena kannetaan vankilasta."

"Niin! niin!" vastasi Vinitius, "minun täytyy olla läsnä. Tahdon itse nostaa hänet arkusta..."

"Kyllä minä taas hänen turvallisuudestaan vastaan, kun vain saan hänet kotiin Corioliin," vakuutti Niger.

Siihen neuvottelu päättyi. Niger läksi majataloon väkensä luokse. Nazarius kätki tunicansa alle kukkarollisen kultaa ja palasi vankilaan. Vinitiuksen edessä oli levoton, tuskallinen, toivon ja epätoivon vaiheilla häälyvä odotuksen päivä.

"Yrityksen täytyy onnistua, sillä se on hyvin suunniteltu," lohdutti Petronius. "Paremmiin ei sitä olisi voinut suunnitella. Sinun täytyy olla surevinasi ja pukeutua tummaan togaan. Mutta sirkusta et saa jättää. Heidän täytyy saada nähdä sinut!... Kaikki on niin hyvin järjestetty, ettei vaara voi tulla kysymykseenkään. Mutta voitko täydellisesti luottaa taloudenhoitajaasi?"

"Hän on kristitty," vastasi Vinitius.

Petronius katsahti häneen kummissaan, kohautti olkapäitään ja rupesi puhumaan ikäänkuin itsekseen:

"Kautta Polluxin! kuinka se oppi leviää! ja kuinka se osaa vallata ihmisten sielut!... Tällaisena kidutusten aikana luulisi ihmisten kiireen kautta kääntyvän roomalaisten, kreikkalaisten ja egyptiläisten jumalien puoleen. Mutta kummallista se on... Kautta Polluxin!... Jos minä vain luulisin jumaliemme jollakin lailla voivan vaikuttaa maailman menoon, niin paikalla lupaisin jokainoalle kuusi valkoista härkää ja Kapitoliumin Jupiterille kaksitoista... Tee sinäkin lupauksia Kristuksellesi äläkä ensinkään tingi..."

"Olen jo antanut Hänelle sieluni," vastasi Vinitius. "He erosivat. Petronius palasi cubieulumiin. Vinitius läksi katselemaan vankilaa, vaikkapa etäältäkin, ja jatkoi sitten matkaansa Vaticanuksen kukkulan rinteelle kivenhakkaajan majaan, missä apostoli oli hänet kastanut. Tuntui siltä kuin Kristus paremmin kuulisi hänen rukouksensa siellä majassa kuin muualla. Sentähden hän riensi sinne, heittäytyi maahan ja rukoili koko kärsivän sielunsa voimalla armoa. Lopulta ei hän enää tietänyt, missä hän oli ja mitä hänelle oli tapahtunut."

Vasta iltapäivällä torventoitotus Neron sirkuksesta päin herätti hänet. Silloin hän jätti majan ja katseli ympärilleen hajamielisenä, ikäänkuin hän vasta olisi herännyt unesta. Kuumuus oli tukahuttava. Hiljaisuutta rikkoi vain kellon ääni, joka kuului silloin tällöin, ja heinäsiirkkojen sirtyys. Ilma kävi sietämättömän helteiseksi. Kaupungin päällä kaarteli vielä sininen taivas, mutta Sabinian vuorten puolella nousi ilman rannalle mustia pilviä.

Vinitius palasi kotiin. Atriumissa odotti häntä Petronius.

"Olen käynyt Palatinuksella," sanoi hän. "Tahdoin tahallani näyttäytyä siellä ja otin osaa luupeliinkin. Anicius pitää tänä iltana kemut: lupasin mennä niihin, mutta vasta puoliyön jälkeen, koska sitä ennen tahdon nukkua. Minun pitää siis mennä sinne, ja hyvä olisi jos sinäkin tulisit."

"Eikö ole kuulunut mitään Nigeristä ja Nazariuksesta?" kysyi Vinitius.

"Ei. Tapaamme heidät vasta puoliyön aikana. Oletko huomannut, että nousee myrsky?"

"Olen."

"Huomenna he aikovat panna toimeen ristiinnaulittujen kristittyjen näyttelyn. Ehkä sade sentään estää heidän aikeittensa toteuttamisen."

Hän likeni Vinitiusta, nojasi hänen käsivarteensa ja virkkoi:

"Mutta et sinä tapaa häntä ristipuulla—Coriolissa sinä hänet tapaat! Kautta Castorin! Sitä hetkeä, jona me hänet vapautamme, en vaihtaisi kaikkiin Rooman gemmoihin! Pian on ilta käsissä..."

Ilta likeni todella ja hämärä lankesi tavallista aikaisemmin, koska pilvet peittivät taivaanrannan. Illansuussa satoi rankasti, ja päivän helteessä kuumentuneista katukivistä nousi sellainen höyry, että se peitti koko kaupungin sumuun. Vuorotellen vallitsi hiiskumaton hiljaisuus, vuorotellen sataa rapisti rankasti.

"Meidän täytyy kiirehtiä," huomautti Vinitius vihdoin. "Ehkä rajuilman takia aletaan aikaisemmin kuljettaa ruumiita vankilasta."

"Lähtekäämme!" vastasi Petronius.

He pukeutuivat gallialaisiin viittoihin ja päähineihin ja läksivät puutarhaportista kadulle. Petronius otti matkaan lyhyen roomalaisen veitsensä eli niinsanotun »sican», jota hän yöllisillä retkillään käytti tavallisesti aseenaan.

Kaupunki oli rajuilman takia miltei autiona. Tuon tuostakin repäisi salama rikki pilvet ja valaisi häikäisevästi uusien talojen vastamaalatut seinät ja tekeillä olevat uutisrakennukset sekä märät katukivet. Pitkän aikaa kuljettuaan he vihdoin salaman valossa äkkäsivät kummun, jolla Libitinan pieni tempeli seiso, sekä kummun juurella ihmisiä, muuleja ja hevosia.

"Niger!" huudahti Vinitius hiljaa.

"Täällä olen, herra!" kuului ääni sateen läpi.

"Onko kaikki valmiina?"

"On, rakkaani. Hämärän tullessa me jo olimme täällä. Mutta kätkeytykää toki vallin suojaan, sillä muuten kastutte läpimäriksi. Voi tätä myrskyä! Varmaankin tulee rakeita."

Nigerin arvelu toteutuikin, sillä pian rupesi satamaan rakeita. Ensin ne olivat pienemmät, mutta vähitellen ne kävivät yhä suuremmiksi ja suuremmiksi. Ilma viileni paikalla.

He seisoivat vallin juurella, suojassa tuulelta ja raesateelta, ja juttelivat matalalla äänellä.

"Vaikkapa joku sattuisikin meidät näkemään," virkkoi Niger, "niin emme voisi herättää vähintäkään epäluuloa, sillä olemmehan täällä paossa myrskyä, niinkuin ihmiset ainakin. Mutta minä pelkään, että he siirtävät ruumiiden kuljettamisen huomiseen."

"Ei tätä raesadetta kauaa kestä," huomautti Petronius. "Meidän täytyy odottaa aamunkoittoon asti."

Odottaessaan alkoivat he kuunnella, eikö saattaisi eroittaa likeneviä askelia. Raesade todella lakkasi, mutta sen sijaan tuli vettä kaatamalla. Silloin tällöin toi tuulenpuuska haudoilta päin inhoittavaa kalmanhajua: ruumiit olivat kiireessä haudatut kovin huolimattomasti ja pinnalle.

Äkkiä huudahti Niger:

"Näenpä sumun seasta valoa ... yksi, kaksi, kolme ... soihtut!"

Samassa hän kääntyi palvelijoiden puoleen:

"Älkää päästäkö muuleja hirnumaan!..."

"He tulevat!" lausui Petronius.

Valo kävi todella yhä kirkkaammaksi. Hetkisen perästä saattoi jo erottaa soihtujen liekit, jotka tuulihenki silloin tällöin pani leimahtelemaan.

Niger siunaili, teki ristinmerkin ja rupesi rukoilemaan. Synkkä saatto likeni likenemistään, kunnes se äkkiä, Libitinan temppelin kohdalle päästyään, seisahtui. Petronius, Vinitius ja Niger vetäytyivät vaieten vallin taakse, käsittämättä mitä pysähdys saattoi merkitä. Mutta kantajat olivat seisahtuneet vain sitomaan kasvojensa ja suunsa eteen huivia. Haju »puticulien» läheisyydessä oli nimittäin aivan sietämätön. Hetkisen perästä he taas tarttuivat paareihin ja jatkoivat matkaansa.

Ainoastaan yksi arkku jäi maahan vastapäätä temppeliä.

Vinitius karkasi sitä kohti ja hänen perässään Petronius, Niger ja kaksi brittiläistä orjaa, joiden hallussa kantotuoli oli.

Mutta ennenkuin he ehtivät paikalle, kuuluivat he Nazariuksen tuskallisesti puhuvan:

"Herra, he veivät hänet ja Ursuksen Esquilinuksen vankilaan... Me kannamme toista ruumista! Hänet he veivät jo ennen puoliyötä!..."

* * * * *

Petronius palasi kotiin synkkänä kuin rajuilma. Hän ei yrittänytäkään lohduttaa Vinitiusta. Hän tiesi, ettei Lygian vapauttamista Esquilinuksen vankilasta ollut ajatteleminenkaan. Varmaan he olivat vieneet hänet pois Tullianumista, jottei hän kuolisi kuumeeseen eikä siten pääsisi pakoon amfiteatteria. Sirkusnäytännön tähden häntä varmaan vartioitiin ja hoidettiin huolellisemmin kuin muita. Petronius sääli sydämensä pohjasta sekä häntä että Vinitiusta, mutta sitäpaitsi häntä harmitti, että hänen tuumansa ensi kerran hänen eläessään olivat epäonnistuneet ja että hän taistelussa oli joutunut alakynteen.

"Fortuna näkyy heittävän minut," puheli hän itsekseen. "Mutta jumalat erehtyvät suuresti, jos luulevat minun tyytyvän sellaiseen elämään, jommoista Vinitius elää."

Hän loi katseensa Vinitiukseen, joka niinikään tuijotti häneen, silmät selällään.

"Mikä sinun on? Oletko kuumeessa?" kysyi Petronius.

Vinitius vastasi hänelle omituisella alakuloisella ja hitaalla äänellä, joka oli kuin sairaan lapsen:

"Mutta minä uskon, että Kristus voi hänet minulle palauttaa."

Ulkona asettuivat jo viimeisetkin rajuilman puuskat.

VIIDESKYMMESENKAHDEKSAS LUKU.

Sadetta kesti kolme päivää, ja se oli Roomassa varsin harvinaista kesän aikana. Rakeita tuli niinikään tuon tuostakin, eikä yksin päivin ja illoin, vaan aivan vastoin luonnon järjestystä keskellä yötä. Kilpaleikit olivat keskeytettävät. Kansa pelästyi. Ennustettiin, että tulisi huono viinisato. Eräänä päivänä sulatti salama Kapitoliumilta pronssisen Cereksen kuvapatsaan, ja silloin pantiin toimeen suuri uhrijuhla Jupiter Salvatorin temppelissä. Cereksen papit panivat liikkeelle huhun, että kristittyjä on rangaistu liian hätäisesti ja julmasti ja että jumalten viha siitä syystä uhkaa Roomaa. Kaikesta huolimatta kansa vaati, että kilpaleikkien menoa jatkettaisiin ilmasta huolimatta, ja koko Rooma joutui riemun raivoon kun vihdoinkin julistettiin, että keskeytyneitä kilpaleikkejä kolmen päivän perästä taas jatkettaisiin.

Sillaikaa ilmakin kaunistui. Varhaisesta aamusta myöhään iltaan oli amfiteatteriin tulvinut kansaa, joten siellä oli tuhansia ihmisiä. Caesarkin saapui ajoissa, hovinsa ja vestalittarien seuraamana.

Näytelmän tuli alkaa miekkailulla, jossa kristittyjen piti taistella keskenään. He olivat puetut miekkailijoiden pukuihin ja heille oli annettu samoja aseita, joita ammattimiekkailijatkin käyttivät sekä puolustaessaan että hyökätessään. Mutta siinäpä nousikin vastaan pysty. Kristityt heittivät verkot, peitset, piikit ja miekat hiekkään ja rupesivat syleilemään toisiaan, rohkaisten toistensa mieliä ja kehoittaen uljaasti toisiaan kestävänsä kidutusta ja tuskaa. Syvä suuttumus ja kiihko valtasi katselijain mielet. Toiset syyttivät kristittyjä pelkuruudesta ja kehnoudesta, toiset väittivät, etteivät he tahdo suoda katselijoille kidutusten nautintoa. Vihdoin päästettiin Caesarin käskystä heidän joukkoonsa oikeita miekkailijoita, ja nämä tekivät silmänräpäyksessä lopun aseettomista, polvistuvista kristityistä.

Kun ruumiit olivat korjatut pois, muuttui näytelmä. Miekkataistelu loppui, ja alettiin esittää mytologisia kuvia, joihin Caesar itse oli tehnyt suunnitelmat. Herkules näyttäytyi Oitos-vuorella tulen keskellä. Vinitius vapisi, sillä hän pelkäsi, että Ursus mahdollisesti olisi valittu esittämään Herkuleksen osaa, mutta Lygian uskollisen palvelijan vuoro nähtävästi ei vielä ollut tullut, koska palavaan paaluun oli kiinnitetty joku toinen kristitty, jota Vinitius ei tuntenut. Seuraavassa kuvaelmassa sai Chilon—jota ei Caesar ollut suvainnut vapauttaa olemasta läsnä näytelmässä—nähdä tuttaviaan. Esiteltävänä oli Daedaluksen ja Icaruksen kuolema. Daedaluksen osaa näytteli Eurytius,—sama vanhus, jolta Chilon aikoinaan oli saanut tietää, mitä kalan kuva merkitsi—Icaruksen osaa hänen poikansa Quartus. Erityisen koneiston avulla viskattiin molemmat ensin ilmaan ja pudotettiin sitten äkkiä äärettömästä korkeudesta takaisin arenalle. Nuori Quartus putosi niin likelle Caesarin podiumia, että hänen vertansa räiskähti sekä purppuralla verhotulle rintanojalle että sisäkoristuksille. Chilon ei nähnyt hänen putoamistaan, sillä hän piti silmiään kiinni. Mutta hän kuuli raskaan läjäyksen, ja kun hän hetkisen perästä silmänsä avasi, oli hänen ympärillään verta. Hän oli taaskin pyörtymäisillään.

Kuvaelmat vaihtelivat vaihtelemistaan. Nuoria neitsyitä kidutettiin sillä tavalla, että petoeläimiksi puetut miekkailijat häpäisivät heidät ennen kuolemaa. Kansa oli sitä katsellessa haltioissaan. Cybelen ja Cereksen papittaret, Danaidit, Dirke ja Pacifae esiintyivät. Vihdoin näytettiin nuoria, kehittymättömiä tyttöjä ja pantiin villihevosia repimään heidät kappaleiksi. Kansa paukutti hurjasti käsiään jokaiselle Caesarin uudelle tuumalle. Caesar itse istui paikoillaan ylpeänä, nauttien suosionosoituksista. Hän ei hetkeksikään ottanut smaragdian silmiensä edestä, vaan katseli ahmimalla valkeita, miekan paloittamia ruumiita ja tuskallisesti väänteleviä uhreja. Näytelmää jatkettiin esittämällä kuvaelmia kaupungin historiasta. Kun tyttöjen esitys oli loppunut, ilmestyi näyttämölle Mucius Scaevola, jonka käsi oli kiinnitetty palavaan kolmijalkaan. Palaneen lihan käry täytti koko amfiteatterin, mutta mies esiintyi todellisena Scaevolana, sillä hän ei päästänyt huuliltaan pienintäkään valitusta ja sopersi sinettynein huulin rukousta. Kun hän oli kuollut ja hänen ruumiinsa korjattu spolariumiin, seurasi tavanmukainen päivällislepo. Caesar, vestalittaret ja augustianit jättivät amfiteatterin ja menivät jättiläiskokoiseen, vartavasten rakennettuun purppuraiseen teltaan, jossa Caesaria ja hänen vieraitaan odotti komea »prandium». Kansa seurasi enimmäkseen hänen esimerkkiään. Ihmiset läksivät ulos, kerääntyivät hauskoihin ryhmiin teltan ympärille, lepuuttivat pitkän istumisen aikana väsyneitä jäseniään ja söivät ruokia, joita orjat Caesarin armollisesta käskystä tarjosivat. Uteliaimmat katselijat olivat lähteneet arenalle, koskettelivat siellä veristä hiekkaa ja keskustelivat tuntijan kiihkolla siitä, mitä oli tapahtunut ja mitä vielä oli odotettavissa. Pian hekin sentään jättivät amfiteatterin, jotteivät myöhästyisi kesteistä. Ainoastaan jotkut harvat katselijat jäivät paikoilleen. Heidä ei pidättänyt uteliaisuus, vaan myötätunto: he säälivät uhreja ja koettivat piiloutua istuimien taakse tai alimmille paikoille.

Arenan hiekka oli silleen tasoitettu ja siihen alettiin nyt tehdä kuoppia. Niitä kaivettiin vieretysten, rivittäin, pitkin koko piiriä, laidasta laitaan, niin että viimeinen rivi joutui noin muutaman kymmenen askeleen päähän Caesarin podiumista. Sirkuksen ulkopuolella melusi kansa, huutaen ja taputtaen käsiään, mutta sirkuksen sisäpuolella tehtiin kuumeentapaisella kiireellä yhä uusia kidutusvalmistuksia. Pian avautuivat cuniculumit ja kaikista arenalle johtavista ovista alkoi tulvia laumoittain kristittyjä. He olivat alasti ja kantoivat hartioillaan ristiä. Heidä vilisemällä vilisi amfiteatterissa. Vanhukset olivat sortumaisillaan puupölkkyensä painon alle, heidän rinnallaan kulki miehiä parhaassa iässään, naisia, hapsat hajalla, joilla he koettivat peittää alastomuuttaan, keskenkasvuisia poikia ja aivan pieniä lapsia. Sekä ristiä että uhrin olivat miltei kaikki koristetut kukkaköynnöksillä. Sirkuksen palvelijat löivät onnettomia kepeillä ja komensivat heitä laskemaan ristinsä valmiiksi kaivettujen kuoppien viereen sekä itse asettumaan riveihin niiden luo. Niitä, jotka eivät edellisissä kilpaleikeissä olleet mahtuneet koirien ja tai petojen kitoihin, odotti nyt kuolema ristinpuulla. Mustat orjat kävivät heihin käsiksi, asettivat heidät selälleen ristille ja rupesivat kuumeentapaisella kiireellä naulaamaan heidän käsiään puuhun. Kansan piti näet lomahetken loputtua tavata kaikki ristiä pystyssä. Sentähden kumahtelivat vasaraniskut amfiteatterissa, jotta kaiku vastasi ylimmiltä riveiltä. Ne kuuluivat amfiteatterin ulkopuolellekin ja teltaan, missä Caesar kestitsi vestalittaria ja augustianeja. Siellä juotiin viiniä, laskettiin pilaa Chilonin kustannuksella ja kuiskaeltiin kuumia sanoja Vestan papitarten korviin. Arenalla tehtiin toista työtä: kristittyjen kädet ja jalat lävistettiin nauloilla, ja lapiot ajoivat multaa kuoppiin, joihin ristiä olivat pystytetyt.

Uhrien joukossa, joiden vuoro hetkisen perästä oli tuleva, oli Crispuskin. Jalopeurat eivät olleet

viitsineet repiä häntä, sentähden hänelle nyt oli määrätty ristinkuolema. Hän oli aina ollut valmis kuolemaan ja iloitsi viimeisen hetkensä lähenemisestä. Muuten hän tänään oli sangen oudon näköinen, sillä hänen laiha ruumiinsa oli aivan alaston, ainoastaan lanteita verhosi murattiköynnöksestä punottu vyö ja päässä oli ruususeppel. Mutta hänen silmistään loisti entinen tarmo, ja kasvot, jotka pilkoittivat seppeleen alta, henkivät ankaruutta ja uskonkiihkoa. Hänen sydämensäkin oli pysynyt aivan muuttumattomana, sillä hän ei lohduttanut kanssauhrejaan, vaan nuhteli heitä aivan kuten hän viimein cuniculumissa oli Jumalan vihalla uhannut nahkoihin ommeltuja uskonveljiään.

"Kiittäkää Vapahtajaa," virkkoi hän, "että Hän sallii teidän kuolla samalla tavalla, jolla hän itse kuoli. Ehkäpä osa teidän rikoksistanne siten tulee teille anteeksi annetuksi. Pelätkää kuitenkin, sillä oikeuden täytyy tapahtua, eivätkä pahat saata saada samaa palkkaa kuin hyvät saavat."

Vasaraniskut säestivät hänen sanojaan. Uhrien käsiä ja jalkoja nauelaettiin lakkaamatta, ja ristejä kohosi kohoamistaan arenalle. Crispus kääntyi niiden puoleen, jotka vielä seisoivat ristiensä ääressä, ja jatkoi:

"Näen taivaan avoinna, mutta näen myöskin ammottavan kuilun... En itsekään tiedä kuinka voin vastata Herralle teoistani, vaikka olenkin uskonut ja vaikka olenkin vihannut vääryyttä. En pelkää kuolemaa, vaan ylösnousemusta, en tuskaa, vaan tuomiota, sillä vihan päivä on tullut..."

Äkkiä kuului jostakin likeisesta rivistä tyyni, juhlallinen ääni:

"Ei vihan päivä, vaan laupeuden, vapahduksen ja autuuden päivä, sillä minä sanon teille, että Kristus teitä lohduttaa ja asettaa teidät oikealle kädelleen. Luottakaa siihen, sillä taivas avautuu teille."

Kaikki kääntyivät katsomaan sinnepäin, mistä ääni kuului. Nekin, jotka jo riippuivat ristillä, nostivat kalpeat, kärsivät kasvonsa ja loivat silmänsä puhuvaan mieheen.

Hän likeni arenaa ympäröivää rintanojaa ja alkoi ristinmerkillä siunata uhreja.

Crispus ojensi kätensä häntä kohti ikäänkuin soimatakseen häntä, mutta kun hän näki hänen kasvonsa, vaipui hänen kätensä, hän retkahti polvilleen ja kuiskasi:

"Apostoli Paavali!..."

Sirkuspalvelijain suureksi hämmästykseksi lankesivat kaikki, jotka eivät vielä olleet nauulatut ristiin, polvilleen. Paavali Tarsolainen kääntyi Crispuksen puoleen ja puhui:

"Älä heitä uhkaa, Crispus, sillä vielä tänä päivänä ovat he sinun kanssasi paratiisissa. Arveletko sinä, että he tulevat kadotetuiksi ja tuomituiksi? Mutta kuka heitä tuomitsee? Jumalako, joka heidän tähtensä antoi Poikansa? Kristusko, joka heidät lunastaakseen kuoli, niinkuin hekin nyt kuolevat Hänen nimensä tähden? Kuinka Se, joka heitä rakastaa, saattaa tuomita heidät kadotukseen? Kuka saattaa syyttää Herran valittuja? Kuka saattaa sanoa tätä verta kirotuksi?..."

"Herra, minä olen vihannut vääryyttä," huudahti vanha pappi.

"Mutta Kristus käski vielä enemmän rakastaa ihmisiä kuin vihata vääryyttä, sillä Hänen oppinsa on rakkautta eikä vihaa..."

"Olen syntiä tehnyt kuoleman hetkellä," sanoi Crispus.

Ja hän rupesi lyömään rintoihinsa.

Istuurivien vartija likeni samassa apostolia ja kysyi:

"Kuka sinä olet, joka puhuttelet tuomittuja?"

"Rooman kansalainen," vastasi Paavali tyynesti.

Sitten hän kääntyi Crispuksen puoleen ja virkkoi:

"Luota siihen, että tämä on armon päivä, ja kuole rauhassa, Herran palvelija."

Kaksi maurilaista tuli nyt Crispuksen luokse, laskeakseen hänet puun päälle, mutta Crispus katsahti vielä kerran ympärilleen ja huusi:

"Veljeni, rukoilkaa puolestani!"

Hänen kasvoistaan katosi entinen ankaruus; kivettyneet piirteet kävivät tyyniksi ja lempeiksi. Itse hän oikaisi käsivartensa ristin poikkipuulle, helpottaakseen vartijoiden työtä, käänsi silmänsä taivasta kohti ja vaipui hartaaseen rukoukseen. Hän näytti olevan aivan tunnotonna, sillä hänen ruumiinsa ei edes

vavahtanut eikä kasvoihin ilmaantunut vähintäkään tuskan merkkiä, kun naulat upotettiin käsiin. Hän rukoili, kun nauvoja lyötiin jalkoihin, ja rukoili, kun risti nostettiin pystyyn, rukoili silloinkin, kun kuoppa täytettiin ja poljettiin kovaksi. Vasta kun ihmisjoukko meluten ja nauraen rupesi lappamaan amfiteatteriin, rypisti vanhus hiukan kulmakarvojaan, ikäänkuin häntä olisi harmittanut, että pakanallinen kansa tuli häiritsemään hänen suloisen kuolemansa rauhaa.

Kun kaikki ristit olivat nostetut pystyyn, oli arena kuin metsä, jonka puihin on ripustettu ihmisiä. Ristien haaroille ja marttyyrien kasvoille lankesi auringon valo, mutta arenalla muodostivat ristien jyrkät varjot ikäänkuin punotun verkon, jonka lomitse keltainen hiekka pilkisteli. Tämä näytelmä tarjosi kansalle hitaan kuoleman nautinnon. Ei kukaan vielä ollut nähnyt sellaista ristien tungosta. Arena oli niin täynnä ristejä, että palvelijat töin tuskin pääsivät tunkemaan niiden välitse. Sivuilla riippui parhaasta päästä naisia, mutta johtavana miehenä oli Crispus nostettu vastapäätä Caesarin podiumia, äärettömän suurelle ristille, jonka juuren ympäri oli kiedottu köynnöksiä. Uhrit olivat kaikki vielä hengissä, mutta muutamat niistä, jotka ensinnä olivat ristiinnaulitut, olivat menneet tainnoksiin. Kukaan ei valittanut eikä rukoillut armoa. Toiset riippuivat nojaten päätään olkaansa vastaan, toisten pää oli vaipunut rinnalle, ikäänkuin he olisivat nukkuneet; toiset näyttivät miettivän, toiset tuijottivat taivaaseen ja liikuttelivat hiljaa huuliaan. Mieliala tässä hirveässä ristien metsässä, jossa kaikki uhrin vaikenivat, venytettyjen ruumiiden keskellä, oli uhkaava, paha ennustava. Kansa, joka kesteissä oli syönyt vatsansa täyteen, tuli meluten ja mitä parhaimmalla tuulella sirkukseen, mutta vaikenen äkkiä eikä tietänyt, mihin ruumiiseen kiinnittää silmänsä ja mitä ajatella. Venytettyjen naisruumiiden alastomuus ei enää tehnyt mitään vaikutusta. Ei kukaan lyönyt vetoa, kuka ensinnä heittäisi henkensä, kuten katselijat tavallisesti tekivät kun arenalla oli useita uhreja. Tuntui siltä kuin Caesarkin jo olisi ikävystynyt, sillä hän käänteli päätään, korjasi laiskasti kaulakoristettaan ja näytti uniselta.

Vastapäätä riippuvan Crispuksen silmät olivat jonkun aikaa olleet kiinni, ikäänkuin hän olisi ollut tainnoissa tai kuolemaisillaan. Äkkiä ne avautuivat ja iskivät Caesariin.

Crispuksen kasvot kävivät taas niin armottomiksi ja hänen silmissään paloi sellainen tuli, että augustianit rupesivat kuiskailemaan keskenään ja osoittamaan häntä sormillaan. Lopulta Caesarkin kiinnitti huomionsa häneen ja nosti smaragdin silmänsä eteen.

Syntyi hiiskumaton hiljaisuus. Kaikkien silmät olivat tähdätyt Crispukseen, joka koetti liikuttaa oikeaa kättään, ikäänkuin olisi tahtonut irroittaa sen puusta.

Hetkisen perästä hänen rintansa kohosi niin, että kylkiluut selvästi erottautuivat, ja hän puhkesi puhumaan:

"Äidinsurmaaja!—voi sinua!"

Kun augustianit kuuluivat tällaisen kuolettavan solvauksen viskattavan suoraan maailman herran silmille tuhansiin nousevan kansanjoukon läsnäollessa, pelästyivät he niin, että he tuskin uskalsivat hengittää. Chilon kävi aivan kankeaksi. Caesar säpsähti, ja smaragdi putosi hänen käsistään.

Yleisökin istui henkeä pidätellen. Mutta Crispuksen ääni kaikui yhä voimakkaampana läpi koko amfiteatterin:

"Voi sinua, vaimon ja veljen surmaaja, voi sinua, Antikristus! Syvyyden kuilu sinun eteesi aukeaa, kuolema sinua tavoittelee, hautasi on jo valmiina. Voi sinua, elävä raato, sillä kauhuun sinä kuolet ja kirottu sinä olet oleva iankaikkisesti!..."

Turhaan koetti hän kiskoa kättään irti puusta. Hän oli hirvittävän näköinen, kamala katsella kuin elävä luuranko ja horjumaton kuin itse kohtalo. Hän nyökäytti valkeaa partaansa Neron podiumia kohti, ja ruususeppeleestä, joka oli hänen päälallaan, putoili lehtiä.

"Voi sinua, murhamies! mittasi on täysi, ja hetkesi likenee!..."

Hän oikaisi itseään vieläkin kerran. Näytti jo siltä kuin hän olisi ollut saamaisillaan kätensä irti rististä ja uhaten ojentamaisillaan niitä Caesaria kohti, mutta äkkiä hänen laihat käsivartensa oikenivat suoriksi, ruumis kävi hervottomaksi ja pää retkahti rintaa vastaan. Hän oli kuollut.

Ristimetsässäkin olivat jo heikoimmat nukkuneet kuolon uneen.

VIIDESKYMMENTYHDEKSÄS LUKU.

"Herra," virkkoi Chilon, "meri on rasvatyvenenä ja aalto tuntuu nukkuvan... Lähtekäämme Akaiaan. Siellä sinua odottaa Apollon kunnia, siellä sinua odottavat seppeleet ja voitot siellä ihmiset sinua jumaloivat ja jumalat tervehtivät vertaisenaan. Täällä sen sijaan, herra..."

Hän keskeytti puheensa, sillä hänen alahuulensa vapisi niin, että sanat muuttuivat käsittämättömiksi ääniksi.

"Lähdemme heti, kun kilpaleikit ovat loppuneet," vastasi Nero. "Tiedän, että täällä jo muutenkin sanotaan kristittyjä »vahingoittumattomiksi ruumiiksi», »innoxia corpora». Jos minä lähtisin tieheni, kävisi puhe aivan yleiseksi. Mitä sinä pelkää, senkin musta tatti?"

Nero rypisti kulmakarvojaan ja loi Chiloniin kysyvän katseen, ikäänkuin pyytääkseen selitystä. Hän oli olevinaan tyyni, vaikka hänen mielensä oli kuohuksissa. Hän oli nimittäin viime näytännössä itsekkin pelästynyt Crispuksen sanoja. Kotiin päästyään ei hän ollut saanut unta, sillä viha, häpeä ja pelko olivat häntä kalvaneet.

Taikauskoinen Vestinus, joka ääneti oli kuunnellut Neron ja Chilonin keskustelua, katsahti varovasti ympärilleen ja virkkoi salaperäisellä äänellä:

"Kuulitko, herra, mitä tuo vanhus sanoi. Kristityt ovat kummallista väkeä... Heidän jumalansa tekee heidän kuolemansa helpoksi, mutta taitaa olla kostonhimoinen."

Nero vastasi hätäisesti:

"Minä en ole pannut toimeen kilpaleikkejä. Tigellinus sen on tehnyt..."

"Niin onkin! Minä sen olenkin tehnyt," vastasi Tigellinus, joka kuuli Caesarin vastauksen. "Minä sen olen tehnyt ja minä teen pilkkaa kaikista kristittyjen jumalista. Vestinus, oi herra, on taikauskolla täytetty rakko, ja tuo urhea kreikkalainen voi menehtyä pelästyksestä, jos hän näkee rutkavan kanan nostavan höyhenet pystyyn puolustaakseen poikasiaan."

"Hyvä on," virkkoi Nero, "mutta anna käsky, että kristityiltä tästälähin leikataan kieli tai että heidän suunsa tukitaan."

"Kyllä tuli heidän suunsa tukkii."

"Voi minua!" vaikeroi Chilon.

Mutta Caesar, jota Tigellinuksen ylenkatseellinen varmuus oli rohkaissut, rupesi nauramaan, osoitti vanhaa kreikkalaista ja virkkoi:

"Katsokaapa miltä, Akilleksen jälkeläinen näyttää. Chilon oli todella hirvittävän näköinen. Hiustähteet hänen päällellaan olivat käyneet ihan valkeiksi, ääretön levottomuus, pelko ja ahdistus kuvastui hänen kasvoillaan. Ajoittain hän oli kuin tiedotonna, pyörreksissään. Monesti hän ei laisinkaan vastannut kysymyksiin, jotka hänelle tehtiin, toisinaan hän vimmastui ja saattoi käydä niin myrkylliseksi, että augustianit pitivät viisaimpana jättää hänet rauhaan."

Sellainen tuuli tuli hänelle nytkin.

"Tehkää minulle mitä tahdotte," huusi hän epätoivoissaan ja näpäytti sormiaan, "mutta minä vain en enää lähde kilpaleikkeihin!"

Hetken kuluttua Nero katsahti häneen ja virkkoi, kääntyen Tigellinuksen puoleen:

"Pidäpä huolta siitä, että tämä stoikko puutarhassa joutuu minun likeisyyteeni. Tahdonpa nähdä minkä vaikutuksen soihtumme häneen tekevät."

Caesarin äänessä väreili uhka, joka pelästytti Chilonia.

"Herra," huudahti hän, "en tule näkemään mitään, sillä yöllä en saata eroittaa mitään."

Mutta Caesar hymyili hirveää hymyä ja vastasi:

"Yö on oleva valoisa kuin päivä."

Sitten hän kääntyi toisten augustianien puoleen ja rupesi puhumaan kilpa-ajoista, jotka hän aikoi panna toimeen kilpaleikkien päätyttyä.

Petronius tuli Chilonin luo, kosketti hänen olkapäätään ja virkkoi:

"Enkö sanonut sinulle, ettet sinä kestäisi näytelmää?"

Chlion vastasi:

"Minua janottaa..."

Ja hän ojensi vapisevan kätensä ottamaan maljaa, mutta ei jaksanut viedä sitä huulilleen. Kun Vestinus sen näki, otti hän maljan ja auttoi Chilonia. Sitten hän tuli ihan hänen korvansa juureen ja kysyi uteliaana ja hätääntyneenä:

"Ovatko raivottaret sinun kimpussasi? Mitä?..."

Vanhus tuijotti häneen suu auki, ikäänkuin ei hän olisi käsittänyt kysymystä, ja rupesi siristelemään silmiään.

Vestinus uudisti kysymyksensä:

"Ovatko raivottaret kimpussasi?"

"Ei," vastasi Chilon, "mutta edessäni on yö."

"Kuinka? Yökö... Olkoot jumalat sinulle armolliset! Mitä sinä sanoit? Yökö?"

"Hirveä yö ja hämäryys, jossa on jotakin, joka liikkuu ja liikenee minua. Mutta minä en tiedä mitä se on, vaan pelkään."

"Olen aina ollut vakuutettu, että löytyy noitia. Etkö ole nähnyt unia?"

"En, sillä en ole maannut. En saattanut ajatella, että heitä rangaistaisiin sillä tavalla."

"Säälitkö sinä heitä?"

"Miksi te vuodatatte niin paljon verta? Kuulitko, mitä se ukko huusi ristiltä? Voi meitä!"

"Kuulin," vastasi Vestinus. "Mutta ovathan he murhapolttajia."

"Eivät ole!"

"Ovathan he ihmissuvun vihollisia."

"Eivät ole!"

"Ovathan he myrkyttäneet veden."

"Eivät ole!"

"Ja surmanneet lapsia..."

"Eivät ole!"

"Kuinka!" kysyi Vestinus kummissaan. "Itsehän sinä niin sanoit ja itsehan sinä heidät annoit Tigellinuksen käsiin?"

"Juuri sentähden minua nyt ympäröi yö ja kuolema liikenee minua... Välistä minusta tuntuu siltä kuin jo olisin kuollut, ja te muut samaten."

"Ei! He kuolevat ja me jäämme henkiin. Mutta sanoppa minulle: mitä he kuollessaan näkevät?"

"Kristuksen..."

"Vai onko se heidän jumalansa? Onko väkeväkin jumala?"

Chilon vastasi hänkin kysymyksellä:

"Mitä soihtuja aiotaan sytyttää puutarhaan? Kuulitko mitä Caesar sanoi?"

"Kuulin kyllä ja tiedän muutenkin. Ne ovat nimeltään »sarmentitii» ja »semaxii»... Kristityt puetaan kidutustunicaan, joka on kastettu pikeen, sitten heidät sidotaan paaluihin ja sytytetään palamaan... Kunhan ei heidän jumalansa vain kostaisi kaupungille... Semaxii!! se on hirveä rangaistus."

"On se minusta sentään parempi kuin verenvuodatus," vastasi Chilon. "Käskepä orjan ojentaa malja huulilleni. Minun on jano, mutta viini voi läikähtää, kun käteni vapisee vanhuuttaan..."

Toiset augustianit keskustelivat niinikään kristityistä. Vanha Domitius

Afer teki heistä pilkkaa.

"Heitä on niin paljon," sanoi hän, "että he huolehti voisivat nostaa sisällisen sodan, ja kuten muistatte pelkäsimmekin, että he ryhtyisivät puolustukseen. Mutta he kuolevat kuten lampaat."

"Koettakootpa muuta!" huusi Tigellinus.

Petronius puuttui samassa puhumaan:

"Te erehdytte. Kyllä he puolustautuvat."

"Millä lailla?"

"Kärsivällisyydellä."

"Se on aivan uusi keino."

"Niin on. Tai voitteko väittää heidän kuolevan pahantekijöiden lailla? Ei! He kuolevat sillä lailla, että pahantekijöinä täytyy pitää niitä, jotka ovat tuominneet heidät kuolemaan, s.o. meitä ja koko Rooman kansaa."

"Mitä hullutuksia!" huudahti Tigellinus.

"*Hic Abdera!*" [Sananlaskuntapainen lause, merkitsee: »tyhmin tyhmistä«.] vastasi Petronius.

Toiset, jotka huomasivat hänen sanojensa sattuvaisuuden, katselivat kummastuneina toisiinsa ja toistelivat toistelemistaan:

"Hän on oikeassa! He kuolevat kummallisella ja aivan erityisellä tavalla."

"Minä vakuutan teille, että he näkevät jumalansa," huudahti Vestinus.

Muutamit augustinanit kääntyivät nyt Chilonin puoleen:

"Vanhus hoi! sinä tiedät asian, sano meille: mitä he näkevät?"

Kreikkalainen läikäytti viiniä tunicalleen ja vastasi:

"Kuolleistanousemuksen!..."

Hän vapisi niin, että lähimpänä istuvat vieraat purskahtivat äänekkääseen nauruun.

KUODESKYMMENES LUKU.

Vinitius ei muutamaan vuorokauteen ollut viettänyt yötään kotona. Petronius arveli hänen keksineen jonkun uuden tuuman ja yhä tekevän valmistuksia Lygian vapauttamiseksi Esquilinuksen vankilasta. Hän ei tahtonut kysyä häneltä mitään, jottei häiritsisi hänen puuhiaan. Hienostunut skeptikko oli hänkin tavallaan taikauskoinen: hänen ei ollut onnistunut riistää neitoa mamertilaisesta vankilakuopasta, ja sentähden hän oli lakannut luottamasta onnensa tähteen.

Ei hän enää luottanut Vinitiuksenkaan toimien menestymiseen. Tulipalon ehkäisemiseksi oli revitty joukko taloja ja niiden kellarit olivat muutetut vankiloiksi. Niin oli Esquilinuksenkin vankila syntynyt. Ei se tosin ollut juuri niin hirveä kuin vanha Tullianum Kapitoliumin vierellä, mutta sen sijaan sitä vartioitiin sata kertaa huolellisemmin. Petronius ymmärsi, että Lygia oli siirretty sinne vain siitä syystä, ettei hän kuolisi eikä pääsisi pakoon amfiteatteria. Tietysti häntä samasta syystä vartioitiin kuin silmäterää.

"Nähtävästi," puhui hän itsekseen, "Caesar ja Tigellinus ovat päättäneet käyttää häntä erityiseen, hirveään näytelmään, jonka vertaista ei ole nähty. Hänen pelastuksensa on niin mahdoton, että Vinitius itse kuolee ennen kuin hän hänet saa pelastetuksi."

Vinitius itsekin oli kadottanut kaiken toivon hänen pelastamisestaan. Yksin Kristus saattoi hänet pelastaa. Nuorella tribunilla oli nyt vain yksi päämäärä: hän tahtoi päästä vankilaan näkemään Lygiaa.

Häntä oli pitkän aikaa vaivannut ajatus, että Nazarius oli päässyt mamertilaiseen vankilaan

kantamaan ruumiita, ja hän päätti koettaa kulkea samaa tietä.

Hän antoi »löyhkäävien kuoppien» päämiehelle äärettömän rahasumman, ja tämä suostui vihdoin ottamaan hänet palvelijainsa joukkoon, jotka hän öisin lähetti noutamaan ruumiita. Ei ollut paljoakaan syytä pelätä, että hänet tunnettaisiin. Yö, orjan puku ja vankilan huono valaistus häntä suojelivat. Kenenkä päähän sitäpaitsi olisi saattanut pälkähtää, että patricio, konsulien poika ja pojanpoika olisi hautauspalvelijoiden joukossa, hengittämässä vankilan ja »löyhkäävien kuoppien» ilmaa ja tekemässä työtä, johon ihmiset vain pakosta tai äärimmäisen kurjuuden ajamina ryhtyivät.

Mutta ikävöitynä iltana vyöttäytyi Vinitius ilomielin, kietoi päänsä ympäri tärpättiin kastetun huivin ja läksi sykkivin sydämin toisten joukossa Esquilinukselle.

Pretorianien vartijat eivät estäneet häntä, sillä kaikki palvelijat päästettiin sisään »tesseran» nojalla, jonka sadanpäämies lampun valossa tarkasti. Hetkisen perästä avautuivat suuret rautaiset ovet, ja he astuivat vankilaan.

Vinitiuksen eteen avautui laaja, holvattu kellari, josta päästiin toisiin samanlaisiin kellareihin. Sumeat kynttilät valaisivat vankilaholveja, jotka olivat täynnä ihmisiä. Toiset makailivat pitkin seiniä, joko uneen vaipuneina tai kuolleina. Toiset kiertelivät suurten vesiastiain ympärillä, jotka seisovivat keskellä permantoa ja joista he joivat kuumesairaiden kiihkolla, toiset istuivat maassa, kyynärpäät polvia vasten, pää käsien varassa. Siellä täällä nukkui lapsi äitinsä sylissä. Yltympärillä kuului sairaiden läähättävä, sihisevä hengitys, itkua, rukouksen hyminää, hyräilyä ja vartijoiden kirouksia. Kellareissa vallitsi tungos ja ruumiin haju. Etempänä hämärässä vilisivät ihmiset mustina, epämääräisinä olentoina, likempänä saattoi tuikkivien lamppujen valossa eroittaa kalpeita, pelästyneitä, laihtuneita ja nälkäisiä kasvoja, joiden silmät olivat ikäänkuin sammuneet tai joitten poskilla kuume paloi. Heidän huulensa olivat sinettyneet, otsalta valui hikipisarointa ja hiukset olivat ikäänkuin liimatut ihoon. Nurkista kuului sairaiden valitus. Toiset pyysivät vettä, toiset rukoilivat että heidät jo kuljetettaisiin kuolemaan. Ja tämä vankila oli sentään parempi kuin vanha Tullianum. Vinitius oli vaipumaisillaan maahan, kun hän tämän kaiken näki. Hengitys loppui hänen rinnastaan. Ja kun hän ajatteli, että Lygia oli täällä, tässä kurjuudessa ja tuskassa, karmi hänen pintaansa, ja epätoivon huudahdus tukahtui rintaan. Amfiteatteri, villien petojen kynnet, risti, mikä hyvänsä oli parempi kuin nämä hirveät, maanalaiset kellarit, joissa ilma oli täynnä ruumiin löyhkää ja joissa joka nurkasta nousi tuskallisia rukouksia:

"Viekää meidät kuolemaan!"

Vinitius pusersi kätensä nyrkeiksi niin että kynnet painuivat lihaan. Hän tunsu heikkenevänsä ja olevansa pyörtymäisillään. Kaikki, mitä hän tähän asti oli kokenut, koko hänen rakkautensa ja kaikki hänen tuskansa vaihtuivat: hän toivoi vain kuolemaa.

Äkkiä hän kuuli »löyhkäävien kuoppien» päämiehen äänen:

"Kuinka paljo ruumiita täällä tänään on?"

"Noin tusinallinen," vastasi vankilan vartija, "mutta aamuun niitä kyllä tulee lisää, sillä tuolla seinillä ihmisiä jo makailee henkitoreissa."

Hän rupesi haukkumaan naisia siitä, että he salaavat kuolleet lapsensa saadakseen kauemmin pitää niitä luonaan. He eivät tahtoisi antaa heittää niitä »löyhkääviin kuoppiin». Vasta hajun avulla saa selville, missä ruumis on, ja siten ilma, joka muutenkin on hirveä, haisee vieläkin enemmän. "Mieluummin," sanoi vartija, "olisin orjana jossakin maalais-ergastulumissa kuin vartioisin näitä elävältä mätäneviä koiria." »Kuoppien» päämies lohdutti häntä vakuuttaen, ettei hänenkään virkansa ole parempia. Vinitius oli saanut takaisin täyden tajuntansa ja alkoi nyt tarkastella kellareja. Turhaan hänen silmänsä sentään etsivät Lygiaa. Hän rupesi jo pelkäämään, ettei hän enää saisi nähdä rakastettuaan elävänä. Kellareja oli useita kymmeniä, ja niiden välillä oli hiljan kaivettu käytäviä, jotka yhdistivät ne toisiinsa. Hautauspalvelijat eivät kuitenkaan päässeet muihin kuin niihin, joista oli ruumiita korjattavina. Vinitius rupesi jo pelkäämään, että kaikki hänen ponnistuksensa olivat olleet turhat.

Onneksi hänen suojelijansa päästi hänet pälkähästä.

"Ruumiit ovat heti korjattavat pois," sanoi hän, "sillä ne levittävät eniten tartuntaa. Kuolette täällä vielä itse ja kaikki vangit."

"Meitä ei ole kuin kymmenen kaikkien kellarien osalle," huomautti vartija "ja täytyy meidän toki saada nukkuakin."

"No minä jätän teille neljä miestä, niin he saavat öisin kulkea pitkin kellaria tarkastamassa, kutka ovat kuolleet."

"Huomenna ryypätään, jos sen teet! Mutta jokikinen ruumis on käytettävä tarkastettavana, sillä on tullut käsky, että kuolleiden kurkut ovat lävistettävät. Sitten suoraa päätä kuoppiin!"

"Hyvä on, ryypätään pois!" huusi »kuoppien» päämies.

Hän valitsi sitten neljä miestä, niiden joukossa Vinitiuksen. Vartijoiden tehtäväksi tuli nostaa ruumiit paareille.

Vinitius rauhoittui. Nyt hän ainakin tiesi, että hän löytää Lygian.

Hän rupesi huolellisesti tarkastamaan ensimmäistä kellaria. Hän nuuski kaikki pimeät nurkat, joihin todella ei päässyt ainoakaan valonsäde, katseli ihmisiä, jotka nukkuivat seinävierillä viittojensa peitossa, ja silmäili sairaita, jotka olivat kannetut nurkkaan, erilleen muista. Lygiaa hän vain ei löytänyt mistään. Toisesta ja kolmannesta kellarista hän niinkään etsi häntä turhaan.

Oli jo myöhäinen yö, ja kaikki ruumiit olivat kannetut pois. Vartijat olivat panneet levolle käytäviin, jotka kulkivat pitkin kellarien syrjiä, ja nukkuneet. Lapsetkin olivat väsyneet itkuihinsa ja vaikenivat. Ei kuulunut muuta kuin vaivattujen rintojen hengitys ja sieltä täältä rukouksen hyminää.

Lamppu kädessä astui Vinitius neljänteen kellariin, joka oli pienempi kuin edelliset, nosti kätensä, jotta valo lankesi yltympäriille, ja rupesi tarkastamaan koppia.

Äkkiä hän säpsähti, sillä hän luuli seinävierellä, ristikkoaukon alla, nähneensä Ursuksen jättiläisvartalon.

"Ursus, sinäkö siellä olet?"

Jättiläinen nosti päätään.

"Kuka sinä sitten olet?"

"Etkö tunne minua?" kysyi nuori tribuni.

"Sammutit lampun, kuinka minä siis saattaisin tuntea sinut?"

Samassa Vinitius huomasi Lygian, joka makasi viitan päällä seinävierustalla. Vinitius ei enää saanut sanaa suustaan, vaan lankesi polvilleen.

Ursus tunsu hänet nyt ja huudahti:

"Kiitos olkoon Kristukselle! Mutta älä herätä häntä, herra."

Vinitius katseli häntä kyöneleet silmissä. Hän saattoi hämäränkin läpi erottaa hänen kasvonsa, jotka olivat valkeat kuin alabasteri, ja hänen laihtuneet olkapäänsä. Kun Vinitius häntä siinä katseli, valtasi hänet rakkaus, joka oli kuin repivä tuska, joka tärisytti hänen sieluansa pohjia myöten ja joka samalla oli niin täynnä kunnioitusta, lämpöä ja ihailua, että hänen täytyi langeta kasvoillensa ja suudella vaateen saumaa, jonka päällä hänen rakkaimpansa lepäsi.

Pitkän aikaa katseli Ursus häntä vaieten. Vihdoin hän nykäisi häntä tunican liepeestä.

"Herra," kysyi hän, "kuinka sinä tänne pääsit ja tuletko häntä pelastamaan?"

Vinitius nousi ja virkkoi, hetkisen vielä taisteltuaan mielenliikutustaan vastaan:

"Neuvo minulle vain keino!"

"Arvelin, että sinä itse sen keksisit, herra. Yksi ainoa keino tässä pälkähti minun päähäni..."

Hän kääntyi ristikkoaukkoon päin ja jatkoi samassa, ikäänkuin vastaten omaan kysymykseensä:

"Niin... Mutta alhaalla on sotamiehiä."

"Sata sotamiestä," vastasi Vinitius.

"Emme siis pääse siitä!"

"Emme!"

Lygilainen sivalsi kädellä otsaansa ja kysyi toistamiseen:

"Kuinka sinä pääsit tänne?"

»Löyhkäävien kuoppien» päämies antoi minulle tesseran..."

Samassa hän säpsähti, ikäänkuin joku tuuma olisi välähtänyt hänen päähänsä.

"Kautta Vapahtajan tuskain," puhkesi hän kiihkeästi puhumaan, "minä jään tänne! Hän ottaa tesseran, kietoo huivin pänsä ympäri, heittää viitan ylleen ja lähtee. Onhan hautaaja-orjien joukossa keskenkasvuisia poikia, pretorianit siis eivät voi tuntea häntä, ja kun hän kerran vain pääsee Petroniuksen talolle, niin Petronius kyllä hänet pelastaa!"

Lygiläisen pää painui rintaa vastaan ja hän virkkoi surullisesta:

"Ei hän siihen suostuisi, sillä hän rakastaa sinua."

"Sitäpaitsi hän on sairas eikä pääse liikkumaan omin voimin."

Hetkisen perästä hän jatkoi:

"Kosket sinä, herra, eikä jalosukuinen Petronius ole voinut vapauttaa häntä vankeudesta, niin kuka sen sitten voi tehdä?"

"Kristus yksin!"

Molemmat vaikenivat. »Hän olisi kyllä voinut vapauttaa kaikki kristityt», mietti yksinkertainen lygiläinen itsekseen, »mutta tottahan tuskan ja kuoleman hetki on tullut, koskei Hän ole sitä tehnyt.» Ei Ursus omasta itsestään välittänyt, mutta hänen kävi sydämen pohjasta sääli lasta, joka oli kasvanut hänen käsivarsillaan ja jota hän rakasti enemmän kuin mitään muuta maan päällä.

Vinitius lankesi taasen polvilleen Lygian eteen. Ristikosta tunki nyt kellariin kuun säteitä ja ne valaisivat paremmin kuin lamppu, joka vielä yksinään tuikki ovella.

Lygia avasi äkkiä silmänsä, laski läpikuultavan kätensä Vinitiuksen käteen ja virkkoi:

"Näen sinut—ja tiesin, että tulisit."

Vinitius vaipui suutelemaan hänen kättään ja painoi sitä otsaansa ja sydäntänsä vastaan. Sitten hän hiukan kohotti häntä makaavasta asennosta ja painoi hänet rintaansa vastaan.

"Tietysti tulit, rakkaani," sanoi hän. "Kristus sinua varjelkoon. Hän sinut vapauttakoon, rakastettu Lygia!..."

Enempää ei hän saanut sanotuksi, sillä hänen sydämensä voipui tuskasta ja rakkaudesta, eikä hän tahtonut Lygialle näyttää tuskaansa.

"Olen sairas, Marcus," virkkoi Lygia. "Minun täytyy kuolla, en tiedä täälläkö vai arenalla... Mutta sitä minä rukoilin, että ennen kuolemaani saisin nähdä sinut. Sinä tulitkin: Kristus kuuli rukoukseni!"

Vinitius ei vielääkään saattanut puhua, hän vain painoi häntä rintaansa vastaan.

"Näin sinut Tullianumin ikkunasta," jatkoi Lygia, "ja näin, että tahdoit tulla luokseni. Nyt on Vapahtaja tänä hetkenä antanut minun pysyä tajuissani, jotta voisimme sanoa toisillemme jäähyväiset. Minä menen hänen luokseen, Marcus, mutta minä rakastan sinua ja olen aina rakastava sinua."

Vinitius kokosi voimansa, tukahutti tuskansa ja koetti puhua niin levollisesti kuin suinkin:

"Ei, armaani! Et sinä kuole! Apostoli käski minun uskoa ja lupasi rukoilla puolestasi. Tunsihan hän Kristuksen, ja rakastihan Kristus häntä: ei Hän saata kieltää häneltä mitään... Jos sinun pitäisi kuolla, niin ei Pietari olisi käskenyt minun uskoa, mutta hän sanoi minulle: »usko!»—Ei, Lygia! Kristus armahtaa minua. Hän ei tahdo sinun kuolemaasi, ei Hän anna sinun kuolla!... Minä vannon sinulle Vapahtajan nimeen, että Pietari rukoilee puolestasi!"

He vaikenivat. Lamppu oven yläpuolella sammui, mutta kuun valoa tuli tulvimalla ristikkoaukosta. Kellarin toisessa päässä kitisi lapsi, mutta vaikenen pian. Ulkoa kuului pretorianien ääniä. Vuoron vaihduttua pelasivat he muurin juurella »skriptae duodecimia».

"Oi Marcus!" huudahti Lygia, "itse Kristus huusi Isälle: »ota pois minulta tämä katkera kalkki!» ja kuitenkin Hän sen tyhjensi. Itse Kristus kuoli ristinpuussa, ja nyt kuolevat tuhannet hänen mukanaan—miksi Hän siis yksin minua säästäisi? Kuka minä olen, Marcus? Kuulin Pietarin sanovan odottavansa marttyyrikuolemaa, ja mikä minä olen hänen rinnallaan? Kun pretorianit tulivat meille, pelkäsin kuolemaa ja tuskaa, mutta nyt en enää pelkää. Katso, kuinka hirveä tämä vankila on, mutta minä menen taivaaseen. Muista, että täällä hallitsee Caesar, mutta siellä hallitsee Vapahtaja, laupiaana ja täynnä

armoa! Ei siellä ole kuolemaa. Sinä rakastat minua, ajattele siis kuinka onnelliseksi minä tulen. Oi armahin Marcus, muista, että sinä tulet minun luokseni."

Hän vaikeni ja veti hätäisesti ilmaa kipeään rintaansa. Sitten hän vei Vinitiuksen käden huulilleen ja kuiskasi:

"Marcus!"

"Mitä, rakkaani?"

"Älä itke minua, vaan muista, että tulet luokseni. Elämäni oli lyhyt, mutta antoihan Jumala minulle sinun henkesi. Kerron Kristukselle, ettet rikkonut Hänen tahtoaan vastaan ja että aina rakastat Häntä, vaikka minä kuolin, vaikka sinä näit minun kuolevan ja vaikka jäit suureen suruun. Tahdotko sinä todella aina rakastaa Häntä ja kärsivällisesti kantaa kuolemani?... Sillä silloin Hän meidät yhdistää. Mutta minä rakastan sinua ja tahdon olla sinun kanssasi..."

Hän ei enää jaksanut jatkaa, ja viimeiset sanat tulivat tuskin kuuluvana kuiskauksena:

"Vanno minulle se, Marcus!..."

Vinitius sulki hänet vapisevin käsivarsin syliinsä ja vastasi:

"Kautta sinun pyhän pääsi!—vannon!..."

Kuun kalpeassa valossa saattoi nähdä kuinka Lygian kasvot kirkastuivat. Vielä kerran hän nosti huulilleen hänen kätensä ja kuiskasi:

"Olenhan sinun vaimosi!..."

Pretorianit, jotka muurin juurella pelasivat »scriptae duodecimiae», olivat joutuneet äänekkääseen riitaan, mutta Lygia ja Vinitius unohtivat vankilan, tuskat ja koko maailman. Enkelien rauha oli vallannut heidän sielunsa, ja he vaipuivat rukoukseen.

KUUDESKYMMENTESENÄINEN LUKU.

Kolmen päivän—tai oikeammin sanoen kolmen yön—aikana ei kukaan häirinnyt heidän rauhaansa. Kun tavalliset työt vankilassa olivat tehdyt, s.o. kuolleet erotetut elävistä ja sairaimmat terveemmistä, ja kun väsyneet vartijat olivat panneet levolle käytäviin, läksi Vinitius kellariin, jossa Lygia oli. Hän viipyi siellä siihen asti, kun aamun sarastus alkoi pilkistää sisään ristikon lomitse, Lygia painoi päänsä hänen rinnalleen, ja sitten he kuiskaten puhuivat rakkaudesta ja kuolemasta. Vähitellen heidän ajatuksensa ja puheensa, yksin halunsa ja toiveensakin irtaantuivat elämästä. He kadottivat maalliset tunteensa. He olivat ikäänkuin laivalla lähteneet maista, eivät enää nähneet rantaa ja hävisivät häviämistään äärettömyyteen. Heidän mielialansa kävi vähitellen surulliseksi, he sulautuivat omaan keskinäiseen rakkauteensa ja Kristuksen rakkauteen ja valmistuivat lentämään muille maille. Mutta ajoittain tuli tuska vielä tuulenpuuskana repimään Vinitiuksen rintaa, silloin tällöin välähti vielä toivo kuin salama hänen mielessään, tuntui siltä kuin usko ristiinnaulitun Herran laupeuteen olisi antanut toivolle siivet—mutta päivä päivältä hänkin sentään yhä enemmän irtaantui maailmasta ja antautui kuoleman haltuun. Kun hän aamulla tuli vankilasta, katseli hän jo maailmaa, kaupunkia, tuttavien ja kaikkien elämää koskevia asioita ikäänkuin unennäköä. Kaikki tuntui hänestä niin vieraalta, etäiseltä, turhalta ja mitättömältä. Hän ei enää pelännyt uhkaavia tuskiakaan, sillä hänellä oli se tunne, että jos ihminen vaivuttaa sielunsa hartauteen ja kääntää katseensa toisaalle, niin eivät nekään mitään merkitse. Heitä molempia ympäröi jo iäisyys. He puhuivat rakkaudesta ja siitä, kuinka he haudan tuolla puolen elävät yhdessä ja rakastavat toisiaan. Jos heidän ajatuksensa vielä hetkiseksi palasivat maallisiin asioihin, tapahtui se ohimennen, ikäänkuin pitkälle matkalle aikovat puhuvat matkavalmistuksista. Heidän ympärillään vallitsi mahtava hiljaisuus. He olivat kuin kaksi unohdettua patsasta jossakin etäällä erämaassa. Heidän ainoana huolenaan oli, ettei Kristus heitä erottaisi, mutta hetki hetkeltä he tulivat yhä enemmän vakuutetuiksi siitä, ettei Hän sitä tee, ja samalla he rupesivat rakastamaan Häntä jäsenenä, joka heidät yhdistää, loppumattoman onnen ja rajattoman rauhan antajana. Maan tomu oli, heidän vielä ollessaan maan päällä, irroittunut heidän jaloistaan, heidän sielunsa olivat kirkastuneet puhtaiksi kuin kyneleet. Kuoleman varjon alla, tuskassa ja kärsimyksessä, vankilan kurjuudessa avautui heille jo taivas, sillä se ojensi heille ikäänkuin kätensä ja vei heidät lunastettuina ja pyhitettyinä elämän ikuiselle lähteelle.

Petronius näki ihmeissään, että ilme Vinitiuksen kasvoissa yhä tyyntyi ja että ne rupesivat omituisesti loistamaan. Hän ei koskaan ennen ollut nähnyt sellaista ja arveli jo, että Vinitius oli keksinyt uuden pelastuskeinon. Se häntä vain loukkasi, ettei Vinitius uskonut hänelle salaisuuttaan.

Vihdoin hän ei enää voinut hillitä itseään, vaan puhutteli häntä:

"Nyt näytät aivan toiselta kuin ennen. Älä nyt salaa minulta mitään, sillä minä tahdon ja voin sinua auttaa: oletko saanut aikaan mitään?"

"Olen," vastasi Vinitius, "mutta et sinä voi minua auttaa. Aion hänen kuoltuaan tunnustaa itseni kristityksi ja seurata hänen jälkiään."

"Eikö sinulla siis ole toivoa?"

"On kyllä. Kristus antaa hänet minulle eikä ikinä enää eroita meitä."

Petronius rupesi astelemaan edestakaisin atriumin permannolla, ja hänen kasvoillensa nousi pettymyksen ja kärsimättömyyden ilme.

"Siihen ei tarvita teidän Kristuksenne apua," virkkoi hän vihdoin.
"Saman palveluksen meidän Thanatoksemmekin [Kuoleman haltia.] tekee."

Vinitius hymähti surumielisesti ja vastasi:

"Ei, rakkaani, mutta sinä et tahdo sitä ymmärtää."

"En tahdo enkä voi, sanoi Petronius. Tässä ei ole aikaa selityksiin, mutta muistatko mitä sanoit, kun ei meidän onnistunut vapauttaa häntä Tullianumista? Minä kadotin silloin kaiken toivon, mutta kotiin palattuamme sanoit sinä: »mutta minä uskon, että Kristus voi palauttaa hänet minulle.« Palauttakoon nyt hänet sinulle! Jos viskaan kallisarvoisen pikarin mereen, niin ei kukaan meidän jumalistamme kykene palauttamaan sitä minulle. Jollei teidän jumalanne ole parempi, niin en ymmärrä, mistä syystä minun pitäisi kunnioittaa häntä enemmän kuin entisiä jumalia."

"Hän hänet minulle palauttaakin!" vakuutti Vinitius.

Petronius kohautti olkapäitään.

"Tiedätkö," kysyi hän, "että kristityt huomenna pannaan valaisemaan Caesarin puutarhaa?"

"Huomennako?" kysyi Vinitius.

Likenevä hirveä todellisuus sai hänen sydämensä vapisemaan pelosta ja tuskasta. Seuraava yö oli ehkä viimeinen, jonka hän saisi viettää Lygian luona, hän sanoi siis Petroniukselle hyvästi ja läksi kiireesti »kuoppien» johtajan luo pyytämään tesseraansa.

Mutta siellä nousi hänen tiensä pystyyn, sillä johtaja ei tahtonut antaa hänelle mitään merkkiä.

"Suo anteeksi, herra," virkkoi hän. "Olen sinun hyväksesi tehnyt kaiken voitavani, mutta henkeäni toki en voi panna alttiiksi. Tänä yönä viedään kristittyjä Caesarin puutarhaan. Vankila tulee olemaan täynnä sotamiehiä ja viranomaisia. Jos sinut sattuisivat tuntemaan, olisin lapsineni päivineni surman oma."

Vinitius käsitti, että olisi ollut turhaa koettaa taivuttaa häntä. Hän toivoi sentään, että sotamiehet, jotka ennestään tunsivat hänet, ehkä päästäisivät hänet vankilaan ilman merkkiä. Yön tullessa hän siis pukeutui tavalliseen hautaaja-tunicaansa, köytti huivin suunsa eteen ja suuntasi kulkunsa vankilan portille.

Mutta sinä päivänä tarkastettiin merkit tavallista ankarammin, ja lisäksi tapahtui, että sadanpäämies Scevinus, ankara herra, joka koko sielullaan ja mielellään totteli Caesaria, tunsu Vinitiuksen.

Nähtävästi hänen rautaisessa rinnassaan sentään vielä oli kipinä inhimillistä sääliä, sillä hän ei heläyttäneykään peistänsä kilpeä vastaan, kuten oli tapana, kun tahdottiin nostaa melu jostakin, vaan vei Vinitiuksen syrjemmälle ja virkkoi:

"Herra, lähde kotiin. Tunnen sinut, mutta vaikenen, sillä en tahdo syöstä sinua turmioon. Vankilaan en saata päästää sinua, vaan mene kotiin, ja jumalat sinua lohduttakoot!"

"Vai et voi päästää minua," lausui Vinitius. "Mutta salli minun edes seisoa tässä, jotta näen keitä kuljetetaan pois vankilasta."

"Se ei ole vastoin käskyäni," vastasi Scevinus.

Vinitius jäi portille odottamaan vankien kuljetusta. Puoliyön aikana avautuivat vankilan leveät portit, ja pitkänä jonona läksivät vangit liikkeelle. Siinä oli miehiä, naisia ja lapsia, ja molemmin puolin kulki aseellisia pretorianiosastoja.

Oli täysikuun aika ja yö hyvin valoisa, joten selvästi saattoi nähdä sekä onnettomien vartalot että kasvopiirteet. He astelivat parittain, pitkässä, synkässä saatossa, aivan ääneti. Ei kuulunut muuta kuin aseitten kalske. Vankeja oli niin paljon, että olisi luullut kaikkien kellarien tyhjentyneen.

Kulkueen päässä huomasi Vinitius selvästi parantaja Glaucuksen, mutta Ursus ja Lygia eivät olleet tuomittujen joukossa.

KUODESKYMMENESTOINEN LUKU.

Hämärä ei vielä ollut langennut maille, kun jo ensimmäiset ihmisaallot rupesivat virtaamaan Caesarin puutarhaan. Juhlavaatteissa, seppeleet kulmilla, iloisina, laulaen ja osaksi humalaisinakin riensivät ihmiset katselemaan uutta komeaa näytelmää. Huudot »Semaxii! Sarmentitii!» kaikuivat Via Tectalta Aemiliuksen sillalle, Tiberin taakse, Via Triumphalikselle, pitkin Neron sirkusta ja aina Vaticanuksen kukkulalle asti. Tosin Roomassa ennenkin oli nähty poltettavan ihmisiä paaluihin sidottuina, mutta näin paljon tuomittuja ei vielä koskaan ollut nähty. Caesar ja Tigellinus, jotka tahtoivat tehdä lopun kristityistä ja samalla ehkäistä vankiloista lähtevän tartunnan leviämisen kaupungille, olivat käskeneet tyhjentää kaikki vankilat. Ainoastaan muutamia kymmeniä kristittyjä säästettiin kilpaleikkien päättäjäisiin. Kun ihmiset astuivat sisään puutarhan porteista, teki hämmästyksensä heidät aivan mykiksi. Sekä pää- että sivukäytävät, jotka kulkivat puiston halki, niityt, saaret, lammikkojen rannat ja kukkakentät olivat ahdetut täyteen paaluja ja kuhunkin paaluun oli sidottu kristitty. Korkealla sijaitsevilta paikoilta, missä eivät puut olleet häiritsemässä näköalaa, saattoi nähdä jonottain pikeen kastettuja paaluja, kukilla, myrtinlehvillä ja murattiköynnöksillä koristettuine ruumiineen. Paalumetsää, joka maanpinnan mukaan milloin nousi ja milloin laski, riitti niin kauas, että kun likimmät paalut olivat korkeat kuin laivan mastot, niin etäisimmät näyttivät paljaalle silmälle vain kirjavilta tyrsos-sauvoilta tai heittokeihäiltä. Tällaista paalujen paljoutta ei kansanjoukkokaan ollut saattanut odottaa. Näytti siltä kuin kokonainen kansa Rooman ja Caesarin huviksi olisi köytetty paaluihin. Ihmisjoukot seisahtuivat yksityisten mastojen eteen, joissa uhrien vartalo tai sukupuoli jollakin lailla oli omiaan herättämään uteliaisuutta, tarkastelivat kasvoja, seppeleitä, murattiköynnöksiä ja jatkoivat sitten matkaansa, kummissaan kysyen: »Onko syyllisiä todella näin paljon, ja kuinka lapset, jotka tuskin omin jaloin kykenivät liikkumaan, saattoivat sytyttää Rooman tuleen?» Ja heidän hämmästyksensä muuttui vähitellen rauhattomuudeksi.

Mutta oli jo tullut pimeä ja tähdet alkoivat syttyä taivaalle. Jokaisen pahantekijän eteen asettui nyt orja, kädessä palava soihtu. Ja kun puutarhan eri kulmilta alkoi kuulua torventoitotuksia, jotka ilmoittivat näytännön alkamista, laskivat he kukin soihtunsa paalun juurelle.

Kukkien alla oli pikeen kastettuja olkia, ja ne humahtivat paikalla ilmituleen. Liekki levisi leviämistään, tarttui murattiköynnökseen, kiipesi ylöspäin ja saavutti uhrin jalat. Yleisö vaikenä, ja valitukset ja tuskan huudot täyttivät koko puutarhan. Muutamat uhrin nostivat silmänsä tähtitaivasta kohti ja rupesivat veisaamaan Kristuksen kunniaa. Kansan kuunteli. Kovimmatkin sydämet valtasi kauhu, kun matalimpien paalujen päistä tuskalliset lapsenäänät alkoivat huutaa: »äiti! äiti!» Humalaisetkin katselijat säpsähtivät, kun he näkivät lasten pienet päät ja viattomat, tuskan vääntämät kasvot ja kun he näkivät niiden pyörtyvän savuun, joka jo oli ruvennut tukahuttamaan muitakin uhreja. Mutta liekki leimusivat korkeuteen ja sytyttivät tuleen yhä uusia ruususeppeleitä ja murattiköynnöksiä. Sekä pää- että syrjäkäytävät syttyivät palamaan, syttyivät puiden latvat, niityt ja kukkakentät, vesi lätäköissä ja lammikoissa kävi punaiseksi, puiden värisevät lehdet ruusunkarvaisiksi. Yö oli valoisa kuin päivä. Kun kärvennetyn lihan haju alkoi täyttää puutarhan, pirskoittelivat orjat katselijoiden joukkoon myrrhaa ja aloeta. Sitä varten oli nimittäin erityisesti valmistettu suitsutusastioita. Tuon tuostakin kuului kansan joukosta huutoja, mutta aiheutuivatko ne säälistä vaiko nautinnosta ja ihastuksesta—sitä ei saattanut tietää. Huudot kasvoivat samassa määrin kuin tuli, joka jo nuoleskeli paaluja, kiipesi uhrien rinnoille, tarttui heidän hiuksiinsa, viskasi huntunsa heidän mustuneille kasvoilleen ja puski vieläkin korkeammalle, ikäänkuin voitonriemulla ylistääkseen sitä voimaa, jonka käskystä hävitystyö tapahtui.

Näytelmän alussa oli Caesar saapunut kansansa joukkoon. Hän seisoi komeissa sirkuskilpajovaunuissa, joiden eteen oli valjastettu neljä valkeaa orhia, puettuna vaununohjaajan pukuun ja oman hovinsa puolueen, s.o. »Vihriään» väreihin. Hänen perässään tuli muita vaunuja, täynnä vaaleapukuisia hovilaisia, senaattoreja, pappeja, alastomia bakkhantinaisia, seppeleet kulmilla, viiniruukut käsissä,

osaksi humalaisina ja päästellen viljejä huutoja. Heidän rinnallaan soittivat fauneiksi ja satyreiksi puetut soittoniekat sitroja, forminkseja, huiluja ja torvia. Toisissa vaunuissa ajoi iäkkäitä roomalaisnaisia tyttäreineen. He olivat hekin humalassa ja puolialastomina. Kilpa-ajovaunujen rinnalla juoksi miehiä, heiluttaen nauhoilla koristettuja tyrsos-sauvoja tai lyöden rumpua ja sirotellen tielle ruusuja. Koko tämä loistava seurue liikkui »evoe»-huutoja raiuttaen puutarhan pääkäytävää eteenpäin, savun ja ihmissoihittujen keskitse. Caesar oli ottanut Tigellinuksen ja Chilonin vaunuihinsa. Hän tahtoi erityisesti nauttia Chilonin kauhusta. Itse hän ohjasi hevosiiaan, ajoi käyttöä, katsellen palavia ruumiita ja kuunnellen kansan huutoja. Seisoessaan kultaisissa kilpa-ajovaunuissa, ympärillä ihmisaallot, jotka kumartuivat hänen jalkainsa juureen, tulen loistossa, päässä sirkusvoittajan kultainen seppel, oli hän korkeampi kaikkia hovilaisia ja koko kansaa, hän näytti jättiläiseltä. Hänen äärettömät käsivartensa olivat ojollaan ohjaksissa ja näyttivät siunaavan kansaa. Hänen kasvoillaan ja hänen räpyttelevissä silmissään asui hymy, hän paistoi kansan yläpuolella kuin aurinko, kuni hirveä, mutta komea ja mahtava jumala.

Tuon tuostakin hän pysähtyi katselemaan jotakin tyttöä, jonka rintoja liekki juuri oli alkanut käryyttää, tai lasta, jonka kasvat väentyivät tuskasta. Sitten hän taasen jatkoi matkaansa, kuljettaen perässään hurjaa ja hullaantunutta joukkoa. Tuon tuostakin hän tervehti kansaa, kumartui taaksepäin, veti ohjaksia kireämmälle ja puhutteli Tigellinusta. Kun hän vihdoinkin oli päässyt suurelle suihkulähteelle, joka sijaitsi kahden tien risteyksessä, astui hän alas vaunuista, viittasi seurueelleen ja sekaantui ihmisjoukkoon.

Häntä tervehdittiin huudoilla ja kättentaputuksilla. Bakkhantinaiset, nymfit, senaattorit, augustianit, papit, faunit, satyrit ja sotamiehet häärivät hänen ympärillään hurjassa piirissä. Itse hän, toisella puolellaan Tigellinus, toisella Chilon, kiersi suihkulähteen, jonka vierellä paloi muutamia kymmeniä paaluja. Hän pysähtyi jokaisen eteen ja teki kaikenlaisia huomautuksia uhreista, tai laski leikkiä vanhasta kreikkalaisesta, jonka kasvoilla kuvastui rajaton epätoivo.

Vihdoinkin he seisahtuivat korkean maston eteen, joka oli koristettu myrtti- ja viiniköynnöksillä. Tulen punaiset liekit ulottuivat jo uhrin polviin, mutta kasvoja ei heti saattanut nähdä, sillä kuivat oksat olivat vasta sytytettyt palamaan ja savu peitti kasvat. Hetken perästä kevyt öinen tuuli hajoitti savun, ja silloin paljastuivat vanhuksen kasvat ja harmaa parta, joka valui rinnalle.

Kasvat nähdessään alkoi Chilon kiemurrella kuin haavoitettu käärme, ja hänen suustaan pääsi huuto, joka enemmän muistutti korpin rääkynää kuin ihmisen ääntä:

"Glaucos! Glaucos!..."

Parantaja Glaucus häntä todella katseli palavasta paalusta.

Hän eli vielä ja hänen kärsivät kasvonsa olivat alas painetut, ikäänkuin hän vielä kerran olisi tahtonut katsella murhaajaansa, joka oli hänet pettänyt, ryöstänyt häneltä vaimon ja lapset ja yrittänyt tappaa hänet. Kaiken tämän hän Kristuksen nimessä oli saanut anteeksi ja sittenkin hän uudestaan oli antanut hänet murhaajien käsiin. Julmempaa ja verisempää vääryyttä ihminen tuskin koskaan oli toiselle tehnyt. Ja nyt paloi uhri, köytettynä pikeen kastettuun puuhun, ja murhaaja seisoi paalun juurella. Glaucuksen silmät eivät hetkeksikään kääntyneet pois kreikkalaisen kasvoista. Välistä peitti savu hänen kasvonsa, mutta kun tuuli haihdutti sen, näki Chilon taasen samat silmäterät tuijottamassa itseensä. Hän kokosi voimansa ja päätti paeta, mutta ei voinut. Äkkiä hänestä tuntui siltä, kuin hänen jalkansa olisivat olleet lyijystä ja kuin joku näkymätön käsi ylikuonnollisella voimalla olisi pidellyt häntä paalun juurella. Hän ikäänkuin kivettyi. Sen hän vain tunsu, että hänen rintansa täyttyi ylen täyteen, että siellä ikäänkuin särkyi jotakin, että tuskaa ja verta jo on ollut tarpeeksi, että elämä nyt loppuu, että kaikki, mitä hänen ympärillään on, Caesar, hovi, kansanjoukot—kaikki häviää. Jäljelle jää vain ääretön, hirveä, musta erämaa, josta tuon marttyyrin silmät loistavat, tuomiolle kutsuen. Glaucuksen pää painui yhä alemma ja silmät tuijottivat rävähtämättä Chiloniin. Läsnaolijat arvasivat, että noiden molempien miesten välillä tapahtui jotakin, mutta hymy kuoli heidän huuliltaan, sillä Chilonin kasvat olivat kauhean näköiset. Niissä kuvastui sellainen hätä ja tuska, että olisi luullut tulikielen polttavan hänen omaa ruumistaan. Äkkiä hän säpsähti, ojensi käsivartensa paalua kohti ja huusi hirveällä, läpitukevalla äänellä:

"Glaucos! anna anteeksi! Kristuksen nimeen!!!"

Kaikki läsnaolijat vaikenivat: väristys kävi heidän ruumiinsa läpi, ja vaistomaisesti nosti jokainen silmänsä ylöspäin.

Marttyyrin pää liikahti hiukan, sitten kuului maston latvasta valittava ääni:

"Minä annan anteeksi!..."

Chilon lankesi kasvoilleen maahan, ulvoi kuin villi peto, otti kourallaan multaa maasta ja sirotteli sitä hiuksilleen. Liekit leimahtelivat, nuolivat Glaucuksen rintaa ja kasvoja, irroittivat myrttikruunun hänen

päästään ja tarttuivat nauhoihin, jotka koristivat paalun huippua. Koko paalu hulmahti kirkkaaseen, räikeänkarvaiseen tuleen.

Mutta hetken perästä nousi Chilon, ja hänen kasvonsa olivat niin muuttuneet, että augustianit luulivat näkevänsä toisen ihmisen. Hänen silmänsä paloivat kummallisesti, ryppyiseltä otsalta loisti innostus: ennen niin mitättömän näköinen kreikkalainen oli nyt kuin pappi, joka jumalansa käskystä valmistuu ilmoittamaan tuntemattomia totuuksia.

"Mikä hänen on? Hän on tullut hulluksi!" huudahtivat jotkut.

Chilon kääntyi kansan puoleen, nosti oikean kätensä taivasta kohti ja rupesi huutamaan, tai oikeammin sanoen kirkumaan niin lujaan, että sekä augustianit että kansanjoukko kuuli hänen sanansa:

"Rooman kansa! Kautta kuolemani vannon, että nämä ihmiset kuolevat viattomina. Murhapolttaja on —tuo tuossa!!!"

Hän osoitti sormellaan Neroa.

Syntyi hiiskumaton hiljaisuus. Hovilaiset olivat aivan kankeina kauhusta. Chilon viittasi yhä vapisevalla kädellään Caesariin. Äkkiä nousi myrsky. Kuten laine, jonka tuulenpuuska nostaa, karkasi kansanjoukko likemmä vanhusta, voidakseen paremmin nähdä hänet. Kuului huutoja: »maltappas!» tai: »voi meitä!» Kansanjoukko rähisi ja nielusi: »Vaskiparta! äidinsurmaaja! murhapolttaja!»

Sekamelska kasvoi kasvamistaan. Bakkhantinaiset hakivat kirkuen turvaa vaunuista. Äkkiä kaatui muutamia hiiltyneitä paaluja, kipinät räiskyivät yltympäriille, ja sekasorto yhä kasvoi. Sokea, sakea ihmisaalto riisti Chilonin mukaansa ja vei hänet syvälle puutarhaan.

Paalut olivat enimmäkseen jo hiiltyneet ja kaatuilivat ristiin rastiin teiden poikki, täyttäen käytävät savulla, kipinöillä, palaneen puun ja palaneen ihmisrasvan hajulla. Sekä likeisimmät että kaukaisimmat valot sammuiivat. Puutarha kävi pimeäksi. Levottomina, synkkinä ja alakuloisina tunkeutuivat joukot portteja kohti. Huhu siitä, mitä oli tapahtunut, kiersi suusta suuhun muutettuna ja liioiteltuna. Toiset kertoivat, että Caesar oli pyörtnyt, toiset, että hän itse oli tunnustanut polttaneensa Rooman, toiset, että hän oli vaarallisesti sairastunut, ja toiset, että hän vaunuihin kannettaessa oli ollut kuin kuollut. Siellä lausuttiin kristittyjen hyväksi joku säälin sana: »Eivät he ole polttaneet Roomaa—miksi siis vuodattaa niin paljon verta? miksi saada aikaan niin paljon tuskaa ja vääryyttä? Eivätköhän jumalat vain tule kostamaan viattomien puolesta?» Sanoja »innoxia corpora!» toistettiin yhä useammin. Naiset surkuttelivat ääneen lapsia, joita joukoittain oli viskattu petojen eteen, naulattu ristiin tai poltettu kirotuissa puutarhoissa. Vihdoin muuttui sääli vihaksi, joka kohdistui Caesariin ja Tigellinukseen. Oli sellaisiakin ihmisiä, jotka äkkiä seisahtuivat ja kysyivät itseltään ja muilta: »mikä jumala se onkaan, joka kuolemassa antaa sellaisen voiman?» Ja mietteisiin vaipuneina he palasivat kotiin.

Chilon yhä vielä harhaili puutarhassa, tietämättä minne mennä, minne kääntyä. Hän oli taasen heikko, turvaton, sairas vanhus. Tuon tuostakin hänCOMPASTUI hiiltyneisiin ruumiisiin tai töytäsi kekäleitä vastaan, jotka lähettivät hänen perässänsä laumoittain kipinöitä. Välistä hän istuutui ja tuijotti ympärilleen tajuttomin katsein. Puutarha oli miltei jo pimeä; puiden välitse pilkoitti vain kalpea kuu, valaisten himmeällä valolla puukujia, hehkuvia paaluja, joita oli kaatunut ristiin rastiin, ja uhrien muodottomia jäännöksiä. Vanhan kreikkalaisen silmissä näytti siltä, kuin kuulla olisi ollut Glaucuksen kasvot ja kuin Glaucuksen silmät yhä lakkaamatta olisivat tuijottaneet häneen. Hänen täytyi paeta valoa. Vihdoin hän kuitenkin uskalsi astua esiin varjosta ja silloin hän, ikäänkuin näkymättömän voiman pakottamana, rupesi kulkemaan suihkulähdettä kohti, jossa Glaucus oli heittänyt henkensä.

Äkkiä joku käsi kosketti hänen olkapäätään.

Vanhus kääntyi ja näki edessään vieraan miehen.

"Kuka siellä? Kuka olet?" huusi hän pelästyneenä.

"Apostoli Paavali Tarsolainen."

"Minä olen kirottu!... Mitä tahdot?"

Apostoli vastasi:

"Tahdon tuoda sinulle pelastusta."

Chilon nojasi puuta vasten.

Hänen jalkansa eivät kannattaneet häntä, ja kätet vaipuivat hervottomina alas.

"Minua ei voi pelastaa!" lausui hän synkästi.

"Etkö ole kuullut, että Jumala armahti katuvaan ryöväriä ristinpuulla?" kysyi Paavali.

"Etkö tiedä, mitä minä olen tehnyt?"

"Olen nähnyt sinun tuskasi ja kuullut oikean todistuksesi."

"Oi herra!!..."

"Ja kun Kristuksen palvelijakin tuskan ja kuoleman hetkellä oli valmis antamaan sinulle anteeksi, niin kuinka ei Kristus sinulle anteeksi antaisi?"

Chilon kävi molemmin käsin kiinni päähänsä, ikäänkuin hän olisi tulemaisillaan hulluksi, ja toisti toistamistaan:

"Anteeksi! Voisinko minä saada anteeksi?"

"Meidän Jumalamme on laupeuden Jumala," vastasi apostoli.

"Minullekin!" toisti Chilon.

Hän vaikeroi, ikäänkuin ei hän enää olisi jaksanut kantaa tuskaansa ja hätäänsä. Mutta Paavali virkkoi:

"Nojaa minuun ja seuraa minua."

Paavali talutti häntä, ja he suuntasivat kulkunsa tienhaaraa kohti. Heidän askeleitaan säesti suihkulähde, joka yön hiljaisuudessa tuntui itkevän marttyyrien kuolemaa.

"Meidän Jumalamme on laupeuden Jumala," toisti apostoli. "Jos sinä seisoisit meren rannalla ja heittäisit sinne kiviä, niin voisitko sinä niillä täyttää meren syvyyden? Mutta minä sanon sinulle, että Kristuksen armo on niinkuin meri ja että ihmisen rikokset ja synnit uppoavat siihen niinkuin kivet syvyyteen. Ja minä sanon sinulle, että se on niinkuin taivas, joka peittää vuoret, maat ja meret, sillä se pysyy aina, eikä sillä loppua ole. Sinä kärsit Glaucuksen paalun juurella, ja Kristus näki kärsimyksesi. Sinä huusit katsomatta siihen, mitä huomenna saattaa tapahtua: »tuossa on murhapolttaja!» ja Kristus muistaa sanasi. Sillä ne ovat muuttaneet pahuutesi ja valheellisuutesi, eikä sinun sydämeesi muuta ole jäänyt kuin rajaton tuska... Seuraa minua ja kuule mitä sinulle sanon: katso, minäkin vihasin Häntä ja vainosin Hänen valittujansa. En tahtonut suostua Häneen enkä uskonut Häneen ennenkuin Hän ilmestyi minulle ja kutsui minua. Ja katso, nyt on Hän minulle sula rakkaus. Mutta nyt on Hän sinua murheella, tuskalla ja vaivalla etsinyt, jotta Hän sinut luoksensa kutsuisi. Sinä olet vihannut häntä, mutta Hän on sinua rakastanut. Sinä olet Hänen tunnustajansa ylenantanut tuskaan, mutta Hän tahtoo antaa sinulle anteeksi ja vapahtaa sinut."

Hirveä hätä raivosi kurjan miehen rinnassa, ja tuska tärisytti hänen sieluansa pohjia myöten. Mutta Paavali kävi häneen käsiksi, valloitti ja satoi hänet, kuten sotamies sitoo vangin.

Hetkisen perästä hän taasen rupesi puhumaan:

"Seuraa minua, ja minä vien sinut Hänen tykönsä. Miksi minä olisin tullut sinun luoksesi, jollen sitä varten? Kaskihan Hän minun rakkautensa nimessä koota ihmissieluja, täytän siis Hänen käskynsä. Sinä luulet olevasi kirottu, mutta minä sanon sinulle: usko Häneen, ja sinua odottaa vapahdus. Sinä luulet että sinua vihataan, mutta minä sanon sinulle vielä kerran, että Hän rakastaa sinua. Katso minua! Silloin, kun en Häntä omistanut, en omistanut muuta kuin pahuuden, joka asui sydämessäni, mutta nyt hänen rakkautensa korvaa minulle isän ja äidin, rikkauden ja vallan. Hänessä yksin on pelastus, Hän yksin hätäsi poistaa, parantaa haavasi, karkoittaa pelkosi ja kantaa sinut kotiin."

Näin sanoen vei hän hänet suihkulähteelle, jonka hopeinen säde kiilteli etäällä kuunvalossa. Ympärillä oli autiota ja hiljaista, sillä orjapalvelijat olivat jo korjanneet pois paalujen kekäleet ja marttyyrien ruumiit.

Chilon heittäytyi vaikeroiden polvilleen, kätki kasvot käsiinsä ja pysyi siinä liikkumattomana. Mutta Paavali nosti silmänsä tähtiä kohden ja rupesi rukoilemaan:

"Herra, katso tämän syntisen, hänen hätänsä, kyyneltensä ja tuskansa puoleen! Laupeuden Herra, joka vuodatit veresi meidän syntiemme tähden, anna hänelle anteeksi piinasi, kuolemasi ja ylösnousemisesi tähden!"

Hän vaikeni, mutta jäi yhä katselemaan korkeutta kohti ja rukoili.

Mutta hänen jalkaansa juuresta nousi valittavina huutoina:

"Kriste!... Kriste! ... anna minulle anteeksi!"

Silloin Paavali astui suihkulähteelle, otti käteensä vettä ja kääntyi polvistuvan puoleen:

"Chilon! katso, nyt kastan minä sinut nimeen Isän ja Pojan ja Hengen! amen!"

Chilon nosti päätään, liitti kädet ristiin ja jäi siihen liikkumattomaksi. Kuu valaisi koko kirkkaudellaan hänen valkeita hiuksiaan ja kalpeita kasvojaan, joiden ilme oli liikkumaton ja ikäänkuin kivettynyt. Hetket kuluivat; Domitianuksen puiston siipikarjatarhoissa alkoivat kukot jo laulaa, mutta hän viipyi yhä vielä polvillaan, liikkumattomana kuin kuvapatsas hautausmaalla.

Vihdoin hän heräsi, nousi, kääntyi apostolin puoleen ja kysyi:

"Mitä minun pitää tehdä ennen kuolemaani, herra?"

Paavali oli vaipunut ajattelemaan rajatonta voimaa, joka saattoi valloittaa sellaisetkin sielut kuin tämän kreikkalaisen. Hänkin heräsi nyt mietteistään ja vastasi:

"Usko ja todista totuutta."

He läksivät molemmat liikkeelle. Puutarhan portilla apostoli vielä kerran siunasi vanhuksen, sitten he erosivat. Chilon tahtoi nimittäin itse niin, koska hän arvasi, että Caesar ja Tigellinus äskeisten tapahtumain johdosta alkaisivat vainota häntä.

Eikä hän erehtynytäkään. Kotiin palatessaan tapasi hän talonsa ympärillä pretorianeja, jotka Scevinuksen johdolla ottivat hänet kiinni ja veivät Palatinukselle. Caesar oli jo lähtenyt levolle, mutta Tigellinus oli valvella ja odotti. Kun hän näki onnettoman kreikkalaisen, tervehti hän häntä ulkonaisesti tyynenä, mutta kasvoissa paha-aennustava ilme.

"Olet loukannut majesteettia," virkkoi hän "ja rangaistus odottaa sinua. Mutta jos huomenna amfiteatterissa todistat olleesi juovuksissa ja hulluna sekä että kristityt ovat tulipalon alkuunpanijat, niin rangaistuksesi päättyy raippoihin ja maanpakolaisuuteen."

"En voi, herra!" vastasi Chilon hiljaa.

Tigellinus läheni häntä hitain askelin ja kysyi häneltä hillityllä, uhkaavalla äänellä:

"Kuinka et voi, kreikkalainen koira? Etkö muka ollut juovuksissa, etkö ymmärrä, mikä sinua odottaa? Katso tuonne!"

Hän viittasi atriumin nurkkaan, jossa pitkän, puisen lavitsan vieressä puolipimeässä seisoi neljä trakilaista orjaa, liikkumattomina, ruoskat ja pihdit käsissä.

Chilon vastasi:

"En voi, herra."

Tigellinus raivostui, mutta koetti hillitä mieltään.

"Näitkö," virkkoi hän, "kuinka kristityt kuolevat? Tahdotko kuolla samalla tavalla?"

Vanhus nosti kalpeat kasvonsa: jonkun aikaa hänen huulensa vavahtelivat, sitten hän virkkoi:

"Minäkin uskon Kristukseen."

Tigellinus katseli häneen kummissaan:

"Koiraa, olet totisesti tullut hulluksi!"

Äkkiä puhkaisi hänen rintaansa kerääntynyt vimma kuorensa. Hän syöksyi Chilonin kimppuun, tarttui molemmin käsin hänen partaansa, viskasi hänet maahan, potki häntä ja huusi, suu vaahdossa:

"Sinä peruutat sanasi. Peruutat kun peruutatkin!..."

"En voi!" vastasi Chilon maasta.

"Kiduttakaa häntä!"

Käskyn kuultuaan ottivat trakilaiset vanhuksen ja panivat hänet lavitsalle, sitten he sitoivat hänet köysillä ja rupesivat pihdeillä nipistelemään hänen laihoja sääriään. Mutta Chilon oli, kun häntä sidottiin, nöyrästi suudellut trakilaisten käsiä, sitten hän oli sulkenut silmänsä ja kaiken aikaa pysynyt liikkumattomana kuin kuollut.

Hän eli sentään, sillä kun Tigellinus kumartui hänen puoleensa kysymään: »peruutatko?», liikkuvat hänen kalpeat huulensa, ja hän kuiskasi tuskin kuuluvasti:

"En ... voi!..."

Tigellinus käski lakata kiduttamasta ja alkoi astella edestakaisin atriumissa. Hänen kasvonsa olivat sekä kiukun vääntämät että neuvottomat. Vihdoin hänen päähänsä nähtävästi pälkähti uusi tuuma, sillä hän kääntyi taasen trakilaisten puoleen ja virkkoi:

"Reväiskää kieli hänen suustaan!"

KUODESKYMMENESKOLMAS LUKU.

Kun draama »Aureolus» esitettiin teatterissa tai amfiteatterissa, avautui katselijoille tavallisesti ikäänkuin kaksi eri näyttämöä. Caesarin puutarhoissa esitetyn näytännön jälkeen tästä tavasta kuitenkin luovuttiin, sillä pääpaino pantiin nyt siihen, että mahdollisesti suurin katselijakunta näkisi ristiinnaulitun orjan kuoleman, vaikka hän itse draamassa kuoli karhujen repimänä. Teatterissa näytteli karhun osaa tavallisesti nahkoihin puettu näyttelijä, mutta tällä kertaa oli näytäntö oleva »todellinen». Uuden tuuman keksijä oli Tigellinus. Caesar sanoi ensin, ettei hän tule koko näytäntöön, mutta suosikkinsa pyynnöstä hän muutti mielensä. Tigellinus selitti nimittäin, että hänen äskeisen tapausten johdosta puutarhassa vasta olikin näyttädyttävä kansalle, ja takasi, ettei ristiinnaulittu orja pääsisi häntä solvaamaan, kuten Crispus oli tehnyt. Kansa oli jo hiukan kyllästynyt ja väsynyt verenvuodatukseseen. Sentähden sille taas oli jaettu arpajaisvoittoja ja lahjoja ja sentähden tämä juhlakin pantiin toimeen illalla, runsaasti valaistussa amfiteatterissa.

Hämärän tullessa oli amfiteatteri jo täpösen täynnä. Augustianit saapuivat sinne mieslukuisina, Tigellinus etunenässä. He tahtoivat tietysti olla nauttimassa näytelmästäkin, mutta etupäässä osoittamassa uskollisuuttaan Caesarille ja paheksumistaan Chilonin menettelyn johdosta, josta koko Rooma puhui.

Huhu kertoi, että Caesar palattuaan Domitianuksen puutarhasta oli raivonnut niin, ettei hän sitten voinut nukkua, että raivokohtaukset ja oudot näyt yhä vielä vaivasivat häntä ja että hän siitä syystä oli päättänyt kiireen kautta lähteä Akaiiaan. Toiset väittivät näitä huhuja valheeksi ja vakuuttivat, että hän tästälähin tulee kohtelemaan kristittyjä entistä leppymättömämmin. Ei puuttunut niitäkään, jotka ennustivat, että solvaus, jonka Chilon kansanjoukon läsnäollessa oli viskannut Caesarin silmille, oli tuottava mitä pahimpia seurauksia. Oli vihdoin sellaisiakin ihmisiä, jotka ihmisyyden nimessä rukoilivat Tigellinusta, että hän tekisi lopun vainoista.

"Katsokaa nyt, mihin te olette joutuneet," puhui Barcus Soranus. "Tarkoituksenne oli tyydyttää kansan kostonhimo ja saada se vakuutetuksi, että rangaistus kohtaa syyllisiä. Mutta tulos on aivan päinvastainen."

"Totta!" puuttui Antistius Verus puheeseen, "nyt sanotaan yleisesti, että he ovat viattomat. Jolleivät asiat muutu, oli Chilon todella oikeassa, kun hän sanoi, etteivät teidän aivonne täyttäisi edes pähkinänkuorta."

Tigellinus kääntyi hänen puoleensa ja virkkoi:

"Kerrotaan niinikään, Barcus Soranus, että tyttäresi Servilia ja vaimosi, sinä Antistius, kätkevät kristityt orjansa ja niinmuodoin pelastivat heidät Caesarin tuomiosta."

"Se ei ole totta!" huudahti Barcus huolissaan.

"Teidän eronneet vaimonne kadehtivat minun vaimoni siveyttä ja tahtoisivat siitä syystä syöstä hänet turmioon! lausui Antistius Verus, niinikään huolissaan."

Toiset keskustelivat Chilonista.

"Mikä hänelle tuli?" kysyi Eprius Marcellus. "Itse hän heidät antoi Tigellinuksen käsiin. Kerjäläisestä pääsi hän rikkaaksi mieheksi, olisi rauhassa voinut päättää päivänsä, saada juhlalliset hautajaiset ja muistopatsaan haudalleen. Mutta eipäs!! Hän päästää vain kaikki käsistään ja syöksee surman suuhun. Eihän sitä voi käsittää muulla tavalla, kuin että hän tuli hulluksi!"

"Ei hän tullut hulluksi, mutta hän tuli kristityksi," huomautti Tigellinus.

"Ei ikipäivinä!" huudahti Vitellius.

"Mitä minä teille sanoin!" puuttui Vestinus puheeseen. "Te voitte surmata kristittyjä, mutta ette te voita heidän jumalaansa. Se ei ole mikään leikinasia!... Näette nyt miten käy! Minä en ole polttanut Roomaa, mutta jos Caesar vain sallii, olen heti paikalla valmis uhraamaan hekatombin heidän jumalalleen. Teidän pitäisi kaikkien tehdä samoin, sillä sen minä sanon teille, että tässä on leikinteko kaukana! Muistakaa vain, että minä sen olen sanonut teille."

"Minäkin olen sanonut sanasen, vaikka toiseen suuntaan," virkkoi Petronius. "Tigellinus nauroi, kun väitin heidän puolustautuvan. Nyt sanon vieläkin enemmän: sanon, että he voittavat!"

"Kuinka? Kuinka?" kysyivät muutamat äänet.

"Kautta Polluxin!... Jollei tuollainen Chilonkaan voi heitä vastustaa, niin kuka sen sitten voi tehdä? Jos te arvelette, etteivät kidutusnäytelmät lisää kristittyjen lukumäärää, niin tunnette huonosti Rooman. Paras olisi, että rupeaisitte kuparisepiksi tai partureiksi, niin tietäisitte paremmin mitä kansa ajattelee ja mitä kaupungissa tapahtuu."

"Hän puhuu täyttä totta, kautta Dianan pyhän peplumin!" huudahti Vestinus.

Barcus kääntyi Petroniuksen puoleen:

"Mitä sinä tarkoitat?"

"Lopetan siihen, mistä alotinkin: verta on jo vuodatettu tarpeeksi!"

Tigellinus loi häneen ilkeän silmäyksen ja virkkoi:

"Ei! vähän lisää!"

"Jollei oma pääsi riitä," vastasi Petronius, "niin onhan keppisi nenässä toinen samanlainen."

Siihen keskustelu päättyi, sillä Caesar saapui amfiteatteriin, istuutui paikoilleen ja istutti Pythagoraksen rinnalleen. Samassa alkoi »Aureoluksen» esitys, mutta sitä ei paljoakaan seurattu, sillä kaikki ajattelivat Chilonia. Katselijat olivat ikävystyneet kidutukseen ja vereen. He puhelivat kaiken aikaa keskenään, päästivät tuon tuostakin huudahduksia, jotka eivät suinkaan olleet hoville suosiolliset, ja vaativat, että karhunäytelmä kiireen kautta esitettäisiin, sillä yksin siitä he toivoivat huvia. Jollei joukko olisi odottanut saavansa nähdä Chilonia ja vastaanottaa lahjoja, ei se ikinä olisi viitsinyt istua paikoillaan.

Vihdoin koitti odotettu hetki. Ensinnä toivat sirkuksen palvelijat arenalle puisen ristin, joka oli niin matala, että karhu takajaloilleen noustessaan saattoi ulottua marttyrin rintaan asti, Sitten talutti, tai oikeammin sanoen laahasi kaksi miestä paikalle Chilonin. Hän nimittäin ei itse voinut kävellä, koska hänen jalkansa oli poikki. Asettaminen ristille ja naulaaminen tapahtui niin nopeasti, etteivät uteliaat augustianit ehtineet kunnolleen tarkastaa häntä, ennenkuin risti jo oli pantu vartavasten kaivettuun kuoppaan. Silloin kääntyivät kaikki silmät uhriin. Mutta harvat saattoivat tuntea miestä entiseksi Chiloniksi, Häntä oli Tigellinuksen käskystä kidutettu siihen määrään, ettei hänen kasvoihinsa ollut jäänyt ainoakaan veripisaraa. Ainoastaan valkeassa parrassa saattoi vielä nähdä punaisen merkin, joka oli tullut siihen, kun kieli oli reväisty irti. Läpikuultavan ihon alta paistoivat luut. Hän näytti paljon vanhemmalta kuin tavallinen, harmaahapsinen vanhus. Mutta hänen kasvoissaan, jotka ennen olivat olleet täynnä ilkeyttä ja levottomuutta, ja hänen silmissään, joista aina oli loistanut epävarmuus ja pelko, oli nyt tyyni ja lempeä, joskin tuskallinen ilme. Hänestä henki nukkuvan tai kuolleen rauha. Ehkäpä usko johti hänen mieleensä ryövärin ristipuulla, jonka synnit Kristus oli antanut anteeksi, ehkäpä hän hengissä puhui laupiaalle Jumalalle: »Herra, minä olen purrut kuin myrkyllinen mato, sentähden olen koko ikäni pysynyt kerjäläisenä. Olen ollut nälkään kuolemaisillani, ihmiset ovat tallanneet minut jalkainsa alle, lyöneet ja polkeneet minua. Olen, oi Herra, ollut köyhä ja sangen onneton, minua on kidutettu ja nyt minut lopuksi on naulattu ristin puuhun. Älä siis Sinä, laupias Jumala, hylkää minua kuoleman hetkellä!» Ilmeisesti valui hänen kiusattuun sydämeensä rauha. Katselijoita ei naurattanut vähääkään, sillä ristiinnaulittu mies oli niin nöyrä, hän näytti niin vanhalta, turvattomalta, heikolta ja armoa anovaiselta, että jokaisen ehdottomasti täytyi kysyä: kuinka saattaa kiduttaa ja ristiinnaulita ihmistä, joka jo muutenkin on kuolemaisillaan? Kansanjoukko vaikenä. Vestinus, joka istui muiden augustianien seassa, kääntyi vuoroin oikeaan, vuoroin vasempaan ja kuiskasi kauhistuksissaan: »katsokaa, kuinka he kuolevat!» Toiset odottivat karhua ja toivoivat sydämen pohjasta, että näytelmä loppuisi niin pian kuin suinkin.

Vihdoin kömpi karhu arenalle. Sen pää oli riipuksissa, ja se käänteli sitä sekä oikealle että vasemmalle ja katsella murjotti ympärilleen, ikäänkuin se olisi tuumailut tai etsinyt jotakin. Vihdoin se huomasi ristin ja alastoman ruumiin, likeni ristiä ja nousi pystyyn, mutta pudottautui samassa takaisin etukäpäpäälilleen, istuutui ristin juurelle ja rupesi murisemaan, ikäänkuin ihmisrääsy senkin eläimellisessä sydämessä olisi herättänyt sääliä.

Sirkuksen palvelijat päästelivät ärsyttäviä huutoja, mutta yleisö vaiken. Chilon nosti hitaasti päätänsä, ja jonkun aikaa hänen silmänsä harhailivat pitkin katselijain joukkoa. Vihdoin hänen katseensa pysähtyi jonnekin amfiteatterin yläriville, ja rinta alkoi nousta ja laskea entistä vilkkaammin. Hänen menettelynsä pani katselijat kummastelemaan ja ihmettelemään. Sillä hymy levisi hänen kasvoilleen ja teki ne kirkkaiksi, otsasta tulvi ikäänkuin säteitä, silmät kohosivat ennen kuolemaa korkeutta kohti, ja niistä pusertui kaksi suurta kyyneltä, jotka hiljalleen valuivat alas poskille.

Hän kuoli.

Samassa huusi mahtava miehen ääni korkealta, velariumin alta;

"Rauha marttyyreille!!"

Amfiteatterissa vallitsi synkkä hiljaisuus.

KUODESKYMMENESNELJÄS LUKU.

Caesarin puutarhoissa annetun näytännön jälkeen olivat vankilat tuntuvasti tyhjentyneet. Tosin kaikki, joiden luultiin tunnustavan itämaalaista harhaoppia, vieläkin otettiin kiinni ja vangittiin, mutta ahdistajien saalis kävi yhä niukemmaksi, uhreja saatiin tuskin niin paljon, että ne riittivät seuraaviin näytäntöihin, jotka niinkään alkoivat kallistua loppuaan kohti. Kansassa, jota oli juotettu verellä, saattoi huomata yhä ilmeisempiä kyllästymisen oireita, ja vangittujen syyllisten kuulumaton lukumäärä teki sen yhä levottomammaksi. Taikauskaisen Vestinuksen pelko valtasi tuhannet mielet. Kaupungilla kerrottiin mitä kummallisimpia juttuja kristillisen jumalan kostonhimosta. Vankilakuume, joka oli levinnyt kaupungille, oli omiaan lisäämään pelkoa. Hautajaisia nähtiin yhtämittaa, ja yleinen mielipide oli, että tuntematonta jumalaa oli lepytettävä uusilla »piaculoilla». Temppeleissä uhrattiin Jupiterille ja Libitinalle. Vihdoin levisi kaikista Tigellinuksen ja hänen kätyriensä ponnistuksista huolimatta huhu, joka voitti yhä enemmän alaa, nimittäin se, että kaupunki oli poltettu Caesarin käskystä ja että kristityt kärsivät syyttömästi.

Mutta juuri siitä syystä Nero ja Tigellinus eivät suinkaan lakkauttaneet vainoja. Kansan rauhoittamiseksi jaettiin yhä uudelleen jyviä, viiniä ja oliveja. Julistettiin määräyksiä, joiden mukaan talojen rakentaminen tuli paljota huokeammaksi kuin ennen, ja päätettiin kuinka leveitä katujen tuli olla sekä kummoisia aineita rakentaessa sai käyttää, jotta valkeanvaara tulevaisuudessa vältettäisiin. Caesar itse otti osaa senaatin istuntoon ja neuvotteli innokkaasti »isien» kanssa kansan ja kaupungin onnesta, mutta uhrien osalle ei langennut armon varjoakaan. Maailman valtiaille oli pääasia, että kansa uskoi armottoman rangaistuksen kohtaavan yksin syyllisiä. Ei ainoakaan senaattori korottanut ääntään puolustamaan kristittyjä, sillä kukaan ei uskaltanut loukata Caesaria. Mutta ihmiset, joiden katse ulottui hiukan kauemmas tulevaisuuteen, vakuuttivat, että tämä uskonto oli järkyttävä roomalaisen herrauden perustukset.

Ainoastaan kuolevat ja kuolleet luovutettiin sukulaisille, sillä Rooman laki ei määrännyt kosta kuolleille. Vinitius lohdutti se tieto, että hän, jos Lygia kuolee, saa haudata hänet perhehautaansa ja itse levätä hänen rinnallaan. Hän ei enää vähimmässäkään määrin toivonut voivansa pelastaa häntä kuolemasta ja eli itsekin ikäänkuin ulkopuolella elämää, kokonaan vaipuneena Kristukseen. Hän ei enää ajatellutkaan elämää muualla kuin iäisydessä, ja hänen uskonsa oli käynyt niin järkähtämättömäksi, että iäisyys hänen silmissään näytti paljota todellisemmalta ja kouraantuntuvammalta kuin ajallinen elämä, jossa hän siihen asti oli elänyt. Hartaus täytti hänen sydämensä. Hän muuttui, vielä eläessään maailmassa, ruumiittomaksi olennoiksi, joka ikävöi täydellistä vapautusta sekä itselleen että toiselle rakastetulle sielulle. Hän kuvitteli, että he Lygian kanssa käsi kädessä lähtevät taivaaseen. Siellä Kristus siunaa heidät ja sallii heidän asua kirkkaudessa, joka on rauhaisa ja ääretön niinkuin rusko taivaalla. Ainoastaan sitä hän rukoili Kristukselta, että Kristus vapauttaisi Lygian kidutuksesta sirkuksessa ja sallisi hänen rauhallisesti nukkua vankilassa. Vinitius oli aivan vakuutettu, että hän kuolisi yhtäaikaan kuin Lygia. Hän käsitti, ettei hän siihen verimereen nähden, joka oli vuodatettu, saanut toivoa että yksin Lygia pelastuisi. Olihan hän Pietarilta ja Paavalilta kuullut, että heidänkin täytyisi

kärsiä marttyyrikuolema. Nähtyään Chilonin ristinpuulla oli hän sitäpaitsi käsittänyt, että kuolema, yksin marttyyrikuolemakin, saattoi olla suloinen. Sentähden hän vain toivoi, että kuolema pian tulisi heille molemmille ja muuttaisi heidän huonon, surullisen ja raskaan kohtalonsa paremmaksi.

Ajoittain hän jo tunsii haudantakaisen elämän esimakua. Surusta, joka kaiken aikaa oli pitänyt heidän molempien sieluja kahleissaan, katosi katoamistaan entinen kirpeä katkeruus, ja vähitellen se muuttui pyhitetyksi, tyyneksi nöyrytykseksi Jumalan tahdon alle. Vaivoin Vinitius ennen oli purjehtinut vastatuuleen, hän oli taistellut ja väsynyt. Nyt hän antoi mennä myötätuuleen ja oli vakuutettu, että aallot vievät hänet iäisen rauhan satamaan. Hän arvasi, että Lygia, samaten kuin hänkin, valmistautuu kuolemaan. Vaikka siis vankilanmuurit heitä eroittavat, niin he jo kulkevat yhdessä. Ja sitä ajatellessa hymähti Vinitius onnellisena.

Heidän ajatuksensa kulkivat todella aivan rinnan, ikäänkuin he joka päivä pitkän aikaa olisivat vaihtaneet niitä. Lygiakaan ei toivonut eikä ikävöinyt mitään muuta kuin elämää haudan tuolla puolen. Kuolema tuotti hänelle pelastuksen hirveistä vankilanmuureista, Caesarin ja Tigellinuksen käsistä; kuolema tuotti hänelle vapautuksen ja yhdisti hänet ja Vinitiuksen. Tämän järkähtämättömän varmuuden rinnalla kävi kaikki muu mitättömäksi. Kuoleman jälkeen oli Lygialle alkava maallinenkin onni, sentähden hän tavallaan odotti kuolemaa niinkuin morsian odottaa häiden aikaa.

Sama ääretön uskonpyörre, joka tempasi tuhansia Kristuksen uskon ensimmäisistä tunnustajista haudan tuonne puolen, oli tarttunut Ursukseenkin. Hänenkään sydämensä ei pitkiin aikoihin ollut tahtonut suostua Lygian kuolemaan, mutta kun vankilan muurien taakse joka päivä tunki huhuja siitä, mitä amfiteattereissa ja puutarhoissa tapahtui, kun kuolema näytti olevan kaikkien kristittyjen välttämätön kohtalo ja samalla niin suuri onni, että se voitti kaikkien kuolevaisten käsitykset onnesta, ei hän enää lopulta uskaltanut rukoilla Kristusta eikä kieltää Lygialta sitä onnea tai siirtää sitä epämääräiseen tulevaisuuteen. Yksinkertainen barbari arveli, että lygiläisten kuninkaan tytär taivaan ihanuuden keskellä merkitsee enemmän kuin kokonainen lauma samanlaisia moukkia, kuin hän itse on, ja että kuninkaan tytär iankaikkisessa kunniassa saa istua likempänä »Karitsaa» kuin muut. Tosin hän oli kuullut, että ihmiset Jumalan edessä ovat samanarvoiset, mutta hänen sielunsa pohjalla kyti kuitenkin tunne, että kuninkaan, vieläpä kaikkien lygiläisten kuninkaan tytär, toki on parempi kuin mikä orjatar hyvänsä. Hän toivoi myöskin, että Kristus sallisi hänen vielä kauan aikaa palvella Lygiaa. Hänellä itsellään oli vain yksi ainoa toivomus: se, että hän saisi kuolla ristinpuussa kuten »Karitsa». Mutta sellainen kuolema oli hänen silmissään niin suuri onni, ettei hän todellakaan uskaltanut rukoilla sitä itselleen, vaikka hän tiesi, että Roomassa oli tapana ristiinnaulita suurimpiakin pahantekijöitä. Hän arveli, että hänet varmaankin määrätään kuolemaan villien petojen hampaissa, ja se häntä huolestutti. Hän oli lapsuudestaan asti mielellään oleskellut asumattomissa erämaissa, ainaisilla metsästyretkillä, ja niiden kautta tullut lygiläisten joukossa kuuluisaksi yliluonnollisista voimistaan jo ennenkuin hän oli mieheksi päässytään. Metsästys oli hänelle pysynyt niin mieluisana työnä, että hänen myöhemminkin, Roomassa ollessa, tuon tuostakin oli täytynyt lähteä vivarioihin ja amfiteattereihin katselemaan tuttuja ja tuntemattomia petoja. Kun hän ne näki, heräsi hänessä vastustamaton taistelun ja tappamisen halu, ja sentähden hän nytkin pelkäsi, että hänet, jos hänen amfiteatterissa täytyy kohdata niitä, valtaa kristitylle sopimaton kiusaus, kristityn kun pitäisi kuolla hurskaasti ja kärsivällisesti. Mutta hän luotti tässäkin suhteessa Kristuksen huolenpitoon ja lohdutti itseään toisilla, suloisemmilla ajatuksilla. Olihan hän kuullut »Karitsan» julistaneen sodan helvetin voimia ja pahoja henkiä vastaan—jommoisina kristinoppi piti kaikkia pakanallisia jumalia—ja siinä sodassa arveli hän ainakin voivansa olla »Karitsalle» hyödyllinen ja osaavansa auttaa Häntä paremmin kuin muut. Hän oli nimittäin vakuutettu, että hänen sielunsaakin täytyi olla väkevämpi muiden marttyyrien sieluja. Päiväkaudet hän vietti rukouksessa, palveli vankeja, auttoi vartijoita ja lohdutti prinsessaansa, joka suri sitä, ettei hän lyhyen elämänsä aikana ollut ehtinyt tehdä niin paljon hyviä töitä kuin kuuluisa Thabita, josta apostoli Pietari aikoinaan oli kertonut. Vartijat, jotka vankeudessaakin pelkäsivät jättiläisen hirveitä voimia—eihän niitä pidelleet mitkään köydet eikä kahleet—rupesivat lopulta pitämään hänestä hänen lempeytensä tähden. Monesti he olivat ihmetelleet hänen hyvää tuultaan ja vihdoin he kysyivät häneltä syytä siihen. Silloin hän kertoi heille mikä elämä häntä kuoleman jälkeen odottaa, ja hänen sanoistaan henki niin järkähtämätön varmuus, että he kummissaan kuuntelivat häntä. Ensi kerran he kuulivat, että maan allekin, jonne ei auringonsäde pääse, voi päästä onnea. Ja kun hän kehoitti heitä uskomaan »Karitsaan», ei kenenkään päähän pälkähtänyt pitää hänen työtään orjan työnä tai hänen elämänsä orjan elämänä, mutta monet ajattelivat omaa kohtaloaan, jonka määränä oli kuolema.

Mutta kuolema tuotti heille vain uutta pelkoa eikä mitään hyvää, kun sensijaan tuo lygiläinen jättiläinen ja neito, joka kuin kukkanen oli viskattu vankilan olkiin, kulkivat sitä kohti riemulla, ikäänkuin olisivat kulkeneet onnen portteja kohti.

KUUDESKYMMENTESVIIDES LUKU.

Eräänä iltana tuli senaattori Scevinus tervehtimään Petroniusta ja puhui laajalti kovista ajoista, joissa he molemmat elivät, ja Caesarista. Hän puhui niin suoraan, että Petronius, vaikka he olivat ystävät, rupesi käymään varovaiseksi. Scevinus sanoi maailman menevän nurin ja käyvän ihan hulluksi ja arveli, että koko tämän sekasotkun täytyy päättyä onnettomuuteen, joka on vielä paljoo hirveämpi kuin Rooman palo. Hän väitti augustinienkin olevan tyytymättömiä ja sanoi, että pretorianien toinen prefekti, Fenius Rufus, suurimmalla vastenmielisyydellä pani täytäntöön Tigellinuksen hirveät määräykset sekä että koko Senecan perhe oli äärimmilleen loukkaantunut Caesarille siitä tavasta, millä hän oli kohdellut vanhaa opettajaansa ja Lucanusta. Vihdoin hän mainitsi, että kansa, yksin pretorianitkin olivat tyytymättömät ja että Fenius Rufuksen oli onnistunut voittaa puolelleen suuri osa viimemainittuja.

"Miksi sinä tätä kerrot?" tutkisteli Petronius.

"Olen huolissani Caesarista," vastasi Scevinus. "Muuan minun sukulaiseni, jonka nimi on Scevinus, kuten minunkin, kuuluu pretorianeihin, ja häneltä minä olen saanut tietää mitä leirissä tapahtuu... Tyytymättömyys kasvaa sielläkin. Katso, olihan Kaligulakin hullu, mutta siksipä ilmestyikin Cassius Chaerea... Hänen tekonsa oli julma, ja tuskinpa kukaan meistä sitä kiittää, mutta kuitenkin täytyy myöntää, että Chaerea vapautti maailman hirviöstä."

"Sinä tarkoitat siis," virkkoi Petronius, "näin: »en kehu Chaereaa, mutta hän oli päättäväinen mies, ja suokoot jumalat, että meillä olisi sellaisia niin paljo kuin suinkin!«"

Samassa Scevinus vaihtoi puheenainetta ja rupesi odottamatta kehumään Pisoa. Hän ylisti hänen perhettään, hänen jalosukuisuuttaan, hänen hellää suhdettaan vaimoonsa hänen älyään, tyyneyttään ja miten erinomaisella taidolla hän osasi voittaa kansan suosion.

"Caesar on lapseton," sanoi hän, "ja kaikki pitävät Pisoa hänen seuraajanaan. Varmaan jokainen kaikin voimin auttaisi häntä pääsemään valtaan. Fenius Rufus rakastaa häntä, Anneuksen suku on häneen hellästi kiintynyt. Plautius Lateranus ja Tullius Senecio ovat valmiit hänen tähtensä menemään vaikka tuleen. Samoin Natalis ja Subrius Flavius, Sulpicius Asper ja Atranius Quinctianus, yksin Vestinuskin."

"No viimemainitusta ei Pisolle ole paljoakaan hyötyä," huomautti Petronius. "Vestinus pelkää omaa varjoaankin."

"Vestinus kyllä pelkää unia ja henkiä," myönsi Scevinus, "mutta hän on sentään taitava mies, josta varmaan vielä tehdään konsuli. Ja ethän sitä lukene hänelle viaksi, että hän hengissään on kristittyjen vainoja vastaan. Soisithan itsekin, että siitä hullutuksesta tulisi loppu."

"En itseni, mutta Vinitiuksen tähden," vastasi Petronius. "Vinitiuksen tähden tahtoisin pelastaa erään tytön, mutta en voi tehdä mitään, sillä olen joutunut Vaskiparran epäsuosioon."

"Kuinka? Etkö näe, että Caesar jo lähestyy sinua ja puhuu kanssasi? Ja selitänpä heti minkätähden. Hän hankkii taaskin matkaa Akaiaan ja aikoo kreikaksi esittää omia laulujaan. Hän haluaa kiihkeästi päästä tälle matkalle, mutta samalla hän pelkää kreikkalaisten ivaa. Hän kuvittelee, että hän tällä retkellä tulee kokonaan joko voittojen kukkulalle tai lankeamaan epäonnistumisen syvimpään kuiluun. Hän tarvitsee hyviä neuvoja ja tietää, ettei kukaan pysty jakelemaan niitä niin runsaassa määrin kuin sinä. Siitä syystä sinä taas en pääset armoihin."

"Voisihan Lucanus täyttää minun sijani."

"Vaskiparta ei kärsi häntä. Hengissä hän jo aikoja sitten on tuominnut hänet kuolemaan. Nyt hän vain etsii tekosyytä—hän etsii aina sellaisia. Lucanus kyllä ymmärtää, että hänen on pidettävä kiirettä."

"Kautta Castorin!" huudahti Petronius. "Saatat olla oikeassa! Mutta tiedänpä vielä toisenkin keinon, jonka avulla saatan pian päästä suosioon."

"No, minkä?"

"Sen, että menen kertomaan Vaskiparralle, mitä sinä juuri kerroit minulle."

"Enhän minä ole sanonut mitään!" huudahti Scevinus huolissaan.

Petronius laski käden hänen olkapäälleen.

"Sanoithan Caesaria hulluksi, ennustit, että Pisosta tulee hänen seuraajansa, ja lausuit: »Lucanus kyllä ymmärtää, että hänen on pidettävä kiirettä». Minkätähden te sitten tahdotte pitää kiirettä, rakkahimpani? Scevinus kalpeni, ja hyvän aikaa he katselivat toisiaan silmästä silmään."

"Ethän kerro mitään!!"

"Kautta kyprottaren! Kuinka hyvin sinä minut tunnet! Ei! en kerro. En ole kuullut mitään... Ymmärräthän! Elämä on lyhyt, ei tässä edeltäkäsini viitsi ryhtyä mihinkään! Pyydän vain, että tänäpäivänä kävisit tervehtimässä Tigellinusta ja että puhuisit hänen kanssaan yhtä kauan kuin olet puhunut minun kanssani! Mistä hyvänsä vain!"

"Minkätähden?"

"Sentähden, että jos Tigellinus joskus sanoisi minulle: »Scevinus kävi sinun luonasi», minä voisin vastata: »hän kävi samana päivänä sinunkin luonasi»."

Kun Scevinus tämän kuuli, taittoi hän norsunluisen kepin, joka oli hänen kädessään, ja virkkoi:

"Kohdatkoon onnettomuus tätä keppiä! Menen kun menenkin tänään Tigellinuksen luo ja sitten Nervan kemuihin. Kai sinäkin tulet? Joka tapauksessa kai näemme toisemme ylihuomenna amfiteatterissa, jossa silloin viimeiset kristityt esiintyvät!... Näkemiin asti!"

"Ylihuomenna!" toisti Petronius jäätyään yksin. "Aika on täpärällä. Vaskiparta tarvitsee minua todella Akaiassa, ehkä hän sentähden ottaa sanoistani vaarin."

Hän päätti koettaa viimeistä keinoaan.

Nervan kemuissa Caesar todella itse ilmoitti haluavansa levätä vastapäätä Petroniusta, voidakseen jutella Akaiasta. Hän tahtoi neuvotella siitä, missä kaupungeissa olisi paras esiintyä, missä nimittäin saattoi toivoa suurinta menestystä. Atenalaisten suosio hänellä oli silmämääränä, mutta heitä hän pelkäsi. Muut augustianit kuuntelivat keskustelua tarkkaavaisuudella, voidakseen sivumennen temmata jonkun sirpaleen Petroniuksen viisaudesta ja sitten myöhemmin käyttää sitä hyväkseen omanaan.

"Tuntuu siltä kuin en tähän asti olisi elänytäkään," virkkoi Nero, "ja kuin vasta Kreikassa syntyisin maailmaan."

"Synnyt uuteen kunniaan ja kuolemattomuuteen," vastasi Petronius.

"Toivon, että niin käy ja ettei Apollo rupea kateelliseksi. Jos voittajana palaan kotiin, uhraan hänelle hekatombin, jonka vertaista ei yksikään jumala vielä ole saanut."

Scevinus rupesi lausumaan Horatiuksen runoa:

»Sic te diva potens Cypri sic fratres Helenae, lucida sidera, ventorumque regat Pater...»

[»Ohjatkoon sinua Kypron mahtava herratar,
Helenan veljet, loistavat tähdet
ja tuulien isä...»]

"Laiva odottaa jo Napolissa," virkkoi Caesar. "Tahtoisin lähteä matkalle vaikkapa huomenna."

Silloin Petronius nousi, katsoi Neroa suoraan silmiin ja lausui:

"Salli, oi jumalallinen, että ennen lähtöä panen toimeen hääjuhlat, joihin ennen muita pyydän sinut."

"Hääjuhlat? Kenen?" kysyi Nero.

"Vinitiuksen, joka menee naimisiin lygiläisen kuninkaantytärtären ja sinun panttivankisi kanssa. Tosin hän tällä hetkellä on vankeudessa, mutta ensinnäkin häntä panttivankina ei saa vangita, ja toiseksi sinä itse lupasit Vinitiukselle, että hän saa naida hänet. Koska sinun päätöksesi ovat yhtä järkähtämättömät kuin Zeuksen, niin káske päästää hänet vapaaksi vankeudesta, ja minä annan hänet sulhaselle."

Petroniuksen kylmäverisyys ja tynni itsetietoisuus saattoivat Neron hämilleen. Hän joutui aina hämilleen, kun joku puhutteli häntä sillä tavalla.

"Tiedän kyllä," sanoi hän, painaen silmänsä maahan. "Olen kyllä ajatellut sekä häntä että jättiläistä, joka nujersi Crotonin."

"Siinä tapauksessa he molemmat ovat pelastetut," vastasi Petronius tynnosti.

Mutta samassa riensi Tigellinus herransa avuksi.

"Hän on vankeudessa Caesarin tahdosta, ja sanoithan itse, Petronius, että Caesarin päätökset ovat järkähtämättömät."

Kaikki läsnäolijat tunsivat Vinitiuksen ja Lygian historian ja tiesivät tarkalleen, mistä oli kysymys. He vaikenivat sentähden ja odottivat uteliaina miten keskustelu päättyisi.

"Hän on vankeudessa siksi, että sinä olet erehtynyt, siksi, ettet tunne kansojen oikeutta, vastoin Caesarin tahtoa," huomautti Petronius painolla. "Sinä olet Tigellinus, tyhmä mies, mutta et toki sinäkään väittäne Lygian polttaneen Roomaa. Jos muuten väittäisitkin, niin ei Caesar sinua uskoisi."

Nero oli jo tyyntynyt. Hän rupesi räpyttelemään likinäköisiä silmiään ja ilme hänen kasvoissaan oli sanomattoman ilkeä.

"Petronius on oikeassa," sanoi hän hetken kuluttua. Tigellinus katseli häneen kummissaan.

"Petronius on oikeassa," toisti Nero. "Huomenna avautuvat tytölle vankilan ovet, ja hääjuhlasta saamme ylihuomenna puhua amfiteatterissa."

"Jouduin taaskin tappiolle," ajatteli Petronius.

Kotiin palattuaan oli hän aivan varma siitä, että Lygian viimeinen hetki oli käsissä. Ylihuomenna lähetti hän jo erään luotetun vapautettunsa amfiteatteriin sopimaan, spolariumin johtajan kanssa, että hän luovuttaisi hänelle Lygian ruumiin. Petronius tahtoi nimittäin antaa sen Vinitiukselle.

KUODESKYMMENESKUODES LUKU.

Ennen oli iltanäytäntöjä annettu sekä sirkuksessa että amfiteatterissa ani harvoin ja vain satunnaisesti, mutta Neron aikana ne kävivät tavallisiksi. Augustianit pitivät niistä, sillä niitä seurasi tavallisesti juhlia ja juominkeja, jotka kestivät aamuun asti. Kansa oli tosin jo kyllästynyt vereen, mutta kun se kuuli, että kilpaleikit nyt ovat loppumaisillaan ja että viimeisten kristittyjen tulee kuolla illan näytännössä, suuntasivat lukemattomat laumat askeleensa amfiteatteriin. Augustianit saapuivat paikalle joka mies, sillä he tiesivät, ettei näytäntö olisi tavallista laatua, vaan että Caesar oli päättänyt valmistaa itselleen murhenäytelmän Vinitiuksen tuskista. Tigellinus oli pitänyt salassa, mikä kidutuskeino oli määrätty nuoren tribunin morsiamelle, ja tämä asianhaara oli vain omiaan kiihoittamaan yhteistä uteliaisuutta. Ne, jotka ennen olivat nähneet Lygian Plautiusten luona, kertoivat kummia hänen kauneudestaan. Toiset keskustelivat innokkaasti siitä, saisivatko he todella tänään nähdä hänet arenalla, sillä useat niistä, jotka Nervan kemuissa olivat kuulleet Caesarin vastauksen Petroniukselle, tulkitsivat sen kahdella eri tavalla. Muutamat selittivät sen nimittäin niin, että Nero antaa tai ehkä on jo antanut neidon Vinitiukselle: olihan hän panttivanki, joka vapaasti sai palvella mitä jumalaa tahtoi ja jota kansojen oikeus ei sallinut rangaista.

Epävarmuus, odotuksen kiihko ja uteliaisuus oli vallannut kaikki läsnäolevat. Caesar saapui paikalle tavallista aikaisemmin, ja samassa ruvettiin taasen kuiskaileman, että tänään varmaan tapahtuu jotakin erinomaista. Caesarin seurassa oli nimittäin paitsi Tigellinusta ja Vatiniusta Cassius, jättiläiskokoinen ja tavattoman väkevä sadanpäämies, jonka Caesar tavallisesti otti matkaansa, kun hän tarvitsi puolustajaa, esimerkiksi kun hänen tuli lähteä yöllisille huviretkille Suburraan—niiden nimeksi oli pantu »sagatio»—ja urheiluna oli pyydystää vastaan tulevia naisia sotilasviittaen. Yleisö huomasi, että itse amfiteatterissakin oli ryhdytty varokeinoihin. Pretorianivartijoita oli lisätty, eikä heidän komentajanaan ollut sadanpäämies, vaan tribuni Subrius Flavius, mies, joka oli tunnettu Neron sokeaksi puolustajaksi. Selvästi saattoi huomata, että Nero oli tahtonut varustautua ottamaan vastaan kaikkia Vinitiuksen epätoivonpurkauksia, ja se oli tietysti omiaan kiihoittamaan uteliaisuutta entistä enemmän.

Kaikkien katseet kääntyivät jännitetyllä uteliaisuudella siihen paikkaan, missä onneton sulhanen istui. Hän oli hyvin kalpea ja otsalta valui hikipisaroita. Ei hän illan tapahtumista tietänyt enempää kuin muutkaan katselijat, mutta levottomuus kalvoi häntä sielun pohjaa myöten. Petronius, joka tosin ei itsekään tarkalleen tietänyt mitä tapahtuisi, ei ollut sanonut hänelle mitään. Nervan kemuista palatessaan hän vain oli kysynyt, oliko Vinitius valmis kaikkeen. Sitten hän myöskin oli kysynyt, tulisiko hän näytäntöön. Vinitius oli molempiin kysymyksiin vastannut: »kyllä!», mutta sitten hänen pintaansa oli alkanut karmia, sillä hän oli käsittänyt, ettei Petronius tehnyt kysymyksiään suotta. Hän oli viime aikoina elänyt ikäänkuin ulkopuolella elämää, itse puolestaan vaipuneena ajattelemaan kuolemaa ja toivottaen kuolemaa Lygialle, sillä olihan kuolema tuottava heille sekä vapauden että

erottamattoman yhdyselämän. Mutta nyt hän tunsu, että on aivan toista etäältä kuvitella viimeistä hetkeä rauhallisena nukkumisena kuin lähteä katselemaan sen ihmisen kiduttamista, joka on elämä rakkaampi. Kaikki entiset tuskat tulivat valtavalla voimalla takaisin. Tyyntynyt epätoivo alkoi taasen raivota hänen sielussaan; hänet valtasi vanha halu: hän tahtoi pelastaa Lygian mistä hinnasta hyvänsä. Hän oli aamusta alkaen koettanut päästä cuniculumeihin katsomaan, olisiko Lygia niissä, mutta pretorianisotamiehet vartioivat kaikkia ovia, ja käskyt olivat tällä kertaa olleet niin ankarat, etteivät tututkaan sotamiehet taipuneet rukouksien eikä kullaan vaikutuksesta. Vinitius arveli, että epävarmuus tappaa hänet jo ennenkuin hän ehtii näytäntöä nähdäkään. Hänen sydämensä pohjalla kyti sentään vielä se toivo, että Lygia ehkä ei ole amfiteatterissa ja että hänen pelkonsa ehkä on turha. Ajoittain hän tarttui tähän toivoon kaikin voimin. Hän koetti ajatella, että Kristus on voinut kutsua hänet luokseen vankilasta, sillä sirkuskidutukseen Hän ei voi sallia hänen joutua. Ennen oli Vinitius päättänyt kaikessa alistua Hänen tahtoonsa, mutta nyt, kun hän tyhjin toimin palasi cuniculumin ovelta paikalleen amfiteatterissa ja kun hän huomasi, että kaikki häneen uteliaasti katselivat, tunsu hän, että hirveimmätkin otaksumat saattavat toteutua. Silloin hän kiihkeästi rupeki hengissään rukoilemaan pelastusta ja hänen rukouksensa kävi miltei uhkaavaksi. »Sinä voit!» toisteli hän toistelemistaan ja väänteli epätoivoissaan käsiään. »Sinä voit!» Hän ei ollut saattanut ajatella, että tämä hetki todellisuudessa olisi niin hirveä. Hän ei tietänyt mitä hänen sielussaan tapahtui, ainoastaan sen hän tiesi, että jos hänen täytyy nähdä Lygiaa kidutettavan, niin hänen rakkautensa muuttuu vihaksi ja hänen uskonsa epätoivoksi. Samalla nämä tunteet häntä kauhistuttivat, sillä hän pelkäsi loukkaavansa Kristusta, jolta hän juuri oli rukoillut armoa ja ihmettä. Ei hän enää rukoillut, että Lygia saisi jäädä eloon, hän tahtoi vain, että hän kuolisi ennenkuin hänet kuljetettaisiin arenalle. Hän rukoili tuskansa syvimmästä kuilusta: »Älä kiellä minulta tätä yhtä ainoaa! Minä lupaan sitten rakastaa sinua vielä paljoa enemmän kuin tähän asti.» Vihdoin hänen ajatuksensa särkyivät niinkuin aallot, joita vihuri repii. Hänet valtasi halu kostaa ja vuodattaa verta. Hänen teki hurjasti mieli karata Neron kimppuun ja kuristaa hänet koko yleisön nähden, ja samalla hän tunsu, että hän sillä halulla loukkaa Kristusta ja rikkoo Hänen käskynsä. Tuon tuostakin hänen päähänsä vielä välähti toivo, että kaikkivoipa ja laupias käsi torjuu vaaran, joka hänen sieluaan tärisyttää, mutta samassa toivo sammui ja sijaan tuli ääretön alakuloisuus: se, joka ainoalla sanalla olisi voinut hävittää tämän sirkuksen ja pelastaa Lygian, hylkäsi hänet, vaikka tyttö Häneen luotti ja Häntä rakasti puhtaan sydämensä koko voimalla. Siellä hän nyt makaa pimeässä cuniculumissa, heikkona, turvatonna, hylättynä, elämistyneiden vartijoiden armojen varassa, ehkäpä henkitoreissaan, ja Vinitiuksen täytyy neuvotonna odottaa tässä hirveässä amfiteatterissa, tietämättä mikä kidutustapa hänelle on määrätty ja mitä hän hetkisen perästä saa nähdä. Kuten ihminen, joka putoaa kuiluun, tarttuu kaikkeen mitä sen syrjällä kasvaa, niin Vinitiuskin, kun hänen mielensä alkoi kuohua, tarttui ajatukseen, että yksin usko hänet voi pelastaa. Ei ollut jäljellä muuta kuin se ainoa keino! Olihan Pietari sanonut, että usko voi järkyttää maan perustukset!

Hän kokosi siis voimansa, tukahutti epäilyksensä, keskitti koko olentonsa voimat sanaan: »uskon» ja odotti ihmettä.

Mutta kuten liiaksi jännitetyn kielen täytyy katketa, niin hänenkin jännityksensä laukesi. Kalman kalpeus peitti hänen kasvonsa ja ruumis alkoi kangeta. Hän ajatteli, että hänen rukouksensa oli kuultu, sillä nyt hän kuolee. Varmaan Lygia myöskin kuolee, ja Kristus ottaa heidät sillä lailla luoksensa. Arena, lukemattomien läsnäolijain valkeat togat, tuhansien lamppujen ja soihtujen valo, kaikki katosi hänen silmistään.

Mutta tämä voimattomuus ei kestänyt kauaa. Hetkisen perästä hän heräsi, kärsimättömän yleisön jalkojen töminä hänet herätti.

"Olet sairas!" huudahti Petronius. "Anna kantaa itsesi kotiin!"

Ja välittämättä Caesarista nousi hän tukemaan Vinitiusta ja päätti seurata häntä kotiin. Hän sääli häntä sydämensä pohjasta ja samalla häntä harmitti niin, että hän töin tuskin saattoi hillitä mielensä kun hän näki Caesarin smaragdin läpi tarkastavan Vinitiusta ja mielihyvällä tutkivan hänen tuskiaan, ehkäpä sitten kirjoittaakseen niistä pöyhkeitä säkeitä ja saadakseen yleisön kättentaputuksia.

Vinitius ravisti päätään. Hän saattoi kuolla tänne amfiteatteriin, mutta liikahtaa paikaltaan hän ei voinut. Saattoahan näytäntö sitäpaitsi alkaa minä hetkenä hyvänsä.

Seuraavana hetkenä kaupungin prefekti todella otti esiin punaisen huivin ja antoi merkin. Samassa rupeivat saranat vastapäätä Caesarin podiumia narisemaan, ja mustasta kidasta astui kirkkaasti valaistulle arenalle Ursus.

Jättiläinen räpytteli silmiään, sillä nähtävästi arenan valo häikäisi häntä. Sitten hän asteli keskelle arenaa ja katseli ympärilleen, ikäänkuin hän olisi tahtonut tarkastaa, mikä häntä täällä oikeastaan kohtaa. Kaikki augustianit ja suurin osa katselijoita tiesi, että tämä mies oli tappanut Crotonin. Hänen ilmestyessään näyttämölle alkoi kaikilta riveiltä kuulua mutinaa. Roomassa ei ollut puutetta miekkailijoista, joiden väkevyys voitti tavallisten ihmisvoimien määrän, mutta tällaista eivät quiritian

silmät ikinä olleet nähneet. Cassius, joka seiso i Caesarin podiumissa, näytti tämän lygiläisen rinnalla aivan mitättömältä ihmiseltä. Senaattorit, vestalittaret, Caesar, augustianit ja kansa katselivat tuntijan ja harrastajan nautinnolla hänen voimakkaita, tukevia pohkeitaan, jotka olivat kuin pölkyt, rintaa, joka oli kuin kahdesta kilvestä yhdistetty, ja herkulesmaisia käsivarsia. Melu kasvoi joka hetki. Kansanjoukolle ei suorastaan olisi voinut tarjota suurempaa nautintoa kuin nähdä tuollaiset lihakset jännityksessä ja kamppailussa arenalla. Melu muuttui huudoiksi. Kysyttiin, missä se kansa asuu, josta lähtee tuollaisia jättiläisiä. Mutta Ursus seiso i keskellä arenaa, alastomana, muistuttaen kivistä kolossia enemmän kuin ihmistä, surumieliset barbaari kasvot ällistyksissään. Kun hän huomasi arenan tyhjäksi, rupesi hän taivaansinisillä silmillään, jotka olivat viattomat kuin lapsen, katselemaan ympärilleen, vuoroin yleisöön, vuoroin Caesariin, vuoroin cuniculumien ristikkoihin, joista hän odotti pyöveleitään.

Arenalle astuessaan oli hänen yksinkertaiseen sydämeensä vielä viimeisen kerran välähtynyt toivo, että häntä ehkä odottaa risti, mutta kun ei hän nähnyt ristiä eikä valmista kuoppaa, arveli hän, ettei hän ollut mahdollinen saamaan osakseen sellaista armoa, vaan että hänen täytyy kuolla toisella tavalla—varmaan petojen kynsissä. Hänellä ei ollut aseita, ja hän päätti kuolla tyynesti ja kärsivällisesti, niinkuin »Karitsan» tunnustajan sopii. Ensinnä hän kuitenkin tahtoi rukoilla Vapahtajaa. Hän lankesi siis polvilleen arenalle, pani kädet ristiin ja nosti silmänsä tähtiä kohti, jotka tuikkivat sirkuksen kattoaukon läpi.

Tämä asentopa ei laisinkaan miellyttänyt joukkoa. Se oli saanut ihan tarpeekseen kristityistä, jotka kuolivat kuin lampaat. Ymmärrettiin, että näytäntö menee aivan hukkaan, jollei jättiläinen rupea puolustamaan itseään. Siellä täällä alettiin usutella. Jotkut huusivat mastigoforeille, joiden tehtävä oli ruoskia miekkailijoita, jolleivät he tahtoneet taistella. Hetkisen perästä kaikki sentään vaikenivat, sillä eihän kukaan tietänyt, mikä jättiläistä odotti ja eikö hän taistelisi, kun joutuisi katselemaan kuolemaa suoraan silmiin.

Odotusta ei enää kestänyt kauaa. Äkkiä alkoi kuulua messinkitorvien läpituokevia toivotuksia. Tämä merkki avasi ristikon vastapäätä Caesarin podiumia, ja petojen karjuessa tulla karautti arenalle hurja germanilainen härkä, sarvissa kantaen naisen ruumista.

"Lygia, Lygia!" huusi Vinitius.

Sitten hän painoi kätensä ohimojaan vastaan, väänteli niinkuin ihminen, jonka sisään on pistetty terävä tikari, ja rupesi käheällä, oudolla äänellä toistelemaan:

"Uskon! uskon!... Kristus! ihmettä!!"

Hän ei edes tuntenut, että Petronius samassa peitti hänen päänsä togalla. Hän luuli kuoleman tai tuskan sumentaneen silmänsä. Hän ei nähnyt eikä kuullut. Hirveä tyhjyyden tunne oli vallannut hänet. Hänen päähänsä ei jäänyt ainoatakaan ajatusta, ainoastaan huulet ääntelivät kuin mielisairauden tilassa:

"Uskon! uskon! uskon!"

Amfiteatterissa vallitsi hiiskumaton hiljaisuus. Augustianit nousivat kaikki paikoiltaan, sillä arenalla tapahtui kummiä. Kun tuo nöyrä ja kuolemaan valmistunut lygilainen näki prinsessansa villin pedon sarvissa, säpsähti hän ikäänkuin tuli olisi karannut hänen suoniinsa, oikaisi selkänsä suoraksi ja rupesi juoksemaan raivoisan pedon perässä.

Kaikkien rinnoista tunki lyhyt hämmästynyt huuto, jota seurasi synkkä hiljaisuus: lygilainen oli silmänräpäyksessä saavuttanut raivostuneen härän ja käynyt kiinni sen sarviin.

"Katso!" huudahti Petronius, riistäen togan Vinitiuksen silmien edestä.

Vinitius kokosi voimansa, kurotti eteenpäin kalmankalpeat kasvonsa ja rupesi lasittunein, tajuttomin silmin katselemaan arenalle.

Yleisö ei uskaltanut edes hengittää. Amfiteatterissa olisi saattanut kuulla kärpäsen surinan. Ihmiset eivät olleet uskoa omia silmiään. Sellaista ei ollut ikinä nähty, niin totta kuin Rooma oli Rooma.

Lygilainen piti villiä petoa sarvista. Hänen jalkansa kaivautuivat nilkkoja myöten hiekkään, selkä taipui kuin jännitetty jousi, pää upposi hartioiden väliin, käsivarsien lihakset pingoittuivat niin, että iho oli halkeamaisillaan niiden pulleudesta, mutta härkä ei päässyt paikoiltaan. Sekä mies että peto pysyivät niin liikkumattomina, että katselijat luulivat näkevänsä Herkuleksen tai Theseuksen urotöitä esittävän kuvan tai kiveen hakatun ryhmän. Mutta tuon näennäisesti rauhaisen kuoren alla kamppaili kaksi äärimmilleen jännitettyä voimaa. Sekä härkä että mies painoivat jalkansa hiekkään, mutta härän tumma, karvainen ruumis kiemuroi niin, että se oli kuin jättiläiskokoinen kerä. Kumpi väsy, kumpi ensinnä kaatuu? Se kysymys merkitsi tänä hetkenä kamppailutaidon tuntijoille ja harrastajille enemmän

kuin heidän oma kohtalonsa, koko Rooma ja sen maailmaa hallitseva valta. Lygilainen oli heidän silmissään puolijumala, joka ansaitsi sekä kunniaa että kuvapatsaita. Jo nousi Caesarin seisomaan. Kuullessaan puhuttavan miehen voimista olivat hän ja Tigellinus tahallaan päättäneet panna toimeen tällaisen näytelmän. Leikkiä laskien olivat he puhuneet keskenään: »voittakoon vain Crotonin-surmaaja härän, jonka hänen kanssakamppailijakseen valitsemme», mutta nyt he kummissaan katselivat kuvaa, joka oli heidän edessään, ikäänkuin eivät olisi voineet käsittää sitä todelliseksi. Amfiteatterissa oli ihmisiä, jotka olivat nostaneet kätensä ilmaan ja jääneet siihen asentoon. Toisten otsalta valui virtoina hiki, ikäänkuin he itse olisivat kamppailleet pedon kanssa. Koko sirkuksessa ei kuulunut muuta kuin lappujen sihinää ja soihduista putoilevien karsien kahahdukset. Ääni kuoli katselijain huulille, mutta sydän löi sen sijaan niin, että rinta oli haljeta. Kaikista tuntui kamppailu kestävän vuosisatoja.

Mutta mies ja peto pysyivät yhä paikoillaan kauheassa jännityksessä, ikäänkuin maahan naulattuina.

Kumea, härän mylvinnän kaltainen ääni kuului nyt arenalta, ja samassa pääsi kaikkien katselijain rinnosta parahdus. Sitten hiljeni kaikki. Ihmiset luulivat näkevänsä unta: jo rupesi härän ääretön pää kiertymään barbarin kourissa.

Lygiläisen kasvot, niska ja käsivarret kävivät niin punaisiksi kuin purppura, ja hänen selkensä taipui vieläkin enemmän. Saattoi huomata, että hän keräsi viimeiset ylluonnolliset voimansa sekä ettei niitä enää kauaa riittäisi.

Härän mylvinä kävi yhä kumeammaksi, käheämmäksi ja tuskallisemmaksi. Jättiläisen rinnassa kulki hengitys sihisten. Pedon pää kiertyi kiertymistään, ja kidassa loksatti pitkä, vaahtoinen kieli.

Hetken perästä kuulivat likinnä istuvat katselijat ikäänkuin luiden ritinää, sitten kaatui peto maahan: sen niska oli vääntynyt nurin.

Jättiläinen irroitti silmänräpäyksessä nuoran sen sarvista, otti tytön syliinsä ja rupesi hengittämään hätäisesti.

Hänen kasvonsa kalpenivat, hiki uitti hiukset läpimäriksi, hartiat ja käsivarret olivat kuin veteen kastetut. Hetkisen hän seisoikin tiedotonna, sitten hän nosti silmänsä ja loi katseensa yleisöön.

Koko amfiteatteri joutui riemun raivoon.

Muutaman tuhannen katselijan suosionosoitukset panivat rakennuksen seinät tärisemään. Sellaista innostusta ei ollut nähty koko näytäntöjen aikana. Ylärivien katselijat jättivät paikkansa ja rupesivat lappamaan alas sekä tunkeutuivat käytäviin, jotta paremmin näkisivät jättiläisen. Kaikkialta kuului ääniä, jotka pyysivät armoa, intohimoisia, itsepintaisia ääniä, jotka pian paisuivat valtavaksi huudoksi. Jättiläinen oli käynyt ruumiillista voimaa ihailevan yleisön lemmikiksi ja Rooman ensimmäiseksi henkilöksi.

Hän puolestaan ymmärsi, että joukko anoi hänelle elämää ja vapautta, mutta kaikesta päättäen hän ei ajatellut yksin omaa itseään. Hetkisen hän katseli ympärilleen, sitten hän likeni Caesarin podiumia ja sylkyttään impeä käsivarsillaan nosti silmänsä, joissa oli rukoileva ilme. Näytti siltä kuin hän olisi tahtonut sanoa:

"Armahtakaa häntä! pelastakaa hänet! hänen tähtensä minä sen tein!"

Yleisö käsitti täydellisesti mitä hän tarkoitti. Sekä kansan että ritarien ja senaattorien sydän heltyi, kun he näkivät neidon lygiläisen sylissä. Hän oli jättiläisen rinnalla kuin pieni lapsi. Hänen hienot, alabasterinkarvaiset kasvonsa, hänen avuttomuutensa, hirveä vaara, josta jättiläinen hänet oli pelastanut, hänen kauneutensa ja rakkautensa—kaikki oli omiaan liikuttamaan mieliä. Toiset arvelivat näkevänsä isän, joka rukoilee armoa lapselleen. Säälän tunne puhkesi äkkiä ilmoille kuin liekki. Johan verta oli vuodatettu tarpeeksi, johan kuolemaa ja kidutusta oli nähty yllin kyllin. Yleisö alkoi anoa armoa molemmille, ja äänissä väräsi kyynelten kaiku.

Ursus kierteli arenaa, yhä kiikutellen neitoa käsivarsillaan ja silmillään ja liikkeillään rukoillen, että hän saisi elää. Mutta Vinitius kimmahti äkkiä paikoiltaan, hypähti rintanojan yli, joka erotti ensimmäiset istumapaikat arenasta, riensi Lygian luo ja peitti togallaan hänen alastoman ruumiinsa.

Sitten hän repäisi auki tunican rintansa kohdalta, paljasti haavojen arvet, jotka hän oli saanut Armenian sodassa, ja ojensi käsivartensa kansan puoleen.

Silloin syntyi amfiteatterissa innostus, jonka vertaista ei ikinä ole vielä nähty. Kansanjoukko tömisteli jalkojaan ja ulvoi. Armoa anovat äänet kävivät suorastaan uhkaaviksi. Ihmiset eivät puolustaneet ainoastaan jättiläistä, vaan sekä neitoa että soturia ja heidän rakkauttaan. Tuhannet katselijat kääntyivät Caesarin puoleen, heidän silmistään säihkyi viha ja kädet pusertuivat nyrkeiksi. Mutta

Caesar viivytteli eikä tietänyt, mitä tehdä. Tosin hän ei erityisesti vihannut Vinitiusta, eikä Lygiankaan kuolema saattanut tuottaa hänelle mitään hyötyä, mutta hän olisi tahtonut nähdä härän sarvillaan lävistävän tytön ruumiin tai tallaavan sen mäsäksi jalkojensa alle. Hänen synnynnäinen julmuutensa, eläimistynyt mielikuvituksensa ja himonsa nautti sellaisista näytelmistä. Ja nyt tahtoi kansa riistää häneltä nautinnon aivan silmien edestä. Viha leimahti hänen pöhöttyneille kasvoilleen, kun hän sitä ajatteli. Ei itserakkauskkaan olisi sallinut hänen alistua joukon tahdon alle, mutta hänen myötäsyttyinen pelkuruutensa esti häntä ryhtymästä sitä vastustamaan.

Hän rupesi nyt tähystelemään eikö hän edes augustianien joukossa näkisi sormia, jotka viittaisivat alaspäin, s.o. antaisivat kuolon merkkiä. Petroniuksen käsi oli pystyssä, ja hänen kasvonsa tähtäsivät miltei uhkaavasti Caesariin. Taikauskoinen mutta haaveiluun taipuvainen Vestinus, joka pelkäsi henkiä, mutta ei ihmisiä, antoi armon merkin. Samoin teki Scevinus, Nerva, Tullius Senecio, vanha, kuuluisa päällikkö Ostorius Scapula, Antistus, Piso, Vetus, Crispinus, Minutius Termus, Pontius Telesinus ja Traseas, jota kansa kunnioitti. Kun Caesar tämän näki, otti hän loukkaantuneena ja harmissaan smaragdin silmänsä edestä, mutta samassa Tigellinus, joka kaikella muotoa tahtoi vahingoittaa Petroniusta, kumartui hänen puoleensa ja virkkoi:

"Älä anna perään, jumalallinen. Onhan meillä pretorianit!"

Nero käänsi nyt katseensa sinnepäin, missä ankara Subrius Flavius pretorianeineen oli. Tämä herra oli tähän asti koko sieluineen ja mielineen ollut Caesarin puolella, mutta nyt sai Caesar nähdä kummia. Vanhan tribunin ankarat kasvot olivat kyynelten vallassa, ja hän piti kättään korkealla ilmassa, armoa anoen.

Kansanjoukko kiihtyi kiihtymistään. Tömistelevien jalkojen alla tuprusi tomua niin, että se täytti koko amfiteatterin. Melun seasta saattoi erottaa huudot: »Vaskiparta! äidinsurmaaja! murhapolttaja!»

Nero pelästyi. Sirkuksessa oli kansa kaikkivaltiaana herrana. Tosin edelliset Caesarit, varsinkin Kaligula, silloin tällöin olivat uskaltaneet asettua sen tahtoa vastaan; ja seurauksena oli aina ollut mellakoita, jopa verenvuodatustakin. Mutta Neron asema oli aivan toinen. Ensinnäkin hän näyttelijänä ja laulajana oli kansan suosion tarpeessa, toiseksi hän tahtoi pitää kansaa puolellaan vastapainona senaattoreille ja patricioille, vihdoin hän Rooman palon jälkeen kaikin voimin oli koettanut voittaa puolelleen kansaa ja kääntää sen vihaa kristittyjä vastaan. Hän ymmärsi siis, että vastusteleminen saattoi käydä suorastaan vaaralliseksi. Sirkuksessa alkanut mellakka saattoi levitä koko kaupunkiin ja seuraukset saattoivat olla arvaamattomat.

Vielä kerran hän katsahti Subrius Flaviukseen, senaattorin sukulaiseen centurio Scevinukseen ja sotamiehiin, ja kun hän joka taholla näki rypistyneitä kulmakarvoja, kiihoittuneita kasvoja ja silmiä, jotka tuijottivat suoraan häneen, antoi hän armon merkin.

Silloin täytti kättentaputusten myrsky amfiteatterin laesta lattiaan asti. Kansaa oli nyt täysin vakuutettu tuomittujen turvallisuudesta, sillä tästä lähtien oli se heidän holhojanaan, ja silloin ei Caesarinkaan ollut hyvä uhata heitä kostollaan.

KUODESKYMMENESSEITSEMÄS LUKU.

Neljä bitynilaista orjaa kantoi varovasti Lygian Petroniuksen taloon. Vinitius ja Ursus astelivat vieressä kiiruhtaen minkä ikinä voivat saadaksean Lygian niin pian kuin suinkin kreikkalaisen lääkärin käsiin. He astelivat äänettöminä; päivän tapahtumien jälkeen ei tehnyt mieli ryhtyä keskusteluun. Vinitius oli tähän asti ollut ikäänkuin tajuton. Hän toisti toistamistaan, että Lygia on pelastettu, ettei häntä uhkaa vankila eikä kuolema sirkuksessa enää, että kaikki onnettomuudet jo ovat menneet menojaan ja että hän paraikaa vie häntä kotiin, elääkseen erottamattomasti hänen kanssaan yhteydessä. Mutta hänestä tuntui sittenkin siltä, kuin tämä kaikki olisi ollut uuden elämän alkua eikä todellisuutta. Tuon tuostakin hän kumartui katsomaan kantotuolissa lepääviä rakkaita kasvoja. Kuun valossa näytti siltä kuin Lygia vain olisi nukkunut, ja Vinitius toisteli toistelemissään itseksensä: "se on hän! Kristus on hänet pelastanut!" Hänen mieleensä muistui, että spolariumiin, jonne hän ja Ursus olivat kantaneet Lygian, oli tullut joku vieras lääkäri ja tämä oli vakuuttanut, että neito elää ja jää henkiin. Sitä ajatellessa valtasi Vinitiuksen sellainen riemu, että hän luuli rintansa halkeavan. Hän kävi tuon tuostakin niin voimattomaksi, että hänen täytyi nojautua Ursuksen käsivarteeseen, sillä hän ei omin voimin olisi päässyt paikalta. Mutta Ursus katseli taivasta, joka oli tähtiä täynnä, ja rukoili.

He riensivät katujen poikki, joilla vastarakennetut valkeat talot häikäisevästi paistoivat kuun valossa.

Kaupunki oli autiona. Vain siellä täällä porttikäytävissä tanssi ja lauloi ihmisiä, murattiseppeleet kulmilla, huilujen soudessa. Olihan yö ihana, ja juhlapäiviä oli kestänyt siitä asti, kun kilpaleikit alkoivat. Vähää ennen kuin saavuttiin kotitalolle, lakkasi Ursus rukoilemasta ja virkkoi hiljaa, ikäänkuin hän olisi pelännyt herättävänsä Lygian:

"Herra, Vapahtaja hänet pelasti kuolemasta. Kun minä näin hänet härän sarvissa, olin hengissä kuulevinani äänen lausuvan: »puolusta häntä!» ja varmaan se oli Karitsan ääni. Vankila oli kuluttanut voimani, mutta Hän palautti ne minulle siksi hetkeksi ja Hän pehmitti kovakouraisen kansan mielen niin, että se rukoili hänen puolestaan. Tapahtukoon Hänen tahtonsa!"

Vinitius lausui:

"Siunattu olkoon Hänen nimensä!"

Enempää ei hän saanut sanotuksi, sillä itkunpuuska alkoi äkkiä tärisyttää hänen rintaansa. Hänet valtasi vastustamaton halu heittäytyä maahan kiittämään Vapahtajaa armosta ja ihmeestä.

Samassa he kuitenkin saapuivat kotiin. Palvelijat, joille orja edeltäkäsini oli lähetetty viemään sanaa, olivat kaikki vastassa. Paavali Tarsolainen oli jo Antiumissa kääntänyt suurimman osan heistä kristinuskoon, ja he tunsivat tarkalleen koko Vinitiuksen onnettomuuden. Heidän ilonsa oli siis ääretön, kun he näkivät uhrin, jotka olivat pelastuneet ilkeän Neron kynsistä, ja heidän ilonsa yhä suureni, kun parantaja Theokles, tutkittuaan Lygian, ilmoitti, ettei hän ollut saanut ainoatakaan vaarallista vammaa. Vankilakuumetta oli vain seurannut heikkous, mutta kun hän siitä tointuisi, niin hän paranisi.

Samana yönä hän jo pääsi tajuihinsa. Hän heräsi kauniissa, korinttilaisten lamppujen valaisemassa cubiculumissa, keskellä verbena-lemua, eikä käsittänyt missä hän oli ja mitä hänelle tapahtui. Se hetki, jolloin hänet sidottiin kahleisiin kytketyn härän sarviin, oli jäänyt hänen mieleensä ja kun hän nyt näki Vinitiuksen kasvot lamppujen lempeässä, punertavassa valossa, arveli hän, etteivät he enää ole maan päällä. Ajatukset hänen heikontuneessa päässään olivat vielä sekaisin; hänestä tuntui aivan luonnolliselta, että he hänen väsymyksensä ja heikkoutensa takia olivat pysähtyneet lepäämään matkalla. Hän ei tuntenut minkäänlaista tuskaa, vaan hymyili Vinitiukselle ja aikoi kysyä, missä he ovat, mutta ei saanut huuliltaan kuin heikon kuiskauksen, josta Vinitius vaivoin eroitti nimensä.

Vinitius laskeutui polvilleen hänen vuoteensa ääreen, pani keveästi kätensä hänen otsalleen ja lausui:

"Kristus sinut pelasti ja palautti minulle!"

Hänen huulensa liikkuvat taas, mutta kuiskauksesta oli mahdoton saada selvää. Hetkisen perästä hänen silmänsä sulkeutuivat, kevyt hengitys alkoi kohotella rintaa ja hän vaipui syvään uneen. Sitä parantaja Theokles juuri oli odottanut, sillä unen hän oli sanonut palauttavan terveyden.

Mutta Vinitius viipyi hänen luonaan polvillaan, rukoukseen vaipuneena. Koko hänen sielunsa oli sulanut rakkaudeksi, ja hänen tunteensa oli niin ääretön, että hän kokonaan unohtui siihen. Muutaman kerran kävi Theokles cubiculumissa, silloin tällöin työnsi kultatukkainen Eunikekin syrjään oviverhoa, ja vihdoin alkoivat kurjet, joita puutarhassa pidettiin, huudoillaan ilmoittaa päivän koittoa, mutta Vinitius viipyi yhä vielä hengissään Kristuksen jalkain juuressa. Ei hän kuullut eikä nähnyt mitään hänen ympärillään tapahtui, hänen sydämensä oli leimahtanut kiitollisuuden uhrituleksi, ja autuus oli hänet käsittänyt.

Hän eli kuin puoleksi taivaan mailla.

KUODESKYMMENESKAHDEKSAS LUKU.

Petronius, joka ei tahtonut loukata Caesaria, läksi heti Lygian vapaaksi päästyä muiden augustianien mukana Palatinukselle. Hän halusi kuulla, mitä siellä puhuttaisiin ja varsinkin vieläkö Tigellinus hautoisi uusia tuhotuumia neitoa vastaan. Tosin hän ja Ursus nyt olivat ikäänkuin kansan suojeluksen alaisina, ja varmaan olisi noussut aika meteli, jos joku olisi yrittänyt satuttaa kättänsä heihin, mutta Petronius, joka tunsikin kaikkivaltiaan pretorianiprefektin vihan virkeyden, edellytti, että hän yhä koettaisi keksiä joitakin kostokeinoja sisarenpojalle, koskei hän saattanut vahingoittaa suorastaan Petroniusta itseään.

Nero oli harmistunut ja äreä, sillä näytelmä oli loppunut aivan toisin kuin hän oli toivonut. Alussa hän ei tahtonut edes katsoa Petroniukseen, mutta Petronius likeni häntä kylmäverisesti ja vapaana, kuten

»arbiter elegantiarum» sopi.

"Tiedätkö, jumalallinen," virkkoi hän, "mikä ajatus mieleeni juolahti? Kirjoitapa laulu neidosta, jonka maailmanvaltiaan käsky pelasti villin härän sarvista ja antoi sulhaselle. Kreikkalaiset ovat herkkäsydämiä, ja varmaan sellainen laulu hurmaa heidät."

Neron täytyi kesken suuttumustaan mieltyä tuumaan. Siihen oli kaksikin syytä: ensinnä hän piti laulun aiheesta ja toiseksi se tarjosi hänelle tilaisuutta ylistää omaa itseään ylevämielisenä maailman valtiaana. Hetkisen perästä hän katsahti Petroniukseen ja virkkoi:

"Niin! taidat olla oikeassa! Mutta sopiiko minun ylistää omaa hyvyttäni?"

"Eihän sinun tarvitse mainita omaa nimeäsi. Joka roomalainen arvaa ilmankin kenestä on kysymys, ja Roomasta leviää tieto pitkin koko maailmaa."

"Oletko varma, että siitä pidetään Akaiassa?"

"Kautta Polluxin!" huudahti Petronius.

Ja tyytyväisenä hän palasi kotiin, sillä hän oli nyt vakuutettu, ettei Nero, jonka elämäntarkoitus oli käyttää hyväkseen kaikkia todellisuuden tapahtumia kirjallisuudessa, pilaisi aihetta. Samalla hän sitäpaitsi sitoisi Tigellinuksen kädet. Tästä huolimatta Petronius yhä pysyi siinä vakaumuksessa, että Vinitiuksen on paras lähteä Roomasta niin pian kuin Lygian terveydentila vain sallii. Kun hän seuraavana päivänä näki Vinitiuksen, sanoi hän hänelle:

"Vie hänet Siciliaan. Asiat ovat järjestyneet niin, ettei teitä Caesarin puolelta uhkaa mikään vaara, mutta Tigellinus on valmis käyttämään keinonaan vaikkapa myrkyä. Jollei hän teitä vihaakaan, niin hän vihaa minua."

Vinitius hymähti ja vastasi:

"Lygia oli villin härän sarvissa, ja kuitenkin Kristus hänet pelasti."

"Sopiihan sinun uhrata hekatombi hänen kunniaksesi," vastasi Petronius hiukan kärsimättömästi, "mutta älä käske hänen toista kertaa pelastaa häntä... Muistatko, kuinka Aeolus otti vastaan Odysseuksen, kun tämä toistamiseen tuli pyytämään suotuisaa tuulta? Jumalat eivät mielellään toista tekojaan."

"Kunhan Lygia paranee," puhui Vinitius, "vien hänet Pomponia Graecinan luo."

"Se on oikein, varsinkin koska Pomponia on sairaana. Auluksen sukulainen, Antistius, kertoi sen minulle. Sillaiakaa tapahtuu täällä kaikkinaisia asioita ja ihmiset unohtavat teidät. Onnellisimmat ovat näihin aikoihin unohdetut. Olkoon Fortuna aurinkonanne talvella ja varjonanne kesällä!"

Sen sanottuaan jätti Petronius Vinitiuksen nauttimaan onnestaan ja läksi Theoklekselta kysymään Lygian terveyden tilaa.

Kaikki vaara oli jo ohi. Kellarissa olisi huonon ilman ja kaikkinaisen puutteen täytynyt tappaa hänet, sillä vankilakuume oli tehnyt hänet hyvin heikoksi, mutta nyt häntä vaalittiin niin huolellisesti kuin suinkin ja häntä ympäröi mukavuus, jopa ylellisyyskin. Kahden päivän perästä hänet Theokleksen käskystä kannettiin puutarhaan, joka oli huvilan ympärillä, ja siellä hän sai viipyä tuntikausia. Vinitius koristi hänen kantotuolinsa orvokeilla ja varsinkin iris-kukkasilla, jotka muistuttivat Auluksen talon atriumia. Usein he, istuen käsi kädessä suurten puiden varjossa, puhelivat entisistä tuskistaan ja kärsimyksistään. Lygia sanoi, että Kristus tahallaan oli kuljettanut Vinitiusta kärsimysten tietä. Hän oli tahtonut muuttaa hänen sielunsa ja vetää häntä puoleensa. Vinitius puolestaan tunsikin hänen olevan oikeassa: häneen ei todella ollut jäänyt mitään entisestä patriciosta, jonka ainoana lakina oli ollut oma tahto. Menneet muistot eivät sentään olleet vähääkään katkerat. Molempien mielestä tuntui siltä, kuin hirveä menneisyys jo olisi jäänyt kauas, monien vuosien taakse. Heitä ympäröi rauha, jonka vertaista he eivät ikinä olleet kokeneet. He elivät uutta, sanomattoman autuasta elämää, joka oli vallannut heidät. Mellastakoon Roomassa Caesar ja täyttäköön maailman kauhulla—heitä varjelee valtiasta, joka on sata kertaa väkevämpi. Eivät he enää pelkää Caesarin häijyyttä ja hurjuutta, heidän silmissään on hän lakannut olemasta elämän ja kuoleman herra. Kerran auringon laskettua kuulivat he jalopeurojen ja muiden villien petojen kiljunnan etäisistä vivarioista. Ennen olivat äänet pahoina enteinä kauhistuttaneet Vinitiusta. Nyt he vain hymyillen katselivat toisiinsa ja nostivat silmänsä illan ruskoja kohti. Usein Lygia, joka vielä oli hyvin heikko ja joka ei omin voimin kyennyt liikkumaan, nukkui puutarhan hiljaisuudessa ja Vinitius vartioi häntä. Katsellessaan nukkuvan kasvoja tuli hän ehdottomasti ajatelleeksi, ettei se enää ollut sama Lygia, jonka hän oli nähnyt Auluksen puutarhassa. Vankeus ja tauti olivat kyllä ottaneet osansa hänen hurmaavasta kauneudestaan. Silloin kun Vinitius oli

nähty hänet Auluksella, ja myöhemminkin, kun hän oli tullut ryöstämään häntä Miriamin talosta, oli hän ollut ihanainen kuin kuva tai kukkanen. Nyt olivat hänen kasvonsa miltei läpikuultavat, kädet laihat, ruumis taudin kalvama, huulet kalpeat. Yksin silmätkin näyttivät vähemmän sinisiltä kuin ennen. Kultatukkainen Eunike, joka kantoi hänelle kukkia ja peitti hänen jalkansa kallisarvoisilla kankailla, oli hänen rinnallaan kuin kyprolainen jumalatar. Turhaan koetti estetikko Petronius löytää Lygiasta entistä hurmaavaisuutta. Hän kohautti olkapäitään ja ajatteli itsekseen, ettei tuon tytön tähden totisesti olisi kannattanut nähdä kaikkia niitä vaivoja, tuskia ja huolia, jotka olivat olleet viemäisillään Vinitiukselta hengen. Sehän oli kuin varjo Elysiumin kentiltä! Mutta Vinitius, joka nykyään rakasti hänen sieluaan, rakasti häntä entistä enemmän, ja kun hän valvoi nukkuvan lemmittynsä vuoteen ääressä, tuntui hänestä siltä kuin hänen vartioitavanaan olisi ollut kokonainen maailma.

KUODESKYMMENESYHDEKSÄS LUKU.

Sanoma Lygian ihmeellisestä pelastuksesta levisi nopeasti kristittyjen joukkoon, jotka vastaiseksi olivat pelastuneet onnettomuudesta ja jotka elivät hajallaan siellä täällä. Uskonheimolaiset riensivät silloin katsomaan niitä, joille Kristus niin selvästi oli osoittanut armoaan. Ensinnä saapui nuori Nazarius ja Miriam, joiden kodissa apostoli Pietaria pidettiin piilossa, sitten tuli muitakin. Kaikki he, myöskin Vinitius, Lygia ja Petroniuksen kristityt orjat, kummissaan kuuntelivat Ursuksen kertomusta äänestä, joka oli ruvennut soimaan hänen sisässään ja joka oli käskenyt häntä taistelemaan villiä petoa vastaan. Mutta kaikkien mielet valtasi lohdutuksen ja toivon tunne: ei Kristus toki salli tallata maahan kaikkia tunnustajiaan ennenkuin Hän itse tulee hirveälle tuomiolle. Ja tämä toivo rohkaisi heidän sydämiään, sillä ei vaino vielä ollut lakannut. Jokaisen, jonka yleisön ääni vain mainitsi kristityksi, ottivat kaupungin vartijat kiinni ja kuljettivat vankeuteen. Tosin uhrien lukumäärä oli suuresti vähentynyt, sillä useimmat kristityt olivat jo vangitut ja kidutetut kuoliaksi. Ne, jotka vielä olivat säilyneet, pakenivat Roomasta ja asettuivat jonnekin kaukaiseen maakuntaan odottamaan, että rajuilma menisi ohitse, tai piiloutuivat niin, etteivät uskaltaneet kokoontua pitämään yhteisiä rukouksiakaan kuin hiekkakuopissa ulkopuolella kaupunkia. Heitä vainottiin kuitenkin yhä vielä, sillä vaikka varsinaiset kilpaleikit jo olivat loppuneet, niin heitä säästettiin seuraaviin tai heidät surmattiin paikalla. Rooman kansa tosin ei enää heitä pitänyt kaupungin murhapolttajina, mutta se katsoi heitä sen sijaan ihmissuvun ja valtansa vihollisiksi, ja julistus, joka oli annettu heitä vastaan, pysyi yhä voimassa.

Apostoli Pietari ei pitkiin aikoihin uskaltanut näyttäytyä Petroniuksen talossa. Eräänä iltana Nazarius kuitenkin ilmoitti hänen aikovan saapua. Lygia, joka jo oli pystyssä, ja Vinitius karkasivat häntä vastaan ja syleilivät hänen jalkojaan; mutta hän tervehti heitä suurella mielenliikutuksella, sillä harvoja lampaita oli jäänyt siihen laumaan, jonka Kristus oli uskonut hänen kaittavakseen ja jonka kohtalo sai hänen ylevän sydämensä tuskasta itkemään. Vinitius sanoi: »Sinun ansiosi on, että Vapahtaja palautti hänet minulle!» Mutta Pietari vastasi: »Uskosi tähden Hän hänet sinulle palautti. Sitäpaitsi ei Hän sallinut kaikkien nimensä tunnustajien huulten vaieta.» Hän lausui sanat sangen surullisesti, sillä varmaan hän ajatteli tuhansia lapsiaan, jotka villit pedot olivat repineet kappaleiksi, ristejä, jotka metsänä olivat täyttäneet arenat, ja palavia paaluja »Pedon» puutarhoissa. Vinitius ja Lygia huomasivat, että hänen hapsensa olivat käyneet aivan valkeiksi, että hänen vartalonsa oli käyristynyt ja että hänen kasvoihinsa oli uurtunut sellainen surun ja kärsimyksen ilme, että olisi luullut hänen itsensä saaneen kärsiä saman tuskan ja kidutuksen, jonka Neron julmuuden ja hurjuuden uhrin olivat saaneet kärsiä. Mutta he ymmärsivät jo molemmat, ettei kukaan pääse vapaaksi vaivoista, koska Kristus itsekin alistui tuskaan ja kuolemaan. Sydäntä kuitenkin vihlaasi, kun he näkivät apostolin noin vuosien, vaivojen ja kärsimysten murjomana. Vinitiuksen tarkoitus oli muutaman päivän perästä lähteä viemään Lygiaa Napoliin, jossa heidän piti tavata Pomponia, sekä sitten eteenpäin, Siciliaan. Nyt hän rupesi rukoilemaan, että apostoli jättäisi Rooman yhdessä heidän kanssaan.

Mutta apostoli laski kätensä hänen päälle ja sanoi:

"Kuulen hengissä Herran sanat, jotka Hän minulle Tiberian meren rannalla lausui: »Koska sinä olit nuori, niin sinä vyötit itsesi ja menit, kuhunkas tahdoit, mutta koskas vanhenet, niin sinä ojennat kätes, ja toinen vyöttää sinut ja vie, kuhunka et sinä tahdo.» On siis oikein ja kohtuullista, että seuraan laumaani."

He vaikenivat, sillä eivät he ymmärtäneet mitä hän sanoi, mutta hän jatkoi:

"Työni liikenee loppuaan, mutta asuinsijan ja rauhan saan vasta Herran huoneessa."

Sitten hän kääntyi heidän puoleensa ja lausui: »Muistelkaa minua, sillä minä olen teitä rakastanut

niinkuin isä lapsiaan ja tehkää kaikki, mitä te elämässä teette, Herran kunniaksi.»

Näin sanoen nosti hän vanhat, vapisevat kätensä heidän päälleen ja siunasi heitä, mutta he painuivat hellästi hänen puoleensa, sillä he tunsivat, että tämä ehkä oli viimeinen siunaus, jonka he hänen kädestään saivat vastaanottaa.

Kerran he sentään vielä saivat nähdä hänet. Muutamia päiviä myöhemmin toi Petronius huonoja tietoja Palatinukselta. Oli saatu selville, että muuan Caesarin vapautetuista oli kristitty, ja häneltä oli löydetty apostoli Pietarin, Paavali Tarsolaisen, Jaakopin, Judaksen ja Johanneksen kirjoittamia kirjeitä. Tigellinus oli kyllä aikoja sitten tietänyt, että Pietari oleskeli Roomassa, mutta hän oli luullut hänen saaneen surmansa tuhansien muiden kristinopin tunnustajien mukana. Nyt kävi selville, että molemmat uuden opin päämiehet elivät ja olivat pääkaupungissa. He olivat saatavat kiinni ja vangittavat mistä hinnasta hyvänsä. Vasta heidän kuoltuaan saataisiin vihatun lahkoon idut revityiksi juurineen maasta. Vestinukselta kuuli Petronius Caesarin antaneen käskyn, että Pietarin ja Paavali Tarsolaisen kolmen päivän kuluessa tulee olla mamertinilaisessa vankilassa sekä että kokonaisia pretorianiosastoja oli lähetetty Tiberin taakse tarkastamaan kaikkia taloja.

Kun Vinitius sai tiedon tästä, päätti hän lähteä varoittamaan apostolia. Illalla hän ja Ursus pukeutuivat gallialaisiin viittoihin, peittivät kasvonsa ja läksivät Miriamin kotiin, jossa Pietari oleskeli ja joka oli Tiberin-takaisen kaupunginosan syrjällä, Janiculus-kukkulan juurella. Tiellä näkivät he jo sotamiesten piirittävän taloja ja kuljettavan pois tuntemattomia ihmisiä. Koko kaupunginosa oli kuohuksissa. Uteliaita oli kerääntynyt joukoittain. Siellä täällä kuuluivat sadanpäämiehet urkkivan vangituilta tietoja Simon Pietarista ja Paavali Tarsolaisesta.

Ursus ja Vinitius pääsivät sotamiesten edelle ja saapuivat onnellisesti Miriamin asunnolle, jossa tapasivat Pietarin ja kourallisen uskollisia. Timoteus, Paavali Tarsolaisen apulainen, ja Linus olivat myöskin saapuvilla.

Kun he saivat kuulla, että vaara oli niin likellä, vei Nazarius heidät kaikki kalatietä puutarhan pienelle portille ja siitä autioon kivilouhikkoon, joka oli muutaman sadan askeleen päässä Janiculuksen portilta. Ursuksen täytyi kantaa Linus, jonka jalka kidutettaessa oli mennyt poikki ja joka ei vielääkään ollut parantunut. Kun he olivat päässeet kuoppaan, tuntui turvalliselta. Nazarius sytytti soihdun, ja sen valossa alettiin keskustella, kuinka apostolin kallis henki olisi pelastettava.

"Herra," virkkoi Vinitius, "johdattakoon Nazarius sinut huomenna kaupungista Albanian vuoristoon. Siellä tapaamme toisemme ja lähdemme Antiumiin, jossa meitä odottaa laiva, valmiina viemään meidät Napoliin ja Siciliaan. Onnellinen päivä ja hetki, jolloin tulet talooni ja siunaat kotilieteni."

Ilomielin kuuluivat toiset hänen sanansa. Hekin kehoittivat apostolia seuraamaan hänen neuvoaan.

"Varjele itseäsi, paimenemme," sanoivat he, "äläkä jää Roomaan. Suojele elävää totuutta, ettei se katoaisi maailmasta, kun me ja sinä katoamme. Kuule meitä, jotka rukoilemme sinua kuin isäämme."

"Tee se Kristuksen nimeen!" huusivat toiset ja tarttuivat hänen vaatteensa liepeeseen.

Hän vastasi heille:

"Lapseni! Kuka tietää, koska Herra määrää elämämme lopun."

Mutta hän ei myöskään sanonut jäävänsä Roomaan. Hän ei itsekään tietänyt mitä hänen piti tehdä, sillä hänen sielunsa pohjalla oli jo kauan kyttenyt epävarmuus, vieläpä levottomuuskin. Mutta hänen laumansa oli hajoitettu ja työ tehty tyhjäksi. Seurakunnan, joka ennen tulipaloa oli kukoistanut kuin kaunis puu, oli »peto» tallannut maahan. Kaikki oli hävitetty. Ainoastaan kyneleet ja tuskan ja kuoleman muistot olivat jääneet jäljelle. Kylvö oli lupailut runsasta satoa, mutta saatana oli tallannut sen maahan. Enkelijoukot eivät olleet rientäneet onnettomien avuksi, vaan Nero hallitsi maailmaa kunniaa, julmana, entistä mahtavampana, merten ja kaikkien maiden herrana. Monesti Jumalan kalamies yksinäisyyden hetkinä oli nostanut kätensä taivasta kohti ja kysynyt: »Herra! mitä minun pitää tehdä? miten minun tulee menetellä? Kuinka minä, voimaton vanhus, saatan taistella pahuuden ääretöntä voimaa vastaan, jonka olet sallinut päästä valtaan ja voittoon?»

Niin hän oli huutanut ahdistetun sydämensä syvyydestä, hengissä yhä toistaen: »Ei ole enää lampaita, joita käskit minun kaitsea, ei ole enää seurakuntaa, autio ja alakuloinen on pääkaupunkisi—mitä siis nyt käsket minun tehdä? Tännekö minun tulee jäädä, tuleeko minun johtaa laumasi tähteet jonnekin merten taa, jotta me siellä hiljaisuudessa ylistäisimme Sinun nimeäsi?»

Hän ei ymmärtänyt mitä hänen piti tehdä. Tosin hän tiesi, ettei elävä totuus häviä, vaan että sen täytyy voittaa, mutta välistä hän arveli, ettei sen aika vielä ollut tullut. Ehkäpä se tulee vasta silloin, kun

Herra tuomiopäivänä astuu maan päälle kunniasa ja voimassa, sata kertaa mahtavampana kuin Nero.

Monesti hän myöskin ajatteli, että jos hän jättää Rooman, niin uskovaiset seuraavat häntä, ja silloin hän johdattaa heidät kauas pois, Galilean varjoisiin lehtoihin, Tiberian meren tyyville rannoille, paimenten joukkoon, jotka lempeinä kuin kyyhkyseläimet tai lampaat siellä kaitsevat karjojaan tymbrom ja narduksen seassa. Ja yhä kiihkeämmin alkoi kalastajan sydän ikävöidä lepoa ja rauhaa, yhä valtavammasi kävi halu päästä merelle ja Galileaan, yhä useammin puhkesi kyyneliä vanhuksen silmiin.

Hän oli jo tehnyt päätöksensä, mutta samassa hänet valtasi pelko ja levottomuus. Kuinka hän saattaisi jättää kaupungin, jossa sellaiset määrät marttyyrien verta oli valunut hiekkaan, jossa niin monen kuolevan huulet olivat todistaneet totuutta? Tuliko hänen välttää heidän kohtaloaan? Ja mitä hän vastaisi Herralle, kun kuulisi sanat: »He kuolivat uskonsa todistajina, mutta sinä pakenit?»

Yöt päivät hän vietti tuskassa ja ahdistuksessa. Ne, jotka jalopeurat repivät, jotka naulittiin risteihin ja jotka poltettiin Caesarin puutarhoissa, pääsivät hetkellisen tuskan perästä Herran luokse, mutta Pietari ei voinut nukkua, ja hänen tuskansa olivat suuremmat kuin ne, mitä pyövelit keksivät uhreilleen. Aamun koi valaisi monesti talojen kattoja, kun hän yhä vielä ahdistetun sydämensä syvyydestä huusi:

"Herra, miksi käskit minun tulla tänne, rakentamaan pääkaupunkiasi tähän pedon pesään?"

Kolmeenkymmeneen neljään vuoteen Herransa kuoleman jälkeen ei hän ollut nauttinut lepoa. Sauva kädessä hän oli kiertänyt maailmaa julistamassa »hyvää sanomaa». Matkat ja vaivat olivat kuluttaneet hänen voimiaan, ja kun hän vihdoinkin tässä maailman pääkaupungissa oli todistanut Mestarin tekoja, oli ainoa tulinen henkäys pahuuden suusta tehnyt tyhjäksi hänen työnsä, ja hän huomasi, että taistelu oli alettava uudelleen. Ja mikä taistelu! Toisella puolen Caesar, senaatti, kansa ja legionat, jotka rautaisena vanteena ympäröivät koko maailmaa, sen lukemattomia linnoituksia ja lukemattomia maita, mahti, jonka vertaista ei ihmissilmä ollut nähnyt—toisella puolen hän, Pietari, vuosien ja työn rasittamana, niin heikkona, että matkasauva tuskin pysyi vapisevassa kädessä.

Sentähden hän monesti vakuutti itselleen, ettei hän saata mitata voimiaan Caesarin kanssa, vaan että yksin Kristus itse voi päättää työn.

Kaikki nämä ajatukset lensivät nytkin hänen huolestuneeseen mieleensä, kun hän kuuli viimeisten uskollistensa pyynnöt. He asettuivat yhä ahtaampaan piiriin hänen ympärilleen ja toistelivat rukoillen:

"Varjele itseäsi, rabbi, ja johdata meidät pois pedon kynsistä."

Vihdoinkin käänsi Linuskin kidutetut kasvonsa hänen puoleensa.

"Herra!" virkkoi hän, "Vapahtaja käski sinun ruokkia lampaitaan, mutta niitä ei enää ole täällä, tai huomenna ne jo kaikki ovat poissa—mene siis sinne, missä niitä vielä taidat löytää. Eläähän Jumalan sana vielä Jerusalemissa, Antiokiassa, Efesosssa ja muissa kaupungeissa. Mitä sinä voit tehdä, jos jätät Rooman? Jos kuolet, niin vain suurennat pedon voittoa, Eihän Herra Johanneksenkaan elämälle pannut määrää. [Johanneksesta luultiin, ettei hän kuolisi ennenkuin saisi nähdä Herran tulemisen päivän.] Paavali taas on Rooman kansalainen, joten ei häntä taideta rangaista ilman tuomiota, mutta jos helvetin voima sortaa sinut, opettaja, niin silloin kaikki, joiden sydämet jo ovat särkyneet, kysyvät: kuka on suurempi Neroa? Sinä olet kallio, jonka päälle Jumalan seurakunta on rakennettu. Anna meidän kuolla, mutta älä salli Antikristuksen voittaa Jumalan huoneenhaltijaa äläkä palaa tänne ennenkuin Jumala on musertanut ne, jotka viatonta verta vuodattivat."

"Katso meidän kyyneliämme!" toistelivat kaikki läsnäolijat.

Kyöneleet valuivat Pietarinkin poskille. Hetkisen perästä hän nousi, ojensi kätensä polvistuvien puoleen ja lausui:

"Ylistetty olkoon Herran nimi ja tapahtukoon Hänen tahtonsa!"

SEITSEMÄSKYMMENES LUKU.

Varhain seuraavana aamuna kulki kaksi mustaa haamua pitkin Appian tietä Campanian tasangolle päin.

Toinen oli Nazarius, toinen apostoli Pietari, joka nyt jätti Rooman ja ahdistetut uskonveljensä.

Idän taivaalla oli jo autereinen, vihreä kajastus, jonka alalaita vähitellen kävi safraninkarvaiseksi. Hopealehtiset puut, valkeat marmorihuvilat ja vesijohtokaaret, jotka pitkin tasankoja kiertelivät kaupunkiin, erottautuivat jo pimeästä. Vihreä kajastus taivaalla vaihtui vähitellen kullankarvaiseksi. Sitten alkoi itä punoittaa. Albanian vuoret hohtivat ihanina, sinipunertavina, ikäänkuin ne olisivat olleet ruskopilviä.

Sarastus heijastui kastehelmiin, jotka väreilivät puitten lehdillä. Sumu hälveni ja näköala tasangolle laajeni, avaten katsojan eteen rakennuksia, hautausmaita, pikku kaupunkeja ja puuryhmiä, joiden välitse pilkoitti temppeleiden valkeita pylväikköjä.

Tie oli autio. Maalaiset, jotka aikoivat viedä ruokatavaroita kaupunkiin, eivät nähtävästi vielä olleet ruvenneet valjastamaan juhtiaan. Tie oli laskettu kivillä aina vuorille asti, ja kun matkamiehet käyttivät puukenkiä, syntyi siitä hiljainen kopina.

Vihdoin nousi aurinko vuorten kaaren takaa, ja samassa sattui apostolin silmiin ihmeellinen näky. Kultainen kiekko ei kohonnutkaan taivaan korkeutta kohti, vaan ulkoni vuorista ja rupesi kieppumaan pitkin tietä.

Pietari seisahtui ja virkkoi:

"Näetkö tuota kirkkautta, joka meitä liikenee?"

"En näe mitään," vastasi Nazarius.

Pietari varjosti kädellä silmiään ja jatkoi hetkisen perästä:

"Joku ihminen tulee meitä kohti auringon kirkkaudessa."

Mutta he eivät kuulleet minkäänlaisia askelia. Kaikkialla vallitsi hiiskumaton hiljaisuus, ainoastaan sen Nazarius huomasi, että puut etäällä värisivät, ikäänkuin joku olisi niitä ravistanut, sekä että kirkkaus yhä häikäisevämpänä valautui tasangolle.

Kummissaan hän alkoi katsella apostolia.

"Rabbi, mikä sinun on?" kysyi hän huolestuneena.

Mutta matkasauva vaipui Pietarin käsistä maahan, hän tuijotti vilkkumattomin silmin eteensä, suu oli auki ja kasvoilla kuvastui hämmästys, riemu ja ihastus.

Äkkiä hän heittäytyi polvilleen, ojensi molemmat käsivartensa ja huusi:

"Kriste! Kriste!..."

Hän lankesi kasvoilleen maahan ikäänkuin suudellakseen jonkun jalkoja.

Sitten oli kauan ihan hiljaista. Vihdoin pääsi vanhukselta nyyhkytyksensekainen huuto:

"*Quo vadis, Domine?...*" ["Minne menet, herra?..."]

Nazarius ei kuullut mitään vastausta, mutta Pietarin korva eroitti surumielisen, suloisen äänen lausuvan:

"Koska sinä hylkää kansani, menen minä Roomaan toistamiseen ristiinnaulittavaksi."

Apostoli oli pitkänään maassa, kasvot hiekkaa vastaan, liikkumattomana, ääntä päästämättä. Nazarius luuli hänen menneen tainnoksiin tai kuolleen. Vihdoin hän kuitenkin nousi, nosti vapisevin käsin matkasauvan maasta ja kääntyi sanaa lausumatta kohti seitsemän kukkulan kaupunkia.

Kun poikanen sen huomasi, toisti hän kaikuna Pietarin kysymyksen:

"*Quo vadis, Domine?...*"

"Roomaan," vastasi apostoli hiljaa.

Ja hän kääntyi takaisin.

* * * * *

Paavali, Johannes, Linus ja kaikki uskavaiset vastaanottivat hänet hämmästyneinä ja suurella pelolla, varsinkin koska pretorianit heti hänen poistuttuaan olivat piirittäneet Miriamin asunnon, etsiäkseen

apostolia. Mutta hän vastasi kaikkiin heidän kysymyksiinsä tyynenä ja täynnä riemua:

"Minä näin Herran!"

Ja vielä samana iltana hän läksi Ostrianumin hautausmaalle opettamaan ja kastamaan kaikkia, jotka tahtoivat tulla pestyiksi elämän vedessä.

Hän meni sittemmin sinne joka päivä, ja päivä päivältä kasvoivat ihmisjoukot, jotka häntä seurasivat. Näytti siltä kuin jokaisesta marttyyrien kyneleestä olisi syntynyt uusia kristinopin tunnustajia ja kuin jokainen arenalta kohonnut valitus olisi herättänyt vastakaikua tuhansissa rinnoissa. Caesar ui veressä, Rooma ja koko pakanamaailma oli kuin hulluna. Mutta ne, joita veri ja hulluus jo oli alkanut inhoittaa, ne, joita oli poljettu, joiden elämä oli pelkkää tuskaa ja kärsimystä, kaikki sorretut, kaikki kärsivät, kaikki onnettomat riensivät kuulemaan kummaa sanomaa Jumalasta, joka oli niin rakastanut ihmisiä, että Hän antoi ristiinnaulita itsensä vapahtaakseen heidät heidän synneistään.

Kun he siis löysivät Jumalan, jota he saattoivat rakastaa, löysivät he sen, mitä ei siihenastinen maailma ollut voinut kenellekään antaa; nimittäin rakkauden onnen.

Mutta Pietari ymmärsi nyt, ettei Caesar eivätkä kaikki hänen legionansa saattaisi voittaa elävää totuutta, ettei veri eivätkä kyneleet voisi sitä kuluttaa. Vasta nyt sen voittokulku alkoi. Hän ymmärsi senkin, miksi Herra oli kääntänyt hänet takaisin tieltä: korskeuden, rikosten, hillittömyyden ja voiman kaupunki oli oleva hänen kaupunkinsa. Kaksinkertaisesti oli se oleva hänen pääkaupunkinsa, sillä sieltä oli maailmaan vuotava herraus, joka hallitsisi sekä ihmisten ruumiit että sielut.

SEITSEMÄSKYMMENESENSIMÄINEN LUKU.

Vihdoin koitti molempien apostolienkin hetki. Mutta ikäänkuin palveluksen päättäjäisiksi oli Jumalan kalamiehen sallittu vankilassakin voittaa kaksi sielua. Sotamiehet Processus ja Martinianus, jotka vartioivat mamertinilaisessa vankilassa, kääntyivät kristinuskoon ja kastettiin. Vihdoin tuli tuskan hetki. Nero ei sillä haavaa ollut Roomassa. Helius ja Politetes, kaksi Neron vapautettua, joille Caesar poissaolonsa ajaksi oli uskonut Rooman hallituksen, langettivat tuomion. Ensin iäkistä apostolia ruoskittiin, kuten laki määräsi, ja seuraavana päivänä hänet kuljetettiin kaupunginmuurien ulkopuolelle, Vaticanuksen kukkulalle. Siellä hänen tuli kärsiä rangaistus, joka hänelle oli määrätty, kuolema ristinpuussa. Sotamiehet ihmettelivät kansanjoukkoa, joka oli kerääntynyt vankilan edustalle. Heidän käsityksensä mukaan ei yksinkertaisen miehen kuoleman—varsinkin koska mies oli muukalainen—olisi pitänyt herättää sellaista huomiota. He luulivat saattajia uteliaiksi katselijoiksi eivätkä tietäneet, että he olivat uskonheimolaisia, jotka tahtoivat saattaa suuren apostolin rangaistuspaikalle. Puolenpäivän jälkeen vankilan portit vihdoin avautuivat ja Pietari tuli ulos pretorianiosaston keskellä. Aurinko aleni jo Ostiaa kohti, ilta oli tyyni ja lämmin. Pietarin ei tarvinnut kantaa ristiään, koska hän oli vanha mies ja koska arveltiin, ettei hän jaksaisi liikuttaa sitä paikalta. Hänen kaulaansakaan ei pantu kahleita, koskei tahdottu vaikeuttaa hänen käyntiään. Hän astui vapaana, ja hänen ystävänsä saattoivat selvästi nähdä hänet. Sinä hetkenä, jolloin hänen valkea päänsä ilmestyi sotamiesten kypäröiden joukkoon, alkoi ihmisjoukosta kuulua nyhykytyksiä, mutta pian ne vaikenivat, sillä vanhus oli niin hilpeä ja hänen kasvoistaan loisti sellainen riemu, että kaikki ymmärsivät uhrin kulkevan voittoa eikä tappiota kohti.

Voittoa kohti hän kulkikin. Kalamies, joka tavallisesti oli esiintynyt niin nöyränä, selkä kumarassa, astui nyt suorana, varreltaan korkeampana sotamiehiä, täysin arvokkaana. Hän ei vielä koskaan ollut näyttänyt niin majesteettiselta. Olisi luullut hallitsijan liikkuvan kansansa ja sotamiestensä ympäröimänä. Joka taholta kuului ääniä: »Pietari menee Herran luokse.» Kaikki näyttivät unohtaneen, että häntä odotti tuska ja kuolema. He astelivat juhlallisina ja vakavina, mutta ihan levollisina ja täydellisesti tietäen, että hänen kuolemansa—Herran kuoleman jälkeen—oli oleva suurin siihenastisista tapahtumista, sekä että hänen kuolemansa oli lunastava tämän kaupungin, kuten Herran kuolema lunasti koko maailman.

Kummissaan pysähtyivät ihmiset tiellä katselemaan vanhusta, mutta uskovaiset laskivat kätensä heidän olkapäilleen ja lausuivat tyynesti: »katsokaa, kuinka kuolee vanhurskas mies, joka on tuntenut Kristuksen ja julistanut rakkautta maailmalle.» Mutta he vaipuivat mietteisiin, läksivät pois ja puhuivat itsekseen: »totisesti ei tämä voinut olla pahantekijä!»

Etempänä vaikenen meteli, ja katumelu lakkasi kuulumasta. Saatto kulki vastamaalattujen rakennusten sivuitse, ohi valkeitten temppelipylväikköjen, joiden päällä kaarteli syvä, tyyni, sininen taivas. Se kulki

aivan ääneti, vain silloin tällöin kalisivat sotamiesten aseet tai kuului rukouksen hyminää. Pietari kuunteli hyminää ja ilon loiste hänen kasvoissaan kävi yhä valoisammaksi: uskonheimolaisia oli tuhansia, hänen silmänsä tuskin ulottuivat näkemään heidän joukkoaan. Nyt hän tunsu, että hän oli täyttänyt tehtävänsä, että se totuus, jota hän koko elinaikansa oli julistanut, aallon lailla oli tempaava mukaansa kaikki ja ettei mikään saattaisi sitä pidättää. Mietteissään nosti hän silmänsä korkeutta kohti ja puhui itsekseen: »Herra, sinä käskit minun valloittaa kaupungin, joka hallitsee maailmaa. Minä olen sen valloittanut. Sinä käskit minun tehdä sen pääkaupungiksesi. Minä olen sen tehnyt. Se on nyt Sinun kaupunkisi, Herra, mutta minä tulen Sinun tykösi, sillä minä olen paljon työtä tehnyt.»

Astuessaan temppelien ohitse puheli hän niille: »te tulette olemaan Kristuksen temppelejä». Katsellessaan kansanjoukkoa, joka vilisi hänen silmiensä edessä, virkkoi hän sille: »sinun lapsesi tulevat olemaan Kristuksen palvelijoita», ja hän jatkoi matkaansa tuntien taistelleensa hyvän taistelun, täyttäneensä tehtävänsä, olevansa väkevä, tyyni ja suuri. Sotamiehet veivät hänet Pons Triumfaliksen kautta, siten tahtomattaan todistaen hänen voittokulkuansa, sekä siitä eteenpäin Naumachialle ja sirkukselle. Uskovaiset Tiberin takaa liittyivät kulkueeseen, ja syntyi sellainen tungos, että sadanpäämies, joka pretorianeja johti, vihdoon rupesi luulemaan saattavansa jotakin ylimmäistä pappia, jota hänen uskovaisensa ympäröivät, ja pelkäsi ottaneensa matkaan liian vähän sotamiehiä. Mutta tungoksesta ei kuulunut vähintäkään vihanpurkausta tai kiihoittavaa huutoa. Hetken suuruus kuvastui ihmisten kasvoilla, he kulkivat juhlallisina ja ikäänkuin odottaen. Muutamat uskonheimolaiset, jotka tulivat ajatelleeksi, että Herran kuollessa maa oli kauhusta halkeillut ja kuolleet nousseet haudoistaan, ajattelivat todella, että ehkä nytkin tapahtuu joitakin merkkejä, jotka kuluttamattomasti piirtävät apostolin kuoleman vuosisatojen aikakirjoihin. Toiset puhelivat keskenään: »entä jos Herra valitsee Pietarin kuolinhetken astuakseen alas taivaasta, niinkuin hän lupasi, ja tulee tuomitsemaan maailmaa». Siinä tapauksessa sulkeutuivat he Vapahtajan armolliseen huomaan.

Mutta kaikkialla vallitsi täydellinen hiljaisuus. Aurinko paahtoi vuoristoon, joka tuntui lepäilevän paahteessa. Saatto pysähtyi vihdoon sirkuksen ja Vaticanuksen kukkulan välille. Siihen rupesivat muutamat sotamiehet kaivamaan kuoppaa, toiset laskivat maahan ristin, vasarat ja naulat jäivät odottamaan valmistusten päättymistä. Kansanjoukko, levollisena ja vakavana kuten ennenkin, laskeutui polvilleen ympärille.

Auringon loisto ja kultaiset säteet ympäröivät apostolin päätä. Viimeisen kerran kääntyi hän kaupunkiin päin. Kaukana laaksossa vieräi välkkyen Tiber; toisella rannalla näkyi Mars-kenttä, ylempänä Augustuksen mausoleumi, alempana äärettömät kylpylät, joita Nero juuri oli alkanut rakennuttaa, vielä alempana Pompejuksen teatteri, ja niiden takaa pilkoitti Septa Julia, porttikäytäviä, temppelejä, pylväikköjä, monikerroksisia rakennuksia. Kaukaisuudessa näkyi vihdoin mäenrinteitä, kirjavanaan taloja ja viliseviä ihmispesiä, jotka vähitellen haihtuivat siniseen autereeseen. Hänen edessään oli Rooma, rikosten ja voiman, mielettömyyden ja kauneuden pesä, joka oli kohonnut maailman pääksi ja sortajaksi, sen laiksi ja rauhan ylläpitäjäksi, kaikkivoipa, voittamaton, ikuinen Rooma.

Pietari seiso i sotamiesten ympäröimänä ja katseli sitä niinkuin valtias ja kuningas katselee perintömaataan. »Olet lunastettu ja olet minun», lausui hän sille. Mutta ei kukaan sotamiehistä, jotka kaivoivat kuoppaa ristiä varten, eikä edes kukaan uskonveljistä saattanut aavistaa, että heidän keskellään seiso i kaupungin todellinen haltija, että Caesarit olivat vaihtuvat ja barbarilaumat menevät menojaan, vaan että tuo vanhus oli täällä hallitseva lakkaamatta.

Yhä alemma las i aurinko Ostiaa kohti. Se kävi suureksi ja punaiseksi. Koko lännenpuolisella taivaalla paloi loistava rusko. Sotamiehet likenivät Pietaria riisuakseen hänet.

Mutta hän oli vaipunut rukoukseen ja oikaisi samassa suoraksi, kohottaen oikean käsivartensa korkealle ilmaan. Sotamiehet pysähtyivät ikäänkuin olisivat säikähtyneet hänen asentoaan; uskonheimolaiset odottivat henkeä pidätellen, että hän sanoisi jotakin. Hiljaisuus oli aivan hiiskumaton.

Mutta Pietari seiso i ääneti kummulla. Vihdoin hän alkoi liikuttaa oikeaa käsivarttaan ja teki sillä ristinmerkin, siten kuolinhetkenään siunaten kaupungin ja kansan:

"Urbi et orbi!"

*****

Samana ihanana iltana saattoi toinen pretorianiosasto Paavali Tarsolaista Ostian tietä paikalle, jonka nimi on Aquae Salviae. Heitäkin seurasi suuri joukko uskovaisia, joita Paavali oli kääntänyt. Hän tunsu likinnä seisovat tuttavat ja pysähtyi heitä puhuttelemaan, sillä vartijat soivat hänelle suurempia vapauksia, koska hän oli Rooman kansalainen. Portilla, jota nimitettiin Tergeminaksi, tapasi hän Plautillan, prefekti Flavius Sabinuksen tyttären, ja kun hän näki hänen nuorpeat, itkettyneet kasvonsa, virkkoi hän hänelle: »Plautilla, iankaikkisen lunastuksen tytär, mene rauhaan. Anna minulle kuitenkin huntusi, jotta sillä sitoisin silmäni sinä hetkenä, jolloin menen Herran tykö.» Hän otti hunnun ja jatkoi

matkaansa, mutta hänen kasvonsa olivat iloiset ja tyytyväiset niinkuin työmiehen, joka koko päivän on tehnyt ahkerasti työtä ja illalla palaa kotiin. Hänen ajatuksensa olivat—kuten Pietarinkin—tyynet ja valoisat kuni illan taivas. Mietteisiin vaipuneena katseli hän tasankoa, joka oli hänen edessään, ja Albanian vuoria, jotka loistivat häikäisevässä valossa. Hän muisteli matkojansa, vaivojansa ja töitensä, muisteli taisteluita, jotka hän oli voittanut, seurakuntia, joita hän oli perustanut kaikkiin maihin ja kaikkien merten taakse, ja tunsikin, että hän jo olikin rauhan tarpeessa. Olihan hänkin täyttänyt velvollisuutensa. Hän tunsikin, ettei pahuuden tuuli enää saattaisi puhalttaa pois hänen siementään. Hän kulki kuolemaa kohti siinä varmassa tiedossa, että totuus, jonka hän oli julistanut maailmalle, oli voittava, ja ääretön riemu valtasi hänen sielunsa.

Tie rangaistuspaikalle oli pitkä, ja ilta alkoi jo langeta maille. Vuorten huiput kävivät purppurankarvaisiksi ja niiden juuret vähitellen vaipuivat varjoon. Karjat palasivat kotiin laitumelta. Tuon tuostakin tuli vastaan joukko orjia, työaseet olalla. Tien varrella olevien talojen pihamailla leikki lapsia ja ne jäivät uteliaina katselemaan ohitse kulkevia sotamiehiä. Illan kultainen kirkkaus henki lepoa, rauhaa ja sanomatonta hartautta, joka tuntui nousevan maasta taivaaseen. Paavali kuuli tämän hartauden sävelen, ja riemu täytti hänen sydämensä, kun hän ajatteli, että hänkin tähän maailman suureen soittoon oli liittänyt sävelen, jota siinä ei ollut ennen ollut ja jota vailla koko maailma oli ollut kuin »helisevä vaski ja kilisevä kulkunen».

Hän muisti opettaneensa ihmisille rakkautta, hän muisti neuvoneensa, että vaikka he antaisivat kaiken omaisuutensa köyhille ja vaikka he osaisivat kaikki kielet ja vaikka he tietäisivät kaikki salaisuudet ja vaikka heillä olisi kaikki tieto, niin eivät he mitään olisi ilman rakkautta, joka on laupias, kärsiväinen, joka ei pahaa pahalla palkitse, joka ei kunniaa vaadi, joka kaikki kärsii, kaikki uskoo, kaikki toivoo ja kaikki kestää.

Koko elämä häneltä oli kulunut tämän totuuden opettamiseen. Ja nyt hän hengissä virkkoi itseksensä: mikä voima sitä taitaa vastustaa ja mikä mahti sen taitaa voittaa? Turhaan tekee työtä Caesar, vaikka hänellä olisi kaksi vertaa enemmän legionia, kaupunkeja, meriä, maita ja kansoja.

Ja voittajana hän kulki saamaan palkkaansa.

Vihdoin poikkesi saatto valtatieltä ja kääntyi kaitaiselle polulle, joka vei Aquae Salviaelle. Aurinko punaili kanervia. Lähteellä sadanpäämies pysäytti sotamiehet, sillä oltiin perillä.

Mutta Paavali heitti käsivarrelleen Plautillan hunnun, jolla hänen piti sitoa silmänsä, loi viimeisen, sanomattoman levollisen katseen illan sammuviin ruskoihin ja rukoili. Niin! Hetki oli tullut. Mutta hänen eteensä avautui ikäänkuin leveä valotie, joka vei taivaaseen, ja hengissä lausui hän samat sanat, jotka hän vähän ennen, tietäen täyttäneensä tehtävänsä ja loppunsa likenevän, oli kirjoittanut: »Minä olen hyvän kilvoituksen kilvoitellut, juoksun päättänyt, uskon pitänyt. Tästedes on minulle tallelle pantu vanhurskauden kruunu.»

SEITSEMÄSKYMMENESTOINEN LUKU.

Roomassa jatkui hurja elämä entiseen tapansa. Näytti siltä kuin kaupunki, joka oli valloittanut maailman, vihdoin itsekin olisi alkanut hajota johtajien puutteessa. Pison salaliitto oli saatu ilmi jo ennen apostolien kuolemaa, ja silloin oli Rooman ylhäisten päitä katkottu niin armottomasti, että Nero niidenkin silmissä, jotka pitivät häntä jumalana, lopulta kävi itse kuoleman jumalaksi. Suru valtasi kaupungin, kauhu täytti kodit ja sydämet, mutta portit seppelöitiin muratti- ja kukkaköynnöksillä, sillä kuolleita ei saanut surra. Aamulla herätessään kysyi jokainen itseltään, joko hänen vuoronsa tänään oli tuleva. Haamujen joukko, joka alituisesti seurasi Caesaria, kasvoi kasvamisestaan.

Piso sai päällään maksaa salaliittohankeensa, ja häntä seurasi Seneca ja Lucanus, Fenius Rufus ja Plautius Lateranus, Flavius Scevinus, Afranius Quinetianus, Caesarin hillitön mellastuskumppani Tullius Senecio, Proculus, Araricus, Tugurinus, Gratus, Silanus, Proximus, Subrius Flavius, joka aikoinaan koko sielustaan oli rakastanut Neroa, ja Sulpicius Asper. Toisten täytyi kuolla mitättömyytensä, toisten pelkonsa, toisten rikkautensa ja toisten rohkeutensa tähden. Caesar, jota salaliittolaisten suuri lukumääräkin pelästytti, asetti sotamiehiä kaupungin muurien ympärille ja piti sitä ikäänkuin piiritystilassa. Joka päivä lähetettiin sadanpäämiehiä epäilyihin taloihin viemään kuolemantuomioita. Tuomitut alentuivat siihen määrään, että kirjoittivat Nerolle mairittelukirjeitä, joissa kiittivät Caesaria tuomiosta ja määräisivät hänelle osan omaisuudestaan, jotta lapsille pelastuisi edes osa. Näytti jo siltä kuin Nero tahallaan olisi tahtonut koetella, mille alhaisuuden asteelle

roomalaiset olivat vaipuneet ja kuinka kauan he aikoivat sietää hänen veristä hallitustaan. Kosto kohtasi salaliittolaisten sukulaisia ja ystäviä, yksin tuttaviakin. Kun kauniiden, tulipalon jälkeen rakennettujen talojen asukkaat vain kävelivät kadulla, saattoivat he olla vakuutetut siitä, että näkisivät joukoittain hautausaattoja. Pompejuksen, Cornelius Martialiksen, Flavius Nepoksen ja Staius Domitiuksen täytyi kuolla siitä syystä, etteivät he muka tarpeeksi rakastaneet Caesaria; Novius Priscus tuomittiin Senecan ystävänä; Rufius Crispukselta riistettiin »oikeus tuleen ja veteen» sentähden, että hän ennen oli ollut Poppaeen mies. Suurelle Traseakselle tuotti turmion hänen hyveensä, monen täytyi kuolla ylhäisen syntyperänsä takia. Vihdoin teki Nero, äkkinäisen vihanpuuskan valtaamana, lopun Poppaeastakin.

Mutta senaatti yhä nöyrtyi hirveän hallitsijan edessä, rakensi temppelejä hänen kunniakseen, osoitti uhreilla kiittolisuuttaan hänen jumalallisesta äänestään, seppelöi hänen kuvapatsaitaan ja asetti pappeja hänen palvelukseensa, ikäänkuin hän todella olisi ollut jumala. Pelko sydämessä menivät senaattorit Palatinukselle ylistämään »Periodoniceksen» laulua ja mellastamaan yöllisissä juhlissa, alastomien ruumiiden, viinin ja kukkien keskellä. Mutta alhaalta, vainioilta, jotka veri ja kyneleet olivat höystäneet, nousi hiljaa mutta voimakkaana Pietarin kylvämä oras.

SEITSEMÄSKYMMENESKOLMAS LUKU.

»Vinitius Petroniukselle:

Tiedämme täälläkin, rakkaani, mitä Roomassa tapahtuu, ja mitä emme tiedä, sen kertovat meille sinun kirjeesi. Kun heität kiven veteen, leviävät aallot yhä etemmä ja etemmä. Sellainen pahuuden ja ilkeyden aalto on Palatinukselta virrannut aina tänne asti. Kreikanmatkalla kävi täällä, Caesarin lähettämänä, Carinas ja hän ryösti kaupungit ja temppelit, jotta tyhjä valtion rahasto saataisiin täytetyksi. Ihmisten hien ja kyynelten kustannuksella rakennetaan Roomassa »domus aureaa». Luultavasti siitä tulee palatsi, jonka vertaista ei maailma vielä ole nähnyt, mutta ei sellaisia rikoksiakaan vielä ole nähty. Tunnethan sinä Carinaksen. Chilon oli hänen kaltaisensa, kunnes kuolemallaan sai sovittaa elämänsä. Likeisimpiin naapurikaupunkeihin hänen apulaisensa sentään eivät tulleet, luultavasti siitä syystä, ettei niissä ole temppelejä eikä aarteita. Sinä kysyt, olemmeko ihan turvassa. Vastaan sinulle ainoastaan, että elämme unohdettuina, ja se vastaus sinulle riittääköön. Porttiholvissa, jonka alla paraikaa kirjoitan, näen tyyneen lahtemme. Ursus istuu veneessä ja laskee verkkoa tyyneen veteen. Vaimoni kehrää punaista lankaa vieressäni, ja puutarhassa, mantelipuiden varjossa laulavat orjamme. Oi tätä rauhaa, rakkaani! Täällä unohtuvat entiset tuskat ja kärsimykset. Mutta eivät kohtalottaret, kuten kirjoitat, puno elämämme lankaa näin suloiseksi, vaan Kristus, rakastettu Jumalamme ja Vapahtajamme meidät siunaa. Ei tuska eikä kyneleet ole meille vieraat, sillä oppimme käskee meitä itkemään itkeväisten kanssa, mutta kyneleetkin tuottavat meille lohtua, jommoista ette te tunne, sillä ajallisen elämämme loputtua kohtaamme kaikki rakkaamme, sekä ne, jotka jo ovat kuolleet, että ne, jotka tulevat kuolemaan jumalallisen opin todistajina. Meidän silmissämme eivät Pietari ja Paavali ole kuolleet, vaan he ovat uudestisyntyneet ja menneet kunniaan. Meidän henkemme näkee heidät, ja vaikka silmämme vuodattavatkin kyyneliä, niin sydämemme riemuitsee heidän riemustaan. Oi niin, rakkaani, olemme onnelliset, eikä meidän onneamme taida mikään järkyttää, sillä kuolemakin, joka teille on kaiken loppu, saattaa meidät yhä suurempaan rauhaan, suurempaan rakkauteen ja suurempaan riemuun.

Ja niin kuluvat täällä päivämme ja kuukautemme ainaisessa sydämen onnessa. Palvelijamme uskovat, kuten mekin, Kristukseen, mutta koska Hänen lakinsa on rakkaus, rakastamme kaikki toisiamme. Usein, kun aurinko laskee tai kun kuu päilyy veden kalvossa, puhelemme Lygian kanssa menneistä ajoista, jotka tuntuvat vain unennäöltä. Mutta kun ajattelen, että tuo kallis olento, jota nyt joka päivä saan sylkytellä sylissäni, on ollut niin likellä kidutusta ja kuolemaa, ylistän koko sydämeistäni Herraa, sillä yksin Hän saattoi hänet riistää surman suusta, pelastaa hänet arenalta ja palauttaa minulle ainiaksi. Oi Petronius, olet jo nähnyt kuinka tämä oppi suo lohtua ja kestävyyttä onnettomuudessa, kuinka se auttaa ihmistä kärsivällisesti ja rohkeasti katsomaan kuolemaa silmiin, tule siis katsomaan mitä onnea se valaa jokapäiväiseen arkielämään. Katso, ihmiset eivät tähän asti ole tunteneet Jumalaa, jota olisivat voineet rakastaa. Sentähden eivät he ole rakastaneet toisiaankaan, ja se on ollut syynä koko heidän onnettomuuteensa, sillä kuten aurinko levittää valoa, niin rakkauskin levittää onnea. Tätä totuutta eivät lainlaatijat eivätkä filosofit ole opettaneet, ei sitä ole tunnettu Kreikassa eikä Roomassa, ja kun minä sanon »Roomassa», niin merkitsee se »koko maailmassa». Stoikkojen kuiva ja kylmä oppi, johon siveät ihmiset turvautuvat, koventaa sydämen kuin vaski ja tekee sen välinpitämättömäksi eikä paremmaksi. Mutta miksi minä sanon tätä sinulle, joka olet saanut enemmän oppia ja joka ymmärrät

asiat paremmin kuin minä. Olethan sinäkin tuntenut Paavali Tarsolaisen ja monesti ja pitkälti keskustellut hänen kanssaan, tiedät siis itse parhaiten, että koko teidän filosofienne ja puhujienne oppi sen opin rinnalla, jota hän julistaa, on helisevä vaski ja tyhjä sanojen kilinä, joka ei mitään merkitse. Muistatko, minkä kysymyksen hän sinulle teki? »Jos Caesar olisi kristitty, niin eiköhän teidän elämäenne tuntuisi turvallisemmalta, etteköhän te varmemmin omistaisi, mitä omistatte, ja etteköhän levollisemmin katselisi huomista päivääne?» Sinä sanoit minulle, että meidän oppimme on elämän vihollinen, mutta minä vastaan sinulle, että vaikka minä jo kirjeeni alussa lausuin sanat: »olen onnellinen!», niin eivät ne laisinkaan riitä kuvaamaan onneani. Tähän vastaat sinä varmaan, että onneni on Lygia! Niin on, rakkaani! Sentähden, että rakastan hänen kuolematonta sieluaan ja sentähden, että me rakastamme toisiamme Kristuksessa, mutta tämä rakkaus ei tunne eroa, petosta, muutosta, vanhuutta eikä kuolemaa. Sillä kun nuoruus ja kauneus katoavat, kun meidän ruumiimme kuihtuvat ja kuolema lähenee, niin rakkaus yhä pysyy, koska meidän sielumme pysyy. Olin Lygian tähden valmis polttamaan poroksi oman taloni jo ennenkuin silmäni avautuivat valoa näkemään, mutta nyt sanon sinulle: en silloin rakastanut häntä, sillä Kristus vasta minut opetti häntä rakastamaan. Hän on onnen ja rauhan lähde. Ei minun sanani mitään merkitse, mutta tosiasiat sen todistavat. Vertaapa teidän pelkoanne, ylellisyyttänne, teidän epävarmaa huomispäivääne, nautintojanne ja hekumallisia juhlianne, jotka löyhkäävät kuin ruumiit haudassa—kristittyjen elämään, niin saat valmiin vastauksen kysymykseesi. Mutta tule meidän vuorillemme, missä tymbra lemuaa, meidän varjoisiin öljypuulehtoihimme ja rannoillemme, joita murattiköynnös peittää, niin käy vertausten tekeminen helpommaksi. Täällä sinua odottaa rauha, jommoista et pitkiin aikoihin ole tuntenut, ja sydämet, jotka sinua todella rakastavat. Sinun täytyy viihtyä täällä, sillä sydämesi on ylevä ja hyvä. Vilkas ajatuskykysi tarvitsee todella lepoa, ja kun sinä opit tuntemaan rauhamme, niin rakastut siihen, sillä ihminen saattaa vihata sitä, kuten Tigellinus ja Caesar tekevät, mutta välinpitämättömyydellä ei kukaan voi sitä kohdella. Oi Petroniukseni, sekä minä että Lygia toivomme hartaasti, että pian saamme sinut nähdä. Pysy terveenä ja onnellisena ja tule!»

Kun Vinitiuksen kirje tuli, oli Petronius Cumaessa. Hän oli nimittäin seurannut muita augustianeja, kun he Caesarin perässä olivat rientäneet sinne. Hänen ja Tigellinuksen monivuotinen taistelu likeni loppuaan. Petronius tiesi, että hänen täytyi kaatua, ja ymmärsi syyt siihen. Caesar alentui päivä päivältä näyttelemään yhä alhaisempaa ilveilijää, kulharia ja vaununohjaajaa, hän upposi yhä sairaalloisempaan, likaisempaan ja karkeampaan irstaisuuteen. Niin ollen hienostunut »arbiter elegantiae» tietysti kävi hänelle vain taakaksi. Kun Petronius vaikenä, piti Nero hänen vaikenemistaan pilkkana, ja kun hän kehui, selitti Nero hänen kiitoksensakin ivaksi. Loistava patricio loukkasi hänen itserakkauttaan ja herätti hänessä kateutta. Sitäpaitsi kaikkivaltiaan ministerin rupesi tekemään mieli hänen rikkauksiaan ja ihania taideteoksiaan. Petroniusta oli tähän asti säästetty vain siitä syystä, että hänen aistiaan ja asiantuntemustaan ehkä tarvittiin Kreikan-matkalla. Mutta vähitellen oli Tigellinus ruvennut selittämään Caesarille, että Carinas sekä aistinsa että tietojensa puolesta voittaa Petroniuksen ja että hän paljoo paremmin osaa järjestää sekä kilpaleikit että vastaanotot ja voittokulut Akaiassa. Senjälkeen ei Petronius enää ollut pelastettavissa. Kuolemantuomiota ei sentään uskallettu lähettää hänelle Roomaan. Caesar ja Tigellinus muistivat nimittäin varsin hyvin, että sama hemmoteltu estetikko, jonka oli tapana muuttaa yö päiväksi ja elää välittämättä muusta kuin nautinnosta, taiteesta ja juhlista, ollessaan varakonsulina Bityniassa ja sittemmin konsulina pääkaupungissa oli osoittautunut erinomaisen työkykyiseksi ja tarmokkaaksi mieheksi. He tiesivät, että hän kykeni mihin hyvänsä ja että häntä Roomassa rakasti sekä kansa että pretorianit. Ei kukaan Caesarin uskotuista saattanut aavistaa mitä hän tekisi, jos niiksi tulisi. Sentähden katsottiin parhaaksi toimittaa hänet pois kaupungista ja vasta maaseudulla käydä häneen käsiksi.

Hän sai siis käskyn muiden augustianien kanssa saapua Cumaehen ja noudattikin käskyä, vaikka hän kyllä aavisti salajuontaa. Nähtävästi ei hän tahtonut ryhtyä julkiseen vastarintaan, tai ehkä hänen teki mieli vielä kerran näyttää Caesarille ja augustianeille iloiset, huolettomat kasvonsa ja vielä muutamia kertoja ennen kuolemaansa voittaa Tigellinus.

Tigellinus puolestaan syytti häntä sillaikaa ystävydestä Scevinukseen, joka oli ollut sieluna Pison salaliitossa. Petroniuksen palvelijat, jotka olivat jääneet Roomaan, vangittiin ja pretorianit piirittivät talon. Petronius ei osoittanut vähintäkään pelkoa tai hämmennystä, kun hän sen sai tietää. Hymyillen hän lausui augustianeille, jotka paraikaa olivat vieraina hänen ihanassa huvilassaan Cumaessa:

"Vaskiparta ei pidä suorista kysymyksistä, saattepa nähdä, kuinka hän käy hämilleen, kun kysyn, hänkö on käsenyt vangita »familiani» pääkaupungissa."

Sitten hän kutsui heidät juhlaan, jonka hän aikoi viettää ennenkuin tästä lähtisi »pitemmälle matkalle». Hän oli juuri valmistamassa samaa juhlaa, kun Vinitiuksen kirje saapui.

Kun Petronius oli lukenut kirjeen, vaipui hän hetkiseksi ajatuksiin, mutta sitten hänen kasvonsa kirkastuivat ja hän kävi ystävällisen näköiseksi kuten tavallisesti. Vielä samana iltana kirjoitti hän Vinitiukselle seuraavan kirjeen:

»Minä iloitsen teidän onnestanne ja ihmettelen teidän sydämiänne, rakkaani. En nimittäin saattanut ajatella, että kahdelta rakastuneelta riittäisi ajatuksia kolmannelle, joka lisäksi on niin kaukana. Mutta te ette ole yksin ajatelleet minua, vaan te kehoitatte lisäksi minua tulemaan Siciliaan ja tarjoudutte jakamaan kanssani leipänne ja Kristuksenne, joka, vakuutuksesi mukaan, on antanut teille onnea niin runsaassa määrin.

Kunnioittakaa häntä, jos niin on. Minä puolestani, rakkaani, olen sitä mieltä, että Ursus ja Rooman kansakin osaltaan ovat vaikuttaneet Lygiasi pelastukseen. Jos Caesar olisi toinen mies, niin melkeinpä luulisin, että vainot lakkautetaan, koska sinä sen pojantyttären kautta, jonka Tiberius aikoinaan nautti eräälle Vinitiukselle, olet sukua Caesarille. Mutta koska sinä tahdot antaa ansion Kristukselle, niin en tahdo väitellä kanssasi. Niin! viekää runsaat uhrin hänen alttarilleen. Uhrautuihan Prometheuskin kansan tähden, mutta eheu! Prometheus on luultavasti vain runoilijan mielikuva, kun sen sijaan luotettavat ihmiset vakuuttavat nähneensä Kristuksen omin silmin. Siinä suhteessa olen teidän kanssanne yhtä mieltä, että Hän on arvokkain kaikista jumalista.

Paavali Tarsolaisen kysymyksen kyllä muistan ja luulenpa, että minulla olisi aikaa käydä tervehtimässä teitä Siciliassa, jos Vaskiparta vain eläisi teidän oppinne mukaan. Silloin saisimme puitten varjossa ja lähteiden varsilla keskustella kaikista jumalista ja kaikista uskonnoista, mistä kreikkalaiset filosofit ikinä ovat keskustelleet. Mutta nyt minun täytyy tyytyä vain lyhyeen vastaukseen.

Tunnustan vain kaksi filosofiaa: toisen nimi on Pyrrho, toisen Anakreon. Kaikki muut ynnä koko kreikkalaisen ja meidän stoikkojemme koulun myyn sinulle halvasta hinnasta. Totuus asuu jossakin niin korkealla, etteivät meidän jumalamme voi sitä nähdä Olympon kukkuloilta. Sinä, rakkaani, luulet teidän Olymponne olevan vieläkin korkeammalla ja seisossasi sen kukkulalla huudat minulle: »tule, ja sinä saat silmäillä näköaloja, joiden vertaisia et ikinä ole nähnyt!» Saatat olla oikeassa. Vastaukseni kuuluu kuitenkin: »ystävä, eivät minun jalkani pysty siihen!» Kunhan nyt olet lukenut loppuun tämän kirjeen, tunnustat minun olevan oikeassa.

Ei, sinä aamurusko-jumalattaren onnellinen puoliso! ei teidän oppinne sovi minulle! Pitäisikö minun rakastaa bitynilaisia, jotka kuljettavat kantotuoliani, egyptiläisiä, jotka lämmittävät kylpyjäni, Vaskiparta ja Tigellinusta? Kautta sulotarten valkeain polvien vakuutan sinulle, etten voi, vaikka tahtoisinkin! Roomassa löytyy ainakin satatuhatta ihmistä, joiden hartiat ovat vinot, polvet paksut tai pohkeet kuivuneet, joiden silmät ovat kierot tai päät liian suuret. Käsketkö minun rakastaa heitäkin? Mistä minä sen rakkauden saan, kun ei sydämeni tunne sitä? Mutta jos teidän jumalanne tahtoo, että minä heitä kaikkia rakastaisin, niin miksei hän kaikkivaltiudessaan tehnyt heitä esimerkiksi Niobidien kaltaisiksi, joiden kuvan olen nähnyt Palatinuksella? Sen, joka rakastaa kauneutta, on mahdoton rakastaa rumuutta. Ei meidän jumaliimme tarvitse uskoa, heitä saattaa kyllä silti rakastaa, kuten Feidias, Praxiteles, Myron, Scopas ja Lysias tekivät.

Jos tahtoisinkin seurata sinua sinne, minne pyydät minua saattaa, niin en voisi. Mutta minä en edes tahdo. Minun on siis kaksinkerroin mahdoton sinne joutua. Sinä tiedät, kuten Paavali Tarsolainenkin, että te joskus, Styx-virran tuolla puolen, jonkinlaisilla Elysiumin kentillä saatte nähdä Kristuksenne. Hyvä! Voithan silloin itse kysyä, olisiko hän ottanut vastaan minut ynnä gemmani, myronilaisen vaasini, Sosiuksen toimittamat kirjalaitokseni ja Kultatukkaiseni. Tätä ajatellessa täytyy minun nauraa, rakkaani, sillä sanoihan Paavali Tarsolainenkin, että Kristuksen tähden täytyy erota ruususeppelistä, juhlista ja nautinnoista. Tosin hän lupasi minulle toisenlaista onnea, mutta minä vastasin hänelle heti, että olen liian vanha vaihtaakseni onneani uuteen, että aina tahdon antaa silmiäni nauttia ruusuista sekä että orvokkien lemu aina tulee olemaan minulle mieluisampi kuin haiseva suburralainen »lähimäiseni».

Nyt tiedän mitkä syyt tekevät, ettei teidän onnenne sovi minulle. Yksi syy on sentään vielä mainitsematta, sillä sen olen tahtonut säästää viimeiseksi. Katso, Thanatos kutsuu minua. Teidän elämässänne alkaa aamu vasta koittaa, mutta minun aurinkoni on jo laskenut, ja hämärä ympäröi minua. Toisin sanoen: minun täytyy kuolla, rakkaani.

Ei siitä kannata puhua pitemmältä. On aivan luonnollista, että loppu on tällainen. Sinä, joka tunnet Vaskiparran, ymmärrät sen helposti. Tigellinus on voittanut minut, tai oikeammin sanoen: hän ei ole voittanut minua, mutta minun voittoni ovat loppuneet. Olen elänyt oman mieleni mukaan ja kuolen niin kuin hyväksi näen.

Älköön sydämesi käykö murheelliseksi. Jumalat eivät ole luvanneet minulle kuolemattomuutta, en siis saata pettyä missään suhteessa. Sitäpaitsi sinä erehdyt, Vinitius, väittäessäsi että yksin teidän uskontonne opettaisi ihmisiä kuolemaan levollisesti. Ei! Meidän maailmamme tiesi ennenkuin te olitte syntyneetkään, että kun viimeinen pikari on tyhjennetty, niin on aika lähteä kotiin ja panna levolle—ja sen se vieläkin osaa tehdä tyynin mielin. Plato sanoo, että hyve on musiikkia, mutta viisaan elämä harmoniaa. Jos tämä pitää paikkansa, niin kuolen, kuten olen elänytkin, hyveellisenä ihmisenä.

Lopuksi tahtoisin vielä tervehtiä jumalallista vaimoasi samoilla sanoilla, joilla kerran tervehdin häntä Auluksen talossa: »Monta erilaista kansaa olen nähnyt, mutta sinun kaltaisiasi en tunne.»

Jos ihmisen sielu on enemmän kuin Pyrrho edellyttää, niin minun sieluni liitäessään Oceanuksen ääriä kohti lentää teidän luoksenne ja istuu talonne läheisyyteen perhosen tai, kuten egyptiläiset luulevat, haukan muodossa.

Toisella lailla en enää saata tulla. Mutta se sikseen!

Muuttukoon Sicilia teille Hesperidien yrttitarhaksi, sirotelkoot ketojen, metsien ja lähteiden jumalattaret kukkia tiellenne, ja pesikööt jokaiseen akantuskukkaan, joka teidän talonne pilareja koristaa, valkeat kyyhkysset.»

SEITSEMÄSKYMMENESNELJÄS LUKU.

Petronius ei erehtynyt. Kaksi päivää myöhemmin lähetti nuori Nerva, joka aina oli osoittautunut Petroniuksen uskolliseksi ystäväksi, vapautettunsa Cumaehen ilmoittamaan kaikki, mitä Caesarin hovissa oli tapahtunut.

Petroniuksen kuolema oli jo päätetty asia. Ylihuomisiltana oli tarkoitus lähettää hänen luokseen sadanpäämies, jonka piti käskeä hänen pysyä Cumaessa odottamassa lähempiä määräyksiä. Seuraavan lähetin piti saapua muutaman päivän perästä ja tuoda hänelle kuolemantuomio.

Petronius otti vastaan vapautetun ilmoitukset aivan levollisena ja virkkoi:

"Vie herrallesi yksi minun vaaseistani. Annan sen paikalla mukaasi. Sano hänelle minun puolestani, että kiitän häntä sydämeni pohjasta, sillä nyt voin ryhtyä toimenpiteihin ennen tuomiota."

Hän purskahti äkkiä nauruun, ikäänkuin hän olisi keksinyt hyvän tuuman, josta jo edeltäkäsinkin saattoi iloita.

Samana iltana kiertelivät orjat kutsumassa kaikkia Cumaessa oleskelevia augustianeja juhlaan arbiter elegantiarumin ihanaan huvilaan.

Petronius itse vietti aamupäivänsä kirjastossa. Kirjoitettuaan hän kylpi, antoi vestiplican järjestää pukunsa ja astui vihdoinkin loistavana ja uljaana kuin jumala tricliniumiin tarkastamaan valmistuksia. Sitten hän läksi puutarhaan, missä pojat ja nuoret, saarilta tuodut kreikkalaistyötö sitoivat ruususeppeleitä iltaa varten.

Hänen kasvoillaan ei saattanut huomata huolen varjoakaan. Palvelijat päättelivät kuitenkin, että jotakin erinomaista oli tekeillä, koska isäntä käski jakaa tavattomia palkintoja niille, joihin hän oli tyytyväinen, ja vain keveät raipat kaikille niille, joiden työ ei ollut hänelle mieleen tai joiden selkäsauvat ja muut rangaistukset ennen olivat jääneet antamatta. Sitransoittajat ja laulajat saivat edeltäkäsinkin runsaan makson. Vihdoinkin istuutui Petronius puutarhaan, pyökin alle, jonka lehtiverkon läpi aurinko paistoi sirotellen valopilkkuja hiekalle, ja kutsui luokseen Euniken.

Tyttö tuli, puettuna valkeihin vaatteisiin, myrttiseppel päässä, ihanana kuin sulotar. Petronius istutti hänet viereensä, silitti kevein käsin hänen ohimojaan ja alkoi katsella häntä ihastuksella, jommoisella tuntija katselee mestarin käsistä lähtenyttä jumalallista kuvaa.

"Eunike," virkkoi hän, "tiedätkö, ettet enää pitkiin aikoihin ole ollut orjatar?"

Tyttö loi häneen tyynet, taivaansiniset silmänsä, ravisti päätään ja vastasi:

"Olenhan, herra, aina."

"Ehket tiedä," jatkoi Petronius, "että tämä huvila, orjat, jotka tuolla punovat seppeliä, kaikki, mitä täällä on, vainiot ja karjatkin tästä päivästä alkaen ovat sinun omasi."

Nämä sanat kuultuaan Eunike säpsähti ja riistäytyi irti. Hänen äänessään värisi levottomuus, kun hän kysyi:

"Miksi sinä sanot tämän minulle, herra?"

Hän likeni taasen Petroniusta ja rupesi pelästynein silmin katselemaan häneen. Hetkisen perästä hän kalpeni kuin vaate, mutta Petronius yhä hymyili, vastaten hänen katseeseensa ainoalla sanalla:

"Niin."

Molemmat vaikenivat, ei kuulunut muuta kuin tuulen heikko suhina pyökin latvassa.

Petronius saattoi todella luulla, että hänen edessään oli valkea marmorikuva.

"Eunike," virkkoi hän, "tahdon kuolla tyynesti."

Tyttö loi häneen silmänsä, ja hänen hymynsä oli sydäntäsärkevä.

"Tottelen sinua, herra," kuiskasi hän.

Illalla alkoi kutsuttuja saapua tulvimalla. Olivathan he monesti olleet Petroniuksen vieraina ja tiesivät, että Caesarinkin juhlat hänen kutsuihinsa verraten olivat alhaiset ja raa'at. Kenenkään päähän ei pälkähtänyt, että heidän edessään oli viimeinen »symposion». Tosin monet tiesivät, että Caesarin suuttumus pilvenä oli kierrellyt hienostunutta arbiteria, mutta sellaista oli sattunut monesti ennenkin, ja aina Petronius taitavalla tempulla tai ainoalla rohkealla sanalla oli osannut kääntää asiat parhain päin. Ei kukaan siis saattanut edellyttää, että kysymyksessä olisi vakava vaara, ja Petroniuksen iloiset kasvot ja tavallinen huoleton hymy olivat omiaan tekemään kaikki epäilykset tyhjiksi. Ihana Eunike, jolle hän oli ilmoittanut haluavansa kuolla tyynesti ja jolle jokainen hänen sanansa oli tuomion sana, esiintyi aivan tyynenä. Ainoastaan hänen silmissään kiilui outo tuli, mutta sitä saattoi pitää riemunkin ilmauksena. Tricliniumin ovella seisojia pieniä poikia, hiukset kytkettyinä kultaisiin verkkoihin. He asettivat vieraitten päähän ruususeppeleet ja kehoittivat heitä, vanhan tavan mukaan, ensinnä nostamaan oikean jalan kynnyksen yli. Salissa tuntui vieno orvokkien lemu; valo tulvi erivärisistä aleksandrialaisista lasista. Lavitsojen vieressä seisojia kreikkalaisia tyttöjä, joiden tehtävänä oli vilvoitella vieraitten jalat hyvänhajuisilla voiteilla. Seinustalla odottivat atenalaiset sitransoittajat ja laulajat johtajansa merkkiä.

Pöytä oli katettu loistavalla ylellisyydellä, mutta loisto ei häirinnyt eikä painanut. Päinvastoin se tuntui ikäänkuin itsestään puhjenneen kukkimaan. Ilo ja huolettomuus sekaantui orvokkien lemuun ja raikui pitkin salia. Vieraat tunsivat, ettei täällä tarvitse pelätä pakkoa eikä vaaraa, kuten Caesarin luona, jossa voi menettää henkensä, jos sattuu kehumään laulua tai runoja liian vähän tai liian paljon. Kun he näkivät valon ja murattiköynnöksillä koristetut viiniruukut, jotka olivat asetetut lumella täytettyihin astioihin jäähtymään, sekä mitä valituimmat ruoat, alkoivat heidän sydämensä sykkiä ilosta. Puhe soi yhtenä surinana, ikäänkuin mehiläisparvi olisi surissut kukkivan omenapuun ympärillä. Tuon tuostakin kuului iloinen naurunpurkaus, ylistysten tulva tai suutelo, joka liian äänekkäästi painettiin jonkun valkealle olkapäälle.

Juodessaan viiniä varistivat vieraat pikareistaan muutamia pisaroita kuolemattomille jumalille, sulkeakseen isäntävään heidän huomaansa ja suosionsa. Se ei merkinnyt mitään, etteivät useimmat uskoneet jumaliin. Tapa ja taikausko sen vaati. Petronius lepäsi Euniken rinnalla, jutteli Rooman uutisista, viimeisistä avioeroista, rakkaudesta, lemmenseikkailuista, kilpa-ajoista, Spiculuksesta, joka viimeaikoina oli tullut kuuluisaksi arenalla, ja uusimmista kirjoissa, jotka olivat ilmestyneet Atractuksen ja Sosiuksen kirjakauppoihin. Varistelllessaan viiniä pikaristaan sanoi hän tekevänsä sen ainoastaan Kypron herrattaren kunniaksi, koska hän on vanhin ja suurin jumalien joukossa ja koska hän yksin on kuolematon, uskollinen ja kaikkivaltias.

Hänen puheensa oli kuin säteilevä auringonpaiste, joka kunakin hetkenä valaisee uutta esinettä, tai kuin kesäinen tuuli, joka liikuttelee kukkia puutarhassa. Vihdoin hän antoi merkin soittajille, ja silloin alkoivat sitrat hiljaa soida ja nuorteat äänet liittyivät niihin. Sitten rupesivat tanssijattaret liikuttelemaan ruusunkarvaisia jäseniään. He olivat kotoisin Kos-saarelta, Euniken syntymäseudulta, ja verhotut läpikuultaviin huntuihin. Lopuksi ennusti egyptiläinen noita-akka vieraille tulevia asioita sateenkaarenväristen kultakalojen liikkeistä, jotka olivat suljetut kristalliastioihin.

Kun tähänkin huviin oli kyllästytty, kohosi Petronius syyrialaisilta patjoiltaan ja virkkoi:

"Ystävät! suokaa anteeksi, että minä näin juhlassa käännyn puoleenne pyynnöllä: soisin, että jokainen ottaisi lahjaksi sen pikarin, josta hän ensinnä varisti viiniä jumalten kunniaksi ja minun menestyksekseni."

Petroniuksen pikarit olivat kullasta, jalokivillä koristetut ja mestarillista tekoa. Vieraat ilostuivatkin sentähden suuresti, vaikka lahjojen jakeleminen Roomassa oli sangen tavallista. Toiset kiittelivät ja ylistelivät häntä ääneensä; toiset sanoivat, ettei Jupiterkaan Olympossa anna jumalilleen sellaisia lahjoja; toiset epäilivät, ottaisivatko vastaan lahjan, se kun tuntui heistä liian kallisarvoiselta.

Petronius nosti ilmaan myronilaisen vaasin, joka välkkyy kaikissa taivaankaaren väreissä ja jonka arvo oli suorastaan korvaamaton, ja virkkoi:

"Kas tässä malja, josta minä valoin viiniä Kypron herrattaren kunniaksi. Älkööt tämän jälkeen kenenkään huulet koskettako sitä ja älkööt kenenkään kädet valako siitä viiniä toiselle jumalattarelle."

Hän viskasi kallisarvoisen astian permannelle, joka oli peitetty sinipunertavilla safranikukilla, joten se särkyi tuhansiksi sirpaleiksi. Nähdessään läsnäolijain hämmästyneet kasvot puhkesi hän puhumaan:

"Rakkaat ystävät, iloitkaa älkääkä vaipuko mietteisiin! Vanhuus, voimattomuus ja alakuloisuus ovat ihmiselämän loppuvuosien uskollisia tovereita. Mutta minä annan teille hyvän esimerkin ja hyvän neuvon: ihmisen ei tarvitse odottaa niitä, hän saattaa lähteä matkalle vapaaehtoisesti, kuten minä teen."

"Mitä sitten aiot tehdä?" kuului levottomia ääniä.

"Aion pitää hauskaa, juoda viiniä, kuunnella musiikkia, katsella näitä jumalallisia muotoja, jotka näette tässä rinnallani, ja sitten nukkua, seppel kulmilla. Olen jo sanonut hyvästi Caesarille, ja tahdotteko kuulla, mitä tässä olen kirjoittanut hänelle viimeisenä tervehdyksenäni?"

Hän veti purppuraisen patjan alta esiin kirjeen ja rupesi lukemaan:

"Tiedän, oi Caesar, että kärsimättömänä odostat tuloani sekä että uskollinen sydämesi yöt, päivät ikävöi minua, ystävääsi. Tiedän, että tahtoisit antaa minulle pretorianiprefektin viran ja lähettää Tigellinuksen sinne, minne jumalat hänet määräsivät—kaitsemaan muuleja maasi ääriin, jotka perit myrkytettyäsi Domitianuksen. Suo minulle kuitenkin anteeksi, sillä vannon kautta Hadeksen ja kautta äitisi, vaimosi ja veljesi ja Senecan varjojen, etten saata tulla luoksesi. Elämä on suuri aarre, rakkaani, ja minä olen tästä aarteesta osannut valita kalleimmat jalokivet, mutta elämässä on myöskin paljo sellaista, jota en enää jaksaa sietää. Oi ystäväni, älä luule minun sitä moittivan, että tapoit äidin, vaimon ja veljen, että poltit Rooman ja lähetit kaikki kelpo miehet valtakunnastasi Manalaan. Ei, sinä Chronoksen jälkeläinen! Kuolema on ihmissuvun osa, ja sinulta totisesti ei olisi saattanut odottaa toisenlaista menettelyä. Mutta minun on mahdoton jaksaa vuosikausia kiduttaa korviani laulullasi, katsella kuinka sinä tanssit pyrrikhe-tanssia ja heiluttelet ohkaisia, Domitianukselta perimiä sääriäsi, kuunnella soittoasi, lausuntaasi ja runojasi, sinä kurja esikaupungin runoilija!—tätä eivät voimani kestä, ja siksi haluan kuolla. Rooma pitelee korviaan kuunnelleessaan sinun esityksiäsi, maailma nauraa sinulle, ja minä puolestani en enää tahdo enkä taida punastua tähtesi. Kerberosken ulvonta, rakkaani, vaikka se suuresti muistuttaakin sinun lauluasi, tulee olemaan minulle mieluisampi, sillä enhän ikinä ole ollut Kerberosken ystävä eikä minulla niinmuodoin ole syytä hävetä sen ääntä. Jää terveheksi, vaan älä laula! Murhaa, mutta älä kirjoita runoja, myrkytä ihmisiä, mutta älä tanssi, polta kaupunkeja, mutta älä soita sitraa—tätä kaikkea toivoo, lähettäen sinulle viimeisen ystävällisen neuvonsa, Arbiter elegantiae.»"

Vieraat kauhistuivat, sillä he tiesivät, ettei valtakunnan kadottaminen olisi saattanut olla Nerolle niin hirveä kolaus kuin tämä kirje. He ymmärsivät myöskin, että miehen, joka sen oli kirjoittanut, täytyi kuolla, ja lopuksi he itse puolestaan kävivät kalmankalpeiksi, kun huomasivat, että olivat kuulleet kirjeen sisällön.

Petronius yhä vain hymyili huoletonta, iloista hymyään, ikäänkuin olisi ollut kysymys jostakin pienestä leikinteosta. Äkkiä hän kääntyi läsnäolijain puoleen ja lausui:

"Iloitkaa ja karkoittakaa huolet kauas luotanne! Eihän kenenkään ole pakko kerskailla kuulleensa tämän kirjeen sisältöä, ja minä puolestani tulen kerskailemaan siitä ainoastaan Charonille, kun hän kuljettaa minua joen poikki."

Hän viittasi luokseen kreikkalaisen lääkärin ja ojensi hänelle ranteensa. Silmänräpäyksessä sitoi taitava kreikkalainen sen kultaisella vyöllä ja avasi käden taiveen kohdalta suonen. Veri purskahti patjalle ja Euniken vaatteille. Tyttö, joka piteli Petroniuksen päätä, kumartui hänen puoleensa ja lausui:

"Luuletko, herra, että minä sinut heitän? Vaikka jumalat lupaisivat minulle kuolemattomuuden tai Caesar maailman vallan, niin kuitenkin seuraisin sinua."

Petronius hymähti, kohoutui hiukan, kosketti huulillaan Euniken suuta ja sanoi:

"Tule mukaani."

Hetkisen perästä hän lausui:

"Sinä olet siis todella rakastanut minua, jumalattareni!..."

Tyttö ojensi lääkärille ruusunkarvaisen käsivartensa, ja hetkisen perästä alkoi hänenkin verensä

vuotaa, sekaantuen Petroniuksen vereen.

Petronius viittasi kuoron johtajalle, ja sitrat ja laulu rupesi taasen soimaan. Ensin laulettiin Harmodios ja sitten Anakreonin laulu, jossa runoilija valittaa kerran löytäneensä oven edestä Afroditen viluisen, itkevän lapsen; hän otti sen, lämmitti sitä, kuivasi siivet, mutta palkaksi ampui kiittämätön lapsi nuolensa hänen sydämeensä ja samassa rauha jätti hänet...

Petronius ja Eunike kuuntelivat laulua, toisiinsa nojaten, jumalallisen kauniina, hymyillen ja kalpenemistaan kalveten. Laulun loputtua käski Petronius tuoda lisää viiniä ja ruokia, jutteli vieraiden kanssa, jotka istuivat likinnä, kaikenkaltaisista hauskoista pikkuseikoista, jommoisista juhlissa tavallisesti jutellaan. Vihdoin hän kutsui kreikkalaisen ja käski hänen hetkiseksi sitoa suonensa. Hänen oli nimittäin tullut uni, ja hän sanoi vielä tahtovansa antautua »Hypnoksen» helmaan, ennenkuin Thanatos ikipäiviksi nukuttaisi hänet.

Hän vaipuikin uneen, ja hänen herätessään lepäsi tytön pää jo valkeana kukkana hänen rinnallaan. Silloin hän laski sen patjalle ja katseli sitä vielä kerran. Sitten suoni taasen avattiin.

Laulajat olivat hänen viittauksestaan virittäneet uuden Anakreonin laulun, ja sitrat säestivät hiljaa, joten saattoi eroittaa joka sanan. Petronius kalpeni kalpenemistaan, mutta kun viimeiset sävelet olivat vaienneet, kääntyi hän vielä vieraitten puoleen ja lausui:

"Ystävät, myöntäkää, että meidän kanssamme katoaa..."

Lause jäi kesken. Hänen käsivartensa kiertyi vielä viimeisellä liikkeellään syleilemään Eunikeä, sitten vaipui pää patjoille—hän oli kuollut.

Läsnaolijat katselivat kalpeita ruumiita, jotka olivat kuin ihanat kuvapatsaat, ja käsittivät, että heidän kanssaan todella katosi kaikki, mitä heidän maailmaansa oli jäänyt jäljelle ja mitä saattoi sanoa sisällöksi, nimittäin runous ja kauneus.

JÄLKIKIRJOITUS.

Kapina, jonka gallialaiset legionat Vindexin johdolla olivat nostaneet, näytti alussa sangen viattomalta. Caesar oli vasta yhdennelläneljättä ikävuodellaan, eikä kukaan uskaltanut toivoa, että maailma jo pääsisi rauhaan painajaisestaan. Muistettiinhan, että edellistenkin hallitsijain aikana monesti oli syttynyt kapinoita ja että ne olivat menneet menojaan, tuottamatta minkäänlaista hallitsijanmuutosta. Tiberiuksen aikana oli Drusus kukistanut pannonialaisten legionain kapinan ja Germanicus reiniläisten. »Kuka sitäpaitsi—sanoivat ihmiset—voisi periä vallan Neron jälkeen, kun melkein kaikki jumalallisen Augustuksen sukulaiset ovat saaneet surmansa hänen käskystään?» Toiset katselivat jättiläiskokoista kuvapatsasta, joka esitti häntä Herkuleksena, ja tulivat ehdottomasti ajatelleiksi, ettei mikään maan mahti pysty kukistamaan sellaista voimaa. Oli niitäkin, jotka ikävöivät häntä kun hän oli Akaiamatkallaan, sillä Helius ja Polythetes, joille hän oli uskonut Rooman ja Italian hallituksen, hallitsivat vieläkin verisemmin kuin hän.

Kukaan ei ollut varma elämästään eikä omaisuudestaan. Laki lakkasi suojelemasta. Ihmisarvo ja hyve menettivät merkityksensä, perhesiteet höltyivät ja sydämet kävivät niin pelkurimaisiksi, etteivät uskaltaneet edes toivoa. Mutta Kreikasta kertoi huhu, että Caesar oli saavuttanut aivan kuulumattoman kunnian ja voittanut tuhansia seppeleitä ja kilpailijoita. Maailma oli muuttunut pelkäksi veriseksi, hullunkuriseksi mellastukseksi. Ihmiset luulivatkin hyveen ja vakavuuden aikakauden loppuneen ja tanssin, musiikin, hekuman ja veren aikakauden alkaneen. Sillä lailla kaiketi jatkuisi elämää! Caesar puolestaan, jolle kapina oli antanut hyvän tilaisuuden uusiin ryöstöretkiin, välitti vähät legionien kapinasta ja Vindexistä. Päinvastoin hän monesti ilmoitti olevansa hyvillään kapinasta. Akaiasta ei hän olisi tahtonut lähteä millään. Vasta kun Helius ilmoitti, että viivyttelemisestä saattaa seurata valtakunnan menettäminen, läksi hän Napoliin.

Siellä hän taasen lauloi ja soitti eikä ottanut korviinsakaan tietoja asiain kulusta. Turhaan Tigellinus selitti, ettei entisten legionien kapinoissa ollut johtajaa, mutta että tämän kapinan etunenässä seisoj mies, joka oli vanhaa aquitanialaista kuningassukua ja oivallinen ja tottunut soturi. »Täällä—vastasi Nero—kuuntelevat minua kreikkalaiset, ainoat, jotka osaavat kuunnella lauluani ja jotka ovat sen arvoiset.» Hän huomautti, että taide ja kunnia ovat hänen ensimmäinen päämääränsä. Mutta kun hän vihdoin sai kuulla Vindexin arvostelleen häntä huonoksi taiteilijaksi, suuttui hän ja riensi Roomaan. Haavat, jotka Petronius oli iskenyt hänen sydämeensä ja jotka Kreikassa olivat menneet umpeen,

avautuivat taas, ja hän päätti pyytää senaatilta hyvitystä kuulumattomasta solvauksesta, jonka hän oli kärsinyt.

Matkalla hän sattumalta näki pronssiin valetun ryhmän, joka esitti roomalaisen ritarin voittamaa gallialaista päällikköä. Tätä hän piti hyvänä enteenä ja sittemmin ei hän enää muistanutkaan legionien kapinaa eikä Vindexiä, jollei mahdollisesti tehdäkseen niistä pilkkaa. Hänen tulonsa Roomaan oli niin loistava, ettei sellaista ikinä ollut nähty. Hän ajoi samoissa vaunuissa, joissa Augustus muinoin oli tehnyt voittokulkunsa. Yksi sirkuksen kaarista oli revittävä, jotta saatto pääsisi kulkemaan. Senaatti, ritarit ja lukemattomat ihmislaumat olivat häntä vastassa. Muurit tärisivät huudoista: »Terve Augustus, terve Herkules! terve jumalallinen, ainoa, olympolainen, pytholainen, kuolematon!» Hänen perässään kannettiin voitettuja seppeleitä ja tauluja. Viimemainittuihin oli kirjoitettu kaupunkien nimet, joissa hän oli voittanut, ja mestarien nimet, jotka hän oli voittanut. Nero itse oli kuin humalassa. Mielenliikutuksessaan hän tuon tuostakin kääntyi augustianien puoleen, jotka häntä ympäröivät, ja sanoi: »mitä Caesarin voittokulku oli tämän rinnalla?» Kuinka joku kuolevainen uskaltaisi satuttaa kätensä sellaiseen mestariin ja puolijumalaan? Mahdotonta oli sellaisen ajatuksen mahtua hänen päähänsä. Hän tunsi todella olevansa olympolainen ja siten kaiken vaaran yläpuolella. Hänen mielensä oli tulena ja liekinä, ja joukkojen kiihko yhä kiihoitti häntä. Olihan luonnollista, että tällaisena voiton päivänä sekä Caesar että kaupunki ja koko maailma kadotti järkensä.

Kukkien ja seppelten takaa ei kukaan saattanut nähdä vaaran kuilua. Vielä samana iltana olivat tempelien muurit ja pylvääät täynnä kirjoituksia, joissa lueteltiin Caesarin rikoksia, ennustettiin, että häntä pian kohtaa kosto, ja tehtiin pilkkaa hänen taiteestaan. Suusta suuhun kulki lause: "Hän lauloi, kunnes herätti kukot (gallos)." Kaupungissa alkoi liikkua huolestuttavia huhuja, jotka kiertäessään kasvoivat aivan kammottaviksi. Augustianit kävivät levottomiksi. Edellisten aikojen epävarmuus oli tehnyt ihmiset niin aroiksi, etteivät he uskaltaneet lausua ainoakaan toivomusta, tuskinpa tuntea ja ajatellakaan.

Nero yhä vain eli teatterin ja musiikin maailmoissa. Häntä huvitti tällä haavaa kaikenlaiset vasta keksityt soittokoneet, varsinkin uudet, vedellä käyvät urut, ja kokeita tehtiin tuon tuostakin Palatinuksella. Lapsellisena ja kykenemättömänä kaikkiin järkeviin tuumiin ja tositoimiin kuvitteli hän voivansa torjua vaaran suunnittelemalla suurenmoisia näytelmiä ja kilpaleikkejä. Kun hänen likeisimpänsä huomasi, ettei hän laisinkaan välitä järkikeinoista eikä sotaväestä, vaan keskittää kaikki ajatuksensa keksimään sattuvia ja vaaraa kuvaavia lausetapoja, kävivät he aivan neuvottomiksi. Toiset päättelivät hänen koettavan lauseillaan huumata sekä itseään että muita, vaikka hänen sieluaan kalvoi pelko ja levottomuus. Hänen käytöksensä muuttui todella kuumeentapaiseksi. Hänen päähänsä pälkähti joka päivä tuhansia uusia tuumia. Välistä hän valmistui syöksymään suin päin vaaraa vastaan, käski panna sitrat ja luutut kuormavankkureihin, pukea nuoret orjattaret amazoneiksi ja lähteä johtamaan legioneja itää kohti. Samassa hän sentään tuli ajatelleeksi, että oli paras kukistaa gallialaisten legionien kapina laululla eikä sodalla. Ja hänen täytyi hymyillä, kun hän ajatteli sotajoukkoa, jota vastaan mennään laululla. Sotamiehet kerääntyvät hänen ympärilleen vedet silmissä, mutta hän hyräilee heille voittolaulua, ja sitten alkaa sekä hänelle että Roomalle kultainen aikakausi. Välistä hän huusi verta ja kosto, välistä hän vakuutti tyytyvänsä Egyptin herrauteen. Välistä hän muisti noitien ennustaneen, että hänestä tulee Jerusalemin hallitsija, toisinaan taas hän nautti siitä ajatuksesta, että niin mainio laulaja kuin hän aina ansaitsee leipänsä missä tahansa. Jos hän lakkaa olemasta maanpiirin Caesar, niin maat ja manteret tulevat ihaillemaan häntä kirjailijana, jonka vertaista ei ihmiskunta vielä ole nähnyt.

Hän reuhasi, raivosi, soitti, lauloi, muutti mieltä, muutti mielilauseita, muutti elintapansa ja koko maailman mahdolliseksi fantastiseksi, hirveäksi mellastukseksi, joka vilisi mahtipontisia huudahduksia, kurjia runoja, valitusta, kyyneliä ja verta. Mutta pilvi idässä kävi päivä päivältä uhkaavammaksi. Mitta oli täysi, hurja näytelmä kallistui nähtävästi loppuansa kohti.

Kun hän sai kuulla, että Galba ja Espanja olivat liittyneet kapinaan, valtasi hänet vimma ja raivo. Hän rikkoi kesken kemujen pikarit ja kaatoi nurin pöydät sekä antoi sellaisia käskyjä, ettei Helius eikä edes Tigellinus uskaltanut täyttää niitä. Hän saattoi käskä, että kaikki Roomassa asuvat gallialaiset surmattaisiin, että kaupunki uudestaan sytytettäisiin tuleen, että pedot päästettäisiin irti arenarioista tai että Aleksandria muutettaisiin pääkaupungiksi. Kaikki tämä oli hänen silmissään suurta, ihmeellistä ja sangen helposti toimeenpantavaa. Mutta hänen kaikkivaltiutensa päivät olivat jo menneet ja hänen entiset rikostoverinsakin rupesivat pitämään häntä hulluna.

Vindexin kuolema ja epäsopu kapinallisten legionien kesken näytti kuitenkin taas kallistavan vaakaa hänen puolelleen. Uudet juhlat, voitot ja kuolemantuomiot olivat täydessä vauhdissa Roomassa, kun eräänä yönä pretorianien leiristä vaahtoavan hevosen selässä tulla karautti airut ilmoittamaan, että sotamiehet itse kaupungissa olivat kohottaneet kapinallisen lipun ja huutaneet Galban Caesariksi.

Caesar nukkui kun airut saapui, mutta herättyään hän turhaan huusi vartijaa, jonka öisin piti

vartioida makuuhuoneen oven edessä. Palatsi oli aivan autio. Orjat ryöstelivät minkä vain irti saivat etäisemmissä nurkissa. Kun he näkivät Caesarin, pelästyivät he, mutta hän sai yksinään harhailla pitkin taloa, huutaen peloissaan ja epätoivoissaan minkä jaksoi.

Vihdoin hänen vapautettunsa, Phaon, Spiritus ja Epaphroditos tulivat hänen avukseen. He kehoittivat häntä pakenemaan ja vakuuttivat, ettei ole vähääkään aikaa vitkastelemiseen, mutta hän yhä kuvitteli, ettei ole mitään hätää. Entä jos hän pukeutuisi surupukuun ja puhuisi senaatille, niin eiköhän senaatti heltyisi hänen kyynelistään ja hänen sanoistaan? Jos hän käyttäisi hyväkseen koko kaunopuheisuuttaan, puhujataitoansa ja näytelmäkykyänsä, niin voisiko kukaan maailmassa häntä vastustaa? Eiköhän hänen annettaisi olla edes Egyptin prefektinä?

Mutta he olivat niin tottuneet imarteluun, etteivät he vielääkään uskaltaneet sanoa hänelle totuutta, huomauttivat ainoastaan, että kansa voi repiä hänet kappaleiksi ennenkuin hän pääsee Forumille, ja uhkasivat heittää hänet yksin, jollei hän paikalla nousisi hevosen selkään.

Phaon tarjosi hänelle tyyssijaa huvilassaan Nomentanan portin tuolla puolen. Hetkisen perästä he istuivat hevosen selässä, pää viitan peitossa, ja riensivät kaupungin ulkopuolelle päin. Yö alkoi jo häipyä. Kaduilla vallitsi harvinaisen vilkas liike. Siellä täällä kaupungilla liikkui sotamiehiä, yksitellen tai pienissä ryhmissä. Ei ollut enää pitkä matka leirille, kun Caesarin hevonen äkkiä pelästy ruumista, joka sattui olemaan tiellä, ja nousi takajaloilleen. Silloin valui viitta ratsastajan päästä, ja sotamies, joka juuri kulki hänen ohitse, tunsu hänet hallitsijaksi. Odottamaton kohtaaminen ällistytti hänet kuitenkin niin, ettei hän muuta voinut kuin tehdä kunniaa. Kun he ratsastivat pretorianien leirin sivuitse, kuuluivat he myrskyisiä huutoja Galban kunniaksi. Silloin Nero vihdoinkin ymmärsi, että kuoleman hetki oli tulossa. Hänet valtasi kauhu ja omantunnonvaivat. Hän sanoi näkevänsä mustan pilven, josta kohoili ihmisten kasvoja. Äidin, vaimon ja veljen kasvot hän tunsu. Pelko pani hampaat hänen suussaan kalisemaan, mutta samalla kauhistuksen hetki jollakin lailla hurmasi hänen kulharisieluaan. Maailman kaikkivaltias herra kadottaa kaikkensa—kas siinä traagisuuden huippu! Hän oli uskollinen itselleen ja näytteli osansa loppuun asti. Hänet valtasi oikea siteeramisen kuume, ja hän teki kaiken voitavansa saadakseen läsnäolijoita säilyttämään jokaisen hänen sanansa tulevaisuudelle. Välistä hän sanoi tahtovansa kuolla ja kutsui Spiculusta, joka kaikista miekkailijoista osasi varmiten antaa kuoliniskun. Välistä hän lausui: »Äiti, vaimo, isä mua kuoloon kutsuvat!» Tuon tuostakin välähti hänen mieleensä lapsellinen ja turha toivon kipinä. Toiselta puolen hän tiesi kuoleman likenevän, toiselta puolen ei hän uskonut siihen.

Nomentanan portti oli auki. He kulkivat Ostrianumin ohitse, missä Pietari oli opettanut ja kastanut. Aamun koittaessa he saapuivat Phaonin huvilalle.

Siellä eivät miehet enää salanneet häneltä, että hänen täytyi kuolla. Hän käski siis kaivaa haudan ja pani maahan pitkäkseen, jotta hänestä voitaisiin ottaa tarkka mitta. Mutta kun hän näki tuoreen, maasta kaivetun mullan, valtasi hänet kauhu. Hänen pulleat kasvonsa kalpenivat ja otsalle nousi hikikarpaloja, jotka olivat kuin suuret kastepisarot. Sitten hän rupesi riisuutumaan, vakuuttaen vapisevalla näyttelijänäänellä, ettei hetki laisinkaan vielä ollut tullut. Pian hän siteerasi täyttä kyytiä. Vihdoin hän pyysi, että hänen ruumiinsa poltettaisiin. »Mikä taiteilija nyt meneekään maailmasta!» toisteli hän ikäänkuin ihmeissään.

Samassa toi Phaonin airut tiedon, että senaatti oli tuominnut »parricidalle», vanhempien murhaajalle tavanmukaisen rangaistuksen.

"Mikä tavanmukainen rangaistus sitten on?" kysyi Nero kalpein huulin.

"Kurkkusi lävistetään kolmikärjellä ja siinä sinut ruoskitaan kuoliaaksi. Ruumiisi heitetään sitten Tiberiin! vastasi Epaphroditos armottomasti."

Nero paljasti rintansa.

"Sitten täytyy kiirehtiä!" virkkoi hän luoden silmänsä taivasta kohti.

Hetkisen perästä hän vielä toisti:

"Mikä taiteilija meneekään maailmasta!"

Samassa kuului kavioiden kapsetta: sadanpäämies sotamiehineen varmaan saapui vaatimaan Vaskiparran päätä.

"Joudu!" huudahtivat vapautetut.

Nero tähtäsi veitsellä kaulaansa, mutta kosketti sitä aivan arasti. Saattoi selvästi huomata, ettei hän ikinä uskaltaisi työntää asetta syvälle. Silloin Epaphroditos äkkiarvaamatta tuuppasi hänen kättään niin, että veitsi upposi kahvaan asti. Neron silmät pullistuivat suuriksi, hirveiksi ja pelästyneiksi.

"Sinä saat elää!" huusi sadanpäämies ovelta.

"Tulet myöhään!" vastasi Nero käheästi.

Sitten hän lausui:

"Kas tämä on uskollisuutta!"

Silmänräpäyksessä painui kuoleman leima hänen kasvoilleen. Veri räiskyi tummina säteinä puutarhan kukkasille. Jalat potkivat vielä maata—sitten hän kuoli.

Seuraavana aamuna kääri uskollinen Acte hänet kallisarvoisiin kankaisiin ja poltti hänet hyvänhajuisista puista tehdyllä roviolla.

* * * * *

Ja niin meni Nero menojaan kuten menee tuulispää, myrsky, tulipalo, sota tai rutto. Mutta Pietarin basilika hallitsee vieläkin Vaticanuksen kukkulalta kaupunkia ja maailmaa.

Entisen Porta Capenan luona on tänäkin päivänä pienuinen kappeli, jossa saattaa eroittaa kuluneen kirjoituksen: *Quo vadis, Domine?*

* * * * *

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK QVO VADIS: KERTOMUS NERON AJOILTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual

work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a

physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive

Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.